

T.C

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

**KUZEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ HALK İNANIŞLARI
(KARS, ARDAHAN, ARTVİN)**

Elvan SALTAŞ KORKMAZ

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Doktora Tezi

Ardahan, 2024

KUZEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ HALK İNANIŞLARI
(KARS, ARDAHAN, ARTVİN)

Elvan SALTAŞ KORKMAZ

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ardahan, 2024

KABUL VE ONAY

Elvan SALTAŞ KORKMAZ tarafından hazırlanan “Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Halk İnanışları (Kars, Ardahan, Artvin)” başlıklı bu çalışma, 03/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN (Başkan)

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Danışman)

Prof. Dr. Mehmet EROL

Prof. Dr. Bülent KURTİŞOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

03/06/2024

Elvan SALTAŞ KORKMAZ

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

*Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

*Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

*Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Elvan SALTAŞ KORKMAZ

ÖN SÖZ

Türkler tarih sahnesine çıktığı günden itibaren var olma çabasıyla hep bir mücadele içinde yaşamışlardır. Avcılık ve toplayıcılıkla başlayan yaşam mücadelesi Türkleri konargöçer bir hayat yaşamaya itmiştir. Hayvanlar için sürekli yeni toprak arayışı ve artan nüfus Türklerin geniş coğrafyalara yayılmasına neden olmuştur. Birçok millet ile etkileşime giren ve sürekli bir kültür akışı yaşayan Türk toplumları gittikleri bölgeleri etkiledikleri gibi etkilendikleri de görülmektedir. Akan suya benzeyen kültür değindiği her karadan bünyesine birtakım kültür öğeleri aldığı gibi kendinden bir şeyler bırakmıştır. Günümüze kadar gelen bu akan kültür nehri içinde birçok milletten inanç değerleri barındırmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi dağlık ve engeli bir yapıya sahip olduğu gibi iklim koşulları bakımından da zor bir bölgedir. Göç güzergâhında bulunduğu için birçok millete ev sahipliği etmiş ve kültürel etkileşimlerle bulunmuştur. Bölgeye modern hayatın geç gelmesi, uzun ve soğuk kış aylarında iletişimin kesilmesi, radyo ve televizyon vb. kitle iletişim araçlarının bölgeye daha geç ulaşması gibi sebeplerden dolayı kültürel değerler yaşatılmaya devam ettirilmiştir. Bölge halkı kendi kültür benliği içinde bugüne kadar yaşattığı halk inanışlarıyla ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Bütün bu neden sonuç ilişkisinde eski Türk inançlarının bölgede silinmeden kendini koruduğu, yaşatıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda hayatın her safhasında eski Türklerin inançlarının izleri görülmektedir. Yapılan her uygulamanın İslamiyet öncesi Türk toplumlarında yapılan ritüellerle bağlantısı olduğu görülmektedir.

Elvan SALTAŞ KORKMAZ

Ardahan- 2014

ÖZET

SALTAŞ KORKMAZ, Elvan. *Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Halk İnanışları (Kars, Ardahan, Artvin)*, Doktora Tezi, Ardahan, 2024.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Halk İnançları adlı çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Kars, Ardahan ve Artvin illerinin sırasıyla tarihi durumu, coğrafi konumu, nüfusu, ekonomik durumu ve etnik yapısı başlıkları altında ele alınmıştır. İkinci bölümde ise; halk inanışları, halk inanışlarının özellikleri ve halk inanışları üzerine Türkiye’de yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünün de insan hayatında törenler ve inançlar başlığı altında araştırma sahasında derlenen bilgiler ele alınmıştır. Alt başlık olarak hayatın geçiş dönemleri (doğum, düğün, ölüm) şeklinde ele alınarak incelenmiştir. Aynı bölüm içinde bölgede derlenen kültürle ilgili inanışlar ele alınmıştır. Ateş, su, dağ, ağaç, toprak ve taş kültürleri ile ilgili inanışların bölgede etkisi ve günlük hayatta nasıl varlığını, koruduğu incelenmiştir. Aynı bölüm içinde gökyüzü ve gök cisimleriyle ilgili inanışlara, doğa olaylarıyla ilgili inanışlara, insan bedeniyle ve insan davranışlarıyla ilgili inanışlara, hayvanlarla, nesnelerle, yiyecek ve içeceklerle, sayılarla, haftanın günleriyle, renklerle, olağanüstü yerlerle, olağanüstü varlıklarla ve halk hekimliği ile ilgili inançlarına yer verilmiştir. Eski Türk inançlarının günümüzde Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde şekil değiştirerek varlığını koruduğu halk arasında hala uygulanmaya devam edildiği görülmektedir. Bölgede tespit edilen halk inanışlarının eski Türk halk inançlarının kalıntıları olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler:

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi, Ardahan, Kars, Artvin, halk inanışlar, eski Türk inanışları

ABSTRACT

SALTAŞ KORKMAZ Elvan. Northeastern Anatolian Folk Beliefs (*Kars, Ardahan, Artvin*) *PhD Thesis*, , Ardahan, 2024.

Our thesis titled Northeastern Anatolian Folk Beliefs consists of three chapters. The first part is discussed under the headings of the history, geographical location, population, economic situation and ethnic structure of the provinces of Kars, Ardahan and Artvin, respectively. In the second part; It was examined in the form of folk beliefs, characteristics of folk beliefs and studies conducted in Turkey on folk beliefs. In the third part of the thesis; The information compiled in the research field was discussed under the title of Ceremonies and Beliefs in Human Life. It was examined under the subheading of transition periods of life (birth, wedding, death). In the same section, beliefs about cults compiled in the region are discussed. The influence of beliefs about fire, water, mountain, tree, soil and stone cults in the region and how they preserved their existence in daily life were examined. In the same section, beliefs about the sky and celestial bodies, beliefs about natural events, beliefs about the human body and human behavior, beliefs about animals, objects, food and drinks, numbers, days of the week, colors and extraordinary places, extraordinary beings and folk medicine. place is given. It is seen that the beliefs of the ancient Turks are still being practiced among the people in the Northeastern Anatolia region, where they have changed shape and preserved their existence.

Keywords:

Northeastern Anatolia, Ardahan, Kars, Artvin, people, beliefs, old Turkish belie

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xxvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
KUZEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ HALK İNANIŞLARI (KARS, ARDAHAN, ARTVİN).....	4
1.1. TARİHSEL DURUMU	4
1.1.1. Kars'ın Tarihsel Durumu	4
1.1.2. Ardahan'ın Tarihsel Durumu	5
1.1.3. Artvin'in Tarihsel Durumu.....	7
1.2. COĞRAFI KONUM.....	8
1.2.1. Kars'ın Coğrafi Konumu.....	8
1.2.2. Ardahan'ın Coğrafi Konumu	9
1.2.3. Artvin'in Coğrafi Konumu.....	10
1.3. NÜFUS DURUMU.....	11
1.3.1. Kars'ın Nüfus Durumu.....	11
1.3.2. Ardahan'ın Nüfus Durumu.....	12
1.3.1. Artvin'in Nüfus Durumu.....	12
1.4. EKONOMİK DURUM.....	13

1.4.1. Kars'ın Ekonomik Durumu	13
1.4.2. Ardahan'ın Ekonomik Durumu.....	14
1.4.3. Artvin'in Ekonomik Durumu	15
1.5. ETNİK YAPISI.....	16
1.5.1. Kars'ın Etnik Yapısı.....	16
1.5.2. Ardahan'ın Etnik Yapısı.....	17
1.5.3. Artvin'in Etnik Yapısı	18
2. BÖLÜM.....	19
HALK İNANÇLARI.....	19
2.1. HALK İNANÇLARININ ÖZELLİKLERİ.....	20
2.2.TÜRKİYE'DE HALK İNANÇLARIYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	21
3. BÖLÜM.....	28
İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANIŞLAR	28
3.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ.....	28
3.1.1. Doğumla İlgili İnanışlar	28
3.1.1.1. Doğum Öncesi İnanışlar	29
3.1.1.1.1. Kısırlıkla İlgili İnanışlar	29
3.1.1.1.2. Doğumdan Önce Cinsiyet Belirleme	41
3.1.1.1.3. Hamilelikte Yasaklı Davranışlar	46
3.1.1.1.4. Düşüğü Önlemek İçin Yapılanlar	49
3.1.1.1.5. Düşük Yapmak İçin Yapılması Gerekenler.....	50
3.1.1.2. Doğum Sırası İnanışlar	52
3.1.1.2.1. Doğumu Kolaylaştırmak İçin Yapılanlar Uygulamalar.....	52
3.1.1.3. Doğum Sonrası İnanışlar.....	55
3.1.1.3.1. Göbek Bağını Kesmekle İlgili İnanışlar	55

3.1.1.3.2. Bebeğin Eşiyle İlgili İnanışlar	57
3.1.1.3.3. Lohusalık ve Lohusanın Kaçınmaları.....	58
3.1.1.3.4. Al Basması.....	62
3.1.1.3.5. Çocuğun Baskına Uğraması	67
3.1.1.3.6. Kırklı Kavramı.....	75
3.1.1.3.7. Kırklama/Kırk Çıkarma.....	77
3.1.1.3.8. Ad Verme	79
3.1.1.3.9. Aylık Kalkması.....	80
3.1.1.3.10. Diş Çıkarma.....	81
3.1.1.3.11. Yürüyemeyen Çocuklarla İlgili İnanışlar	81
3.1.1.3.12. Konuşamayan Çocuklarla İlgili İnanışlar	82
3.1.1.3.13. Değerlendirme	82
3.1.2. Düğünle İlgili İnanışlar	84
3.1.2.1. Düğün Öncesi İnanışlar.....	84
3.1.2.1.1. Kısmet Açmayla İlgili İnanışlar	84
3.1.2.1.2. Kısmeti Kapatmaya Yönelik İnanışlar	86
3.1.2.1.3. Rüyada Kısmet Görmeye İlgili İnanışlar.....	86
3.1.2.1.4. Kız Beğenmeye İlgili İnanışlar.....	88
3.1.2.1.5. Kız İstemeye İlgili İnanışlar	89
3.1.2.1.6. Söz Kesimiyle İlgili İnanışlar	90
3.1.2.1.7. Süt Hakkı	91
3.1.2.1.8. Kardeş Yolu.....	91
3.1.2.1.9. Nişan.....	91
3.1.2.1.10. Toy/Düğün Hazırlıkları	92
3.1.2.1.11. Yenge Belirleme	93

3.1.2.1.12. Sağdıç	93
3.1.2.1.13. Çeyizle İlgili İnanışlar	94
3.1.2.2. Düğün Sırası İnanışlar.....	95
3.1.2.2.1. Kına Gecesi	95
3.1.2.2.2. Şah Hazırlama.....	98
3.1.2.1.3. Şah Kaldırma	100
3.1.2.2.4. Gelinin Baba Evinden Ayrılması.....	100
3.1.2.2.5. Papağa Kalkma	102
3.1.2.2.6. Müjde Yastığı	102
3.1.2.2.7. Gelinin Yeni Eve Girmesi	103
3.1.2.2.8. Sini Kaldırma/ Yenge Tepsisi	105
3.1.2.2.9. Masa Kurma	106
3.1.2.2.10. Damat Kaçırma.....	106
3.1.2.2.11. Düğün Yemeğiyle İlgili İnanışlar	106
3.1.2.2.12. Gerdek	107
3.1.2.2.13. Damat Bağlama	108
3.1.2.3. Düğün Sonrası İnanışlar.....	110
3.1.2.3.1. Duvak Açma	110
3.1.2.3.2. Gelin Ertesi/Baş Bağlama.....	110
3.1.2.3.3. Gelinin Baba Evine Geri Gönderilmesi.....	111
3.1.2.3.4. Ayak Dönümü	112
3.1.2.3.4.Değerlendirme	112
3.1.3. Ölümle İlgili İnanışlar	114
3.1.3.1. Ölüm Öncesi İnanışları	115
3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler	115

3.1.3.2. Ölüm Sırası İnanışlar	116
3.1.3.3. Ölüm Sonrası İnanışlar	118
3.1.3.3.1. Yıkamayla İlgili İnanışlar	118
3.1.3.3.2. Kefenlemeyle İlgili İnanışlar	120
3.1.3.3.3. Tabutla İlgili İnanışlar	121
3.1.3.3.4. Mezar Kazmayla İlgili İnanışlar	121
3.1.3.3.5. Cenaze Namazı	122
3.1.3.3.6. Defin İşlemleriyle İlgili İnanışlar	123
3.1.3.3.7. Defin İşleminden Sonra Yapılan Uygulamalar	124
3.1.3.3.8. Ölünün Belirli Günleriyle İlgili İnanışlar	125
3.1.3.3.9. Dardan İnme Cemi	128
3.1.3.3.10. İskat/ Devir İşlemi	129
3.1.3.3.11. Kara Bayram/İlk Bayramla İlgili İnanışlar	130
3.1.3.3.12. Başsağlığı Dileme.....	130
3.1.3.3.13. Hortlakla İlgili İnanışlar	130
3.1.3.3.14. Ölümle İlgili Diğer İnanmalar	131
3.1.3.3.15. Mezarlık ile İlgili İnanışlar	132
3.1.3.3.16. Ruhla İlgili İnanışlar	133
3.1.3.3.17. Azrail'le İlgili İnanışlar	135
3.1.3.3.18. Değerlendirme	135
3.1.4.Sünnet.....	135
3.1.5.Asker Uğurlaması.....	137
3.2.KÜLTLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	137
3.2.1. Ateş Kültüyle İlgili İnanışlar	137
3.2.2. Toprak Kültüyle İlgili İnanışlar.....	144

3.2.3. Su Kültüyle İlgili İnanışlar	147
3.2.4. Ağaç Kültüyle İlgili İnanışlar	151
3.2.5. Demir Kültüyle İlgili İnanışlar	155
3.2.6. Dağ Kültüyle İlgili İnanışlar	157
3.2.6.1. Dağ Sahiplenmesi	159
3.2.7. Taş Kültüyle İlgili İnanışlar	159
2.2.7.1. Huto Taşı	162
2.2.7.2. Süt Taşı	163
2.2.7.3. Kulak Taşı	163
2.2.7.4. Kız Taşı	163
2.2.7.5. Madavur Taşı	163
2.2.7.6. Oğlan Taşı	164
2.2.7.7. Sarılık Taşı	164
2.2.7.8. Yılancık Taşı	165
2.2.7.8. Al Basmalı Taşı	165
3.2.7.9. Kan Taşı	165
3.3. GÖKYÜZÜ VE GÖK CİSİMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	
.....	165
3.3.1. Güneşle İlgili İnanışlar	166
3.3.2. Ayla İlgili İnanışlar	167
3.3.3. Dünyayla İlgili İnanışlar	168
3.3.4. Yıldızlarla İlgili İnanışlar	168
3.4. DOĞA OLAYLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	169
3.4.1. Doluyla İlgili İnanışlar	169
3.4.2. Yağmurla İlgili İnanışlar	171

3.4.2.1. Nisan Yağmuru	174
3.4.2.2. Yağmur Duası	174
3.4.3. Gökkuşağıyla İlgili İnanışlar	176
3.4.4. Gök Gürültüsüyle İlgili İnanışlar	177
3.4.5. Hortumla İlgili İnanışlar	178
3.4.6. Fırtınayla İlgili İnanışlar	178
3.4.7. Selle İlgili İnanışlar	179
3.4.8. Karla İlgili İnanışlar	179
3.4.9. Değerlendirme	179
3.5. İNSAN BEDENİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	182
3.5.1. Elle İlgili İnanışlar	182
3.5.2. Kulakla İlgili İnanışlar	183
3.5.3. Ayakla İlgili İnanışlar	183
3.5.4. Gözle İlgili İnanışlar	184
3.5.5. Yanakla İlgili İnanışlar	184
3.5.6. Parmaklarla İlgili İnanışlar	184
3.5.7. Burunla İlgili İnanışlar	185
3.5.8. Dille İlgili İnanışlar	185
3.5.9. Enseyle İlgili İnanışlar	185
3.5.10. Tırnakla İlgili İnanışlar	185
3.5.11. Saçla İlgili İnanışlar	186
3.5.11. Kirpikle İlgili İnanışlar	187
3.5.12. Sırt/Belle İlgili İnanışlar	188
3.5.13. Dişle İlgili İnanışlar	188
3.5.14. Baş/ Kafayla İlgili İnanışlar	188

3.5.15. Çeneyle İlgili İnanışlar	188
3.5.16. Alınla İlgili İnanışlar	189
3.5.17. Kaşla İlgili İnanışlar	189
3.5.18. Değerlendirme	189
3.6. İNSAN DAVRANIŞLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	190
3.6.1. Büyüyle İlgili İnanışlar.....	190
3.6.2. Falla İlgili İnanışlar	192
3.6.2.1. Ayna Falı.....	192
3.6.2.2. Âşık Falı.....	193
3.6.2.3. Çay Falı	193
3.6.3. Muskayla İlgili İnanışlar	194
3.6.4. Nazarla İlgili İnanışlar.....	196
3.6.5. Islık Çalmayla İlgili İnanışlar.....	203
3.6.6. Sakız Çiğnemekle İlgili İnanışlar	204
3.6.7. Hıçkırıkla İlgili İnanışlar	204
3.6.8. Esnemekle İlgili İnanışlar.....	204
3.6.9. Hapşirmekle İlgili İnanışlar.....	205
3.6.10. İrkilmek ve Ürpermekle İlgili İnanışlar	205
3.6.11. Dua ve Bedduayla İlgili İnanışlar.....	205
3.6.12. Rüya Görmekle İlgili İnanışlar.....	207
3.6.13. Değerlendirme	208
3.7. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	210
3.7.1. Angut Kuşu	210
3.7.2. Arı.....	211
3.7.3. At.....	211

3.7.4. Balık	213
3.7.5. Baykuş	213
3.7.6. Ceylan.....	214
3.7.7. Çakal.....	214
3.7.8. Çekirge	214
3.7.9. Domuz	214
3.7.10. Ejderha	214
3.7.11. Eşek	215
3.7.12. Fare	215
3.7.13. Geyik	216
3.7.14. Guguk kuşu	216
3.7.15. İnek.....	217
3.7.16. Kalemkuş.....	217
3.7.17. Kaplumbağa	217
3.7.18. Karga	217
3.7.19. Karınca	218
3.7.20. Kartal.....	218
3.7.21. Katır.....	218
3.7.22. Kaz	219
3.7.23. Keçi	219
3.7.24. Kedi	219
3.7.25. Kelebek.....	221
3.7.26. Kene	221
3.7.27. Kertenkele	221
3.7.28. Kirpi	222

3.7.29. Koç	222
3.7.30. Koyun	223
3.7.31. Köpek	223
3.7.32. Köstebek	224
3.7.33. Kurbağa	224
3.7.34. Kurt	225
3.7.35. Kurtçuk	225
3.7.36. Kuş	225
3.7.37. Lahana Böcekleri	225
3.7.38. Leylek	226
3.7.39. Örümcek	226
3.7.40. Saksığan Kuşu	227
3.7.41. Sinek	227
3.7.42. Solucan	227
3.7.43. Tavşan	227
3.7.44. Tavuk- Horoz	228
3.7.45. Tilki	229
3.7.46. Turna	229
3.7.47. Uğur Böceği	230
3.7.48. Yılan	230
3.8.49. Değerlendirme	232
3.8. NESNELERLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	235
3.8.1. Ayakkabı	235
3.8.2. Çivi	236
3.8.3. Beşik	237

3.8.4. Bıçak.....	238
3.8.5. Çatal / Kaşık	239
3.8.6. Anahtar	239
3.8.7. Kilit.....	239
3.8.8. Yatak/Döşek/Yorgan	240
3.8.9. İğne.....	240
3.8.10. İplik	241
3.8.11. Kına	242
3.8.12. Kıyafet.....	244
3.8.13. Makas	245
3.8.14. Kazan.....	245
3.8.15. Merdiven	246
3.8.16. Cezve.....	246
3.8.17. Şemsiye	246
3.8.18. Tava	246
3.8.19. Tabak	246
3.8.20. Çaydanlık	247
3.8.21. Terlik	247
3.8.22. Seccade.....	247
3.8.23. Para.....	248
3.8.24. Sacayağı	249
3.8.25. Sac	249
3.8.26. Sabun.....	249
3.8.27. Süpürge/ Süpürme	250
3.8.28. Tarak.....	252

3.8.29. Sepet	252
3.8.30. Sandık	252
3.8.31. Yüzük	253
3.8.32. Kürek	254
3.8.33. Yayık ve Yayık Yayma	254
3.8.34. Düğme	255
3.8.35. Ayna	255
3.8.36. Terazî	256
3.8.37. Yün Tarağı	256
3.8.38. Masa/Sofra	256
3.8.39. Bardak	257
3.8.40. Tencere	257
3.8.41. Soba	257
3.8.42. Silah	257
3.8.43. Değerlendirme	258
3.9.YİYECEK VE İÇECEKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	259
3.9.1. Armut	259
3.9.2. Aşure	259
3.9.3. Ayva	260
3.9.4. Bal	260
3.9.5. Balkabağı	260
3.9.6. Cennet Hurması	260
3.9.7. Ceviz	260
3.9. 8. Ciğer	261
3.9.9. Çay	261

3.9.10. Çörek Otu	261
3.9.11. Ekmek.....	261
3.9.12. Elma	264
3.9.13. Et	264
3.9.14. Evelik	265
3.9.15. Fındık	265
3.9.16. Hamur.....	265
3.9.17. Isırgan otu.....	266
3.9.18. Kâbe Hurması.....	266
3.9.19. Kestane	266
3.9.20. Kivi.....	266
3.9.21. Lahana	266
3.9.22. Mısır	267
3.9.23. Nar	267
3.9.24. Pirinç	267
3.9.25. Portakal.....	267
3.9.26. Sarımsak.....	267
3.9.27. Soğan.....	268
3.9.28. Süt.....	268
3.9.29. Taşlık.....	269
3.9.30. Turşu.....	269
3.9.31. Tuz.....	269
3.9.32. Un	271
3.9.33. Yoğurt.....	271
3.9.34. Yumurta.....	272

3.9.35. Zemzem Suyu.....	273
3.9.36. Zeytin	273
3.9.37. Genel Olarak Yiyeceklerle İlgili İnanışlar	273
3.9.38. Değerlendirme	273
3.10. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	277
3.10.1. İki Sayısı.....	277
3.10.2. Üç Sayısı	277
3.10.3. Dört Sayısı.....	280
3.10.4. Beş Sayısı	280
3.10.5. Yedi Sayısı	280
3.10.6. Dokuz Sayısı	282
3.10.7. On Beş Sayısı	283
3.10.8. Kırk Sayısı.....	283
3.10.9. Kırk Bir Sayısı.....	284
3.10.10. Elli İki Sayısı	284
3.10.11. Değerlendirme	284
3.11. HAFTANIN GÜNLERİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR	286
3.11.1. Pazartesi	287
3.11.2. Salı.....	287
3.11.3. Çarşamba.....	288
3.11.4. Perşembe	288
3.11.5. Cuma	289
3.11.6. Cumartesi	291
3.11.7. Pazar	291
3.11.8. Değerlendirme	291

3.12. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	292
3.12.1. Koç Katımı	292
3.12.2. Hıdırellez	294
3.12.3. Nevruz	295
3.12.4. Muharrem Ayı	299
3.12.5. Süt Mayısı	300
3.12.6. Temmuz Ayının Yedisi	300
3.12.7. Haftı Hanmal (Mart'ın Sonu)	300
3.12.8. Yılbaşı ile İlgili İnanışlar	300
3.12.9. Bereketle İlgili İnanışlar	301
3.12.10. Değerlendirme	305
3.13. OLAĞANÜSTÜ YERLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	306
3.13.1. Eşik	306
3.13.2. Kuyu	308
3.13.3. Değerlendirme	308
3.14. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR	309
3.14.1. Cinlerle İlgili İnanışlar	309
3.14.1.1. Cin Çarpmasını Engellemek İçin Yapılanlar	311
3.14.1.2. Cin Görmek İçin Yapılanlar	311
3.14.2. Cazı ile İlgili İnanışlar	311
3.14.3. Meşe Adamı ile İlgili İnanışlar	314
3.14.4. Perilerle İlgili İnanışlar	314
3.14.5. Kuş Yenkmesi	315
3.14.6. Karabasan /Garagura	316
3.14.7. Karakoncoloz	317

3.14.8. İt Ağzlılar	319
3.14.9. Değerlendirme	319
3.15. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	322
3.15.1. Sarı	322
3.15.2. Kırmızı	322
3.15.3. Siyah/ Kara	323
3.15.4. Yeşil	324
3.15.5. Mavi	324
3.15.6. Değerlendirme	325
3.16. GECE VE GÜNDÜZ İLE İLGİLİ İNANIŞLARI	326
3.16.1. Değerlendirme	330
3.17. ALIN YAZISI/ KADERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	330
3.17.1. Değerlendirme	330
3.18. SADAKA VERMEKLE İLGİLİ İNANIŞLAR	331
3.18.1. Değerlendirme	331
3.19. MİSAFİRLE İLGİLİ İNANIŞLAR	331
3.19.1. Değerlendirme	332
3.20. RAMAZAN BAYRAMIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	332
3.20.1. Değerlendirme	332
3.21.KURBAN BAYRAMIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR	333
3.21.1. Değerlendirme	333
3.22.DEFİNECİLİKLE İLGİLİ İNANIŞLAR	334
3.22.1. Değerlendirme	335
3.23. BABA OLMAKLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	335
3.23.1. Değerlendirme	336
3.24. ANNE OLMAKLA İLGİLİ İNANIŞLAR	336

3.24.1. Değerlendirme	337
3.24. HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	337
3.24.1. Adet Gecikmesi	337
3.24.2. Ağız Kokusu.....	337
3.24.3. Alazlama.....	337
3.24.4. Arı Sokması.....	337
3.24.5. Arpacık	337
3.24.6. Aylık Kalkması	338
3.24.7. Bademcik Şişmesi	338
3.24.8. Yılancık	338
3.24.9. Bağırsak parazitleri.....	338
3.24.10. Basur.....	339
3.24.11. Baş Ağrısı.....	339
3.24.12. Bel Ağrısı	339
3.24.13. Boğaz Ağrısı.....	339
3.24.14. Böbrek Taşı ve İltihabı	340
3.24.15. Cilt Lekesi	340
3.24.16. Çil.....	340
3.24.17. Dağ vurmaı	341
3.24.18. Dalak	341
3.24.19. Diş Ağrısı	341
3.24.20. Dolama	341
3.24.21. Egzama	342
3.24.22. Genel ağrılar (kol, bacak, diz).....	342
3.24.23. Göbek Düşmesi	342

3.24.24. Göz Kanlanması	343
3.24.25. İncinme /Burkulma.....	343
3.24.26. İshal	343
3.24.27. Kanser.....	343
3.24.28. Kaşıntı	344
3.24.29. Kesik.....	344
3.24. 30. Kırık	344
3.24. 31. Kızamık	344
3.24. 32. Mide Ağrısı	345
3.24.33. Öksürük	345
3.24.34. Saç Kepeklenmesi	345
3.24.35. Saç Kıran	345
3.24.36. Sancı	346
3.24.37. Sarılık	347
3.24.38. Siğil	348
3.24.39. Sinüzit.....	348
3.24.40. Şeker.....	349
3.24.41. Tansiyon	349
3.24.42. Topuk Çatlakları.....	349
3.24.43. Uçuk	349
3.24.44. Uyuz	350
3.24.45. Yanıklar	350
3.24.46. Yaraların Tedavisi	351
3.24.47. Yel vurması	351
3.24.48. Yılan Sokması	351

3.24.49. Zehirlenme	351
3.24.50. Değerlendirme	351
SONUÇ.....	353
KAYNAK LİSTESİ	357
KAYNAKÇA	372
EKLER.....	380
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	380
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	381
ÖZ GEÇMİŞ.....	382

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.m.	: Adı geçen makale
akt.	: Aktaran
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
E:	: Erkek
Hızl.	: Hazırlayan
İÖ.	: İslamiyet'ten Önce
K.K	: Kaynak Kişi
K	: Kadın
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S	: Milattan Sonra
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TD	: Türk Dili
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Kültür insanların varlığını kişiliğini ve kimliğini gösteren en önemli değerlerdendir. Kültürünü bilmeyen ve yaşatmayan bir nesil zamanla yok olmaya mahkûmdur. Eski Türk halk inançları da kültürün önemli köşe taşlarından biridir. Halk inançları her geçen gün, bunları bilen ve yaşatan insanların ölümleriyle birlikte azalarak etkinliğini yitirmektedir. Halk inançları hâkim olduğu toplum tarafından kabul görmüş, var olan semavi dinden ayrı kuralları olan, halk arasında sorgusuz uygulanan ve nesilden nesille aktarılan inanmalardan oluşmaktadır.

Türkler İslamiyet'i kabul ederken içinde bulundukları yaşam koşullarının kendilerine kazandırdıkları inanç değerlerini, terk etmeyerek, yeni din içinde şekillendirerek devam ettirmeye çalışmışlardır. Eski Türk inançları genellikle renkli yumaklardan oluşan ve her yeni ortamda renk değiştirerek, o dinin kurallarına uyum sağlayarak varlığını devam ettiren değerlerdir. Çalışmada Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Kars, Ardahan ve Artvin illerinde unutulmaya yüz tutmuş bu değerler derleme yapılarak kayda alınmış ve yazıya geçirilmiştir. İslamiyet'i kabul eden Türkler içinde bulundukları ve yaşattıkları kültürel değerleri bir gömlek gibi çıkarıp bir kenara bırakmamışlardır. Kültürün bir parçası olan halk inanışları şekil değiştirerek İslamiyet içinde yaşatılmaya devam etmiştir. Çalışma bölgemizde ağaç, su, demir, toprak ve ateş kültlerinin önemli bir yere sahip olması, her birinin koruyucu ve temizleyici güç olarak hayatın geçiş dönemlerinde aktif rol oynaması, çocuk sahibi olmak isteyen kadınların ağaçlara bez bağlaması, su kenarında yatması, hastalanan çocukların tedavilerinde kullanılan yöntemlerin Eski Türk inançlarından kalma yöntem ve tedaviler olduğu görülmektedir.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Halk İnanışları adlı çalışmada bu konuyu ele alırken bölgede bu alanda yapılan çalışmaların az olduğu, halk kültürü açısından zengin olan bu bölgenin yeterince değerlendirilmediği düşünülmüştür. Halkın yaşattığı değerler yok olmadan yazıya geçirilerek üzerinde kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmüştür.

Çalışmamızda önceden hazırlanmış sorular kaynak kişilere yöneltilmiştir. Çalışma sahamızda hayatın geçiş dönemlerinden doğum, düğün ve ölüm aşamaları için alt başlıklar hariç 150'ye yakın soru kaynak kişilere yöneltilmiştir. Sorular Erdoğan

ALTINKAYNAK tarafından saha çalışmalarında kullanılan derleme sorularından oluşmaktadır. Soruların yöneltildiği kaynak kişilerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve nereli oldukları göz önüne alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Halk inanışlarıyla ilgili sorularımız ise ateş, su, toprak, dağ, taş ve ağaç kültleriyle, renkler ve sayılarla, olağanüstü varlık ve olağanüstü yerlerle, hayvanlar, nesneler ve yiyeceklerle ilgili olmak üzere toplamda 120 sorudan oluşmaktadır. Sorular konuya göre daha da derinleştirilerek kaynak kişilere yöneltilmiştir. Derleme yapılan sahada birçok eski Türk inancı tespit edilerek yazıya aktarılmıştır. Bölgenin dağlık olması, modern hayatın ve teknolojinin geç gelmesi bölgede birçok halk inanışın kaybolmadan devam ettirilmesini sağlamıştır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi Kars, Ardahan ve Artvin illerini kapsayan sahada derleme yapılarak halk inançları tespit edilmiştir. Ardahan ilinin Damal, Hanak, Göle, Çıldır ve Posof olmak üzere toplamda beş ilçesi bulunmaktadır. Toplamda 39 mahalle ve 227 köyden oluşmaktadır. Kars ilinde Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz olmak üzere yedi ilçe, 382 köy bulunmaktadır. Artvin’de Hopa, Borçka, Ardanuç, Arhavi, Kemalpaşa, Murgul, Şavşat ve Yusufeli olmak üzere 8 ilçe ve 320 köy bulunmaktadır. Çalışma sahamızı kapsayan il, ilçe ve köylere gidilerek bölgede bulunan halk arasında yaşatılan ama unutulmaya yüz tutmuş kültürün bir parçası olan halk inanışları derlenmiştir. Çalışma sahasında bulunan yaşlılara ulaşılarak kayda alınan halk inançlarının, Eski Türk inanç sistemiyle olan bağları incelenerek mukayese edilmiştir.

Bölgede yapılan araştırmada, halkbiliminin yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Malzemenin derlenmesi aşamasında “Alan Araştırması” yöntem ve tekniklerine yararlanılmıştır. Derleme sahasından toplanan bilgilere ek olarak konuyla ilgili yazılı kaynaklar araştırılarak taranmış, konuyla ilgili malzeme toplanmıştır. Derlenen malzemenin incelenmesi aşamasında “Karşılaştırmalı Metod” dan yararlanılmıştır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde derlenen halk inançların, İslamiyet öncesi eski Türk inançlarıyla olan benzerlikleri tespit edilmiştir. Çalışmanın teorik yapısı oluşturulmadan önce yazılı kaynaklar araştırılarak incelenmiştir. Saha çalışmasından önce bölgenin etnik yapısı hakkında bilgi edinilmiş, sorular bu doğrultuda hazırlanarak kaynak kişilere sorulmuştur. Sahamızda Türk, Kürt, Laz, Hemşin gibi birçok etnik yapıya sahip ilçeler bulunmaktadır. Bölgede Hanefi, Alevi ve Caferi mezheplerine mensup halk bulunmaktadır. Sorular ilçelerin ve kaynak kişilerin durumuna göre seçilerek yöneltilmiştir. Derlemede daha çok yüz yüze görüşme ve gözlem yapılmıştır. Ancak saha

Çalışmamız esnasında ortaya çıkan koranavirüs ve yasaklardan dolayı saha çalışmamızda yaşanan aksaklar olmuştur. Yaşlıların hastalıktan korunması ve görüşmeyi kabul etmemesi sonucu telefonda görüşmeler yapılarak çalışmalara devam edilmiştir. Yapılan derlemelerde, kaynak kişilerin kabul etmesi durumunda, kamera, fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazları kullanılmıştır. Kayıtlar en kısa sürede deşifre edilmiş, tasnif yoluna gidilmiştir. Çekilen fotoğraf, altlarında açıklayıcı bilgilerle birlikte tezin son bölümüne eklenmiştir.

1. BÖLÜM

KUZEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ HALK İNANIŞLARI (KARS, ARDAHAN, ARTVİN)

1.1. TARİHSEL DURUMU

1.1.1. Kars'ın Tarihsel Durumu

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Kars günümüze kadar birçok halkı ve medeniyeti topraklarında barındırmıştır. Sınırları içerisinde bulunan dağ ve mağaralardan geçmişinin hangi çağa kadar uzadığı ve yerleşke olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Paleolitik Çağ'dan kalan yerleşkeler içinde: Camuşlu, Ağzı Açık, Cilavuz ve Tombultepe söylenmektedir. Neolitik Çağ'dan kalma yerleşke ise Kurbanaga Mağarası'dır. Kalkolitik Çağ'da Mısır Dağı ve Sazkâra Köyünün yerleşim yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir (Akdağoğlu, 2021, s. 23-25).

Bölgede yaşayan halk Demir çağı ile demir madeniyle tanışıp, yeni aletler yapmaya başlamışlardır. Savaş aletlerinden sonra yerleşik hayata geçen halk tarım aletleri icat ederek günlük hayatlarını kolaylaştırmışlardır. Urartular döneminde bölgeye yapılan seferler ve bu seferlerin kayıt altına alınmasıyla bölgenin Demir çağı dönemi hakkında bilgi elde edilmiştir (Ceylan, 2007, s. 7-39).

Bölge Kafkaslara açılan kapı görevini üstlendiği ve birçok ulusun konakladığı, birbirinden farklı medeniyetlerin yaşadığı bir coğrafya olduğu için oluşan kültür yumağı günümüze kadar büyüyerek gelmiştir. Kars ve çevresinde sırasıyla Asur Krallığı ve Urartu Krallığı hüküm sürmüştür. Asurlular Kars ve çevresini Nairi ülkesi olarak adlandırmışlardır. Erzurum sınırları içerisinde bulunan Yazılıtaş yazıtında, Urartu krallarının bu coğrafyaya akınlar düzenlediği ve bölgenin jeopolitik önemini fark ettikleri zaman sınırları korumak ve bölgenin kontrolünü sağlama için kaleler ve garnizonlar inşa ettikleri yazmaktadır (Bingöl A. , 2011, s. 20-40). Bölgede Urartuların varlığı M.Ö. 609 yılına kadar devam etmiştir ve adlarına en son Babil Kroniklerinde rastlanmaktadır (Bingöl A. , 2011, s. 20-40).

Bölgeye Urartulardan sonra gelen İskitler, bölgeyi işgal edebilmek için yapılan kale ve benzeri yapıları yıkmıştır. Bölgede yaşayan halk dağlık alanlara göç ederek yaşamlarını buralarda sürdürmüşlerdir. İskitlerin işgal ettiği bölgeye 430 yılında Sasaniler gelmiş ve hâkimiyeti ele almışlardır. Kars ve çevresi uzun zaman Sasani, Bizans ve Araplar arasında el değiştirerek birçok savaşa ev sahipliği yapmıştır (Akdağoglu, 2021, s. 23-25). 1064 yılında Selçuklular, 1200 yılında Gürcüler, 1239 yılında Moğollar, 1406 yılında Karakoyunlular, 1467 yılında da Akkoyunlular bölgede egemen olmuştur (İslam Ansiklopedisi, 2012, s. 515-518).

1.1.2.Ardahan'ın Tarihsel Durumu

Urartuların elinde bulunan Ardahan ve çevresi M.Ö 680 yıllarında Kafkasya'dan gelen İskit Türklerinin egemenliği altına alınmıştır. (Dursun, 2018, s. 7) M.S. Romalılar ile Persler arasında el değiştiren yöre üçüncü yüzyılda Sasanilerin eline geçti. Daha sonra Bizanslılar ile Arapların egemenliğine giren yöreye 11. yy. da Türkmenler gelmeye başlamıştır (Ülkü, 2005, s. 23-24). Birçok medeniyete ev sahipliği yapan bölge daha sonra Gürcülerin yönetimine girmiştir (Kültür ve Dayanışma Derneği, 1992, s. 18).

Urartular, Kafkas kabileleri, Huriler ve Mitanniler, Azziler, Kimmerler, İskitler, Cavaklar, Gogarlar, Kıpçaklar (Arda Boyu) ve Selçuklularla gelen Türkmenler bölgede yerleşmiş ve hâkimiyet kurmuşlardır (Konukçu, 1999, s. 16).

Ardahan'ın yerleşim alanı olarak seçilmesinde en büyük etken Kür nehridir denilebilir. Kür nehri Cevad (Sabırabad) çevresinde, Aras nehri ile birleşerek Karadeniz'e dökülmektedir. Ardahan'ın batısında Gürcü boğazı ile Oltu-Ardanuç arasında kalan yerleşimcilere "Taoklar", "Taolar" adı verilir. Bu görüş coğrafyacı Xenophon'un "Anabasis" "Onbinlerin Harekâtı" isimli eserinde yer almaktadır (Kırzioğlu, 1953, s. 86-89). 670'lerden sonra Arap-Gürcü ve Ermeni-Hazar Türkleri arasında bölge hâkimiyeti için sürekli bir mücadele yaşanmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey döneminde İbrahim Yınal Bey komutasında Türk askeri birlikleri Ardahan ve çevresine akınlar yapmış 1070'lere kadar bölgede Türk hâkimiyeti sağlanmış, 1071 Malazgirt Meydan Muhaberesi ile perçinleşmiştir (Bedirhan, 2000, s. 91-110).

1502 yılında Şah İsmail'in kurduğu Safevi Devletine dâhil olan Ardahan ve çevresi, 1514 Van- Çaldıran savaşı sonrasında Osmanlı devletine geçmiş, Kanuni Sultan Süleyman zamanında fethi gerçekleşmiştir. Ardahan bir süre Erzurum Beylerbeyliğine

bağlı kalmıştır (Svanidze, 2002, s. 185). Konumu bakımından önemli bir yere sahip olan Ardahan Osmanlı ve Safevi devletleri arasında birçok kez el değiştirmiştir. 23 Temmuz 1578'de Erzurum'dan Ardahan'a hareket eden Serdar Lala Mustafa Paşa 5 Ağustos'ta Ardahan'a gelip 3 gün kaldıktan sonra 8 Ağustos'ta Çıldır'a yürümüş ve Çıldır'ı Osmanlı topraklarına katmıştır. (Danişmend, 2011, s. 29-30)

Panslavizm Politikasını yürüten Ruslar sıcak denizlere inmekte kararlı olduklarını göstermek için 1826 yılında Osmanlıya savaş açmış, Rumeli ve Kafkaslardan Osmanlı devletinin üzerine yürümüştür (Kırzioğlu, 1990, s. 548-549). Ruslar 1829 tarihinde Ardahan, Erzurum kalesi, Bayburt ve Gümüşhane'yi işgal etmişlerdir. Ardından Osmanlı Devleti'nin barış istemesi üzerine 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır (Kırzioğlu, 1990, s. 549). Bu antlaşma sonucu Bayburt, Kars Ardahan, Gümüşhane, Erzurum, Muş ve Ağrı geri alınmıştır. 17 Mayıs 1877 de Rus Komutan Melikof bu bölgede yaşayan Ermenilerinde desteğini alarak Ardahan'ı işgal etmiştir (Zeyrek, 2004, s. 85-89). 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşmasıyla Kars, Ardahan, Batum savaş tazminatı olarak Rusya'ya bırakılmıştır (Kırzioğlu, 1990, s. 553).

Bölgede yaşanan en büyük katliam bu dönemde yaşanmıştır. Nüfus çoğunluğuna göre bölgenin Osmanlı topraklarına katılması gerektiği için Türk nüfusunu azaltma politikası üzerine katliamlar başlatılmıştır. Ermeniler nüfus çoğunluğunu elde etmek için ahaliyi göçe zorlamıştır.

Ardahan 1918 Brest-Litowsk Anlaşması ile Osmanlı topraklarına katılmıştır. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile Türk ordusunun çekilmesi sonucunda Ermeni ve Gürcülerin işgaline maruz kalmıştır. 30 Ekim 1918'de Ardahan'da kurulan Milli Şura Hükümeti, Kurtuluş Savaşı ile bütünleşerek Kâzım Karabekir ve Halit Paşa komutasındaki Türk ordusu tarafından 23 Şubat 1921'de geri alınmıştır (Koltuk & Sağlam, T.S, 2009, s. 13).

Ardahan konumu itibari ile stratejik bir öneme sahiptir. Bu özelliğinden dolayı sürekli işgal edilerek Osmanlı, Rus, Ermeni ve Gürcüler arasında el değiştirmiştir. Ardahan'ın önemini Kazım Karabekir Paşa'nın şu sözüyle anlatabiliriz "Boğazlar boğazımız, Kars-Ardahan bel kemiğimizdir."

7 Ekim 1924 günü Kars'a gelen Mustafa Kemal Paşa, gezi programına Ardahan'ı da alır. Bu sırada ortaya çıkan Musul-Kerkük hadiseleri programın tamamlanmasına engel olur. 1926'ya kadar statü olarak vilayet olan Ardahan 30 Mayıs 1926 tarih ve 877 sayılı

kanun ile kaza haline dönüştürülür (Koltuk & Sağlam,T.S, 2009, s. 13). 1992 tarihine kadar Kars'a bağlı bir ilçe iken 27.05.1992 tarihinde Türkiye'nin 75. ili olmuştur. Ardahan, tarihi boyunca çeşitli ticaret yollarının Kafkaslara ve Karadeniz'e açılan kapısı olması dolayısıyla her dönem önemini korumuştur.

1.1.3. Artvin'in Tarihsel Durumu

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra Artvin Osmanlı topraklarından ayrılarak Çarlık Rusya'sının egemenliği altında bulunan "Elviye-i Selase'nin bir parçası olmuştur. Rus egemenliği altında nedeys 40 yıl kalan Artvin 1918 yılında imzalanan Brest-Litovsky Antlaşmasıyla bağımsızlığına kavuşmuştur. Antlaşma yükümlerine dayanarak 12 Haziran 1918'de başlatılan Elviye-i Selase'nin anavatana katılmasını sağlayacak oylamada Artvin Vilayetinin toplam 38.186 olan nüfusunun on dokuz yaşını tamamlamış olan 10.842'si anavatana katılma yönünde oy kullanırken, sadece 11 oy bu karara karşı kullanılmıştır (Dayı, 1997, s. 63).

Anavatana katıldıktan sonra kabul edilen Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla Artvin ve çevresi tekrar esaret altına girmiştir. Yakup Şevki'nin kurduğu Şura Hükümetlerine katılan Artvin, İngiliz kuvvetlerinin Şura hükümetlerini dağıtmasıyla, 17 Aralık 1918'de İngilizlerin egemenliği altına girmiştir. Daha sonra 1920 yılında Gürcü kuvvetlerinin kontrolüne geçen bölge, 23 Şubat 1921'de imzalanan bir antlaşmayla TBMM hükümetinin kontrolüne girmiştir. Türk kuvvetlerinin Artvin'e gelişi Şükrü Bey önderliğinde 6 Mart 1921 tarihinde gerçekleşmiştir (Akdağoğlu, 2021, s. 5).

Kars, Ardahan ve Artvin'in anavatan topraklarına dâhil olmasından sonra TBMM Heyet-i Vekiliyesi 22 Mayıs 1921'de, Elviye-i Selase'de üç sancak kurulması ile ilgili kararı aldı. Buna göre Artvin sancağı; Artvin merkez kazası ile Şavşat ve Borçka kazalarından oluşmaktadır. 7 Temmuz 1921 tarih ve 133 numaralı kanunla kaza merkezi Satlel, Rabatı (Yeniköy) olarak adlandırılan bugünkü il merkezine nakledilmiştir. Artvin sancağı yeni idari yapılanmaya göre Merkez kazası; Ardanuç, Berta, Sirya Nahiyelerine bağlı 78 köyden oluşmaktadır. Merkez kaza dışında iki kazası bulunmaktadır. Bunlardan biri Şavşat kazası olup; Merkez, Mirya ve İmerhev Nahiyelerinden oluşan 55 köy birimini içermektedir. İkincisi ise Borçka Kazasıdır; Merkez, Maçahel, Maradit ve Murgul Nahiyeleri ve bunlara bağlı 26 köyden oluşmaktadır. Sancağın toplam köy sayısı ise 159'dur. Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında Artvin Sancağı, yapılan değişiklikler

sonucu il olmuştur. 1926 yılında Yusufeli Kazası il sınırlarına katılmıştır. 1933 yılında Rize ve Artvin vilayeti birleştirilerek Çoruh Vilayeti şeklinde isimlendirilecektir ve merkezi Rize olacaktır. 25 Şubat 1956 yılında Başbakan İsmet İnönü'nün bölgeye yapacağı bir ziyaretten sonra tekrar Artvin adını alacaktır (Akdağoglu, 2021, s. 5).

1.2. COĞRAFI KONUM

1.2.1. Kars'ın Coğrafi Konumu

Kuzeyinde Ardahan, doğusunda Ermenistan, batısında Erzurum, güneyinde Iğdır ve Ağrı, bulunan Kars ili Kafkasları Anadolu'ya bağlayan İran-Kars-Ağrı-Erzurum-Erzincan karayollarının kesişim noktasında yer almaktadır. Ülkemiz için önemli olan birçok ticaret yollarının bağlantı özelliğini bünyesinde bulunduran il, sınırlarının genişliği ile bölgede stratejik bir konuma sahiptir. Geçmişten günümüze kadar birçok millete ev sahipliği yapan il askeri ve ticari açıdan da bölge için ayrıca önemlidir. (T.C Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2004)

Karasal bir iklim kuşağında bulunan Kars Doğu Anadolu bölgesinin en soğuk illerinden biridir. Bunun sebebi Kars'ta bulunan yüksek dağ sıralarının ili ılıman deniz ikliminden ayırması ve Büyük Asya Kara Kütlesi üzerinde etkili olan soğuk ve ağır hava kütlelerinin buraya kadar ilerleyebilmesidir. Bundan dolayı Kars'ta kış mevsiminin etkileri ekim ayında başlar ve mayıs ayına kadar sürer. Yıllık sıcaklık ortalaması 6.30' C'dir. En soğuk aylar aralık ve ocak, en sıcak aylar ise temmuz ve ağustostur. Kars ilinin coğrafi konumundan dolayı yazları kısa ve kışları uzun geçerek seneyi tamamlamaktadır. Yörede ki yüksek basınç bölgeye yağmur yağmasını engellemektedir. En fazla yağış ilkbaharda gerçekleşmektedir. Bu yağmurlar bazen yörede sel felaketi yaşanmasına da neden olmaktadır. Kars'ta çoğunlukla doğal orman alanı içinde yer almaktadır ve orman alt sınırı 1800-1900 metreden başlamaktadır. Kars'ın soğuk bozkır alanlarının karlar eridiğinde kar örtüsü altında kalan bitkiler büyük bir hızla gelişir. Gelişen bu çayır ve otlaklar hayvancılık açısından çok önemlidir.

Kars toplamda sekiz ilçesi olan 1.012.710 km²' alana sahip bir ildir. Akyaka, Selim, Sarıkamış, Susuz, Kağızman, Arpaçay, Digor ve Merkez olan ilçeleriyle Kars, deniz seviyesinden 1768 m yükseklikte bulunmaktadır.

İl sınırları içinde bulunan dağlar; Allahuekber Dağları, Kısır Dağı, Akbaba Dağı, Aladağ'dır. İlin güneybatısından geçmekte olan akarsu ise Kars Çayı'dır. Dağlık ve

engebeli bölgede yer alan Kars'ın %51'i platolardan, %19'u ovalardan ve %30'luk kısmı ise dağlık yerlerden oluşmaktadır.

İl sınırları içinde yer alan Çıldır Gölü (bir kısmı Ardahan ili toprakları içinde yer alır), Aygır Gölü, Deniz (Çengilli) Gölü, Kuyucuk Gölü ve Turna Gölü ilin su ihtiyacını karşılamaktadır. Doğal göllerinin yanı sıra Arpaçay ilçesinde bir adet baraj gölü de bulunmaktadır. Bu doğal göllerin yanında tek yapay göl ise Arpaçay Baraj Gölüdür.

1.2.2. Ardahan'ın Coğrafi Konumu

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin kuzey sınırında 5. 556 km² alana sahip ilin topraklarının %37'meraalanı, %15 tarıma elverişli alan, %10 ormanlık alan, %10 çayır alanı ve kalan %28 i diğer alanlardan oluşmaktadır.

Ardahan Çıldır, Damal, Göle, Hanak ve Posof ilçeleri olmak üzere toplamda beş ilçesi bulunmaktadır. Rakımı 2000 civarında olan ilin iklimi karasaldır. Dağlık ve engebeli bir arazide bulunmaktadır. Dağlık alanların çok olması bölgede tarım değil hayvancılığın ön plana çıkmasına neden olmuştur. Tarıma elverişli alanlarda genellikle hayvancılığa dayalı tarımdan yapılmaktadır. İlin genelinde 1900 ve 2000 civarında olan rakım Posof ilçesinde 1500'lere kadar düşmektedir.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Ardahan'ın güney ve güneydoğusunda Kars, kuzeydoğusunda Gürcistan ve Ermenistan, güneybatısında Erzurum ve batıda Artvin illeriyle komşudur. Oltu'ya, Batum'a, Artvin'e, Ahıska'ya ve Kars'a açılan önemli geçitleri ve boğazları vardır. (Ardahan İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 8)

İl genelinde de Karasal iklim özellikleri hâkimdir. Yıllık ortalama sıcaklığı 3,8 °C olup, kışın sıcaklık -30,0 °C'nin altına inmektedir. Yıllık ortalama 556 mm yağış almaktadır. Ardahan her mevsim bol miktarda yağış almaktadır. Özellikle kış ayları uzun ve sert geçmektedir. Kış aylarında sıcaklık -23 dereceye düşmüştür. İl merkezinde karasallık %475 iken Posof'ta %34,1'dir. İlin toprak yapısına bakıldığında çernozyom ve kestane rengi step toprak yapısına sahip olduğu görülmektedir (Ardahan İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, 2020, s. 1).

Ardahan il sınırları içinde Çıldır ve Aktaş gölleri bulunmaktadır. Aktaş gölünün bir kısmı Gürcistan sınırları içinde yer almaktadır. Akarsuları ise Ardahan merkezinden geçen Kura (Kür) nehri, Posof çayı ve Çıldır Karaçay'dır

İl alanı ana çizgileriyle 1.800-2.100 m yükseltilerinde ovalarında yer aldığı dalgalı bir yapıya sahip plato görünümündedir. Bu plato yüzeyinde merkezi püskürmelerle oluşan Cin Dağı (2.957 m), Kel Dağı (3.033 m), Ilgar Dağı (2.918 m), Kısır Dağı (3.197 m) gibi volkan konileri vardır (Ardahan İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 8).

Arazi yapısı bakımından Doğu Anadolu'nun en dağlık ve en engebeli arazi yapısına sahiptir. Şehir merkezi kendi adını taşıyan ve ortasında Kür (Kura) nehrinin geçtiği bir ovada kurulmuştur (Akdağoglu, 2021, s. 8). Toprakların %17,4'ü tarıma elverişli alan, %69'u çayır ve mera, %6,6'sı orman ve fundalık alanlar ve diğer alanlardan (yerleşim yeri vb.) oluşur. İdari olarak biri merkez ilçe olmak üzere 6 ilçe (Merkez, Göle, Çıldır, Hanak, Posof ve Damal) ve 231 köyden oluşmaktadır (Ardahan Tanıtım Broşürü, 2014).

1.2.3. Artvin'in Coğrafi Konumu

Artvin coğrafi konumu açısından incelendiğinde, 40° 35' ile 41° 32' kuzey enlemleri ve 41° 07' ile 42° 00' doğu boylamları arasında konumlanmaktadır. Yüz ölçümü 7.436 km²'dir. Güneyinde Erzurum, batısında Rize, doğusunda Ardahan, kuzeyinde Gürcistan ile komşu olana Artvin'in kuzeybatısı Karadeniz ile çevrilidir.

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Artvin deniz kıyısından 70 km kadar içerdedir. Engembeli bir arazide kurulan ilin denizden yüksekliği 640 m'dir. Yörede bulunana ve ilin konumlanmasında büyük etken olan Çoruh Nehri'nden yüksekliği ise 450 m'dir

İl merkezi Borçka'ya kadar olan kesimde (31 km) Çoruh vadisini takip eden, Borçka'dan sonra da Doğu Karadeniz kıyı dağlarını Cankurtaran Geçidi'nde aşan 68 kilometrelik bir yolla Karadeniz kıyısındaki Hopa'ya bağlanır. Bu yol Artvin'den güneye doğru bir süre daha Çoruh vadisini takip ederek Yusufeli (85 km) ve Erzurum'a ulaşır. Artvin'in hemen yakınında doğudan gelen Berta suyunun Çoruh'a karışması, bu akarsu vadisini izleyerek Ardahan üzerinden Kars'a ulaşan kara yolunun Erzurum'u Hopa'ya bağlayan ana yol ile Artvin civarında kesişmesini sağlar ve şehri önemli bir yol düğüm noktası durumuna getirir. Borçka'dan ayrılan iyi vasıflı bir yol da Çoruh yarma vadisini takip ederek Batum'a ulaşır (Tuncel, 1991, s. 420).

Bütün suları Çoruh ile veya kıyıdaki dereciklerle Karadeniz'e karışan Artvin, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndedir. Ormanlık ve yurdumuzun en dağlık yerlerinden olan bu ilimiz, doğusundaki Ardahan-Kars yaylalarından güneyindeki Pasinler- Erzurum yaylalarına açılan tarihî büyük göç ve kervan yollarına göre göç akışı

kapalı bir bölgedir. Bu bakımdan, bilhassa topraklarının dağlık oluşundan, burada büyük şehir hayatı ve ticaret merkezleri kurulamamıştır. Ancak, Çoruh Irmağı kolları boyunca takip eden dar ve uçurumlu yollar ile Artvin iline girilip çıkılabilirdi. İlin Şavşat, Ardanuç, Yusufeli, Merkez ve Borçka gibi beş ilçesi böylece dar ve uçurumlu yollarla varılan kapalı iç bölgede ve Çoruh boyunda olup, Hopa ile Arhavi ilçeleri; Karadeniz kıyısında ve her türlü deniz aracı ile uğranılan ve geçimini bu yolla sağlayan kıyı veya yalı bölgelerindedir. Bu bakımdan Artvin ilimiz “iç” ve “kıyı” olmak üzere iki bölgeden oluşmaktadır (Kırzioğlu, Ardahan Armağanı, 1990, s. 56).

Artvin’in merkez ilçe ile sekiz ilçesi vardır. Bunların merkeze uzaklıkları şu şekildedir: Ardanuç- 42, Arhavi- 79, Borçka- 31, Hopa- 69, Murgul- 47, Şavşat- 76, Yusufeli- 85 km.

1.3. NÜFUS DURUMU

1.3.1. Kars’ın Nüfus Durumu

İlin yüzölçümü 10.193 km²'dir. İl genelinde nüfusun 146.668 'i erkek, 138.742'si kadın nüfusunu oluşturmaktadır. Son verilere göre göç veren iller konumundadır. İlde km²'ye 28 kişi düşmektedir. Köyden merkeze göçünde oldukça fazla olduğu merkez ilçede 57'dir. İlde yıllık nüfus %1,20 oranında azalmıştır. Nüfusu en çok artan ilçe: Merkez ilçe (%0,71). Nüfusu en çok azalan ilçe: Susuz (-%4,32) 04 Şubat 2020 TÜİK verilerine göre merkez ilçeyle beraber 8 İlçe, 9 belediye, bu belediyelerde 57 mahalle ve ayrıca 381 köy vardır (Akdağoglu, 2021, s. 12).

Kars’ın nüfusu son yıllarda dışarı verilen göçlerle azalmaya başlamıştır. Yapılan son çalışmalar ile hazırlanan raporlar göz önüne alınarak göç oranının artması, doğum oranının azalmasıyla nüfusun giderek azalacağı açıkça gözlemlenmektedir.

Kars stratejik konumu itibarıyla tarih boyunca pek çok savaşa sahne olmuştur. Devamlı el değiştirmelere, katliamlara ve göçe maruz kalması sebebiyle nüfusu azalmıştır. Özellikle de 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus savaşı şehrin pek çok alanda olduğu gibi nüfus yapısında da önemli değişmelere yol açmıştır. Bu savaş sırasında ve sonrasında Müslüman halk Anadolu’ya göç etmiş, 40 yıllık Rus işgali döneminde ise farklı dinlere mensup etnik unsurlar yerleştirilmiştir. Rus işgalinin bitmesiyle de bu unsurlar yerlerini tekrar Müslüman Türklere bırakmışlardır.

Cumhuriyet döneminde Kars nüfusunun Türkiye'nin orta büyüklükteki illeri arasına girdiğini görmekteyiz. 1927'de yapılan ilk genel nüfus sayımında ilin nüfusu 205.098 idi "...1940'ta 365.534, 1950'de 410.236, 1960'ta 543.600, 1970'te 660.018, 1980'de 707.398 olmuştur. 1990 genel nüfus sayımında ise ilk nüfusunda bir azalma görülmüş ve nüfus 662.155 olmuştur. 1997 yılında nüfusun 322.973 gibi daha düşük bir sayıya inmesinin sebebi ise o güne kadar Kars'ın ilçeleri olan Ardahan ve Iğdır'ın il statüsü kazanarak Kars'tan ayrılmış olmasıdır.

Kars'ta uzun yıllardır devam eden bir göç hareketi vardır. Bu göçlerin temel sebebi ekonomiktir. Kars halkı ekonomik yetersizlikler sebebiyle İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa gibi sanayileşmiş büyük şehirlere göç etmiştir.

1.3.2. Ardahan'ın Nüfus Durumu

İl nüfusu, 1965 yılına kadar istikrarlı bir artış göstermiştir. 1975 yılına kadar nüfus artışında sayısal artma devam etmektedir, ancak artış hızında düşüş görülmektedir. 1975 yılından sonra nüfus ve nüfus artış hızında sürekli bir düşüş görülmektedir. Ardahan İlinde tarım ekonomisinin hâkim olması nedeniyle nüfusun, halen %61'i kırsal kesimde % 39'i ise İl ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. 2017 yılında İlin nüfusu 97.096 olup, nüfusun artış hızı % -12,7'dir. (Ardahan İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 9)

İlden büyük şehirlere sürekli göç verilmekte olup göç olayı, daha çok çalışabilir nüfus oranında yaşanmaktadır. Ardahan İlinde göçlerin tamamı sadece ekonomik sebeplerden kaynaklanmayıp, bunun yanında bölgedeki iklimin yanı sıra eğitim, sağlık ve ulaşım gibi sosyal hizmetlerin yetersizliği de rol oynamıştır. (Ardahan İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, 2020, s. 2)

Ardahan ili nüfusu 2019 yılının sonlarına doğru 97.319 iken 2020 yılında 96.161 olmuştur. Bu nüfusun %51.80 erkek %48.20 si kadındır (nufusu.com/il/ardahan-nufusu, 2021).

1.3.1. Artvin'in Nüfus Durumu

Artvin ili nüfusu 170.875'dir. Bu nüfusun %62,26'sı şehirlerde yaşamaktadır. İlin yüzölçümü 7.393 km²'dir. İlde km²'ye 23 kişi düşmektedir. İlde yıllık nüfus %1,80 oranında azalmıştır. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük ilçeler Murgul (%5,60) ve

Borçka (-%10,47)'dir. 04 Şubat 2020 TÜİK verilerine göre merkez ileyle beraber 9 ilçe ve 9 belediye, bu belediyelerde 39 mahalle ve ayrıca 320 köy vardır.

İl nüfusu 1927-1980 yılları arasında sürekli artış göstermiş bu tarihten sonra nüfus miktarı sürekli azalış göstermiştir. Bunun temel nedeni ise ekonomik sebeplerle yapılan iç göçlerdir. 2018 yılında Artvin il nüfusu tüm ilçeler dâhil 166.143 olup bir önceki yıla göre %1,15 oranında azalmıştır. En kalabalık yer 35.091 nüfuslu Merkez ilçedir. Bunu Merkez, Borçka, Yusufeli, Arhavi, Şavşat, Ardano, Murgul ilçeleri takip etmektedir. Borçka, Murgul, Şavşat, Yusufeli ilçelerinde nüfusun çoğu köylerde toplanmıştır. Diğer ilçelerde ise nüfusun çoğu şehir merkezinde toplanmıştır. İl genelinde ise toplam nüfusun %56'sı ilçe merkezlerinde, %44'ü köylerde toplanmıştır (TÜİK, 2020).

1.4. EKONOMİK DURUM

1.4.1. Kars'ın Ekonomik Durumu

Kars ili arazisinin %34,7'si tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Hayvancılığa dayalı tarımında aktif olduğu ilde genellikle buğday ve arpa ekilmektedir. Ayrıca ilde yem bitkileri ve endüstri bitkileri yetiştirilmektedir. Kars'ta üretilen ürünler içinde birinci sırada 234.631 tonun üzerinde üretimi olan buğday gelmektedir. Ardından 170.984 tonla arpa ve 74.400 tonla şekerpancarı gelmektedir. Tahıl üretiminde önde olmasının nedenleri arasında bölgenin iklim yapısı, yer şekilleri ve coğrafi konumunun büyük etkisi vardır.

Kars'ın kırsal kesimleri hayvancılık ve tarımla geçinmektedirler. Tarıma uygun olmayan çayır ve mera arazileri %39,2 ile tarımsal araziden daha geniştir. Kars ekonomisinde hayvancılık önemli bir alana sahip olduğu için halk yaylacılık kültürüne sahiptir. Şehrin ekonomisi çoğunlukla hayvancılığa dayandığı için yaşam koşulları da buna göre ayarlanmaktadır. Bölgede otlak alanların çokluğu çayırların verimliği hayvanlarda et ve süt kalitesin arttırmaktadır. Bu durum Kars'ı hayvan yetiştirme merkezi haline getirmektedir (Durmuş, 2016, s. 47). Hayvancılıktan elde edilen yağ, peynir vb. süt ürünleri genellikle kırsalda yaşayan halkın kendi ihtiyacını karşılayacak şekilde yapılmaktadır.

1968 yılında kalkınma öncelikli yöre olarak seçildikten sonra sanayi alanın da yatırımlar yapılarak tesisler açılmıştır. İl sınırları içinde; Kağızman Kristal Tuz Rafinerisi,

Kars Şeker Fabrikası, Kars Yem Fabrikası, Kars Et Kombinası, Kars Çimento Sanayi Ticaret, Üç Yıldız Değirmen Taşı Fabrikası gibi tesisler bulunmaktadır.

Bu işletmeler dışında Kars Organize Sanayi Bölgesi'nde ve Küçük Sanayi Sitesi'nde irili-ufaklı işletmeler vardır. İl genelindeki sanayi tesisleri ağırlıklı olarak hayvansal ve tarımsal ürünleri işletmektedir. İl geneli mevcut sanayi kuruluşları; şeker, ayakkabı, yem, çimento, et, değirmen taşı, süt ürünleri, mobilya, tuz, bordür ve parke gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Son zamanlarda ildeki turizm sektörü de gelişmektedir.

1.4.2. Ardahan'ın Ekonomik Durumu

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Ardahan dağlık ve engebeli bir coğrafyada yer aldığı için mera ve çayır alanları fazla tarım alanları ise azdır. Ardahan'ın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Büyükbaş hayvancılığın yapıldığı ilde tarım daha çok hayvancılığa dayalı tarım şeklinde yapılmaktadır. Yörede iklim şartlarının tarıma uygun olmaması bölgede yeterince tarım faaliyetlerinin yapılmasını engellemektedir. Kışların uzun ve sert geçmesi yazların yağmurlu olması ve kısa sürmesi yörede tarım yapılmasını engellemektedir. Arpa ve buğday ekiminin yapıldığı ilde yılda sadece bir sefer hasat yapılmaktadır. Ekilen arazilerin çoğu kuraklıktan ve dolu yağışından etkilendiği için çiftçi zarar görmektedir. Ürün yetiştirme süresinin uzun olması ve verimin az olması tarımın maliyetini arttırdığı için tarım sadece hayvanların yem ihtiyaçlarını karşılayacak kadar arpa ve buğday ekiminden ibarettir (Topçuoğlu, 2015, s. 14).

Ardahan da halkın geçim kaynağı hayvancılık ve tarım üzerine olduğu için halkın çoğunluğu kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Şehir merkezinde esnaf ve memur kesiminin bulunduğu ilde nüfus köylerde merkeze göre daha fazladır. Bölgede yapılabilecek iş sahası olmadığı için genç nüfus batıya doğru göç etmektedir. Kırsaldan şehre ve şehirden batıya doğru göçlerin yaşandığı illerdendir. İlde sanayi tesisi, fabrika ya da herhangi bir çalışma olanağı sunan alan bulunmamaktadır. Ardahan'da göçlerin tamamı sadece ekonomik sebeplerden kaynaklanmayıp, bunun yanında bölgedeki iklimin yanı sıra eğitim, sağlık ve ulaşım gibi sosyal hizmetlerin yetersizliği de rol oynamıştır. Ardahan ekonomisi genel olarak tarım ve özelde de hayvancılık sektörüne dayanmaktadır. Ancak kalite bakımından özellikle de ekolojik bakımından oldukça iyi durumdadır. İlde yapılan bitkisel üretim ve arı ürünlerin hemen hemen tamamı ekolojiktir (Abacı, 2015, s. 37-44).

İldeki tarım işletmelerinin %95'i bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı polikültür işletmelerdir. Sadece bitkisel üretim yapan işletmeler %4 ve sadece hayvansal üretim yapan işletmeler ise %1'dir. Sektörde yer alan işletmelerin tamamına yakını küçük ölçekli, kapalı ekonomi tipi, geleneksel üretimde bulunan aile işletmelerinden ibarettir. İşletmeler sadece merkezde yaşamakta olan memur kesimine satış yapabildiği için küçük market şeklinde kullanılmaktadır. Yörenin dağlık ve engebeli olması, iklim şartlarının zor olması, artan nüfusu karşılayacak tarım alanlarının bölünerek sürekli azalması tarım faaliyetlerine olan ilgiyi azaltarak, genç nüfusu büyük şehirlerde iş imkânı aramaya sevk etmektedir.

Tarım alanlarının azlığı köylüyü ekilen arazilere zarar vermemek için 3-4 ay süren bir yaylacılığa sevk etmektedir. Ekilen araziler genellikle köy etrafında bulunan tarıma elverişli alanlar olduğu için, hayvanların tarım alanlarına verebileceği zararı engellemek için köyden uzak dağlara ve meralara yaylaya çıkılmaktadır. Hasat bittikten sonra köye dönüş yaşanmaktadır.

Genellikle büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu ilde küçükbaş hayvancılık yapan koyun keçi besiciliği yapan kişi sayısı azdır. Koyun ve keçinin bölgeye zarar vermesi ve otlak alanlarının azaltması gibi nedenlerden besiciliği azdır. Yöreye çobanlar tarafından getirilen küçükbaş hayvancılığa köylüler büyük tepki göstermektedir. Ardahan'da meyve ve sebze ekimi sadece Posof ilçesinde yapılabilmektedir. Elma, armut, mısır, vişne gibi tarım ürünlerin yetiştirilebildiği ilçede iklim şartları daha uygundur.

Ardahan'da kümes hayvancılığı köylü arasında sadece geçim kaynağı olarak yapılmaktadır. Kaz ve tavuk besiciliği aileye yetecek kadar yapılmaktadır. Kaz Ardahan halkı için önemli ve vazgeçilmez hayvandır. Yörede en çok kaz yetiştiriciliği yapılmaktadır.

1.4.3. Artvin'in Ekonomik Durumu

Artvin ilinin tarımda önemli bir yeri vardır. Özellikle çay ve fındık ön plandadır. Toplam tarım alanlarının yaklaşık %18'inde fındık %13'ünde çay tarımı yapılmaktadır. Özellikle çay sadece bu gölgelerde yetiştiği için Artvin ilinde çay işletmeleri bulunmakta bu da yöre halkına iş imkânı sağlamaktadır. Artvin'de tarım geleneksel anlamda yapılmakta olup üretilen ürünler aile tüketiminin yanı sıra mahalli pazarlar ve çevre illerin pazarlarına gönderilmektedir. Bölgenin engebeli ve dağlık olması tarım makinelerinin

çalışmasına imkân vermediği için tarımsal üretimde tamamen insan gücüne dayalı üretim modeli görülmektedir. Makineli tarım hiç yok denecek kadar azdır. Artvin tür ve çeşit bakımından oldukça geniş bitkisel üretim potansiyeline sahiptir. En çok patates, mısır, fasulye, soğan, çeltik, domates, salatalık, karalahana, kivi, zeytin, kiraz vb. sebze ve tarım ürünleri yetiştirilmektedir.

2021 yılı sonu itibariyle Artvin’de yaklaşık 344 işletme bulunmaktadır. Bu firmaların 54’ü Artvin merkezinde, 52’si Arhavi’de, 31’i Ardanuç’ta, 39’u Borçka’da, 67’si Hopa’da, 12’si Kemalpaşa’da 19’u Murgul’da, 31’i Şavşat’ta ve 39’u Yusufeli’nde faaliyet göstermektedir. Artvin sahip olduğu sanayi işletme sayısı açısından Karadeniz Bölgesi’nde 15. sırada bulunmaktadır. İşletmelerin genellikle gıda üzerinedir. Ayrıca ilde bulunan bu işletmeler de madencilik ve taş ocakçılığı ile ağaç ve mantar ürünleri üretimi yapılmaktadır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2019). Sanayi sektörünün Artvin ekonomisine katkısı oldukça düşük seviyededir. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, daha çok ilin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren gıda, maden ve orman ürünleri sanayi ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Artvin’de herhangi bir organize sanayi bölgesi mevcut değildir. Ancak küçük sanayi siteleri (Merkez, Arhavi, Hopa İlçeleri) mevcuttur (Artvin İli 2018 Yılı Çevre Durum Raporu, 2019, s. 45).

1.5. ETNİK YAPISI

1.5.1. Kars’ın Etnik Yapısı

Konumu itibariyle Kafkaslara geçiş noktasında bulunan il birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Birçok kültürle etkileşim içinde bulunarak göç almış ve göç vermiştir. Bütün bu özellikler Kars’ta, birbirinden farklı etkin yapıda grupların yaşamasına sebep olmuştur. Birbirinden farklı etnik gruplardan insanların birlikte yaşadığı şehirde hâkim olan etnik yapı son zamanlarda yaşanan göçler ile değişim içindedir. Şehirden batıya, kırsaldan şehir merkezine sürekli bir geçiş bulunmaktadır. Bu da bölgede hâkim olan etnik grupların sürekli değiştiğini göstermektedir. Şehir merkezinde birbirinden farklı kültür ve etnik yapıyı oluşturan halkı Türk (Terekeme, Yerli, Türkmen) ve Kürt diye sınıflandırabiliriz. Kürtler dışında kalan etnik grupların tamamının Türk olması, şehir nüfusunun çoğunlukla Türklerden oluştuğunu göstermektedir. Ancak halk kendilerini

farklı isimlerle adlandırdıkları için çoğunluğun değişiklik gösterdiği görülmektedir (Kırzioğlu, 1963, s. 73).

Etnik yapı olarak ele alındığında şehirde çoğunluk Kürt nüfusundadır. Eskiden kırsal alanlarda, köylerde yaşayan Kürt halkı günümüzde göçlerle boşalan şehir merkezine yerleşmiş ve çoğunluğu ele almıştır.

Bir diğer etnik grup ise Azerbaycan'dan gelenek yöreye yerleşen kendilerinin Azeri/ Azerbaycan Türkü olarak tanımlayan halktır. Azeri etnik yapıya sahip olan halkın Caferi (Şii) mezhebine bağlı oldukları bilinmektedir. Kars'ta yaşayan Caferi mezhebine mensup çok sayıda insanın bulunduğu görülmektedir.

Kars'ta var olan etnik gruplardan birinin de Aleviler olduğunu söylemiştik. Şehirde yaşayan Aleviler kendilerini diğer şehirlerde ki Alevilerden farklı bir şekilde “Türkmen” olarak tanımlamaktadırlar. Ardahan'da yaşayan Alevilerde kendilerini bu şekilde tanıtmaktadırlar.

Kars ve Ardahan'ın ortak bir diğer yanı da bölgede yaşayan Terekeme halkıdır. Kars ve Ardahan'da önemli çoğunluğa sahip olan etnik gruplardan biridir. Karapapak olarak da bilinen Terekemeler Kars'ın Arpaçay ilçesinde yoğunluk göstermektedirler.

Son olarak yörede yaşayan ve Sünni Müslüman halk kendilerini “yerli” olarak tanımlamaktadırlar. Daha çok kırsal kesimlerde halkın kendini tanıtmak için kullandığı “yerli” kelimesi bir bakıma “ne değilim” demektir. Kars'ta yaşayan etnik gruplardan Terekeme, Azer ve Kürt ve değilim demek isteyen halk vardır.

Etnik yapı bakımından farklılık gösteren ilde yaşayan halkın çoğunluğu Sünni Müslümanlardan meydana gelmektedir. Kafkasya'dan alınan göçler ile yörede Caferi nüfus artışı olmuştur.

1.5.2. Ardahan'ın Etnik Yapısı

Ardahan stratejik konumu bakımından birçok millete ev sahipliği yapmış, sayısız işgal görmüş ve birçok kez el değiştirmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sonucu işgal edilen Ardahan Rus çarlığı yönetimine girmiştir. Ardahan'ın Rus yönetimine geçmesiyle Rusların idari düzenleme adıyla yöreye göç başlattığı görülmüştür. Rusya, Anadolu ve İran'dan Ermeni, Rum ve Rus milliyetine sahip nüfus bölgeye göç ettirilerek Türklerden boşaltılan köylere ve yeni yerleşme yerlerine iskân ettirilmişlerdir (Rizvanoğlu, 2020, s. 5). Böylece kısa sürede Ardahan ve Kars yörelerinden demografik yapı hızla değişmeye

başlamıştır. Bölgede 1886 yılında ilk nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda dikkat çeken en önemli ayrıntılardan birisi de Türk nüfusun kendi arasında gruplara ayrılmasıdır. Türkler kendilerini Türk, Türkmen, Karapapak şeklinde ayırarak düşük olan Türk nüfus oranını daha da düşürmüşlerdir. Yapılan sayımda nüfusun %68'i Türk nüfustan oluşurken, %16,0'ı Kürt nüfustan %12,9 Rum, %2,4'si Rus ve %0,6'sı Ermeni nüfus gruplarından oluşmaktaydı (Rizvanoğlu, 2020, s. 6).

Ardahan tarih boyunca sürekli farklı devletler tarafından işgal edilmiştir. Rus, Gürcü, Ermeni ve Osmanlı topraklarına katılan bölgede nüfus çoğunluğu elde etmek için işgal edilen yerlere sürekli göç alınırken var olan nüfus göçe zorlanmıştır. Her işgal eden devlet kendi milletini yerleştirdiği için karışık bir nüfusa sahiptir. Ardahan anavatanına katılınca işgal ile gelen millet ili terk etmişlerdir.

Sonuç olarak günümüzde Ardahan'da Türk ve Kürt milleti yaşamaktadır. Çıldır ilçesinde Terekeme, Göle ve Hoçvan'da yoğun olarak Kürt, Posof ilçesinde Türkmen Hanak ve Merkez ilçede yerli halk, Damal'da ise Alevi halk yaşamaktadır.

1.5.3. Artvin'in Etnik Yapısı

Geçiş noktalarından birinde yer alan Artvin ilimizde Kars ve Ardahan illeri gibi birçok millete ev sahipliği yapmıştır. Bölgeye yapılan göçlerden etkilenecek toplumun etnik yapısı şekillenmiştir. Artvin'in etnik yapısı; Türkler, Lazlar, Hemşinler ve Gürcülerden oluşmaktadır. 1922'de yapılan nüfus sayımında Artvin'in Merkez, Borçka ve Şavşat ilçesine nüfus Türk, Ermeni ve Gürcü olarak üçe şekilde belirlenmiştir. Gürcü nüfus ağırlıklı olarak Şavşat Meydancık çevresinde toplanmıştır. Yörede yaşamakta olan Gürcülerin Türkleştiği benzer bir kültür etrafında toplandıkları görülmüştür. Ardanuç ilçesinde ise 160 Türk, 100 Ermeni nüfus kayıt altına alınmıştır. Berta ve Sirya nahiyelerinde nüfusun tamamı Türk'tür. Yapılan çalışmalarda Şavşat nüfusunun Gürcü ve Türklerden oluştuğu görülmüştür. Borçka ilçesinde ise halk Gürcü ve Ermenilerden oluşmaktadır (Kurt, 2022, s. 14).

2. BÖLÜM

HALK İNANÇLARI

Çok eski zamanlardan beri insan toplulukları içinde bir sosyal sınıflandırma bulunmaktadır. Halk bu sınıflandırma içinde en altta bulunan medeniyetten uzak sınıf olarak bilinirken, zaman içinde anlamı değişerek, belirli bir kara parçası üzerinde ortak değer yargıları bulunan, gelenek ve görenekleri aynı olan inan topluluğuna halk denilmeye başlanmıştır.

Geçmişte medeniyetten uzak olan olağanüstü varlıkların var olduğuna inanan, bu güçlere insanlar tarafından saygı duyulması gerektiğini düşünen halkın, sergilediği davranışlar bir inanışlar yumağını oluşturmuştur. Tabiatüstü varlıklara saygı duyulup, yapılması gereken davranışlar sergilendiğinde insanların korunduğu, inanmayarak sınırlar aşıldığında tabiatüstü varlıkların alanları ihlal edildiğinde ise cezalandırıldığına inanılmaktadır. Bu güçlerin gerçekte var olup olmaması önemli değildir. Halkın buna ne kadar inandığı önemlidir. Halk inanışları, bir coğrafyada yaşayan insan topluluğunun geçmişten günümüze kadar taşıdığı inanış ve uygulamalardır (Arık & Eroğlu, 2017, s. 21).

Türk yaşam tarzının her aşamasında dini inançlardan ve uygulamalar bahsedilebilmektedir. Tarihi süreç içinde Türklerin benimsedikleri inançları, yaşamın bir parçası gibi günümüze kadar getirdikleri görülmektedir. Semavi dinlerden önce ki dönemlerde var olan Türk inançları, bir yumak şeklinde büyüyerek günümüze kadar getirilmiştir. Türkler tarih boyunca tanıştıkları ve benimsedikleri semavi dinlerin karşısında bile eski inançlarını koruyarak, ya da benimsenen semavi dinler içinde yeniden şekillendirerek bugüne kadar aktarmayı başarmışlardır.

Türk dünyasında çoğunlukla İslamiyet hâkim olsa da Museviliğin ve Hristiyanlığın benimsendiği yerlerde bulunmaktadır. Türklerin benimsediği ve semavi olmayan Budizm ve Lamaizm gibi dinlerde bulunmaktadır (Kalafat, 2006, s. 2). Günümüzde hâlâ Eski Türk inançlarını yaşatmakta olan ve bozmadan devam ettiren Türk toplulukları bulunmaktadır. Genellikle Sibiryâ ve Orta Asya'da bulunan Türkler sahip oldukları inançlarını karşılaştıkları bütün semavi dinlere karşı korumuşlar ve bu inançlar yumağı içinde hayatlarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir.

2.1. HALK İNANÇLARININ ÖZELLİKLERİ

İnsanlar var olduğu sürece, var olacak olan halk inanışları, nesilden nesile aktararak devam edecektir. Bazı inanışlar unutulmaya yüz tutsa da bazıları din ile bütünleşerek var olmaya devam edecektir. Halk inanışları batıl inanış, hurafe şeklinde algılansa da birçok kişi tarafından dinin bir parçası gibi algılanarak devam ettirilmektedir.

Halk inanışlarının en temel özelliklerinden biri olarak gösterebileceğimiz özelliklerinden biri; toplumun her kesimini içine almasıdır. İster dindar olarak adlandırılan, hayatını dini kurallara göre yaşayan halk arasında ister, dindar olmayan, dine karşı mesafeli ve uzak duran halk arasında kendine yer edinerek varlığını korumasıdır. Bir toplumda bulunan halk inanışlarının varlığını, orada yaşayan halkın dine yakın ya da uzak olması belirlemez.

Toplum içinde yaşatılan halk inanışlarının dinle ilgisi olmadığı bilinse de yaşanan coğrafyada halk inanışlarına karşı olan bağlılıktan dolayı kolay kolay kimse bu inanışları yok sayamaz. Toplum içinde kendini kabul ettiren inanışlara halkın bakış açısı “hurafe” ve “batıl inanç” şeklinde olup küçümsense de yok sayılıp dışlanamamaktadır. Belirli bir bölgede yaşayan halk tarafından benimsenen inanışların birileri tarafından yok sayılması ve uygulanmaması ayıplanmaya ve toplumdan dışlanmaya sebep olabileceğinden dolayı herkes dini kurallarda yeri olmadığını bildiği inanışları uygulamaktadır.

Halk inanışları bulunduğu bölgede mevcut olan din ile bütünleşerek, o dinin kurallarından biriymiş gibi görünebilir. İnsanlar özel zamanlarda yerine getirildikleri inanışların ve uygulamaların dinden ayrı olduğunu düşünmeyip, hâkim olan dinin kurallarından biriymiş gibi algılayabilirler.

Halk inanışları üzerine “hurafedir, batıldır” gibi sözcükler kullanılmaz ve ayrıştırma yapılmaz. Hâkim olan din içinde farklı mezhepler bulunduğu için toplumun bir kesimine batıl inanış olarak görülen herhangi bir uygulama ya da inanç var olan mezhep içinde dine uygun olarak görülebilir ve uygulanabilir (Arık & Eroğlu, 2017, s. 23).

Halk inanışları genellikle modern çağdan uzak olan kırsal kesimlerde yaşayan köylü halk arasında yaygın olarak görünmektedir gibi bir algı var olsa da halk inanışlar toplumun her kesiminde bulunmakta ve uygulanmaktadır. Kırsal kesimlerde var olduğu görülen bir inanış, anakent bir şehrin eğitim seviyesi yüksek olan bir kesimde de

görülebilmektedir. Bu yüzden halkı inanışlarını toplumun bir kesimine mal etmek yanlış olur (Arık & Eroğlu, 2017, s. 37).

Toplumda var olan bir inanış zaman içinde değişiklik göstererek egemen olan dinin içinde yeniden şekil alarak kendini koruyabilir. İnsanoğlu yaşattığı gelenek ve göreneklerden bir anda kopamadığı için yeni bir dine geçiş aşamasında inandıkları çoğu şeyi yeni dinin bir parçasıymış gibi göstererek devam ettirmektedirler. Buna örnek olarak; Eski Türklerde var olan, lohusayı ve bebekleri kötülüklerden koruyan “Umay” adlı varlığın Müslümanlık ile beraber kaldırılıp, yerine Peygamber efendimizin kızının adını kullanarak “Fatma Ana” adıyla devam ettirilmesi gösterilebilir.

Değişen ve gelişen dünyayla beraber bazı halk inanışları ortadan kalkmaktadır. Geçmişte korkuların ve çaresizliğin verdiği bir mecburiyete yapılan pek çok inanış, sağlık sektöründe ki büyük adımlarla ortadan kaldırılmıştır. Çocuk sahibi olmak isteyen birçok kadının yaşadığı ve yaşamak zorunda kaldığı zorluklar ortadan kalmıştır. Çocuk sahibi olamayan ailelerde sorun kadında aranır ve çözüm için kadına birbirinden farklı birçok işlem uygulanırdır. Teknolojiyle birlikte sorunun kadında değil erkekte de olabileceği görülmüş ve doktora başvurulmaya başlanmıştır.

2.2.TÜRKİYE’DE HALK İNANÇLARIYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türk dünyasında eski Türk inançları üzerine çalışan birçok araştırmacı bulunmaktadır. Günümüzde yapılan çalışmalara ışık tutan bazı araştırmacılar ve eserlerini şöyle sıralayabiliriz;

- Bahaddin Ögel, Türk Mitolojisi, 1971
- İbrahim Kafesoğlu, Türk Bozkır Kültürü 1987, Eski Türk Dini 1980
- Ziya Gökalp, Türk Devletinin Tekâmülü 1962, Makaleler ve İncelemeler 1968, Eski Türk Dini Tarihi 1976
- Abdülkadir İnan, Eski Türk Dini Tarihi 1976, Hurafeler ve Menşei 1962, Tarihte ve Bugün Şamanizm 1972, Makaleler ve İncelemeler 1968
- Hikmet Tanyu, Türklerin Dini Tarihçesi, İslamlıktan Önce Türklerle Tek Tanrı İnancı
- Emel Esin, Türk Kosmolojisi 1979, İslamiyet’ten Önceki Türk Kültür Tarihi 1978

- M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar 1966
- Dursun Yıldırım, Göktürk Çağında Tanrı mı Tanrılar mı Vardır? 1991
- Mehmet Eröz, Türkiye’de Alevilik ve Bektaşılık 1977
- Sadettin Buluç, Şamanizm 1942
- Ruhi Fırlı, Tarih ve Din 1990
- Sencer Divitçioğlu, Kök Türkler 1987

Eski Türk İnançları üzerine çok fazla kitap, makale, doktora ve yüksek lisans tezi yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Alan üzerine yapılan çalışmalarının bibliyografyasını İsmail Şenesen’in Adana Halk İnançlarında Eski Türk İnanışlarının İzleri Karşılaştırma – İnceleme adlı doktora tezinde ayrıntılı bir şekilde vermiştir (Şenesen İ. , 2015, s. 20-45).

Doktora

Avcıoğlu, İlker (2022). Geçmişten günümüze Giresun ili halk hekimliği inanç ve uygulamaları, (Doktora Tezi), Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bahadır, Sedat (2005), Hatay’da Türk Halk İnançları, (Doktora tezi), Ankara, Gazi Ün. Sos Bil. Enst.

Bali, Aslı. (2016). Mersin Konargöçerlerinin halk kültüründe inançlar ve bunlara bağlı uygulamalar, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çıblak, Nilgün (2001), İçel Tahtacıları-Dini İnanışları ve Dini Törenler, Halk Kültürü, Anonim Halk Edebiyatı, (Doktora Tezi), Adana, Çukurova Üni. Sos. Bil. Ens.

Erten, Rifai (2020). Türk halk inanışlarında şifa, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kartal, Atilla (2017). Konya halk kültürünün etrafında oluşan inanç ve uygulamalar, (Doktora Tezi)

Kobya, Elif Şebnem (2014). Türkiye’de yağmur törenleri ve yağmurla ilgili inanışlar, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kocaman, Rabia (1996), Irak Türkleri Folklorunda Evlenme Törenleri, (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üni. Sos. Bil. Ens.

Polat, Kemal (2003), Kırgızlarda Doğum, Evlenme ve Ölüm Fenomenleri, (Doktora Tezi), Erzurum, Atatürk Üni. Sos. Bil. Ens.

Selçuk, Ali (2003), Mersin Yöresi Tahtacılarının Dini İnanç ve Uygulamaları, (Doktora Tezi), Kayseri, Erciyes Üni.

Sever, Mustafa (2001), Mersin ve Yakın Çevresi Halk İnançları ve Halk Hekimliği, (Doktora Tezi), Ankara, Hacettepe Üni. Sos. Bil. Ens.

Üneş, Halit (2023). Tokat'ın Somut Olmayan Kültürel Mirası (Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller, Şölenler, Dini Gelenekler, Doğa ve Evrenle İlgili İnançlar), (Doktora Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans

Aday, Erdal (2003), Afyon Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri, (Yüksek lisans tezi), Afyon, Afyon Kocatepe Üni. Sos. Bil. Ens.

Albayrak, Erol (2006), Erciş'te Eski Türk İnançlarının İzleri, (Yüksek lisans tezi) Niğde, Niğde Üni. Sos. Bil. Ens.

Alper, Şeyda (1999), Aşkale Yöresi Halk İnançları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Farklı Köy Örnekleri), (Yüksek lisans tezi) Erzurum, Atatürk Üni. Sos. Bil. Ens.

Altay, Özgül (2022), Ergani ve çevresindeki halk inanışları, (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arıoğlu, İbrahim Ethem (2000), Ankara'daki Ziyaret Yerlerinin Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Gazi Üni.

Atalan, Şenay (2000), Zonguldak İlinde Kutsal Mekân Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları, (Yüksek lisans tezi), Elazığ, Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Bahşıoğlu, Ayşagül (1998), Türk Kültüründe Çeyiz Geleneği ve Kastamonu Örneği, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Hacettepe Üni. Sos Bil. Ens.

Başak, Vildan. (2021). Uşak ve çevresi halk inançları ve bu inançların dinler tarihi açısından

değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bilgin, Önder (2000), Bolu İlinde Mevcut Halk İnançları ve İlin Günümüz İnanç Coğrafyası, (Yüksek lisans tezi), Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Bingöl, Süleyman (1997), Jean Paul Roux'un Eserlerinde Türk Gelenek ve Görenekleri, (Yüksek lisans tezi), Denizli, Pamukkale Üni. Sos. Bil. Ens.

Çelen, Harun (1998), Bergama ve Çevresinin Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

Çeribaş, Mehmet (2004), Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri, (Yüksek lisans tezi), Kütahya, Dumlupınar Üni. Sos. Bil. Ens.

Çetin, Şaziye (2023). Giresun Dereli ilçesindeki halk hekimliği ile ilgili inanış ve nakliyeden öğren yansımaları, (Yüksek Lisans Tezi), Ardahan Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çetinkaya, Tarık. (2021). Elazığ ili Uluova yöresi halk inanışı ve dinler tarihi açısından değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çınar, Selami (1995), Özbekistan Türklerinin Dini Tarihi ve Halk İnanışları, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Ankara Üni. Sos Bil. Enst.

Çimtay, Mustafa (2002), Şanlıurfa İli Akçakale İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları, (Yüksek lisans tezi), Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Çölgeçen, Kenan (1997), Tavas Halk Kültürü, (Yüksek lisans tezi), Denizli, Pamukkale Üni. Sos. Bil. Ens.

Dağlaraşar, Emine Dilek (2002), Besni Halk Kültürü Araştırması, (Yüksek lisans tezi), Adana, Çukurova Üni. Sos. Bil. Ens

Daşdemir Çevik, Hülya (2022). Kayseri Uzunyayla Çerkeslerinde ölüm inanış ve uygulamaları, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eker, Ahmet (2000), Kayseri ve Çevresinde Nazar İnanç ve Uygulamaları, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

Ekiz, İbrahim (2000), Manisa İli Alaşehir ve Kula İlçeleri Halk İnanışlarının Karşılaştırılması, (Yüksek lisans tezi), Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Eren, İlyas (2001), Çayıralan ve Çevresindeki Halk inançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos Bil. Ens.

Ertekin, Ergün (1997), Afşin Elbistan Yöresinde Halk İnançları ve Tarihi Temelleri, (Yüksek lisans tezi), Malatya, İnönü Üni. Sos Bil. Ens.

Furtana, Mahmut (2003) Selendi ilçesindeki yaygın halk inanışları ve bu inanışlardaki eski Türk inancının izleri, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Furtana, Mahmut (2003), Selendi İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları ve Bu İnanışlardaki Eski Türk İnancının İzleri, (Yüksek lisans tezi) Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil.

Günaydın, Kuddusi (2005). Şereflikoçhisar ilçesindeki yaygın halk inançları ve bu inançlardaki eski Türk inancının izleyenler, (Yüksek Lisans Tezi)

Gürocak, Halit (2001), Şırnak'taki Tatar Aşiretinin Halk İnanışlarının ve Şırnak İlının Günümüz İnanç Coğrafyası, (Yüksek lisans tezi) Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Hasan, Abdülkadir (2023). Gaziantep'te yaşayan Halep Türkmenlerinde halk inanışları, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Hasbek (Öztürk), K. Zümrüt (1998), Aydın Yöresi Halk Kültürünün İncelenmesi, (Yüksek lisans tezi), İstanbul, İstanbul Teknik Üni. Sos. Bil. Ens.

Işık, Ömer (2000), Güneydoğu Anadolu'da Halk İnanışları Üzerine Bir İnceleme, (Yüksek lisans tezi), İstanbul, İstanbul Teknik Üni. Sos. Bil. Ens.

Işık, Ramazan (1994), İslam Öncesi Türklerde Tabiatla İlgili İnanışlar, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos Bil. Ens.

İyiyol, Fatih (2003), Sakarya Türkmenleri Manavlarında İnanışlar, (Tavuk Köyü ve Büyük Esence Köyü Öğreği), (Yüksek lisans tezi), Sakarya, Sakarya Üni.

Jumabaev, Maksat (2006), Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Ankara Üni. Sos. Bil. Ens.

Kafesoğlu, İbrahim (2009). Elazığ merkeze bağlı Tadım köyü alevilerinin halk inanışı ve bunların dinler tarihi açısından değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi)

Kaldırımcı, Ahmet (1998), Yahyalı ve Çevresindeki Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

Kara, Özge (2023), Kars yöresi halk inanışları, (Yüksek Lisans Tezi), Iğdır Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Karagöz, Ahmet (1998), Özvatan (Çukur) ve Çevresinde Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

Kaya, Sevil Nihal (2023). Harşit Vadisi Gümüşhane ve Şalpazarı üçgeninde eski Türk inançları ve bu inançlara dair metaforlar, (Yüksek Lisans Tezi), Kapadokya Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Keskin, Haşım (1998), Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları, (Yüksek lisans tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üni. Sos. Bil. Ens.

Kılıç, Çiğdem Hatice (2003), Türk Kültüründe İnanç ve inanışlar, (Yüksek lisans tezi), Sakarya, Sakarya Üni. Sos. Bil. Ens.

Kılıç, Yakup (2004), Karaman ve Çevresindeki Ziyaret Yerlerinin ve Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Olgusu Açısından Tahlili, (Yüksek lisans tezi), Konya, Selçuk Üni. Sos. Bil. Ens.

Köse, Fuat Naci (2001), Burdur ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri, (Yüksek lisans tezi), Afyon, Afyon Kocatepe Üni. Sos. Bil. Ens.

Kuşdemir, Orhan Fatih (2004), Türk Dünyası Halk İnançlarında Karşılaştırmalı Doğum Motifi ve Dr. Yaşar Kalafat'ın Halkbilimi Çalışmaları, (Yüksek lisans tezi), Kırıkkale, Kırıkkale Üni. Sos. Bil. Ens.

Mamtioy, Abdurrahman (2004), Kırgızistan'da Ölümle İlgili İnanış ve Uygulamalar, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Ankara Üni. Sos. Bil. Ens.

Meriç, Arzu (2004), Kandıra Türkmen Köylerinde İnanışlar, (Yüksek lisans tezi), Sakarya, Sakarya Üni. Sos. Bil. Ens.

Nergiz, Nurten (2022), Kızıltepe ve çevresinde yaşayan halk inançları, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özcan, Selahattin (1996), Tokat İli Pazar Yöresi Gelenek, Görenek ve İnançları, (Yüksek lisans tezi), Balıkesir, Balıkesir Üni. Sos. Bil. Ens.

Öztaban, Cebail, (2023). Aksaray ili Ortaköy ilçesi Kümbet köyü halk inançlarının din tarihi açısından incelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Pehlivan, Abdulhamid (2005), Ölüm ve Sonrasına Ait Günümüz Halk İnançlarının Teolojik Alt Yapısı (İstanbul/ Malatya Örneği), (Yüksek lisans tezi) İstanbul, Marmara Üni. Sos. Bil. Ens.

Pişkin, Abdullah Celaleddin (2001), Osmaniye ve Çevresinde Halk İnanış ve Uygulamaları, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

Polat Hilal (2023), Ölümün habercisi olduğu düşünülen inanışların ve yas tutma sürecinin antropolojik olarak incelenmesi: Sivas/Gürün örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Polatcan, Mehmet (2006), Pertek ve Civarında Yaygın Halk İnanışları, (Yüksek lisans tezi) Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Sögüt Zülal (2023). Bitki ve hayvanlarla ilgili inanç ve uygulamalar: Eskişehir örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sönmez, Ahmet (1997), Merzifon Yöresindeki Yaygın Halk İnançları ve Dinî İnançların Fert Üzerindeki Etkileri, (Yüksek lisans tezi), İstanbul, Marmara Üni. Sos. Bil. Ens.

Şen, Adem (2023) Adana Tahtacılarında ölümle ilgili inançlar ve ritüeller: Nergizlik köyü örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü

Şişman, Bekir (1994), Samsun Yöresinde Yaşayan Halk İnançları Üzerine Bir İnceleme, (Yüksek lisans tezi), Samsun, On Dokuz Mayıs Üni. Sos. Bil. Ens.

Taşkın, Emin (2004) Pamukova ilçesindeki yaygın halk inanışları ve bu inanışlardaki eski Türk inancının izleri, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Toprakoğlu, Hüseyin (2001), Serik ve Çevresinde Yaşayan Yörüklerde Âdet ve İnanışlar, (Yüksek lisans tezi), Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Töre, Elmaziye (1989), Kıbrıs Türk Alt Kültüründe İnanç Kurumu, (Yüksek Lisans tezi), Ankara, Hacettepe Üni. Sos. Bil. Ens.

Uğur, Gülistan (2021). Siverek ve çevresi halk inançlarının dinsel açıdan değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yağbasan, Bahaettin (2001), Sağdıçlar ve Ulupınar Köyleri Halk İnançlarının Karşılaştırılması, Elazığ Fırat Üni. Sos. Bil. Ens.

Yeşil, Yılmaz (2005), Türk Halk İnançlarından Dilimize Geçen Deyimler, (Yüksek lisans tezi), Ankara, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens.

Yıldız, Canan (1995), Evlenme ile İlgili Âdetlerimizin Halk Bilimi Açısından Tetkiki, (Yüksek lisans tezi), Erzurum, Atatürk Üni. Sos. Bil. Ens.

Yılmaz, Hayriye Kiraz (2021). Kazan Tatarcası Türkçesindeki halk inançları ve inançlarıyla ilgili deyimler ve kalıplar, (Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zeki, Ayhan (2002), Çubuk ve Civarında Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma, (Yüksek lisans tezi), Kayseri, Erciyes Üni. Sos. Bil. Ens.

3. BÖLÜM

İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANIŞLAR

3.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ

İnsan hayatının birçok evresi bulunmaktadır. Bunların başında genellikle hamile kalma, hamilelik, doğum, ergenlik, düğün ve ölüm gibi aşamalar gerçekte günlük hayatta uygulanan törenlerin ve inançların temelini oluşturmaktadır (Malinowski, 2000, s. 31). Türk kültüründe geçiş aşaması olarak adlandırılan, kişi hayatı için önemli dönemlerde bir sonraki aşamanın güzel ve huzurlu olması için birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Geçiş aşamasında kişi birtakım tehlikelerden korunmaya çalışılmaktadır. Yeni doğmuş bebek, doğum yapmış lohusa kadın, ergenliğe geçmemiş çocuk, sünnet olan çocuk, askere uğurlanan genç, henüz evlenmemiş veya evlenen gençler ve ölen kişiler üzerinden geçmişte yapıldığı için alışıla gelmiş ve insanların hayatında yer edinmiş uygulamalar eşliğinde koruma altına alınmaktadır (Karakaş, 2020, s. 16).

Bu bölümde Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde tespit edilen doğum, düğün ve ölüm aşamalarında halkın kişiyi bir sonra ki aşamaya geçişinin kolaylaştırmak ve tehlikelerden korumak için uyguladığı uygulama ve inanışlara yer verilmiştir.

3.1.1. Doğumla İlgili İnanışlar

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum bütün toplumlarda büyük bir mutluluk ile karşılanmaktadır. Kendi içinde doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Doğum; çocuk için bilinmeyen bir yolculuğa atılan ilk adım, anne için doğuracağı bebeğinin dış dünyadan gelecek tehlikelerden koruması için bir sınavlar yolu olarak da görülebilir. Bütün toplumlarda yeni doğan bebeği ve annesini dış dünyadan gelecek tehlikelerden korumak için geleneksel yöntemler ve uygulamalar oluşturulmuş ve bunların çevresinde oluşan inanışlar meydana gelmiştir. Doğum öncesi inanışlar; kendi arasında hamile kalmadan önce ve hamile kaldıktan sonra olmak üzere ikiye ayrılabilir. Hamilelikten önce yapılan uygulamada başında kadının hamile kalabilmesi için yapılan inanışlar ile erkek çocuk doğurmak için yapılan uygulamalar yer alır. Kadının hamile kalması ve erkek çocuk doğurarak soyun devamını getirmesi için

yapılan uygulamalar Türk toplumunda düğün günü başlamaktadır. Gelinin baba evinden çıkıp damat evine geldiği andan itibaren doğurgan olması için farklı, erkek çocuk doğurması için farklı ritüeller yapılmaktadır. Düğünden hemen sonra hamile kalması beklenen gelin, beklenen hamilelik gerçekleşmediğinde doktora, halk hekimlerine ve hocalara götürülerek kısır olup olmadığı öğrenilmeye çalışılır. Ardından bir kültür yumağı olan inanışlar devreye girerek gelinin hamile kalabilmesi için birbirinden farklı uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanır. Böylelikle doğum öncesi dönemin hamile kalmak için yapılan inanışlar aşaması oluşturulur. İkinci aşamada ise hamile kalan gelinin bebeğinin erkek olması ve doğumun kolay gerçekleşebilmesi için yapılan uygulamalar ve inanışlar yer alır.

Doğum gerçekleştikten sonra lohusa kadını ve bebeği her türlü kötülükten korumak için yapılan uygulamalar ve inanışlar ortaya çıkar. Doğum sonrası yapılan ritüellerin ve inanışların en fazla olduğu aşama bebeğin kırkı çıkana kadar olan dönemdir. Korumasız bir şekilde dünyaya gelen bebek ve gerçekleşebilecek sorunlara karşı savunmasız olan anne çevreden gelebilecek tehlikelerden ritüeller ve bunları destekleyen inanışlarla korunmaya çalışılır. Kırk çıkarma, dış çıkarma, yürüme, tırnak kesme, saç kesme gibi dönemlerde yapılan inanışlarla da bu döngü devam etmektedir.

3.1.1.1. Doğum Öncesi İnanışlar

Geçiş dönemlerinden ilk sırada bulunan doğum ve doğum öncesi inanışları ele alınırken öncelik kısırlığa ve kısırlığın tedavilerine verilmektedir. Çocuk sahibi olmayan kadın ve erkeğin toplumdan dışlanması, aileleri çocuk sahibi olmaya ve soylarını devam ettirme çabasına sokmaktadır. Çocuk sahibi olamayan ailelerde sorun kadında aranır ve kadının kısırlığı giderilmek için farklı yöntemler uygulanmaya başlanır. Halk inanışlarının en fazla olduğu kısımdır. Kısırlığı gidermek için yapılan işlem ve inanışların temeli eski Türk inançlarına kadar gitmektedir.

3.1.1.1.1. Kısırlıkla İlgili İnanışlar

Bölgede hamile kadına ağzı pis, yüklü, ağzı tatsız (Akyaka/Büyükdurduran, Ardahan/Merkez), ağır ayak, iki canlı (Sarıkamış/İsisu; Kağızman/Merkez), gümanlı (Akyaka/İncedere) karnı burnunda (Ardahan) gibi isimler verilir. (Balkaya, 2016, s. 184)

Çocuğu olmayan kadınlara “sonsuz”, “hudüm” (Akyaka/Merkez), “gurad” (Selim/Tozluca) “dölsüz”, “eteğine döl düşmemiş”, “kısır” veya “soysuz” denir. Çocuğu olmayan erkeğe ise “erniği yok” denir (Sarıkamış/Boyalı) (Balkaya, 2016, s. 184).

Hamile kalmak için yapılan uygulamalar düğün günü başlamaktadır. Aile olabilmek ve soyun devamını getirebilmek için çocuk doğurmak gerekmektedir. Evlenen çiftlerden, ilk altı ay ve bir yıl içinde bebek müjdesi beklenir. Bebeğin olması için gerçekleştirilen ritüellerin çoğu kadına yönelik uygulama ve inanışlardan oluşmaktadır. Ataerkil bir anlayışın egemen olduğu Türk toplumunda erkekte sorun aranmaz bu yüzden ortada çözülmesi gereken bir sorun varsa kadına yöneltilir. Bu dönemle karşımıza çıkan bütün uygulamalar ve bu uygulamalar çerçevesinde oluşan inanışların heme hemen hepsi kadının kısırlığı ve bu kısırlığı düzeltmeye yönelik inanışlardan oluşmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yaptığımız derlemeler sonucu kısırlığı gidermek için kadınların geçmişte genellikle dini ve büyüsel nitelikte, halk hekimliği kapsamında olan birtakım uygulamalara başvurduğunu görülmektedir. Günümüzde hastaneye ulaşımın artık daha kolay olması kadınların doktora gitme oranını yükseltmiş olsa da kırsal kesimlerde yaşayan kadınları köy ebelerine başvurdukları görülmüştür. Çalışmanın bu kısmında bölgede tespit edilen kısırlığın tedavisinde uygulanan dini ve büyüsel işlemlerle ilgili inanışların yanı sıra halk hekimliğiyle ilgili inanışlara yer verilecektir.

Anadolu’nun birçok yerinde kadınlar çocuk doğurabilmek için türbelere ve yatırlara gider, adaklar adar, dualar ederek kurban keser. Ziyaret edilen mekânların kutsal olması ve burada yatan kişilerin kutsiyetinden faydalanma arzusu ile oluşan bu düşüncenin kökeninde kutsal olanın çevresindekilere de sirayet etme özelliğinin olmasındandır. Kutsal mekânda yapılan duaları yalnız Allah’ın gerçekleştirme ihtimalinin bilinmesine rağmen halk arasında kutsal mekânlardan yararlanma isteği fazladır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde kutsal görülen ve köylüler tarafından adaklar adanan birçok ziyaret yeri bulunmaktadır. Her köyde mutlaka kutsal görülen köylünün yağmur duasına çıktığı, kadınların çocuk sahibi olmak için dilekler dilediği tepeler bulunmaktadır.

Anadolu’nun birçok yerinde çocuk sahibi olabilme arzusu ile hocalara gidilir. Hocalar tarafından okunan kadınların çocukları olacağına inanılır. Dualar genellikle kişilerin yiyecek ve içeceklerine okunur, bazen de muska şeklinde yazılarak verilir.

Türk dünyasında kısırlık için yapılan işlemlerin çoğu günümüzde Anadolu'nun birçok yerinde yapılmaktadır.

Manas destanında Manas'ın babası Cakıp beyin çocuğu olmadığı için eşine üzüntüsünü şöyle dile getirir: “Seninle evlendiğime tam 14 sene oldu. Sen belini sağlam bağlamadın, bir çocuk doğurmadın. Mezarlı yerleri, yatırları ziyaret edip elmalı, kutlu yerlerde yuvarlanmadın, kutlu pınarlarda gecelerce kalıp çocuk istemedin. Çocuksuz kadın, dul kadın, odun olmaktan başka faydası olmayan meyvesiz ağaçtır” (İnan R. A., 2010, s. 44). Kutsal mekânlara giderek ve çeşitli işlemler yaparak kısırlığın giderilebileceği inanişına eski Türkler arasında karşılaşılan bir durumdur.

Yakutlarda çocuk sahibi olmak isteyen kişiler kutsal bir ağacın altına girerek ak, boz at derisi üzerinde “yer sahibine” dua eder, ağlayıp, sızlarlar. Bu dualardan sonra çocuk sahibi olan kadınlar dualarının Tanrı tarafından kabul edildiğini bilirse de, duanın edildiği yerin ve ağacında kutsal olduğunu, ruhlarının yardım ettiğine inanılır (İnan A. , 1986, s. 168). Yer ve ağaç ruhlarının çocuk sahibi olmada etkin görevlerinin olduğu yaygın bir inaniştir. Türkler arasında tek olan ağaçları kutsal görerek çaput bağlama geleneği oldukça yaygındır. Su ve dere kenarlarında yatma ve dua etme inanişi da su kenarlarının kutsal sayılmasındandır. Suyun doğurganlık özeliğinin bulunmasının yanı sıra temizleme ve iyileştirme gücünün bulunması suya ayrıca önem verilmesine sebep olmuştur.

Kırgız ve Kazak Türklerinde çocuk sahibi olmak isteyen dağlık alanlar da bulunan tek ağacın altında ya da dere kararında bir gece sabaha kadar yatmalı ve kurban kesmelidir (Şenesen İ. , 2015, s. 321). Kırgızlarda kısır olduğu düşünülen kadınlar toplumdan dışlanmaktadır. Bu kadınlar beşik toyu ve evlenme törenlerine alınmazlar. Halk arasında çocuğu olmayan kadınlar soylarını devam ettiremeyeceği için ayıplanırlar.

Gagavuzlarda çocuk sahibi olmak isteyen kadınlara Aziz Georgiy (Hederlez/Hıdrellez) sabahı ortaya çıkan çiğ damlaları ile banyo yaparsa, kısırlığının tedavi olduğuna ve kadının çocuğunun olacağına inanılır (Nasrattinoğlu, 2006, s. 319). Azerbaycan'da kısır kadınlar çocuk sahibi olmak için; İmam Rıza'nın türbesini ziyaret ederler. Buraya gelemeyenler Gence, Şirvan, Bedre gibi yerlerde ki “İmamzade” adlı kişilerin mezarlarına giderek çocuk sahibi olmak için dua ederler.

Makedonya’da yaşayan Türk aileler bebek sahibi olmak için Ömer Baba’nın Türbesine gittiği, çocuk sahibi olmak için dualar ettiğini bilinmektedir (Kalafat, 1999, s. 34).

Çocuk sahibi olmak için kutsal mekânlara yapılan ziyaretler Uygur Türklerinde de görülmektedir. Uygur Türkleri Kaşgarlı Mahmut’un mezarını ziyaret ederler. Kutsal mekânda bulunan ağaçlarında kutsal olduğu düşüncesiyle türbenin yanında bulunan Hay-hay ağacına çaput bağlarlar. Türbede yatan kişinin ruhaniyetini mekâna kutsiyet kazandırmaktadır. Bu yüzden Kaşgarlı Mahmut’un mezarının burada olması, yere hem de burada bulunan ağaca kutsallık vermiştir.

Anadolu’da kısırlığı gidermek için yapılan dini ve büyüsel işlemler eski Türk inançlarından izler taşımaktadır.

Malatya’da çocuğu olmayan kadınlar Battal Gazi Türbesine giderek çocuk dileyerek ve eşarplarını türbeye bağlarlar (Kalafat, 2006, s. 248-249).

Diyarbakır’da çocuğu olmayan kadınların Sultan Seymus ve Sultan Süleyman türbesine giderek dua ederler (Kalafat, 2006, s. 248-249). Anadolu’da düğün günü gelin ve damadın çocuk sahibi olmaları için farklı davranışlara rastlanır. Örneğin Diyarbakır’da gelin gerdek odasına girince, yatağın üzerinde bir erkek çocuk yuvarlatılır.

Mersin’de çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, çocuk elbisesi ve yeşil bir örtü alarak Zeyne Dede türbesini ziyaretine giderler. Elbise ve örtü türbenin üzerine serilir, ardından türbenin yanında bulunan delikli taşın içinden üç kez geçirilir (Selçuk, 2003, s. 109-110).

Ulupınar’da çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, Meryem Ana ziyaret yerine gider mağaranın önündeki sudan içtikten sonra kuşburnu ağaçlarına bez bağlayarak çocuk sahibi olmayı dilerler (Gökbel, 1997, s. 98).

Genellikle kusur kadında arandığı için kadınların kısırlığı gidermek için başvurdukları inanışlardan bahsedilmiştir. Zile’de farklı olarak çocuk sahibi olmak isteyen erkekler, Havza’nın Hırlas köyü kaplıcasında bir parça kum alıp yerse; çocuk sahibi olacağına inanılır. Doğum yapan kadının “eşi” soğumadan üzerine oturulursa; çocuğu olmayan kişinin çocuk sahibi olacağına inanılır. Bu işlem yapılırken lohusa kadının haberi olmadan yapılmalıdır, aksi takdirde böyle bir şeye izin verilmez; çünkü çocuğun ölme ihtimali olduğu gibi bir daha olmama ihtimalide bulunmaktadır (Öztelli, 1951, s. 434).

Siirt'te çocuk sahibi olmak için kadın, Camiü'l Fuhara'ya yedi cuma üst üste götürülür. Burada bulunan havuza giren kadının çocuğu olacağına inanılır. Şeyhü'l Hazin türbesine giden kadın, kıyafetleri olmadan kutsal ağaç figürü önünde bekler, diğer kadınlar kısır olduğu düşünülen kadının etrafında çember oluştururken, ağacın üstünde bulunan çocuk çemberin ortasındaki kadının üzerine su döker. Böylelikle kısır kadının iyileştiğine inanılır (Uygur 2008:115-116).

2.1.1.1.1.1. Dini ve Büyüsel İşlemler

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin dağlık ve engebeli bir araziye sahip olması, iklim şartlarının zor olması bölgeyi dış dünyaya kapatmıştır. Modern hayata geç katılan bölgede eski gelenek ve görenekler yakın zamana kadar yaşatılmıştır. Ataerkil bir yaşam tarzına sahip olan bölgede çocuk sahibi olmak ne kadar önemliyse, erkek çocuk sahibi olmakta o kadar önemlidir. Doktora ulaşımın zor olduğu zamanlarda çocuk sahibi olamayan aileler, çareyi türbe ve yatır ziyaretlerinde, kutsal gördükleri yerlerde bulunan ağaçlara çaput bağlamada, hocalara girerek dua okutmakta ve muska yazdırmada aramışlardır. Kars, Ardahan ve Artvin illerinde çocuk sahibi olmak için bulunan yöntemler benzerlik göstermektedir. Nüfus etnik köken bakımından farklılık gösterse de kısırlığı gidermek için uygulanan yöntem ve inanışlarda benzerlik bulunmaktadır.

3.1.1.1.1.1.1. Hocalara Gitme/ Muska Yazdırma

Bölgede hocalar giderek muska yazdırma işlemi yaygın bir durumdur. Artvin'de biraz daha yaygın olan muska yazdırma sadece kısırlığı gidermek için değil hayatın geçiş dönemlerinin hepsinde karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar köylerde bulunan hocalara giderek kendilerini okuturlar. Okuma işlemi sonunda yazılan muskalar boyunda taşınır. Bazen yazılan muskalar suya atılarak suyu içilir ya da suyu ile yıkanılır. Yapılan bu uygulamalardan sonra hamile kalınacağına inanılır. Hamile olmayan kadınların kendilerinin okutarak veya muska yazdırarak hamile kalınacağı inanışı bölgede oldukça yaygın bir inanıştır. K.3, K.9, K.12, K.14, K.15, K.17, K.37, K.56, K.89, K.102, K.136, K.140, K.187, K.198, K.207

3.1.1.1.1.2. Türbelere, Ziyaret Yerlerine Gitme

- Çocuğu olmayan kadınlar kutsal yerlere giderek dualar ederse ve adaklar adarsa çocuğu olacağı inanılmaktadır. K.62, K.68, K.76, K.86, K. 92, K.95
- Artvin Meydancık'ta çocuğu olmayan kadınlar Taş Köprü 'ye giderek dua eder, gece orda kalırlar. Çocuk sahibi olmak için adaklar adarlar (Altınkaynak, 2019, s. 159).
- Çocuğu olmayan kadınlar köy yakınlarında kutsal sayılan ziyaret yerlerine götürülür. Kadının orada uykuya dalarak rüya görmesi beklenir. Rüya da görülen renkler ve nesnelerin anlamlarına göre çocuğunun olup olmayacağı anlaşılır. K 45
- Kars Caferi mezhebine bağlı olanlar “seyit ocağı” olarak adlandırılan dini liderlerinin evlerini ziyaret edip dua almaktadırlar (Akyaka/Merkez; Büyük Durduran; İbiş) (Balkaya, 2016). Seyitlerin dualarını alan kişilerin çocuk sahibi olacağına inanılmaktadır. K.143, K.144
- Kars ilinde ziyaret yerlerine giderek adaklar adanır. Bebeği olmayan kadınlar tarafından ziyaret yerlerine beşik bağlanır. (Akyaka/ Digor) K.137
- Caferilerde din önderi olan Seyitlerin türbesine giderek mum yakılırsa ve gerçekleşmesi istenilen dilekler, dualar söylenirse gerçekleşeceğine inanılır. (Akyaka/Kars). K.147, K.135
- Çıldır'da çocuğu olmayan kadın ve erkekler Kel dağına girerler. Anne ve baba olabilmek için dua ederler. Ardından götürülen küçük taş dağa yapıştırılır. Dağa koyulan taşın direk yapıştığı söylenmektedir. Duası kabul olacaksa taş dağa yapışır. Taşı dağa yapışan kişinin dualarının kabul olduğuna ve çocuğunun olacağına inanılır. K.151, K.159, K.160
- Çocuğu olmayan kadın yakınarda bulunan ziyaretlere gider, iki rekât istihare namazı kılar, yatar. Rüyasında beyaz ve açık renkler görürse çocuğunun olacağına siyah ve kapalı renkler görürse olmayacağına inanılır. (Artvin) K.28, K.5, K.18

3.1.1.1.1.3. Büyüsel Ritüellerle Hamile Kalma

Artvin Ardanuç'ta düğünün hemen ardından bebek müjdesi beklenmektedir. Hamile kalamayan geline büyü ya da muska yazıldığı düşünüldüğünde büyüün bozulması için birtakım ritüeller gerçekleştirilmektedir. Suyun arıtma ve temizleme gücünden yararlanmak isteyen halk çeşmeden getirilen su ile yıkanır. Su kültürünün

yanında sayıların gücü devreye girer ve üçleme olayı ortaya çıkar. Üç çeşmeden getirilen su ile üç gece yıkanan gelin büyüden arınır. Çocuk sahibi olmak isteyen kişiler sorunun ne olduğunu anlamak ve gerekirse tekrar büyü yaptırarak çocuk sahibi olmak için hocalara giderek muska yazdırmaktadırlar. Bu şekilde kadının birkaç ay içinde hamile kalacağına inanılır. K.28, K.32, K31

Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, komşularından topladığı bez parçalarıyla oyuncak bir bebek hazırlarlar. Hazırlanan bebeğin bezlerinin kırk kapıdan alınması gerekmektedir. Kırk evden istenen küçük kumaş parçası birbirine dikilerek, içi pamuk ile doldurulur. Tamamlanan bebeğin üzerine tuz serpilir. Bu şekilde çocuğu olacağına inanılır. Ardahan'da ve Artvin'de çocuk sahibi olamayan kadınların sıklıkla yaptığı işlemdir. K.32

Çıldır'da bebekleri ölen kadınlara kırk kapıdan bez alarak battaniye yaptırılır. Çocukları yaşamayan gelin, sabahın erken saatlerinde konuşmadan kırk eve gider ve bir bez parçası olarak evine döner. Birbirine dikerek battaniye yapan kadın doğacak bebeğin üzerine bu battaniyeyi örter. Bebeklerin bu sayede yaşayacağına inanılır. K.52, K.55, K.58

Çocuk sahibi olamayan gelinlerin, bir başka gelin tarafından baskına uğradığına inanılmaktadır. Baskına uğrayan gelin, baskını ortadan kaldırmadan çocuk sahibi olamayacağına inandığı için köy düğünlerinde karşılaştığı kendisi gibi olan bir başka gelini sırtına alır. Sırt sırta vererek kollarını birbirine geçiren gelinler sırayla birbirlerini sırtlarına almaktadırlar. Yanlarında getirdikleri iğneleri birbirlerine verirler. Bazen de iğnenin deliğinden ip geçirerek ipleri değiştirmektedirler. Buna kırk basması da denilmektedir. İki nişanlı genç düğünde bir araya gelirse baskına uğrar ve birinin çocuğu olmaz. Baskının ortadan kalkması için düğünde birbirlerini sırtlarına alırlar. Burada iki kadının bedensel olarak temas etmesi, kadınsı bir özelliğini gerçekleştiremeyen gelinin bir başka kadına temas ederek doğurganlık özelliğini almak istemesi ve bunu demir olan iğne değiştirerek daha da etkin hale getirmek istediğini görmekteyiz. (Artvin) K.41, K.40

Düğünün yapıldığı gün köyde cenaze olursa ölünün kırkı ile gelinin kırkının karışacağını ve gelinin çocuğunun olmayacağına inanılır. Bu yüzden cenazenin yıkandığı sabun alınır ve gelinin çocuğu olmazsa bu sabun ile yıkanır. Aradan zaman geçtiyse mezardan alınan toprakla gelin ve damat yıkanır. K.12, K.18, K.19

- Çocuk sahibi olamayan gelin, yeni kazılmış mezarın toprağına basarsa hamile kalacağına inanılır. (Artvin) K.4, K.5

Artvin Yusufeli'nde ve Ardahan'da yeni doğum yapmış kadının eşi üzerinden yapılan birtakım işlemler ile çocuk sahibi olunacağına inanılmaktadır. Doğum sırasında orada bulunan ve çocuğı olmayan gelinler sıcak eşin üzerine oturmaktadırlar. Doğurganlık açısından eksik olan kadın, bir başka kadının doğurganlığının temsil eden eşiyle temas ederse çocuk sahibi olacağını düşünmektedir. Yusufeli'nde ilk çocuğı kız olan kadının eşin üzerine oturmak gerekmektedir. Ardahan'da böyle bir cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır ancak doğum yapan kadının bir daha çocuk sahibi olamayacağına inanıldığı için eşe oturmasına genellikle izin verilmez. Hatta bazı köylerde doğum esnasında çocuğı olmayan kadınlar eve alınmamaktadır. K.49, K.85, K.88

- Sıcak su kaynaklı çermiklerde yıkananların çocuk sahibi olacağına inanılır. K.75.
- Çevresinde başka ağaç bulunmayan, tek olan ağaçlara bez bağlayıp dua edilirse, kadınların hamile kalabileceğine inanılmaktadır. (Sarıkamış/İsisu) K.142, K.21

3.1.1.1.1.2. Halk Hekimliği Alanına Girenler İnanışlar

3.1.1.1.1.2.1. Buğa/ Buhara Oturtma

Eskiden doktora gidemeyen kadınlar genellikle halk hekimi denilen kadınlara ve ebelere gitmekteydiler. Yılların getirdiğı tecrübe ile birçok kadının doğum yapmasını sağladıkları gibi birçok kadının ölümüne sebep olmuşlardır. Halk hekimi olarak adlandırdığımız ebelerin, kısır kadınlara çocuk sahibi olabilmeleri için uyguladıkları tedavilerin başında buhara oturtma vardır. Bölgede birçok buğa oturma şekli bulunmaktadır. Coğrafi konumun ve yetiştirilen bitkilerin değişikliğı yöreye göre buğa oturmada kullanılan malzemeleri etkilediğini görmekteyiz. Çeşitli otlar, ayran, arpa, saman, yün, taş, mısır, kabak erik pestili vb. ürünlerin üzerine kısır kadınlar oturtularak hamile kalınacağı düşünülmektedir.

Isırgan otu, evelik, ebeğümeci gibi yöresel otlar kaynatıldıktan sonra su leğenin içine dökülür ve kadın değenin içine oturtulur. Kadının üzerine bir çarşaf örtülerek sıcak havanın içerde kalması sağlanır. Kadının içine giden buhar, kadının rahminde bulunan intihabı temizler. Leğenden yatağı alınan kadından hareket etmeden uzanması istenir. Rahmi temizlenen kadının artık hamile kalabileceğine inanılır. K.31, K.33, K.64, K.85, K.86, K.88

- Kiremit ateşte iyice kızdırıldıktan sonra üzerine kadın oturtulur. K.105
- Kızgın taşın üzerine ayran dökülerek kadın üzerine oturtulur. K.99
- Zencefil kaynatıldıktan sonra suya tarçın ilave edilir. İkisinin karışımından oluşan suyun buharına kadın oturtulur (Akyaka/Esenyayla). K.131
- Kabak buğuna oturtulur. (Artvin) K.40
- Bölgeye ait otlar birçok hastalıkların tedavisinde kullanıldığı gibi kadın hastalıklarında da kullanılmaktadır. Başta evelik ve ısırgan otu gelmektedir. Evelik, ebegümece (gorgot), ısırgan otu (cincar) ve papatya kaynayan suyun içine atılarak 5-10 dakika kaynatılır. Ardından kadının oturduğu leğene dökülerek beklenir. Bu otların buharına oturan gelinin çocuk sahibi olacağına inanılır. (Kars/Sarıkamış, Ardahan/Merkez) K.122, K.223, K.85, K.88, K.109
- Tencere içinde süzme ayran kaynatılır. Sıcak ayran içine ısıtılan kızgın kiremit atılır ve çıkan sıcaklığın üzerine çocuğu olmayan kadın oturulur. K.141
- Çocuğu olmayan kadın, bir miktar su eklenerek kaynatılan arpa buğuna oturtulur. Ardahan'da suda bekletilen arpa, bir süre sonra sıcaklar ve buhar çıkmaya başlar, kaynatma yapılmadığı zamanlarda bu bekletilmiş arpa suyunun buharına oturtulur kadınlar. K.85, K.88, K.92, K.153, K.154
- Kars'ta kaynatılmakta olan arpanın içine bir miktarda tuz atılır ve kadın buğuna oturtulur. Buhara oturan kadının beline yumurtadan yapılan yakı atılır. Rahmi temizlenen ve beli sarılan kadın eşiyle birlikte olursa hamile kalacağına inanılır. (Selim/Oluklu) K.141
- Çıldır'da gül hatim çiçeği toplanarak kaynatılır, buharına çocuğu olmayan kadın oturtulur. Bazen de bu çiçek un ile karıştırılarak kadının karnına sürülür, üç gün bekletilir. Bu şekilde kadının çocuğu olacağına inanılmaktadır. K.61, K.62 K.152,
- Çıldır'da katran kaynatılır içine un karıştırılır ve çocuğu olmayan kadın bu katranın buharına oturtulur. K.61, K.152
- Şırat (peynir suyu) olarak adlandırılan peynir yapımında ortaya çıkan su ile banyo yapan kadınların çocuk sahibi olacağına inanılır. K.2, K.3
- Kazanlarda kaynatılan dutlar bir bez torba ile süzülür. Torbanın içinde kalan sıcak dut ezmesinin üzerine oturan kadının hamile kalacağına inanılır. Kadınlar genellikle dut pekmezi yapımı zamanında yapmaktadırlar. (Yusufeli) K.41, K.49

- Çocuğu olmayan kadın içi oyularak içine köpek pisliği, soğan kabuğu, bal mumu, çöven otu, melek otu konularak fırında pişirilmiş kara kabağın üzerine oturtulur. (Yusufeli) K.31
- Artvin Meydancık'ta hamile kalabilmesi için kadınlar kavrulmuş toprağa oturtulur. K.45, K.46
- Meydancık'ta aşk merdiveni, arpa, soğan, çermik otu, arpa samanı ve kabak karıştırılarak kaynatılır. Kaynatılan kazanın üzerine kadın oturtulur. K.45, K.46
- Eskiden çocuğu olmayan kadınlar ebeler tarafından deriye çekilirmiş. Kesilen koyunun derisi hızlı bir şekilde soğumadan çocuk sahibi olamayan kadının beline sarılır. Belinde soğukluk olduğu düşünülen kadının soğukluğunu alacağına ve kadının hamile kalacağına inanılır (Akyaka/Boyuntaş). K.129, K.130
- Kars'ta çocuğu olmayan kadınlara yapılan uygulamalardan biri de koyunyününe yine koyuna ait kuyruk yağı dökülerek, kadının rahmine sürülmesidir. Bu inanışta bir diğer önemli nokta koyunun rengidir. Özellikle siyah/kara koyun olmasına dikkat edilir. (Akyaka/İbiş). K.133, K.129, K.131
- Koyunyününün ön planda olduğu bir başka inanışta, keçe ile yapılan oturma ritüelidir. Çocuğu olmayan kadın üzerine yumurta kırılan keçeye oturur. Keçenin ve yumurtanın rahimde bulunana sorunu düzeltereğine ve kadının hamine kalacağına inanılır. (Akyaka/Kürekdere). K.133, K.135 Buna benzer bir uygulamada Kars Karacaören'de kayda alınmıştır. Koyunyünü ve yumurta, pişirilerek kadının rahmine konulmaktadır. K.122
- Hanak'ta çocuğu olmayan kadınlar koyun fişkısının (dışkısı) üzerine oturtulur. Koyun tezeği kesildiğinde çok sıcak olur, bu sıcaklığın kadının rahmini ısıtacağına ve çocuk sahibi olacağına inanılır. K.78

3.1.1.1.2.2. Bel Çekme Yöntemiyle Hamile Kalma

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde çocuğu olmayan kadınlara her türlü yola başvurarak hamile kalmaya çalışmaktadır. Eski ebeler ve yaşlı kadınlar hamile kalamayan kadınların bellerinde sorun olduğunu düşünerek “bel çekme” işlemi yapmaktadırlar. Karın ve bel çekme yöntemiyle hamile kalındığı da birçok köyde derlenmiştir. K.5, K.34, K.56, K.85, K.152

Ebeler yere yatırdıkları kadının bel kısmına beyaz bir bez sererler. Bezler her iki taraftan kadının beline sarılmış şekilde eş zamanlı çekilmektedir. Belinde sıkıntı olan kadının, bek çekme yöntemiyle sıkıntısının düzeltilerek kemiklerin yerleştirildiği söylenmektedir. K.1, K.85, K.17,

Farklı bir bel çekme yöntemi ise kollardan ve bacaklardan aynı anda çekilerek yapılan işlemdir. Bu şekilde çekildikten sonra kadının beli sarılır ve artık hamile kalabileceği inanılmaktadır. K.67

Bazen yüz üstü yere yatan kadının belinden bazı bölgeleri tutarak kendine doğru çeker. Etleri iyice gerilen kadının beline yakı atarlar. Gergin olan bel bölgesine yapıştırılan yakı birkaç gün kadının üzerinde durur. Bu sürede kocasıyla yatan kadının çocuğu olacağına inanılmaktadır. K.85, K.152, K.176, K.200

Çıldır'da çocuğu olmayan kadın ebelere giderek sırtına yakı çektirir. Bazen eczanelerde satılan yakı atılırken bazen de köy ebelerinin un ve yumurta ile yaptıkları yakı atılmış. Çocuğu olmayan kadın yüz üstü uzanır ve ebeler beline yaptıkları hamuru yayarlar. İncecik serilen yakının üstünün bez serilir. Kendiliğinden düşene kadar banyo yapılmaz. K.58, K.59, K.60

Çocuğu olmayan kadının beline ebeler tarafından bardak, güveç ya da çömlek çekme işlemi yapılmaktadır. Alkol ile yakılan bir bez parçasıyla ısıtılan bardan ya da topraktan yapılan çömlekler kadının sırtına konur. Bölgede hemen hemen her yerde yapılan bu işlemle çocuğu olamayan kadınların çocuk sahibi olduğu düşünülmektedir. (Artvin) K.4, K.31, K.39, K.40, K.41, K.42, K.43

3.1.1.1.2.3. Belirli Şeyler Yeme İçme

Bölgede kısırlığı gidermek için dikkat edilmesi gereken konulardan biride yenilen ve içilen şeylere dikkat etmek. Çocuğu olmayan kadınlara aile bireyleri ve halk hekimleri tarafından birçok şey yedirilir ve içirilir. Bazen İslamiyet'in etkisiyle kutsal olanın kutsiyetinin sirayet ettiği düşünülen yiyecek ve içecekler verilirken bazen eski Türk inançlarının etkisiyle doğurganlık özelliği olan bitkiler kaynatılarak suyu içirtilir.

- Hacdan getirilen hurma yenirse kadının hamile kalacağına inanılır. K.197
- Hacdan gelen zezem suyu içildiğinde hamile kalacağına inanılır. K.34, K.197
- Soğan kaynatılarak suyu içildiğinde hamile kalacağına düşünülmektedir. K.85

- Sütün içine beyaz soğan doğranarak üç gün yenilirse hamile kalınacağına inanılır. (Kars) K.134, K.135
- Eskiden dedelerin verdiği buğday tanesinden bir tane yiyen kadının çocuğu olacağına inanılırdır ve çocuğu olmayan kadınlar dedelerden buğday tanesi isterlerdi. Hatta çocuk doğduğunda vücudunda buğday tanesinin izinin bulunduğuna inanılır. Damal K.217, K.219
- Uşak Otu olarak adlandırılan, Kars ve çevresinde yetişen ot kanatılarak içilir. (Sarıkamış/Balabantaş). K.145, K.146
- Çocuğu olmayan kadınlara Kek Otu kaynatılıp içirilir, ayrıca Zeyrek Haşılı yedirilir. (Akyaka/Boyuntaş/Kürekdere) K.131, K.132
- Çocuk sahibi olamayan kadınlara kirpinin idrarı içirilirse, çocuğu olacağına inanılır. (Yusufeli) K.149
- Kadına kök kaynatılıp içirilir, (Akyaka/İncedere). K.131
- Kadına sardal kaynatılıp içirilir. (Arpaçay/ Bozyiğit) K.138
- Digor'un Varlı köyünde kadına dollık otu (heajo) suyu içirilir. K.137

3.1.1.1.2.4. Rahme Koyulan/ Sürülen İlaçlar

- Bölgede ebeler hamile kalamayan kadınları muayene ettikten sonra rahim ağzının kapalı olduğunu ya da dönmüş olduğuna fark ettiklerinde, rahmin ağzına kuyruk yağı, yumurta sarısı ve zencefil gibi yumuşatıcı ve doğurganlığı arttıran karışımlar sürerler. (Akyaka/Esenyayla). K.134 K.135
- Kuyruk yağı, zencefil ve tarçın karıştırılarak rahme konur. Kars/Akyaka K.131, K.132
- Çocuk sahibi olmak isteyen kadınların içine alabalık dövülerek ya da sağ şekilde koyulmaktadır. Bazı köylerde ise ezilen balıktan çıkan yağ rahim ağzına sürülür. (Sarıkamış). K.142, K.215
- Koyunun kirli yönüne yumurta kırılarak zeytinyağlı kaygana yapılmaktadır. Bu karışım kadının rahmine konulmaktadır. Rahim içinde var olan yaraları tedavi ettiğine inanılmaktadır. Kars/Karacaören K.127, K.128

- Ardahan Hoçvan tarafında kadınların hamile olup olmadığını anlamak için rahme yumurta koyularak bekletilir. Birkaç gün sonra çıkarılan yumurta kırılır ve sarısına bakılarak gelinin hamile olup olmadığı yorumlanır. K.170
- Digor Halıkışlak köyünde alabalık kafası ve çeşitli bitkiler karıştırılarak yapılan karışım kadının rahmine konulur. K.137

3.1.1.1.2. Doğumdan Önce Cinsiyet Belirleme

Hamilelik sonrası oluşan bazı inanışlar bebeğin cinsiyetini belirleme ve anlamaya yönelik inanışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının üzerinde erkek çocuk doğurmasına yönelik toplumsal bir baskı bulunduğu için doğacak bebeğin cinsiyetinin anlamaya yönelik inanışlar ortaya çıkar. Anadolu’da soyun devam için evlenen çiftlerden erkek çocuk beklenir. Çalışma yaptığımız bölgede eskiden erkek çocuk doğurmayan gelinlerin resmi nikâha alınmayarak baba evine gönderildiği, bazen de üzerine kuma getirildiği görülmüştür. Gelinlerin düğün günü kucaklarına erkek çocuk verilmesinin nedeni de budur. Gelinin kucağına erkek bebek verilirse erkek doğuracağına inanılır. K.85, K.92

Hamile kadının hal ve hareketlerinden, yediği yiyeceklerden, hamilelik sırasında vücudunda oluşan fiziksel değişikliklerden bebeğin cinsiyetine yönelik tahminlerde bulunulur. Bölgede bu inanışlar benzerlik göstermektedir.

- Evlendiği gün gelinin kucağına erkek bebek konursa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.16, K.45, K.67, K.85, K.85, K.92, K.190
- Yeni gelinin çeyizinde ki yorganında erkek bebek yuvarlanırsa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.14, K.86
- Bebek erken aylara da hareket etmeye başlar ve sürekli hareketli olursa doğacak bebeğin erkek çocuk olacağına inanılır. K.171
- Hamile kadının canı ekşi çekerse kız, tatlı çekerse erkek olacağına inanılır. K.162, K.188
- Hamile kadının kalçası geniş olursa bebeğin kız, karnı dik olursa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.135, K.136
- Hamilelik döneminde kadının yüzünde çiller oluşur ve çirkinleşirse bebeğin kız olduğunu ve annenin güzelliğini aldığına inanılır. Buna yüzüne “is çökme” denir.

Kadının yüzünün güzelleşmesi ise bebeğin erkek olacağına işarettir. K.23, K.45, K.58, K.68, K.84, K.85

- Yaşlı kadınlar bebeğin cinsiyetini anlamak için hamile kadından habersiz yastıkların altına makas ve yüzük koyarlar. Makas kız çocuğunu, yüzük erkek çocuğunu temsil etmektedir. Hamile kadın içeri girdiğinde hangi aletin olduğu yastığın üstüne oturursa bebeğin cinsiyetinin o olduğuna inanılır. Yusufeli’nde bu işlem bıçak ve makas ile yapılmaktadır. Bıçak erkek çocuğu, makas kız çocuğunu temsil etmektedir. K.85, K.92, K.156, K.170, K.208
- Hamile kadın rüyasında altın (bilezik, yüzük, küpe) görürse bebeğin kız, balık görürse bebeğin erkek olacağına inanılır. K.31, K.43, K.86, K.149
- Anne karnında olan bebek sol tarafta canlanıyorsa kız, sağ tarafta canlanıyorsa erkek olacağına inanılır. K.85
- Evde hamile kadın varsa evdeki küçük çocuğa sorulur: “Bacadan leçek mi düşün yoksa bardak mı?” çocuk leçek derse bebeğin kız, bardak derse bebeğin erkek olacağına inanılır. K. 92
- Hamilelik döneminde mide kazıntısı ve yanması çok ise doğacak bebeğin kız olacağına inanılmaktadır. Kız çocuğunun saçlarının mide kazıntısına neden olduğu düşünülür. Mide bulantısı az ise bebeğin erkek olacağına inanılır. K.88
- Kız bebekler anne karnında ağır hareket ederler. Genellikle az hareketli olan çocuklara “Bu nazlı bebek kızdır” denir. K.77
- Artvin’de hamile kadın güzelleşirse; “yüzüne kız bebek güzelliği geldi” denir. Ancak Kars ve Ardahan’da erkek çocuk doğuracak kadınların yüzünün güzelleştiğine, kız çocuk doğuracak kadınların ise yüzüne is çöküp çillendiğine inanılmaktadır. K.31, K.85, K.153
- Hamile kadın yürümekte zorlanıyor, yürüyüşü yavaş ve ağır oluyorsa bebeğin erkek olacağı düşünülmemektedir. K.88
- Hamile kadının karnında yarık izleri oluşursa ve ortadan ikiye bölünmüş gibi görünüyorsa kadının ikiz bebek dünyaya getireceğine inanılır. K.30, K.92
- Hamile kadının yüzü beyazlaşırsa bebeğin kız olacağına inanılır. K.30, K.31, K.32, K.33
- Hamilelikte kadının göğüs uçları siyahlanırsa bebeğin erkek olacağına açık renk olursa kız olacağına inanılır. K.85, K.86, K.92, K.170

- Bebeğin cinsiyeti erkek ise sancıların belden hafif hafif geldiğine, kız ise kasıktan geldiğine inanılır. K.85, K.31, K.150, K.200,
- Bebek anne karnında geç hareket ederse erkek, erken hareket ederse kız olacağına inanılır. K.22, K.25, K.30, K.46, K.58, K.60, K.62, K.92, K.170, K.153,
- Annenin hamilelik serüveni rahat ve kolay ilerliyorsa bebeğin erkek, ağır ve zor geçiyorsa bebeğin kız olacağına inanılır. K.46, K.58, K.60, K.62, K.85. K.92, K.154 K.170,
- Hamile kadın veya eşi rüyasında altın görürse, ya da anne adayی rüyada parmağına yüzük takıldığını görürse doğacak bebeğin kız olacağına inanılır. Artvin/Yusufeli K.49
- Anne adayی rüyasında; dalından kiraz veya fasulye topladığını görürse bebeğin kız olacağına inanılır. Artvin /Yusufeli K.49
- Hamile kadın rüyasında demir, çakı ya da bıçak görürse doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. K.49
- Hamile kadın rüyasında armut görür ya da toplarsa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.50
- Hamile kadından habersiz başından aşağı tuz dökülür. Kadın üzerine dökülen tuzu temizlemeye için ilk önce belden aşağıya el sürerse bebeğin kız, belden yukarıyı temizlemeye kalkarsa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.49, K.49, K.50
- Yeni bir elbise dikilirken yaka kısmından çıkarılan parçayı hamile kadın niyet tutarak alıp başının üstüne koyar. Ardından eve dışarıdan gelecek ilk kişinin cinsiyetine bakılır. Kadın gelirse bebeğin kız, adam gelirse bebeğin erkek olacağına inanılır. K.29, K.30, K.31
- Hamile kadının sürekli bir şeyler aşırması ve yemesi bebeğin cinsiyetinin kız, iştahın kapalı olup yememesi bebeğin erkek olduğuna işarettir. Ardahan/Merkez K.114, K.115
- Hamile kadının karnında bulunan haram kemiğinin üstünde bulunan damar yılan gibi dolanmışsa bebek kız, düz bir şekilde duruyorsa bebeğin erkek olduğuna inanılır. K.85
- Hamile kadın rüyasında kama ve kılıç görürse bebeğinin cinsiyetinin erkek, gül görürse cinsiyetinin kız olacağına inanılır. Kars/Merkez K.127, K.128

- Gebe kadının canı turşu çekerse bebeğin kız; balık, et ya da tatlı çekerse bebeğin erkek olacağına inanılır. Kars/Merkez K. 127
- Susuz 'da cins bir ağaç taşlanarak “ağacı taşıladım, oğlana başladım” denirse kız çocuğundan sonra olan çocukların erkek olacağına inanılır. K.122
- Sürekli kız doğuran kadın kız çocuklarına “Döne, Yeter” gibi isimler koyarak erkek çocuğu doğurmaya başlayacağına inanılır. K.123
- Sürekli kız doğuran biri yeni doğum yapan kadının yanına gider, çocuğu erkek ise kanının somuna yani eşine oturur. Bundan sonra doğuracağı bebeğin erkek olacağına inanılır. K.33, K.85, K.115
- Kadının yatağının altına bıçak konursa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.123
- Erkek çocuğu fazla olan aileden çocuk satın alınarak hamile kalınacağını düşünülmektedir. Bu yüzden simgesel olarak o aileye para verilerek çocuk satın alınmaktadır. K.122
- Hamile kadının karnı aşağı doğru salınır ve düşerse bebeğin erkek olacağına, kaburga altında toplanır yukarda durursa bebeğin kız olacağına inanılır. (Akyaka/İncedere). K.133. Bu inanış Ardahan'da tam tersidir. Hamile kadının bebeği kaburga atında toplanıp oraya yer ederse erkek çocuk doğuracağına inanılır. K.85, K.88
- Kars'ta hamile kadınların bellerine bir ip dolandır ve bağlanır. Kalan ipin uzunluğu veya kısalığı bebeğin cinsiyetini göstermektedir. Kalan ip annenin ağzına kadar gelebiliyorsa bebeğin erkek olacağına, yarıda kalır ve annenin ağzına gelemese bebeğin kız olacağına inanılmaktadır. Zayıf hamilelik erkek bebeğe, kilolu hamilelik ise kız çocuğuna işarettir. (Akyaka) K.134

Bölgede doğumdan hemen sonra anneye yumurta kayganası yedirilir. Bu Kars, Ardahan ve Artvin olmak üzere üç ilimizde de yapılmaktadır. Ancak sadece Kars'ta yapılma amacı farklıdır. Kars'ta yumurta kayganasının yedirilme sebebi bir sonraki doğumda bebeğin erkek olması içindir. Kars/Akyaka K.131, K.132

- Hamile kadın kilo alırsa bebeğin cinsiyetinin erkek olacağına inanılır. Kars/Sarıkamış K.142
- Borçka'da çocuk karnında oynarken erkek çocuğuna bakan kadının erkek çocuk doğuracağına inanılmaktadır. K.1, K.27

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde doğurganlık ile balık arasında bir bağlantı görülmektedir. Kars bölgesinde çocuğu olmayan kadınlar, halk hekimleri ve ebeler tarafından alabalık ile tedavi edilmektedir. Çocuğu olmayan kadınların rahmine alabalık koyulmaktadır. Konulan balık içerde üç gün kalır ve tekrar ebeler tarafından çıkarılır. Kadının daha sonra hamile kaldığı görülmektedir. Balık ile doğurganlığın bağlantısı; Kars ve Ardahan inanışlarında bulunan rüyada balık gören kişinin erkek çocuğu olur inanışıyla da desteklenebilir. K.85, K.88, K.134

Balığın Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olduğunu Altay mitolojisinde ki yaratılış destanında görmekteyiz. Tanrı Ülgen sudan çıkarak yaratma ilhamı veren Akanay'ın yardımıyla yeri ve göğü yaratır. Tanrı Ülgen daha sonra üç büyük balık yaratır ve dünyayı bu üç büyük balığın üstüne koyar. Balıkların baş hareketleri ile dünya da sel ve tufan yaşamasına sebep olduğu içinde başlarına Mandi Şire'yi koyarak balıkları denetletir (İnan 1995:19-20).

Göktürklerde hükümdarın doğduğu rüyayı Pao görmektedir. Pau'n rüyasında bir balık görür ve erkek çocuğu olacağı müjdelenir. Tanrıdan erkek çocuğu olması için dua etmektedir. Ardından tepesinde iki boynuzu olan bir balık belirir karşısında. Bu acayip balık kurban kesilen yere yaklaşarak kaybolur. Ertesi akşam aynı balığı elinde bir nesneyle karısı da görür ve bu balık kadına elinde bulunan nesneyi verir. Bir oğlu olacağını müjdelir. Üç ay sonra çocuk doğar. Doğduğu zaman elinde adının yazılı olduğu görülür (Çelebi, 2012, s. 160).

Ardahan'da rüyada görülen balığın erkek çocuğuna işaret etmesi eski Türklere kadar uzanmaktadır. Kadına verilen bu doğurganlık gücü sadece balıktan gelmemektedir. Balığın içinde yaşadığı balığa hayat veren sudan kaynaklanmaktadır. K.118, K.119

Balığın içinde yaşadığı su; yaşamın simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün doğaüstü güçlere sahip olan su, tohum açısından çok zengindir ve toprağı, hayvanları ve kadınları döller (Karakaş, Siirt Halk Kültüründe Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Su, 2012, s. 2149).

Suyun iyileştirme, tamir etme gibi özellikleri bulunmaktadır. İnsan tam olması gerekirken bir kusuru ya da eksigi varsa suya girerek kendini tamamlayabilmektedir. Suyu girmek insanı nasıl iyileştiriyorsa suda yaşayan bir balıkta insan iyileştirebilir. Kars'ta çocuğu olmayan kadınlara balık yağının sürülmesi, rahme alabalık koyulması ve

balık başlarıyla kısır kadınların tedavi edilmesi, balığın doğurganlıkla ilgisini göstermektedir.

3.1.1.1.3. Hamilelikte Yasaklı Davranışlar

Gebe kadın bebek karnında hareket ederken kimin yanındaysa ya da kime bakıyorsa bebeğin o kişiye benzeyeceğine inanıldığı için anne adayları bebeğin kime benzemesini isterse onun karşısında durur ve ona benzemesini ister.

- Murgul'da hamile kadın çiçeklere ve güzel olan şeylere bakıyorsa bebeğin güzel, köpeğe ya da çirkin şeylere bakıyorsa bebeğin çirkin olacağına inanılır.
- Hamile kadın ölüye baktırılmaz bakarsa çocuğun yüzünün solgun olacağına inanılır. K.5, K.13
- Hamile kadının saçlarını kestirmesi doğru bulunmaz, keserse çocuğun ömrünün kısılacığına inanılmaktadır. K.13
- Hamile kadının mezarlığa gitmesi doğru bulunmaz. Mezarlığa giden kadın fark etmeden elini vücudunun neresine değdirirse bebeğin orasında doğum lekesi olacağına inanılmaktadır. K.45, K.49
- Hamile kadının olduğu evden ya da bulunduğu köyden ölü çıkarsa gelinin ayağa kalkması ve arkasından bakması gerektiğine inanılır. Aksi halde gebe kadını ölü'nün basacağına ve kadının hastalanacağına inanılmaktadır. K.45
- Ölü basan gebe kadının bebeğinin geç konuştuğu ve geç yürüdüğüne inanılmaktadır. K.40
- Borçka'da hamile kadın cenazeye bakarsa bebeğin yüzünün soluk ve renksiz olacağına inanılır. K.27
- Fareye bakarsa bebeğin tüylü olacağına inanılır. K.85
- Yılana bakarsa bebeğin geç yürüyeceğine hatta ayağa kalkamayacağına inanılmaktadır. K.34
- Hamile kadın kuş eti yerse çocuğun uykusunun az ve hafif olacağına inanılmaktadır. K.85
- Murgul'da gebe kadın balık yerse çocuğun hızlı yürüyeceğine inanılmaktadır. K.85, K.88

- Hamile kadın ayva yerse çocuğun güzel olacağına düşünülürken tüylerinin temizlenmeden yenilmesi durumunda çocuğun tüylü olacağına inanılmaktadır. K.56
- Gebe kadının tavuk taşlığı yemesi doğru bulunmaz, eğer yerse çocuğun dudakları mor renkte olacağına inanılmaktadır (Artvin) (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 34).
- Hamile kadın horoz eti yerse, bebeğin pürüzsüz bir cilde sahip olacağına inanılmaktadır. Murgul /Artvin (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 34)
- Hamile kadın tavuğu boğaz kısmını yerse bebeğin boyunun uzun olacağına inanılmaktadır. K.30, K.31, K.32
- Gebe kadın eğirmek için eteğine yün koyarsa veya şeftali yerse doğacak bebeğin tüylü olacağına inanılmaktadır. K.31, K.33, K.86
- Hamile kadınların ceviz yemeleri doğru bulunmaz. Ceviz yiyen kadının doğurduğu çocuğun bedeni sümüksü bir maddeyle kaplı olur. Murgul/Artvin (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 65)
- Taze ceviz kıran hamile kadına cevizin suyu sıçrarsa çocuğun çilli olacağına inanılmaktadır. Murgul/Artvin (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Gebe kadın tavşan eti yerse bebeğin dişlerinin tavşan gibi olacağına inanılır. K.203, K.206, K.209
- Gebe kadın domuz eti yerse bebeği geç doğuracağına inanılmaktadır. K.203, K.206, K.209
- Hamilelikte siyah zeytin yenildiğinde bebeğin gözlerinin siyah, yeşil zeytin yenildiğinde yeşil olacağına inanılmaktadır. K.209, K.216, K.211
- Hamile kadın karaciğere dokunduktan sonra neresine dokunursa bebeğin orasında doğum lekesi olacağına inanılır bu yüzden hamileyken ciğere dokunmamak gerektiği söylenir. K.85, K.88, K.209
- Hamileyken aya bakan kadının bebeğinin ay parçası denilecek kadar güzel olacağına inanılmaktadır. K.33, K.45, K.76, K.209
- Gebe kadının akşam ezanından sonra ıssız, harabe yerlere gitmesi ve geçmesi doğru bulunmaz. K.1, K.4, K.6, K.16, K.29, K.31, K.67, K.45, K.58, K.75, K.84, K.85, K.88
- Gebe kadın balık yerse bebeğin kemiksiz olacağına inanılmaktadır. K.58, K.75, K.84, K.85, K.88

- Gebe kadın keçi severse bebeğin inatçı olacağına, keçi eti yerse bebeğin kıpır kıpır olup yerinde durmayacağına inanılmaktadır. K.6, K.16, K.29, K.31, K.67, K.45, K.58, K.75, K.84, K.85, K.88, K.176, K.209
- Gebe kadın yemlik yerse bebeğin saçının gür ve uzun olacağına inanılmaktadır.
- Acı, ekşi ve gazlı yiyecek ve içecek tüketen kadının çocuğu çok gazlı olur. K.209
- Hamile kadın birinin evinden ya da bir yerden izinsiz, gizli saklı bir şey alır ya da yerse çocuğun vücudunda izler olacağına inanılmaktadır. K.85
- Hamile kadın misafirlikte ev sahibinden habersizce bir şey alınıp yerse bebeğin hırsız olacağına inanılmaktadır. K.33
- Hamile kadın kutsal yerlerden geçerken dikkat etmelidir. Ziyaret ve mezarlığa gider ve fark etmeden elini vücudunda herhangi bir yere dokundurursa, bebeğin orasında leke ya da iz olacağına inanılmaktadır. K.164, K.171, K.176
- Nar, karadur, vişne gibi elde leke bırakan meyvelerden yedikten sonra elinde ki lekeyi yıkamaz elini bir yerine vurursa bebeğin orasında iz olacağına inanılmaktadır. K.85, K.86, K.92
- Borçka'da hamile kadın göğüs ucuna iğ (yün eğiren araç) koyarsa çocuğun gamzeli olacağına inanılır. K.28, K.29
- Hamile kadın çok sinirle ve stresliyse bebeğin hasta doğacağına inanılmaktadır. K.23, K.26, K.34
- Hamileyken büyük üzüntü yaşayan kadınların hasta ya da engelli çocuk doğurduğuna inanılmaktadır. K.1, K.34, K.26, K.45
- Borçka'da hamile kadın eşek anıırken kulaklarını tıkamazsa doğan çocuğun kulaklarının uzun olacağına inanılır. K.26, K.27, K.29
- Arhavi'de fark etmeden oturulan taşın altında kurbağa varsa bebeğin gözlerinin büyük olacağına inanılmaktadır.
- Hanak'ta kadınlar çocukları güzel olsun diye evlerin duvarlarına güzel bebek fotoğrafları asarak onlara bakarlar. Güzele bakınca bebeğin güzel olacağı düşüncesinden dolayı. K.74, K.75
- Bebeği güzel olması için güzel olan çiçeğe, nesneye ve bebeklere dikkatli bakılırsa doğacak bebeğin güzel olacağına inanılır. K.131, K.136
- Hamile kadın elma, ayva ve portakal yerse bebeğin güzel olacağına inanılır.

- Beyaz tenli ve güzel olması için anne adayları genellikle beyaz et yanı tavuk eti ve lahana tüketmektedirler. Kars/Sarıkamış K.121, K.123
- Hamile kadın bebeğin gözlerinin siyah olmasını istiyorsa siyah zeytini, yeşil olmasını istiyorsa yeşil zeytini yemektir. Kars/Sarıkamış, Ardahan/Merkez K.121, 123, K.55, K.113, K.170
- Hamile kadın beyaz tenli çocuk doğurmak istiyorsa balık yer ve bebeğin balıketi gibi beyaz olacağına inanmaktadır. Kars/Sarıkamış K.121, K.122, K.123
- Doğumdan hemen sonra göbek bağından gelen kan bebeğin yanaklarına sürülürse bebeğin al yanaklı olacağına inanılır Kars/Sarıkamış K.122, K.123
- Doğumdan hemen sonra bebeğin yanakları sıkılırsa bebeğin gamzeli olacağına inanıldığı için yanakları sıkılır. Ardahan/Merkez K.112
- Hamile kadın limon ve turşu gibi ekşi yiyecekler tüketirse bebeğin çirkin olacağına inanılır. Kars/Selim. K. 141, K.138
- Bebeğin yüzü ve ahlakı güzel olsun diye anne adayı hamilelik sürecinde narı çok fazla yer. Kars/Selim K.141, K.147
- Anne adayları hamileliğin dördüncü ayına kadar balık yemekten çekinir. Balık yiyen annenin doğuracağı bebeğin dudaklarının ayrık olacağına inanılır Kars/Selim/Tozluca. K.141
- Bebek doğduğu anda toprağa koyulursa bebeğin güzel yüzlü olacağına inanılır. Selim/Oluklu. K.141
- Doğumdan sonra bebeğin ilk banyo suyuna yumurta koyulursa bebeğin cildinin güzel ve canlı olacağına inanılır. Kars/Selim K.141

3.1.1.1.4. Düşüğü Önlemek İçin Yapılanlar

Çıldır'da daha önce düşük yapmış kadın hangi aylarda düşük yapıyorsa o aylarda ebeye gidilir. Ebeler gebe kadını sırt üstü yere uzatırlar. Kadının bacaklarını havaya kaldırır ve silkelerler. Sırtı tamamen havaya kaldırılan kadının kasıklarına birkaç kalıp sabun koyarlar. Sabunlar bez yardımıyla sıkı sıkı bağlanır. Hamile kadın on gün yatakta yatar. Bebeğin bu şekilde yerine yerleşeceğine inanılır. K.228

Kars'ta bebek erkenden rahme inerse doğumu engellemek için sabun bağlanır. Kadın ayaklarından baş ayağa kaldırılarak bebeğin yerine gitmesi sağlanır. K.127

Sürekli çocuk düşüren kadınlar hamile kaldığı zaman bir hocanın yanına giderek çocuğun düşmemesi için hocaya anahtar ve kilit okuturlar. Duasını yapan hoca kilidi anahtarla kilitler ve anahtarı üzerinde bırakır. Hamileliğin sonunda, doğum sırasında kilit açılır. Hem doğumun kolay olması sağlanır hem de bebeğin zarar görmesini engeller. Kars/Sarıkamış K.142

Artvin Meydancık'ta hamile kalamayan kadınlara; yumurta tereyağı ve bal mumu pişirilerek yedirilir. Daha önceden çocuk düşüren kadınlara ise; mum yumurta ve örümcek ağı karıştırılarak yedirilir ki tekrar bebek düşürmesin. (Altınkaynak, 2016)

- Hamile kadın ağır eşya kaldırmaz K.56, K.85, K.88
- Hocalara muska yazdırılır. K.48, K.74
- Ağır iş yaptırılmaz ve dinlendirilir. K.46, K.152, K.154
- Düşük durumu varsa kadının beline yakı atılır. K.67
- Kadının karnı alt kısımdan yukarı doğru bağlanır. K.85
- Susuz 'da düşüğü önlemek için nişasta ile ekşi karışımı içilmektedir.

3.1.1.1.5. Düşük Yapmak İçin Yapılması Gerekenler

Bölgede çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar kadar çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlarda kendi yöntemleriyle gebeliği sonlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu genellikle çok fazla çocuğu olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Doktora gitme ihtimali olmayan kadınlar büyüklerinden duydukları ve ebelerin söyledikleri yöntemleri evde deneyerek hamileliği bitirmektedirler. Derleme sahasında çocuğu bilerek ve isteyerek düşürmenin günah olduğu söyleyen ve düşürmek için yapılan uygulamalara karşı olan kişilerin sayısı çok olmasına rağmen düşük yapmak için bilinen ve uygulanan yöntemlerde fazladır. Ataerkil toplumlarda kadının söz hakkının olmaması ve çocuk istemediğini söyleyememesi kadınları bu tür yöntemlere yöneltmiştir. Bölgede çocuk sayısı ne kadar çok olursa, iş yapacak kişi “mörbet” sayısı da çok olur. Bu yüzden aile büyükleri ve baba adayının çok çocuk istemesi normal karşılanır ancak annenin fiziki ve ruhsal durumu hiç göz önüne alınmaz. Anne adayı büyüklerine söz söyleyemese de hamileliği gizliden sonlandırmak için birbirinden farklı yöntemler dener. Bazıları anne ve bebeğin hayatını tehlikeye atabilecek kadar tehlikeli yöntemlerdir. Halk sağlığı için tehlikeli olan ve bölgede tespit edilen düşük yapma yöntem ve uygulamalarının kişi sağlığı üzerine ne kadar tehlikeli olduğu yapılan çalışmalar ile tespit edilmiştir. Bölgede tespit edilen bu

uygulamaların bilimsel bir yanı olmadığı hatta ölümle sonuçlandığı görülmüştür (Yapıcı, 2021, s. 5-23).

Kars Akyaka’da sürekli düşük yapan kadınlara Zirvişeh adı verilmektedir (Balkaya, 2016, s. 195).

- Şavşat’ta çocuk düşürmek için sarmaşık dalıyla rahim karıştırılırsa çocuğun düşeceğine inanılır. Ancak bu kadınların ölümüne de yol açar. K.39, K.41
- Ardahan’da çocuk düşürmek için rahim ağzına kına koyulmaktadır. K.85, K.92
- Meydancık’ta “Malaka” adı verilen bir ot rahme koyularak hamilelik engellenir. K.44
- Kına kaynatılarak içilirse düşük olur. Ardahan/Merkez. K.116, K.119
- Kına sulu bir şekilde ezilir ve içilirse gebeliğin sonlanacağına inanılır. Akyaka/Boyuntaş; Arpaçay/Telek) K.138, K.148, K.149, K.134,
- Rahme kanat sokularak kanama başlatılır. Ardahan/Merkez K.88, K.109, K.111
- Telek başı (kanat başı) rahim ağzına sürülürse kadının düşük yapacağına inanılır Kars/Akyaka K.131, K.132, K.135
- Bağa yaprağı kaynatılarak aç karnına içilirse kanama başlayarak gebelik sonlanır. K.176, K.177, 178,
- Çocuk düşürmek isteyen kadınlar rahme aspirin vererek kanama başlatır. K.65, K.171
- Kadın karnına baskı uygulayarak sıvazlarsa ve ovalarsa düşük gerçekleşir. K.172, K.176, K.226
- Bölgede bir kez daha hamile kalmak istemeyen kadınlar doğumdan sonra kendi eşlerini ters çevirerek toprağa gömerler. Bu işlem ile rahim ağzını kapattıklarına inanırlar. K.84, K.85, K.88, K.92, K.176, K.176
- Gebeliğin sonlandırılması için yörede bulunan Mayasır otu kaynatılarak içilir. Kars/Akyaka K.131, K.132, K.136
- Gebeliğin sonlandırılması için limon tuzu tüketilir. K.131, K.132, K.136
- Sıcak buhara ya da sıcak suyun üzerine uzun süre oturan kadının kanması açılır ve düşük olur. Kars/ Akyaka K.131, K.132, K.135 K.136
- Yöre yetişen ve yöresel adı Gorgot olan Ebegümeci adlı otun kökleri acı olduğu için kökleri rahim ağzına sürülerek gebelik sonlandırılır. (Sarıkamış) K.122, K.123

3.1.1.2. Doğum Sırası İnanışlar

Doğum sancılarının başladığı andan bebeğin dünyaya geliş anına kadar olan sürede yapılan uygulama ve inanışlar yumağının olduğu sıradır. Doğumun kolay olması için yapılan ve yapılması gerektiğine inanılan birçok pratik bu aşamada meydana gelir. Beklemekten başka çaresi olmayan ev halkı anne adayına ve dünyaya gelecek bebeğe yardımcı olabilmek için bir takım işlemler yapmaktadır.

3.1.1.2.1. Doğumu Kolaylaştırmak İçin Yapılanlar Uygulamalar

- Doğumu yaklaşan kadınlar sık sık yürütülür, yürüyen kadının doğumu daha kolay olur. K.88
- Doğumu zor olan kadına kocasının ayakkabısından su içirilirse doğumun daha kolay olacağına inanılır. K.85
- Daha önce al kızı yakalamış ya da el almış birinin eşyası getirilerek hamile kadına verilirse doğumun kolay olacağına inanılır. K.84
- Köyün yaşlısı ve hocası sayılacak kişinin kemeri getirilerek gelinin beline üç defa dolayıp açılırsa doğumun kolay olacağına inanılır. K.85
- Al kızından el almış ya da sülalesinde al kızı yakalamış biri bacanın önünden üç kere geçerse doğumun kolay olacağına inanılır. K.88
- Kadının kocası bacadan üç kere geçerse doğumun kolay olacağına inanılır. K.87
- Havaya silahla ateş edilirse doğumun kolay olacağına inanılmaktadır. K.85
- Demir tabak kaşık birbirine vurularak ses çıkarılırsa kötü ruhların kaçacağına ine doğumun kolay olacağına inanılmaktadır. K.85
- Meryem ana otu suya atılırsa o açılana kadar doğumun gerçekleşeceğine inanılır. K.92
- Kocasının elinden su içerse doğumun kolay olacağına inanılır. K.92
- Havlu sıcak su ile ıslatılarak kadının karnına sarılırsa doğumun kolay olacağına inanılır. K.127, K.128
- Kaynanası ile geçinemiyorsa kaynanasının elinin kirli suyunu, kocası ile sürekli tartışıyorsa kocasının elinin kirli suyu içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır.

- Kocası üç kere üzerinden atlarsa kadının doğumunun kolay olacağına inanılmaktadır. K.85, K.127
- Annesinin ilk kızı gelir kadının etrafında üç kere dolanarak “ben anamın ilkiyim dağda gezen tilkiyim, sancı sen çık ben girerim” derse doğumun kolay olacağına inanılır. K.88
- Zemsem suyu içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır. K.152
- Rahme zeytinyağı sürülürse doğumun kolay olacağı düşünülmektedir. K.127, K.128
- Ebe kadın çocuğun ters ya da dönmemiş olduğunu düşündüğü zaman, gebe kadın yorgan, battaniye, çarşaf gibi eşyaların içine koyularak sallanır. Bu şekilde doğumun kolay olacağına inanılmaktadır. K.88, K.200
- Bebek doğmuyorsa bebeğin kasıkta kaldığı düşünülmektedir bu yüzden kadın ayaklarından tavana asılmaktadır, biraz sallandırılıp tekrar indirilmektedir. K.119, K.122
- Doğumun kolay olması için hamile kadın evin kapısına tekme atar. K.85
- Yüksek yerden atlanırsa doğum kolay olur. K.92
- Kadın yerde yuvarlanırsa doğumun kolay olacağı düşünülmektedir. K.124
- Kollarından tutularak silkelenirse doğumun kolay olacağına inanılır. K.84
- Sancısı tutan kadın at arabasıyla köy içinde gezdirilir ve hareket ettirilirse doğum kolay olur. K.84, K.123,
- Okunmuş su içerse doğumun kolay olacağına inanılır. K.216
- Doğum kolay olsun diye kadının saç örgüleri açılır. K.85, K.88
- Evde bulunan kilitli kapılar, dolaplar ve sandıklar açılır. K.131
- Düğümlenmiş bohçalar ya da iplikler tek tek açılır. K.173, K.92
- Kadının üzerinde düğme varsa düğmeler açılır. Gömlek düğmeleri açılır. K.85
- Eve giren kişiler doğum bitmeden evden ayrılırsa doğumun zor olacağına inanılır. K.214, K. 140
- İçeri doğumun kolay olmuş kadınlar alınırken kısır kadınlar alınmaz aksi takdirde doğum zor olur. K.127
- Merdiven varsa merdivenlerden inerçıkarak yoksa sandık üzerinden aşağı atlatılır. K.127

- Evde ki su dolu kaplar boşaltılırsa doğumun daha kolay olacağına inanılmaktadır. K.127, K.128
- Doğum gerçekleşmiyorsa kadın evde bulunan süpürge üzerinden atlatılır. K.127, K.85, K.172
- Evde bulunan eşiklerin üzerinden atlatılır. K.172
- Artvin’de kadın eğer hamilelikte kocası ile yattıysa çocuğun baskın olduğu düşünülür ve kocası kadının üzerinden üç kere atlar. Bu işlem sonucunda baskınlık ortadan kalkar ve doğum kolaylaşır. (K.20)
- Artvin’de köy evlerinde bulunan ocak üzerinden taş atılır, yuvarlanır ya da ocak sökülürse doğumun kolay olacağına inanılır. (K.21) Ardahan ve Kars’ta bu işlem kötüye yorumlanır. Doğum anında bacayı sökmek bebeğin ölümüne sebep olacak gibi görünür ve asla böyle bir şey yapılmaz. K.85, K.90, K.138, K.127
- Doğumu zor olan kadının mide bulantısı çekerse kolay olacağına inanıldığı için kadını saçı ağzına verilir, ağzına parmak sokulur ve öğürmesi sağlanır.
- Doğum zor olursa kadının ayak tabanlarına vurulur. K.127, K.128
- Yeni yapılmış ya da hiç kullanılmamış boyunduruklardan biri bozulup dağıtılırsa doğum kolaylaşacağına inanılmaktadır. K.85, K.127
- Hacdan getirilmiş hem okunmuş hem dua yazılı başörtüleri sancı çeken kadının başucuna konulursa doğumun kolay olacağına inanılır. K.172, K.178
- Posof’ta doğumu kolaylaştırmak için evin bacasından içeriye yumurta atılmaktadır. K.168
- Doğumdan önce eve giren herhangi bir eşya doğum gerçekleşmeden evden çıkarılmaz. K.214
- Meydancık’ta doğumu zor olan kadının önüne dışardan gelen kadın peştamalını veya önlüğünü atarsa doğumun kolay olacağına inanılır. K.44, K.45
- Damal’da doğum sırasında çocuğun Hz. Fatma tarafından korunduğuna inanılır. K.219

Zor olan doğumlarda, baba adayı odaya çağrılır. Adamın üzerindeki ceketin bir kolu çıkartılır. Ceket adamın üzerinde durmaya devam eder ve açık olan ceketin iç tarafından koluna su dökülür. Akmakta olan su doğum sancısı çeken kadına içirilir ve kadının doğumu daha kolay gerçekleşir. Artvin/Yusufeli K.49

3.1.1.3. Doğum Sonrası İnanışlar

3.1.1.3.1. Göbek Bağını Kesmekle İlgili İnanışlar

Doğum gerçekleştikten sonra yapılması gereken ilk işlem bebeğin göbek bağına kesmektir. Bölgede göbek bağı ile ilgili birbirinden farklı inanışlar yer almaktadır. Bebeğin anne karnındayken beslenme kaynağı olan plasenta yanı yöresel adıyla eş veya som olarak bilinen hayat kaynağından ayrılma anı çok önemlidir. Bebek ağlamadan kesilmemesi gerektiği düşünülen göbek bağına kesilme şekli, kesilirken kullanılan aletler ve kesildikten sonra yapılan işlemlerin hepsi birbirinden farklı ve renkli inanışlar bütünüyle sarmalanmıştır.

Hayatın geçiş dönemlerinden ilk adım olan doğumun gerçekleşmesiyle bebeğin ve annenin korunması gereken en önemli dönem olan lohusalık dönemi başlamaktadır. Bebeğin dünyaya gözlerinin açmasıyla, yeni bir dünyaya alışması, bu dünyadaki kötülüklerden korunması ve sağlıklı bir şekilde büyümesi için birçok inanışların başlangıç noktasına gelinmiş olunur. İslamiyet'in etkisiyle ilk olarak ezan okunur ve Allah tarafından korunması istenir. Ardından bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya geldiğinden emin olunur ve ağlıyorsa göbek bağı kesilir. Ağlamayan bebeğin göbek bağı kesilmez çünkü canının eşe yanı plasentaya geçtiğine inanılır. Bebek ağlamaya başladıktan sonra parmakla ölçü alınır, genellikle üç beş parmak uzunluğunda kordon bırakıldıktan sonra ip ile bağlanır. Makas, bıçak ya da jilet ile göbek bağı kesilir. Göbek bağına kısılalığı ve uzunluğu da bebeğin karakterini etkileyeceği için ne kadar uzun olursa o kadar iyi olur anlayışı ölçü alınır. Göbek bağına kısa olması kuruduktan sonra bebeğe zarar verebileceği için dikkat edilir ve uzun bırakılır. K.85.

Posof Yeniköy'de doğumda bebek ağlamıyorsa göbek bağı kesilmez. Doğum sırasında çekilen acıdan dolayı bebeğin canının eşe kaçtığına inanılır. Böyle bir durumda bebek ve eş ılık su içine koyularak ovalanır. Eşe geçen can bebeğe geçince bebek ağlamaya başlar. Bebeğin ağlaması üzerine göbek bağı kesilir. K.162, K.170

Ardahan Ölçek köyünde ağlamayan bebeğin göbek bağı kesilmez ve suyun içine koyularak ovalanır, bebek ağlamazsa ocak önünde bulunan korun üzerine koyulur. Eş ovalanarak eşte bulunanın tekrar bebeğe geçmesi beklenir. Burada su kültü ve ateş kültüründen yardım istenir. Ocağın önüne koyulması ve ateşin bir parçası olan külde ovalanması da bölgede ocak kültürüne verilen değeri göstermektedir. Soy ocaktan devam

eder ve ocağı yıkılan evin erkeklerinin öleceğine inanılır. Çocuk doğarken baca sökmeye çalışılması ve engellenmesi gibi birçok inanış ile bağlantısı olduğu görülmektedir. K.88

Göbek bağı kesilirken ev halkından birinin ayakkabısının üzerinde kesilir. Ayakkabının sahibi, iyi ve güzel huylu biriye bebeğinde iyi huylu olacağına inanılır. Artvin/ Yusufeli K.49

Posof'ta ise göbek bağı evin büyüklerinin ayakkabısı üzerinde kesilir bu dedesi ya da nenesi olabilir. K.171, K.172

Kars'ta bebeğin göbek bağı çakıyla kesilmektedir. Kanlı çakı o sırada kapatılır ve lohusa kadının yatağının başucuna ya da yastığının altı koyulur. Göbek bağı bebekten düşünce çakı çıkarılır ve ağzı açılır. Koruyucu ruhun bebeği ve anneyi al kızından korunması için demirden olan çakı kanlı bir şekilde yastığın altında saklanır (Kalafat, 2006, s. 137).

Kars'ta göbek bağı ile ilgili bir farklı inanışta, göbek bağı düştüğünde evin içinde herhangi bir yere doğru atılır. Göbek bağı hangi tarafa gider ya da hangi nesneye değerse bebeğin gelecekte o nesneyle ilgili işlere yoğunlaşacağına inanılmaktadır. (Kalafat, 2006, s. 137)

Çocuğun göbek bağı nereye koyulursa çocuğun geleceğinin orayla ilgili olacağına inanıldığı için, okuması isteniyorsa okula, imanlı olması isteniyorsa camiye, evden ayrılmasın hep evde kalsın isteniyorsa evin eşiğine gömülür. K.85

Erkek bebeklerin göbek bağı okusun, imanlı olsun diye camı duvarına koyulur.

Kız bebeklerinin göbek bağı sandık içine ya da yastık içine koyulursa kız çocuğunun evcimen olacağına inanılır. K.109

- Artvin'de düşen göbek bağını Kur'an kursunun avlusuna gömerler. K.3
- Çocuğun ilerde hangi mesleği yapması isteniyorsa göbek bağı oraya gömülür. Okul bahçesi, adliye, cami vb.
- Göbek bağı gömülmeyp evde saklanan çocukların eve ve anneye düşkün olduklarına inanılır. Dolaba, sandığa, yastık içine koyan annelerde bulunmaktadır.
- Göbek bağı düştükten sonra atılmaz, evin ya da bahçeye gömülür. Göbek bağının atılması bebeğe uğursuzluk getirmektedir. K.184
- Göbek bağının kuruyabilmesi için bir süre çocuk yıkanmaz. Göbek bağı düşmeyen çocuğun göbeğine yağlı hamur sürülür. Bebeğin ilerde kokmaması için bebek tuzlanır. K.92

- Çıldır'da bebeğin göbek bağı tarlaya gömülürse işini seven, tarla çayır işleriyle uğraşan biri olacağına inanılır. K.152

3.1.1.3.2. Bebeğin Eşiyle İlgili İnanışlar

Doğum esnasında çocuktan sonra gelen, çocuğun anne karnındayken yaşam kaynağı olan plasentanın, halk arasında ki adı “eş” ya da “son” dur. Bebekten sonra gelen bu som, yıkanarak bir beze sarılır ve ayak basılmayan bir yere gömülmektedir. Bebeğin yaşam kaynağı olan eş görünüşü olarak bir ağaca benzetilmektedir. Bebeğin canının eşe geçtiği zamanlarda bulunmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde doğum gerçekleştikten ve göbek bağı kesildikten sonra eş tıpkı bir canlı gibi yıkanır ve temiz bir beze sarılır. Genellikle doğumu gerçekleştiren ebe ya da kayınavide tarafından ayak basılmayan bir yere gömülür. Bazı köylerde duvar deliklerine koyulduğu da bilinmektedir. Yusufeli’nde yıkanıp bezlenen eş bazı ritüellerle gizliden kimsenin bilmediği bir yere gömülür (Şenesen İ. , 2015, s. 154).

- Posof'ta çocuğun eşin yıkandıktan sonra ahırın bir köşesine gömülür. K. 165
- Doğumdan sonra eş kendiliğinden gelip düşmesi beklenir, herhangi bir işlem yapılarak çekilmez. Lohusa kadına bir şeyler yedirilerek eşin düşmesi beklenir bazen karın ovalanarak düşmesi beklenir. Gelen eş yıkanır ve muşamba ile sarılarak ahırda duvar dibine gömülür. Eşe bir bebek gibi davranılır, atılması ya da orta yerde bırakılması günah sayılır. Artvin/ Vezirköy K.45
- Bölgede bir bebek gibi yıkanıp kefenlenen eş bebeğin yaşam kaynağı olduğu için asla atılmaz. Eşin yıkanıp kefenlenerek gömülmesi bölge genelinde değişmeyen bir uygulamadır. Eşle ilgili bir başka inanış ise bir sonraki bebeği cinsiyetini belirlemesi ve hamile kalamayan kadınların hamile kalmasını sağlayacak güce sahip olmasıdır.
- Artvin’de sürekli kız çocuğu ya da erkek çocuğu doğuran kişinin bir sonraki bebeğin cinsiyeti değişsin diye eşi ters çevrilir. İlk doğumunu yapan kadın, çocuğunun eşine üç defa ayağıyla basar. K.32, K.31
- Hoçvan köylerinde eşe “hevacık” adı verilir ve gömülmemesi gerektiği düşünüldüğü için saklanır. Son günah olarak adlandırılır. K.172, K.175
- Doğumdan sonra bebeğin ağlaması durumunda eş ile arasında ki bağ koparılmaz, eş suya ya da küle koyularak bebeğin canlanması beklenir Ardahan/ Artvin/ Kars

- Eş canlı sayıldığı için duvara konulur ya da kullanılmayan ayak basılmayan bir yere gömülür.
- Çocuğu olmayan kadınların bu eş üzerine oturarak hamile kalacağına inanılır. K.88, K.85, K.127 K.128, K.33, K.24
- Çok çocuğu olan kadınlar eşi ters çevirip öyle gömerler. Rahim ağzı kapanınca bir daha hamile kalınamayacağına inanılır. K.44
- Meydancık'ta erkek çocuk sahibi olmak için eş ters çevrilerek gömülür. K.44

Eşin kimseye gösterilmeden gömülme sebebi eşite bulunan doğurganlık özelliğinin bir başkasına geçebileceği ihtimali olabilir. Bölgede eşin ters gömülmesi bebeğin bir sonraki bebeğin cinsiyetini değiştirdiği gibi eşin üzerine bir çocuğu olmayan bir kadının oturması sonucu hamile kalabileceğine inanılması eşe verilen değeri göstermektedir. Kars ve Ardahan'da doğum esnasında eve çocuğu olmayan kadının alınmamasının sebeplerinden biri de budur. Habersizce eşe bir başkası oturursa kadının doğurganlığının diğer kadına geçeceğine inanılmasıdır. K.144, K.145, K.146, K.215, K.85, K.88, K.92, K.119

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bebeğin eşi ile ilgili inanışlar üç ilde benzerdir. Bebekle gelen ve bebeğin besin kaynağı olan eş bebek ağlamadan kesilmez. Bebeğin eşine önem verilir, özenle yıkanır, temiz bir beze sarılarak gömülür. Yıkanması ve gömülmesi bölgede ortak bir görüştür ancak eşin; rahme benzetilmesi ve ters çevrilerek gömülmesi yakıl ilçelerde ve köylerde bile farklı amaçlar için yapılmaktadır. Meydancıkta erkek çocuk sahibi olmak için yapılırken, Ardahan'da artık çocuk sahibi olmamak için yapılır. Bazı köylerde çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak için çevrilen eşe oturmaktadır.

3.1.1.3.3. Lohusalık ve Lohusanın Kaçınmaları

Doğumdan sonra başlayan kırk günlük bir zaman diliminde kadına "lohusa" denir ve bu süre içinde lohusa kadın ve bebeğin dış dünyadan gelebilecek tehlikelere karşı korunması gerekmektedir. Lohusalık dönemi bebeğin yeni bir dünyaya adapte olması gereken bir süre olduğu için Eski Türklerde bebeğin kötü ruhlar tarafından öldürüleceği, ruhunun çalınacağı ya da anne ve bebeğe zarar verilebileceği düşünüldüğü için anne ve bebeği korumak için birçok ayin gerçekleştirilmiştir. Lohusanın çevresindeki kişilerin hal ve hareketlerine dikkat edilmiş, anne ve bebek korunmak için birçok inanış ortaya

çıkıştır. Ortaya çıkan inanışlarda bölgenin yaşam koşulları, bölgede beslenen hayvanlar ve ekilen tarımsal ürünlere varana kadar her şey ortaya çıkan inanışların şekillenmesine sebep olmuştur.

Ardahan ve Kars'ta doğum evde gerçekleştirildiyse genellikle yerde ya da ayakta yaptırılır. Ardından kadın hemen yatağa yatırılır. Lohusa kadına çocuk vermeden önce sorulur;

“- Sen mi ağır bu mu ağır?

Sen mi ağır bu mu ağır?”

Kadın “Ne ben ağır, ne bu ağır” der. Sonra bebek anneye verilir. Bebeğin anneye verilirken söylenmesi gereken bu sözler bebeğin al kızı, karabasan gibi doğaüstü varlıklardan korunması amaçlanır. K.88, K.128

Lohusa kadına önceden yapılmış tatlı şeyler yedirilir. Eskiden pekmez le yapılan hasuta, ekmek ve tereyağı ile yapılan dövmeç, mısır unu ve peynir ile yapılan kuymak yapılarak yedirilirdi. Kan kaybeden kadının gücünün yerine gelmesi ve bayılmaması için yemek yedirilir. K.92

- Ardahan'da lohusa kadına su içirilmez suyun damarlara dolarak kadını öldüreceğine inanılmaktadır. K.77, K.118
- Yatağa alınan lohusanın başına hemen kırmızı vala (başörtüsü) örtülmektedir. K.58, K.62, K.63, K.85, K.92 K.114, K.115
- Yastığın altına ya da yatağın ayakucuna demirden olan herhangi bir şey konur. Bıçak, makas, maşa, iğne vb. K.58, K.62, K.63, K.85, K.92 K.114, K.115. 176
- Yatağın başucuna Kur'an- ı Kerim asılır. K.3, K.4, K.29, K.33 K.63, K.85, K.92 K.114, K.115. 176
- Ardahan'da diğer illerden farklı olarak yatağın etrafına at kılı çekilerek kadın ve çocuk kötü ruhlardan korunmaya çalışır. Kars ve Artvin'de yatağın etrafına kendir(ip) çekilmektedir. K.3, K.29, K.30, K.63, K.85, K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176,
- Lohusanın bulunduğu odanın eşiğine ateş konur. Ateşin dışardan gelen kişilerin üzerindeki kötülükleri temizleyeceğine inanılmaktadır. K.58, K.59, K.69, K.84, K.70, K.115

- Artvin’de lohusa kadın yalnız bırakılmaz kötü ruhların gelerek zarar vereceğine inanılır. K.3, K.4, K.29, K.44
- Yalnız kalan lohusanın saçı ağzına verilmektedir. K.3, K.29, K.30, K.63, K.85,
- Lohusa bir kadının mezarının kırk gün açık olduğunu ve her an ölebileceğine inanılmaktadır. K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176,

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yapılan çalışmalar doğrultusunda yeni doğum yapmış lohusa kadının ve bebeğin doğaüstü varlıklar tarafından zarar görmemesi için kırk gün korunması gerektiğine inanılır. Bu varlıklar genellikle al (al kızı, al karısı, hal kızı) ağır basan, karakura, cin, peri, cazı (cadı) vb. isimlerle karşımıza çıkmaktadırlar. Lohusa kadının bu süre içine bebeği ve kendi için yapmaktan çekineceği birçok davranış bulunmaktadır.

- Lohusa kadın kırk gün dışarı çıkmaz, K.56, K.58, K.62, K.85, K.88 K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176,
- Lohusanın bulunduğu eve akşam geç vakitte gelinmez, gelen kişiyle birlikte kötü ruhlarında geleceğine inanıldığı için kapı eşiğine ateş koyulur. Gelen kişinin üzerinden geçmesi için. K.56, K.58, K.62, K.85, K.88 K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176,
- Yusufeli’nde lohusanın bulunduğu evde yedi kapı eşiği önünden yonga alınır, Ardında yedi çöplükten de çöp getirilerek birleştirilir. Eşikte yakılan bu karışımın dumanı ile doğum yapmış kadın tütsülenir. K.49

Doğum gerçekleştiği zaman kadının saç örgüleri ile kadının yüzünde is ve çiller silinir. Ayrıca saç örgüleri kadının ağzına verilir. Saçı çıkarılan kadının ağzına hemen et verilirse bebeğin ve lohusanın daha çabuk iyileşeceğine inanılır. Anneye et yedirilme sebebi bebekte olabilecek herhangi bir yaranın ya da rahatsızlığın çabuk iyileşmesini sağlamaktır. K.49

Ardahan Posof’ta yatağın etrafına kıldan ip çekerek bebeğe cin peri tarzı varlıkların yaklaşması ve zarar vermesi engellenir. Diğer ilçelerde bu işlem al kızı basmasın diye yapılmaktadır. Genel olarak yatağın başucuna Kur’an-ı Kerim asılır. “Albastı” denilen olay gerçekleşmesin, al kızı lohusaya yaklaşmasın diye gece lamba sürekli yakılır. Lohusa yalnız bırakılmaz ve sürekli yanında birileri bulunur. Bölgede genellikle erkek bekler lohusanın başında çünkü al kızın erkekten korktuğuna inanılır. Doğumun üçüncü

günü anne ve bebek yörede yetişen dereotu dedikleri nane otu suyu ile yıkanır. K.165, K.70

- Şavşat'a lohusa kadın kırk çıkana kadar ağır bir şey kaldırmaz. K.45, K.46
- Kırkı çıkmayan iki lohusa karşı karşıya gelmemelidir. Yan yana gelirseler biri diğerini bastı derler ve baskın olmamak için birbirlerinin ayaklarına basarlar. K.41

Lohusa kadın dışarı çıkmak zorunda kalırsa ya da gelen misafiri yolcu ederse sütünün kaçtığı düşülmektedir. Lohusa kadın sabah kimseyle konuşmadan çeşme başına girerek “gel sütüm gel, bebeğim açtır ağlıyor” der. Bu ritüelle üç gün tekrarlanır. Kaçan sütünü çağıran lohusa kadının sütünün tekrar geleceğine inanılmaktadır. Yörede biraz farklı olarak süt çağırma şu şekilde de yapılmaktadır. Çeşme başına giden lohusa kadın elinde bulunan kova, güğüm ya da testiye ters tutarak akan suyunun altına üç kez sokup çıkarır “sütüm gel gel” der. Çeşmeye sırtını dönerek kovalarını su doldurur ve sudan üzerine sıçratırsa, sütünün geri geleceğine inanılmaktadır. K.4, K.13, K.30, K.31, K.32

Süt kaçma olayı lohusanın sütü yere döküldüğünde de görülmektedir. Yere damlayan süte bir başkası ayak basarsa, lohusanın sütü geri kaçır ve kadın bebeğinin emziremez. Lohusanın sütünü geri getirmek için ocakta yanan odunun közü ezilerek evin etrafına dökülür. Bu işlemten sonra sütün geldiği düşünülür. K.88

- Lohusa kadın ekşi yerse çocuğun gözleri ağrır ve yeşerir. K.62, K.85, K.88 K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176, K.209
- Lohusa kadın ve bebeği yalnız kalırsa al basacağına inanılır.
- Lohusanın olduğu oda da bir erkek mutlaka bulunur. Evde erkek yoksa yatağın başına erkek elbisesi konur. K.3, K.16, K.56, K.58, K.62, K.85, K.88 K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, 176,
- Al basmaması için yatağın etrafına kendir (ip) çekilir. K.3 K.4, K.29, K.33, K.44
- Yatağın başucuna ya da yastığa iğne konur. (K.1)
- Lohusa kadına sütü çok olsun diye tatlı yedirilir. K.56, K.58, K.62, K.85, K.88
- Lohusa kadın tuzlu yemekler yer, su içerse sütü çok olur. K.92, K.93, K.114, K.115. K.149, K.150, K.176, K.209
- Lohusa kadını görmeye gidenler kete ve yemek götürürler. Komşular evde pişirilen kokulu yemekleri lohusa kadına mutlaka götürürler. Kokusunu aldığı yemeği yemezse lohusanın göğüslerinin şişeceğine inanılır. Ardahan/Çıldır K.67, K.68, K.152,

- Lohusa kadın yıkanırken sağ göğsünden dökülen suyu üç kez içerse sütünün kaçmayacağına ve bol olacağına inanılır. K.85, K.88
- Bebeğin elbisesi gece geç saatlere kadar dışarda kalmaz. Elbisesi dışarda kalan bebeğe kötü ruhların musallat olacağına inanılır. K.91, K.92
- Lohusa kadın kırkı çıkmadan dışarı çıkarsa kırk gün yağmur yağacağına inanılmaktadır. K.85, K.88
- Posof Yeniköy’de kırkı çıkmadan lohusa kadın dışarı çıkamaz ancak yirmi beşinci günde kapı önüne çıkabilir.
- Lohusa kadın elini neye vuruşa bereketi kaçar ve girdiği ambar, kiler ve mutfığa fare girer. K.193, K.165, K.173, K.216
- Lohusa kadın dışarı çıkmak zorunda kalırsa, önce ince elek ya da harbuldan gökyüzüne baktırılır. Elekten bakarsa yağacak yağmurun inceden yağacağına inanılmaktadır. K.85, K.166
- Posof’da bebek elekten ateşe baktırılırsa bebeğin şaşı olmayacağına inanılır. K.169
- Köylerde vakitsiz dolu yağarsa, lohusa bir kadının dışarı çıktığı düşünülür. K.92 K.114, K.115. K.149, K.150, K.176, K.206, K.211, K.121
- Lohusa kadının yanına yeni doğum yapmış bir kadın gelmemelidir. İki lohusa kadın denk gelirse “kırk basması” yaşanmaktadır. K.44, K.62, K.84, K.85, K.88, K.176, K.206, K.211, K.121
- Çıldır’da lohusa kadının başına süpürge ve ayna koyarlar. Sürekli ezan okurlar. K.152
- Çıldır’da lohusa kadının yanına erkek girmezmiş. Eskiden erkelerin çocuğunda boncuk olduğuna ve bu boncukları sıkıldığında bebek ve annenin öleceğine inanıldığı için erkekler eve girmezmiş. K.58, K.59
- Çocuk ağlamaktan kararır yani morarırsa sarı boncuk, göğeri ise mavi boncuk sıkıldığına inanılır. K.58, K.59, K.85

3.1.1.3.4. Al Basması

Doğum gerçekleştikten sonra lohusa kadına zarar vermek isteyen Alkarısı ya da Albastı, şeklinde adlandırılan ve Türk boylarının hepsinde bilinen ve inanılan kötü ruhtur. Bölgelere hatta yakın mesafede köylere göre adı sürekli değişiklik gösteren bu kötü ruhu

tanımlamak için Abası, Al, Albas, Albastı, Albıs, Albız, Alkarası, Alkarısı, Almış gibi isimler kullanılmaktadır.

Geçiş dönemlerinin ilk adımı olan doğum gerçekleşikten sonra lohusa ve bebek için tehlike oluşturan bu varlıklarla ilgili inanışlar geçmişten günümüze kadar gelen ve kendisini İslamiyet içinde bile saklayarak, koruyan mitolojik bir unsurdur. Anadolu’da ve Türklerin yaşadığı coğrafyalarda benzer şekilde adlandırılmakta ve korunmak için benzer inanışlar sergilendiği görülmektedir. Doğumdan sonra yaşanan olumsuz durumlar için, beklenmedik anne ve bebek ölümleri için Al kızı/Al karısı sorumlu tutulur (Akçam 1989:6). Bunların yanı sıra al karısı, al kızı, al gelini, al kuşu ya da gelincik ifadelerinin de aynı varlığı tanımlamak için kullanıldığı ifade edilmiştir

Bütün Türk coğrafyasında var olduğu bilinen al kızı farklı kılıklara girebilmekte ve şekil değiştirebilmektedir. Al kızının; cin, şeytan, köpek, kedi, cazı, ve kişinin en sevdiği kişinin kılığına girerek lohusaya görülebilir. Al karısının genellikle lohusanın yakınlarından bir kişinin kıyafetinde de odaya girerek lohusaya zarar verebilmektedir. Lohusayı al basarsa dili tutulur, kulağı sağır olurmuş. (Şenesen İ. , 2015, s. 190)

Al kızı ocak ve soba bacaları için yapılan deliklerden, kapılardaki anahtar deliğinden ve pencerelerden girerek lohusaya zarar verebilmektedir. Al kızlarının atlara düşkün olduğu geceleri atlara binerek onları terlettikleri, saçlarını ördükleri söylenmektedir. Al baskınına uğrayan kadının yanına erkek at getirildiğinde kaçtıkları bilindiği için erkek attan hoşlanmadıkları düşünülmektedir.

Çıldır’da “al kızı” sözcüğünün başına “h” harfi eklenerek, “hal”, “hal kızı”, “hal basması” gibi isimlerle anılmaktadırlar. Al kızının doğum anında eve geldiğine ve bir köşede saklanarak beklediğine inanılır. Lohusa kadına yemek verilmesini bekleyen al kızı, yemek ile kadının içine girmek ister. Genellikle kaşığın üzerine kıl tanesi olarak düşer ve lohusa kadının ağzından içeri girince ciğerlerini söker. Bölgenin tamamında lohusaya ilk yemeği verilirken ebe olan kadın lokmayı lohusaya verir gibi yaparak kendi ağzına götürür. İlk iki lokmayı kendi yer üçüncü lokmada besmele çekerek, ağzına götürür gibi yapıp aniden lohusaya verir. Bu şekilde al kızının lohusaya yaklaşmasına izin verilmez. K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65

Al kızının adı anılırken “adı taş altında kalsın, halasının kulağına it sıcsın, yakasına iğne sançılısın” gibi cümleler anılmazsa al kızının musallat olacağına inanılır. Al kızından korunmak için bölgede birbirinden farklı birçok uygulama yapılmaktadır. Bilinmeyen

varlıklara karşı savunmasız olan anne ve bebeği korurken kültlerden ve yardımcı nesnelerden oluşan inanışlar yumağı oluşturulmuştur. Al kızından korunmak için yapılan inanışlar ile al basması olan kişileri tedavi etmek için yapılan uygulama ve inanışlar şöyledir. K.33, K.65, K.85, K.92

- Doğum yapan kadın kırk gün yalnız bırakılmaz çünkü al kızının kadına ve çocuğa zara vereceğini inanılır. (K.1.)
- Çıldır'da lohusa kadının kulak dipleri kızarıyorsa, aklı başından gidip, bayılacak gibi oluyorsa al bastığını düşünülür ve “hal bastı” denir. Kadının yanına erkek at getirerek kişnemesini beklerler. Lohusa kadının başında ezan okurlar. K.62, K.63, K.64, K.67
- Al kızının uzun sarı saçları olduğuna inanılır. K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65
- Artvin Murgul'da al basması sadece lohusa kadınlara değil kaza geçiren ya da bir yeri yanan kişilere de musallat olduğuna inanılır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Lohusa kadına al basarsa kadın, Ağırbasan (Karabasan)da olduğu gibi korkunç rüyalar görür terler ve ağzı burnu köpürür. K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65
- Yeni doğan bebeğin beşiğinin başına kırmızı yazma bağlanırsa al basmayacağına inanılır. Çıldır'da kırmızı vala pencere ve kapılara da bağlanmaktadır. Al kızının içeri girme ihtimali olan yollar kapatılır. K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65K.82, K.83, K.84, K.85, K.88, K.92,
- Yalnız kalan lohusanın yastığının altına Kuran-ı Kerim, bıçak ve tabanca konursa al kızının demirden korktuğu için anneye ve bebeğe yaklaşamayacağına inanılır. K.58, K.59, K.60, K.61, K.62, K.65
- Bölgede yaygın olan bir uygulama yatağın ayakucuna süpürge dayatılır. Süpürge için “evin sahibi” denilmektedir ve al kızının süpürgeден korktuğuna inanılır. K.3, K.68, K.177
- Ardanuç'ta al kızından korunmak için süpürgenin yanına kibritte konulur. K.33, K.34, K.135
- Ardanuç'ta al basmasından korunmak için kadının başına siyah başörtüsü bağlanarak boynuna siyah boncuk ya da tespih takılır. K.33, K.34, K.135
- Ardanuç'ta herhangi bir nesne hocaya ya da yaşlılara götürülerek dua okutulur. Bazen de bir nesnenin üzerine dualar yazılır. Bu nesne lohusa kadının yanına konur. K.33, K.34, K.135

- Murgul'da lohusa kadın kırmızı renkte elbise giymez, siyah ya da mavi giymektedir. Kars ve Ardahan ilinde ise lohusa kadına kırmızı giydirilmekte ve başına kırmızı eşarp bağlanmaktadır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Yatağın etrafına okunmuş ip serilirse al kızının kadına ve bebeğe yaklaşılamayacağına inanılır. K.33, K.34, K.135
- Artvin'de yatağın etrafına balık ağı asılır. Bebeği al kızından ve cazıdan korumak için de beşiğin etrafına balık ağı çekilir. K.27, K.28
- Damal'da al kızının lohusa kadına zarar vermek için kulağının içinden içine girdiğine inanılır. K.218, K.219, K.220
- Lohusa kadın göz teması kuramıyorsa, al basması anlaşılır. K.1
- Lohusa kadının olduğu evde ocaktan maşa ile alınan ateş yatağın etrafında üç sefer gezdirilir. Başlanılan yere gelince "Ali'yi gördün mü?" diye üç kez sorulur. Aynı nokta da "Hayır görmedim" der ve bu üç kez tekrarlanır. Toplamda dokuz kez bu soru lohusaya sorulur ve üç sefer "görmedim" cevabı alınarak ritüel tamamlanır. K.33, K.34, K.135
- Posof'ta yapılan derlemede aynı ritüel biraz daha farklı kayda alınmıştır. Annesinin yanından alınan bebek üç sefer annesinin etrafında çevrilir ve anneye sorulur; "o mu seni gördü sen mi onu gördün?" annesi ise; "Ali beni gördü, ben Ali'yi gördüm" der. Bu üç kez söylendikten sonra bebek annenin yanına konur. Bu ritüelden sonra bebeği ve anneyi al basmayacağına inanılır. K.33, K.34, K.135
- Çıldır'da doğumdan sonra ebe bebeği anneye vermeden önce anneye sorar "sen mi ağır, bebek mi ağır, tuz mu ağır?" Anne ise; "Ne ben ağır ne bebek ağır, ne de tuz ağır" der. Bu soru üç kez anneye yöneltilir ve üç kez aynı cevap verilir. Bebek daha sonra annenin kucağına verilir. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.66
- Çıldır'da bebeği al kızı yaklaşmasın diye bebeğin beşiğine ekmek, at nalı, Kuran-ı Kerim ve iğne koyarlar. İğnenin, bebeğin ve annesin elbisesine görünecek şekilde takılması gerekir. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.66
- Lohusanın başucuna tüfek, bıçak, makas gibi demir aletler koymaktadır, ak kızının demirden korktuğuna ve yaklaşılamayacağına inanılır. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.66

- Al kızının şekil değiştirebildiğine ve genelde kedi kılığına girdiğine inanıldığı için kediler lohusa kadının odasından uzak tutulur. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.66
- Çıldır'da lohusa kadın yalnız bırakılmaz, bırakılırsa al kızın gelip lohusayı kulağından çekerek götürdüğüne inanılır. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.67, K.66
- Çıldır'da al kızının dokunduğu kişilerin kulaklarının kaybolduğuna inanılır. K.58, K.62, K.64, K.67, K.66
- Yalnız bırakılan lohusaya uyumaması gerektiği tembihlenir, sakız çiğnemesi istenir. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.66, K.67
- Lohusanın yatağı kapıdan ve penceren uzak bir yere koyulur. İki kapı arasına da asla koyulmaz, al kızının odaya girmesinin daha kolay olacağı düşünülür. K.56, K.58, K.62, K.63, K.64, K.65, K.66
- Al kızı yakalandığı zaman yakalayan kişiye ve onun yedi sülalesine dokunmayacağına dair yemin alınır. Bu yemin üzerine o kişinin ailesinden kimseye al kızının yaklaşmadığına inanılır. Al basmış olan lohusa kadınların yanına aldan yemin almış kişi veya onun akrabaları gelirse, al kızının lohusayı serbest bırakacağına inanılır. K.85, K.88, K.92
- Al kızları atlara düşkün olduğu için özellikle erkek atın bulunduğu evlere geldiğine inanılır. Sabaha kadar atlarla oynadıkları, atlara binerek terlettikleri ve atların saçlarını ördükleri söylenir. K.85, K.88, K.90, K.92, K.106
- Al kızı insanlara görünmediği için yakalamak zordur ancak bazı köylerde atın üzerine siyah katran sürüldüğünde al kızının yapıştığı için görünür olduğu söylenir. Bu şekilde yakalayan kişilerin olduğuna inanılır. K.85, K.88, K.92
- Al kızını yakalamak ya da görebilmek için çok fazla uğraşan kişiler al kızını sadece iğne ile yakalanabildiğini söylemektedirler. Görünür olduğu bir anda yakasına iğne takmayı başaran insanoğluna görünmek zorunda kalır. K.85, K.88, K.92, K.176, K.177
- Al kızının boynuna iğne takmayı başarabilen kişi al kızını yakalar. Al kızı iğneye dokunamadığı için çıkaramaz ve kaybolamaz. K.85, K.88, K.92, K.176, K.177
- Bölgede al kızı yakalayarak evlenen kişilerin var olduğu söylenmektedir. Yakaladıkları al kızlarıyla evlenen ve çocuk sahibi olanlar bile vardır. Al kızının

iğneyi bir çocuğa çıkarttırması üzerine kaybolduğu anlatılır. Genellikle çocuklarını da alarak akan dereye kayıp oldukları anlatılır. K.3, K.56, K.44 K.85, K.88, K.92, K.93

- Al kızının elini vurduğu her şeyin bereketli olduğuna dolup taşıdığına inanılır. K.85
- Al kızının yoğurduğu ekmek hamurunun günlerce bitmediğine inanılır. (K.22)
- Doğumu zor olan gelinleri doğumu kolay olsun diye doğum sırasında al kızını yakalamış olan kişi ya da onun soyundan olan kişilere ait herhangi bir eşya getirilir. Erkek ise kemer, kadın ise takı, eşarp gibi eşyalar doğumu zor olan kadının yanına getirilirse, doğumun kolay olacağına inanılır. K.85, K.86 K.88, K.92, K.95, K.176, K.177, K.206
- Kars'ta al kızından korunmak için yastığa iğne batırılır, ayakucuna erkek elbise konulur. (K.141, K.143, K.144, K.145)
- Hoçvan'da al basmasına "erk" adı verilir. Lohusa kendi üstüne pislik sürerse al kızının yaklaşamayacağına inanılır. K.177

3.1.1.3.5. Çocuğun Baskına Uğraması

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde günümüzde hastalanan çocuklar önce doktora götürülür. Doktorun çare bulmadığı durumlarda eski inanışlara başvurulur. Eskiden genel herkesin başvurduğu ama günümüzde azalan bu inanış ve uygulamalar bazı yerlerde hala varlığını korumaktadır. Baskın; yeni doğan bebeğin birtakım nesneler, yiyecekler ve hayvanlardan etkilenecek olumsuzluklar yaşamasıdır. Tecrübeli bayanların yaşamışlıklardan birtakım sonuçlar çıkararak, bebeğin yaşadığı olumsuzlukların bir nedeni olduğunu ve bunların sebeplerinin yeni doğan döneminde yanında bulundurulmuş veya dışarıdan getirilen eşyalarla ilgili olduğu kararına varılmıştır. Bebeğin sürekli ağlaması, halsizlik, hastalık, kilo kaybı yaşaması, ilerleyen zamanlarda geç yürümesi ve geç konuşması, kollarını ve bacaklarını hareket ettirmekte zorlanması gibi olumsuzluklara baskın denir. Baskın yaşayan bebeğin tedavisi yine baskına uğradığı eşya üzerinden düzeltilmeye çalışılır.

Artvin'de çocukları güçsüz ve halsiz olan aileler bebeğin baskına uğradığı düşünerek kutsal mekânlara götürmektedirler.

1. İskebe Ziyareti: Artvin'in İskebe mahallesindedir. Baskına uğradığı düşünülen çocuk buraya getirilir. Ziyarete gelmenin ve gitmenin farklı usulü olduğu söylenmektedir. K.32
2. Çayağzı mahallesinde bulunan kilisede baskına uğrayan çocukların götürüldüğü mekânlar arasındadır. Kilise kapalı olmasına rağmen buraya getirilen çocuklar kilise etrafında üç kez gezdirilir. Özellikle cuma günü gelinerek çocuğun ayakları kilise duvarlarına bastırılır. K.32
3. Kutsal sayılan mekânlar arasında köprülerde yer almaktadır. Köprüden geçirilen hasta çocuklar köprüünün başında ve sonunda üç kez köprüye ayak bastırılır. Baskına uğrayan çocukların bu şekilde iyileşeceğine inanılmaktadır.

Hastalanan çocuğun baskına uğradığı sürekli ağlaması, et yığını haline gelmesinden anlaşılmaktadır. Baskın olan çocuklar bölgede başlarını kaldıramamalarından, sürekli güçsüz ve halsiz olmalarından anlaşılmaktadır. Fiziksel aktivitelerini yerine getirememesi, geç konuşması ve geç yürümesi de baskın olan bir çocuğun belirgin özellikleri arasındadır. Çocuk, kırkı çıkmadan iki kırklı bebeğin yan yana gelmesinden olabileceği gibi eve giren çıkan ürünlerden, evden ya da köyden çıkan cenazeden ya da hayvanlardan baskına uğramış olabilir. K.3, K.4, K.29, K.30, K.31, K.32, K.33

Murgul'da bebeğin neyden etkilenerek baskın olduğunu anlamak için mum dökülür. Mum dökme işlemi için pazar akşamı seçilir. Pazar akşamı yedi eve birer adet mum bırakılır. Ertesi gün mumlar evlerden geri toplanır ama bu işlem sırasında konuşulmaz. Mumlar kurşun dökme işleminde olduğu gibi eritilir ve su dolu kapın içine dökülür. İncelendikten sonra tekrar eritilir ve tekrar suyun içine dökülür. Üç kez tekrarlanan bu işlem sonucunda, suyun içine dökülen mum hangi şekli alıyorsa bebeğin o cisimden baskına uğradığı yorumlanmaktadır. K.47

Artvin'de bebeğin nerede baskına uğradığını anlamak için yedi kapıdan su alınır. Alınan su ile kurşun dökülür, bazen de mum dökülür. Eritilen mum suda hangi şekli aldıysa onun o nesnelin ya da hayvanın baskınına uğradığı anlaşılır. K.29, K.30, K.32

3.1.1.3.5.1. Et Baskını

Et baskını; yeni doğum yapmış kadının ve bebeğin bulunduğu ortamda kırmızı et bulundurmanın bebekte; hastalık, halsizlik, ağlama nöbetleri ve ilerleyen zamanlarda geç konuşma, geç yürüme gibi olumsuzluklara sebep olmasıdır. Bu yüzden kırkı çıkmayan

lohusa kadının ve bebeğin bulunduğu eve kırk gün boyunca dışarıdan et alınmaz ve getirilmez. Dışarıdan getirilen etin bebeği ve anneyi olumsuz etkileyeceğine inanılır. Et baskınına uğrayan bebeklerin yürüyemedikleri ve konuşamadıkları görülmektedir. Et baskınına uğradığı düşünülen bebek yine et ile tedavi edilir. Baskına uğrayan bebeğin, sağlığına kavuşması için ortaya bir tabak et getirilir. Bebeğin ayakları etin üzerine üç kez bastırılarak “ne sen ağır, ne ben ağır” denir. Bu işlemden sonra bebek üzerindeki baskının geçeceğine inanılır. Murgul’da ise dışardan eve et geleceği zaman çocuk yatıyorsa ayağa kaldırılır. Et dolaba konulana kadar bebek yatırılmaz, ayakta beklenir. Et baskını olduğu anlaşılan bebekler içinde Ardahan’da olduğu gibi üç kez ete ayak bastırılır. Bölgede yapılan bir başka tedavi yöntemi ise; parayla satın alınan et ile çocuk teraziye konur. Çocukla aynı kiloda olan et, dört yol ağzına gömülür. Çocuk üç gün boyunca etin gömülü olduğu yere götürür, hiç konuşmadan ayak bastırılarak geri getirilir. Bu uygulamadan sonra çocuk üzerinde olan et baskının ortadan kalktığına inanılır. K.1, K.3, K.13 K.34, K.41, K.56, K.68, K.88, K.170, K.177, K.200,

- Kırkı çıkmadan bebeğin olduğu eve ayaklı et (tavuk ya da kırmızı et) getirilmez. Getirilirse bebek ayağa kaldırılmalıdır. K.41, K.58, K.60, K.61, K.85, K.88, K.92
- Bebeğin olduğu eve et getirilirse bebeğin baskına uğramaması için bebeğin ilk siyah renkli kakası kapının eşiğine sürülür. Bu şekilde bebeğin baskına uğramayacağına inanılır. K.32. K.85, K.88
- Bebek et baskınına uğrarsa, bebek sabah ezanı okunmadan önce yeni gömülmüş taze mezara ayak bastırılır. Bu işlem üç gün tekrarlanır. K. 32, K.33
- Artvin Merkez’de yapılan derlemede baskına uğrayan bebek için, sabahın erken saatlerinde bir köprüye gidilir. İp ile bağlı olan göğüm dereye sarkıtılarak dereye su çekilir. Bu su ile çocuk birkaç kez banyo yaptırılır. K.29, K.30, K.31, K.33, K.44

3.1.1.3.5.2. Ölü Basması

Bölgede bir evden cenaze çıkıyorsa o, evde bulunan ya da komşu evlerde bulunan lohusa kadın, yeni doğan bebek ve hasta kişiler ayağa kaldırılmaktadır. K.1, K.14, K.29, K.32, K.85, K.88, Ayağa kalkarak cenazenin arkasından bakmaları istenmektedir. Cenaze evin yanından geçiyorsa ve ev cenazen aşağıya kalıyorsa o evde yaşayanlar evden çıkar ve yüksek bir yerden cenazenin gidişini arkasından izler. Bütün bu çaba ölü basmasını engellemek içindir. Cenazeye katılarak eve dönen kişilerinde baskına sebep olduğu

düşünüldüğü için de birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bu gibi durumlarda cenaze evinden dönen kişiler kendi evlerine ya da misafirlğe gitmeden önce yol üzerinde bir yere oturmalı ya da ahıra gitmelidirler. Cenazeye katılan kişi üzerinde ölünün bir ağırlığının bulunduğu düşünülmektedir, bu ağırlığın bebeğe veya anneye zarar vermemesi için kişinin eve gelmeden üzerinde bulunan ağırlığı evden uzak bir yerde oturarak toprağa veya ahıra giderek hayvanlara aktarması beklenmektedir. K.29, K.30, K.32, K.41, K.42, K.85, K.88

Ölü baskınına farkında olmadan uğrayan ve hastalanan çocuklar için farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Ölü baskını olduğu anlaşılan bebek, kırk gün dolmadan önce mezarlığa götürülür. Çocuğun mezarlığa götürmesi rastgele yapılacak bir işlem olmadığı için cuma ya da pazar günü beklenir. Defin edilen kişinin mezarına üç defa ayak bastırılan çocuğun iyileşeceğine inanılır. K.32, K.85, K.88, K.209

Bölgede annesinin ilk çocuğu olarak doğmak, kişiyi ayrıcalıklı ve önemli bir kişi yapar. Yapılması gereken bütün uygulamalarda aranan özelliklerden biri olan annesinin ilk çocuğu olma şartı burada da karşımıza çıkar. Annesinin ilk çocuğu baskına uğrayan bebeğin olduğu evin önünden bir avuç toprak alır. Toprağı mezarlığa götüren kişi yeni defnedilmiş bir mezarın üstüne döker. Döktüğü topraktan daha az olmak şartıyla o mezarın üstünden bir avuç toprak alarak bebeğin bulunduğu eve getirmelidir. Baskın olan çocuğun ayakları toprağa üç kez bastırılarak “Şimdiye kadar sen bastın, şimdi de ben basacağım” denir. Her zaman olmasa da toprağa basma işleminden sonra bebeğin üç gün üst üste yıkandığı da görülmektedir. Bu işlemler sabah güneşi doğmadan yapılmalıdır. K.3, K.9, K.29, K.32, K.44

Ölü basması yaşayan bir çocuk köyden çıkan herhangi bir cenaze sırasında tabutun altından verilip üstünden alınır. Üç kez tekrarlanan işlem sonrasında bebeğin üzerinde var olan baskının kalkacağına inanılmaktadır. K.3, K.9, K.29, K.32, K.44, K.62, K.65, K.68, K.84, K.88, K.92

Bölgede cenaze çıkan evlerde ölünün evdeki nasibini ya da kendinden sonra birini götürmesini engellemek için kefeninden bir parça alınır. Alınan parçayla bazen ev tütsülenir bazen de ahırın, mereğin ya da ambarın direğine bağlanır. Ölü baskını olması durumunda kefenden alınan parça ikiye bölünür yarısıyla ev tütsülenir. Kalan kısım ise çatıdan akan suların biriktiği yere gömülür. Akan sular ile çocuk üzerinde bulunan

baskınında akıp gideceğine, baskına uğrayan kişinin kısa sürede sağlığına kavuşacağına inanılır. K.32, K.85, K.88, K, 152, K153, K.154, K.176

Ölünün yıkandığı sabun ile yıkanma inancı da bir başka baskından kurtulma yöntemidir. Genç kızlara yapılan bağlama büyülerinin bozulması içinde ölünün yıkandığı sabunla yıkanması gerektiği görülmüştür. Burada da ölü baskınına maruz kalan çocuğun, bu sabunla yıkandıktan sonra iyileştiğine inanılmaktadır. K.32, K.85, K.88, K, 152, K153, K.154, K.176

Yeni doğmuş bebeğin olduğu evden cenaze çıkarsa, bebeğin ayakları üç sefer tabuta bastırılır. K.32, K.85, K.88, K, 152, K153, K.154, K.176

Posof'ta ölü evden çıkarken bebek ayağa kaldırılmazsa bebeğin bir daha ayaklarının üstüne basamayacağına inanılır. K.169, K.170, K.171

3.1.1.3.5.3. Gebe Kadın Baskını

Kırkı çıkmamış kadının kırk gün görülen ve görülmeyen varlıklara karşı korunmasız halde olduğunu ve korunması gerektiğini bilinmektedir. Kırkı çıkmamış lohusanın ve bebeğin yanına misafir gelmesi doğru karşılanmaz. Misafirliğe bilerek ya da bilmeyerek gebe bir kadın gelirse bebeğin baskın olabileceği düşünülür. Bebeğin ayaklar gebe kadının karnına üç kere bastırılır. Ayrıca gebe kadından habersiz kadının üzerinden bir parça ip koparılır. Kadın gittikten sonra ip lohusanın ve bebeğin yanında yakılarak tütülenir. K.1, K.29, K32, K.85, K.88, K.151

3.1.1.3.5.4. Ekmek Baskını

Yeni doğmuş bebeğin olduğu evde sıcak ekmek pişirilirse ve bir başka kadının gözü bu ekmekte kalırsa bebeğin bu yüzden ekmek basmasına uğradığı görülmektedir. Böyle bir durumda özellikle cuma günü o evde tekrar ekmek pişirilir. Bir ekmek yedi parçaya bölünür ve ılık su dolu kapın içine atılır. Bu su ile baskına uğrayan bebek yıkanır. Bu işlem yedi cuma tekrarlanır. K.29, K.32

3.1.1.3.5.5. Kırk Basması

Kırk basması yeni doğum yapmış kadında görüldüğü gibi bebekte de görülmektedir. Kırkı çıkmamış iki lohusa kadın aynı anda bir ortama denk gelirse kırkın

kırka karışacağına ve lohusalardan birinin diğerini basacağına inanılmaktadır. Baskın olan gelinin zamanla halsiz düştüğü, güçsüzleştiği ve hastalandığı görülmektedir. Lohusalardan birinin kısa zamanda iyileşerek normal hayatına dönmesi diğerinin gün geçtikte hastalanması kırk basmasının olduğunu gösterir. Aile büyüklerinden biri diğer kadının evinden habersizce bez parçası, ağaç parçası ya da kırkı basan kanına ait bir eşya alır. Özellikle habersiz alınarak getirilen eşya hasta kadının yanında yakılır. Bu işlemden sonra kadının iyileşeceğine inanılmaktadır. K.1, K.2, K.44, K.45, K.85, K.88

Kırk basması bebekler üzerinde de görülmektedir. Bebeklerden biri gelişimini hızlı ve sağlıklı bir şekilde tamamlarken diğerinin her geçen gün kötüye gittiği görülür. İki bebeğin bir araya gelmesi sonucu oluşan baskının ortadan kalkması için iki bebek yan yana getirilir. İki bebeğe de dua okunur ve sırayla ikisi de birbirinin üzerine bastırılır.

Kars'ta kırk basması durumlarda bebeği kurtarmak için birtakım uygulamalar yapılmaktadır;

- Müslüman olmayanların mezarlığında (gorhane) yıkanır ya da kırkı basan çocuğun üzerine, üç defa ağırlıkla bastırılıp kaldırılır. K.154, K.155
- Anne ile babanın üzerinden geçirilerek karşı tarafa alınır. Bu işlem üç kez tekrarlanır. K.154, K.155
- Baskına uğrayan bebeğin, anne ve babasının giysilerinden bir parça koparılır, çocuğun altına koyularak yakılır. Hasta olan bebeğin kısa sürede sağlığına kavuşacağına inanılır. K.141, K.153, K.154
- Kars Karacaören'de kırk baskınına uğrayan bebek için hocaya gidilir. Altın ya da gümüşten para keser. Ay şeklinde kesilen altın bebeğin üzerine asılır. K.141, K.153, K.154
- Kırk basmış çocuk için uygulanan bir pratik de çocuğun yedi yol ağzına götürülüp orada "çile kesme" adı altında ayaklarına bağlanan ipin kesilmesidir. Bu uygulama da çocuğun herhangi bir ayağına ip, bez parçası gibi bir şeyler bağlandıktan sonra dualar eşliğinde kesilir. Bu şekilde baskına uğrayan bebeğin sağlığına kavuşması ve zamanında yürümesi beklenir. K.141, K.153, K.154
- Kırk basmış bir çocuğun iyileşmesi için mum eritilip dökülür. K.141, K.153, K.154

- Selim Ortakale köyünde kırk basan çocuğun üzerine öküzlerde kullanılan samı ve boyunduruk getirilir. Bu aletler üzerinde banyo yaptırılır ve kırklanır. (Balkaya, 2016)
- Posof'ta iki kırklı kadının bir araya gelmesi sonucunda baskına uğrayan bebeğin gut kalacağına inanılır. K.171
- Hanak'ta iki kırklı kadın bir araya geldiklerinde kırk basmasın diye birbirlerine iğne verirler. İğne değiştirtince kırk basmayacağına inanılır. K.74, K.75, K.76
- Artvin'de birbiri basan iki kırklı bebek hastalanırsa, baskını ortadan kaldırmak için bebeklerin birinin sırtına odun diğerinin sırtına maşa ya da demir parçası ile vurularak “sen odun ile bastın ben demir ile bastırıyorum” denir. Baskının böylelikle ortadan kalkacağına inanılır. K.39, K.40, K.41

3.1.1.3.5.6. Hayvan Baskını (Yılan/Kurbağa)

Birtakım hayvanların baskınına uğrayarak bebeğin ve annenin sağlığının tehlikeye düşmesi çoğunlukla Artvin ve Kars ilerinde görülmektedir. Hayvan baskını diyebileceğimiz bu baskın kadın hamileyken yaşanmaktadır. Hamilelik sırasında kadın yılan, kurbağa gibi hayvanlardan korkarsa bebeğin doğumdan sonra baskın olacağı düşünülmektedir. Çocuğun zamanında yürüyememesi ve sürekli düşmesi annenin hamileyken hayvanlardan etkilendiği ve bebeğin baskına uğradığı düşüncesini ortaya çıkartır. Baskının ortadan kalkması için bebeğin, canlı yılan veya kurbağaya ayak bastırılması gerekmektedir. K.29, K.30, K.40, K.41, K.128, K.129, K.130

Kars'ta bebeğin baskına uğradığını anlayan aileler mum eritirler. Baskına neyin sebep olduğunu bulmak için yapılan bu ritüelde eriyen mum temiz bir suyun için damlatılmaktadır. Baskına neyin sebep olduğu mumun su içinde aldığı şekilden anlaşılır. Mum çoğunlukla bölgede bulunan hayvanlardan birine benzetilmektedir Bunlar; kurbağa, kaplumbağa ve yılan gibi hayvanlardır. Hangi hayvan çıkarsa, bulunup öldürülmesi gerekmektedir. Hayvanın yok edilmesiyle bebekte bulunan hayvan baskını ortadan kalkar. K.128, K.135, K.136. Sarıkamış Alisofu Köyü'nde bu mum eritme üst üste dört çarşamba tekrarlanır. (Balkaya, 2016, s. 195)

3.1.1.3.5.7. Hediyelerden Baskın Olma

Bölgede doğumdan sonra bebek görmesine gelen misafirlerin hediyelerinden dolayı da bebeğin baskın olabileceğine inanılmaktadır. Getirilen hediyeler ve verilen paralar doğrudan bebeğin üzerine konulmaz başka bir odaya alınır. Kötü niyetli olan kişi getirdiği hediye bebeğin üzerine doğrudan koyulursa bebek baskın olur. (K.20)

- Misafirler gittikten sonra getirilen hediyelerin üzerine üçer defa ayak bastırılmalıdır. K.39, K.40

3.1.1.3.5.7.1. Yuvarlak Hediyelerden Baskına Uğrama

Köylerde lohusa kadın bir süre mutfığa giremediği için komşuları yemek yaparak getirmektedirler. Lohusa kadına et baskını olmaması için etli yemek götürülmediği gibi yuvarlak tepsi içinde yuvarlak şekli olan pişi gibi yiyeceklerde götürülmemelidir. Ekmek ye da tatlı bile olsa getiren yuvarlak şekil kenarından kesilmeli ya da kırılmalıdır. Aksı takdirde bebek baskına uğramaktadır. Bu durumda ekmek yedi parçaya bölünerek su içine atılır. Bu suyla bebek yedi cuma yıkanır ve baskın ortadan kaldırılır. K.29, K.30, K.31, K.32

3.1.1.3.5.8. Altın Basması

Posof'ta kırkı çıkmamış bebeğin olduğu eve altın getirilirse ya da altın takmış biri bebeğin üzerine eğilirse bebeği altın basar. Altın baskınına uğrayan bebeğin ışıltısı söner ve hastalanır. Altın baskınına uğrayan bebek altınların üzerine ayak bastırılarak iyileştirilir. K.171, K.172

- Baskına uğrayan bebek, kimin olduğu belli olmayan “garip mezar” olarak adlandırılan türbeye götürülerek ayak bastırılır. K.171, K.174, K.192, K.223, K.
- Baskına uğrayan bebeklerin eve getirilen ete ayakları bastırılır. K.85, K. 86, K.91, K.176, K.165
- Baskına uğradığı anlaşılan bebek evde bulunan süpürgeye ayak bastırılır. K.56, K.57, K.58, K.66, K.67
- Eve dışardan getirilen ve yeni olan her şeye ayak bastırılır. K. 3, K.5, K.23, K.25, K.33, K.44, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99

- Köyden biri öldüğü zaman cenaze mezarlığa götürülürken, bebek mutlaka ayağa kaldırılarak arkasından baktırılır. K. 3, K.5, K.23, K.25, K.33, K.44, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.176, K.209
- Kırkçı çıkan çocuk dışarı çıkarıldığında evden daha yüksek bir alana çıkarılır. Kırk baskını olmasın bebeğin kırk gün içinde durduğu evden yukarı çıkarak kırkını aşağıda bırakır. K.85, K.88, K.153, K.154
- Bebek ilk kez bir eve gidiyorsa baskın olmaması için ev sahibi bebeğe yumurta ya da herhangi bir hediye vererek nasipsiz çıkmasını der. K. 3, K.5, K.23, K.25, K.33, K.44, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156, K.176, K.177
- Çocuk görmeye gelindiğinde ya da misafirlığe gidildiğinde bebeğin baskına uğramaması için isteyen herkesin kucağına verilir. K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

3.1.1.3.6. Kırklı Kavramı

Doğumdan sonraki süreçte gelişen inanışların çoğu bebeği ve anneyi kırk gün boyunca koruma ekseninde etrafında gelişir. Kırk günlük süreçte, lohusa kadın için kullanılan “lohusanın mezarı açıktır” kavramı bu sürecin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Bu kırk günlük zaman diliminde al karısıyla ve lohusalıkla ilgili inanışları eşliğinde anne ve çocuk sağlıklı bir şekilde süreci tamamlamaya çalışır.

Bu süreçte “al karısı”, “al kızı”, “Albasması” gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Anne ve çocuğa zarar veren, çocukları çalan, değiştiren öldüren ve hatta annenin ve bebeğin ciğerleriyle beslenen bu varlıklar farklı ve sıra dışı şekilde tasvir edilir.

Bölgede lohusa ve bebeği kırk günlük süreçte al karısından korumak için birçok uygulama vardır. Lohusanın yatağına demirden herhangi bir eşya konulur. Al kızının demirden korktuğuna ve dokunamadığına inanılmaktadır. Ayrıca demirin koruyucu gücünden yararlanılmaya çalışılmaktadır. Al kızının yakasına iğne takıldığında kendisinin bunu çıkaramadığı ve iğne yakasında olduğu sürece kaçamadığı bilinmektedir. Lohusanın yatağına konulan aletlerin başında bıçak, makas, iğne, maşa gibi eşyalar gelir. Al kızının yaklaşmaması için yatağın etrafına kendir, ip, balık ağı, at kılı çekilir. Al kızının şekil değiştirebildiği kapının deliğinden sızarak lohusanın olduğu odaya girdiği gibi kedi kılığında lohusanın odasında gezmeye çalıştığı söylenmektedir. Bu yüzden yatağın yanına veya kapı eşiğine yanan ocaktan koru alarak konulmaktadır. Burada ateşin

koruyucu ve temizleyici gücünden faydalanarak bebeği ve anneyi kötü ruhlardan korumak amaçlanmaktadır. K.4, K.16, K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

Bölgede al kızından korunmak için kırmızı, mavi ve siyah renklerde kıyafetler giydirilir. Köylere göre bu renkler değişebilmektedir. Bebeği ve anneyi görünen/görünmeyen varlıklara karşı korumak için yapılan inanışların yanında boncuk takma, oda da erkek elbisesi ve süpürge bulundurma, lohusayı yalnız bırakmama, akşam eve misafir almama vb. uygulamalarda bulunmaktadır.

Kırk günlük lohusalık döneminde dikkat edilmesi gereken bir diğer durum ise eve gelen misafirler. Lohusa kadının olduğu yere bir başka lohusa gelir ya da karşılaşsalar kırklarının karışacağı inanışı vardır. Bu karşılaşma sonucunda birinin diğerinden daha güçsüz düşeceği ve hatta ölebileceği düşünülmektedir. Bu durum bebekler içinde böyledir. Birinin diğerinden daha küçük ve güçsüz olacağına, geç yürüyüp geç konuşacağına hatta ağır hastalık geçireceğine inanılır. Bu duruma “kırk basması”, “kırkın kırka karışması” şeklinde isimler verilmektedir. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

Lohusanın tamamlaması gereken bu kırk günlük süreçte eve giren çıkan malzemelere dikkat etmek gerekir. Bunların başında kırmızı et, sabun, un vb. ürünler gelmektedir. Bu ürünlerinde lohusa kadın ve bebek üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu ürünlerden etkilenmemek için yapılan ritüellerin başında bebeğin dışarı çıkarılması, eve gelen ürüne ayak bastırılması, üstünden aşınması gibi ritüeller gelir. Eve girenler kadar çıkanlara da dikkat edilmesi gerektiği için evden dışarıya ateş verilmez. Köyden ya da evden çıkan bir cenazenin de kırklı kişi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu süreçte bebek ve annenin “ölü basması” olarak adlandırılan bu baskına maruz kalmaması için cenaze çıkarken ayağa kalkarak arkasından bakması gerekir.

Kırklı kadının kırkı çıkmadan mutfığa, kilere, ambara girmesi yasaklanır. Kırkı çıkmayan kadın bu mekânlara girdiğinde bereketin kaçtığı ve bu alanlara fare geleceğine inanılmaktadır. Kırkı çıkmadan dışarı çıkması ise çeşitli doğa olaylarının yaşanmasına neden olmaktadır. Şiddetli yağmur ve dolu yağması gibi. K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

Meydancık'ta yeni doğan bebek ebe tarafından kırk gün boyunca yumurta ile yıkanmaktadır. K.44, K.45, K.46

Lohusa kadın ve bebek için çok kritik olan bu süreç yapılması gereken uygulamalar ve yasaklanan işlemlerle doludur. Bu yüzden kırkinci günün sonunda “kırklı” kavramı yerini “kırklama”, “kırkını çıkarma”, “kırk uçurma” gibi kavramlara bırakmaktadır. Birçok yasaklama ile dolu olan bu sürecin bitişi yerini bayram havasında kutlamaya bırakmaktadır. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.153, K.154, K. 175, K.156,

3.1.1.3.7. Kırklama/Kırk Çıkarma

Anadolu’nun her yerinde uygulanan bu uygulamaya, Erzurum’da “kırk dökme”, Malatya ve Denizli’de “kırk çıkarma”, Ankara Elecik’te “aydaşlama”, Bursa’da “ kırk uçurması”, Safranbolu’da “kırklama” denilmektedir (Erk, 1976: 101; Erdoğan, 1996: 188; Taş, 2002: 488; Akbulut, 2002: 11).

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde “kırklama”, “kırk çıkarma”, “kırk uçurma”, “kırk dökme” gibi kavramlarının hepsi kullanılmaktadır. Doğumdan sonraki kırk günlük zorlu sürecin ardından bebeğin ve annenin artık normal hayata geçişi başlayacaktır. Bu geçiş özel ritüellerle yapılmaktadır. Eskiden doğumu yaptıran ebe tarafından gerçekleştirilen yıkanma günümüzde evde aile büyükleri tarafından yapılmaktadır. Ardahan’da kırk çıkarma işlemi için kırk küçük taş, buğday, arpa, nohut gibi malzemelerin her birine kırk defa İhlas süresi okunmaktadır. Bir tülbent içinde sarılı olan malzemelere su dolu kapın içine atılır. Kovanın içine tespih de bırakılabilir. Bu su ile önce anne sonra bebek yıkanır. Kırkı çıkan bebekten artan su ile anne yıkanmaktadır. Daha sonra lohusalık döneminde kadının elinin değdiği her şey yıkanır. Lohusanın ayak bastığı yerlere sudan serpilir ve temizlenmeye çalışılır. Kırklama işlemi ile evin bereketinin geri geleceği düşünülmektedir. Kırklama; kırklı kadın için yasakların ortadan kalkarak özgür alanın açıldığı, bebeğin ve annenin ölüm tehlikesinin ortadan kalktığı bir işlemdir.

Kırklama işlemi sırasında “kırkım çıktı, korkum gitti”, “ kırkı kırkladık, kırk birinde pakladık” “ağurluğu, dağurluğu dağlara taşlara, gökte uçan guşlara, evde galmış gızlara,kocasını ölmüş dullara” gibi kalıplaşmış sözler söylenir. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

- Kırk tane arpa tanesine tek tek kırk âdet ihlas suresi okunur. Okunan arpa taneleri ya suyun içine olduğu gibi atılır ya da bir tülbent veya bez parçasına bağlanarak

su dolu kocanın içine atılır. Bu su ile anne ve bebek banyo yapar. Kars/ Akyaka K.131, K.132, K.133, K.134

- Karacaören’de arpa yerine kırk fındık kullananlarda bulunmaktadır. K.127, K.128
- Genellikle önce anne sonra bebek yıkanmaktadır. Ancak Akyaka yöresinde anne ve bebek aynı anda yıkanır. Su anne ve bebeğin başından aynı anda dökülür. Kırk defa dökülen su ile kırk çıkarılmış olur. Akyaka/Boyuntaş K.131, K.132, K.133
- Sarıkamış’ta kırk çıkarma işlemi sırasında su elekten geçirilerek dökülürse kırk dökme işleminin daha başarılı olacağına inanılır. K.122, K.123
- Kırklama işleminde arpa tanelerinden başka, taş, tespih ve buğday gibi nesnelerde kullanılabilir. Su dökülürken de ritüel olarak “Kırkıma guslü verirem gurbeten illallah” veya sadece “vacip gurbeten illallah” denir. Kars/ Akyaka (Balkaya, 2016)
- Bebeğin ve annenin kırklandığı su ayakaltına dökülmez, evin ya da duvarın bir köşesine dökülerek ayak basılması engellenir. K.29, K.32, K.31, K.44, K.85, K.57, K.153, K.154, K.171
- Sarıkamış’ta yapılan kırklama işlemi diğerlerinden çok daha farklı bir şekilde yapılmaktadır. Kırk ağaç parçası kırk evden alınır ve lohusanın evine getirilir. Kırk odun parçası yakılarak ısıtılan sudan kırk kaşık su bir başka kabın içine alınır. Yıkama işlemi bitikten kırk kaşık ile alınan bu su kırk kaşıkla tekrara bebeğin ve annenin üzerine dökülür. Aynı anda “Kırkı çıktı korku çıktı” denir. K.122, K.123

Bölgede yapılan çalışmalarda bazı köylerde “Yarım Kırk” uygulaması kaydedilmiştir. Doğumu izleyen yirminci günün sonunda anne ve çocuk yıkanır. Buna yarım kırk deniler, bazı köylerde ise; bu işleme “Kırkından çalma” denilmektedir. Çocuk kız ise 3 gün, erkek ise 5 gün çalınarak 15’nci veya 17’inci günde çocuk yıkanır. Bu şekilde çocukların daha güzel olacağına inanılır ve daha çok kız çocuklarının günü çalınır. K.85, K.86, K.88, K.92

- Posof’ta kırkı çıkarılacak anne ve bebek için “kırkından beş gün çalma” işlemi uygulanır ve otuz beşinci gün bebek ve anne kırk taş okunan dua ile yıkanır. K.171, K.172
- Kırkı çıkan kadın dışarı elekten, harbuldan bakarak çıkar. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

- Kırkı çıkan kadın bebeğiyle misafirlğe giderse o evden bebeğe verilen yumurta ile çıkar. K.23, K.24, K.25
- Kırklama suyundan kalan su ile evde bulunan her şey yıkanır. Lohusanın kırk gün boyunca elini vurduğu ayak bastığı yerlerin pis olduğu düşünöldüğü için kırk suyu ile temizlenir. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

3.1.1.3.8. Ad Verme

Türk halk kültüründe bebeğe konulacak isim ve ismin verme ritüeli büyük öneme sahiptir. Geçmişte; Kuzeydoğu Anadolu bölgesin de doğacak çocuğa adını sülalenin veya ev halkının büyüğü koyarken günümüzde çocuğun anne ve babası koymaktadır. Aileler bebeğe verilecek ismin gelecekte bebeği etkileyeceğini bilerek hareket ederler. Çocuğa konulmak için seçilen ismin bebeğin kişiliğini ve tüm yaşamını etkileyeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden adı veren kişi, ismin kulağa söylenme şekli ve adın verilme sebebi halk içinde önemlidir.

Çocuğun ismi önceden belirlendiyse doğumdan sonra kulağına ezan okunur ve “senin adın Ahmet” diye üç kere tekrarlanır. Ezan bebeğin sağ kulağına okunur. Eskiden bebeğin adını aile büyükleri ezan okurken söylerdi. Günümüzde isim önceden belli olur evin yaşlısı, babası ya da çağrılan hoca ezanı okuyarak adını söyler. Genellikle ilk üç gün içinde belirlenir ve bebeğin adını tanınması için hemen kulağına okunur.

Türklerde çocuğa ad verme Müslümanlıktan sonra dini açıdan ele alınmıştır. Koyulan isimlerin Kuran-ı kerimde olmasına, peygamber ismi olmasına dikkat edilir. Bölgede Ahmet, Mustafa, Muhammet, Ali, Hasan ve Hüseyin gibi isimler çokça görölmektedir. Kadınlarda ise; Ayşe (Anşa), Fatma, Meryem vb. Ayrıca bebeğe isim koyarken dini isimler seçilmesinin sebebi olarak temas büyüğü olabilir. Dini isimler taşıyan ya da Kuran- kerimde olan isimleri taşıyan kişilerin daha mutlu olacağına ahirette o isimle çağrıldıklarında şanlı olacaklarına inanılır. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K57, K.58, K.59, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

Damal’da Hz. Muhammet gül olarak görölmektedir. Halk Hz. Muhammet’e olan sevgilerini göstermek ve unutmamak için isimlerine “gül” kelimesini eklemektedirler. İsimlerden örnek vermek gerekirse; Vatangöl, Sendegöl, Serigöl, Tazegöl, Güllizar, Gülpasha, Hemengöl, Erengöl, Bağdagöl, Gülnazik, İsmigöl vb isimler halk arasında sıkça

kullanılmaktadır. Allahverdi, Vatangül, Aliasker, Sofi, Adıgüzel, Feyzullah gibi isimlerde halk arasında sıkça kullanılan isimlerdendir. K.227, K. 225 K. 210

- Doğan çocukları ölen aileler bebeklerine “Yaşar” adını koyarsalar bebeğin uzun süre yaşayacağına inanılır. K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K58, K.58, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,
- Artık çocuk sahibi olmak istemeyen kalabalık aileler son bebeğe “Songül”, “Dursun”, “Yeter”, “Sonnur” gibi isimler koymaktadırlar. K.1, K.2, K.4, K27, K38, K47, K56, K.210, K.213, K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K57, K52, K.59, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,
- Kandil gecelerinde, ramazan ayında ve bayramlarda doğan bebeklere; “Kadir”, “Ramazan”, “Bayram”, “Kurban” gibi isimler koyulmaktadır. K.1, K.2, K.4, K27, K38, K47, K56, K.210, K.213, K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K57, K.52, K.59, K.67, K.85, K.96, K.99, K.106, K.156,

3.1.1.3.9. Aylık Kalkması

Yeni doğan bebeğin sürekli ağlaması ve ekşi kokması soncu “bebeğin aylığı kalktı” denir. Ardahan’da aylığı kalmış çocuk için keçi kılı ve yumurtanın sarısından bir karışım hazırlanır. Yumurtayla karıştırılan keçi kılı bebeğin başına özellikle henüz kemikleşmeyen bölgeye sürülür. Birkaç gün bekletilir, ardından yıkanır. Posof’ta aynı karışım bebeğin karnına da konulmaktadır. Bebeğin başına ve karnına sürülen bu karışım, bebeğin ateşlenmesini engeller, henüz kapanmamış bölgelerden bebeğin soğuk alması engellenir. K.84, K.85, K88, K.105, K.107, K.115, K.119, K.171, K.172

Şavşat’ta ise aylığın kalkması bebeğin başında çıkan yaralara bakılarak anlaşılır. Bebeğin başında pul pul kabuklar oluşur. Aylığı kalkmış denilen bebeğin başın koyunun kuyruk yağı sürülerek tedavi edilir. Üç gün üst üste sabah ezanından sonra dualar okunan yağ bebeğin başına sürülür. K.39, K.40, K.41

Ardahan’da bebeklerin aylığı kalktığında aylık otu denilen geniş yapraklı bir ot toplanır ve bebeğin banyo suyuna atılır. Bu su ile bebek yıkanırsa iyileşeceğine inanılır. K.58, K.59, K.85, K.92

3.1.1.3.10. Diş Çıkarma

Çocukların dişlerinin çıkma zamanı bebeğe göre değişiklik göstermektedir. Erkek bebeklerin dişlerinin daha geç çıktığı düşüncesi bölgede hâkimdir. Bebeğin dişlerinin çıkması aile arasında sevinç ile karşılanır. Bebeğin dişinin çıktığını gören ilk kişi bebeğin üzerinde ki elbiseyi biraz yırtar. Elbisenin yakasından yırtılmasındaki amaç, bebeğin dişlerinin de damaklardan eti parçalayarak hızlı ve ağrısız çıkması içindir. Bebeğin diş çıkmaya başladığında aile hedik pişirerek komşularına dağıtır. Diş çıkarma ile ilgili inanışlarda halk arasında görülmektedir. K.27, K.38, K.47, K.56, K.210, K.213, K.27, K.29, K.32, K.33, K.41, K.44, K.56, K.57, K.58, K.59, K.67, K.85, K.96, K.99, K.10

- Bebeğin diş gören ilk kişi kendi elbisesinin yakasını yırtarsa bebeğin dişlerinin kolay çıkacağına inanılır. Kendi elbisesinin yırtan kişiye aileden biri hediye olarak müjdeli haberi verdiği için teşekkür eder. K.58, K.67, K.79, K.103
- Çıldır'da bebeğin dişleri çıkmaya başladığında evde mısır patlatılır. Mısır patladıkça bebeğin dişlerinin de mısır gibi kolay patlayıp çıkacağına inanılır. K.62, K.63, K.64
- Çocuğun diş çıktığında hedik yapıp dağıtılmazsa bebeğin ilk dişlerinin çürük çıkacağına inanılır. K.173, K.174, K.176, K.178, K.211,
- Posof'ta hedik mısırdan yapılmaktadır. Kaynatılan mısır pişip dağılınca komşulara dağıtılır. Komşularda boş kaplara hediye koyarak geri gönderir. Bebeğin dişleri için dağıtılan hedik tabaklarına bebek nasipsiz olmasın diye para koyulurken bazen de bu süreci ağrısız atlatsın diye içine tatlı yiyecekler koyularak geri gönderilir. K.171, K.172
- Kars'ta buğday kaynatılır ve komşulara dağıtılır. Komşular tabaklara para koyarak geri gönderirler. K.122, K.148, K. 153,
- Çocukların çürük dişleri çekildiği ya da düştüğü zaman diş çöpe atılmaz. Duvar deliğine koyularak birtakım tekerlemeler söylenir. "Fare senin inci dişin bana, benim çürük dişim sana" denir. K.82, K.200, K.211

3.1.1.3.11. Yürüyemeyen Çocuklarla İlgili İnanışlar

Çocukların belirli bir zamandan sonra yürümeleri beklenir. Geç yürüyen ya da sürekli düşen çocuklara kötü ruhların engel olduğuna inanılır. Bu yüzden çocuğun kötü

ruhlardan kurtararak rahat yürümesi için bazı pratikler yapılır ve bu işlemlere köstek kesme denir.

- Artvin Yusufeli’nde yürümeyen çocuklar için yumurtanın akı biriktirilir ve üç gün çocuğun bacaklarına sürülür. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 113)
- Bölgede yürüyemeyen çocuklar, cuma günü sela okunurken kibleye doğru ayakları sallanarak “Salladım selaya karşı, döndüm Mevla’ya karşı” denir. Bu şekilde çocukların yürüyeceğine inanılır. K.32 K.41, K.85, K.153

3.1.1.3.11.1. Köstek Kesme

- Geç yürüyen çocuk için cuma günü yapılan bir başka uygulamada cami önünde iki ayağının bir iple bağlanmasıdır. Camiden çıkan ilk kişiye bu ip kestirilir ve “köstek kesme” uygulaması yapılmış olur. Bebeğin bu şekilde daha çabuk yürüyeceğine inanılmaktadır. K.3, K.39, K.82, K.83, K.85, K.138
- Bebeğin ayağına bir ip bağlanır. Gümüş ya da altın para camiden çıkan kişiye üçgen şeklinde kestirilir ve ip kesilir. Bu şekilde bebeğin yürüyebileceğine inanılır. K.49

3.1.1.3.12. Konuşamayan Çocuklarla İlgili İnanışlar

Bölgede konuşmaya geç başlayan çocuklarla ilgili inanışların en yaygını, “ayağı baskın olacak, erken yürüyecek geç konuşacak” inanışıdır. Erken yürüyen çocukların konuşmaya geç başlayacağı düşünülmektedir. Yaşını almasını rağmen konuşmayan çocukların bir şeylerden korktuğu için konuşmadığı inanışı ise yaygındır.

- Konuşamayan çocuklar tabuttun altından üç kere geçirilir. Tabut altından geçirilen çocuğun kısa zamanda korkularından kurtularak konuşmaya başlayacağına inanılır. K.1, K.85, K.88

3.1.1.3.13. Değerlendirme

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde siyah zeytin yiyen anne adayının bebeğinin göz renginin siyah olacağına inanılması, ayva yenildiğinde çocuğun güzel ve gamzeli olacağına inanılması, eşeğe bakınca bebeğin kulak ve dudaklarının uzun ve bebeğin çirkin olacağına inanılması, hamileyken balık yenirse bebeğin dudaklarının yarık ve beyaz tenli olacağına inanılması, yeni doğan bebeğin vücuduna fare sürülürse tüysüz

olacağına inanılması, karaciğere dokunan anne karnına dokunursa bebekte iz olacağına inanılması, nara dokunan kadın karnına dokunursa bebekte lekeler olacağına inanılması, koça binen hamile kadının çocuğunun erkek olacağını inanılması, hamile kadın altında kurbağa olan taşta oturursa bebeğin gözlerinin büyük ve dışa doğru olacağına inanılması, hamileyken tavuk boynu yedirse bebeğin uzun boyunlu olacağına inanılması gibi bölgede var olan inanışlar Türklerin İslamiyet'ten önceki Gök Tanrı inancından kalan taklit ve temas büyülerindendir. Sempatik büyü olarak da adlandırılan bu tarz inanışlar bölgede oldukça fazladır.

Pasif büyü, kötülük yapan, zarar veren soyut-somut dış unsurları uzaklaştırmak için yapılan bir eylemdir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde gebe kadının doğumunun kolay olması için kocasının ayakkabısından su içmesi, al kızı yakalamış birinin bacadan geçmesi, al kızı yakalayan kişinin kemerinin kadının karnına üç kez dolandırılması, çatal ve kaşıkların birbirine vurulması, odada bulunan düğümlerin açılması, saç örgüsü ve kilitli kapıların açılması, kocasının elinden su içmesi kaynanasının elinin kirini içmesi, havaya ateş edilmesi, annesinin ilk çocuğunun gelerek hamile kadının etrafında üç kez dönmesi, süpürge üzerinden atlanması, bacadan içeri yumurta atılması, dışardan gelen misafirin peştamalının yere atılması, ocak önünden taş sökülmesi, dışarda kullanılmamış boyunduruğun bozulması gibi inanışlar eski Türk inançlarından taklit büyüüne girmektedir.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde lohusa kadına ve bebeğe zarar vereceği düşünülen kötü ruhlara karşı anne ve bebek korunmaya çalışılır. Yatağın başında süpürge bulundurulması, eşiğin önüne ateş koyulması, ışıkların sürekli yakılması, yastığının altına demir parçası, makas, tüfek veya bıçak koyulması, yakasına ve yastığına iğne takılması, lohusanın başına kırmızı kurdele ya da vala bağlanması, odaya balık ağı asılması, yatağın etrafına kendir ipinin çekilmesi, odada Kuran-ı Kerim bulundurulması gibi inanışlar bebeği ve lohusa kadını al kızında koruma amaçlı yapılan uygulamalardır. Bu inanışların kökeninde Eski Türk inançlarını görmek mümkündür. Demirin ve ateş kültünün kötü ruhlara karşı koruyucu gücünün bölge halkı tarafından bilindiği ve uygulandığı görülmektedir.

3.1.2. Düğünle İlgili İnanışlar

Evlilik insanları diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri olarak ele alınır. Aile kurarak soyun devamını sağlamak için atılan ilk adımlardan biridir düğün. Dünya üzerinde yaşayan Türk topluluklarında evliliğe ve aileye büyük saygı gösterilmektedir. Evlenen çiftler kendi ailelerini kurarak toplum içinde bir ev sahibi olurlar. Ev aileyi temsil ederken, ocak evi temsil eder. Türk toplumlarında ocak ise ataları ve soyu temsil etmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile evlilik üzerine kurulmaktadır. Bu yüzden kurulan yeni aile için yapılan düğünlerde aileyi kötülüklerden korumak için ve soyun devam etmesi için birbirinden farklı inanış ve uygulamalar meydana gelmiştir.

3.1.2.1. Düğün Öncesi İnanışlar

Bölgede yapılan araştırmalarda düğün öncesi halk inanış ve uygulamaların başında evlenmek isteyen kişilerin kismet açma ve evlenmesi istenilmeyen kişilere karşı yapılan kismet kapatmayla ilgili inanış ve uygulamalar yer almaktadır. Bölgede genç kızların kismetlerini rüyada görmek için yaptıkları inanış ve uygulamalarda bulunmaktadır. Kismetini açılan veya evlenme kararı alınan kişinin düğün gününe kadar geçen sürede yaptığı ve yapmaktan kaçınılan davranışlar başta olmak üzere söz, nişan, kına gecesi çeyiz hazırlama gibi birçok aşamanın bulunduğu bu süreçte yapılan inanış ve uygulamalar düğün öncesi inanışların içine girmektedir.

3.1.2.1.1. Kismet Açmayla İlgili İnanışlar

- Kismet açmak isteyen kişiler hocalara giderek kendilerini okuturlar veya muska yaptırırlar. K.2, K.17, K.22, K.32, K.44, K.65, K.88, K.100
- Evlenmek isteyen ama kismetleri kapalı olan genç kızlar gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar. Gelin ayağını sürdükçe kismetleri açılır ve isimleri ayakkabıdan silinir. İsmi ilk silinen kişi, ilk evlenen kişi olur. K.32, K.33, K.6, K.107
- Düğün sonunda kimin adı silinirse onun kismetinin açıldığına inanırlar. K.2, K.17, K.22, K.32, K.44, K.65, K.88, K.100

- Gelin damat evine giderken ayağını sürte sürte giderse, arkasından gelen bekâr kızların evleneceğine inanılır. K.2, K.17, K.24, K.29, K.30, K.32, K.44, K.65, K.88, K.100
- Kısmeti kapalı kızlar el örmesi çoraplarının boğaz kısmını düğün geline verirler. Gelin damat evine girerken bu çorabı sökerse, evlenemeyen kızın kısmeti açılır yakın zamanda evlenir. K.39, K.4, K.41
- Kısmeti kapalı kızların başında kilit açılırsa, kısmetlerinin de açılacağına inanılır. K.68, K.162,
- Hıdırellez'de gül ağacının dalına yüzük geçiren gençlerin evleneceğine inanılır. K.63, K.64, K.66, K.68
- Cuma namazından çıkan kişiye kilit açtırılırsa açtıran kişinin kısmetinin açılacağına inanılır. K.39, K.41, K.63, K.64, K.66, K.68
- Kına gecelerinde gelinin kinasından ellerine koyan gençlerinin kısmetlerinin açılacağına inanılır. Artvin/Arhavi K.37, K.38, K.47
- Birbirlerini sevip kavuşamayan iki genç aynı ayda bir dereye taş atarak dilek dilerseler, evleneceklerine inanılır. Kars/ Sarıkamış K.121, K.122, K.123
- Yeni nişan yapan kızın yüzüğünü takan kızların kısmetinin açılacağına inanılır. K.63, K.64, K.66, K.68, K.84, K.92
- Yeni nişan yapan kişinin yüzüklerine bağlanan kurdele küçük küçük kesilerek bekâr kız ve erkelere dağıtılır. Kısmetini açmak isteyen kişiler su ile kurdele parçalarını yutarsalar kısmetlerinin açılacağına inanılır. K.3, K.14, K.26, K.29, K.33, K.41, K.84, K.92, K.103, .176, K.212
- Düğün günü gelinin duvağı genç kızlar arasında elden ele gezdirilirse, bekâr kızların kısmetinin açılacağına inanılır. K.139, K.154
- Düğün günü gelinin başından saçılan çerez ve meyvelerden yiyen bekârların kısmetleri açılır. K.151, K.152, K.227,
- Gelinin attığı çiçeği kim yakalarsa onun kısmetinin açılacağına ve evleneceğine inanılır. K.3, K.14, K.26, K.29, K.33, K.41, K.84, K.92, K.103, .176, K.212
- Gelin çeyizi hazırlanırken evlenemeyen kızlar çeyiz yorganı yapılan gelinin yorgan dikimine yardım eder dikiş dikerse kısmetinin açılacağına inanılır. K.3, K.14, K.26, K.29, K.33, K.41, K.84, K.92, K.103, .176, K.212

- Nevruz akşamı genç kızlar çeşmeye bir çocuk gönderirler. Çocuk, hiç kimseyle konuşmadan suyu getirir. Genç kızlar ve erkekler suyun etrafında toplanarak leğenin içindeki suya ip ve iğne atarlar. Bir müddet bekledikten sonra leğene bakılır. Kimin iğnesi ile ipliği birbirine dönük veya karşı karşıya duruyorsa o genç kızla erkeğin evleneceğine inanılır. Ardahan/Çıldır. K.150, K.151, K.152
- Yolda yürüten genç kızların yürüdüğü yere bıçak atılırsa kismetlerinin açılacağına inanılır. K.95, K.150
- Sarıkamış'ta genç kız ve erkekler kismetleri açılır amacıyla şehitliğe taş bırakırlar. K.121, K.122
- Damal'da kismet açmak için kırmızı kurdele bağlanır. K.216, K.227

3.1.2.1.2. Kismet Kapatmaya Yönelik İnanışlar

- Bekâr bir kişinin üzerinde iğne iplik kullanılırsa ve dikiş dikilirse kişinin kismetinin kapanacağına inanılır. K. 33, K.68, K.75, K.83, K.197
- Genç kızların elbiseleri kapı koluna ilişirse kismetlerinin kapanacağına inanılır. K.3, K.14, K.26, K.29, K.33, K.41, K.84, K.92, K.103, .176, K.212
- Su taşımak için kullanılan omuzluk genç kızların eteğine ya da kıyafetlerine takılır ve peşinden sürünürse kismetlerinin kapanacağına inanılır. K.33, K.41, K.84, K.92, K.103, K.128, K.169
- Gece aynaya bakan kızların kismetlerinin kapanacağına inanılır. K.29, K.41, K.85, K. 86
- Kız isteme ya da nişan gibi hayırlı bir iş esnasında el bağlanırsa kismetin bağlanacağına hayırlı işin bozulacağına inanılır. K.33, K.41, K.84, K.92, K.103
- Hayırlı iş sırasında ipe düğüm atılırsa ya da kilit kitlenirse kismetin kapanacağına işlerin bozulacağına inanılır. K.85, K.89, K.227

3.1.2.1.3. Rüyada Kismet Görmeye İlgili İnanışlar

- Elmanın kabuğunu hiç koparmadan soyan gençler kabuğu yastıklarının altına koyar ve uyurlar. Hiç kimseyle konuşmayan uyuyan kişinin gece rüyasında evleneceği kişiyi göreceğine inanılır. K.34

- Dokuz gece üst üste gökyüzüne bakılır ve dokuz yıldız sayılır. Dokuz kez İhlas süresi okunur ve kimseyle konuşmadan uykuya dalınır. O gece kısmetinde olan kişiyi rüyasında göreceğine inanılır. Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41
- Bekâr gençler gökyüzüne bakarak yedi gece yedi yıldız sayarlar. Kimseyle konuşmadan o gece istihare namazı kılır ve uyunur. Gece kısmetlerinde olan kişiyi rüyalarında göreceklarına inanılır. Kars/Merkez K.123, K.124
- Yeni evlenen kişilerin elinden içtikleri sigara parçaları alınır. Söndürülen sigara parçaları, dua okunarak yastık altına konur ve yatılır. Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41
- Gençler kısmetlerini görmek için arazide yonca toplarlar. Buldukları yoncayı özellikle cuma günü yastıklarının altına koyarak uyuyan gençlerin rüyalarında kısmetlerinde olan kişiyi göreceklarına inanılır. Kars/Merkez K.123, K.124

Hiç kullanılmamış bir ayna ile iki mum alınır. Yeni nişan yapan kişiden yüzüğü istenir. Bir bardak su ortaya konur ve bardak ortaya geçek şekilde mumlar yerleştirilerek yakılır. Yüzük su dolu bardağın içine konur. Daha sonra bardağın kenarında duran aynaya bakarak kısmetlerinde olan kişiyi görmeye çalışılır. Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41

Artvin’de tuzlu koko, Çıldır’da tuzlu gogoç adı verilen; mısır unundan yapılan ve elma büyüklüğünde olan ekmek gençler tarafından, geceleri yatmadan önce yenir. Çok tuzlu olan ekmeği yiyen gençler, rüyalarında kendilerine su veren, ya da çeşme başında oturan kişilerin kısmetlerinde ki kişi olduğuna inanılır. K.40

Erkekler tarafından yapılan bir başka uygulamada yatmadan önce yastığın altına üçgen şeklinde konulan mısır taneler aracılığıyla kısmetlerini görmeleridir. Erkeklerin üç gece içinde evlenecekleri kızları rüyalarında göreceklarına inanılır. K.6, K.7, K.10

Genç kızlar bir araya toplanarak bir arada uyurlar. Gece kısmetlerini rüyalarında görmek için dua eder ve toplu halde bunu dileyerek uyurlar. Gece rüyalarında gördükleri delikanlıları sabah birbirlerine anlatırlar. K.21, K.23, K.27

Artvin Borçka’da yatılı gelen misafirlere ev sahibi ekmekten ufak bir parça verir. Misafir bu parçayı gece yatmadan önce yastığının altına koyarsa evleneceği kişiyi rüyasında göreceğine inanılır. K.28

3.1.2.1.4. Kız Beğenmeyle İlgili İnanışlar

Bölgede evlenecek yaşta oğlu olan kadınlar kız bakmaya düğünlerden başlarlar. Eskiden gençlere sorma durumu olmadığı için büyüklerin beğendiği kişilerle evlenilirdi. Bu olay gençler tarafından da kabul edildiği için olaya kısmet gözüyle bakılırdı. Bu yüzden gençler kısmetlerinde olan kişileri rüyalarında görmeye çalıştıkları için birbirinden farklı uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Günümüzde gençlere sorulur beğendiği, sevdiği kızın olup olmadığı. Eğer varsa beğenilen kız ve ailesi araştırılır, uygun görülürse istenir. Erkeğin sevdiği veya beğendiği kimse yoksa iş aile büyüklerine düşer ve kadınlar kız araştırmaya başlar. Kız öncelikle akraba, komşu veya yakın köylerden seçilirdi. Bir bahane ile kız evine misafir olunur.

Kızın evinde değerlendirmeye çalışan kadınlar; evin temizliğini incelemek için hali ve kilimlerin altına bakarlar, kızın misafirlere davranış şekline, oturup kalmasına ve hamarat olup olmadığını inceledikten sonra uygun bulunursa kızın ailesine konu açılır. Buna kız “saraflama” denir.

Artvin’de erkek anneleri düğünlerde gördükleri ya da birilerinin tavsiye ettikleri kızları görmek için kız evine bir bahaneyle misafir olurlar. Kızın temizliği ve davranışları incelenir. Kız kapıdan içeri girerken evin eşiğine basarsa kızın aileye, soya ve ataya saygılı olmadığı anlaşılarak istenmekten vazgeçilir. Beğenilirse ve gelin olarak kabul edilirse gelinin iyi ve güzel huylu olduğunu dile getirmek için “ocak zade evladı” denir. Artvin/ Şavşat, Cevizli Köyü. K.39, K.40, K.41

Ardahan’da ise kızın önüne baston ya da herhangi bir eşya atılmaktadır. Kızdan yere atılan eşyayı kaldırması beklenir. Kaldırmak yerine üzerinden geçmesi durumunda kız isteme konusu açılmadan kapanır. K.57, K.64, K.84, K.96

Beğenilen kızın istenmesinde geçmişten günümüze kadar süregelen bir sıralanış, geleneksel bir süreç bulunmaktadır. Konu kız tarafına açılır. “Kız evi, naz evi” olduğundan kızın ailesi hemen kabul etmez ve ısrar beklerler. “Ayakları biraz eskisin” diyerek birkaç kez daha gelip gitmeleri beklenmektedir. Kız tarafı damat adayını ve ailesini iyice araştırır. Olumsuz bir karar alınması durumunda araya büyükler ve saygın kişiler girerek ısrar etmeye devam edilir. Kız tarafı kabul ederse, kız istemek için bir gün belirlenir.

Görücü gitme ya da elçi gitme olarak aldandırılan kız isteme işlemine köyün veya ailenin en saygın kişisiyle gitmeye çalışılır. Elçi gidecek kişinin konuşmasını, oturup

kalkmasını bilen saygın kişiler olması beklenmektedir. Kız tarafının ikramı olan çay, kahve içilirken havadan sudan konuşmalar yapılmaktadır. Müslüman bölgelerde “Allah rızası” arandığı için kız isteme törenine “Allah’ın emri” ile başlanır. Elçi gelen kişi uygun bir şekilde kızı üç kez ailesinden ister. Kız tarafı “verdik gitti” derse, erkek tarafı yanlarında getirdikleri yüzüğü hemen takmak isterler. K.33, K.41, K.55, K.66, K.64, K.69 K.84, K.92, K.103

Bölgede kız tarafı kızı ilk istemede vermez, ilk istemede “kızımız küçük, ablası var” gibi bahaneler üretilir, ikinci istemede gönülleri varsa “büyüklerimize danışalım” diyerek tekrar geri çevirirler. Genellikle üçüncü istemede kız tarafı kabul ederek kızı verirler. Kız tarafı kızı vermek istemiyorsa kesin bir şekilde ilk istemede “Yitiğiniz bizde değil varıl başka yerde arayın” derler. K.33, K.41, K.55, K.66, K.64, K.69 K.84, K.92, K.103, K.174, K.201, K.213

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde anneler kızlarının ezilmesini, köy yerinde kendileri gibi yorulmalarını istemedikleri için kızlarını köyde ikamet eden kişilere vermek istemezler. Bu üç ilimizde de görülmektedir. Kız annelerinin bu tutumu köyden şehre göçün en temel sebeplerinden biridir. Kız istemede aranan özelliklerden biri damat adayının büyük şehirde yaşıyor olması özelliğidir. Ailelerin rızasını alamayan gençler kaçma- kaçırılma yöntemiyle evlenmeyi tercih etmektedirler. Bölgede normal karşılanan kaçarak ya da kaçırılarak evlenme kızın isteği ile gerçekleşiyorsa aileler tarafından kabul ediliyor

3.1.2.1.5. Kız İstemeye İlgili İnanışlar

- Kız istemeye uğurlu gün sayıldığı için perşembe günü gidilir. K.76, K.77, K.85
- Kız tarafının olumsuz kararını olumluya çevirmek için kız istemeye giden kişiler iç çamaşırlarını ters giyerler. K. 21, K.27, K.30
- Damadın babası isteme günü niyetini belli etmek için çoraplarını ters giyer. K.30, K.31, K.32
- Kız ailesinin kararı olumlu ise yemek hazırlığı yapılır, olumsuz ise sadece çay ikram edilerek yolcu edilir. K.84, K.90, K.93, K.99, K.100, K.101
- Kız erkeğin kahvesine tuz atar, erkek kahveyi bitirirse kızı beğendiği anlaşılır. . K.31, K.4, K.55, K.66, K.64, K.69 K.84, K.92, K.103

- Kız evinden herhangi bir eşya çalınırsa kıza bağlanma büyüğü yapılacağına inanılır. K.1, K.3, K.5, K.11, K.3 K.41, K.44
- Kız tarafı evet dediği an, şerbet dağıtılarak olay tatlıya bağlanır. Şerbet verilmezse olayın bozulacağına inanılır. K.67, K.6, K.82, K.84, K.85, K.88 K.90, K.92, K.107.K.113
- İstemede dağıtan şerbeti içmeyen ya da yere döken olursa gönülsüzlük var olduğu için uğursuzluk sayılır ve kız verilmekten vazgeçilir. K.67, K.6, K.82, K.84, K.85, K.88 K.90, K.92, K.107.K.113
- Damal'da kız isteme anında okunmuş bir bardak su getirilir, yarısını damat, yarısını gelin içer. Yeni çiftin bu şekilde kötülüklerden korunacağına inanılır. K.216, K.217, K.226, K.27

3.1.2.1.6. Söz Kesimiyle İlgili İnanışlar

Hayatın geçiş dönemlerinden olan düğün için işlemekte olan geleneksen süreç içinde atılan ilk adım sayılmaktadır. Her iki ailenin bireylerinin isteğine göre bazen kız istemeye gidildiği gün, gelin ile damada nişan yüzükleri de takılır, bazen de ayrıca düzenlenecek nişan töreninde bu işlem gerçekleştirilir. Söz kesildikten sonra yaygın bir gelenek olarak arada tatlılığı sağlamak dileğiyle şerbet içilir. Şerbetin içilmesi artık kızın kesin olarak verildiği ve evlilik kararının kesinleştiği anlamına gelir. Şerbet dağıtılan tepsiye erkek tarafı para atar. Tepsiye koyulan para geline verilir. Şerbet içme genellikle Kars ve Ardahan'da görülmektedir. Artvin'in Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde de benzer gelenek görülmektedir. Şavşat ilçesinde yer alan Meydancık'ta böyle bir gelenek bulunmamaktadır. Meydancık halkının Gürcü olmasından ve etkileşimin az olmasından kaynaklanmaktadır.

Söz kesme sırasında aileler nişan ve düğün tarihlerini belirler, nişan ve düğün için alınacak eşyaları konuşur ve anlaşırlar. Kız için istenecek altın, çeyiz ve anne için süt hakkı söz kesiminde belirlenir. Söze giden erkek tarafı “şirinlik” adı altında fındık, fıstık, meyve, şeker, bisküvi tarzı çerezler getirir. Söz kesiminden sonra ev halkına ve gelen misafirlere ikram edilir. Ertesi sabah komşulara da ikram edilerek kız için söz erildiği kesim kesildiği yakın akraba ve komşulara duyurulur. K.55, K.58, K.68, K.69, K.82, K.84, K.85, K.88 K.90, K.92, K.107.K.113, K.150, K.151, K.173, K.174, K.210, K.211,

3.1.2.1.7. Süt Hakkı

Eskiden kız için belirlenen bir başlık parası bulunmaktaydı. Bölgede başlık parası zamanla adını “süt hakkı”, “anne hakkı” olarak değiştirmiştir. Bazı köylerde bu süt hakkın yüksek miktarda para olarak belirlenirken bazı köylerde küçükbaş hayvan ya da altın olarak belirlenir. K.55, K.58, K.68, K.69, K.82, K.84, K.85, K.88 K.90, K.92, K.107. K.113, K.150, K.151, K.176, K.177 K.178, K.179, K.180, K.211

3.1.2.1.8. Kardeş Yolu

Artvin Meydancık'ta kardeş yolu altında kız tarafına verilecek hediyeler belirlenir. Genellikle erkek kardeşe kol saati, takım elbise ya da tabanca olarak seçilir. Ancak çoğunlukla kol saati tercih edilmektedir. Kars ve Ardahan'da ise genellikle erkek kardeşe silah ya da tabanca istenir. Düğün günü gelin evden çıkartılırken verilir. Gelinlikle evden çıkan kızın beli kırmızı kurdele ile bağlanır ve bağlayan erkek kardeşe o anda hediyesi teslim edilerek gelin evden çıkarılır. K.44, K.45, K.46, K.131, K.132, K.139, K.141, K.153, K.154

3.1.2.1.9. Nişan

Söz kesiminde nişanın hangi tarihte yapılacağı, kaç atlı geleceği ve geline neler alınacağı belirlenmiştir. Belirlenen gün geldiğinde erkek tarafı atlı toplayarak kız evine nişana gelir. Köyde sevilen sayılan kişiler ve ailenin büyükleri kız evine nişan için gelir. Geline bohça alışverişi yapılır. Eskiden iki ailenin büyükleri alışverişe giderek gerekli görülen ve kesimde kesilen eşyaları alırlardı. Günümüzde gelinin kendisi götürülerek, kendi istek ve ihtiyaçlarına göre alışveriş yaptırılmaktadır. Bohça içinde kızın iç çamaşırı, elbisesi, çantası, ayakkabısı bulunmaktadır. Ayrıca havlu, patik, lif ve eşarp konulmaktadır. Geline getirilen bohça kız tarafında açılarak sergilendiği için özenle hazırlanır. Bohça gelinin annesine babasına ve kardeşlerinden başka varsa dedelere ve nenelere de hazırlanır. Bohça sayısı ne kadar çoksa kızın tarafının itibarı o kadar yükseltilir. Nişan günü erkek tarafı gelir ve ikramlardan sonra tekrar kız isteme olur. Kız ve erkek bohçası ortaya getirilerek “beh değiştirme” gerçekleştirilir. Kadınlar gelinin bohçasını açarak gelen misafirlere gösterir. Kız tarafına bohça getiren kişilere bohça hazırlamaktadır.

Çıldır ilçesinde kız istemeye giderken erkek tarafı bohça ile hazırladıkları keteleri de götürmektedirler. İçli kete götürme geleneği günümüzde hala yapılmaktadır. Götürülen keteler kız evinde gelen misafirlere ikram edilmektedir.

Bohça ile ilgili inanışlar şöyledir;

- Hazırlanan bohçaya düğüm atılmaz, atılırsa kısmetin kapatılacağına düğünün bozulacağına inanılır. İğne ile tutturulur ve kırmızı kurdele düğüm atılmadan üzerine koyulur. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227
- Genç kızlara beddua edilirken “bohçan düğlü kala” denirse, kızın evlenemeyeceğine inanılmaktadır. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227
- Nişanda kız ve erkek tarafın bohçaları ortaya getirilerek “beh değişme” gerçekleştirilir. İki bohça her iki aile bireylerinden bir kişinin ortaya çıkarak bohçaları birbirine vermeleriyle beh değiştirme gerçekleştirilir. Bohçaları değişen kişilerin artık evli sayıldıkları da görülür. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227
- Evliliğin nasıl ilerleyeceği bohça içine koyulan tatlılıklarla belirlenmeye çalışılır. Şeker koyulursa evlilikte bir ömür ağızlarının tatlılığının bozulmayacağına inanılır. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227
- Aileler arasında anlaşmazlık olduğu zaman nişan atılmak istenirse bohçalar geri gönderilir. Bu olaya “bohça atma” denilmektedir. Erkek tarafının bohça atması kız tarafı için hakaret sayılır ve kavga sebebi olur. Her iki tarafta bohçaları birbirlerine iade etmezse damat ile gelin arasında ki ilişki kopmuş sayılmaz. K.34, K.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227

3.1.2.1.10. Toy/Düğün Hazırlıkları

Nişan günü belirlenen tarihte düğün yapmak için hazırlıklara başlanır. Her iki taraf içinde heyecanlı bir süreç başlar. Kız tarafı çeyiz hazırlıklarını tamamlar. Sandıklar açılır ve eksikler belirlenir. Kızın akrabaları ve arkadaşları eksik olan yazma oyası, dantel, patik havlu kenarı gibi eksikleri tamamlamaya çalışırlar. Düğün süresi boyunca kıza öncülük

ederek ona yol gösteren ve erkek evine gidince kızı yalnız bırakmayacak yenge bu süreçte belirlenir. Damat ise bu süreçte yakın arkadaşlarından birini kendine sağdıç olarak seçer. Mutfak eşyalarından eksik olan araç gereçler belirlenerek hazırlanır. Kız tarafı yatak yorgan hazırlıkları için yün kıyamaya başlar. Bazı köylerde kesim sırasında yatak ve yorga için belirli miktarda yün almaları erkek tarafından istenir. Erkek tarafı bu süreçte alınan yünleri kız tarafına getirir ve kız tarafında yün yıkama kurutma ve yorgan dizme işlemleri başlanır. Erkek tarafının hazırlığı ise genellikle istenilen takıları hazırlamaktır. İstenilen bilezikleri, düğün yemekleri için belirlenen malzemeleri alırlar.

3.1.2.1.11. Yenge Belirleme

Kız yengesi ve erkek yengesi olmak üzere iki yenge bulunmaktadır. Erkek yengesi, kız evinde damada yapması gerekenleri anlatan, düğün işlerinde damada öncülük eden kişidir. Genellikle mutfak işleriyle, yemeklerle ilgilenir. Kına gecesinde kız tarafına götürülecek çerez yengeye ait olur. Kınada çerez, mendil ve kına vermek gibi birçok görevi bulunmaktadır.

Kız yengesi; gelini erkek evinde yalnız bırakmayan onunla giden kişidir. Eskiden kız tarafı damat evinde gerçekleştirilen düğünlere misafir gibi gelir ve hemen geri gidermişler. Gelinin yanında sadece yenge kalır ve gerdek gecesinden sonra yüz akı denilen çarşafı da alarak kız evine geri dönmektedir. Ardahan ve Kars'ta eski gelenekler biraz daha ağır olduğu için kolay kolay kimse güvenmediği kişilere yenge olmazdı. Yengenin görevlerinden biri de düğün günü damat ve arkadaşları için bir tepsi hazırlamaktı. Tepsi içinde helva, tavuk, çerez, kete vb. yiyecekler bulunurdu.

Geçmişte düğünlerde gerdek gecesini kapıda bekleyen yengeler, kızın kanlı çarşafını görmediğinde, kız tarafından hakaret amaçlı yenge ile damadın sağdıç bir odaya kapatılırdı. Bu kız tarafı için büyük bir hakaret sayılırdı. Bu yüzden kıza yenge gitmek herkesin yapmak isteyeceği bir durum değildi. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227

3.1.2.1.12. Sağdıç

Düğünde gelin veya damada yol gösteren kişiye sağdıç denir. Sağdıç kelimesinin dost ve arkadaş anlamına geldiğini de bilmekteyiz. Bölgede damada seçilen sağdıç evli ve tecrübeli erkelerden seçilir. Damada düğünde yapılacakları, gerdek gecesini yapılması

gerekenleri öğretir. Düğünde damada yöneltilen her türlü işi sağdıç yerine getirir. K.3, K.11, K.15, K.17, K.22, K.27, K.29, K.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227

3.1.2.1.13. Çeyizle İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde kız çocuğu olan anneler, çocuklar daha çok küçükken çeyizlerini hazırlama başlamaktadırlar. Küçük yaşta başlanan çeyiz hazırlığı için yörede “kız kundakta çeyiz sandıkta” deyimini kullanılmaktadır. Şavşat/ Meydancık

Evlenecek olan genç kıza ilk alınan ve ömrünün sonuna kadar yanında kalacak çeyiz olarak sandık gösterilir. Annelerin el emeği göz nuru dediği el işlemeli oylar, patikler ve havlu kenarları sandık içine özenle yerleştirilir. Baba evinden çıkacak olan kızın çeyiz sandığına konulacak ilk eşya anlamı bakımından büyük önem taşımaktadır. Sandık içine koyulan ilk nesne evliliğin tatlı ve güzel olmasını, uzun ve sağlam olmasını, hayırlı ve uğurlu olmasını sağlayacak, bu anlamları taşıyacak objeler sandığa koyulmaya çalışılır. Artvin’de sandık içine koyulan nesneler ve bunların anlamları halk inanışları bakımından oldukça değerlidir.

- Gelinin çeyizleri içinde sandığa koyulan eşya mutlaka koyunyününden örülmüş yün kuşak olmalıdır. Koyunun zenginliği temsil ettiği, girdiği evde fakirlik kalmayacağı inancıyla koyulan ilk örün zengin ve refah bir hayat sürmesi için koyulan yün kuşak olur. Şavşat/ Meydancık K.44, K.45, K.46
- Yusufeli’nde sandığa koyulacak ilk çeyiz eşyası mutlaka bakır bir eşya olmalıdır. Bakır eşya sağlamlığı temsil eder, sandığa koyulan ilk sağlam eşya evliliğin temellerinin de sağlam olacağı anlamına gelir. Yusufeli/Demirkent Köyü K.49
- Yörede bazı köylerde sandığa ilk koyulması gereken ürün arpa buğday gibi tarımsal ürünlerden seçilir. Baba evinde gördüğü bolluk ve bereketi eşinin evinde de görmesi arzulanır. Ömrünün bolluk ve bereket içinde sürmesi istenir. Ardanuç, Kutlu Köyü K.33, K.34, K.135
- Çeyiz sandığına koyulması gereken nesneler olduğu gibi koyulmaması gereken ürünler de bulunmaktadır bunların başında; sabun, kolonya ve karanfil gelmektedir. Gözyaşı ve acıyı temsil ettikleri için sandıktan hatta çeyizden uzak tutulur. K.34, K.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227

- Çeyizi içine mutlaka şeker koyulur, şeker evliliğin bir ömür mutlu ve tatlı dille geçmesi istenir. K.34, k.33, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.200, K.209, K.227
- Gelin baba evinden ayrılırken sandık içine mutlaka ekşi hamur koyulur. Damat evine girerken gelin getirdiği hamuru kapı eşiğine sürerek girer. Ardanuç/Merkez K.33, K.34, K.39 K.47
- Çeyiz evden çıkmadan önce mutlaka erkek tarafı kız tarafından çeyiz taşıyanlara bahşiş verir. K.3, K.5, K.12, K.23, K.27, K.34, K.36, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.1873, K.208, K.210
- Sandık üzerine oturularak bahşiş alınır. K.3, K.5, K.12, K.23, K.27, K.34, K.36, K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.173, K.208, K.210
- Ardahan ve Kars düğünlerinde gelinin çeyizi evden çıkarken defter tutulurdu. Gelinin getirdiği her şey yazılır ve iki şahit önünde imza atılır. K.65, K.85, K.88, K.95, K.92, K.153, K.153, K.173

3.1.2.2. Düğün Sırası İnanışlar

Bölgede kına gecesi kız evinde gerçekleştirilen düğün olarak ele alınmaktadır. Erkek evinde yapılan düğün gibi sabah erkenden başlar akşam geç saatlere kadar devam etmektedir. Bu yüzden kına gecesiyle ilgili inanış ve uygulamalarda düğün sırası halk inanış ve uygulamaları arasına alınmıştır. Baba evinden çıkan gelinin damat evinde mutlu olması, güler yüzlü ve tatlı dilli olması, doğurgan olarak çocuk doğurması gibi birçok nedenden dolayı yapılan inanış ve uygulamalar bölgede geçmişten günümüze kadar devam ettirilmektedir.

3.1.2.2.1. Kına Gecesi

Kına yakmak; adak adanmak anlamında koça, askere ve geline yakılır. Koç Allah'a, asker vatana, gelin ise evleneceği kişiye adak adanır. Kına yakmak Türk halk inanışlarında seçilmiş olanı göstermektedir. Kına işaretini üzerinde bulunduran canlı cansız varlıklar mukaddes sayılır. Onlara zarar vermek, dokunmak uğursuzluk getirmektedir.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde düğünlerde kına gecesi yapmak ve kına yakmak hala yaşatılan bir gelenektir. Kız evinde yapılan düğüne kına gecesi denir. Eskiden özel

bir elbisesi olmamasına rağmen günümüzde kına elbisesi, bindallı gibi özel kıyafetler giyilmektedir.

Hoçvan tarafında kına ya “kane” adı verilmektedir. K.176, K.177, K.178

Bölgede eskiden kına geceleri kadınlar arasında yapılırken günümüzde bütün köylünün katıldığı sabahtan başlayıp akşama kadar süren büyük düğün şeklinde yapılmaktadır. Eskiden yapılan kına gecelerine damat kayılmazken günümüzde damadın da katıldığı kadın erkek ayırım yapmadan hep birlikte eğlenilmektedir. Artvin’de yemekler yenildikten sonra kadınlar ayrılarak farklı eğlenceler yaparken erkekler kendi aralarında eğlenirler.

Bazı köylerde kına gecesinin masrafları erkek tarafına bırakılır. Nişanda kesim kesilirken kına yemeklerinin damadın tarafına ait olduğu söylenirse düğünden önce mutfak alışverişine çıkılır. Kesimde ne kadar pirinç, et, içecek söylendiyse hepsi alının ve birkaç gün önce gelin evine bırakılır. Kız babasının durumu iyi ise; kına gecesinin masraflarını kendisi karşılar damat tarafı sadece kına ve çerezle ilgilenir. Kına gecesine getirilecek çerez, kına, mendiller ve mumlar damat yengesi tarafından alınır. Gündüz eğlenceler yapılır, halaylar çekilir, horunlar oynanır, yemekler yenilir ardından akşam olunca kına yakılır. Dışarıda yapılıyorsa bir gece önceden ışıklandırmalar ayarlanır.

- Artvin’de gelinin kınasını erkek tarafından bir kadın ezerken Kars ve Ardahan’da erkek yengesi kınayı getirir kız tarafından biri kınayı ezer. K.3, k.23, K.24, K33, K.32, K.85, K.105, K.107 K.109, K.153, K.154, K.176
- Artvin’de ezilen kınanın içine para ve altın konulursa gelin ve damadın zengin olacağına inanılır. Bu altın ve para daha sonra gelinin eline verilir. K.23, k.24, K.31, K.32, K.33, K39, K.40
- Ardahan’da ise kınayı ezen kişiye para ya da altın hediye olarak verilir. K.61, K.62, K.63, K.66, K.75, K.76, K.77, K85, K.86, K.88
- Bölgede kınayı ezen kişinin dul kadın olmamasına dikkat edilir. Boşanmış birinin kınayı ezmesi geline ve damada uğursuzluk getirileceği düşünülmektedir. K.61, K.62, K.63, K.66, K.75, K.76, K.77, K85, K.86, K.88
- Kınayı ezen kişinin anne ve babasının yaşıyor olup olmaması da önemlidir. Kına öksüz ve yetim olan birine ezdirilmez. K.61, K.62, K.63, K.66, K.75, K.76, K.77, K85, K.86, K.88

Evde hazırlanan kına gelinle dışarı çıkartılır. Eskiden küçük tepsilere koyulan çerezlerin üzerinde mumlar yakılarak genç kızlara verilirdi. Bir kişi kınayı taşıırken diğer kızlar çerezleri taşıyarak meydana gelirler. Gelin ve damat oturur, kına etraflarında gezdirilir. Günümüzde çerez taşıma olayı yoktur ama kızların hepsinde mum ve mendil bulunur. Kınayı taşıyan kişiyi takip ederek, çalan şarkıya eşlik ederler. Gelin ağladıktan sonra kınayı yakacak kişi gelir ve damat yengesini veya annesini çağırır. Gelen kişi gelinin eline altın koymadan kına yakılmaz. Altın koyulduktan sonra kına gelinin her iki eline de yakılır. Günümüzde damattın eline de kına yakılmaktadır. Genellikle serçe parmağına yakılır. Kına yakılırken gelinin başında kırmızı örtü, erkeğin omzunda yeşil örtü bulunmaktadır. Kına yakıldıktan sonra gelin ve damadın üzerine çerezler ve bozuk paralar atılarak dualar edilir.

Şavşat'ta kına gecesinde kına üzerine yakılan mumlar ile ilgili farklı inanışlar bulunmaktadır. Gelinin eline yakmak için getirilen kına üzerinde üç mum olmak zorundadır. Daha fazla ya da eksik değil. Evden çıkıp gelinin yanına gelince üç mumda söndürülür. Gelininin eline çift mum verilerek yakması istenir. Gelin mumları tek seferde yakarsa uğur getireceğine inanılır. Yakılan mumlar genellikle iki ya da dört tanedir. Bu mumlar gelinin oturacağı evin tavanına koyulur. K. 39, K.40, K.41

Artvin'de gelin, kız ve oğlan yengelerinin arasına oturur. Kızlar ellerinde mumlarla oğlan yengesinden “nişan ekmeği” isterler. Ekmeği aldıktan sonra gelinin başına bir mendil açılır. Açılan mendilin üzerinde ekmek kesilerek halka dağıtılır. Bu ekmeğin bir parçası saklanarak çiftlerin gerdek gecesinde yemeleri için ayrılır. Sonra “Bu gece kına gecesi / Mumlar yanacak gecesi / Çağırın kız anasını / Saysın saysın da ağlasın” diye türkü söylenir ve gelinin eline kına yakılır. Artvin'de gelinin eline koyulan kına daha sonra bir mendil ile geri silinir. Mendil geline verilerek saklanır. (Yılmaz, 2010, s. 72)

- Kına yakılırken gelini ağlatmak uğur sayılır. Gözyaşı dökmenin bolluk, bereket, mutluluk getireceğine inanılır. K.61, K.62, K.63, K.66, K.75, K.76, K.77, K.85, K.86, K.88
- Kına gecesinde kınayı annesi babası olan birinin ezmesi beklenir. Öksüz ve yetim birinin ezmesi uğursuzluk olarak kabul edilir. Kına ezene yenge tarafından para verilir. K.61, K.62, K.63, K.66, K.75, K.76, K.77, K.85, K.86, K.88
- Kına yakılan gelinin eline altın konulursa, yeni evlin çiftin zengin olacağına inanılır. K.3, K.5, K.6, K.34, K.56, K.67, K.75, K.76, K.77, K.85,

- Ezilen kınadan gelinin sağ ayak parmaklarına yakılırsa geline uğur getireceğine inanılır. K.49, K.77, K.78, K.79, K176, K.185, K.148, K.149
- Gelin ağlamadan eline kına yakılmaz, ağlaması yeni eve uğur getirir. Gelinin üzerinde bulunan ağırlık, kasvet ve oluşacak özlem duygusu, gözyaşlarıyla gelinden arınır ve yeni hayata başlarken içi huzurla başlar. K.75, K.76, K.77, K85,
- Kına üzerine mumlar çift şekilde konursa, gelin ve damadın ömür boyu çift kalacağına inanılır. K.77, K.78, K.79, K176, K.185, K.148, K.149

3.1.2.2.2. Şah Hazırlama

Kars ve Ardahan'ın Çıldır ilçesinde bulunan şah kaldırma geleneği Terekeme düğünlerine ait bir gelenektir. Eskiden bir kütük üzerine çakılan dallar ile yapılırken günümüzde daha geometrik şekillerde yapılmaktadır. Eni ve boyu 30 cm, yüksekliği ise 3cm olan kare bir altlık üzerine 60 ile 70 santim uzunluğunda, insan bileği kalınlığında bir ağaç çakılır. Tam ortasına gelecek şekilde çakılma bu ağacın etrafına yedi ya da dokuz dal daha eklenerek ana gövdeye çakılır. Ağaç görünümünü alan şah kollarıyla ağacın dallarına benzetilir. Şah çakılan dalları sayesinde dengeli şekilde durur ve devrilmez. Genelde köylerde yapılmış olan bir şah bulunur ve düğünü olacak olan kişi şahı kendi evine getirerek süsler. Düğün sahibi kendi şahını yapmak isterse de kendisi yapmaktadır.

Şah bezemesi düğünden önceki akşam yapılmaktadır. Şah bezenirken 3,7,ve9 çeşit meyveden 40 adet kullanılmaktadır. Şahı herkes hazırlayamaz, şah bezemesi en yaşlı ve en bilgin kişinin tarafından yapılır.

İpe takılacak olan meyve ve çerezleri tek tek sayarak ipe takar. Ardından yüksek sesle duasını okur;

- Yarabbi... Üçler, yediler, kırklar hâsılı ne kadar evliya ve enbiya yaratmışsan onların yüzü suyu hürmetine düğünümüzü kazasız, belasız yola sal, her iki tarafa da hiçbir zeval verme. Evlerimize, yeni kurulan yuvalarımıza akıl, ızan nasip eyle. Gelin ve damadımıza hayırlı evlatlar nasip eyle. Onları bol hazinenden, bereketinden mahrum etme...
- Uzun uzun yapılan bu duadan sonra şah bezemeye başlanır. Daha önceden kâğıda sarılmış üç şeker şahın dallarına bağlanır. Şekerler bağlanırken duaya devam edilir;

- Allah'ım sen bu gençleri birbirine şeker gibi tatlı göster, onların şeker gibi tatlı geçinmelerini sağla, ağızlarının tatlarını hiç bozma, sen onlara yardımcı ol...

Şekerlerden sonra şaha asılan meyve elmadır, şah elmasız olmaz, eskiden üç adet elma asılırken günümüzde tek bir elma şahın başına takılmaktadır. Seçilen elmanın rengi de önemlidir, özellikle kırmızı elma seçilir. Elmalar bağlanırken;

- Allah'ım gelin ve damadımıza iyi huylu, aslan yürekli, temiz yüzlü, helal süt emmiş evlatlar nasip eyle...

Bol taneli üç adet nar, hazırlanan şahta yerini alırken;

- Allah'ım sen bu nar taneleri gibi onları bir taneden bin tane et, onlara ne bu dünya da ne öteki dünyada yoksulluk, darlık gösterme.

Asılan her meyve ve çerez için taşıdıkları manaya göre dualar edilerek şah bezenir. Meyve sayısı şahın kollarına göre değişmektedir. Bazen her meyveden üç adet asılarak hazırlanır bazen yedi ya da dokuz adet meyve ile hazırlanır. Bazı köylerde hazırlanan şahın en görkemli yerine tepesinde pişmiş yumurta koyulurken, günümüzde bazı köylerde şahın başına elma takılır. Yumurta takılırken edilen dua ise şu şekildedir;

- Ey yerin göğün sahibi, yoktan var eden, varlıkları yok eden, cansıza can veren Allah'ım, yarattın yumurtanın sırrını bizden nasıl sakladıysan, bu gençlerin sır saklamalarına yardımcı ol, birbirlerinin ayıplarını görmesinler, görüp de birbirlerinin yüzüne vurmasınlar. K.50, K.51, K.52, K.53, K.55, K.56, K.60, K.62, K.63, K.64, K.69, 125, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215

Dualar eşliğinde hazırlanan şah bitince, hazırlayan kişiye hediyeler verilir. Şah kız için ayrı erkek için ayrı hazırlanır. Kız tarafında hazırlanan gelinin şahı için yapılan masraf ve harcamalar kız yengesini tarafından karşılanırken, damadın şahı için yapılan masraflar sağdıç tarafından karşılanır. “Oğlan Şahı” olarak anılan damat tarafında hazırlanan şah daha gösterişli yapılmaktadır. Kız şahının üzeri renkli valla ve mendillerle örtülür. Kız şahı gündüz gelin alamaya gelirken ortaya çıkarılır ve damat tarafına bahşiş karşılığında verilir. Oğlan şahı düğün akşamı en son çıkar ve gelinin yengesine satılır. K.50, K.51, K.52, K.53, K.55, K.56, K.60, K.62, K.63, K.64, K.69, 125, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215

3.1.2.1.3. Şah Kaldırma

Damat evinde yapılan düğünde erkekler sağdıç evine toplanırlar. Yengenin getirdiği yemekleri yerken eğlenirler. Toy babasının gençlere “vakit geldi Şah bekçileri, şahı getirin” der bunun üzerine sağdıç evinden kalkan şah düğün meydanına getirilir. Eskiden meşale olarak gaz yağı dökülen tezekler dirgen/yaba gibi aletlere takılarak yakılırdır. Meşaleler içinde havaya kaldırarak getirilen şahın önünde büyük bir bayrak taşınır. Meydana getirilen şah ikile oyunlar oynanır. Şah en son kız yengesinin önüne getirilerek yengeye para karşılığında satılır. Şah en son gerdek odasına getirilerek uygun görülen bir köşeye koyulur, üzerine üç mum yakılarak bırakılır.

Şah ile İlgili İnanışlar

- Şah’ın gelin ve damadın yeni evine bolluk ve bereket getirmesi için yapıldığı söylenmektedir. K.50, K.51, K.52, K.53, K.55, K.56, K.60, K.61 K.62, K.63, K.64, K.69, 125, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Şaha elma takılırsa, tez zamanda çocukları olacağına inanılır. K.50, K.51, K.52, K.53, K.55, K.56, K.60, K.61 K.62, K.63, K.64, K.69, K. 125, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Şah üzerine yakılan üç mum bitene kadar yakılırsa evliliklerinin uzun süreceğine inanılır. K.50, K.52, K.53, K.55, K.56, K.60, K.62 K.63, K.64, K.69, K.125, K.126, K.127, K.138, K.153, K.154, K.214,
- Gerdek gecesi damat ve gelin bu şahın meyvelerinden yerse, evliliklerinin tatlı dille geçeceğine inanılır. K.53, K.55, K.56, K.60, K.62 K.63, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Şahı sağdıç evinden almaya davul zurna eşliğinde gider ve damatla sağdıca köylüler tarafından arkadan iğne batırılır. (Kars) K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Şah almaya giden damadın iki eline, sağdıcin sağ eline ve solducun sol eline kına yakılır. Elleri bir adet mum verilecek şahı almaya sağdıç evin doğru gidilir. K.130, K.131, K.138, K.139, K.141

3.1.2.2.4. Gelinin Baba Evinden Ayrılması

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde düğünler genellikle benzer şekilde yapılmaktadır. Gelinin baba ocağından ayrılması ve yeni bir eve gitmesi iki farklı eşiktir. Baba evinden

çıkan kız özel tören ve uygulamalarda çıktığı gibi damat evine girerken yeni eve, uğur ve bereket getirmesi için birtakım aşamalardan geçmektedir. Düğün sabahı kız evinden gelin çıkarmak için gelen düğün halayı davul zurna eşliğinde gelini çıkarırken birtakım adetler yerine getirilir.

- Gelinle beraber evden çıkan çeyiz için bahşiş verilir. K.32, K.45, K56, K56 K.63, K.66, K.76, K82, K85, K.97, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Gelinin sandığı yerden kalkmaz diyerek, üzerine oturan kişiye bahşiş verilir. K.32, K.45, K56, K57 K.63, K.66, K.76, K82, K85, K.97, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Gelin ata ocağından çıkmadan önce bel bağlama işlemi yapılır. Genellikle erkek kardeş bağlar. Bu kuşak üç kez dolandırılır ve üçüncüde düğüm atarak bağlanır. Dualar okunur ve gelin aile bireylerinden birinin kolunda dışarı çıkartılır. K.32, K.45, K.56, K.66, K.76, K82, K85, K.97, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215
- Bekâretin sembolü olarak adlandırılan kırmızı kuşak bele bağlanır. Daha önce evlilik yapmış biri ya da dul kalmış kadınların beline bağlanmaz. Eskiden kuşak bağlayan kardeşe yüklü miktarda para ya da silah/tüfek alınırdı. K.32, K.56, K.53 K.63, K.66, K82, K85, K.97, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214,
- Erkek tarafı gelin evden çıkarken kız evinden kaşık ya da tabak çalar. Bunu gelin baba evinden ayrılırken önünde çalarak gösterirler. Gelinin aklı baba evinde kalmasın, yeni evine bağlansın diye çalınmaktadır. K.33, K32, K.64, K62, K.85, K.89
- Artvin’de gelin ata ocağından çıkarken ayakkabısının içine arpa/buğday gibi taneli tahıl ürünleri ve para koyulmaktadır. Damat evine gelindiğinde bilen bir kişi tarafından ayakkabı gelinin ayağından çıkarılır, parayı çıkaran kişi alırken tahıl ürünlerini damat evinden biri ambara ya da mereğe döker. Gelin geldiği eve bereketiyle ve uğurlu ayağıyla geldiği görülsün istenir. (Şenesen İ. , 2015, s. 124)
- Gelin evden ayrılırken kız tarafından biri ardı sıra su serperse, su misali berrak bir hayatı olacağına inanılır. K.39, K.40, K.41
- Gelin evden ayrılırken yapacağı birtakım işlemler bekâr arkadaşlarının kısmetini açmaktadır. Bu yüzden evden ayrılırken çorap sökerse ya da ayağını yere sürterse

arkasında bulunan kişilerin kısmetinin açılacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.32, K.33

- Gelinin eline yarım örülmüş yün çorap verilirse ve gelin bunu çözerek evden çıkarsa, arkasından bütün bekârların evleneceğine inanılır. K.49
- Gelin evden çıkarken erkek tarafı kızın evinden un çalar. Un kız evinden erkek evine giderse bereketin erkek evine geçeceğine inanılır. K.3, K.2
- Artvin’de gelin evden çıkarken kapı önünde kardeşleri ya da akrabalarından biri kapıya iki bıçak saplar. Damat bıçağın üzerine para koyar. Bahşiş yeterli bulunana kadar koyulur ve yeterli görüldüğü zaman bıçak saplandığı yerden çıkarılır. Kız damat evine doğru yola çıkar. K.28, K.3
- Köyün çıkışında gelinin geri dönüp baba evine bakması uğursuzluk sayıldığı için bakmaması istenir. K.32, K.45, K.56, K.66, K.82, K.85, K.97, K.126, K.127, K.128, K.138, K.153, K.154, K.214, K.215

3.1.2.2.5. Papağa Kalkma

Kız evinden çıkan atlıların erkek evine doğru yaptıkları yarışa papağa kalkma denir. Eski köy düğünlerinde uzaktan gelen damat tarafı atlarla gelir ve bir gece kız evinde misafir olurdu. Toy babası köyde atlı gelecek kişiler kendi belirler ve özel olarak giderek “felan gün atlı gideceğiz hazırlan “derdi. Atlı gelecek kişilerin atları gösterişli atlar olur ve iyi yarışçıdırlar. Düğün sabahı gelin erkek evine gitmek için yola çıktığı zaman atlılar yarışa kalkardır. Kimin atı önce erkek evine gider ve müjdeyi verirse hediyelere sahip olurdu. Birinciye genellikle renkli valalar ile para verilirken, ikinci ve üçüncüye özel yapılan kazma boğaca verilirdi. K.50, K.51, K.54, K.55, K.62, K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120, K.121, K.122, K.138, K.180, K.187,

3.1.2.2.6. Müjde Yastığı

Gelinin sağdıç tarafından hazırlanan, küçük yastığın üzerine gelin ve damadın isimleri ya da isimlerinin baş harfleri işlenir. Boncuk ve renkli pullarla işlenen müjde yastığı damadın sağdıçına satılmak için kız evindeki düğünde ortaya çıkarılır. Sağdıç yastığı satın almak yerine çalmaya çalışır. Düğün sonuna kadar bu kovalama devam eder. Becerebilen sağdıç çalar ve düğün alayının ortasında çaldığı müjde yastığını gösterir. Hediyesini vermeden almış olur. Sağdıç yastığı çalmayı başaramazsa, yengenin istediği

fiyata satın almak zorunda kalır. Ücret genellikle kız sağdıç ve yengesini kararına bağlıdır. Erkek tarafı yastığı alamadan kız evinden ayrılırsa ayıplanacağı için genellikle almaya çalışılır. Yastığı satın alan sağdıç, erkek evinde yastığı damada ya da toy babasına verir ya da satar. K.50, K.51, K.54, K.55, K.62, K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180, K.187,

3.1.2.2.7. Gelinin Yeni Eve Girmesi

Damat evine gelen gelinin yerine getirmesi gereken birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Damat evine gelen gelinin; evin atalarının ruhuna, ocağın ruhuna birtakım saçılar saçması gerekmektedir. Evin ruhu gelini kabul etmezse ve cezalandırmaya kalkarsa evin bereketinin kaçacağına, evde huzurun mutluluğun kalmayacağına inanılır. Eski Türklerde evin ruhuna verilen canlı ve cansız kurbanlar bulunmaktadır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde eve getirilen gelinde eve girmeden önce birçok saçı saçmak, kurbanlar vermek zorundadır. Bölgede yeni bir eve girerken yaptıkları şu şekildedir;

- Gelin erkek evine gelirken önüne koç getirilerek kesilir. Kanı gelinin ve damadın alınına sürülür. K.50, K.51, K.54, K.55, K.62, K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180, K.187,
- Gelinin başından elma atılır, eve bolluk ve bereket getirmesi istenir. K.62, K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116
- Gelinin başından saçı saçılır, arpa, buğday, mısır gibi eve bolluk ve bereket getirsin diye. K.51, K.54, K.55, K.62, K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120, K.121, K.122,
- Gelinin başından aşağı fındık, fıstık, çikolata gibi çerezler atılır, gelin bolluk ve bereket içine gelsin diye. K.1, K.2, K.4, K.11, K.17 K.18 K.21 K.26, K.29, K.32, K.39, K.40
- Gelinin başından aşağı bozuk para atılır geldiği yerde sağlamlık olsun, güçlü olsun diye K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180,
- Gelin erkek evine sağ ayağı ile girer evliliği boyunca şanslı ve uğurlu olsun diye. K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180,

- Erkek evinde girerken gelinin eline şerbet verilir, içsin tatlı dilli olsun diye K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180,
- Gelin eşiğe şerbet ve bal sürer evde hep huzur olsun diye. K.11, K.17 K.18 K.21 K.26, K.29, K.32, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120
- Gelinin damat evine girerken sağ ayağıyla girer ve eşiğe basmaması gerekmektedir. Eşiğe basan gelinin o evin atalarına saygı duymadığı için uğursuzluk getireceğine inanılır. K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180
- Gelinin önüne hamur getirilir. Elini hamura sokan gelin eşiğe ve evin ocağına sürer, bereket evden ve ocaktan eksik olmasın diye. K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138, K.180,
- Kars'ta gelin eve girerken yoluna lavaş dizilir, lavaş ekmeğinin üzerine birer tane şeker koyulur. Gelin şekeri atar, ekmeği alır, bütün ekmekleri aldıkça şeker atılır. Tatlılık olsun, kismetli olsun diye yapılır ve ekmekler düğünden birkaç gün sonra genç kızlara dağıtılır. K.143, K.144
- Gelin ilk önce mutfığa götürülür. Ocağın isine elini süren gelin, terekte bulunan tuzluklara dokunur. Gelin ile eve bereketin ve mutluluğun gelmesi, dertlerin azalması istenir. K.39, K.40, K.41, K.44
- Artvin'de eve giren gelin, tekrar aynı kapıdan çıkmaz, başka bir kapıdan dolandırarak çıkarılır. K.2, K.3
- Kız erkek evine girerken başının üzerinde Kuran-ı Kerim tutulur. K.69, K.71, K.72, K.94, K.95, K.103, K.104, K.115, K.116, K.120 K.121, K.122, K.138,
- Damat evine giren gelinin başında ayna tutulur. K.4, K.11, K.17 K.18 K.21 K.26, K.29, K.32, K.39, K.40
- Tatlı dilli olması için başından şeker atılır. K.4, K.11, K.17 K.18 K.21 K.26, K.29, K.32, K.39, K.40, K.120 K.121, K.122, K.138
- Damat ve gelinin evliliği tatlı olsun, sohbetleri tatlı geçsin diye bal ve yağ yedirilir. K.85, K.89, K.92, K.100, K.189
- Gelin erkek evine gelince kız evinden çalınan kaşık, kazan üzerinde önüne koyulur. Ayağı ile vurarak düzleştirse sağlamlık olduğuna inanılır. K.62, K.64, K.65

- Gelin erkek evine girmeden önce önünde kara kazan koyulur ve üzerine, fincan, tabak ya da bardak koyulur. Gelin vurup kırarsa güçlü gelin olduğunu gösterir. K.83, K.84, K.85, K.86, K.88, K.95
- Gelin içeri girdikten sonra oturmak için izin ister ve oturmaz. Gelinin ayakta durması hediye beklediğini gösterdiği için erkek babası gelerek geline bir inek ya da bir miktar parayı hediye ettiğini, misafirlerin içinde yüksek sesle beyan ettikten sonra gelin oturur. K.83, K.84, K.85, K.86, K.88, K.95
- Eskiden gelin gelen her yaşlı için ayağa kalkar ve izin verilmedikçe oturamazdı. Yaşlı kadınlar gelinin dayanıklılığını ve sabrını ölçmek için oturmasına izin vermez saatlerce ayakta bekletirlerdi. K.83, K.84, K.85, K.86, K.88, K.95
- Gelin kayınbabası ve kaynanası içeri girince temen almak zorunda kalırdı. Bu işlem yaşlı kişiler içinde geçerliydi. Düğün günü ayakta bekleyen gelin içeri giren her yaşlı için elini bir defa yere, ardından karın boşluğuna ve alnına götürerek selam verirdir. Bunu yedi kere yaparak temen alan gelinler sevilir ve hoş görülürdü. K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.95
- Gelinin damat evinde oturtulacağı yere bir miktar buğday serpilir, oturduğu yerde kök salsın, yuva kursun, çocukları olsun diye. K.138, K.139, K.149, K.153
- Gelinin kucağına erkek çocuk verilir, erkek çocuk doğurması beklenir. Gelinin yengesi kucağına koyulan çocuğa bahşiş verir. K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.95
- Gelin alayı gelirken, gelinin önü koyun ve koç sürüsü ile kapatılır. Eskiden gelinler at üzerinde oldukları için tek elle koyunu havaya kaldırarak önlerine koymaları beklenirdi. Koçu alan gelinin güçlü ve kuvvetli olduğu anlaşılır ve çoban koçu geline bağışlardı. Ancak gelin kaldıramazsa kayınbabası koyunun parasını vererek satın almak zorunda kalırdı. Gelininde zayıf ve güçsüz olduğu yayılırdı. K.85, K.89, K.90

3.1.2.2.8. Sini Kaldırma/ Yenge Tepsisi

Damat evinde devam eden düğünde akşam olunca kız yengesinin tepsi hazırlıkları başlar. Bir gece öncesinden pişirilen tavuk, helva, kete gibi yiyecekler düğün evine getirilir. Akşam olunca yenge büyük bir tepsiye getirdiklerini dizmeye başlar, gösterişli olan bu tepside çerez ve meyvelerde yer almaktadır. Genellikle Ardahan'da yerlilerin düğününde yapılan sini kaldırma terekemeler de olan şah kaldırmaya benzetmektedir.

Hazırlanan tepsi damadın sağdıçına verilir. Gerdeğe girmeden önce sağdıç ve arkadaşları sağdıçın evinde yengenin getirdiklerini yer. Eğlence ve yemek bittikten sonra önce damat ardından sağdıç ve arkadaşları siniye para atarlar. Bu sini yengeye getirilir. Bazen sağdıç başta siniyi yengeden satın alır ve sonradan atılan paraları kendine alır. K.85, K.8 K.89, K.9 K.95, K.106, K107, K.112, K.113, K.114

3.1.2.2.9. Masa Kurma

Artvin’de düğün akşamında gençler toplanır ve bir masa kurulur. Kız tarafı damattan istekte bulunur. Masada yedi ekmek, yedi tepsi baklava gibi yiyecek yemekler bulunur ekmek ve baklavalara üst üste koyularak kesilir. Damat kız tarafı ne isterse bulup getirmek zorundadır. Bazen para, silah, kilit gibi objelerin istendiği masada itirazsız getirilen ürünler tekrar damada düğün sonunda verilmektedir. K.26, K27, K.28, K.30, K.36 K.37

3.1.2.2.10. Damat Kaçırma

Düğünlerde misafirleri eğlendirmek için yapılan gençler arasında eğlenilen bir diğer gelenekte damat kaçırmadır. Düğünde sağdıçın yanından ayrılan damat gençler tarafından kaçırlır. Başka bir eve götürülen damat için sağdıçtan veya toy babasından peşkeş (hediye) istenir. Gençleri ikna edebilecek miktarda para verilirse, damat serbest bırakılır. Gençler ne isterse yapılır ya da verilir çünkü damadın düğüne gelmemesi ayıp karşılanır.

Kars’ta kaçırılan damat için peşkeş verilmezse, damat köy işlerinde çalıştırılır, üzerine soğuk su dökülür, ya da su dolu kuruna basılır. Düğün günü bunları yaşamak istemeyen damat tarafı, kaçırılma durumunda gençlerin istediklerini hemen yerine getirmektedirler. K. 124, K.126, K.140, K.155, K153, K.155

Damat kaçırma olayını bildikleri için genellikle sağdıçlar damadı yalnız bırakmamaya çalışır. Damadın kaçırılmadığı düğünlerde damadın ya da sağdıçın ayakkabıları kaçırlır ve saklanır. Sağdıçın vereceği peşkeşten sonra ayakkabılar geri verilir. K.70, K. 71, K.74, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.211

3.1.2.2.11. Düğün Yemeğiyle İlgili İnanışlar

Eski düğünlerde köylü kadınlar toplanarak düğün yemeklerini yapardılar. Günümüzde aşçı tutularak hazırlanmaktadır. Eskiden düğünlerde kete, bişi tatlı gibi yemekler ikram edilirken günümüzde köy düğünlerinde genellikle kırmızı et, pilav ve ayran verilmektedir. Salon düğünlerinde ise; kurabiye ve meyve suyu verilerek düğün bitirilmektedir.

- Düğünlerde yemek yapan kişiler, yemekleri kimseye göstermez ve toy babasının kazan açma yapmasını ister. Kazan açma toy babasının gelerek aşçıya peşkeş yanı para vererek kazanın kapağını açmasına denir. Kapak açılırken dualar okunur ve yemek dağıtılmaya hazırlanmış olur. K.62, K. 78, K.79, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.219
- “Düğünün gösterişli olması yemeğinden belli olur” denir bu yüzden yemeklerin çok olmasına ve lezzetli olmasına dikkat edilir. K.62, K. 78, K.79, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.219
- Köyde düğüne gelemeyen, yaşlılara, bebekli kadınlara ve hastalara mutlaka düğün yemeğinden gönderilir. K.62, K. 78, K.79, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.219
- Düğünden yemek yemeden giden misafir olmamalıdır, yemek yemeyen kişinin gözü yemekte kalırsa bir uğursuzluk olacağına inanılır. Bu yüzden herkesin yemek yediğinden emin olunmaya çalışılır. K.62, K. 78, K.79, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.219
- Düğünlerde ve hayır yemeklerinde öncelik çocuklara verilir. Çocukların dualarının daha çabuk kabul olacağı düşünüldüğünden çocukların karınları doyurulur. K.62, K. 78, K.79, K.117, K.118, K.119, K. 203, K.204, K.210, K.219

3.1.2.2.12. Gerdek

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde düğünlerin üç gün sürdüğünü söylemiştik. Hayatın geçiş dönemlerinden olan ve toplumun en küçük birimi olan aileyi oluşturmak için atılan düğünün son günü gerdek gecesı ve sabahıdır. Bölgede hemen hemen aynı inanışlara ve ritüellere sahip olan bu aşamada damat sağdııcından aldığı son talimat ve izin ile girer. Dualar ile geldiğı kapı önünde arkadaşlarının kamçı ve sopalarla vurmaları eşliğinde odaya girer. Geline yüz görümlüğü takarak duvağı açar. Gelin ve damat iki rekat namaz kılar.

Bölgede damat bağlama olayı sıkça yaşanan bir durum olduğu için Artvin’de gelinle damadın beline bir kuşak bağlanır. Gerdek gecesinde yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluğu engellemek için bağlanan bu kuşağa “zambak” denilmektedir. Zambak keçi kılından yapılır ve büyüü engeller.

- Artvin’de gerdek gecesi kapıya ya da direğe bıçak saplanır. Damadın ya da gelinin bağlanmasının önüne geçmek için yapılır. K.3, K.7, K1 K.15, K32, K.33, K.41
- Artvin’de gerdek gecesinde gelin ve damadın odasına şerbet konulursa evliliğin tatlı geçeceğine inanılır. K.3, K.7, K1 K.15 K.29, K32, K.33, K.39, K.41, K.44
- Damat ilk ne derse desin gelin ona “var” demek zorundadır. Eğer ilk “var” derse o evde bolluk ve bereketin eksilmeyeceğine inanılır. K.2, K.7, K1 K.15 K.29, K32, K.33, K.39, K.41, K.44
- Hoçvan bölgesinde damat yatağın altına para ya da altın koyar. Sabah yatağı toplayan kişinin alması beklenir. K.176, K.178, K.180, K.183, K.186

Kız yengesi ve erkek yengesi gerdek gecesi kapının önünde beklerler. Damat çıkar kanlı çarşafı gösterirse herkes rahat nefes alır. Aksi bir durumda gelinin saçları kesilerek eşeğe bindirilir ve baba evine gönderilirdi. Günümüzde bu gelenekler kalkmıştır. K. 84, K.85, K.88, K.95

3.1.2.2.13. Damat Bağlama

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde halk arasında düğün zamanı en çok dikkat edilen konu damat bağlama olayıdır. Resmi nikâhtan sonra kıyılan imam nikâhı genellikle gizli yapılmaktadır. Nikahın kıyıldığı odaya iki kişiden başka kimse alınmaz. Damadın bağlanması engellenmeye çalışılır.

Borçka’da düğün haftasında damadın ablası ya da yengesi damat için düğmelerden oluşan bir kuşak hazırlar. Kuşakta bulunan düğmeler çift olmalıdır. Bu kuşak damadın beline düğün haftasında bağlanır ve gerdek gecesi açılır. Bu şekilde damadın bağlanması engellenmektedir. K.26, K.27, K.28,

- Nikâh sırasında eller bağlanmaz. K.17, K.18, K.20, K.23, K.26, K.27, K.28,
- Nikâh kıyılırken kollar birbirine dolanmaz. K.17, K.18, K.20, K.23, K.26, K.27, K.28
- Nikâh sırasında ipe düğüm atılırsa damat bağlanmış olur ve gerdeğe gidemez. K.17, K.18, K.20, K.23, K.26, K.27, K.28, K.67, K.68, K.83, K.84, K.86

- Nikâh kıyılırken oda da bulunan bütün ipler ve düğümler çözülür. K.17, K.18, K.20, K.23, K.26, K.27, K.28, K.67, K.68, K.83, K.84, K.86
- Nikâhın kıyıldığı odaya kimse alınmaz, alınan kişilerin elleri dizlerinin üzerinde açık şekilde durur. K.17, K.18, K.20, K.23, K.26, K.27, K.28, K.67, K.68, K.83, K.84, K.86
- Nikâhın kıyıldığı odada bulunan kişilerin parmağında yüzük olmamalıdır. K.3, K.230
- Bağlanan damat gerdek gecesi gelinin yüzüne bakmaz, baba evine göndermeye kalkar. Böyle bir durumda damat bir hocaya götürülerek çözdürülür. K.2
- Kız tarafından biri böyle bir olayın yaşanacağından şüphe duyarsa, gelinin beline ip bağlanır. Düğün sabahı bağlanan ip nikâhtan sonra açılır, böylece damadın bağlamasına engel olunur. K.39, K.40, K.41
- Düğünden önce damat un çuvalı üzerinde yatırılır. Ev halkından biri un çuvalını silkelemeden damat adayının, yatağının altına serer. Bir gece burada yatan damat bağlanma büyüünden etkilenmeden düğünü tamamlar. K.33, K.34
- Damat adayı düğünden önce örümcek ağını kaydattığı su ile yıkanır. İçerisinde örümcek ağı olan su ile banyoda ters oturarak yıkanır, iç çamaşırlarını da ters giyerse nikâh sırasında bağlanma büyüüne maruz kalmayacağına inanılır. K.29, K.30 K.31, K.32
- Damat nikâh sırasında bağlanır ve gerdeğe gidemezse, eşek ya da köpek tüyünden tütsü yapılır. Tütsüyü bilen hocalar yapar ve duasını okuyarak bağlanmış olan damadı çözerler. K.28, K.29, K.30 K.31, K.32
- Genç kızın saçları bir şekilde kötü niyetli kişilerin eline geçerse ve kızın saç katranda kaynatılarak suya atılırsa, ileriye dönük damat bağlama büyüü yapılmış olur. Saçı katranda kaynatılan kızla evlenen erkek gerdek gecesi bağlı olur ve kıza yaklaşamaz. Bu tür bir damat bağlanmasının çözümü de bilinmemektedir. K.32
- Nikâhta bağlanmış damadın çözülmesi için başvuru bir yöntemde, yarım asırlık bir mezar açılır ve kafatası çıkarılır. Kazanda kaynatılan kafatası ve suyu ile gelin ve damat yıkanır. K.28

3.1.2.3. Düğün Sonrası İnanışlar

Düğünle ilgili inanışlar kişilerin evlenme isteğini belirttikleri anda başlar ve düğünün bittikten sonrada devam eder. Bölgede gerdek gecesinden sonra düğün sona ermez, ertesi gün tekrar başlatılır. Gelinin yününün açılması ve aile tarafından kabul edildiğinin gösterilmesi için üçüncü gün halk tekrara erkek evine toplanarak eğlence başlatır.

3.1.2.3.1. Duvak Açma

Eskiden köy düğünlerinde gelinin yüzü üçüncü günden önce açılmazdı. Gerdek gecesinden sonraki gün aynı düğün alayı kurulur. Başında kırmızı örtü(vala) bulunan gelin meydana getirilir ve kalabalığın ortasına oturtulur. Damadın sağdıç elinde bir kama (küçük kılıç) ile meydana gelir ve gelinin etrafında oynamaya başlar. Gelinin yanında duran yengeye sorar;

- Yenge hanım kamam kınından çıkmıyor, peşkeşin var mı?
- Peşkeşin başım üstüne.

Yengenin cevabından sonra sağdıç kamayı kınından çıkararak yengeye bazen de kaynanasına sorar;

- Yenge hanım dilini mi keseyim damağını mı?
- Üç sefer bu soruyu tekrarladıktan sonra yenge şöyle der;
- Dilini kes dilsiz olsun. Atasına, milletine saygılı olsun.

Daha sonra sağdıç oynayarak tekrar sorar;

- Yenge hanım dilini mi keseyim ayağını mı?
- Ayağını kes, evinden dışarı çıkmasın, evini yuva bilsin.

Yenge ile sağdıç arasında geçen bu konuşmadan sonra sağdıç gelinin yüzünde örtülü olan valayı kama ile açıp kaçmaya çalışır. Gelin bu sırada sağdıç ayağından ya da paşasında yakalaması gerekmektedir. Yakalayamazsa ayıp karşılanır ve gelinin uyuşuk biri olduğu söylenir. Valanın sağdıçta kalması ayıp karşılanacağı için damat ya da toy babası peşkeş karşılığında valayı geri alır. K.84, K.85, K.88, K.90, K.95, K.100, K.107, K.119

3.1.2.3.2. Gelin Ertesi/Baş Bağlama

Eskiden Ardahan ve Kars köylerinde kızların bekâretlerinin temsili olan çarşafa “yüz aklı” denirdi. Düğünün üçüncü günün sabahında köyün yaşlıları erkenden düğün evine gelirler. Kızın yüz aklı bir harbul içinde, üzerine bir vala örtülü gezdirilerek gösterilir. Yüz aklığını gören kişiler çarşaf üzerine para atarlar. Bu paralar geline verilir. K.85, K.88. Çarşafı gören kadınlar zılgıt çekerse, dışarıda bekleyen erkekler olayı anlar ve havaya ateş ederler. Ardından davul zurna çalarak oynamaya başlanır.

Kars ve Ardahan’da gerdeğin ertesi günü gelinin hamaratlığını sınamak için gelinin önüne bir leğen un getirilir. İçine yedi adet buğday tanesi atılır. Gelinin hamuru yoğurması izlenir. Gelin hamuru iyi yoğurur ve eline gelen yedi buğday tanesini de çıkarabilirse hamarat gelin olduğu anlaşılır. K.85, K.95, K.101, K.127, K.128, K.129, K.153, K.154

- Gelini sınamak için Kars’ta ekmek yedirilmeye çalışılır. Ekmeği yiyen gelin saygı bilmemekle suçlanır. K.153, K.154
- Gelinin eline teşi verilir ve koyunyününden ip yapması beklenir. Hamaratlığı sınanan gelin yaparsa sevinilir. K.85

Aynı geleneğin Şavşat’a da olduğunu görmekteyiz. Geline gerdeğin ertesi günü kadınlar hamur yoğurtur. Yoğrulan hamurun içine bozuk para atılır. Hamurlardan keteler yapılır ve gelen misafirlere ikram edilir. Bozuk para kime denk gelirse, uğur getireceğine inanılır. K.39, K.40, K.41

Gerdeğin ertesi günü Artvin’de kadınlar gelini çeşmeye götürürler. Su dolu kaplarla eve gelen gelin suları evin her köşesine döker. Ev ile bağı olan ahır, ambar, samanlık gibi her yere dökülen su ile eve bereket geleceğine inanılır. (Şavşat, Meydancık) K.44, K.45, K.46

3.1.2.3.3. Gelinin Baba Evine Geri Gönderilmesi

Eskiden uygulanan ama günümüzde kalmayan geleneklerden biri de düğün gecesi gelinin baba evine geri gönderilmesi olayıdır. Gerdek gecesi kapıda bekleyen yenge ve sağdica kanlı çarşaf verilmediği zaman gelinin bekâr etinin olmadığı düşünülerek babasının evine gönderilir. Köylerde üç gün süren düğünün üçüncü günü yapılmazsa, gelinin baba evine gönderildiği bütün köylü tarafından anlaşılır.

- Yüz aklı olmayan gelinin saçları kesilerek, eşeğe ters bindirilir ve baba evine gönderilir. K.85, K.88 K.95

- Baba evine dönen gelin hoş karşılanmaz ve uğursuzluk olarak görülür. K.85, K.88 K.95
- Hayvanların hastalanması, ineklerin ve koyunların yavrularının ölmesi geri gelen gelinden bilinir. K.74, K.75, K.76, K.85, K.88 K.95
- Gelin olan genç kızın baba evine dönmesi istenmediği için düğün günü kapıdan çıkan gelinin arkasından kapı sert kapatılır. “Gidişin olsun ama dönüşünün olmasın” denir. K.74, K.75, K.76, K.85, K.88 K.95

3.1.2.3.4. Ayak Dönümü

Düğünden bir hafta sonra gelin ve damat kız evine el öpmeye giderler. Hopa’da bir hafta sonra el öpmeye giden damat kız annesine süt hakkı olarak para verir. Genellikle para ya da hediye olarak verilir. K.26

3.1.2.3.4. Değerlendirme

Soyun devamı için gerekli olan ve geçiş aşamalarından ikincisi olan düğün ile ilgili inanışlar kendi arasında düğünden önce, düğün sırası ve düğünden sonra halk inanışları başlıkları altında ele alınmıştır. Düğün öncesi halk inanışları başlığımız altında karşımıza ilk çıkan kismet açmakla ilgili inanışlardır. Bölgede belirli bir yaşa geldiği halde evlenemeyen kişilere evde kalmış gözüyle bakılmaktadır. Evlenemeyen kişiler kismetlerinin kapalı olduğunu düşünerek hocalara dua okutarak, muska yazdırılmaktadırlar. Nişanlanan kişilerin yüzüğünü takmak, kurdelesinden bir parça yutmak, ayakkabının altına isim yazmak, gelinin duvağına dokunmak, gelin kinasından yakmak, gelinin başından atılan saçılardan yemek gibi inanışlarla kapalı olan kismet açılmaya çalışılmaktadır. Düğünü olan gelinin eşyalarına dokunarak kendi kismetlerini açmak isteyen gençler eski Türk inançlarından temas büyüsünü yapmaktadırlar. Kilit açarak kismet açmaya çalışan kişiler ise demir kültünün gücünden yararlanarak üzerinde bulunan kötülüğü yok etmeye çalışmaktadır.

Bölgede gençler rüyalarında kismetlerini görmek için elma kabuğunu yastık altına koyarak, dokuz gece dokuz yıldız sayarak, yedi gece yedi yıldız sayarak ve kimseyle konuşmayarak, özel günlerde tuzlu ekmek yiyerek uyurlar. Rüyalarında kismetlerini görme inanışıyla yapılan bu uygulamaların kökeni İslamiyet’ten önceki inançlara dayanmaktadır. Rüya görme motifi ve rüyada kismetini görme genellikle Şamanizm’e

dayanmaktadır. Bazı büyüsel işlemlerde sayıların önemi büyüktür. Belirli işlemler belirli sayılarda yapılırsa sonuç alınmaktadır. Burada dokuz ve yedi sayılarının mistik gücünden yararlanılmaya çalışılmıştır.

Bölgede düğünlerde yapılan şah hazırlama ve kaldırma geleneğinde bir ağaç parçası düz bir zemine oturtulur, etrafına dokuz kol yapılarak ağaç şekli verilir. Bu ağaca dokuz koluna, dokuz elma takılarak süslenir. Gelin ve damat için hazırlanan şahın görünümü ağaca benzetilir. Doğurganlığa temsil eden elmaların takılması çocuk sahibi olmaları istendiği içindir. Eski Türk inançlarından ağaç kültünü burada görmek mümkündür ayrıca kutsal sayılan ve doğurganlığı temsil eden elma düğünlerde gelinin başına atılarak doğurganlığının geline geçmesi istenir.

Gelinin baba evinden çıkarken yaptığı uygulamalar ve damat evine girerken yaptığı uygulamalara eski Türk inançlarının en çok karşılaşıldığı inanışlardır. Gelin sandığına hamur, bakır, bal, arpa, buğday demir konulması gelinin sağlamlıkla gittiği eve bereket ve tatlı dil götüreceğine inanılır. Damat evine girerken önüne koyun kesilmesi, tabak kırdırılması, başından şeker, para, buğday, çerez gibi saçılar saçılması, kapıya hamur ve bal sürmesi, ocağın isinin tereklere sürülmesi gibi birçok inanışı yeni geldiği evin ruhlarını hoşnut etmek için yapmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde karşımıza çıkan damat bağlamayla ilgili inanışlar bölgenin tamamında vardır. Genellikle nikâh sırasında kötü niyetli kişiler tarafından el bağlama, ipe düğüm atma, kilit kapatma bıçak kapatma gibi farklı şekillerde ama aynı amaç için yapılan bu uygulama erkeğin basiretini bağlayarak cinsel isteksizlik için yapılmaktadır. Eski Türk inançların da bu uygulamaya kara büyü denilmektedir.

Borçka'da düğünden önce damat için düğmelerden oluşan bir kuşak hazırlar. Kuşakta bulunan düğmeler çift olmalıdır. Bu kuşak damadın beline düğün haftasında bağlanır ve gerdek gecesi açılır. Genellikle nikâh sırasında yapılan damat bağlama işleminde önceden tedbir alınarak kuşak hazırlanmaktadır.

Kars'ta damat bağlandıysa çözmek için cuma günü seladan sonra kibleye doğru dönülerek kilit açılır. Kökeni eski Türk inanışlarına dayanan ve kara büyü olarak bilinen damat bağlama pratiğine İslamiyet'in kabulüyle tedavi yöntemleri İslamiyet'e uygun yapılamaya çalışılmıştır.

Bölgede kara büyü olarak yapılan bu damat bağlam işlemine maruz kalmamak için önceden tedbirler alınmaktadır. Damadın bağlanmasını engellemek için damadın un çuvalının üzerinde yatırılması, örümcek ağı kaynatılmış su ile ters yıkanması, elbiselerini ters giymesi, gelinin beline düğünden önce ip bağlanıp gerdek gecesi açılması, damada düğmelerle hazırlanan kuşak takılması gibi inanış ve uygulamaların temeli eski Türk inançlarına dayanmaktadır. Bütün bu tedbirlere rağmen bağlanma yaşayan damat için Artvin’de eşek veya köpek kılından tütsü yapma, yarım asırlık mezardan çıkan kafatasının suyu ile banyo yapma gibi ritüeller gerçekleşmektedir. Kişi üzerine yapılan büyü ancak o kişinin ölümüyle ortadan kalktığı için eski Türk inançlarında hasta kişiyi iyileştirmek için şamanlar kendilerini toprağa gömmektedirler (Yörük, 2014, s. 38). Artvin’de mezardan çıkarılan kafatasıyla yıkanan kişi kendini ölmüş gibi göstermek istemektedir. Sempatik büyü ile kendini ölmüş birinin kemikleriyle yıkadığında, kemiklere temas edecektir. Ayrıca suyun iyileştirici ve temizleyici gücünde kullanılmaktadır.

Gerdek gecesinden sonra bölgede özellikle Kars ve Ardahan’da yüz akı olarak adlandırılan çarşaf ortaya çıkarılmadığı zaman düğün sabahı gelinin saçları kazıtılarak eşeğin üzerine ters bindirilerek baba evine gönderilmesi eskiden yapılan ama günümüzde yapılamayan bir gelenektir. Sagaylar defin törenini tamamlayıp eve döndüklerinde ölen kişinin saç örgüsünün yarısını keserler. Yine Manas destanında bir hakan kadınlarını boşadıktan sonra saçlarını kestirerek dışarı atıyor, bu kadınlarda muhafızlar tarafından yağma ediliyor. Dul kalan kadının saçlarının kesilmesi gerektiği inanışı eski Türk inançlarından biridir.

3.1.3. Ölümle İlgili İnanışlar

Ölüm ele alınan geçiş dönemlerinin sonuncusudur. Bilinmezliğe doğru yapılan bu yolculuk insanoğlu için içinde korku ve çaresizlik barındırmaktadır. Ölümden ve sonu bilinmeyen yolculuktan korkan halk ölen kişinin daha sonraki yaşamı için, çıktığı yolculuğun kolay olması için, gittiği yerden dönmemesi ve yanında kimseyi götürmemesi için ölüm anı, sırası ve sonrası için bir takım uygulamalar yapmaktadırlar. Çalışma sahamızda ölüm öncesi, sırası ve sonrası ile ilgili inanış ve uygulamalar tespit edilerek ele alınmıştır.

3.1.3.1. Ölüm Öncesi İnanışları

Bölgede ölüm öncesi inanışlar ve uygulamalar; genellikle bir ölüm olayının gerçekleşeceğini önceden haber veren, birtakım olay ve durumlarla alakalı inanış ve uygulamalardır. Bu durum bazen bazı hayvanların birtakım hal ve hareketleriyle ilişkilendirilmektedir. Baykuşun evin bacasında ötmesi, hayvanların gece bağırması, çakalın veya köpeğin eve bakarak uluması gibi durumlarda bir ölüm olayının gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Bölgede yapılan araştırmalarda ölüm olayının gerçekleşeceği rüyada görülmektedir. Kişinin öleceği ya da haneden birinin öleceği görülen rüyalarla önceden bilinmektedir. Rüyada evin direğinin yıkılması, tavanın çökmesi gibi durumlar evden ölüm haberinin çıkacağını göstermektedir.

3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler

31.3.1.1.1. Rüyada Görme

Geçiş dönemlerinden biri olan ölüm halk inançlarının karşımıza en çok çıktığı bölümlerden biridir. İnsan hayatının son bulduğu ve yeni bir hayatın başladığı bu dönemde ölen kişinin ahiretteki hayatını kolaylaştırmak için birtakım ritüeller yapılmaktadır. Günlük hayat içinde yaşanan birtakım olaylar kişilere ölümü düşündürerek ön hazırlık yaptırmaktadır. Bu ölümü düşündüren olaylar arasında, görülen rüyalarda yer almaktadır. Rüyalarda görülen bazı olaylar ölümle yorumlanmaktadır.

- Rüyada evin direğinin yıkıldığını görmek evin yaşlısının öleceği anlamına gelir. K.90, K.93, K.100, K.101, K.102
- Rüyada evin tavanı çökerse evden birinin öleceğine inanılır. K.88
- Rüyada evin ocağı yıkılırsa veya ocakta ağaç büyürse evden birinin öleceği düşünülür. K.3, K.5, K.17, K.53, K.56, K.66, K.124
- Rüyada evde düğün olduğu görülürse o evden ölü çıkacağına inanılır. K. 84, K85, K88, K.92, K.93, K.223, K.227
- Rüyada kişi kendini ya da başkasını su kenarında beyazlar içinde görürse, beyazları giyen kişinin öleceğine inanılır. K.149
- Ölen kişiyi rüyada görmek ölümle yorumlanmaktadır. Özellikle ruh “ben falan kişiyi götürmek istiyorum” derse, istediği kişinin öleceği düşünülür. K.75, K.76
- Rüyada beyaz giyerek at üstünde yolculuğa çıkmak ölümle yorumlanır. K.53, K.56

- Rüyada evde ya da kapı önünde kazan kaynatmak, yemek yapmak ölümle yorumlanmaktadır. K.176, K.177

3.1.3.1.1.2. Hayvanların Ölümü Çağrıştıran Hareketleri

- Köpeğin eve bakarak uluması evden birinin öleceğiyle yorumlanır. K.1, K.5, K.91, K.95
- Horozun gece ötmesi veya tavuğun horoz gibi ötmeye çalışması o evden birinin öleceğiyle yorumlanır. K.52, K. 151, K.84, K.176
- Baykuş uğursuz hayvan olarak bilinir ve kimin kapısında öterse o evden cenaze çıkacağına inanılır. K.92, K.93, K.151
- Karga evin önünde ötmeye başladığında kovulur ve “hayır haber” denir. Karga kimin evinin önünde öterse o evden birinin öleceğine inanılır. K.32, K.127
- Çakal kimin evinin önünde ya da kimin topraklarında ulursa o kişinin öleceğine inanılır. K.1

3.1.3.1.1.3. Eşyalarla İlgili Ölümü Çağrıştıranlar İnanışlar

- Cam ya da porselenden yapılan eşyaların düştüğü halde kırılmaması uğursuzluk olarak görülmekte ve ölümün habercisi olarak görülür. K.85
- Aynanın düştüğü halde kırılmaması ölümün habercisidir. K.85, K.88

Geçiş aşamalarının sonu olan ölüm bilinmezliğe geçiş aşamasıdır. İnsanların korktuğu ve çekindiği duruma karşı önlem alabilmek için kendi davranışlarından, hayvanların hareketlerinden ve eşyaların durumundan ölümle ilgili sonuçlar çıkarmaya çalışmışlardır.

3.1.3.2. Ölüm Sırası İnanışlar

Hastanın öleceğini anlayan yakınları, hastayı yalnız bırakmaz. Başında Kur'an-ı Kerim okunan hastanın dudakları pamuk yardımıyla ıslatılır. Yörede genellikle bu işlem içim zezem suyu tercih edilir. Dudakları kuruyan hastaya su verilmediği takdirde şeytanın su karşılığında hastadan imanını istediğine inanılır. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95. Hasta imanını satmasın diye sürekli dudakları ıslatılır. Hastanın durumu kötüleştiğinde kendisinden salavat getirmesi istenir, helallik alınır. Hasta son nefesini rahat versin diye odada fazla insan bulunmasına izin verilmez. Can verirken ağlamak ve

çığlık atmak gibi hastayı rahatsız edecek durumların önüne geçilmeye çalışılır. Ölmek üzere olan kişinin korkması ve can verememesine yörede “canın dağılması” adı verilir. Canı dağılan kişi son nefesini veremezse kırk gün daha can çekişeceğine ve azap çekeceğine inanılır. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95 Ölüm, ayakucundan başlar ve burnunun soğumasıyla artık son nefesin geldiği bilinir. Ölen kişinin gözleri kapatılır ve başı düzeltilir. Sırasıyla ev halkına ve köylüye ölüm haberi duyurulur. Ölümün gerçekleşmesiyle dini kaideler gerçekleştirilmeye başlanmaktadır. Bir müddet beklendikten sonra çenesi bağlanır, ayakları ve kolları düzeltilir. Yataktan alınarak yere fya da sert bir zemine yatırılarak üzerine çarşaf örtülür. Ölen kişinin gözleri açık kaldıysa ve kapanmıyorsa, göremediği ve görmek istediği biri olduğuna inanılır. Uzakta olduğu için gelemeyen biri varsa onun fotoğrafı getirilerek gözlerine sürülür, kapanacağına inanılır. Yere konulan ölü için “rahat döşegine konuldu” denir. K.6, K.17, K.22, K.56, K.62, K.78, K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95 Üzerine şişmemesi için bıçak, makas gibi demirden bir araç konur. Artvin’de ölen kişinin başının altına tabak koyulur, başı düz kalsın diye. K.28

Ölünün yanında sürekli biri ya da birileri bulunur. Odanın pencereleri kapatılır ve kedi girmemesine dikkat edilir. Bölgede kedilerin cenazeye zarar vereceği ve ölünün olduğu odaya kedinin girmemesi gerektiği inancı bulunmaktadır. Kedinin ölüyü yemeye çalıştığı; burun ve kulaklarını kemirdiği söylenmektedir. Ardahan Hoçvan köylerinde kedi ölünün üzerinden atlarsa ölen kişinin canlanacağına ve ruhunun geri geleceğine inanılır. K.176, K.178, K.179, K.180, K.183

Ölüm haberi yakın akrabalara telefonla ya da biri vasıtasıyla bildirildikten sonra selası verilir. Sela verildiğinde köylüler hemen dışarı çıkar, oturanlar ayağa kalkar ve sessizce selayı dinler. Seladan sonra köylüler cenaze evinde toplanır. Alevilerin yaşadığı ilçe olan Damal’da sela okutulmamaktadır. K.216 Bölgede sabah ölen kişi öğlen namazından sonra, öğlen ölen kişi ikindi namazından sonra defnedilir. Uzaktan biri gelecekse bir gün bekletilir. Başka şehirlerde vefat eden kişilerin cenazeleri genellikle köylülerine getirilmektedir. Başka ilden gelecek cenazeler içinde sela okutulur ve köylüye duyurulur.

Ölüm insanoğlunun son yolculuğu, son dönemidir. Yeni bir başlangıca doğru yol alan kişi için birtakım inanış ve uygulamalara başvurulur. Kuzeydoğu Anadolu’da ölüm İslam’ı inanca göre yeni bir dünyanın başlangıcıdır.

3.1.3.3. Ölüm Sonrası İnanışlar

Ölen kişini yıkamak için rahat döşeğinden kaldırıldığında yerine bir tepsi un, buğday ya da taş koyulmaktadır. Arkasından bir başkasını ya da evin bereketini götürmemesi için konulan un ve buğday daha sonra bir fakire verilir. Taşta evin bir kenarına koyulur. K.32, K.33, K.41, K.42, K.85, K.88, K.122, K.123, K.153, K.154,

Cenazenin olduğu evde ki bütün sular dışarıya dökülür. Ardahan'da Azrail can aldıktan sonra kılıcını bu sulara yıkadığı düşünür. Artvin'de ise Azrail kişiyi sırtından hançerlerken kanın su dolu kaplara sıçradığı için pis olduğu ve dökülmesi gerektiği inancı yer alır. K.85, K.88

Yusufeli'nde cenaze olan evde ve köyde ki herhangi bir evde, cenaze günü iğne iplik kullanılmaz. Dikiş dikmek ve çamaşır yıkamanın günah olduğuna inanılır. K.49

Cenaze mezarlığa götürülürken evde bulunan hasta, lohusa kadın ya da yeni doğmuş bebek varsa ayağa kaldırılır. Aksi takdirde ölü baskını olacaklarına inanılır. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95

Ölünün bulunduğu evde yanan veya köz bulunan ocağa çam sakızı atılır, evin güzel kokması için. K.29, K.33

Ölü evinde bulunan yemeklere ölüm bulaşmıştır düşüncesiyle çöpe dökülür. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95

Şavşat Meydancık'ta rahat döşeğinde bulunan ölü sertleşirse hayra yorulur, sertleşmez yumuşak kalırsa arkasından birini götüreceğine inanılır. (Altınkaynak, 2016, s. 22)

Can verirken zorlanırsa günahkâr olduğuna ve cehenneme gideceğine inanılır. Huzurlu bir şekilde can verdiyse cennetlik olduğuna inanılır. K.84, K.85, K.186, K.187

Ölen kişi arkasından bir başkasını götürmesin diye, rahat döşeğinden kaldırıldıktan sonra yerine çivi çakılır. "Alacağın bu olsun" denir. Böylelikle bir başkasının ölmeyeceğine inanılır. K.110, K.111

Cenaze giderken arkasından bir kürek toz atılır, "götüreceğin bu olsun" denir. K.214, K.115

3.1.3.3.1. Yıkamayla İlgili İnanışlar

Bölgede ölen kişileri dini görevliler yıkadığı gibi yıkama işini bilen aile yakınları da yıkayabilir. Ölen kişi kadın ise kadın, erkek ise erkek yıkar. Eskiden evlerin önünde kurulan çadırlarda yıkama işlemi yapılırken günümüzde hastane morglarında yıkamada işlemlerinin yapıldığı görülmektedir. Alevilerin yaşadığı köylerde cem evlerinin yıkama işlemleri için ayrılmış bölümlerinde yıkanmaktadır. Köylerde yıkama işlemi için kapı önüne kazanlar kurulur ve yıkama için sular ısıtır. Ölünün yıkanacağı suya herhangi birinin eli veya eşyası değmemelidir. Sular ısıtılırken altında yanan ağaçlar ileri itilmez, yenisi konur K.91, K.93, K.100, K.101. Yıkama işlemine önce abdest sonra gusül abdesti alınarak başlanır. Suyun ılık olması gerekir. Yıkama işlemi bittikten sonra aile bireylerinde su dökmek için içeri girmek istenler içeri alınır. Ölünün üzerine su dökmek “helallik almak” anlamındadır. Bölgede yıkama işlemi dini kaideler çerçevesinde yapıldığı için benzer uygulamalar görülmektedir. İnanışlar bakımından her ilde ve ilçede farklılık görülmektedir.

- Ardahan’da yıkama suyu atılır ve tamamı ölü üzerinde kullanılmaya çalışır. Kalan su olursa kullanılmaz ve dışarı ayak basılmayan bir yere dökülür. K.79, K.80 K. 81, K.164, K.165
- Artvin’in Murgul ve Yusufeli ilçelerinde kalan su ile herkes yüzünü yıkar. Ölen kişinin ruhu gelerek yıkama işleminde ve orada bulunan kişileri rahatsız etmesin diye kalan su ile abdest alınır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 91)
- Bölgede biri öldükten sonra evde bulunan bütün sular dışarı dökülür ve yıkama işlemi için su evden alınmaz dışarıdan çeşmeden getirilir. Azrail insanoğlunu öldürdükten sonra kılıcının evdeki sular ile yıkadığına bu yüzden suların kanlı olduğuna inanılır. K.85 K.88
- Artvin’de cenaze yıkayıcıları sabunu birbirlerine genellikle el içinden verirler. El içinden sabun vermek sadece cenaze yıkanırken yapıldığı için günlük hayatta yapılmaz aksi takdirde ölümün çağrıldığına inanılır. K.26, K.27 K.28
- Köyde ölü yıkama işlemi sırasında evlerde yatan kişiler uyandırılır. Ölünün ağırlığının yatan kişiye geçeceğine inanılır. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95
- Yusufeli’nde ölü yıkama işleminden sonra kalan su evin direklerine ve tahtalarına serpilir. Ölünün ruhu ya da canı evde kalmasın diye yapılması gerektiğine inanılır. Ölen kişinin kıyafetleri kalan su ile yıkatılır. K.49

- Kıyafetleri yıkayan kişiye hediye ya da para verildiği için yardıma muhtaç kişiler arasından seçilir. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95
- Yıkama işlemi bittikten sonra kazanda kalan su dökülür ve kazanlar ters çevrilir. Kazan birkaç gün ters çevrili şekilde kalır. Arkasından bir başkasının ölmemesi için yapılır. K. 122, K.123

Kars ve Ardahan'da ölü yıkanırken kullanılan eşyalar bir daha kullanılmazken Artvin'de bu eşyalar kullanılmaktadır. Örneğin ölünün yıkandığı sabun saklanır. Kısmeti bağlanan genç kızların bu sabunla yıkandıktan sonra kismetlerinin açılacağına inanılır. Çocuğu olmadığı için ölü basmasına uğradığı düşünülen gelinlerin çocuk sahibi olması için bu sabunla yıkanması da yörede bir başka inanıştır. K.29, K30 K31, K32, K39, K.41

3.1.3.3.2. Kefenlemeyle İlgili İnanışlar

Köylerde kefen biçme işle mi evlerde yapılır. Bazen ölen kişi Hacca gittiyse orada giydiği kefen hazırdır. Kefen biçme işleminde iğne iplik kullanılmaz. 12 metreden oluşmaktadır. Kefenin üç ya da dört parçadan oluştuğu söylenir. Kadın için bir göğüsten aşağısı kapatacak şekilde bez sarılır üzerine kıyamet gömleği giydirilir. Beyaz bir başörtüsü örtüldükten sonra iki büyük beze sarılır. En üstte bulunan bez baş ve ayak kısımlarından bağlanır. Ayrıca mezara indirirken rahat olsun diye bel kısmından da bağlanır. Mezara indirilince baş kısmında bağlı olan parça açılır. Kefen güzel koksun diye gül suyu dökülür. K.76, K.84, K.85, K.88, K.92, K.95 Eskiden kefenlerin yanında verilen buhur bir kap içinde yakılır ve kefen üzerinde gezdirilerek kokunun sinmesi sağlanırdı. Damal'da ölen kişinin kefeninin üzerine çörek otu dökülür. K.216

- Ölen kişi arkasından bir başkasını götürmesin diye kefenden bir parça yırtarak eve, ahıra veya ambara bağlanmaktadır. K.85, K.86, K.87, K.88
- Ardanuç'ta ölen kişi evin büyüğü ise kefen için boyu iple ya da ağaçla ölçülmektedir. Ölçümde kullanılan araçlar ambarda saklanır. Böylece evin bereketinin ölenle beraber gitmeyeceğine, ambarda kalacağına inanılır. K.33, K.34, K.35
- Buhur yapılarak kefen tütsülenirse kötü ruhların ölüye yaklaşamayacağına inanılmaktadır. K.76, K84, K85, K88, K92, K.95
- Kars Azerilerinde kefenleme yapılırken ölünün üzerine sitr-i kâfir dökülür, şeytanı kovduğuna inanılır. Seyid tarafından okunmuş üflenmiş güzel kokulu

tozdur. Ölü'nün gözlerine, kulaklarına ve özel bölgelerine konur. K.143, K.144, K.147

3.1.3.3.3. Tabutla İlgili İnanışlar

Mezarlık yakın ise tabut omuzlarda taşınarak mezarlığa götürülürken, uzaksa arabayla götürülür. Tabut önce aile bireyleri tarafından taşınır daha sonra akraba ve köylüler tarafından sırayla omuzlanır. Mezarlığa getirilen tabut musalla taşına konur. Tabutun üzerine yeşil bir örtü örtülür. Murgul'da tabut üzerine mavi örtü örtüldüğü de görülmüştü. Bazı köylerde cinsiyeti belli olsun diye kadınların tabutuna başörtüsü de serilir. Bölgede tabuta bir şey konulmaz inancı varken Ardahan'da bazı köylerde ölen kişinin tabutuna toprak ya da ekmek konulmaktadır. Gözü toprağa doysun diye toprak konur ve mezarlıkta mezarın üstüne dökülür. K.85, K.85, K.86, Arkasından rızkını götürmesin diye ekmek konulur. Oda mezarlıkta kuşların yemesi için parçalanarak bırakılır. K.76, K.152

- Artvin Borçka'da eskiden ölülerin tabut ile defin edildiği söylenmiştir. Tabut üzerinde bulunan yeşil örtü ile gömülürken günümüzde bu şekilde defnedilen kalmamıştır. K.28
- Ölen kişi tabut ile gömülürse kıyamet günü tabutu sırtında taşıdığına inanılır. K.88 K.125, K.130
- Tabutun içine ekmek koyulursa ölü'nün, evin bereketini götürmeyeceğine inanılır. K.85
- Cenaze evden çıkarılırken tabutun kalktığı yere taş konulursa ağırlığının taşla geçeceğine inanılır ve arkasından kimseyi götürmeyeceğine inanılır. K.88, K.95
- Tabut taşımak sevap olarak görüldüğü için iki üç adımda bir değişir. Herkes taşımaya çalışır. K.201, K.207, K.210,
- Murgul'da ölen kişi kimsesizse ve mezara koyacak akrabası yoksa namahrem olduğu için kimse dokunmaz ve ölü tabutla birlikte defnedilir. (K. Karasüleymanoğlu, 1950)

3.1.3.3.4. Mezar Kazmayla İlgili İnanışlar

Cenaze haberi duyulduktan sonra köylüler ve akrabalar kendi aralarında iş bölümü yaparlar. Acılı aileye ölen kişinin vasiyeti olup olmadığı öğrenilir. Özellikle gömülmek

istediği bir yer varsa orada mezar kazma işlemleri başlatılır. Vasiyeti olmayan kişiler köy mezarlığında sıraya uygun bir şekilde defin edilir. Artvin ve çevresinde kişilerin aile mezarlıkları bulunmaktadır. Genellikle evlerinin önünde bulunan mezarlıklara defin edilir. Kış aylarında ölüm gerçekleşmişse önceden mezarlıkta ateş yakılarak toprağın yumuşaması beklenir. Ardından mezar kazılır. Kadınların mezarı erkeklerin mezarına göre daha derin kazılır. Kadının mezarı göğüs hizasın iken erkeklerin mezarı bel hizasında olur. Mezar kazıldıktan sonra ölünün yüzü kibleye gelecek şekilde sağ tarafta bir oyuk oluşturulur. Bu tür mezarlara “lehd” mezar denilmektedir. Eskiden mezar kazmaya giden kişilere kaz yağı, kibrit, şeker gibi hediyeler verilirmiş. Bölgede “kazma payı”, “kazma hakkı” olarak bilinen bu hediyelerden başka bu kişiler ölü için verilen yemeklere davet edilir. K.26, K.27, K.28, K.83, K.197, K.198

Kars Caferilerinde mezar dikdörtgen şeklinde kazılır. Mezarın içine topraktan yastık yapılır ve ölen kişi düz şekilde yatırılır. Buna şam mezar denir. Mezarın kenarlarında tahtalar geçecek şekilde oyuklar oyulur, ölü mezara koyulduktan sonra tahtalar oyuklardan geçirilerek mezar kapatılır. K.147, K.143, K.144

3.1.3.3.5. Cenaze Namazı

Bölgede cenaze namazı, öğle ve ikinci namazına denk getirilir, namazlar kılındıktan sonra cenaze namazına geçilir. Cenaze namazı ölen için duadır. Ayakta kılınır ve dört tekbirdir. Hoca, cenazenin önünde durur. Cemaat da imamın arkasında saf olur. Alevi köylerinde namazı dedeler kıldırır ve Sünnilerden farklı olarak, dede cemaatle birlikte cenazenin önünde durur. Çıldır’da cenaze namazı için saflar hep 7-9-11-13 şeklinde tekli rakamlarla oluşturulur. İmam, cenaze namazına niyet ederek ilk tekbiri alır. Sünni köylerde cemaat “uydum imama” diye niyet ederken aleviler “uydum On iki imama” diye niyet edilir. Tekbirden sonra imam ve cemaat, ellerini göbeklerinin altında bağlarlar; “Süphaneke” okunur. Bundan sonra eller kaldırılmadan ikinci tekbir alınır; “Salli” ile “Barik” okunur. Sonra üçüncü tekbir alınır ve bir dua okunur. Sonra dördüncü tekbir alınır ve eller bırakılarak önce sağa sonra sola selam verilerek namaz bitirilmiş olur. (Köse, 2017, s. 73)

Namazı kılındıktan sonra hoca; “falan kişiyi nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Cemaat; “iyi bilirdik” diye cevaplar. Bu soru üç kez sorulur ve üç kez cevap alındıktan sonra hoca; “hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar. Cemaat “helal ettik” dedikten sona defin

işlemleri başlar. Eskiden hakkını helal etmeyen olursa cenaze üç gün o musalla taşından kaldırılmayarak bekletilmiş. Cenaze yakınları kişiye hakkını helal ettirmeye çalışır. K.3, K.5, K.7, K.17, K.28, K.30, K.41, K.54, K.125, K.133, K.128, K.155

Damal'da tabut sırtı alınır ve mekândan yedi adım uzaklaştıktan sonra Dede halktan (cemaatten) “razılık” ister: “Ey cemaat! Bu can dar-ı fenadan, dar-ı bekaya intikal etmiş gidiyor. Komşu hakkını, tuz ekmek hakkını, ahiret hakkını, hakkınızı, emeğinizi helal ediyor musunuz? Helal ediyor musunuz? Helal ediyor musunuz? Helal ediyor musunuz?” diye sorar. Genellikle herkes hakkını helal eder. Ölen “can” da hakkı olduğunu söyleyen olursa mevtanın hayatta olan musahibi bu hakkını öder. Dede bu işlemi üç defa tekrarlar. Böylece cenaze namazı için musalla taşına götürülür. Dede bu sırada cemaate ihtarda bulunur. Cenaze namazında saf tutanlara “müskül hali olan şahıs, yani abdesti olmayan ya da namaz kılmak için müsait olmayan kişiler varsa cenaze namazına durmasın” der. Sünnilerden farklı olarak Damal'da kadınlarda cenaze namazına katılabilir. (Uyanık & Kala, 2013)

3.1.3.3.6. Defin İşlemleriyle İlgili İnanışlar

Defin işlemleri için aileden birileri mezara iner. 4 kişi yardım eder ve kefende tutulması için bağlanan yerlerden tutarak mezara indirilir. Mezarın içinde sağ tarafına doğru yatırılır ve arkasına toprakla destek verilir. Kefenin baş kısmında bulunan düğüm açılır. Ardından önceden hazırlanmış tahtalar mezara yerleştirilir. Mertek olarak adlandırılan bu tahtalar genellikle dokuz parçadan oluşmaktadır. Üzeri hızlı bir şekilde toprakla kapatılır. Defin sırasında hoca Kur'an-ı Kerim okur. Talkın verilir ve mezara su dökülür. Mezarın başına ve ayak kısmına tahta konur. Özel yaptırılan tahtalarda ölen kişinin adı soyadı, doğum tarihi ve ölüm tarihi yazdırılır. Ayak kısmında bulunan tahtada herhangi bir şey yazmaz. Bu tahtalar mezar kazma işlemi yapılırken hazırlanır. İsimler çivi ile kazılarak yazılır ve üzerinden kalem ile geçilir. Bazı köylerde boyandığı da görülmüştür. Ölen kişi erkek ise mavi, kadın ise yeşile boyanmaktadır. Ölen kişi kadın ise baş tahtasına başörtüsü bağlanır.

Defin işlemi bittikten sonra Damal'da ölünün arkasından şu şekilde dua edilir; “Ey Yaradan ölümüze dirimize, erlerin, pirlerin, geçmişlerin, peygamberlerin, velilerin nebilerin yüzü suyu hürmetine, bu Hakk’a yürüyen canımızı da yanına al yardımcısı ol.” (Uyanık & Kala, 2013)

- Murgul'da ölü mezara konulduktan sonra hoca elinde bir kâğıda yazılar yazar ve acele bir şekilde ölünün göğsüne koyar. Bu kâğıda “gehtiname” denir.
- Kars Azerilerinde mezara ölen kişinin birinci derece yakınları giremez. Ölen kişi anne veya baba ise çocuklarından birinin onları mezara koyması hoş karşılanmaz. “Seni yere gömem” der gibi olacağı için ölen kişinin bir kuşak öte yakınları mezara girer ve ölüyü mezara koyar. K.147, K.143, K.144
- Kars Azerilerinde ölen kişiye telkin verirken, ismi okunan ölünün titrediğine ve ruhun o anda bedene geçici olarak tekrar girdiğine inanılır. K.147, K.143, K.144
- Hoçvan'da mezardan çıkarılan toprak artmadan çukura doldurulmalıdır inancı bulunmaktadır. Toprak atma işlemi sırasında kürek elden ele verilmez. K.181, K.183, K.184, K.185.
- Ölü mezara konulduktan sonra toprak hızlı atılır yoksa ruhunun geri çıkacağına inanılır. K.73, K.84, K.125, K.135, K.162, K.175,
- Ruhun ölen kişinin kim olduğunu öğrenmek için mezara indiğine ve kefeni açtığına inanılır. K.52, K.61, K.87, K.91, K.100, K.210
- Ardanuç'ta defin işleminden sonra mezarlıktan çıkan kişiler arkalarına bakmadan çıkarlar. Aksi takdirde ölen kişinin aklının dünya malında kalacağına ve aileden birini peşinden götürmek isteyeceğine inanılır. K.33, K.34, K.135
- Ardahan'da ölen kişi mezara konulduktan sonra yüzüne bir avuç toprak atılır. “Gözünü toprak doğursun” anlamında yapılan bu işlemten sonra ölen kişinin dünya malında gözünün kalmayacağına inanılır. K.52, K.61, K.85, K.87, K.88, K.91, K.100, K.210
- Mezara kim daha çok toprak atarsa o kişi daha fazla sevap kazanır. K.52, K.61, K.85, K.87, K.88, K.91, K.100, K.210
- Ölü mezara indirildikten sonra ne kadar hızlı gömülürse o kadar iyi sayılır. K.52, K.61, K.85, K.87, K.88, K.91, K.100, K.210

3.1.3.3.7. Defin İşleminden Sonra Yapılan Uygulamalar

Mezarlıktan çıkan kişiler sırasıyla ölen kişinin ailesine ve akrabalarına baş sağlığı diler. Cenazeye katılan kişiler toplu halde cenaze evine gelirler. Eskiden köylerde cenaze evinde yemek pişirilmez ve komşular yedi gün o eve yemek getirirmiş. Köylüler uzaktan gelen kişileri evlerine misafir eder, kalacak yer verirlermiş. Günümüzde ise cenaze defin

işlemleri yapılırken cenaze evlerinde kazanlarla yemekler hazırlanmaktadır. Ölen kişinin hayrına kendi evinden hayvanı varsa kesilerek yemekler yapılır. Yoksul kişilerin cenazesinde köylüler kendi aralarında para toplayarak yemekleri yaptırmaktadır. Mezarlıktan çıkan kişiler cenaze evinde yemeklerini yer, baş sağlığı diler ve okunan Kur'an-ı Kerimden sonra dağılmaya başlar. K.52, K.61, K.85, K.87, K.88, K.91, K.100, K.210

3.1.3.3.8. Ölünün Belirli Günleriyle İlgili İnanışlar

3.1.3.3.8.1. Ölünün Üçüyle İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde “kazma kürek payı” olarak adlandırılan bu günde ölen kişi için yemekler ve helva yapılır. Mevlit okutularak mezar kazma işlemini yapan kişiler davet edilir. K.52, K.61, K.85, K.87, K.88, K.91, K.100, K.210

Ardanuç'ta üçüncü gün “can helvası” denilen un ve dut pekmezinden yapılan helva dağıtılır ve ölünün mezarını kazan kişilere yufka arasına konmuş helva dağıtılır. Bu yapılmazsa kazma kürek seslerinin ölünün kulağından gitmeyeceğine inanılır. K.33, K.34, K.135

Damal'da “kazma takırtısı” olarak adlandırılan üçüncü gün helvası aynı şekilde yapılmaktadır. K.221, K.223, K.227, K.226

3.1.3.3.8.2. Yedisiyle İlgili İnanışlar

Ölen kişinin ardından Mevlit okutarak yemek verilir. Bir gün öncesinden hazırlıklara başlanır. Alışverişler yapılır ve kazanlarla helva yapılır. Helva yapımı bölgede özellikle dikkat edilen bir konudur. Köyde en iyi yapan kişiler çağrılarak helva yapımına başlanır. Helva yapımına akrabalar ve komşularda çağrılır. Gelen kişiler kendilerinden pay katmak istedikleri için yağ, un ve şeker getirirler. Kazanlarda yapılan helvalar sırayla karıştırılır. Helva karıştırmak bir nevi ölen kişiye hakkını helal etmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden evde bulunan kişiler mutlaka bir kez karıştırmak ister. Yapılan helvalar tepsilere dökülerek ertesi gün için bekletilir. Sıcak sıcak yapılan helvadan kokusu çıkmıştır diye köyde yaşayan yaşlı, hamile ve hasta kişilere dağıtılır. Helva yapılırken evde bulunan misafirlere ayrıca evine götürmesi için helva verilir.

Yedisinin yapıldığı gün camiden hoca ve namazdan çıkan kişiler eve davet edilir. Eskiden yedisinde okunan mevlit günümüzde üçüncü gününde ya da en yakın cuma gününde de okutulmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin ayrı ayrı oturduğu yerlerde hoca Kur'an okur. Duaların ardından yemekler dağıtmaya başlar. Ailenin durumuna göre yemekler kırmızı et ya da tavuk etinden yapılmaktadır. Pilav, ayran ve helva ile dağıtılır.

- Ölen kişinin ruhunun yedecin güne kadar evde dolaştığına ve yedinci gün evden ayrıldığına inanılır. K.1 K.3. K2 K.25, K.31, K.41, K.52, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226
- Ölen kişinin hayrına yedisinde mevlit okutulup, yemekler yapılırsa, ölen kişinin hayrına geçer. K.1 K.3. K2 K.25, K.31, K.41, K.52, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226

3.1.3.3.8.3. Kırkıyla İlgili İnanışlar

Çıldır'da "hayrat helvası" olarak adlandırılan ölünün kırkıncı günü bölgenin tamamında uygulanmaktadır. Ölen kişiyi anarak mevlit okutulur. Hoca kırk gün boyunca her gün Kur'an-ı Kerim okur ve kırkıncı okunan mevlitler bugün bağışlanır. Yedisinde yapılan işlemlerin aynısı tekrarlanır. Helva ve yemekler yapılır. Akraba ve komşular çağrılır. Dualar okunur ve yemekler dağıtılır. Ölen kişinin arkasında kırk gün yas tutulur ve kırkıncı gün yas kalkar. Çıldır'da ölen kişinin kıyafetleri ve ıskatı için hayrı kırkıncıdan sonra dağıtılır. Eskiden ölen kişinin kırkı çıkmadan köyde düğün dernek kurulmazken günümüzde aileden izin alınarak düğünler yapılmaktadır. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151

- Ölünün kırkıncı gün burnunun düşeceğine inanılır. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226
- Kırkıncı gün ruhunun eve geleceğine inanılır. K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107,
- Yapılan helva ve yemeklerin onun önüne altın tepsilerde sunulacağına inanılır. K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107,
- Hoçvan'da ölünün ruhunun kırkıncı kadar evde dolandığına inanılır. K.176, K.177, K.178, K.179, K.185
- Damal'da ölü defin edildikten sonraki kırk gün hoca mezarlığa gider ve duasını okur her gittiğinde ipe bir düğüm atar. Kırkıncı gün son duasını okuduktan sonra

bu kırkinci düğümü atar ve bu ipi duasını okuduğu kişinin mezarına gömer. K.216, K.217, K. 218, K.219, K.220

- Kırkinci gün ölünün burnunun düştüğüne inanılır. K.85

3.1.3.3.8.4. Elli İkişile İlgili İnanışlar

Ölen kişinin arkasından mevlit ve Kur'an-ı Kerim okutulur. Et, pilav, helva yapılarak gelen kişilere ikram edilir. Ölen kişinin elli ikisine diğer günlerden biraz daha fazla önem verilir. Bugün de etin kemikten ayrıldığına inanılmaktadır. Okunan duaların ve dağıtılan helvaların biraz olsun acısını dindireceğine inanılır.

- Etin kemikten ayrıldığı gün olarak bilinir. Ölen kişinin acısından çığlık attığına inanılır. Yapılan dua ve tatlıların acısını dindireceğine inanılır. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226
- Evde dolaşan ruhun tamamen evi terk ettiği gündür. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226

3.1.3.3.8.5. Seneyi Devriyesi

Bir sene tamamlandıktan sonra ölen kişinin senesi verilir. Senesinde hoca eve davet edilir, yemekler hazırlanır ve helva pişirilir. Özellikle helva yapılmaktadır, ölünün ruhuna gideceğine inanılır. Kuran okutulur ve komşulara hayır yemeği dağıtılır. Okunan Kur'an-ı Kerim ve yapılan hayırların ölünün ruhuna gideceğine inanılır.

- Ölen kişinin senesinde eve gelerek evini dolandığına inanılır. K.85, K.88, K.32, K.62
- Kendisi için yemek yapılmadığında üzüldüğüne inanılır. K.85, K.88, K.32, K.62
- Evin bacasından güzel kokular çıkmadığı zaman lanet okuduğuna inanılır. K.85

3.1.3.3.8.6. İhsan Yemeği

Kars Azerilerinde ölen kişinin arakasından yedi gün yedi gece kendi kazancından yemek verilir. Yedi gün boyunca cenazeye gelen herkese verilen bu yemek ölen kişinin hayattayken kazandığı parasıyla yapılır ve hayrının ölünün ruhuna gideceğine inanılır. Yedi gün yedi gece hayrına rahmet okunması için yapılan bu ihsan yemeğinde cenaze sahipleri ister fakir olsun ister zengin fark etmez bu yemeği verirler. Gelen misafirlerde

cenaze sahipleri maddi yönden zorlanmasın diye bir miktar para yardımında bulunurlar. K.143, K.144, K.147

3.1.3.3.9. Dardan İnme Cemi

Ardahan Damal Alevlerinde ölen kişinin ardından “dardan inme cemi” yapılır. Kişi var olan borcunu ödemedi, kırınlıklarını düzeltmeden ve helallik almadan hakka yürürse, ölen kişinin ruhunun rahat edebilmesi için birtakım işlemler yapılır. Ölen kişinin bir yakını, yakın bir dostu veya kardeşlik dediği biri ölen kişinin yerine musahibi dar-ı Mansur’a durur; amaç ölen can kul hakkı ile Hakk’a yürümüşse, o hakkı ödemektir. Ölenin borcu varsa, incittiği kişiler varsa hesaplaşır; bu hesaplaşmayı musahibi üstlenir. Dardan indirme ceminin zamanı yöreye göre değişiklik gösterebilmekle beraber Damal’da ölüm olayının kırkinci günü yapılmaktadır. Dar cemi genel hatlarıyla şöyledir. Bir kurban kesilir ve lokması dağıtılır. Dede cemde ölen canın darda duran musahibine ve ailesine sorar: “Eyvallah canlar, şu anda Hakk’a yürümüş olan canın darına durmuş bulunuyorsunuz, Hakk’ın ve halkın huzurunda biz size soruyoruz, ‘Bu cemden, dışarıdan veya sonradan biri gelse Hakk’a yürüyen bu yakınınızdan hak ve hukuk talep ederse ve hakkında da haklı ise helalleşmeye razı mısınız? (Uyanık & Kala, 2013). Darda duranlar da: “Eyvallah pirim. Eğer döktüğü varsa dolduracağız, ağlattığı varsa güldüreceğiz, yıktığı varsa kaldıracacağız. Bu yakınımızı kul hakkı ile ulu divanda bırakmak istemiyoruz” derler. Dede cemaate hitaben: “Dara duranları duydunuz, Hakk’a yürüyen canımızdan razı mısınız?” der. Cemaat “Helal olsun” diyerek üç kere tekrar eder (Uyanık & Kala, 2013). Vefat eden kişinin kendisine borcu ya da kendisinde hakkı olduğunu söyleyen biri olursa musahibi olayı çözmek zorundadır.

Ardahan Damal Alevlerinde ölen kişinin arkasından çocukları kurban kesemez, kurbanı yalnız yaşarken kedisine kardeş olarak seçtiği kişinin keseceğine inanılır. K.216, K.217, K.218, K.219

Kardeşinin keseceği kurbana “dar kurbanı” denilmektedir ve ölen kişinin ruhunun rahat etmesi için bu kurbanın kesilmesi gerekir. K.216, K.217, K.218, K.219

Kurban kesilmediği sürece ilk ölen kardeşin diğerini, o ölene kadar ayakta beklediğine inanılır. K.216, K.217, K.218, K.219

Damal Alevlerinde kardeşi ölen kişi kendisine yeni kardeş seçmek istediği zaman, kendisi gibi kardeşi ölmüş birini seçmek zorundadır. K.216, K.217, K.218, K.219

Kars Alevilerinde devriye fikrinin varlığına gösterecek işaretler bulunmaktadır. Ardahan Alevilerinde ise devriye inancı vardır. Ölen bir “can” ahirete gider ve hesaba çekilir. Ölen kişinin kırkı dolduğunda ölünün ruhu dünyaya beden değiştirerek gelebilir. Kırk gün geçtikten sonra ruh isterse tekrar farklı bir bedende dünyaya gelebilir. Günahları çok ise sürüngen hayvanlardan birinin kılığında geri gelir. Cennet cehennem inancı ve ahiret inancı vardır. “Bin bir ayet bir araya gelince Kevser Irmağı’nın başında Hz. Muhammet’in sancağının altında toplanılacaktır. Şefaet kapımız Hz. Muhammet’tir. Haklı haksız sorulacak bilinecektir” K.147

3.1.3.3.10. İskat/ Devir İşlemi

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bazı köylerde yapılmakta olan bu işlem ölen kişinin yaşarken yerine getirmediği ibadetler için yapılan işlemdir. Ölen kişinin günahını satmak ya da ölen kişinin yaşarken yerine getirmediği ibadetlerin kefareti vermek olarak da adlandırılan bu işlem cenaze defnedildikten sonra yapılmaktadır. Köyün yoksul olanları seçilir ve cenaze evinde çember oluşturularak oturulur. Hoca ortaya konulan altın ya da paraları kişilerin önüne koyarak “verdim kabul ettin mi?” diye sorar. Alan kişi “Aldım kabul ettim” diyerek yapılmaktadır. Bu işlem genellikle üç kez tekrarlanır. K.83, K.85, K.88, K.92, K.93,

Artvin Ardanuç’ta ölen kişinin arkasından ıskat parası hesaplanır ve ölen kişinin yakınları tarafından ödenir. Ancak ödenemeyecek kadar çok ise ve geride kalan aileyi zor duruma düşürecekse, hoca devire oturur. Bir bez çantaya koyulan para imam tarafından devre oturan kişilere uzatılarak birkaç kez “falan oğlu/kızı falanın namaz kefareti olmak üzere bu parayı aldın kabul ettin mi?” denilerek verilir. Karşıdaki kişi de “Aldım kabul ettim” der. (Köse, 2017, s. 49)

Artvin Borçka’da devir işlemi eskiden yapılsa da günümüzde yapılmamaktadır. Hocanın etrafında karşılıklı 10 kişi oturur ve ortaya bir miktar para koyulur. Hoca “ölen kişinin sadakası olarak sana verdim. - Aldın kabul ettin mi ?” der. Parayı alan kişi “Aldım kabul ettim” dedikten sonra parayı bir diğer kişiye vererek “ölen kişinin namazı için verdim, aldın kabul ettin mi ?” der ve bir başkasına verir. Bu işlem birkaç kez dönüşümlü yapıldıktan sonra para hocaya verilir ve devir işlemi biter. Hoca daha sonra bu parayı ihtiyacı olan kişilere vermek için alır. K.28, K.29, K.26

3.1.3.3.11. Kara Bayram/İlk Bayramla İlgili İnanışlar

Ölümünden sonraki ilk bayrama “kara bayram” adı verilir. Akrabalar ve köylüler bayramda büyük küçük fark etmeksizin ilk olarak cenazesi olan evlere giderler. Acısı olan ailelerin üzüntüsü paylaşılır. Bayram sabahı evin erkekleri bayram namazından sonra mezarlığa gider, dualarını okur, su döker sonra evlerine döner. Kadınlar bir gün önce ya da bayram günü öğleden sonra mezarlık ziyaretine giderler. Bayramdan önceki gece genellikle kadınlar ellerine kına koyar. Yaşlı aileler ellerine koymaz. Yakın akraba ve komşularda bayram ziyaretine gelecekleri için çekinir ve kına koymazlar. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226

3.1.3.3.12. Başsağlığı Dileme

Ölümünden sonra yaşlı ailenin acısını paylaşmak isteyen bütün akraba, dost, komşu ve köylüler baş sağlığı dilemek için cenaze evine gelir. Defin işleminden hemen sonra başlanan ve uzun zaman süren başsağlığı dileme süresi geniş bir zamana yayılmaktadır. Kişilerin müsait olduğu zamanlarda yapılmaktadır. “Başınız sağ olsun, Allah başka acı vermesin, Allah geride kalanlara ömür versin” gibi kalıplaşmış sözlerin söylendiği bu ziyaretler de gelen misafirler bir anda sesli bir şekilde dua okur. Ardından ev halkı ellerini açarak duaya eşlik eder. Dua bittikten sonra baş sağlığı dilenir. Ardahan merkez köylerinde başsağlığına giden kişiler bir kutu küp şeker götürmektedirler. K.50, K.51, K.51, K.53, K.62, K.63, K.150, K.151, K.85, K.86, K.88, K.95, K.107, K.210, K.226

3.1.3.3.13. Hortlakla İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde hortlak hikâyeleri oldukça fazladır. Eskiden kalbi yavaşlayan kişiler öldü sanılarak defnedilir. Toprağa konulan kişi kendine geldiğinde mezardan çıkmaya çalışır. Eve gelen kişi hortlak zannedilmektedir.

- Yusufeli Hüngamet köyünde hortlayarak eve gelen kişiye ekmek uzatılır. Ekmeği alıp yerse hortlak değildir denir. K.49
- Ardahan’da hortlayan kişilerin çok güçlü olduğunu ve insanları parçalamaya çalıştığına inanılır. K.85, K.67, K.88, K.90,
- Hortlayan kişilerin sadece sabah ezanı okunurken yakalanabileceğine inanılır. Köylüler keçelerle hortlayan kişinin üzerine atılır. Keçe altında kalan ölü sabah

ezanına kadar bu şekilde bekletilir. Ardından “düz bel” ya da “ham bel” denilen ağız kısmı düz olan küreklerle başı kesilir. K.85, K.67, K.88, K90

- Yakalanan hortlağın başı kesilerek bacaklarının arasına gelecek şekilde tekrar mezara konulursa bir daha hortlayamayacağına inanılır. Ardahan/Ölçek Köyü K.85, K.67, K.88, K90
- Başı kesilerek ve bacak arasına koyulan ölünün, kafasını bulamadığı için tekrar mezardan çıkamadığına inanılır. Ardahan/Ölçek K.85, K.67, K.88, K90
- Hortlayan kişi yakalandıktan sonra daha önceden kullanılmamış kürekle bütün vücudu parçalanarak gömülürse bir daha hortlayamayacağına inanılır. Ardahan/Şadıvan Köyü K.229
- Hortlağın gözleri tepesinde olur ve önünü göremez. Ardahan/Şadıvan K.229
- Hortlak belirli saatlerde mezardan çıkarak insanları korkutur, sonra tekrar mezara döner. Ardahan/Şadıvan K.229
- Murgul’da ölen kişinin hortlamaması için mezara hurma kazığı çakılır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 94)
- Hortlayarak mezardan çıkan kişilerin gece köylerde gezdiğine sabah tekrar mezara girdiğine inanılmaktadır. İnsanlara zarar vermediği söylenmektedir. K.88
- Ardahan’da hortlayan kişilere sırt dönerek enseden arkaya doğru ekmek uzatılmış. Göz göze gelmemek için sırtı dönük verilen ekmeği alırsa zarar vermeyeceğine inanılır. Ekmek ile “bu senin nasibin al git” denir. Alır giderse dokunulmaz, almaz saldırırsa yakalanıp başı kesilir. K.85. K.88,

3.1.3.3.14. Ölümle İlgili Diğer İnanmalar

- Çocuğu ölen bir anne kırkı çıkana kadar mezarlığa gitmez, giderse bebeğin annesinin arkasından ağlayacağına inanılır. K.85, K.88, K.95
- Yağmurlu havalarda cenaze defin işlemi yapılmaz. Yağmurun durması beklenir. Açılmış mezara yağmur damlası düşerse, kırk gün boyunca yağmur yağacağına inanılır. K.85, K.67, K.88, K.90, K.109, K.200, K.211
- Murgul’da iki köy arasından su geçiyorsa bir köyde cenaze varken diğer köy yas tutmak zorunda değildir. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 96)
- Vahşi hayvanlar mezara zarar vermesin diye üç gün başında ateş yakılır. K.6, K.26, K.41, K.42, K.52, K.53, K.61, K.75, K.85, K.67, K.88, K.90

- Cenaze çıktıktan sonra evin duvarına çivi çakılır. K.3, K.7, K.14, K.15, K.29
- Ölünün kıyafetleri yıkanırsa ruhunun rahat edeceğine inanılır. Yıkanmayacak durumda olanların üzerine su serpilir. Ölen kişinin elbiselerini gizli bir ateş aldığı ve sürekli yandığına inanılır. Ateşi söndürmek için su serpilir. K.32 K.85, K.88
- Ölen kişinin olduğu odada bulunan her şey yıkanır. Azrail insanı öldürürken sırtına hançer saplar. Fıskıran kan bütün odaya yayılır bu yüzden eşyaların yıkanması gerektiğine inanılır. K.85, K.88, K.95
- Artvin’de ölen kişi evden çıkarılırken kapı önüne sivri bir ağaç koyulursa, ölünün arkasından kimseyi götürmeyeceğine inanılır. K.1, K.2, K.3, K.7, K.11, K.12, K.19, K.32, K.33, K.41
- Ölü evden çıkarıldıktan sonra sandalye ters çevrilerek ölünün kalktığı yere koyulur, bu şekilde ölünün arkasından bir başkasını götürmeyeceğine inanılır. K.230
- Ardahan’da ölünün kaldırıldığı yere bir tepsi un koyulur daha sonra bir fakire verilir. “Ölünün bu dünyada alıp götüreceği budur” denir. K.52, K.62, K.85, K.89
- Ölünün kaldırıldığı yere bir taş koyulur, insanlar çekildikten sonra taş kaldırılıp bir duvar dibine koyulur. Ölen kişinin arkasından bir ağırlık olarak koyulan taşın amacı arkasından herhangi bir şey götürmemesi içindir. K.85, K.88

3.1.3.3.15. Mezarlık ile İlgili İnanışlar

Artvin’de mezarlıkların yeri Kars ve Ardahan’da olduğundan biraz daha farklı bir şekilde belirlenir. Kars ve Ardahan’da her köyde büyük bir mezarlık vardır ve köyün sakinleri vefat edince buraya defnedilir. Büyük şehirlerde yaşadığı halde ölen kişiler de köylerine getirilerek köyün mezarlığına defnedildiği görülmektedir. Mezarlık büyük bir araziye yapılmış olup etrafı duvarlarla örülüdür (Altınkaynak, 1999, s. 45). Artvin’de ise hemen hemen her evin önünde aile mezarlığı bulunur. Köy sakinleri kendi evlerinin önüne ve arazilerine aile mezarlığı yaparak yakınlarını oraya defnetmişlerdir. K.28, K.30, K.32

- Borçka’da defin işleminden sonra mezarın üzerine bir dal parçası konur. Bu dal üç gün mezar üzerinde kalır, daha sonra mezarın etrafına çit çekilir. K.28
- Mezarlığa abdest almadan gidilmez, günaha girilir. K.85

- Mezarlıkta parmak ile bir yere işaret edilmez, ölülerin kalkıp bakacağına inanılır. K.29, K.33, K.51, K.84, K.88
- Kadınlar regl döneminde mezarlığa giderse, çarpılacağına inanılır. K.85, K.67, K.88, K.90
- Mezarın başına ağaç dikerse, ölünün ruhuna serinlik olacağına inanılır. K.28, K.32, K.45, K.78, K.85, K.94, K.100, K.162, K.198, K.217
- Hamile kadın mezarlığa giderse, bebeğin baskın olacağına inanılır. K.85, K.67, K.88, K.90
- Hamile kadın mezarlıktan geçerken elini karnına koyarsa bebeğin bedeninde leke olur. K.85, K.67, K.88, K.90
- Mezar üzerine buğday ve arpa koyulur, kuşlar yerse, ölüye sevap olacağına inanılır. K.28, K.32, K.45, K.78, K.85, K.94, K.100, K.162, K.198, K.217
- Mezarlıkta dua okunduktan sonra el yüze götürülmez, toprağa doğru silkelenirse daha büyük sevap kazanılır. K.28, K.32, K.45, K.78, K.85, K.94, K.100, K.162, K.198, K.217
- Mezarlık yanından geçerken bebekli kadınlar dua okur ve mezarlığa selam verir, yoksa bebeğin rahatsız edileceğine inanılır. K.28, K.32, K.45, K.78, K.85, K.94, K.100, K.162, K.198, K.200
- Bebekle mezarlık kenarından geçmek zorunda kalan anneler bebeğin koynuna ekmek ve Kuran-ı kerim koyar. K.32, K.34, K.85, K.88, K.125, K.126, K.136, K.154, K.215
- Mezarlığa dikilen ağacın sökülmesi günahtır. (Damal) K.216, K.217, K.227
- Mezarlıktan koparılan ot, çiçek, ya da ağaç dalı eve getirilmez, uğursuzluk sayılır. (Kars, Ardahan) K.85, K.88, K.125, K.126, K.136, K.154, K.215
- Mezar başına hurma ağacı dikmek sevaptır. K.1

3.1.3.3.16. Ruhla İlgili İnanışlar

- Kuran-ı kerim okunurken ruhların dinlemeye geldiğine inanılır. K.85, K.88, K.125, K.126, K.136, K.154
- Ölünün ruhunun kırk gün evde dolaştığına inanılır. K.85, K.141, K.142, K.164
- Cenaze defnedilene kadar ruhun evde gezerek kimin öldüğünü anlamaya çalıştığına inanılır. K.76, K.78, K.85, K.88, K.96, K.97, K.98, K.107

- Ölü'nün ruhunun eve güvercin olarak geldiğine inanılır. K.85, K.88
- Ölü'nün ruhunun sinek olarak evde gezdiğine, defin edildikten sonra kaybolduğuna inanılır. K.85, K.88
- Cuma akşamları ve cuma günleri ölü'nün ruhunun eve geldiğine ve ocaktan güzel kokular çıkıp çıkmadığına baktığı söylenir. K.85, K.88, K.98, K.106, K.110
- İnsanların iki ruhu olduğuna ve birinin gece uyurken bedenden çıkarak gezdiğine, rüya olarak görülen olayları ruhun gerçekte yaşadığına inanılır. Sabah olunca tekrar gelip bedene girdiğine diğer ruhun ise ancak ölünce bedenden çıkıp geri gelmediğine inanılır. K.32, K.41, K.85, K.88, K.131, K.136, K.121
- Cenaze toprağa verilinceye kadar ruh cenaze ile ev arasında dolaşmaktadır. (Kars)
- Ruh bedenden çıktıktan sonra istese bedene dönebilir ama çok temiz olduğu için o kirli sayılan bedene dönmek istemiyor. Ama bedeninin etrafında dönüp durmaktadır. (Kars) K.131, K.132, K.147, K.121, K. 215, K.145,
- Kabirde sorulan sorulara cevap veren, eziyet gören ya da mükâfat gören ruhtur. K.131, K.132, K.147, K.121, K. 215, K.145
- Kars Caferilerine göre ruh, kendi cenazesi yıkanırken yardım ediyor, suyunu döküyor, namazını kılıyor ve en son kabre indirilirken yardım ediyor. En son ruh ölüdeki sıcaklığı fark ediyor, azap çektiğini fark edince yardım etmek için yaklaşıyor ve o ara mezar kapanıyor. K.147
- Ruh kelimesine Hoçvan köylerinde “Ruhow” denilmektedir. “Nefes” anlamına da gelmektedir. K.176, K.179, K.181, K.182,
- Ölen kişinin ruhunun evde sinek olarak gezdiğine inanılmaktadır. K.85, K.86, K.87, K.88
- Ölü'nün bulunduğu yere güvercin gelirse, bunun ölü'nün ruhu olduğuna inanılır. K.85, K.88, K.32, K.62
- Ölen kişi için yapılan yemeklerin gökyüzünde önüne altın tepsilerde sunulacağına inanılır. Ölen kişilerin ruhlarının perşembe günleri evin etrafında dolaştığına inanılır. Ev halkının kendileri için ne pişirdiğine bakarlar. Ev halkı yemek yapmadıysa koku çıksın diye ateşe yağ atarak ruhları mutlu etmeye çalışırlar. K.85, K.88, K.32, K.62

3.1.3.3.17. Azrail'le İlgili İnanışlar

- Can alan, ölüm meleği olarak bilinir. K.3, K.2, K. 5, K.15, K.56, K.45, K.55, K.98
- Kılıcı ile gezdiğine ve insanların boğazı keserek öldürdüğüne inanılır. K.85, K.152
- Damal'da Azrail'in canını aldığı kişilerin mundar gittiğine inanılır. Damal Alevilerine göre, Azrail canı cana götüren kişidir. K.216, K. 217, K.227
- Azrail'in ölecek kişiye ameline göre iyi ya da kötü göründüğüne inanılır. Ameli iyi ise, sevdiği birinin kılığında geldiğine, ameli kötüyse çok korkunç bir görünüşte gelerek can aldığına inanılır. K.74, K.78, K.80, K.81, K. 93, K.95
Ardahan'da Azrail'in can alırken kılıç kullandığına inanılır. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211
- Artvin'de Azrail'in kişiyi sırtından bıçaklayarak canını aldığına inanılır. K.1. K.4, 29, K.30, K.3 K.32, K.41

3.1.3.3.18. Değerlendirme

Ölüm insanoğlu için sonsuz bilinmeyene açılan son kapıdır. Geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm beraberinde getirdiği bilinmezlik ile büyük bir korku yaşatmaktadır. Ölüm anında ve sonrasında ruhun rahat etmesi, arkasından bir başkasını götürmemesi için ve gittiği yerde mutlu olması, geri dönmemesi sebebiyle birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Günümüzde ölüm gerçekleştikten sonra pişi, helva, lokma gibi yiyecekler, pişirilmesi, ölen kişinin arkasından yapılan adetler, yedisi, kırkı, elli ikisi gibi günlerde yapılan ritüeller ve bu günlere ait inanışların temelinde eski Türk inanışları yatmaktadır.

3.1.4.Sünnet

Sünnet peygamber yolundan gitmek için yapılan bir çeşit ameliyattır. Dünyaya gelen çocukların bazıları doğuştan sünnetli olduğu için ameliyat olmaları gerekmez bunlara “peygamber sünnetli” denir.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde geçiş dönemlerinin en önemlilerinde biri olan sünnet döneminde kirvelik diye bir kavram çıkar karşımıza. Dışardan aileye katılan ve kan bağı olmasa da aileden biri sayılan kişidir. Bu kişi ev halkından sayılır ve ev halkından birine nikâh düşmez. İslamiyet'e karşımıza çıkan kirvelik Hristiyanlıkta ki

vaftiz anası ve vaftiz babasına benzerlik gösterir. Erkek çocuk sahibi olan kişiler kirve olarak en yakın arkadaşlarını seçer ve bunu dile getirirler.

Göle’de eskiden sünnet düğününe aranacak kişilere şeker ya da küçük kokulu sabunlar gönderilerek davet edilirdi. K.83, K.197, K.198, K.200, K.201

Sünnet çocuğu için alınacakları ve dağıtılacak çerezi kirve alır. Sünnet genellikle evde yapılır. Eskiden özellikle giyilen bir kıyafet bulunmaz. Sünnet çocuğu temiz giydirilir. Sünnetçi geldiğinde yatağa yatırılır. Kirvesi çocuğu bacaklarından tutar ve sünnetçi kısıkaçlı bir alet ile tutup deriyi keser. Kanamaması için getirdiği tozu yaranın üzerine döker. Bazı köylerde sünnet olan çocuk belli olsun diye başına kırmızı kurdele bağlanmaktadır. Yatağına yatırılan çocuğu başında bulunan beze ya da yastığa gelen misafirler hediyelerini takar. Sünnet sırasında bir şapka gezdirilir. Şapkaya atılan paralar sünnetçinin olur. Çalgı çaldıran olsa da çoğunlukla mevlit okutulur. Ardahan’ın bazı köylerinde kurban kesilir. Kesilen kan çocuğun alnına sürülür. Genellikle pilav, patatesli etli yahni yemeği yapılmaktadır. K.4, K.6, K.7, K.29, K.32, K.75, K.5 K.63, K.100, K.186, K.135, K.137

- Eskiden çocukları berberler sünnet edermiş, genelde güz aylarında sünnet edilir. K.28
- Sünnet olan çocuğun alnına ocaktan his alınarak sürülür. K.33
- Kirvenin eteğine kan döküldüğü için artık akraba sayılır, kız akıp verilmez. K.30
- Sünnet düğününde çoğu harcama kirveye aittir. Sünnet düğünün den bir hafta sonra kirve çocuğu görmeye gelir. Kirve için yemekler hazırlanır ve kirveye hediyeler verilir. K.145, K.145, K.147
- 18 yaşını geçen ve hala sünnetsiz olan gençler halk arasında ayıplanarak “gavur” olarak adlandırılmaktadır. K.30
- Geçmişte sünnet mevlit okutularak ve çalgı çalınarak yapıldığı için, genellikle perşembe ve cuma günleri yapılırdı. Günümüz şartlarında hafta sonra tercih edilmektedir. Aile fertlerinin ve katılması istenilen misafirlerin çalışıyor olması sünnet tarihini etkilemektedir. K.K.155, K.129, K.130, K.140
- Caferiler Muharrem ayı ve Safer aylarında eğlence yapmadıkları ve yapılan kutlamalara katılmadıkları için, Caferilerin bulundukları köylerde sünnet bu aylarda yapılmamaktadır. K.143, K.147

- Kars'ta Peygamber sünneti ile doğan çocukların yeniden sünnet edilmediği söylene de bölgede bu şekilde doğan bebeklerin yine de sünnet edildiği kanıtlanması gerektiği inancı bulunmaktadır. K.135, K.136, K.176

3.1.5.Asker Uğurlaması

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde asker eğlenceleri büyük bir coşku ile kutlanır. Askere gitmek gurur verici bir olay olduğu için askere gidecek kişilerin isimleri belli olduğu zaman bütün köylü tarafında sırayla davet edilir. Askere gitmelerine bir ay kala ev halkı tarafından kendilerine iş yaptırılmaz, misafir gibi davranılır. Askere gitmeden önce moralleri yüksek olsun diye arkadaşlarıyla vakit geçirmeleri istenir. Askere gidecekleri gün geldiğinde bütün gençler toplanarak büyük bir eğlence yaparlar. Bütün köylü, köy meydanında oynar ve eğlenirler. Bu eğlence köylü tarafından yapılmaktadır. Askere giden kişi sayısı az ya da çok fark etmez eğlence düzenlenir. Bazı köylerde eğlence sırasında ellerine kına yakılırken bazı köylerde gece anneleri tarafından yatmadan önce yakılır. Asker adayları köy evlerini gezerek helallik alırlar.

Askere giden çocuğun evinde işlerini yapacak kimse yoksa köy halkı her işi yapmaya çalışır. Ailenin yükünü hafifleterek askere giden gencin gözünün arkada kalmasını istemezler.

- Askere giden kişinin eline kına yakılır, vatana kurban olsun diye. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211
- Askere giden kişiye az çok herkes harçlık verir. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211
- Askerden dönen gençler için Ardahan'da kurban kesilir. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211
- Askerden dönen kişi için bütün köyle göz aydınlığına gider. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211

3.2.KÜLTLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.2.1. Ateş Kültüyle İlgili İnanışlar

Ateşin insan hayatının hemen hemen bütün safhalarında çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple geçmişten günümüze kadar insanlık tarihi gelişme

süreci içinde ateşin bulunmadan önceki hayat şartlarıyla bulunduktan sonra ki hayat şartları arasında oluşan değişim insanları ateş üzerine düşündürmeye başlatmıştır. Her kültürde ateşin ortaya çıkışıyla ilgili farklı düşünceler var olmaya başlamıştır. Bu da çeşitli inanışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ateşin doğuşuyla ilgili iki yönlü inanış mevcuttur. Birincisinde ateşin Tanrı Ülgen tarafından doğrudan insanlara öğretildiğidir. Yıldırım düşerek ortaya çıkan ateş de bu gruba girmektedir. Çünkü yıldırımda tanrının kudretiyle ortaya çıkmaktadır. İkinci grup ise yaratıkların (insanların ve hayvanların) bildiği ateşin tanrıların elçileri vasıtasıyla öğrendikten sonra diğer insanlara öğretilmesidir. (Örnek, 1971, s. 98)

Ateş Tanrı tarafından gönderildiği içinde kutsal sayılmaktadır ve ona yapılan saygısızlık Tanrıya yapılmış kabul edilmektedir. Türkler arasında kutsal sayılan ateş için farklı düşünceler yer almaktadır. Altay Tatarlarına göre ateşin hâkimi; ham odun yer, kül yatağında uyur, harlı kömürden yastığı ve ince külden yorganı vardır, dumanı da nefestir. Yakutlar cömert evlerde şişman ve besili ateş tanrısı, cimri ve pis evlerde zayıf ve çelimsiz ateş tanrısı olduğuna inanılır.

Bu inanışlar Ateş Tanrısını insan şeklinde tasavvur edildiğini göstermektedir. Bu yüzden ateş tanrısını kızdıracak ya da küstürecek şeyler yapılmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde ateş iyesinin varlığına inanılır ve ateşe saygı gösterilmektedir. Ateşe saç atılmaktadır. Bölgede ateş ve ocak kültü çok ayrı yere sahiptir. Hayatın geçiş dönemlerinin hemen hemen hepsinde ateş iyesinin varlığını görebiliriz. Örneğin;

- Kadın doğum yaptığında çocuk ağlamıyorsa göbek bağı kesilmez. Çocuğun canının plasentaya yanı eşe geçtiği düşünülür. Bu durumda eş, ocakta bulunan ateşin külüne koyulmaktadır. Kül üzerinde bulunan eş ovalanarak eşte bulunan canın, kül yardımıyla tekrar çocuğa geçeceğine inanılır. K.85, K.88

Ardahan'da yapılan bu uygulama ateşe verilen önemi de göstermektedir. Ocak Türklerde soyun devamı olarak bilinir.

- Evin ocağı yıkılmaz, yıkılmasına izin verilmez, soyun kesileceğine inanılır. K.95, K.107, K.152,
- Ocakta yanan ateş söndürülmez yoksa soyun yok olacağı düşünülmektedir. K.69, K.75, K.81, K.85, K.106, K.107, K.152, K.210, K.211

Yukarıda çocuğun tekrar yaşaması için doğmadan önce beslendiği hayat kaynağı

olan eşi/plasentası ateşin bir parçası olan küle koyulmaktadır. Ocak önünde ovalanarak dualar edilmesi ateş iyesinin Ardahan'da nasıl etkin halde olduğunu gösterir. Aslında bu durum; ateşin kadın olduğu anlayışına da dayandırılabilir. Altay şamanı dualarında, sayılamayan alevi dolayısıyla ateşi otuz başlı ana, kırk başlı bakire diye adlandırırdı. Yakut ve Buryatlar da hem erkek hem dişi ateş tanrısının tasvirlerini yapmaktadırlar.

Ardahan'da halk arasında en çok korkulan olay kül ile beddua etmektir. İnanişâ göre kim ocaktan sönmüş külü alır havaya savurarak beddua ederse o kişni beddua ettiği kişi ölür ya da söylenen beddua gerçekleşir. Bu inanişâ bakıldığında ateşin bir parçası olan kül ile gökyüzünde bulunan Tanrıya gönderilen dilek kabul edilir. Bu şekilde yapılan bedduaları tutacağına inanıldığı için ne kadar kızgınlık olursa olsun kolay kolay yapılmayan ve yapılmasından korkulan bir uygulamadır. Halkın en çok korktuğu uygulama olarak bilinmektedir. Geçmişte yapıldığında bir sülalenin tamamının yapılan beddua yüzünden bir hafta içinde öldüğü söylenmektedir. Gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğunu düşündükleri uygulamayı yapmaktan ve uygulamaya maruz kalmaktan korkmaktadırlar. Bu da yine günümüzde ateş kültünün hala devam ettiğini göstermektedir. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K107

- Ateşin külü havaya savrularak beddua edilirse kesinlikle kabul olacağına inanılır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K107
- Kül savurarak baba evladına "Eteğine döl düşmesin, soyun kurusun, çocuk yüzü görmeyesin" derse o kişinin çocuğu olmayacağına inanılır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K107
- Kül savrularak yapılan bedduaya maruz kalan kişi ve ailesinin öleceğine inanılmaktadır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107

Şamanizm'de hastaların iyileştirilmesi için yapılan bir uygulama vardır. Yağlı bir bez parçasını ateşle tutuşturup hasta olan kişinin etrafında döndürülmesi esasına dayanan bu uygulamaya "alaslama" adı verilir. Bugün Anadolu'da aynı uygulama 'alazlama' adıyla devam etmektedir. Bu uygulamanın temelinde ateşin temizleyici, arındırıcı ve kötü ruhları uzaklaştırıcı özellikleri yatar (İnan A. , 1986, s. 478). Bu uygulama Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde hala uygulanmaktadır.

- Baş ağrısı yaşayan ya da burnundan kan gelen kişiler için, hiç kullanılmamış pamuksu bir bez parçası yakılır, çıkan dumanı hastanın başının etrafında gezdirilir ve dumanını içine çekmesi için hastanın burnuna yaklaştırılır. Bu uygulama ile

hastanın iyileşeceğine inanılır K.85, K.88, K.96

- Ateşe tükürülmez tüküren kişinin günaha gireceğine inanılır. K.92, K.93, K.95
- Ateşe üflenmez, üfleyen kişinin yüzüne yara çıkacağına inanılır. K.85
- İblis ateşten doğmuştur. K.143, K.144
- Ateşe işenmez, uğursuzluk getirir. K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107
- Ateşe su dökülmez, uğursuzluk getirir. K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107
- Akşam geç saate evden dışarıya ateş verilmez, ateş iyesinin küsüp gideceğine inanılır. K.32, K.39, K.44, K.85, K.88, K.134, K.136
- Ateşle oyun oynamaz. K.32, K.39, K.44, K.85, K.88, K.134, K.136
- Yanan ateşe uzun süre bakılmaz günahıdır. K.32, K.39, K.44, K.85, K.88, K.134, K.136
- Ateş su ile söndürülmez, söndüren kişinin günah işleyeceğine inanılır. K.1, K.7, K.16, K.32, K.45, K.56, K.57, K.58, K.62, K.85, K.88, K.91, K.211, K.227
- Ekmek sacının altından ateş uçarsa, misafir ya da gurbetten biri geleceğine inanılır. K.85
- Ateşe uzun süre bakılırsa kötü ruhların ateşe bakan kişiden korkacağına inanılır. K.62, K.85, K.88, K.91, K.211
- Evden dışarı kor ateş verilmez, evin gerileyeceğine inanılır. K.62, K.85, K.88, K.91, K.211
- Nazarlardan korunmak için, kırk dulun adı sayılarak, kırk parça köz suya atılır ve içilir. K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107
- Evdeki ocakta ateş söner ise, o evde bereket uçar. K.3, K.4, K.13, K.22, K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107.226, K.227
- Dışarda yanan ateş sönmeden yanından ayrılmamak gerekir yoksa o kişi gece kötü rüya görür. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95
- Yaylalardan göçerken ev temizce süpürülür ve ocak ateşi yanar bırakılır, evin iyesi üzülmessin diye. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95
- Nazara karşı ateşe tuz atılır. K.3, K.4, K.13, K.22, K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107.226, K.227
- O evden birine ya da bir hayvana nazar değdiği düşünülürse ateşe tuz atılarak

nazar ortadan kaldırılmaya çalışılır. K.85

- Ateşe yağ ya da çıradan saç atanın dileğinin kabul olacağına inanılır. K.3, K.4, K.13, K.22, K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107, K.226, K.227
- Ateşe helva atılır, kokusu ölümlerin ruhuna gitsin diye. K.32
- Perşembe günleri yanı halk arasında cuma akşamı ateşe atılan yağın ve yemeğin ölen kişilerin ruhlarına gittiğine inanılır. K.3, K.4, K.13, K.22, K.23, K.32, K.41, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.95, K.107, K.226, K.227
- Akşam ezanından sonra eve gelen kişiler için eşiğe ateş konursa, eve kötü ruhları giremeyeceğine inanılır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89

Bölgede kişiler kötü ruhlardan, kötü düşünce ve kötü gözlerden korunmak için ateşin koruyuculuk vasfından yararlanılmaktadır. Nazara karşı tuz atılması buna örnek gösterilebilir. Gece eşiğe ateş konulması, hastalanan kişilere bez yakılarak dumanının koklatılması ateşle yapılan tütsülerin arasına girer ve kötü iyeleri uzaklaştırmak için yapılır. Ateşe yağ, et, tuz, şeker gibi maddelerin atılması, ateşin ruhuna sunulan ikramlardır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu uygulamaların yaşatıldığı görülmektedir (Kalafat, 1999, s. 63). Hayvanlara ve insanlara nazar değdiği düşünüldüğünde ateşe iyesine saçılar sunulur. Ateş iyesinden evi dışarıdan gelen kötülüklerden koruması istenir.

Ateş kültü ile ilgili Şamanizm'den kalan bir diğer pratik ateşin üzerinden atlamaktır. Nevruz, hıdrellez gibi özel günlerde ateşin üzerinden atlayan kişi tüm sıkıntılardan, hastalıklardan kurtulacağına, tertemiz ve sağlıklı bir hale dönüşeceğine inanır. Bu uygulama da ateşin kötülüklerden arındırıcı, hastalıkları ve belâları giderici niteliğinden kaynaklanmaktadır (Yoloğlu, 1997, s. 77).

- Nevruz'da yanan ateşten atlayan kişilerin sağlıklı olacağına inanılır. K.54, K.55, K.56, K.57, K.62, K.64
- Nevruz ateşini külleri ev ve ahır kapılarına dökülmektedir. Külün döküldüğü yerlere hastalık ve kötülüklerin giremeyeceğine inanılır. (Çıldır) K.54, K.55, K.56, K.57, K.62, K.64

Uygur şamanları tarafından hasta olan kişileri tedavi etmek için kullanılan yöntemlerden biri de arındırma yöntemidir. Arındırma işlemi, eski yöntemlerinden biri olup tarihi kaynaklarda belirtildiğine göre; eskiden Uygurların atalarında hayvanlar hasta

olunca veya uzaktan misafir gelince, iki ayrı yere ateş yakılıp hayvanları ve misafirleri ateşten geçirerek “arındırma” âdeti vardı. Ayrıca su ve süt ile “temizleme” yöntemi de mevcuttur. İslamiyet’ten sonra İslam dini inancının tesiriyle muhteva yönünden İslam dini akideleri uygulanıp şekli yönden Şamanizm ritüelleri devam ettirilmiştir. Yani eski dönemlerde yukarıda bahsi geçen hastalık alametleri görüldüğünde, hayvanların ateş arasından geçirilerek “temizlenmesi” geleneği, İslamiyet ile “Kuran” ile “temizleme” geleneğine dönüşmüştür. (Kalafat, 1999)

- Evde lohusa kadın varsa kadını ve çocuğun kırkı çıkana kadar her akşam eşiğin önüne ateş konulmaktadır. Dışardan gelen kötü ruhları engellediğine inanılır. K.54, K.55, K.56, K.57, K.62, K.64, K.85, K.88, K.95, K.127, K.128, K.129, K.135, K.136, K.137
- Gece hayvanlar bağırdığında ahıra kötü ruhların geldiğine inanılır. Yanan ateş, ahırın eşiğine koyularak kötü ruhlar evden uzaklaştırılır. K.54, K.55, K.56, K.57, K.62, K.64, K.85, K.88, K.95, K.127, K.128, K.129, K.135, K.136, K.137
- Al kızı lohusa kadına ve bebeğe zarar vermesin diye kırk gün odaya ateş koyulmaktadır. K.54, K.55, K.56, K.57, K.62, K.64, K.85, K.88, K.95, K.127, K.128, K.129, K.135, K.136, K.137

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi, yapılan uygulamalarda ateşin koruyuculuk, temizleyicilik, arındırıcı fonksiyonları ön plândadır. İnsanlar ateşin bu özelliklerinden yararlanarak dertlerine deva bulmaya, farklı inançlar geliştirmeye çalışmışlardır. Bugün, ateş kültüyle ilgili olarak Şamanizm’den kalan en net kalıntı ateşin üzerinden atlanmasıdır. Ateşin üzerinden atlayarak tüm sıkıntı, keder, hastalık ve belâlardan kurtulacağına inanan ve bu inancın verdiği rahatlıkla manevî huzura kavuşan kişi, Şamanizm inancını günümüze taşımış olmaktadır.

Bölgede ateş ile ilgili derlenen inanışlar;

- Ateş yün atılmaz, kötü kokacağı için uğursuzluk sayılır. (Yusufeli) K.49
- Soğan kabuğu ateşe atılmaz, Cinlerin parası olduğuna inanılır. K.32, K.33, K.39, K.40, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Tırnak ateşe atılmaz, Ayak basılmayan bir yere atılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Dökülen saçlar ateşe atılmalıdır. Çöpe ya da çöplüğe atmak kişiyi hasta eder. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152

- Ateşe dökülen sütün meleklerin hakkı olduğuna inanılır. K.127, K.128, K.129.
- Ateşe yemek pişirilirken tuz ve şeker atılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateş su ile söndürülmez, söndüren kişinin günah işleyeceğine inanılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateşe kene atılırsa, kuraklık geleceğine inanılır. K.74, K.75, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126
- Ateşe su dökmek günahıdır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateşe kaynar su döken kişinin çarpılacağına inanılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateşe tükürülmez tüküren kişi günaha girer. K.85
- Ateşe uzun süre bakılırsa kötü ruhların ateşe bakan kişiden korkacağına inanılır. K.32, K.33, K.39, K.41
- Ateşe üflenmez, üfleyen kişinin yüzüne yara çıkar. .32, K.33, K.85, K.95, K.127
- Ateşe yağ ya da çıradan saç atanın dileğinin kabul olacağına inanılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateşle oyun oynamaz ve yanan ateşe uzun süre bakılmaz günahıdır. K.56
- Kars'ın Şenkaya ilçesinde ateşte kaynayan süt taşıdığına bunun meleklerin nasibi olduğuna inanılır ve taşması engellenmez. Burada ateş ve ocak iyesi melek olarak adlandırılmaktadır. Aynı şekilde burada yaşıyan halk yemek pişirmeden önce ateşe tuz ve şeker atarak meleklerle ikramda bulunurlar. K.121, K.122, K.123
- Ateşe süt döküldüğü zaman hayvanların memelerinin de yanacağına, yaralar oluşacağına inanılır. K.85, K.88
- Ateşe bakarak ıslık çalınmaz, şeytanın çağrıldığı düşünülür. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ateşe sarımsak kabuğu atılmaz uğursuzluk kabul edilir. K.32
- Ölen kişinin başında üç gün ateş yakılır. K.32, K.33, K.39, K.41, K.41, K.85, K.67, K.88, K.95, K.126, K.127, K.152
- Ziyaret yerlerinde adak adayanların adağı gerçekleştiğinde mum yakılır. K.95
- Caferilerde Seyit mezarlarının başında mum yakılmaktadır. K.147

- Biri öldüğünde sabaha kadar başında mum yakılır, yeri aydınlık olsun diye. (Damal) K.216, K.217, K.220
- Gelin geldiği zaman ateş üzerinden atlatılır, uğur getirsin, kötülüklerden arınsın anlamında. (Damal) K.216, K.217, K.220

3.2.2. Toprak Kültüyle İlgili İnanışlar

İlkel toplumların inancında iyilik ve kötülük tanrısı hep gökte oluşturulmuş. Ancak Toprak Tanrı (yer tanrısı) da ilkel toplumların inancında önemli yer tutar. Toprak Tanrı doğurgandır. Canlıların hayatta kalabilmeleri için ihtiyaç duydukları yiyecek, giyecek ve benzeri ihtiyaçlarını toprak ana vermektedir. Toprak tanrının canlılara sundukları, Gök Tanrıyla bağlantılıdır. Gök Tanrı yeryüzünü yağmuruyla doğurmazsa, güneş ısı ve ışınlarıyla beslemezse, toprakların verimi olmaz, bolluğun ve bereketin yerini kıtlık alır. Yeryüzünde yaşamını sürdürmeye çalışan bütün canlılar ölür, otlar, bitkiler, ormanlar kurur. Kısacası canlı yaşam son bulur (Şenesen İ. , 2015, s. 87).

Geçmişten günümüze kadar uzanan inanışlar silsilesinde yerini alan toprak kültürü bugün bile Anadolu’da görebilmekteyiz. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde toprak kültürü halk inanışları arasında varlığını korumaktadır. Hayatın birçok aşamasında kendilerini güvende hissetmek için insanlar toprağı kullanmıştır. Toprak ile gökyüzü birbirini tamamlatan iki kültürdür. Gökyüzü görünmeyi barındırdığı için korkuyu, toprak el ile dokunup işlendiği için güveni temsil eder. Toprak insanlara yiyecek yemeği, giyecek elbiseyi, barınacağı evi verirken insan güvende hisseder ancak bunlar içinde gökyüzünün yağmuruna ihtiyaç duyar. İkisi birbirinin tamamlayarak insanlara güvende yaşayabilecekleri ortam sunarlar.

- Yerin kulağı vardır. Söylenen şeylere dikkat etmek gerekir

Kaybolan eşyaları yerin sakladığına inanıldığı için “yer yarıldı yerin dibine girdi” denir (Kalafat 2006:69). Eşyası kaybolan kişi; “Ethem Dede, Ethem dede. Kollar keten dede, Sen benim yitiğümü bul, üç gul atam dede” tekerlemesini söyleyerek eşyalarını arar ve yerin ruhundan eşyalarını vermesini beklerler (Araz 1995: 51). Ardahan’da kaybolan eşyaları ararken “şeytan aldı götürdü, satamadan getirdi” diyerek aranmaktadır.

- Topraktan geldik toprağı gideceğiz inancı vardır.
- Toprak günahkâr insanları kabul etmediğinde ölümlerin hortlayarak evlerine geri döndüğüne inanılır.

Eskiden ölen kişiyi toprak kabul etmediğinde Peygamber efendimiz Allah’a yalvararak “Kullarının günahını bu dünyada yüzlerine vurma. Ahirette hesap görülsün “dua etmiş ve Allah kabul etmiş. Aksi durumda ölen kişilerin çok günahı varsa toprak kabul etmeyerek günahları yüzlerine vurulurmuş. (Ardahan)

- Ölen kişiyi unutmaları, ölümüne çabuk alışmaları için ölen kişinin mezarından toprak getirilerek yakınlarının sırtına dökülür ve fark ettirmeden sıvazlanır. Bu şekilde ağlamaların azalarak ölen kişinin yokluğuna çabuk alışılır. K.32, K.42, K.52, K.62, K.84, K.123
- Ölen kişinin gözlerine toprak atılırsa, bu dünyada gözünün kalmayacağına, inanılır. K.32, K.42, K.52, K.62, K.84, K.123
- Evden mezarlığa gidene kadar ölen kişinin tabutunda toprak taşınır ve en son mezarının üstüne dökülür. Evin bereketinin ve rızkının ölüyle gitmesi bu şekilde engellenir. K.32 K.42, K.52, K.67, K.84, K.85, K.88, K.123, K.130, K.148
- Ekin biçim zamanlarında toprak bereketli olsun diye kurban bayramında kesilen hayvanların kemikleri tarla başlarına ve ortalarına gömülür. K.50, K.51, K.52, K.53, K.151
- Köy halkının gitmediği ayak basılmayan yerlerden toprak alınır. Bu toprak hayvanlar sütten kesildiği dönemlerde hayvanların memelerine sürülür. K.32, K.41, K.85, K.88, K.92, K.121, K.122, K.136
- İneklerin ilk sütü toprağa sağılır ya da sağılarak ayak basılmayan bir köşede toprağa dökülür. İneklerin sütlerinin bereketli olacağına inanılır. K.32, K.41, K.85, K.88, K.92, K.121, K.122, K.136
- Toprak altında yaşayan varlıklar olduğuna inanıldığı için toprağa kaynar su dökülmez günahtır. K.32, K.41, K.85, K.88, K.92, K.121, K.122, K.136
- Gece yere su dökülürse cinlerin çocuklarının yanacağını inanılır. Döken kişinin çarpılacağına inanılır. K.3, K.4, K.5, K.6, K.11, K.25, K.27, K.29, K.44, K.45, K.46, K.74, K.75
- Geçmişte bebekler pişirilen toprakla kundaklanmış. “Höllük” adı verilen bu toprak yumuşak siyah topraktan seçilmiştir. Bebeklerin daha rahat uyuduğu ve sağlıklı olduğuna inanılır. K.32, K.44, K.69, K.60, K.77, K.85

- Eskiden sancısı olan ve çok ağlayan bebekler tavuğa sarılırmış. Kanlı halde bebeğe sarılan tavuk daha sonra toprağa gömülerek, bebekteki kötü ruhların toprağa gönderildiğine inanılırmış. K.85, K.88, K.92, K.94, K.95
- Mezarlıktan getirilen topraklar evde saklanır. Bu toprak evden hastalığı ve belayı uzaklaştırdığına inanılır. Hayvanlar hastalandığında hayvanların üzerine serpilir, toprağın iyileştirici gücü olduğuna inanılır (Damal) K.216, K.217, K.219, K.221, K.226
- Baskına uğradığı için bebeği olmayacağına inanılan kadın yeni defin edilmiş kişinin mezarından alınan toprakla yıkanırsa bebeğinin olacağına inanılır. K.3, K.13, K.42, K.47
- Çocuğu olmayan kadınların sırtına topraktan yapılmış çömlleklerle çekme işlemi uygulanarak hamile kalabileceğine inanılır. K.3, K.7, K.23, K.24, K.32, K.33, K.39, K.40
- İki çocuk bir araya gelerek baskına uğradıysa, baskın uğrayan çocuğun ailesi önce basan bebeğin kapısının önünden toprak alır, bunu mezarlığa götürerek yeni kazılmış bir mezarın üstüne döker. Yeni kazılmış mezardan başka bir toprak alarak eve getirilir. Bebek toprağa bastırılarak iyileştirilir. K.3, K.7, K.23, K.24, K.32, K.33, K.39, K.40
- Yağmur yağdırmak için, mezarlıktan alınan toprak mendil içine konur, dua edilerek akan dereye atılır. (Kars) K.121, K.130, K.138, K.48, K.137, K.146, K.147.
- Nazara gelen kişinin ayağının altından toprak alınarak suya atılır. (Damal) K.216, K.217, K.220, K.221, K.222
- Yürüyemeyen çocuklar toprağa bastırılır. K.3, K.7, K.23, K.24, K.32, K.33, K.39, K.40
- Ellerde çıkan siğiller için arpaya ya da ete dua okunur ve toprağa gömülür. Toprak içinde onlar çürüdükçe siğillerin düştüğüne inanılır. K.23, K.24, K.32, K.33, K.72, K.75, K.85, K.88, K.121, K.130, K.138, K.48, K.137
- Caferiler namaz kılarken toprağa secde ederler, bu yüzden namaz kılarken önlerine sıkıştırılmış toprak koyarlar. (Kars) K.147, K.143.

3.2.3. Su Kültüyle İlgili İnanışlar

Eski Türklerin kutsal kabul ederek, değer verdikleri iyelerden birisi de su iyesidir. Yaşamın başlangıç noktası olan sular insanlık tarafından kutsal kabul edilir. Temizleyici ve arındırıcı rolü ile günlük hayatımızda yer alır (Altınkaynak, 2019). Türklerde suya sahip olmak gücü ve kuvveti temsil ettiği gibi sulak yerlerde yaşamak, bolluk ve bereketi göstermektedir. Yaşamın kaynağı olan su Eski Türklere göre; gücün ve bereketin simgesidir. Türkler suyu kirletmekten çekinir ve korkarlar, çünkü suyun iyileştirici, koruyucu yanı olduğu kadar, kahredici, yok edici yanı da bulunmaktadır. Eski Türk inanışlarına göre, yaşam kaynağı olan suyun bir ruhu vardır ve mukaddes bir varlıktır. Eski Türk İnanışlarına göre; denizleri yöneten ve hükmeden, ölen kişilerin ruhlarının koruyucusu Talaykan diğer adıyla Yayık Han; 17 denizin birleştiği yerde oturur ve bütün sulara hükmeder. (Ögel, 2002, s. 383) Türk inanç sisteminde “yer su” iyeleri mukaddestir. Hayatın kaynağı olarak da telakki edilir (Araz, 1995, s. 54)

Suyun sahip olduğu temizlik, berraklık, saflık gibi özellikler, Şamanizm’de suya ve su iyelerine önem verilmesine sebep olmuştur. Suya verilen önem günümüzde de pek çok inanç ve uygulamaya yansımıştır. Su; bir araya gelince yok ettiği ateşin karşıtı hem de tamamlayıcıdır, Ateş var olmak için ağaca ihtiyaç duyar, ağaç ise büyümek için suya ihtiyaç duyar. Bu döngü içinde ateş ve suyun birbirini tamamlayan iki varlık olduğu söylenebilir. Su ile ilgili inanışların çoğunda bir yan güce ihtiyaç duyulur. Yapılan ritüeller de su ile mutlaka tamamlayıcı bir nesne daha kullanılmaktadır. Genelde taş ya da tahta kullanılır.

Kuzeydoğu Anadolu’nun pek çok yöresinde su ile ilgili inanışlar mevcuttur. Bu inançların temelinde su iyesinden beklenen yardım, suyun temizleyici özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kısmetlerinin açılmasını isteyen genç kızlar kuyulardan, kutlu sayılan çeşmelerden su içerler. Kurumaya yüz tutmuş suların kaynaklarına kurban kanı akıtılır. Böylece su iyesinin saçı ile yumuşayıp su kaynağının tekrar canlandıracağına inanılır.

- Ardahan’da hava karardıktan sonra dışarıya su dökmek günahtır. K.95, K.150
- Suya tükürmemek günahtır. K. 56, K.78, K.105, K.137
- Suyu kirletmek suyun ruhunu küstürür. K.85, K.145
- Geceleri suya girmemek gerekir yoksa su iyesini rahatsız olur. K.85, K.92
- Muska ile yapılan büyü, muskanın suya atılmasıyla bozulur. K.6, K.17, K.21

- Yere sıcak su dökünce cin çarpar. Dökülecekse bile besmele çekere dökülür aksi takdirde cinleri yakılacağına inanılır. K.7

Şamanizm'e göre yer altında kötülük iyesi Erlik bulunmaktadır. Yere dökülen su onlara zarar verebilir. Bu yüzden sıcak suyu yere dökmekten çekinilmiştir.

- Akşam olunca evde bulunan su dolu kapların ağzı kapatılır. Aksi takdirde kötü ruhların ve cinlerin suyun içine girerek yıkanacakları düşünülür. K.80, K.85
- Akşamdan sonra suya kap daldırılacak ise besmele çekilir. Yoksa su iyesinin kızacağına inanılır. K.85, K.86
- Kötü rüya gören kişinin rüyasını akan suya anlatması söylenir. Bu düşüncenin temelinde, suyun rüyanın kötü etkisini, getirebileceği uğursuzluğu alıp götürceği inancı vardır. Yine coşkun suya bakan kişinin günahlarından arınacağına inanılır. K.78, K.85, K.90
- Yeni doğan bebeğin kırkını çıkarmak için kırk taş a dua okunur ve o suyun içine konulur. O su ile anne, bebek ve evde yıkanabilecek her şey yıkanır. Yoksa evin pis olacağını ve fareler basacağına inanılır K.85
- Ölü mezara defin edildikten sonra susuzluğunu gidermek için iki kova su dökülür. Bunun, ölünün hararetini kesileceğine inanılır. K.85

Geçiş aşaması olan kırklama ritüellerinde ana kaynak olarak su görülmektedir. Geçmişten günümüze kadar gelen Türk inanışlarının temelinde suyun mukaddes ve arındırıcı bir varlık olduğu söylenmektedir. Kutsal olarak görülen suyu kirletmek, su içinde yaşayan su perisi ya da iyesine zarar vermek, uğursuzluğu ve büyük felaketleri beraberinde getirmektedir (Eroğlu, 2008, s. 119). Eski Türk inancına göre “Türk Tanrısı” nasıl Türk milletinin hamisi ise, Türk yurtları, hususiyle yüksek dağları, pınarları, suları, ata mezarları ve hatıralarıyla, öylece mukaddes ruhların makamı ve yurdun koruyucusuydu (Ergin, 2001, s. 37). Nitekim Bilge Kağan Abidesi'nde “Yukarıda Türk Tanrısı, Mukaddes Yeri, Suyu öyle tanzim etmiştir. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye” ifadesi bulunmaktadır (Köktan, 2008, s. 88). Dağlar ve dere kenarları iyi ruhların, bulunduğu yerler olarak kabul edilmektedir. Buralarda işlenen günahların cezası büyük olduğu gibi edilen duaların kabul olma ihtimalide yüksekti. Yer-su olarak adlandırılan bu alanlarda tanrılar için kurban kesilerek adaklar adanmaktadır.

Suyun koruyucu ve arındırıcı özelliği Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan halk arasında bilinmekte ve uygun davranılmaktadır. Bölgede geçmişten günümüze kadar

gelen ve din ile bütünleşerek halk arasında kabul gören su ile ilgili ritüellerde su tek başına kullanılmamaktadır. Yapılan ritüelin olumlu sonuç verebilmesi için suyun gücünü arttırmak için ağaç, ateş, demir gibi kutsal görülen diğer kutsal varlıklar kullanılmaktadır. Bilinmezlikten kokan halk geçmişte birçok nesneye önem vererek kutsal saymış ve tehlikeli durumlarda, kendilerini korumalarını beklemişlerdir. Eski Türk inanışlarında ateş, su ve demir kültleri geçiş dönemlerinden olan doğum aşamasında anneyi ve bebeği; karabasan, erüşük, cazı ve al kızı gibi kötü ruhlardan sakınmak için kullanılmıştır. Buradan da anlaşılabacağı gibi suyun tek başına yetemediği yerlerde ek objeler kullanılarak onların güçlerinden yararlanılmıştır (Bülbül, 2006, s. 28)

Su iyesi ile ilgili Şamanizm kalıntısı olarak kabul edebileceğimiz ve tarafımızdan tespit edilen birkaç uygulama daha bulunmaktadır. ‘Su gibi aziz olasin’. ‘Su içene yılan bile dokunmaz’ tabirlerinin ifade ettiği anlamların derinliklerine inilmesi halinde yine suya verilen değer ile karşılaşılır. Suyun aziz sıfatıyla nitelendirilmesi onun temiz, berrak ve saf oluşuyla alâkalıdır. Su içilirken en tehlikeli hayvanın bile su içen kişiye karışmaması, belki de su iyesini kızdırmamak içindir.

- Uzak yolculuğa çıkan kişilerin kısa sürede ve sağ salim dönebilmelerini sağlamak amacıyla geride kalanların, gidenlerin arkasından su döktükleri görülür. Bu hareketin, suyun selâmete erdirme özelliğinden dolayı yapıldığı düşünülebileceği gibi, su iyesinin gidenlerle birlikte olması, onları koruması isteğinin de bir sonucu olabilir. K.4, K.19, K.57, K.95
- Kars, Arpaçay’da sevgili olan iki kişi beraber akan dereye taş atarlarsa, bir öbür birlikte olacaklarına inanılır. Bu yüzden taşları eş zamanlı atmaları gerekmektedir. K.153, K.154
- Ölü çıkan evde bulunan bütün su dolu kaplar dışarıya boşaltılır. Çünkü Azrail ölen kişiyi kılıcıyla kestikten sonra kılıcını su dolu bu kaplarda yıkadığına inanılır bu yüzden sular kullanılmaz. Ardahan/Ölçek Köyü K.85, K.87, K.93
- Kısmeti kapalı kişi, sabah yedi çeşmeden su getirir, kuşluk vaktinden sonra bu su ile banyo yaparsa, kısmetinin açılacağına inanılır. Kars. K.140,
- Görülen kötü rüyalar suya anlatılırsa gerçekleşmeyeceğine inanılır. K.57, K.89, K.41
- Rüya da su görme bolluk, bereket ve uğur getireceğine işaret eder. K.85, K.85

- Büyü yapılan bir kişi deniz yolculuğuna çıkınca büyüünün bozulacağına inanılır.(Kars) K.113, K.153
- İlkbaharda yıkanmak için suya girilirken ilk olduğu için; Ağırlığım, kirliliğim, kelliğim bu suya denir ve üç kez tekrarlanırsa o yılın huzur ve bolluk bereket içinde geçeceğine inanılır. (Kars) K.142, K.154
- Suyun içine idrarını yapan kişi, sonunda suda boğularak can verir. Ardahan/Çıldır K.150, K.52
- Toprağa su dökerken meleklerle zarar vermemek için “besmele” ya da “destur” çekilir, yoksa meleklerin kanatları yanar. K.159, K.151, K.152
- Su oturarak içilmeli, ayakta su içen kişinin boğazına yılan akar.(Çıldır) K.151
- Gece suya dikkatli bakılmaz, özellikle durgun suya bakmamak gerekir. K.152
- Hasta olan çocuk dedenin okuduğu su ile yıkanırse iyileşir. (Damal) K.216, K.222.
- Suyun yedi kat yer altına ve yedi kat göğe çıkabilir. (Damal) K.217, K.223
- Suç işlendiği düşünülen birine bir bardak su (dolu) uzatılır. Dede huzurunda mahkeme yapılırken su her iki kişiye de uzatılır. Haksız olan edilen dualardan sonra suyu içemez. Haksız olduğu halde suyu içen kişinin hasta olacağına inanılır. (Damal) K.216, K.221,
- Çocuk dünyaya geldiğinde ağlamıyorsa göbek bağı kesilmeden bebek ve eşi suya koyulur. Eş su ile ovalanarak canının suya geçmesi sağlanır. Suyun eşte kalan canı bebeğe geri vereceğine inanılır. K.135
- Su ikram edilen kişi içtikten sonra “su gibi aziz olasin” der. K.135
- Su bismillah denilerek içilir ve bir seferde değil, üç yudumda içilmelidir. K.85
- Su içen kişi oturarak içmelidir, ayakta içmek iyi sayılmaz. K.85, K.135
- Korkan kişiye su verilir içerse korkusu geçer. K.76
- Gece çeşme ve su kenarlarından geçilmez, cinlerin musallat olacağına inanılır. K.156
- Bebeğin kırkı çıkarılırken okunmuş kırk taşın içine atıldığı su ile yıkatılır.. K.67, K.85, K.98
- Ölen kişi yıkanırken su arttırmamaya çalışılır. K.90, K.88
- Akan suya sabun ve saç atılırsa sabun eridikçe saçın sahibi delirir. K.77
- Rüya da su görmek iyiliğe, güzelliğe yorumlanır. K.79

- Ölen bir kişiyi rüyada su kenarında görmek cennete gittiğine yorumlanır. K.79
- Al kızları yakalarına iğne takınca yakalanabildikleri gibi iğne çıkınca kaçabilmektedirler. Kaçan al kızları su kenarlarına gider. Akan suya karışarak kaybolurlar. K.33, K.85, K.151
- Tuzlu mısır ekmeği yiyen kişi rüyasında kendisine su uzatan kişi ile evleneceğine inanılır. K.40, K.41
- Süpürge ıslatılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.85, K. 88
- Suyu kene atılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.93
- Suyu tabut konulursa yağmur yağacağına inanılır. K.16
- Suyun için okunan küçük taşlat atılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.32
- At kafatası suya atılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.39
- İçine nevrüzda yanan ateşin közü bırakılan su içilirse hastaların şifa bulacağına inanılır. K.27
- Nevruz da içine ip ve iğne atılan su ile gençler kimlerle evleneceği görebilir. K.96, K.151, K.52
- 21 Mart gecesi akan suların, derelerin bir saniyeliğine durduğuna inanılır. O anda edilen duaların kabul olacağına inanılır. K.98
- Ağlayan ve güçsüz düşen bebekler değirmenden getirilen su ile yıkanır. Kırk basması olduysa hemen düzeleceğine inanılır. K.47, K.85, K.89
- Gece su kaplarının ağızları kapatılmalıdır, açık kalan suların içinde cinlerin girerek yıkanacağına inanılır. K.85

3.2.4. Ağaç Kültüyle İlgili İnanışlar

Kutsal ağaç, kozmik ağaç, baş aşağı çevrilmiş ağaç, hayat ağacı, bilge ağaç gibi ağaçla ilgili çok eski inançları mitlerle örnekleyen Eliade ağacın kutsallaştırılmasını şöyle ifade eder “Gücülle ve ifade ettikleri göz önüne alındığında ağaç, din ile bütünleşen bir obje özelliği kazanır. Ağaç yeraltı, yeryüzü ve gökyüzüne olan uzantılarıyla üç evrende varlığını gösteren bir güce sahiptir. Ağacı mukaddes yapan güçler, onun yüksek ve dağlık alanlarda olması, yeraltında köklerinin bulunması, belirli zamanlarda yaprak dökmesi ve sonra tekrardan canlanarak yaprak açması gibi özellikleridir. (Altınkaynak, 2019, s. 104) Bir Anadolu insanının kutsal kabul ettiği ağaçlara bez parçaları bağladığı görülür. Bu bez parçaları ağaç iyesini memnun etmek amacıyla ağacın dallarına iliştilir. Meşe,

çınar gibi ağaçların ulu kabul edilmesi, evli kadınlar tarafından bazı ağaçların yapraklarının yenilmesi halinde hamile kalınacağına inanılması, yaşlı ağaçların kesilmesinin yasak olması Şamanizm'deki ağaç iyesine ait inanışların günümüzdeki uzantılarıdır (Kalafat, 2004, s. 54-55)

Şamanist kavimlerden Buryatlarda, çocuğu olmayan kadınlar geyik heykellerinin boynuzlarına çaput bağlarlar ve bu çaputlarla plasentaya yapışmış yumurtaları sembolize ederler. Yurdumuzda da geyik boynuzlarıyla ağaç dalları arasında şekil bakımından ilişki kuran çocuksuz kadınlar bu geleneğin bir devamı olarak ağaçlara paçavra bağlarlar (Ateş, 2001, s. 125).

Nadya Yuguşeva ağaçlara ve kutlu yerlere beyaz bezlerin bağlanmasını o mekânın ruhlarına saygı göstermek amacıyla yapıldığını söyler (Yuguşeva, 2001, s. 151). Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi kuzeydoğu Anadolu bölgesinde de ağaçtan yardım istenmektedir. Ağaç kozmik dünyada yer altı, yeryüzü ve gökyüzü arasında bağı kuran bir direk gibi düşünülmektedir. Ağacın hem yer altında kökleriyle hüküm sürdüğü hem gökyüzüne uzanan dallarıyla orada bulunan tarıyla iletişime geçerek yeryüzünde olup biteni anlatabilecek durumda olması ağacı kutsallaştırmıştır.

Ergun'a göre "Allah"ın nurunun "Hayat Ağacı" üzerine indiği ve kutlu doğumların bu şekilde gerçekleştiğine inanılmaktadır. Kutsal dinlerde vahiyler ıGık-ateG-nur Geklinde kutsal ağaç üzerine indiği, hakanlar, hakanların evlendiği kadınlar yine "Hayat Ağacı"nı sembolize eden ağaca inen nurdan doğduğu ve o ağaçtan beslendiklerine inanılmaktadır" (Ergun, 2004, s. 145-146)

Türklerde her bir ağaç anlamsal değerler ihtiva eder. "Kayın ağacı" Türklerin kutsal ağaçlarından biridir. Tanrı kendi haberlerini kayın ağacı yoluyla gönderirdi. Bu ağaç aynı zamanda insanlığın atası olan bir "Kadın-ana"yı da içinde saklamaktadır (Ögel, 2002, s. 74)

Kuzeydoğu Anadolu gölgesinde de şiddetli yağmur veya dolu yağdığında insanların dışarıya yağmurun altına kayın ağacından süpürge atarak yağmurun dinmesini beklemeleri kayın ağacının Tanrıyla iletişime geçeceğini düşünmelerindendir.

İnsanoğlu avcılık ve toplayıcılık yaptığı dönemlerde ana-erlik bir yapıya sahiptiler. Toplayıcı olan halk geçimini ormanlarda avlanarak ya da ormandan toplanan yiyeceklerle sağladıkları için orman onlara sonsöz bir bilmezlik kapısı açıyordu. Bilinmezlikten korkan halk geçini sağlamak için bu ormanlara girerken kendilerini korumak için

birtakım önlemler almışlardır. O zamanlarda alınan bu önlemler günümüzün inanışlarını oluşturmuştur.

- Ceviz ağacının apartman ya da ev kenarlarına bahçelerine dikilmesi uğursuzluk getirmektedir. (Şavşat) K. 41, K.40
- Ceviz ağacının yakın olduğu evlerde çocukların ölmesi ağaca bağlanır ve ağaç hemen kesilir. K.41, K.40

Artvin'in Murgul ilçesinde ağacın şifa verdiğine inanılır. Yörede dağlık yerlerde bulunan, kökleri delik olan ağaçlar özel kabul edilir ve iyileştirici özelliği olduğuna inanılır. Hasta olan kişinin burada yapması gereken ilk iş abdest almaktır. Ardından yapılan ritüel ise besmele çekerek ağacın içinde üç sefer geçmektir. Bu işlem yapılırken zaman kavramı da çok önemlidir. Sabah güneşi doğmadan yapılması gereken bu ritüel esnasında hiçbir şekilde konuşulmamalıdır. Bu uygulama büyükler için yapıldığı gibi çocuklar içinde aynı şekilde yapılmaktadır. Bebeklerde anne götürdüyse bebeği kucağına alarak aynı şekilde ağacın içinden geçer fakat burada hastalığın adı üç geçişte de söylenmektedir. K.47, K.40

Artvin Borçka'da zamanla aşınarak kökleri dışarı çıkan ceviz ağacı kutsal sayılabilir. Öksürüğü geçmeyen çocuklar üç gün bu ağacın altına getirilerek ortaya çıkmış köklerinin altından geçirilir. Bu işlem yedi kere yapılır. Üç gün üst üste gelerek yedi defa ağacın altından geçen kişilerin sağlıklarına kavuşacaklarına inanılır. K.28

Artvin Merkezde yapılan bir başka derlemede yine ceviz ağacının çıkan köklerinin altından geçilir. Sabah güneşi doğmadan, abdest alınarak üç sefer köklerin altından geçilmektedir. Hasta olan bebekse annesinin kucağında geçirilir. K.33

Uğursuz sayılan ceviz ağacının köklerinden hasta olan kişilere şifa beklemekte farklı bir bakış açısıyla ele alınabilir. Toprak altında bulunan köklerin şifa kaynağı olduğu düşünülmektedir.

- Artvin Murgul ilçesinde bir başka ağaçla ilgili uygulama ise öksüren çocuğun iyileşmesi için ceviz ağacında yapılan sandığın içine konulmasıdır. Sandığın kapağı üç kez açılıp kapatılır. Çocuğun iyileşeceğine inanılır. (Artvin) K.48
- Ceviz ağacının yapraklarını kaynatarak içen kadın hamile kalır. (Kars)K.139
- Ceviz ağacı uğursuzluk getirmektedir. K.40
- Ceviz ayağının yakın olduğu evler yıkılır ve yıldırım çarpar. K.47
- Yağmur yağarken ceviz ağacının altından geçilmez. K.47

- Hasta olan kişiler ceviz ağacının kökü içinden üç defa geçirilir. K.47
- Ağaç kabuğunun nazara iyi geldiğine inanılır. K.47
- Kayın ağacı kesilmez; kesilirse içinden kan akar ve kesen kişinin öleceğine inanılır. K.85 K.46
- Kiraz ağacı kabuğunun nazarı önleyeceğine inanılır. K.4, K.41
- Atatürk ağacı uğursuzluk getirmektedir. Kışın bile pembe çiçek açabilen bu ağaç evlere yakın dikilmez, yakın olduğu evde uğursuzluğun bitmeyeceğine inanılır. K.28
- Söğüt ağacı evlere yakın dikilmez, uğursuzluk getireceğine inanılır. K.28
- Ceviz ve incir ağacının altında cinlerin sofrası kurduğuna inanılır. (Kars) K.139
- İssız ve dağlık yerlerde tek olan ağaçların kutsal olduğuna inanıldığı için bez bağlanarak dilek dilenir. K.28
- Sünnet yarasına ağaç kökünden alınan toprak dökülürse yaranın çabuk iyileşeceğine inanılır. K.30
- Kökleri görünen ve yaşlı ağaçların köklerinde mum yakılarak dilek dilenir. (Kars) K.153
- Kutsal kabul edilen ağacın kökleri arasından alınan toprağı yiyen kişinin şanslı bir kişi olacağına inanılır. K.32
- Mezarlıklara ağaç dikilmesi sevaptır. K.47
- Caferilerde ölen kişinin koltuk altlarına söğüt ağacından birer parça konur. Sırat köprüsünden geçerken bu ağaç dallarına tutunacak geçilebileceğine inanılır. (Kars) K.139, K.143, K.144.
- Mezarlıktan ağaç sökmek büyük günahıdır. K.139
- Alevilerde Tarık ve Erkan adı verilen iki ağaç bulunmaktadır. Dedeler Tarık dedikleri ağaçla düşkünleri yola getirmek için sırtlarına vurur. Erkan denilen uzun değnek dedeler görgü ceminde görgü öğreteceği kişiye vurmak için kullanır. Bu ağaçların zaman zaman canlandığına inanılır. (Damal)
- Artvin’de ağaçların kabuklarından nazarlık yapılmaktadır. K.31
- Kötü bir şey konuşulduğunda ağaca vurulur. K.32
- Ormanlık alanlarda cinlerin olduğuna inanılır. K.33
- Gece ormana gidilmez, gidilirse giden kişiye kötü ruhların musallat olacağına inanılır. K.33

- Meyve vermeyen ağacı korkutmak için balta ile üzerine gidilir. Korkan ağacın tekrar meyve vereceğine inanılır. K.12, K.151
- Dalı kırılan meyve ağacının küsüp meyve vermeyeceğine inanılır. K.12
- Genç ağacın kesilmesi, günah sayılır. K.189
- Ceviz ağacının gölgesinde uyumak, iyi sayılmaz. K.178
- Bu dünyaya ne kadar ağaç dikersen ahirette o kadar ağacın olur. K.177
- Ceviz ağacı diken kişi, ağaç büyüdüğünde öleceğine inanılır. Ağacın kalınlığı ile eken kişinin bel kalınlığı aynı olduğunda ölüm beklenir. K. 25, K.204
- İncir ağacı evin yakınlarına ekilmez, uğursuzluk getirir. K.2
- İncir ağacının eve uğursuzluk getirdiği bölgede yaşanan kötü olaylardan sonra söylenen “Ocağıma incir ağacı diktin” cümlesiyle de belirtilmektedir. K.33, K.2
- Kars Karakaş köyünde Su Batan yolu üzerinde bulunan bir ağaca bez bağlayarak, ağacın dalında mum yakarak adaklar adarlar. K. 143

3.2.5. Demir Kültüyle İlgili İnanışlar

Demir özellikle Türkler arasında ortak kültürel belleğin önemli bir figürüdür. Türkler arasında, demiri işleyerek can veren onu şekillendiren ve kadın gibi doğurgan olduğuna inanılan demirciler kutsal ve ata olarak kabul edilmişlerdir. (Çerikan, 2018, s. 298)

Ormanların besin kaynağı olmaktan çıktığı, anaerkil toplumdan ataerkil topluma geçildiği dönemde insanların yeni tanıştığı madenler yeni bilinmezlikleri de yanında getirmişti. Bozkırı tanıyan insanlar hayvancılık, hayvancılığa dayalı tarım ve arazi için başlayan savaşlar tanışmıştır. Ateş ve demir ile kendini korumak isteyen insan demiri dövmek için erkek gücünün farkına varır. Bu büyük değişimler içinde ataerkil topluma geçilir. Ancak insanoğlu ateş ve demir gibi iki güçlü maden ile tanıştığı için bilinmezliği, merakı ve korkuyu bu iki maden üzerine yüklemeye başlar.

- Lohusa kadının yatağının altına bıçak koyulursa al karısı lohusaya zarar veremez. K.58, K.59, K.85, K.94
- Lohusanın yastığının altına makas konur. K.85, K. 78
- Bebeğin beşiğine demir koyulur. K.58
- Bebeğin ve lohusanın üzerine iğne takılırsa al karısının yaklaşamayacağına inanılır. K.88, K.78, K.58

- Al kızının üzerine iğne takarsan görünmez olamayacağına inanılır. K.78, K.79, K.85
- Al kızının demire dokunamadığı için iğneyi üzerinden çıkarmayacağına inanılır. K.78
- Doğumu uzun süren ve zor olan kadının önünde makas açılırsa doğumun kolaylaşacağına inanılır. K.92
- Doğumu zor olan kadınların evindeki bütün kilitler açılırsa doğumu kolay olacağına inanılır. K.85, K.88
- Gelin eve gelirken önünü demir kazan koyulur ve kazan üzerinde tabak kırılır. Kıran gelinin güçlü ve kismetli olduğuna inanılır. K.88
- Gelin damat evine gelirken kız evinden çalınan demir çatal kaşık önünde çalınır. K.88, K.60
- Gelin damat evine girmeden önce başından aşağı bozuk para saçılır. K.88
- Gelin evden çıkmadan önce kapı kenarına bıçak saplanır ve damadın üzerine para koyması beklenir. K.2, K.10, K.17
- Ölünün üzerine demir koyulur şişmesini önlemek için. K.14, K.97, K.151
- Dolu yağarken dışarı demirden saç ayağı atılırsa yağmura döneceğine inanılır. K.88, K.85, K.92
- Ekin zamanı tohumdan sonra saban üzerine oturmanın bereket getireceğine inanılır. K. 147, K.148
- Kapıya demir asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır. K.153, K.155
- Elden ele demirden yapılan adetler verilmez. Makas ve bıçağı elden ele veren kişilerin kavga edeceğine inanılır. K.67, K.88, K.150
- Makas birine verilirken üzerine tükürülürse kavganın önüne geçileceğine inanılır. K.67, K.154
- Evde saklanan makasların ağzının her zaman kapalı olması gerekir yoksa evde sürekli kavga olur. K.148, K.149
- Makasın ağzı açıksa kefen biçmek istediği söylenir. K.148
- Yorgan kaplarken üzerine iğne atılmaz, kefen biçmeye benzetilir uğursuzluk olarak görülür. K.88
- Dolu yağarken kara tavanın üzerine tuz koyularak dışarı bırakılması doluyu yağmura çevirir. K.88, K.92

- Nazardan ve kötü gözlerden korunmak için kurşun dökülür. K.6, K.45, K.78
- Hıdırellez’de yapılan yemeğe demir para atılır. Para kimin tabağına gelirse, o kişiye uğur getireceğine inanılır. K.151, K.152
- Yılbaşı geceleri yapılan kaz mantısının içine demir para ya da yüzük koyulur. Kimin kaşığına denk gelirse bir sene boyunca şanslı olacağına inanılır. K.88
- Düğünde kız evi erkek evinden yedi anahtar ister. (Artvin) K.22, K.32,
- Evden ölü çıkacağı zaman kalktığı yere çivi çakılır, arkasından kimseyi götürmesin diye. K.197, K.200, K.204
- Yeni gelinin odasına çivi çakılır, evine eşine bağlı kalsın diye. (Kars) K.154

3.2.6. Dağ Kültüyle İlgili İnanışlar

Mitik devirlerden bu yana dağ tanrılarının, yarı tanrılarının ve olağanüstü insanların makamı kabul edilmiştir. (Karakaş, 2020, s. 78)

Türklerde dağ gökyüzüne en yakın yer olduğu için Tanrıya yakın olarak görülmüş ve kutsanmıştır. Dağlarda ağaçlar gibi gövdelerinde yeraltını, yeryüzünü ve gökyüzünü uzantısı barındırmaktadırlar. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde dağ kültürüyle ilgili inanışlar geçmişte olduğu kadar günümüzde de varlığını hissettirmektedir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi oldukça yüksek ve dağlık bir coğrafyada bulunduğu için hemen hemen her il, ilçe ve köylerin kutsal gördükleri ziyaret olarak kabul ettikleri dağlar bulunmaktadır. Yağmur yağması için yağmur duasına çıkarak kurban kesilen çok fazla dağ ve ziyaret bulunmaktadır.

- Çıldır’da bulunan Kısır dağının tepesinde Hacı Kalo adında bir evliya mezarının bulunduğu söylenmektedir. Yörede bulunan bir diğer Akbaba dağında ise Ağ Baba adında bir evliyanın mezarının bulunduğu söylenir. Allahuekber dağlarında yattığına inanılan evliya ile bu iki evliyanın kardeş olduklarına inanılır. Üç evliyanın mezarına giden kişinin her duasının kabul olduğuna inanılır. “Ağzı eğri giden, düz gelir” denilmektedir. K.62, K.63, K.67, K.151
- Çıldır’da kel dağı olarak bilinen ve tepesinde ot biyen bu dağda edilen duaların kabul olduğuna inanılır. Gidenler siyah bir taş dağa yapıştırmak için üzerine koyarlar. Yapışırsa dileklerinin kabul olacağına inanılır. K.66, K.68

- Kars Allahuekber dağlarının adı bir çobandan gelir. Çoban padişahın kızına âşık olur. Padişah kızını vermeyince kaçırmak ister, kız ve çoban kaçarken padişahın askerleri sevdalıları yaklar ve öldürürler. Çobanın ağzından çıkan son kelime Allahuekber olduğu için dağların adı Allahuekber olmuştur. K.121, K.122
- Nuh peygamber gemisiyle Kars'tan geçerken gemi bu yüksek dağlara çarparak ilerlerken dağlardan Allahuekber sesi yükseldiği için bu dağların adının Allabuekber olduğu söylenir. K.121, K.123
- Ardahan'da Davar Taş Kesilen dağı bulunmaktadır. Bu dağ ile ilgili birkaç efsane anlatılmaktadır. Birincisi, çoban koyunlarını otarırken yağmur duasına çıkan kişilerle dalga geçmiş. Kafasından bir bit çıkararak orada öldürmüş ve bunun kurban olarak öldürdüğünün kan akıttığı söylemiş. Bunun üzerine kendisi de koyun sürüsü de orada taş kesilmiş. K.88, K.92
- Kars Elegöz (Elagöz) dağında geceleri şıklar yandığına inanılır. Anlatılara göre eskiden orada Ermeniler Türk askerlerini yakarak şahit etmişlerdir. Şehitlerin yakıldığı dağda her gece mumlar yandığı söylenmektedir. K.126, K.127
- Yusufeli'nde Danalet dağı bulunmaktadır. Kurtuluş savaşında burada birçok insan öldürüldüğü için şehitlik olarak anılmıştır. Şehitler, köylülerin rüyalarına girmeye başlayınca burayı kutsallaştırarak ziyaret etmişler. Bu dağda kurban kesilerek dualar edilir. Gerçekleşmesi arzulanan dilekler burada dile getirilir.
- Bölgede hemen hemen her köyün ziyaret tepesi vardır. Bu dağlara çıkıp kurban kesilerek dua edilirse yağmur yağacağına inanılır. K. 49
- Posof ve Damal sınırlarında bulunan Ilgar dağı ve Sivri Kaya dağı yörede kutsal kabul edilen ve kurban kesilerek adaklar adanan iki dağıdır. K.164, K.161
- Dağların sahipli olduğuna inanıldığı için gece çıkılması doğru bulunmaz. K.204
- Kutsal sayılan dağlara çıkarken ya da önünden geçerken hamile kadınlar ellerini karınlarına dokundurmazlar. Bebeğin üzerinde iz olacağına inanılır. K.85, K.88
- Mağarası olan dağların genellikle cinlerin evi olduğuna inanılır. Gece oralarda gezilmez. K.97, K.186

3.2.6.1. Dağ Sahiplenmesi

Kars ve çevresinde dağ sahiplenmesi şeklinde bir inanış bulunmaktadır. Yörede bulunan dağlardan biri köylüler tarafından sahiplenir. Yılın belirli zamanlarında köylüler toplanarak dağa çıkar, bir süre vakit geçirdikten sonra tekrar aşağı inerler.

- Yörede bulunan Ağbaba dağı etrafında bulunan köylüler tarafından sahiplenilmiştir. Kars/ Sarıkamış K.121, K.122, K.123

3.2.7. Taş Kültüyle İlgili İnanışlar

Türk devletleri arasında bilinen ve günümüze kadar getirilen bir inanışta, Türk Tengrisi'nin Türklerin atasına “yada” adında doğaüstü güçleri olan bir taş hediye etmesidir. Taşı kutsal kılan bir diğer inanış ise Nuh Peygamberin oğlu Yafes kuraklık olduğunda, yağmur yağdırmak için tanrıdan kendisine bir tılsım öğretmesini ister ve yalvarır. Dileği kabul olur ve Yafes duayı unutmamak için bunu bir taşa yazar ve boynuna asar. Bu taş ile istendiği zaman yağmur, kar, dolu yağdırılır ve fırtına çıkarılabilir. (Gömeç, 2016, s. 124) Altay ve Saha Türklerinin inancına göre bu taş hala Türklerin elinde ve şamanlar istedikleri zaman yağmur yağdırmaktadırlar. Saha Türklerine göre bu taş bazı hayvanların içinden çıkmaktadır. Bu hayvanlar ise genellikle; at, inek ayı ve kurt gibi hayvanlardır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde aynı şekilde “yada taşı” ve “gök taşı” olarak bilinen taşlar vardır. Aynı şekilde bu taşların gökyüzünden düştüğü ya da inek, kurt ve at gibi hayvanların karnından çıkarıldığını söylerler.

Çakmak taşının yüzde çıkan yaralara iyi gelmesi, yine sancıyı kesen, kanamayı durduran, öksürüğü kesen taşların bulunması taş kültü ile alâkalıdır. Taşlardan bu şekilde faydalanılması, onların halk hekimliğinde kullanılması, içinde bulunan iyi veya kötü ruhlardan yardım beklenmesi bu yüzdendir. Bazı türbelerde ve mezarlıklarda, dilek tutan kişi türbenin duvarına veya mezar taşına küçük taşlar yapıştırır. Eğer taş duvara, mezar taşına yapışıp kalırsa tuttukları dileklerin gerçekleşeceğine inanırlar. Halk arasında ‘sabır taşı’ adıyla bilinen bir taşın varlığı mevcuttur. İnsan derdini, sıkıntısını, üzüntülerini bu taşa anlatırmış. Taş, en sonunda dayanamayıp çatlar, parça parça olurmuş. İşte ‘sabır taşı olsa çatlar’ ifadesi bu durumu anlatmak için kullanılır (Kalafat, 1999, s. 42).

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde ölen kişi rahat döşeği olarak adlandırılan yatağından yıkanması için çıkarılınca yerine taş konulur. Konulan taşın ağır olmasına

dikkat edilir. Eğer taş ağır olursa ölen kişinin, ev halkından birini ya da evin nasibini götürmesine engel olunabilir. Eve girecek ve çıkacak ruhları engelleyecek kadar güçlü olduğu düşünülen taş bölgede hayatın geçiş dönemleri olan her safhada etkin rol oynamaktadır.

- Ölen kişi evden çıkarılınca yatağının olduğu yere bir taş koyulursa, evden başka kimsenin ölmeyeceğine ve evin nasibinin gitmeyeceğine inanılır. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95
- Ölü helallik almak için evin önüne getirildiğinde ev halkından birinin elinde taş bulunur. Helallik alınıp tabut kaldırıldığında yerine hemen taş koyulur. Defin işlemleri bittikten sonra taş yerden kaldırılarak evin duvarına koyulur. Bu uygulama ile evin nasibi korunmuş olur. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95

Taşın ön plânda olduğu en önemli uygulamalardan birisi de yağmur duasıdır. Yağmur duasında yedi bin, kırk bin, yetmiş bin gibi farklı adetlerde taşlar toplanır. Toplanan bu taşların üstüne ayetler okunur, torbaya doldurulan küçük taşlar suya bırakılır. Yağmur yağdırmak için taşların kullanılması Şamanizm döneminde şamanlar tarafından yine yağmur, kar yağdırmak, fırtına estirmek için kullanılan “yada taşı” nı hatırlatmaktadır. Bu durumun Şamanizm’in bir kalıntısı olarak bölgede varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. (Buran, 1992, s. 69)

- Ölen kişinin mezarından getirilen taşın suya konulmasıyla yağmur yağacağına inanılır. K.88
- Şehit mezarlığından getirilen taş akan suya koyulursa yağmur yağacağına inanılır. K.95, K.92
- Artvin Yusufeli’nde yağmur duasına çıkan kişiler kırk ya da doksan doku taş toplarlar. Hoca sırayla taşlara dua okur. Taşlar elden ele verilerek, havaya atılır. Bu şekilde yağmur yağacağına inanılır. K.49

Bölgede halk arasında çok yaygın olan bu inanış yaz aylarında yağmur yağmaması sonucu yaşanan kuraklığın son bulması için yapılan bir uygulamadır. Yağmur duasında, tüm istekler Allah’tan istenir, dualar ona edilir. Ancak yağmur yağması için yapılan uygulamalarda araya araçlar konulduğu görülmektedir ki, bu aracı da taştır. Taş, yer-su ruhları içinde yer alan önemli öğelerden biridir. Yer-su ruhları Ülgen ile insanlar arasında bulunan ve insanların yeryüzündeki yardımcıları konumunda olan ruhlardır.

İnsanlar, bazı durumlarda yer-su ruhlarını aracı koyarak isteklerini Ülgen’e

ulaştırmaya çalışırlar Özellikle ölen kişinin mezarından getirilen bu taşın yer su ruhlarıyla iletişimin daha güçlü olacağını düşünülebilir. Allah'a dua ederken, ondan bereketli bir yağmur dilerken aracı olurlar. Yani yer-su ruhları aracılık görevlerini bazı uygulamalarda hâlâ devam ettirmektedir diyebiliriz.

- Çok yağan yağmuru kesmek için garip mezardan taş getirip ateşe koyarsa yağmurun duracağına inanılır. K.85

Yağmur yağması için yapılan uygulamada taşı suya koyan bölge halkı çok fazla yağın yağmuru durdurmak için yine taşa başvurular, ancak taş bu sefer su iyesine değil ateş iyesine sunulmaktadır. Yağmurun durması için ateş iyesine verilen cansız kurban olarak da adlandırılan taş ateşin içine konulduktan sonra yağmur durmaktadır. K.77, K.84, K.85, K.92, K.94, K.95, K.129, K.130,

Bölgede varlığı bilinmekte olan bazı taşlar vardır, bunlara ya da taşı, gök taşı, yağ taşı, süt taşı, gibi farklı isimler verirler. Köylerde birkaç sene öncesine kadar varlığı bilinen bu taşların büyüsel güçleri olduğuna inanılırdır. Sadece çok yaşlı kadınlarda olan bu taş çift halde olurlar. Taşı kullanan kişi birini ya da bir şeyi kışkırdığı zaman bu iki taşı birbirine dokundurmuş. Hayvanlar ölmeye başlarsa ve insanlar hastalanmaya başlarsa hemen anlaşılırmış yaşlı kadının taş sıkıdığı. Anlatılanlara göre birkaç sene önce Ölçek köyünde böyle bir olay yaşanır. Köylü taşlardan kurtulmak istediklerini yaşlı kadının kocasına anlatırlar. Adam karısından taşları alıp köyün sınırları içinde olan Kanlı dereден aşağı suya atar. Sabah olduğunda iki taşın da kapının önünde biri eşğin içinde biri dışında dururken görür. Bu durumda bu taşları önce kazanlarda kaynatıp sonra tuz değirmenin de toz haline getirerek havaya savurmuştur. Halkın inandığı bu taşlar köyün yaşlı bilgin denilen kadınlarında bulunduğu düşünülmektedir. Taşlarda büyüsel gücün olduğunu düşünen şamanlar bu taşları ruhlarla iletişime geçmek için, doğa olaylarını kontrol edip yağmur yağdırmak için kullanırlardır. K.85, K.86, K.87, K.88, K.92, K.94, K.95

- Kırklı kadının ve bebeğin kırkını çıkarmak için kırk taşa İhlas süresi okunur ve suyun içine koyulur. Bu su ile yıkanan bebeğin kırkının çıktığına inanılır.
- Kutsal sayılan mekânlardan ya da mezarlıklardan getirilen taşların hastalıklara iyi geleceğine inanılır.(Damal) K.221, K.222, K.224, K.224, K.225,
- Öksürüğü kesmek için boğmaca taşı takılır. K.3 K.4, K.32, K.39, K.42,
- Allah'ın günahkâr kullarını cezalandırmak için taşa çevirdiğine inanılır. Bölgede taş kesilme üzerine efsane çoktur. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95

- Allah kullarını kötülüklerden korumak için taş eder. Bir kişi başına kötü bir olay geleceğini anlayınca Allah'a dua eder, duası kabul olunca taş kesilerek don değiştirmektedir. Bölgede kayda alınan efsanelerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95
- Anneye ve babaya el kaldıran kişinin taş kesileceğine inanılır. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95
- Dışardan eve oyun oynamak için taş getirilmez, uğursuzluk gelir. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95
- Delikli taşa sahip olmak, kişiyi nazardan korumaktadır. K.45, K.65, K.85, K.88,
- Kapı önünde bulunan delikli taş evi, kötülüklerden korur. K.32, K.42, K.76, K.77
- İnsanlar dileklerinin kabul olması için hiç ot bitmeyen dağlara taş yapıştırırlar. Taş dağa yapışırsa dilek kabul olur, yapışmazsa dileğin hayırlı olmadığına inanılır.(Çıldır) K.50, K.51, K.54, K.55, K.56, K.62, K.63
- Her taşın üstüne oturulmaz ya da yatılmaz, uğursuzluk getireceğine, taşların sahipli olabileceğine inanılır. K.45, K.65, K.85, K.88, K.95, K.148, K.149, K.150
- Su kenarında bulunan taşlar, hayvan ısırıklarına bastırılırsa acısı geçer. K.169, K.170, K.171, K.173
- Genç kızlar kapalı olduğunu düşündükleri kismetlerini açmak için şehitliğe bir taş bırakırlar. (Kars) K.127, K.128, K.129

2.2.7.1.Huto Taşı

Artvin'de bulunan bu taş, genellikle ilginç şekilleri olduğu için hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Deniz kabuğunu andıran bu taşların üzerinde de yaprak, örümcek ve yılan gibi şekiller bulunmaktadır. Birinin tedavisine başlamadan önce taş suya koyularak içerisinde bulunan kötü enerji temizlenir. (A. Küçükay, 2019)

- Huto taşının aslında yedi adet taştan oluştuğu bilinmektedir. Hepsini bir arada olduğunda takım olarak güçlerinin fazla olduğu söylenmektedir. Ancak zamanla el değiştirdikleri için ayrı düştükleri söylenir. Tel olarak kullanılan taşlarında güçlerinin çok olduğu, birçok işe yaradığı bilinmektedir. K.47
- Taşların genellikle Mayıs ayının yedisinde gökyüzünden düştüğüne inanılır. K.40
- Bu taşlar yoğurt mayalanırsa bereketli olacağına inanılır. K.41
- Yılan sokan çocuk bu taş ile yıkanırsa zehrin etkili olmayacağına inanılır. K.47

- Değişik şekillerde olurlar ancak çoğunluğu yaprak şeklindedir. K.40, K.41
- Hasta olan kişiler için, bir gece öncesinden suda bekletilir ve suyu hastaya içirilir. K.41
- Kurban gözü ile kullanıldığında etkisinin daha fazla olacağına inanılır. K.41

2.2.7.2. Süt Taşı

Artvin Murgul ve Borçka’da süt taşı olarak bilinen bir taş bulunmaktadır. Lohusalık döneminde annenin eteğine asılırsa annenin sütünün çok olacağına inanılır. K.32, K.28

- Sütü geri kaçan kadınlar takarsa, sütü gelir. K.26

2.2.7.3. Kulak Taşı

Yeni doğan bebeklerin kulakları ağırınca kulak taşı kullanılır. Çocukların boynuna takılır ve uzun süre boyunca asılı kalır. Çocukların kulak ağrısını geçirdiği, kaba kulak gibi hastalıklara iyi geldiği söylenmektedir. Diğer taşlar gibi gökten düştüğüne inanılır. Şimşek çaktığında ve yıldırım attığında yöre halkı tarafından yıldırımın attığı yere bakılır. Genellikle bu şekilde bulunur. K.31, K.32

2.2.7.4. Kız Taşı

Diğer taşlar gibi gökyüzünden düştüğü bilinen bu taş genellikle yatsı ve parlak bir taştan oluşmaktadır. Artvin halkı tarafından bilinen ve kullanılan bu taşın üzerinde kız figürlerinin bulunmaktadır. Genellikle kız çocuğu sahibi olmak isteyen kadınlar tarafından takılmaktadır. K.32, K.33, K.47

2.2.7.5. Madavur Taşı

Özellikle Ardahan ve Kars yöresinde bilinen bu taş çift şekilde taşınmaktadır. Diğer taşların aksine kötülük yapmak için kullanılmaktadır. Taşların canlı olduğuna inanılmaktadır. Taşıyan kişinin taşları birbirine sürterek kıskançlık ettiği bir durumda karşıda ki kişiyi hasta edebilir ve hatta ölümüne sebep olabilir.

- Bebeklerin üzerine sıkılırsa bebekleri öldürebileceğine inanılır. K.76, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.95 K.100

- Ardahan Ölçek köyünde bu taşlara sahip olan kadınların, öküzlerin patlamasına, yakışıklı ve güzel gençlerin hastalanarak yatağa düşmelerine neden oldukları söylenmektedir. K.76, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.95 K.100
- Taşların canlı olduğu için su içinde kaynatılırken sesler çıkararak bağırarak inandırılır. K.76, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.95 K.100
- Taşlardan kurtulmak isteyen kişilerin taşları akan suya bırakmaları sonucu taşların tekrar eve geldiği söylenmektedir. K.76, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.95 K.100
- Taşların tuzluk taşında ezilerek toz haline getirerek savrulduktan sonra kaybolacağına inanılmaktadır. K.76, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.89, K.92, K.95, K.100

2.2.7.6. Oğlan Taşı

Bölgede bu taşla sahip olan kadınların erkek çocuk doğurduğuna inanılmaktadır. Hamile kalan gelinleri bebeğin erkek olması için bu taşı sahiplerinde istediklerine ve bir süre üzerlerinde taşıdıkları bilinmektedir. Kız taşında olduğu gibi yatsı ve parlak bir taştan oluşmaktadır. Üzerinde erkek bebek figürleri bulunmaktadır. Şiddetli şimşek çakıp yıldırım attığında gökyüzünden düştüğüne inanılmaktadır. Taş doğumdan sonra bebeğin üzerine takılır. 5- 6 yaşlarına gelene kadar üzerinde bulunduran kişilerde bulunmaktadır. Bu taş genellikle erkekler tarafından taşındığı için yaşlı erkeklerde bulunma ihtimali yüksektir. K.29, K.30, K.31, K.32, K.44

2.2.7.7. Sarılık Taşı

Gökyüzünden düşen sarı renkte olan ve genellikle yeni doğan bebeklerin hastalanmasını engellemek kullanılmaktadır. Su ile temas ettiği zaman, suya şifa vererek, su ile yıkanan kişilerinde iyileşeceği düşünülmektedir.

- Sarılık olan çocukların iyileşmesi için bebeğin üzerine takılır. K.29 K.30, K.31, K.32, K.33, K.34, K.85, K.127, K.128, K.136, K.137, K.138,
- Sarılık taşı suda bekletildikten sonra bu su ile sarılık olan bebek yıkanır sarılığın geçeceğine inanılır. K.29 K.30, K.31, K.32, K.33, K.34, K.85, K.127, K.128, K.136, K.137, K.138.

2.2.7.8.Yılanlık Taşı

Bacak kısısalığı tedavisinde kullanılır. Bu taş kırk gün kişinin üzerinde taşınır. Kırk günün sonunda taşın üzerinde kemik resmi oluşmaya başladığında hastanın iyileşeceği düşünülür. Genellikle bu taşların canlı olduğu düşünülmektedir.

- Taşın üzerinde yılan şekli bulunmaktadır. K.32, K.33
- Bu taşta sahip iki kişi yan yana gelirse taşlarda bulunan yılanların savaştığı ve birinin öldüğüne inanılır. Bunun sonucunda taşı üzerinde bulunduran kişi baskına uğrar. Bu durumdan korunmak için dikkat edilir, eğer taş bir bebeğin üzerinde bulunuyorsa, bebek hemen ortamdan çıkarılmalıdır. K.32
- Kullanmak isteyen kişiler önceden taşı suya koyarak temizlenmesini, yılanların canlanmasını sağlamalıdır. K.32

2.2.7.8. Al Basması Taşı

Al basmasından korunmak için kullanılır. Gökyüzünden yağmur yağarken düştüğüne inanılır. Düz ve yassı olan taşın üzerinde damarların olduğu söylenmektedir. K.32

3.2.7.9. Kan Taşı

Kan değerleri düzensiz olan kişilerin takarak değerlerini dengede tuttukları taştır. Doğumdan sonra kanaması olan kadınların üzerine takılarak kanamasını azaltır. Diğer taşları taşıyan kadınlarla aynı ortama gelmemesi gerekmektedir. Taşların içinde bulunan hayvanların savaştığına ve öldüklerine inanılır. Hayvanı ölen taşın gücü kalmaz. (Murgul) (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 93)

3.3. GÖKYÜZÜ VE GÖK CİSİMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

- Bölgede dünyanın altı günde yaratıldığı, Pazartesi günü inşa edilen dünyanın Cuma günü akşam saatlerinde yok olacağı inancı bulunmaktadır. K.105
- Bölgede gökyüzünün katları arasında iki farklı görüş vardır. Halkın çoğunluğu yedi kat gökyüzü vardır derken dokuz kat gökyüzü vardır diyenlerde bulunmaktadır. Yaşadığımız yeryüzünün ortada bulunduğu ve yerin altında yedi kat daha bulunduğu inanılır. K.85, K.105, K.151, K.210

- İnsanlar cennete gittiklerinde yaptıkları iyiliklere göre gökyüzünde bulunan katlara yerleştirilir. K.85, K.40
- Kötü olan kişilerde yeraltında bulunan yedi kattan birine yerleştirilir. K.85, K.41

3.3.1. Güneşle İlgili İnanışlar

Eski Türk inanışlarına göre güneş ve ayı ayrı düşünmek mümkün değildir. Kardeş oldukları söylenen ay ve güneşin cinsiyetleri de farklıdır. Güneş kız, ay ise erkektir. Güneşe “güneş ana”, aya “ay dede” denilmesi de cinsiyetlerini göstermektedir. Korumacı kardeş olan ay güneşin yakalanmasından korktuğu için onun gece çıkmasına izin vermez. Güneş gündüz görülürken, ayın gece görünmesi bundandır. (Araz, 1995, s. 41)

Çıldır’da ve Ölçek köyünde güneşin dünyada işlenen günahları görmek istemediği için sabahları geç doğduğunu hatta meleklerin zorla çekerek güneşin doğmasını sağladığına inanılır. Hatta akşamlarına erkenden batmak istediğini ama meleklerin izin vermediğine inanılır. K.52, K.54, K.85, K.88, K.92, K.152, K.153

- Güneş batmaya başlarken uyuyan kişinin ömrünün azaldığına inanılır. K.21, K.47, K.93
- Sabah güneşi doğduğunda yatakta olan kişinin nasibi azalır. K.87
- Sabah güneşi sidikliye vurur. K.85, K.211, K. 122, K.154,
- Akşam güneşe güzele vurur. K.85, K.211, K. 122, K.154,
- Sabah güğüm ile güneşin altına su koymak ve öğlen namazı için ısınan bu su ile abdest almak sevaptır. K. 92, K.74
- Güneş tutulması olurken savaş olacağına inanıldığı için, havaya silah atılır. K.85
- Lohusa kadın doğumdan sonra güneşe bakacağı zaman harbuldan ya da elekten bakmalıdır. K.85, K86, K87, K.88, K.90
- Güneş tutulmasında deprem olacağına ya da büyük bir felaket olacağına inanılır.(Kars) K.133, K.134
- Güneşin Hz. Muhammed’di, ayın ise Hz. Ali’yi temsil ettiğine inanılır. İkisine de saygı gösterilir. (Damal) K.216, K.217, K.218, K.227
- Güneş doğarken dua edilmesi gerektiğine inanılır ve dua edilir. (Damal) K.216, K.217, K.218, K.227
- Evin kapısı güneşe dönük olmalıdır.(Ardahan) K.104

- Güneş tutulması sırasında güneşin azap çektiğine inanılır ve dua etmek gerektiğine inanılır. K.1, K.85

3.3.2. Ayla İlgili İnanışlar

Ay tutulmasına kötü ruhların yol açtığına inanılır. Ayı bu kötü durumdan kurtarmak için bölge halkı gürültü çıkarmaya çalışır, havaya ateş ederler veya tencere kapakları bir birine vurarak kötü ruhları korkutmaya çalışırlar. Kadim Türk topluluklarında ay ve güneş tutulması meydana gelince çoğu kişi evde, ayakta beklerlerdi. Dışarı çıkmayan halk tutulma bitince eğlenceler düzenlerdi. Kars yöresinde de ay tutulması bitince çocuklar şarkılar söyleyerek, oyunlar oynarlar ve bir nevi ayın kötü ruhlardan kurtulmasına sevinirlerdi. (Kalafat, 2006, s. 62)

Artvin'in Şavşat ilçesinde ay tutulmasının şans getirdiğine inanılır. Ay tutulması gerçekleşikten sonra yanında ki kişinin varsa parmağında ki yüzüğüne, belinde bulunan kemerine ve altın bileziklerine bakılır. Ardından kimin yüzüne bakılırsa o kişinin şansının artacağına inanılır. K.39, K.40, K.41

Ay ışığıyla ilgili bir başka inanış ise şöyledir; Ay ışığının yeryüzünü en fazla aydınlattığı gecelerde, su kaplarına bakıldığında suda yüzünün aksı görünmeyen kişilerin yakın zamanda öleceğine inanılır. K.39, K.40

Berat kandilinin olduğu gecelerde dışarı çıkıp ay ışığında gölgesine bakan kişi eğer başını göremiyorsa, o kişinin bir sene içerisinde vefat edeceğine inanılır. K.39

Anadolu'nun bazı bölgelerinde yeni ayın çıktığını gören kişiler yere diz çökerek dua ederler. Güzel dileklerde bulunarak, yeni başlangıçlar için hayırlı kapılar açılmasını dilerler. Aynı ritüel Ardahan yöresinde de yapılmaktadır. Yeni ayı gören kişiler;

“Ay gördüm Allah

Amentü Billah

Ne ki günahım var

Sen affet Allah”

Diyecek günahlarının silineceğine ve yeni başlangıçlar yapacağına inanılır. K.75, K.92, K.97, K.106

Bölgede ay ve güneşin kardeş oldukları güneşin kız, ayında erkek olduğu inanışı hâkimdir. Kars'ta ay kardeşi güneşin geceleri dışarı çıkmasına izin vermediği için güneşin sadece gündüzleri dışarı çıktığına inanılır. Güneş gece dışarı çıkmadığı için ayın daha

net göründüğüne inanılır. Bölgede yaşayan terekemeler de ise ay ve güneşin kardeş oldukları, birbirlerini görmek için yarıştıklarını, ama bir türlü denk gelemedikleri inancı hâkimdir. Allah izin vermediği için kavuşamadıklarına inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146

- Kars'ta yeni ayı gören yöre halkı hemen toprağa ve altına bakarak dilek dilerler. Bunu yapan kişilerin sonraki günlerinin bolluk ve bereket içinde geçeceğine inanılır. K.141, K.142
- Yeni ay gören insanlar hemen sırtlarını, duvara, taşa ya da ağaca yaslarlar. Bu uygulamayı yapan kişinin her zaman sırtını dayayacağı sağlam, güçlü yerlerin olacağına inanılır. K.146, K.85, K.41
- Yine yeni ayı gördükten sonra genç, güçlü kuvvetli ve sağlıklı birinin yüzüne bakıldığında bakan kişinin diğer kişinin bu güçlü özelliklerini alacağına inanılır. K. 41
- Ay ışığının parlak olduğu gecelerde durgun suya bakılır. Suda kendi yüzünü göremeyen kişilerin ölçeğine inanılır. K.93, K.95
- Berat kandilinde ay ışığına karşı duran kişinin gölgesinde başı yoksa öleceğine inanılır. K.44
- Ay tutulmasına şahit olan kişiler yakınında bulunan kişinin kemerine bakar ve bir başkasının yüzüne bakarsa o kişinin şansı açılır. K.122
- Ay ve güneş tutulmalarında havaya ateş edilerek ayrılımları istenir. Artvin'de havaya ateş açanların hala bulunduğu derlenmiştir. K.47

3.3.3. Dünyayla İlgili İnanışlar

- Dünyanın bir öküzün boynuzları arasında olduğuna inanılıyor. K. 151
- Kars'ta dünyanın ehlibeytin yüzü suyu hürmetine yaratıldığına inanılır. K.143, K.144
- Allah'ın "eğer ben ehli beyti yaratmasaydın bu kadar nimeti yaratmazdım" dediği söylenmektedir. K.143, K.144

3.3.4. Yıldızlarla İlgili İnanışlar

Gökyüzünde parıldayan yıldızların insanları temsil ettiğine ve yeryüzünde yaşayan insan sayısı kadar gökyüzünde yıldız olduğuna inanılır. Dünyaya gelen her bebek için

gökyüzünde yeni bir yıldızın oluştuğuna inanıldığı gibi ölen kişilerin yıldızının kaydığın da inanılır. K.85, K.40, K.125

- Gökyüzünde bulunan yıldızlardan birinin insan olduğuna ve Allah'ın onu yıldız ettiğine inanılır. (Çıldır) K.151, K.152
- Gökyüzünde yıldız çoksa havanın açık olduğuna yağmurun yağmayacağına inanılır. K.85, K.84
- Yıldızlar seyrek ise, yağmur yağacağı düşünülür. K.85, K.84
- Gökyüzünde aynı anda beliren yedi yıldız sabahın habercisidir. K.49
- Akşam batı yönünden doğan ilk yıldız iftar vaktinin geldiğini göstermektedir. (Yusufeli) K.49
- Yıldızları saymaya çalışan kişinin ellerine siğil çıkar. K.47, K.127
- Bebeğin kıyafetleri akşam dışarda kalmamalı, yıldız görmesi iyi sayılmaz. K.47, K.127
- Kuyruklu yıldız görmek uğursuzluk sayılır. Kuyruklu yıldızın kuyruğu aşağı düşerse, yer yarılacak, kasırga kopacak denir. (Kars) K.127
- Kavga esnasında beddua olarak “yıldızın sönsün” denir. Ölmesi istenilen kişiye söylenir.(Damal) K.216, K.227, K.223, K.224

3.4. DOĞA OLAYLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

3.4.1. Doluyla İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde doğa olayları ile ilgili inanışların çoğu bilinmeyenden korunmak, bilinmeyene karşı hediyeler vererek güvende olmaya çalışmaktan kaynaklanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen birçok davranışın temelinde gökyüzünden gelen bu tür doğa olaylarının insanları cezalandırmak için oluştuğu düşüncesi bulunmaktadır. Dolu yağması, canlılara ve tabiata zarar verdiği için, insanoğlunu etkilemektedir. Bunu kendilerine gönderilen bir ceza olarak gören halk durdurmak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Doluyu ateşte dövülen demir ile durdurmaya çalışmak, gökyüzünden düşen tanelerin demiri görünce onun sıcaklığında eriyerek yağmura dönüşeceğine inanmak demir ile gökyüzüne bir mesaj göndermeye çalışılmaktan ibarettir. Kazanın özellikle alt tarafı yanı ateşten en çok duran ve yandığı için islenen, kararan tarafı dolunun altına koyulmaktadır. Temelde yine aynı bakış açısı

yer almaktadır, kızgın ateşte yanan kazanın sıcaklığında dolunun yağmura dönmesi fikri bulunmaktadır. K.32, K.41, K.85, K.138, K.151

- Dolu yağdığı zaman eski tava üzerine tuz konularak dışarıya dolunun altına konulursa, dolunun duracağına inanılır. K.85, K.151
- Dolu yağarken ocakta bulunan isli sacayağı dışarı konulursa dolunun duracağına inanılır. K.92
- Dolu yağarken annesinin ilk çocuğu doludan bir parça alarak derisine degecek şekilde koltuk altına koyarsa dolunun yağmura döneceğine inanılır. K.108
- Ezan okunursa dolunun duracağına inanılır. K.5, K.14, K.33, K.87 K.152
- Dolu yağarken kapıya süpürge atılırsa yağmura dönüşeceğine inanılır. Bazı köylerde özellikle kayın ağacından yapılan ahır temizliğinde kullanılan süpürge yağın dolunun altına atılırken bazı köylerde ev süpürgesi atılır. Kayın ağacından yapılan süpürgeyin yaprakları olmaz sadece dallardan oluşur. K.85, K.122
- Dolu yağarken kapı önüne demir parçası atılır. Dolu yağışını demirin durduğu inanişından dolayı bazı köylerde bıçak, bazılarında makas, ya da herhangi bir demir parçası atılır. Bunun doluyu durduracağına inanılır. K.80, K. 92, K.133
- Dolu yağdığı zaman çocuklar el ele tutuşup: “Güneş gel, güneş gel saçlı kızın ağlıyor, tekne bocuk bağlıyor, güneş, gel güneş gel” derse dolu durur güneş çıkar. (Ardanuç) K.31, K.34, K.35
- Dolu yağarken bir dolu parçası bakır kabın altında ezilirse dolunun duracağına inanılır. (Çıldır). K. 63, K.64
- Bakır kazan dolunun altına ağzı yere gelecek şekilde koyulur ve üzerine tuz dökülürse dolunun duracağına inanılır. (Çıldır) K.63, K.64, K.151, K.152
- Eski bir tava dışarı konulursa ve üzerine üç aylarda pişmiş pişi konulursa dolunun duracağına inanılır. K.64
- Dolu yağarken evden dışarıya kova ile su serpilirse dolunun yağmura döneceğine inanılır. K.152
- Anneler ilk çocuklarını kucaklarına alarak, bağrına basarsa dolunun dineceğine inanılır. K.36
- Gök gürleyerek şiddetli dolu yağıyorsa; Tanrı’nın çok kızdığına inanılır. İnsanların kendilerini affettirmek için kurban keserek ve saçları sunarlar. K.85, K.92

- Yağan dolu tanelerinden üç tanesi bıçak ile ortadan ikiye kesilirse, dolunun dineceğine inanılır. K.32
- Yağan dolu taneleri taş ile ezilerek üzerine tuz dökülürse dolunun duracağına inanılır. K.32, K. 33

3.4.2. Yağmurla İlgili İnanışlar

Canlılar için hayatı önem taşıyan yağmurun yağması istenir, yağmaması durumunda canlılar ve insanlar için tehlike yaratan kuraklık ve kıtlık oluşur. Dünyada yaşayan her canlı suya ve yağmura ihtiyaç duyar, yağmursuz ve susuz yaşayamaz. İnsanlar, genellikle kurak mevsimlerde yağmuru kontrol etmek ister ve yağmur yağdırmak için karmaşık büyüsel-dinsel işlemlere başvururlar. Yağmurun değeri eski bir Avrupa bilmesinde şöyle vurgulanır: “Altın bir sabanın değeri nedir?” / Cevap: “Mayısta yağan yağmur” (Leach, 1972, s. 921) Tarımla ve hayvancılıkla geçinen toplumlarda yağmurun yağmaması bir ceza olarak düşünülmektedir. Yağmur yağmadığı zaman çeşitlenen “yağmur duası ritüelleri”ne başvururlar (Türk, 2002, s. 70).

Yağmur yağdırmak için halk bir Tanrıdan yardım istemek için atalarının ruhlarından, kültlerden ve doğada özel olduklarının düşündükleri birçok nesneden yardım istemektedirler. Yapılan işlemlerin başında dinsel ve büyüsel işlemler yer almaktadır (Enginer, 1997, s. 70)

Yağmur diğer doğa olaylarından farklı sınıflandırılır. Genellikle dolu, fırtına, sel, hortum gibi insanları cezalandırmak için oluşan doğa olaylarında farklı olarak ödüllendirmek için Allah tarafından gönderildiğine inanılır. Allah’ın emriyle iki meleğin gökyüzünde bulunan rahmet denizinden su getirdiklerine inanılır. (Çıldır). K.151, K.152, K.153 Yağmurun yağması bereket olarak görülür. İnce yağan yağmurun insanlara, tarlalara rahmet taşıdığı ve bolluk getireceği düşüncesi hâkimdir. Kışın bitişini müjdeleyen baharın habercisi olan nisan yağmurları ne kadar çok yağarsa o kadar rızık getirir. Bu yağmurlara “bereket yağmurları” denir.

Bölgede yağan yağmur zarar verecek kadar çok yağmadığı sürece yağmuru durdurmak için herhangi bir şey yapılmamaktadır. Bölge halkı hayvancılık ve hayvancılığa dayalı tarımla uğraştığı için yağmurun yağması her anlamda köylüye fayda sağlamaktadır. Yağmurun yağmaması bölge halkı için cezalandırılmak olarak adlandırılır. İnsanların yaptıkları günahların cezası olarak yağmur yağmamaya başlar. Bu

durum halk için hastalıkların ve kuraklığın habercisidir. Yağmurun tekrar yağması için birbirinden farklı uygulamalar yapılmaya başlanır. Yağmur yağdırmak için akan sudan, taştan, dağlardan ve buralarda bulunan ziyaret yerlerinden, hayvanlardan ve kimsesiz mezarlardan medet umulur. İnsanlar kutsal olarak gördükleri ve tanrı ile iletişime geçebilecekleri her türlü nesneyle gökyüzüne haber göndermeye çalışırlar. Bölgede yağmur yağdırmak için yapılan ritüeller ve bunların etrafında oluşan inanışlar şöyledir;

Kuraklığın baş gösterdiği günlerde bölge halkı ineklerin kuyruklarında bulunan keneleri toplar ve suya atarlar. Suyu atılan keneden sonra yağmurun yağacağına inanılır. Bu inanışın temelinde su iyesine kanlı kurban verme, düşüncesi yatmaktadır. Geçmişte Şamanlar Tanrılara kandı ve kansız kurbanlar vererek isteklerde bulunurlardır. Günümüzde hala yağmur yağdırmak için bölgede yapılan uygulamaların temelinde Türklerin eski inançlarının izini görmek mümkündür. Suyu ve ateşe koyulan nesneler bir çeşit kurban verme şeklidir.

- Akan suya tabut koyulursa, yağmur yağacağına inanılır. K.56, K.72, K.78, K.85, K.95, K.151, K.211, K.217
- Kimsesiz mezardan alınan taş suya koyulursa, yağmur yağar. K.41, K.47
- Eşek dere kenarında yıkanır, yağmur yağacağına inanılır. K.32, K.40, K.151
- Kırk veya doksan taş toplanarak suya koyulursa yağmur yağacağına inanılır. K.166, K.195
- At kafatasına dua yazılarak suya bırakılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.12, K.22 K.32
- Kuraklık olduğu zaman yeni ölen ya da en eski ölen kişilerin mezar toprağından alınır. Toprak beyaz bir mendil ya da bez parçasına sarılır. Besmele çekilip, yağmur yağması için dualar edilerek Kars çayına atılır. Bu işlem sonucunda hemen yağmur yağacağına inanılır. K.127, K.135
- Ölü yıkamak için kullanılan teneşir suya koyulursa yağmur yağacağına inanılır K.151, K.157, K.172
- Yağmur çok yağdığı zaman bir çuvaldız (büyük iğne) su içine atılırsa, yağmurun dineceğine inanılır. K.5, K.32, K.13

“Kepçe hatun”, dodi” “kodo” “kepçe gelin” “Bukka Baranı”, gibi isimlerle adlandırılan süpürge süslemesi yapılır. Genellikle kayın ağacı süpürgesi, bir ağaca takılır. İnsan görünümü verilen süpürgeye iki kol yapılır ve bu kollardan çocuklar tutarak kapı

kapı gezdirilir. Çocuklar tarafından köyde gezdirilir. Köylüden un, yağ, şeker toplanır ve köylüler tarafından ıslatılır. K.32,K,35, K.40

- Yağmurun yağmaması halka zarar verecek aşamaya geldiği zaman köy halkı toplanarak yağmur duasına çıkar. Ziyaret tepelerinde yapılan duadan sonra yağmur yağacağına inanılır. K.41, K.75 K.159
- Yağmur duasına çıkan köylü kurban keser ve oradayken yerlerse, yağmurun yağacağına inanılır. K.200, K.195
- Artvin’de yağmur yağdırmak için gökyüzünden düşen “huto taşı” kullanılır. Hoto taşı suya atılırsa ya da iki taş birbirine sürülerek yağmur yağması istenirse yağmur yağacağına inanılır. K.12, K.5, K.32
- Yağmur yağarken bir kişi elini gökyüzüne doğru açarsa yağmurun elli gün yağacağına inanılır. K.35, K.80
- Kars’ta kürdün mağarada kaldığı bir kış akşamı mağaranın alttan ısındığı için donmadığı anlatılmaktadır. Eskiden beri kışın belirli zamanlarında o mağaranın alttan ısındığına inanılır. O gece yağmur yağarsa bir sene bolluk olacağına, ayaz olursa kıtlık olacağına inanılır. K.214, K.215, K139
- Yeni kazılan mezara yağmur tanesi düşerse kırk gün yağmur yağacağına inanılır. Bu yüzden yağmurlu havalarda ölen kişi defnedilmez. Mecbur kalındığı zaman ise mezarın üzerine çadır ya da naylon çekilerek mezara yağmur düşmesi engellenir. (Ölçek Köyü) K.88,K91,K84
- Ardahan’da nisan yağmur yağarken evlerin çatıları, bacaları silinir ve “devlet içeri, böcek dışarı” denir. Bereketin içeri gireceğine inanılır. K.102, K.96, K.103
- Yılın başında yağan ve ilk kez yağan yağmur altına süpürge koyma inanış bulunmaktadır. Evin sahibi sayılan süpürge yağmur altında bekletildikten sonra içeri alır. Yağmur altında söylenmesi gereken sözler; “Çuva çuva dışarı bin bereket içeri” birkaç defa söylenir. Bu şekilde ıslatılan süpürge evde durduğu sürece eve böcek ve haşere giremeyeceğine inanılır. Ardahan’da “ecük cücük dışarı bin bereket içeri” denir. K.35, K.40, K.67, K.84, K.98, K.135, K.140
- Yılın ilk yağan yağmurun tohumluk buğday veya arpaların üzerine serpilmesi, o sene verimin çok olacağına yorumlanır. (Artvin, Kars) K.35,K.40,K.135,K.140
- Yağmur çok yağdığı zaman ineklerin ve koyunların ayaklar da biriken çamur toplanarak ocakta kurutularak pişirilir. (Kars) K.214, K.215, K132, K.139

- Yağmur çok yağdığı zaman, yağmuru durdurmak için Artvin’de köy halkı koyunların boynuna asılan zilleri alarak, kapının elçeğine asar ve şu tekerlemeyi hep bir ağızdan söylerler. “Mor bekıtım ne ister, -Kaşık kaşık yağ isterim, Allahtan bir güneş isterim,” ardından hep birlikte “âmin” denir. K.32, K.30, K.42
- Yağmurun çok yağması durumunda yağmurun durması için ziyaret tepelerine çıkarak kurban kesildiği de görülmüştür. Ölçek köyünde yağmur yağmadığı için Ziyaret tepesinde kurban kesilerek yağmur duası edilmiştir. Yağmuru şiddetli ve uzun sürmesi, köyde sel felaketine yol açmıştır. Köy halkından koyun besleyenlerin koyunları telef olmuş, evler yıkacak duruma gelmiştir. Köylü bu sefer yedi kurban keserek yağmurun durması için dua etmişlerdir.

Yağmur duasında kesilen kurbanın eti köy içine inmez, oradayken pişirilerek yenilmelidir. Kurban etinden eve gitmesi ya da etin bir içki masasına gelmesi bu şekilde yıkıcı yağmurların yağmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

3.4.2.1. Nisan Yağmuru

Bölgede yılın ilk yağmurları nisan ayında yağar ve ilkbaharın müjdecisi olarak kabul edilir. Nisan ayında ne kadar çok yağmur yağarsa, toprağın o kadar çok verim vereceğini, yeşilin o kadar çok olacağı söylenir. Bu yüzden nisan ayında yağan yağmura ve yağmur suyuna bakış açısı biraz daha farklıdır.

- Gökyüzünden bereketin nisan yağmurlarıyla ineceğine inanılır. K.193,K.200
- İnsanların çeşitli amaçlar için kullandığı genellikle insanlara faydası bu taşların nisan yağmurlarıyla birlikte gökyüzünden düştüğün inanılır. Gök gürültüsüyle yağın yağmurlarda yöre halkı tarafından aranır. K.161, K.172, K.187, K.192
- Nisan yağmurunun suyu ile hamur mayalanırsa bereketli olacağına inanılır. K.161, K.163
- Nisan yağmuru ile yoğurt mayalanırsa, bereketin ev içinde kalacağına inanılır. K.46, K.49

3.4.2.2. Yağmur Duası

Anadolu’nun birçok yerinde yağmur duasına çıkan köylü ve hoca kıyafetlerini ters giymektedirler. Elif Şebnem Kobya elbiselerin ters giyilmesini aktif büyü olarak yorumlamaktadır. Yaşanan olumsuz durum kuraklığın, ters kıyafetler giyerek tersine

dönmesi, yağmur yağması istenmektedir. Kıyafeti ters giyme ritüeli ilk olarak İslamiyet'ten önce Araplar arasında görülmüştür (Koby, 2004, s. 79).

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinin geçim kaynakları arasında hayvancılık ve hayvancılığa dayalı tarım bulunmaktadır. Havanın kurak gitmesi hayvan sağlığı açısından tehdit oluştururken diğer yandan yılda sadece bir kez yapılabilen tarım hasadını olumsuz etkilemektedir. Yağmurun yağmaması durumunda Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Kars, Ardahan ve Artvin illerinde de yağmur duasına çıkılmaktadır. Bölgede yağmur duası için yapılan ritüeller içinde bazı farklılıklar bulunsa da temelde aynı inanışlar etrafında toplanmıştır.

Artvin'de yağmur duasına çıkmak için mübarek sayılan perşembe sabahı tercih edilir. Köyde yaşayan kadın erkek herkes çağrılır ama çoğunluğun çocuklardan oluşması istenir. Belirli bir sıralamada gidilmeye dikkat edilir. İmam önde erkekler arkada daha sonra kadınlar ve çocuklar gelir. Ziyaret tepesine yaklaşırken sürekli tekbir çekilir. Kadınların kıyafetleri kapalı ve başları örtülü olur. Erkekler ise ceketlerini ters giyerler, şapka veya kasketlerini ters takarlar. Hoca hutbe okur, ardından dua etmeye başlar. Dizlerinin üstüne çöken köylü “âmin” diyerek el açar. Önceden çocuklardan kırk ya da doksan adet taş toplanması istenmiştir. Hoca taşları tek tek okuyarak yanında ki kişiye verir. Taşlar sırayla elden ele gezer ve sonunda havaya doğru atılır. Yanlarında getirdikleri kuru at kafasına dualar yazılarak suya atılır. Ardından dualar eşliğinde kurbanlar kesilir. Ordayken yemekler yapılarak toplu halde yenir. Köyde gelemeyenlere kurban etinden götürülür. Yirmi dört saat içinde yağmur yağacak gibi hazırlık yapılır. Yağmazsa bir hafta sonra tekrarlanır. K.30, K.36, K.37, K.38

Ardanuç'ta yapılan yağmur duası diğer köylerde olduğu gibi kutsal olarak belirlenen bir ziyaret yerinde yapılmaktadır. Sırasıyla kesilen kurbanın eti yenilir. Hoca ve köylü hep birlikte namaz kılarlar, dualar eşliğinde bez torba içine küçük taşlar koyularak, akan bir değirmenin ya da köprünün altına asılır. Değirmene asılan taşların tanrıya kurban olarak verildiğine ve bu sayede yağmur yayacağına inanılır. Yörede yağmur dualarında yapılan bir başka işlemde hayvan kafatasına dua yazılma işlemidir. Bu işlem için genellikle at kafatası kullanılmaktadır. Dua yazılan kafatası yine su kenarında bir yere asılır ya da bir ağaca çakılırsa kısa sürede yağmur yağacağına inanılmaktadır. Kafatasının sağlam çakılması ve bağlanması gerekmektedir, aksi takdirde köyü sel basacağına inanılmaktadır. K. 33, K.34, K.35, K.47

3.4.3. Gökkuşağıyla İlgili İnanışlar

Türk toplumlarında gökkuşağı genellikle “Ebem Kuşağı” olarak isimlendirilir. Yeryüzünü ve gökyüzünü birbirine bağlayan ve ikisi arasında tanrıların yolu olarak bilinen gökkuşağı yağmur yağdıktan sonra belirmektedir. Gökkuşağının belirmesi insanlarda mutluluk oluşturur ve farklı inanışlar eşliğinde birtakım isteklerde bulunurlar (Rayman, 2003, s. 91).

Eski Türk inançlarında köprü olarak bilinen gökkuşağının tanrılar tarafından kullanıldığı ve Tanrı Ülgen’e ulaşmak için takip edildiği bilinmektedir. Ay ve Güneşin sevgili oldukları, gökkuşağının da güneşin etekleri olduğu inancı da yaygındır.

Tanrıların yolu olarak bilinen gökkuşağının aslında pek çok rengi vardır ancak insanlara sadece yedi rengi görünür. Yağmurlu havalardan sonra çıkan gökkuşağının renkleri üzerine yorumlar yapılır, her rengin gökyüzünde bulunan katlardan birini temsil ettiğine düşünülmektedir. Genellikle “yeşili benim yeşili benim” şeklinde tekerlemeler söyleyerek cennetin bulunduğu kat istenir. Gökkuşağını gören kişilerin dilek dileği ve dileklerinin gerçekleştiği bilinmektedir. Yedi renkli gök kuşağının altından geçenlerin dileklerinin yerine geleceğine inanılır. Gökkuşağının sonunda kazanlar dolusu altın olduğuna inanılır. Gökkuşağı ile ilgili birçok farklı inanışın olduğu görülmektedir. Ancak Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde de en yaygın olan inanış altından geçen kişilerin cinsiyet değiştireceği inanışıdır.

- Gök kuşağının altından geçen kişinin cinsiyetinin değişeceğine inanılır. K.2, K.5, K.11, K.44, K.50
- Gökkuşağının sonunda kazanlarla dolu altın olduğuna inanıldığı için gökkuşağının sonunu bulan kişinin zengin olacağına inanılır. K.33, K.35
- Gökkuşağının altından geçen kişinin tuz olacağına inanılır. (Artvin) K.33, K.35, K.41
- Gökkuşağının altından geçen kişinin erkek çocuğunun olacağına inanılır. Ardahan/Çıldır K.62, K.67, K.152
- Gökkuşağının altın geçen kişinin dileklerinin kabul olacağına inanılır. K.58, K.59 K.157
- Gökkuşağını ilk gören “yeşili benim yeşili benim” der. Yeşil rengin cennetin rengi olduğuna inanılır. Yeşil rengi ilk gören kişinin cennete gideceğine inanılır. K.157, K.158, K.159

- Kırmızı rengin cehennemi simgelediğine inanılır. K.175, K.181
- Yağmurdan sonra çıkan gökkuşağının yeşili çoksa o yıl tarlalarda arpanın ve buğdayın çok olacağına, kırmızının çok olması mısırın bol olacağına işarettir. (Artvin) K.26, K.16, K.30
- Çocuğu olmayan kişiler, gökkuşağının altından geçerse çocuğunun olacağına inanılır. K.151, K.152
- Gök kuşağı çıktığında gülerek dişlerinin gökkuşağına gösteren çocukların dişlerinin döküleceğine inanılır. K.19

3.4.4. Gök Gürültüsüyle İlgili İnanışlar

Eski Türk toplumlarında, yağmur yağarken oluşan şiddetli gök gürültüsünün gökyüzünde yaşayan bir varlıktan tarafından oluşturulduğu düşünülmektedir ve susturmak içinde göğe ok atıldığı bilinmektedir. Altay ve Sibiry halkları tarafından ise, gök gürültüsü bir tür hayvan ya da ejderha şeklinde bir varlık tarafından oluşturulan sesler şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışma sahamızda gökyüzünde bulunan bir ejderhanın varlığından bahsedilir. Be ejderhanın yeryüzünde insanlar tarafından yapılan günahları gördükçe sinirlenerek kükrediğini, kuyruğunu salladığı söylenir. Ejderhanın kükremesi gök gürültüsü olarak dünyadan duyulur. Kuyruğunu salladığında oluşan rüzgârın hortum, yere değen kuyruğundan çıkan ışığın yıldırım ve şimşek olduğuna inanılır. K.85

- Gök gürlediği zaman demir ısırmanın uğur getireceğine inanılır. K.52, K.67, K.160
- Gök gürlediği zaman köy evlerinde bacaya bıçak atılır. Bıçağın evi koruyacağına ve gürlemesini durduracağına inanılmaktadır. K.171, K.172
- Gök gürlerken eşiğe oturulmaz. K.151, K.152
- Gök gürlerken pencere ve kapı önünde durulmaz uğursuzluk sayılır. K.150, K.179
- Kışın kar yağarken gök gürlerse kışın zor ve ağır geçeceğine inanılır. K.161, K.162
- İlkbaharda yağın nisan yağmurlarında gök gürlerse senenin bolluk içinde geçeceğine inanılır. K.151
- Gök gürültüsü kible tarafından gelirse, yağmur yağacağına inanılır. K.200, K.201
- Gök gürlerek yıldırım atarsa, evin dışında bulunan kişiler üç kez “Dalım taştan kavı, dalım taştan kavı” der. O zaman yıldırım çarpmayacağına inanılır. K.66, K.51, K.55

Artvin’de gök gürlediği zaman duyan kişi taş ya da demir ile sırtına vurur. Sırtını taşa veren kişi Ardahan’da olduğu gibi “Arkam taştan kavı” derse sağlamlık geleceğine inanılır. Sırtını demire verir ya da sırtına bir demir parçası ile vurursa, hiç hastalanmayacağına ve sağlıklı kalacağına inanılır. K.32

Yılın ilk gök gürültüsü duyulduğunda (genelde 9 mart tarihine denk gelir), ambarın kapısı açılır. Gök gürültüsü ile bereketin içeri dolacağına, yerden taş alarak sırta vurulmasıyla da kişiye, güç ve kuvvet geleceğine inanılır. (Çıldır) K.61, K.62, K.159

3.4.5. Hortumla İlgili İnanışlar

Ardahan’da yerli halkın hortum oluştuğunda gökyüzünde bağlı olan yedi başlı ejderhanın kuyruğunu salladığına inanılır. Çıldır’da yaşayan halk ise ejderhanın melekler tarafından bağlandığını ama ejderhanın yeryüzüne kaçarak insanlara ve hayvanlara zarar vermeye çalıştığına inanılmaktadır. Çıldır’da ejderhanın yeryüzüne indiğine insanların koyunlarını alarak gökyüzüne götürdüğüne inanılır. İnsanlar ancak kayaların altına saklanarak bu ejderhadan korunabilir. Melekler ejderhanın kaçtığını fark edince onu tutsak etmek için yeryüzüne gelir ve zorla gökyüzüne çıkarırken oluşan karışıklıktan hortum ve fırtınaların oluştuğuna inanılır. K.150, K.151, K.152, K.161

Dünya da ahlaksızlık artınca, insanlar günah işledikçe gökyüzünde ki ejderha sinirlenirmiş. Zincirlerini kırarak dünyaya inmek isteyen ejderha kuyruğunu sürekli yere vurarak hortum oluşturmaya çalışmış. Hortum oluştuğunda yaşlılar birilerinin ahlaksızlık yaptığına ve ejderhanın sinirlendiğine inanırlar. K.151, K.160

- Çıldır’da hortum oluşunca halk ejderhanın dünyaya ineceğine ve milleti yok edeceğine inanmaktadır. K.63, K.64
- Hortuma bölgede “gudiyen” denilmektedir. Gudiyen kimin kapısında koparsa o kişinin tavuk çaldığına inanılır. K.63
- Hortum çıktığında halk arasında “tavuk çalanın kapısına git” cümlesi tekrarlanmaya başlar. K.58, K.63

3.4.6. Fırtınayla İlgili İnanışlar

- Gökyüzünde bulunan ejderhanın sinirlenmesi ve kuyruğunu sallamasıyla fırtına oluştuğuna inanılır. K.63, K.64

- Koca kadınların tumanı (eteğin altındaki içlik) direğe bağlanırsa fırtınanın dineceğine inanılır. K.31, K.32

3.4.7. Selle İlgili İnanışlar

- Gökyüzünde bulunan ejderhayı sinirlendiren insanları cezalandırmak için ejderha tarafından oluşturulduğuna inanılır. Artvin’de selden sonra ejderha görüldüğü ve birçok kişinin bu şekilde ejderhaya denk geldiği anlatılmaktadır. K.30, K.28
- Ejderhaların yeryüzüne sel felaketi ile geldiğine inanılmaktadır. K.30, K.31, K.32, K.33

3.4.8. Karla İlgili İnanışlar

- Kar çok yağarsa, yazın ekinlerin gür olacağına ve bereketli olacağına inanılır. K.66, K.74
- Yağmur gören karın yendiğine inanılır. Yağmur yağmadığı sürece ne kadar kar yağarsa yağsın temiz olmadığı için yenilmeyeceğine inanılır. K.151, K.158
- Eski sepet ateşe atılırsa, karın çok yağacağına inanılır. K.214, K.199
- İnce ve küçük boncuk gibi yağın, bir birine yapışmayan kara “kürt yarması” denir. K.151, K.57

3.4.9. Değerlendirme

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde doğa olaylarıyla ilgili inanışların çoğunda eski Türk halk inançlarını izlerini görmek mümkündür.

İnsanlar doğa olayları karşısında çaresiz kaldıkları için doğa olaylarına karşı birtakım ritüeller geliştirmişlerdir. Gökte bulunan tanrının kızdığı zaman insanlara ceza olarak dolu yağdırması, şimşek çakması, yıldım vurması, kuraklık yaşanması gibi doğa olayları insanlara karşı tanrının cezalandırma sistemi olarak görülmektedir.

Dolu insanları, hayvanları ve bitkileri olumsuz etkilediği için yağması istenilmeyen bir doğa olayıdır. Dolu yağması durumunda dolunun yağmura dönüştürülmesi ya da durması için birçok ritüel yapılmaktadır. İslî tavanın dibine tuz koyulması, ocakta bulunan saç ayağının dışarı koyulması, ilk çocuğun dolu tanesini koltuk altına koyması, kapıya demir parçası atılması, yağın dolunun altına süpürge atılması, dolu tanesinin bakır

kazan altında ezilmesi, dolu tanesinin bıçakla kesilmesi, dolu tanesinin üzerine tuz dökülmesi gibi yapılan inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanışların temeli demir kültürünün yanında tuz, süpürge ve bakır gibi kutsal sayılan araç gereçlerle gökyüzüne haber göndererek dolu yağmasını durdurmak ya da yağmura çevirmektir. Demir kültürü tanrının bir parçası olarak da görülmektedir. Bu yüzden tanrıdan bir parça ile tanrıya dua edilerek gökyüzüne bir haber gönderilirse kabul edileceği inanışıyla hareket edilir. Demir tava, kazan, sacayağı gibi ocakta duran ve ateşte yanan nesneler ateş kültüründen güç alarak iki katı yaptırama sahiptir.

İnsanlar doluyu kendilerine ceza olarak gördükleri gibi yağmuru da rahmet olarak görmektedirler. Yağan yağmur için “rahmet yağıyor” denilmektedir. Yağan yağmuru durdurmak için değil de genellikle yağmur yağmadığında kuraklığın bitmesi için birtakım inanışlar ve ritüeller gerçekleştirilir. Köylerde yağmur duası için ziyaretlere gidip kurban kesilmesi, sahipsiz mezardan taş alınarak suya koyulması, tabutun suya koyulması, eşeğin suda yıkanması, taşlara dua okunarak suya koyulması, okunan taşların köprüye asılması, at kafatasına dualar yazılarak suya koyulması, suya kene atılması, yeni kazılan mezardan toprak alarak suya atılması vb. inançların temeli eski Türk inançlarına dayanmaktadır. Eski Türk inançlarından tanrıya kanlı ve kansız kurban verme geleneği yağmur yağdırmak için yapılan ritüellerin içinde görünmektedir. Yağmur yağması için suyun ruhuna kansız kurban olarak taş, tabut, toprak, süpürge, at kafatası vb. araçlar koyulmaktadır. Özellikle sahipsiz ve şehit mezarından alınan taş, atalar kültürü ile taş kültürünü birleştirerek yaptırımının daha güçlü olması istenmiş. Bir başka inanış olan tabutun suya konulması ise; ağaç kültürü, su kültürü ve ölümü çağrıştıran araç olarak mistik güce sahip olan tabutun güçlerini birleştirerek Tanrıya birçok kültürle haber göndermek istenmiştir. Suya tabutun ve süpürgein koyulması su kültürü ve ağaç kültürünün birleşerek gökyüzüne daha çabuk haber iletmeleri istenmesindendir. Ağaç yeryüzüne, gökyüzüne ve yer altı dünyasına hükmedebilen, üç dünya arasında direk görevini yaparak dışarı gökyüzüne ulaştıran bir kültür. Ağacın var olması ise bütün canlılar gibi su kültürüne bağlıdır. Tanrıya haber göndermek ve istekte bulunmak için aracı olarak ağacı kullanmak eski Türk inançlarından. Yeni mezardan toprak alınarak suya atmak toprak kültürü ve su kültürünün gücünün birleşerek tanrıdan yağmur istemesi bölgede eski Türk inançlarının hala aktif olduğunu göstermektedir. İnsanlar için kutsal olan atı öldükten sonra da kemiklerinin kutsal olmaya devam etmesi ve bu yüzden kafatasına dualar yazılarak suya

bırakılması, hayvan kültü, İslamiyet'in etkisi ve su kültü birleştirilerek tanrıya mesaj gönderilmişti. Kutsal sayılan ve yapraksız olan kayın ağacının dallarından yapılan süpürge'nin kutsal sayılması eski Türk inançlarından. Süpürge suya koyularak ağaç kültünün su kültüyle birleşerek gökyüzüne haber gönderilmiştir. Kansız kurbanlar dışında kanlı kurbanların varlığı da bilinmektedir. Ziyaretlerde koç veya koyun kesilmesi, suya kene atılması, eşeğin suda yıkanması canlı kurbanlar içinde yer almaktadır.

Çok fazla yağmur yağdığı zaman ise durması için yedi kurban kesilmektedir. Ayrıca ateşe taş koyulması, ateşe kene atılması, suya iğne atılması gibi kanlı ve kansız kurbanlar vererek yağmur durdurulmaya çalışılır.

Yağmur yağdırmak için bölgede yapılan dodi bezeme veya kepçe hatun gibi kukla yapılarak köyde gezilmesi tamamen eski Türk inançlarından.

Hortum, fırtına, rüzgâr gibi doğa olaylarının gökyüzünde bulunana yedi başlı bir ejderha tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Ejderha insanların davranışlarına sinirlendiğinde kuyruğunu sallayarak hortum oluşturduğu inancı eski Türk inançlarından.

Yağmur gibi kar yağması da rahmet olarak görülür. Kışın yağın karın çokluğu ya da azlığı o senenin bollukla ya da kıtlıkla geçeceğini göstermektedir. Karın az yağdığı kış aylarında eski sepetler ateşe atılırsa karın yağacağına inanılır. Burada eski olması yapraksız olması amacıyla istenir. Ağaç kültü ile ateş kültünün kullanılarak gökyüzüne haber gönderilir. Kar yağması istenir. Gökyüzüne haber göndermek ve ağaç kültüyle ateş kültünü kullanmak eski Türk inançlarından.

Bölgede gök gürlemesi insanların korkmasına neden olmaktadır. Korkan insanlar gök gürlediği zaman bazı davranışları sergilemenin uğursuzluk getireceğine inanmaktadır. Gök gürlerken geçiş noktası olan ve kutsal sayılan eşiğe basmak, kapı ve pencere önünde durmak uğursuzluk getirmektedir. Gök gürültüsünü durdurmak için evin çatısına demir atmak, gök gürültüsünden korunmak için demir ısırmak gibi inanışlar demir kültünün devamıdır. Gök gürültüsüyle beraber yıldırım atarsa halk sırtlarına demir veya taş ile vurarak "Arkam taştan kavı" derse sağlamlık geleceğine inanılır. Sırtını demire verir ya da sırtına bir demir parçası ile vurursa, hiç hastalanmayacağına ve sağlıklı kalacağına inanılması taş ve demir kültünün bölgede aktif olduğunu göstermektedir.

3.5. İNSAN BEDENİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Bölgede insan bedeniyle ilgili derlenen halk inanışlar üç ilimizde de benzerlik göstermektedir. İlde ile farklı olan inanışların başında hangi ilde tespit edildiği yazılmıştır.

3.5.1. Elle İlgili İnanışlar

- Yemek yerken sağ el kullanılır, sol el kullanarak yemek yiyen kişinin günaha girdiğine inanılır ve sol elle yenilen yemeğin ahirette davacı olacağına inanılır. K.11, K.14 (Artvin)
- Sol elin, sağ elin hizmetçisi olduğuna inanılır. K.76 (Ardahan)
- Sağ el kaşınırsa kişiye para geleceği, sol el kaşınırsa para gideceğine inanılır. K.106 (Ardahan)
- Ellerin koyunda birleştirilmesi uğursuzluk olarak görülür, fakirlik getireceğine inanılır. K.108, K.54, K.40 (Ardahan, Artvin)
- Hırsızlık yapan kişinin ahirette ellerinin kendi aleyhine şahitlik yapacağına inanılır. K.100, K.68 (Ardahan)
- El öpmenin iyi olmadığına inanılır. K.95, K.23 (Ardahan, Artvin)
- Bebeklere ve çocuklara el öptürülmez, öptüren kişinin günaha gireceğine inanılır. K.38, K.88
- Ellerimizin içinde “Allah” yazdığına inanılır. K.75 (Ardahan)
- Ele içinde ki çizgiler kısa ve çok ise kişinin çok şey yaşayacağına ve hayatının hareketli olacağına inanılır. K.118 (Ardahan)
- El içinde çizgi az ise, o kişinin sakın bir hayat yaşayacağına inanılır. K.109 (Ardahan)
- Görülen rüyanın hayra çıkması için el soğuk suyun altına tutulur. K.136
- Yemek yerken eller ovuşturulmaz, ovuşturan kişinin yediğini inkâr ettiği söylenir. K.136
- El bağlamanın uğursuzluk getireceğine inanılır. K.82, K.40 (Ardahan)
- El içi terlediği zaman kötü haber geleceğine inanılır. K.90 (Ardahan)
- Yol kenarına yapılmış idrarın üzerinden geçersen, elinde şeytandırnağı çıkar. Artvin/Yusufeli K.49

3.5.2. Kulakla İlgili İnanışlar

- Kulak çınlamasının uğur getireceğine inanılır. K.111 (Ardahan)
- Sol kulak kaşınınca birinin seni kötilediğine inanılır. K.113 (Ardahan)
- Kulak çınladığında bir yerden bir haber geleceğın inanılır bu yüzden avuç içiyle kulak kapatılır ve arka arkaya “hayırlı haber, hayırlı haber” denir. K.85, K.130
- Kulağı çınlayan birinin arkasından çekiştirildiğı, hakkında kötü bir şekilde bahsedildiğine inanılır. Defetmek için “Dağa taş kurda kuşa git, bana bulaşma” denilerek çınlamanın geçeceğine kanaat edilir. K.58, K.52 (Ardahan)
- Perşembe ve cuma günleri kulak çınlasa sadaka vermek gerekir. Ölülerin kişiyi andığına inanılır. (Çıldır) K.52, K.59, K.151
- Kulağı kızaran kişinin dedikodusunun yapıldığına inanılır. K.56 Çıldır
- Uzun kulaklara sahip olan insanların çok uzun süre yaşayacaklarına inanılmaktadır. K.143, 147

3.5.3. Ayakla İlgili İnanışlar

- Ayakaltı kaşınıyorsa birinin doğum yapacağına inanılır. K.85 (Ardahan)
- Yeni evlenen kişinin ayağının altına koyun postu serilirse uysal olacağına inanılır. K.22, K.40 (Artvin)
- Düğün günü ayakaltına konulan tabak gelin tarafından kırılırsa uğur getireceğine inanılır. K.85 (Artvin)
- Bebek ayak başparmağını emerse kardeş istediğine inanılır. K.87, K.88
- Bebeğın ayakaltından gıdıklanması doğru bulunmaz. Bebeğın etten düşeceğı söylenir ve zayıflayacağına inanılır. K.83, K.92 (Ardahan)
- Bebeğın ayağının altı öpülmez, bebeğın gelişiminin geri gideceğine zayıflayacağına inanılır. K.67 (Çıldır)
- Bebeğın ayağının altı öpülürse sürekli düşeceğine inanılır. K.67 (Çıldır)
- Gelin düğün günü damat evine geldiğı zaman arabadan sağ ayağıyla iner. K.76
- Gelin erkek evine girerken sağ ayağı ile girer. K.66, K.10 (Artvin, Ardahan)
- Düztaban olan kişilerin başladığı işlerin ters gittiğine inanılır. K.17, K.83 (Artvin, Ardahan)
- Düztaban biriyle karşılaşan kişinin işlerinin ters gideceğine inanılır. K.83

3.5.4. Gözle İlgili İnanışlar

- Göz seğirmesi ölümün habercisi olarak görülür. K.19 (Artvin)
- Sağ gözün seğirdiğinde eve misafir geleceğine inanılır. (Çıldır) K.68
- Sağ göz seğirirse hayırlı bir haber alınacağına, sol göz seğirirse kötü haber alınacağına inanılır. (Çıldır) K.64, K.158, K.160
- Göz dalarsa misafir geleceğine inanılır. K.20, K.14
- Göz seğirmesini başkalarına söylemek uğursuzluk olarak görülür. (Şavşat) K.40
- Ölen kişinin gözüne toprak dökülürse dünya malında gözünün kalmayacağına inanılır. K.108
- Gözü ağrısı çeken bir kişi gözünün üstüne göz boncuğu koyarsa ağrısının geçeceğine inanılır. (Öncül) K.60, K.151
- Ölen kişinin gözleri açık kalırsa, beklediği biri olduğuna inanılır. K.60, K.70 Çıldır
- Gözleri şaş olan çocuklara akan su içinde yumurta seyrettirilirse iyileşeceğine inanılır. K.58 Çıldır
- Gözlerinden sürekli yaş akan kişiye erüşük değmiş denir. Bez yakılarak etrafında gezdirilerek dua okunması gerektiğine inanılır. K.58 Ardahan

3.5.5. Yanakla İlgili İnanışlar

- Yanakları kızaran kişinin dedikodusunun yapıldığına inanılır. K.34 Artvin
- Bebek yeni doğduğunda yanakları sıkılırsa gamzeli olacağına inanılır. K.123 Kars
- Yanakları kırmızı olan kişiye al yanaklı denir ve kanının çok olduğuna inanılır. K.152 Çıldır

3.5.6. Parmaklarla İlgili İnanışlar

- İnce ve uzun parmaklı kişilerin hamarat ve marifetli kişiler olduğuna inanılır. K.151 Kars
- Kısa ve tombul parmakları olan kişilerin kuvvetli olduğuna inanılır. K.152 Kars
- Başparmak geriye doğru eğilebiliyorsa o kişinin cömert olduğuna inanılır. K.89, K.84 Ardahan
- Parmakla mezar işaret edilirse o parmağın kuruyacağına inanılır. K.91 Ardahan

- İşaret parmağı ile mezarlıkta bir mezar işaret edilirse, ölülerin kalkarak kişiye baktığına inanılır. K.89, K.91 Ardahan
- Altıparmakla dünyaya gelen bebeklerin bir parmağı hemen kesilirse kırk gün içinde düzeleceğine inanılır. Bu kişilerin şanslı kişiler olduğuna inanılır. K.85 Ardahan

3.5.7. Burunla İlgili İnanışlar

- Burun kaşınıyorsa misafir geleceğine inanılır. K.78, K.54 Ardahan
- Bir kişinin burnu inceliyorsa, ölümün yaklaştığına inanılır. K.93 Ardahan
- Tarifsiz bir acı yaşıyorsa, “burnumun direği sızladı” denilmektedir. K.107 Ardahan

3.5.8. Dille İlgili İnanışlar

- Kişi dilini ısırınca, dedikodusunun yapıldığına inanılır. Bu yüzden üç kere “tüü” denir. K.104 Ardahan
- Dilsiz olan çocukların iğne üzerine oturduğu, bu yüzden de konuşamadığına inanılır. K.43, K.152 Artvin, Ardahan
- Nazarının değdiği birini görünce dilini ısırırsan nazarının değmeyeceğine inanılır. K.32, K.33, K.49, K.38 Artvin
- Eli hamurlu gezen kişinin ahirette gezdiği yer kadar dillinden asılı gezeceğine inanılır. K.64, K.65, K.78, K.88

3.5.9. Enseyle İlgili İnanışlar

- Bebeğin ensesi sürekli öpülürse bebeğin inatçı olacağına inanılır. K.80, K.88
- Bazı insanların ensesinde gözü olduğuna inanılır. K.67, K.68 Ardahan

3.5.10. Tırnakla İlgili İnanışlar

- Gece tırnak kesilmez uğursuzluk sayılır. K.85, K.152 Ardahan
- Kırkı çıkmayan çocuğun tırnağı kesilirse parmaklarının uzun olacağına inanılmaktadır. K.85, K.211 Ardahan
- Tırnakların etrafında oluşan küçük tırnak çıkıntısına şeytantırnağı denir ve koparılmasının gerektiğine inanılır. K.148

- Salı ve çarşamba günleri tırnak kesilmesi günah sayılır. K.149, K.40 Artvin, Kars
- Abdest alarak tırnak kesmenin sevap olduğu düşünülmektedir. K.85 Ardahan
- Çıldır'da kesilen tırnak toprağa gömülür, yere atmak uğursuzluk sayılır. K.151 Ardahan
- Yeni doğan bebeğin kesilen ilk tırnağı babanın cüzdanında saklanır. Bereket getireceğine inanılır. K.85 Ardahan
- Tırnağı kırmızı olan kişilerin kanlı, beyaz ve mor olan kişilerin ise kansız olduğuna inanılır. K.85, K.54 Ardahan
- Yere atılan tırnakların cinler tarafından kaşık olarak kullanıldığına inanılır. K.155, K.150 Ardahan, Kars

3.5.11. Saçla İlgili İnanışlar

İlkel toplumlarda, birine zarar vermek isteyen kişiler, o kişinin bedeninden ayrılan herhangi bir parçayı kullanmaktadırlar. Bu anlayışa göre, bedenden ayrılrsa da kişi ile o parçanın arasında duyusal bir bağ bulunmaktadır. Bu bağ sayesinde kişinin dökülen ya da kesilen saçıyla ve tırnağıyla kişiye zarar vermek mümkündür. İnsan bedeninden ayrılan her bir parçanın başına gelebilecek herhangi bir olumsuzluk kişiye zarar verebilmektedir (Ordu, 2020, s. 74)

Saç ile ilgili inanışlar hayatın geçiş dönemlerinden doğum, düğün ve ölüm aşamalarında oldukça fazla olduğu görülmektedir.

- Dökülen saç telleri sokağa ya da ayak basılan yere atılmaz. Ateşe atmak daha doğru bulunur. Ayak basılan saç baş ağrısına sebep olur. K.25, K.49 Artvin
- Yere atılan saç telleri kuşlar tarafından yuva yapımında kullanılır. Yuva yapılan saçın sahibinin baş ağrısı çok olduğuna ve geçmediğine inanılır. K.40, K.41 Artvin
- Saç telleri büyü yapımında en çok kullanılan nesnedir. Bu yüzden saç tellerinin birilerinin eline geçmemesi için ateşe atılması daha doğrudur. Bulan kişilerin ölümcül büyüler yaptığına inanılmaktadır. K.41, K.35
- Genç kızların saçlarını ele geçiren kişiler kıza büyü yaparak hiç sevemediği biriyle evlenmesine neden olabilirler. K.6 Artvin

- Artvin’de kadının saçları bir kalıp sabuna sarılarak değirmene ya da nehre atıldığında sabunla birlikte kızında her gün biraz daha eriyerek, hastalanıp öldüğüne inanılmaktadır. K.1, K.8, K.40 Artvin
- Genç kızın saç telleri büyü yapılarak değirmene atılırsa değirmen döndükçe kızın aklının da karıştığı ve sonunda delirdiğine inanılmaktadır. K.40
- Doğum sırasında kadının saçıyla yüzü silinirse, yüzdeki çillerin ve lekelerin kaybolacağına inanılır. K.43, K.3 Artvin
- Saç kesmenin günah olduğuna inanılır. Ahirette saçların mahrem yerlerini kapatacağı düşünülmetedir. K.121, K.71 Artvin
- Genç kızın saç katran ile kaynatılarak dereye atılırsa o kızla evlenen erkeğin düğün günü bağlanacağına inanılmaktadır. Çocuklarında olmayacağına inanılmaktadır. K.21, K.40, K.1
- Saçların cuma günü yıkanmayacağına inanılır. Kokusunun gökyüzüne çıkması uğursuzluk getirir. K.41 Artvin
- Ailesine evlenmek istemediğini söyleyemeyen genç kızlar saçlarını keserler. K.85 Ardahan
- Hamileyken saç kesmenin uğursuz olduğu düşünülür ve kesilen saç ile çocuğun ömründen kesildiğine inanılır. K. 69 Ardahan
- Saçında iki ayrım olan erkeklerin iki kez evleneceğine inanılmaktadır. K. 96 Ardahan
- Hamile kadının kestiği saçın hızlı büyüdüğüne inanılır. K.69 Ardahan
- Fırtınalı havada saç kesmek uğur getirir. K.23 Artvin
- Yeni doğan bebeğin saç kesilir ve ağırlığı kadar altın ya da para verilir. K.40, K.85
- Cenaze çıkan evde yas tutulur ve kırk gün erkekler saç kesmez, tıraş olmaz. K.86
- Gerdek gecesi gelin bakire çıkmazsa ertesi gün saç erkek tipi kesilerek baba evine gönderilir. Yeni gelinin saçlarının kesilmesi ayıp karşılanır. K.85, K.92

3.5.11. Kirpikle İlgili İnanışlar

- Bu dünyada yere tuz döken kişilerin ahirette kirpikleriyle toplayacağına inanılır. K.156 Kars

- Kirpiği düşen kişiye sağ mı sol mu diye sorulur. Eğer söylediği tarafta kirpik varsa dileğinin kabul olacağına inanılır. K.67, K.158 Ardahan, Kars

3.5.12. Sırt/Belle İlgili İnanışlar

- Yeni pişirilmiş ekmek ısıtılırsa ekmeği pişiren kişinin sırt ağrısı çekeceğine inanılır. K.85, K.92, K.159 Ardahan, Kars

3.5.13. Dişle İlgili İnanışlar

- Çocuklar ilk dişini çıkarırken hedik yapılır, patlayan her buğday tanesi gibi dişlerinde patlayarak kolay çıkması istenir. K.58 Ardahan
- Diş çıkaran bebek için mısır patlatılır, mısır gibi hızlı patlamaları istenir. K.68 Çıldır
- Dişi düşen bebeğin dişi yastık altına saklanır ve diş perisinin hediye getireceği söylenir. K.76, K.85 Ardahan
- Çıkan dişler çöpe atılmaz, evde ki direğe çakılır. K.90, K. 67 Ardahan
- Düşen ilk diş okulun duvarına koyulursa çocuğun okuyacağına inanılır. K.64
- Düşen diş caminin duvarına koyulursa, dindar bir kişi olacağına inanılır. K.52, K.64, K.153 Ardahan, Kars
- Düşen diş ambar, samanlık ve ahır duvarına koyulursa çocuğun ilerde ziraatçı olacağına inanılır. K.121, K.153
- Diş ağrısının doğum sancısına eşit olduğuna inanılır. K.140, K.85

3.5.14. Baş/ Kafayla İlgili İnanışlar

- Kafası büyük insanların, aklının da büyük olduğuna inanılır. K.90, K.134 Ardahan
- Küçük kafası olan kişilerin aklının kıt olduğuna inanılır ve o kişilerden uzak durmak gerektiği söylenir. K.90, K.134

3.5.15. Çeneyle İlgili İnanışlar

- Çenesinde çukur olan kişilerin iki evlilik yapacağına inanılır. K.127 Ardahan

3.5.16. Alınla İlgili İnanışlar

- Alnı düz olan kişilerin huylarının güzel olduğuna inanılır. K. 93 Ardahan
- İnsanın kaderinin alınına yazılı olduğuna inanılır. K.31 Artvin
- Alnı geniş kişilerin mert olacağına inanılır. K.117 Ardahan
- Eski mezarlardan çıkan kafataslarında genellikle yazılar olduğu görülmüştür. Bu yazıların kader yazısı, alın yazısı olduğu söylenir. K.151, K.152 Ardahan, Kars

3.5.17. Kaşla İlgili İnanışlar

- İki kaşının arası ayırık olan kişinin uzaktan evleneceğine inanılır. K.3, K.85 Artvin Ardahan
- İki kaşının arasının yakın olması yani tek kaş olması, o kişinin yakın mesafeden biriyle evleneceğini göstermektedir. K.85 Ardahan

3.5.18. Değerlendirme

Eski Türklerde, her şeyin bir ruhu olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Evrende var olan her şeyin bir ruhu olduğu gibi insan bedeninden ayrılan her parçanın da bir ruhu vardır. Parça bütün ilişkisinden yola çıkarak bedenden ayrılan parçalar, beden ruhundan bir parça taşımaya devam etmektedirler. İnsan bedeninden ayrılan, saç tırnak, diş, göbek bağı, bebekle birlikte dünyaya gelen eş (som) gibi parçalar insanın ruhundan bir parça taşımaktadırlar. Bu parçaların başına gelebilecek herhangi bir kötülük kişiyi de etkileyebilmektedir. Kötü niyetli bir kişi bu parçaları kullanarak, insana zarar verebilir. Bölgede özellikle Artvin’de kesilen ve dökülen saçlar ortalık yere atılmaz. Genç kızların saçları kullanılarak kara büyü yapıldığı görülmektedir. Kızın saçları kuşlar tarafından yuvaya götürülürse kızın şiddetli baş ağrısı çekerek delirmesine, saçlarının sabuna sarılarak değirmene atılması kızın zayıflayarak ölmesine, saçıyla büyü yapıldığında sevmediği biriyle evlenmesine sebep olmaktadır. Parça bütün ilişkisi göz önüne alınırsa insanoğlunun ruhundan bir parça taşıyan bu kişisel objelere gelebilecek zararlar sahibini fiziksel ve psikolojik olarak etkileyebilmektedir.

Eski Türklerde ölümden sonra yaşamın varlığı düşüncesi, insan bedeninin bütünlüğünü korumak gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmış ve bu yüzden kesilen tırnaklar ve saçlar evin bir duvarında saklanır çöpe atılmaz. Dişi çıkan kişiler de dişlerini

ya evin direğine çakar ya da duvarına saklar. Bu alanda bazı inanışlar Eski Türklerin inanışlarını devamı şeklinde varlığını korurken bazıları da İslamiyet'ten etkilenerek günümüze kadar gelmiştir.

Saç, diş ve tırnak gibi uzayan, kesilen veya dökülen insan vücudunun bir parçası sayılan dokular üzerine birçok inanış bulunmaktadır. Bunların başında büyü ile ilgili inanışlar gelmektedir. Bölgede genç kızların saçları üzerinde büyü yapılması, istemediği biriyle evlenmesine sebep olacağı gibi delirmesine, düğününde evleneceği kişinin bağlanmasına ya da hastalanarak ölmesine neden olabilir. Saç, tırnak ve diş gibi dokuların kötü niyetli kişilerin eline geçmesi ve kullanılması eski Türk inançlarında kara büyüye girmektedir.

Yüz şekli, anlın açık veya kapalı olması, çenenin çukurlu olması, parmakların uzunluğu veya kısalığı, gözün renkli olup olması gibi birçok farklılık kişinin karakteriyle, ilerde yaşayacağı hayatla ilgili bilgiler vermektedir. El kaşınması para geleceğine ve gideceğine, ayak kaşınması birinin doğum yaptığına, kaş arasının açık olması evleneceği mesafenin kısa veya uzun olacağına yorumlanmaktadır.

3.6. İNSAN DAVRANIŞLARIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

3.6.1. Büyüyle İlgili İnanışlar

İnsanoğlu var olduğunda beri çevresini kontrol etmek, kendini güvende hissetmek ve etrafında olan düzene hükmetmek istemektedir. Eski Türk inanışlarından günümüze kadar var olduğu bildiğimiz büyü farkı toplum ve kültürlerde farklı isimlerle anılsa da genel olarak yapılma amacı aynıdır. Büyü; yapılma amaçlarına göre değişik gösterse de temelde var olan bir düzeni değiştirmek için yapıldığı bilinmektedir. Geçmişten günümüze kadar gelen pek çok halk inanışlarının içinde büyüün olduğu görülmektedir. Farkında olmadan yapılan birçok ritüel içinde büyü yer almaktadır.

Türkiye'de büyüler; sempatik, ak, kara, aktif ve pasif büyü olmak üzere beşe ayrılmıştır. Sempatik büyü olarak adlandırılan büyüler kendi içinde taklit ve temas büyüleri olarak ele alınmaktadır.

Sedat Veyis ÖRNEK büyüleri kendi içinde üçe ayırmıştır. Uzaklaştırıcı uygulamalar, hücum uygulamaları ve arzu ile ilgi uygulamalar şeklinde sınıflandırılan büyü şekilleri kendi aralarında yapılma amaç ve şekillerine göre alt sınıflara ayrılmıştır.

Uzaklaştırıcı olarak sınıflandırılan uygulamalar içinde; hastalık, ölüm ve diğer felaketlerden korunmak için yapılan uygulamalar, var olan bir hastalıklardan kurtulma, iyileşme için yapılanlar ve malın mülkün, evin barkın korunması için yapılanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Bir diğer uygulama olan hücum uygulamaları ise genellikle bir başkasının hayatına, sağlığına ve mutluluğuna ve mala mülke, eve barka zarar verme şeklinde sınıflandırılmıştır. Arzu ile ilgili uygulamalar ise kendi arasında beş gruba ayrılmıştır. Bunlar; var olan doğa olaylarını insanların lehine kullanmak, benzer olaylar sonucu tahminlerde bulunmak, doğaüstü kudretleri elde etme isteği ve maddi servete kavuşmak (define, altın, para vb.) (Yıldırım, 2022, s. 34). İnsanların varoluşundan beri var olan büyüün değişik amaçlar için kullanıldığı, aynı zamanda kullanım amaçlarına göre de farklı nesneleri aracı yaptığı görülür.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde büyü yapmak her ne kadar günah olarak kabul edilse de Artvin’de büyü yapmak ve yaptırmak yaygın bir şekilde görülmektedir. Genellik kızların başını çevirerek bir başkasına âşık etme büyüsü yapılmaktadır. Ardahan’da yapılan derlemlerde de kızları bir başkasına âşık ederek evlendirmek için “başını çevirme” büyüsü yapılmaktadır.

Genç kızların kısmetini kapatma, kızların akıl sağlığına zarar verme, çocuk sahibi olmalarına engel olma, damat bağlama, eşlerin ve yakın arkadaşların aralarını bozma gibi birçok sebepten büyü yapılmaktadır. Büyüler hocalar tarafından kişilere ait özel eşyalar üzerinden yapılmaktadır. Yapılan büyü yapan kişi tarafından ya da bir başka hoca tarafından fark edilerek bozulabilir.

- Ardahan’da büyü kemik, taş ve su gibi ürünler kullanılarak hazırlanmaktadır. Kemik ve taş üzerine yazılan dualar ile büyüün yapıldığı söylenmektedir. K.229
- Büyü yapan kişiler Kuran-ı Kerimi tersten yazarak istedikleri kişiyi, istedikleri şekilde yönlendirebilir ve istedikleri her şeyi yaptırabilirler. K.229
- Artvin Şavşat’ta genç kızın saçını sabuna bağlanarak ya da dolanarak akan suya atılırsa, sabun eridikçe kızda erir. Sabunun erimesiyle birlikte kız güçsüzleşir ve hastalanır. Ölümle sonuçlandığına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.32
- Genç kızın saçları çalışmakta olan değirmenin çarklarına atılırsa şiddetli bir baş ağrısı yaşayacağına inanılır. Değirmenin çarkı döndükçe kızın akıl sağlığını kaybederek delirdiğine inanılmaktadır. K.29, K.30, K.31, K.32, K.39, K.40, K.41

Uzaklaştırıcı büyüye örnek;

- Sihir/ büyü yapıldığı için birbirlerine küsen ve düşman olan iki kişi büyüü bozmak için farklı yollara başvurmaktadırlar. İkisinden biri namaz kılariken diğeri gelerek namaz kılanın üstüne idrarını sıçratırsa büyüünün bozulacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.32, K.39, K.40, K.41
- İç çamaşırın idrarlı kısmı yıkanarak suyu herhangi bir içeceğe karıştırılarak bir erkeğe içirilirse, erkeğin idrar sahibi kıza deli gibi âşık olacağına inanılır. K.26, K.27, K.28
- Erkeği kısırlaştırmak içinde farklı yöntemlere başvuran yöre halkı çok çocuk sahibi olan kişileri kısırlaştırmak için bir takım uygulamalar yapmaktadırlar. Kısırlaştırılmak istenilen adama etli pilav yapılır. İçine solucan atılan pilav adama yedirilirse bir daha çocuğu olmayacağına inanılır. K.26, K.27, K.28
- Anahtar ve kilit bağlanarak suya atılırsa, genç kızın ya da erkeğin kısmeti bağlanır. Kısmetin tekrar açılması için genç kızın yazması yedi parçaya ayrılır. Dua okunarak yedi farklı yere gömülürse büyüünün bozulacağına inanılır. K.32
- Gelinin saçı sabuna bağlanarak dereye atılırsa, gelinin evliliğinde olumsuzluklar ortaya çıkar, aile içinde huzursuzluk meydana gelir. K.2, K.3
- Karı kocanın arasını bozmak için kapıya domuz yağı sürülür. Muska yapılır.
- Sabunun içine iğne batırıp, dereye atarsalar, büyüü yapıldığı adam sabun eridikçe günden güne erir ve hastalanır. K.2

3.6.2. Falla İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde fal bakmak ve baktırmak günah denilse de baktıran çoktur. Ardahan'da fal baktırmak isteyen kişi bu tür işlerle uğraşan kişilerin yanına gitmektedir. Gelecekte haber vermeyip sadece geçmişte yaşanan olayları söyleyen falcılar geçmişte yaşanan bir kötü olayı düzeltibildiklerini söylemektedirler. Kayıp eşyaları bulmak isteyen kısmetinin açık olup olmadığını görmek isteyen kişi ve kendisine büyü yapıldığı düşünen kişiler falcılara gitmektedirler.

3.6.2.1. Ayna Falı

Ayna geçmişten günümüze kadar çok inanış ile karşımıza çıkmaktadır. Aynanın olağanüstü güçlere sahip olduğu düşüncesinin ana nedeni aynanın demircinin elinden çıkması ve ateşle yoğrulmasındandır. Ayna gelecekte ve geçmişten bilgi vermekle

kalmaz, etrafında bulunan hastalıkları mıknatıs gibi çekerek depolar. Ayna; hayatın her aşamasında kullanılmış, sihri ve büyüsel ritüellerin vazgeçilmez aracı olmuştur. Eski Türk inançlarında şamanların sıklıkla kullandığı ayna ile ruhlarla iletişime geçildiği ve çağrıldığı bilinmektedir. (Bayat, 2006: 191).

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde ayna etrafında dönen inanışlar aynanın göksel bir gücünün var olduğu düşüncesinden gelmektedir. Gece aynaya bakmanın uğursuz olması, kırık aynaya bakan kişinin yedi yıl kısmetinin kapalı olması gelinin damat evine girerken başına ayna tutulması gibi birçok uygulama aynaya verilen önemi göstermektedir. Artvin’de aynanın gelecekte haber vererek genç kızların evlenecekleri kişiyi görmelerini sağlayacak araç olarak kullanıldığı görülür.

Çarşıdan hiç bakılmamış bir ayna ve iki mum alınır. İki mum ayna, bir bardak su ve nişanlı bir kişiden alınan yüzük ile boş bir odaya girilir. İki mum arasına konulan bardağın ortasında yüzük koyulmaktadır. O sırada ayna bakan kişi ileride evleneceği kişinin yüzünü göreceğine inanılır. (Şavşat) K.39, K.40, K.41

3.6.2.2. Âşık Falı

Çıldır’da koyun, keçi, sığır gibi hayvanların ayak diz kapaklarından çıkan kemiklere âşık denir. Kemiğin yere bakan çukur yerine “cık/cuk”, üst tarafına “bök” düz durduğunda şişkin ve düz duran tarafa “toha”, çukur kısmına “alçı” ve son olarak havaya atıldığında çok az ihtimalle dik durması durumuna “gomba” denir. Yöre halkı bu âşık kemiklerini niyet tutarak havaya atarlar, söyledikleri taraf gelirse dileklerinin kabul olacağına inanılır. Genellikle “eğer niyetim kabul olacaksa aşığım cuk gelsin” denildikten sonra kemikler yere atılır. Bazen niyetler bir meni eşliğinde söylenmektedir. K.150, K.151, K.157. Cık iştenmişse, “Ay güzel allı güzel, yanağı hallı güzel, Cuk otursun aşığım, Dodağı ballı güzel.” Bu şekilde bir mani okur. Aşığın diğer tarafları da söylenebilir, her tarafı için ayrı maniler oluşturulmaktadır. Aşığın gomba kısmının gelme ihtimali çok düşün bir ihtimal olduğu için o kısmı söyleyen kişi sayısı az bulunmaktadır. K.150, K.159, K.167

3.6.2.3. Çay Falı

Bölgede çay bardağında ki çayın şekline ve duruşuna bakarak çay falı bakılmaktadır. Çayını içen kişi dibinde kalan çayı bozmadan fal bakan kişiye verir. Kadın

bardakta ki çay demlerinin şekline ve duruşa göre kişiye duymak istediği konu hakkında bilgi verir. Bazen de bardağa dökülen çay üzerinde bulunan çöplere bakarak misafir geleceği söylenmektedir. Çöpün uzunluğu, kısalığı, inceliği veya kalınlığı eve gelecek misafirin fiziki özellikleri hakkında bilgi vermektedir. K.169, K.170, K.172, K.206, K.213

Koyun kemiklerinden fal bakma eski Türklerden kalma bir gelenektir. Uygur şamanları koyunun kürek kemiği üzerinden fal bakmaktadır. Kemikler ateşe atılır ve yanma durumuna, şekline bakılarak fal bakılmaktadır. Kişinin isteklerine göre, gelecekte bilgi verilir. (İnayet, 2017, s. 18) Ardahan’da koyunun âşık kemiğiyle bakılan fal Uygur şamanlarının baktığı fal şekline benzemektedir. Geçmişten günümüze kadar gelen ve halk arasında hala devam ettirilen âşık kemiğiyle fal bakma eski Türk inançlarından biridir Ardahan’da hala yaşatılmaktadır.

3.6.3. Muskayla İlgili İnanışlar

Sözlükte “yazılı şey” olarak tanımlanan ve dilimize Arapçadan geçen muska nüsha kelimesinin değişmiş şeklidir. Muska taşıyanı başına gelebilecek kötülüklerden korumak için yazılan, farklı şekillerde olabileceği gibi genellikle üçgen şeklinde yapılan, geçmişten günümüze kadar gelen, tek tanrılı dinlerde olduğu gibi çok tanrılı dinlerde de varlığı bilinen bir objedir. (Demirci, 2020, s. 265-267)

Muska; insanlar tarafından kâğıt üzerine yazılan tılsımlı sözcüklerin ve birtakım çizimlerin, işaretlerin var olduğu, deri, metal ya da muşamba içine koyularak kullanılan üçgen şeklindeki nesneye verilen isimdir. Kişiyi her türlü beladan korumak amacıyla yapılan muskanın içinde Kuran-ı Kerimden ayetler, peygamber ve melek isimleri, yıldız ve hayvan çizimleri, yapılma amacıyla ilgili dualar ve tılsımlı sözler bulunduğu için koruyucu kültlerden olduğu da söylenebilir. Hastalıkların tedavisinde, dışardan gelebilecek tehlikelere karşı kişiyi koruma, arası bozuk iki çiftin arasını düzeltme, büyü yapılan bir kişinin üzerinde ki büyüyü kaldırma gibi birçok amaç için muska yapılmaktadır. (Yeşil, 2015, s. 51)

Muska çok eski zamanlardan beri kullanılan temeli Mısırlılara ve Asurlulara kadar inen, her dinde kendine yer edinebilen bir objedir. Eski Türklerde muska olarak hayvanlara ait nesneler kullanılmıştır. Kuş ve kartal tüyü, kurt dişi, şahin kemikleri gibi

birçok hayvanlara ait nesneler muska olarak insanların üzerinde taşınmıştır. (Demirci, 2020, s. 267)

Araştırma yapılan bölgede bebekleri nazardan ve kötülüklerden korumak için üzerlerine ya da beşiklerine koyulan muska olarak tılsımlı obje diyebileceğimiz, köstebek eli, yılan derisi, kurt dişi, ayı pençesi, vb. hayvanlara ait nesneler bulunmaktadır. Eski Türklerden günümüze kadar gelen; hayvanların vücutlarına ait parçaları muska olarak kişi üzerlerinde taşınması eski Türk inanışlarının bölgede hakim olduğunu göstermektedir.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde muska yazmak veya yazdırmak halk arasında sıkça başvurulmuş kötülüklerden korunma yöntemidir. Muska yazdırmak bir başkasına kötülük yapmak içinde başvurulmuş yöntemler arasındadır. Bölgede muska yazdırmak için çeşitli sebepler ön plana çıkabilir. Bunlardan bazıları; kayıp olan bir eşyayı bulmak, hastaları iyileştirmek, çocukları ve ev hayvanlarını nazardan korumak, iki kişinin arasını bozmak, kısmet açmak ya da kapatmak ve zararlı varlık ve hayvanlardan korunmaktır.

Muska aslında bir bakıma büyü sayılmaktadır. Kişiye yapılan büyüü ortadan kaldırmak, kişiyi istemediği biriyle evlendirmek, mutlu olan iki kişinin arasını bozmak, kısmet kapatmak veya açmak gibi iyi ve kötü amaçlarla yapılabilmektedir. Genel olarak yapılan kötülüğü ortadan kaldırmak veya önceden önlem almak için yapıldığı görülmektedir. Bu durumda muska için kara ve kötü niyetli büyüye karşı yapılan iyi ve ak büyüde diyebiliriz.

Artvin’de genç kızların kalbini çalmak ya da başını çevirmek için muska yazma geleneği çok fazladır. Muska yapılan kız sevmediği bir adama kaçarak evlenebilmektedir. Yörede eskiden hocaların çok etkili muskalar yazdığını, muska yapılan genç kızların düğün aşamasında bile bir başkasına kaçarak evlendiği söylenmektedir. K.27, K.28

- Başkasına âşık kızın fikrini değiştirmek için muska yazdırılır. Yazılan muska su içine atılarak suyu kıza içirilir. Muska yazdırılan kız, muska yazdıran kişiye âşık olur. K.27, K.28, K.229
- Yazılan muskanın işe yaraması için; kişi üzerine takılmalı, yapılan kişinin evine bırakılmalı ya da evinin etrafında herhangi bir yere koyulmalıdır. K.229
- Muska yapmak ve yaptırmak günahtır. K.1, K.3, K.24, K.32, K.56

K.65, K.128

- Nazardan korunmak için muska yaptırılarak boyunda taşınır. Üzerinde muska bulunduran kişiye nazar değmeyeceğine inanılır. K.32, K.35, K.41

- Muska suya atılmaz. K.47
- Muska ateşe atılmaz. K.41
- Damal'da kadınların boyunlarına astıkları üçgen cevşenin kendilerini kötülüklerden koruduğuna inanılır. K.216, K.217

3.6.4. Nazarla İlgili İnanışlar

Sözlükte “bakmak, görmek; düşünmek” manasında ki nazar sözcüğü Türkçe’de “beğenilen bir şeye kıskançlıkla bakmak ve zarar verecek şekilde onu etkilemek” anlamına gelmektedir. Nazar etmek, nazara gelmek, göz değmesi, göze gelmek gibi sözcüklerle tanımlanan nazarın Arapçada kullanılma biçimi “nazra” şeklindedir. Nazar; tanımlanırken genellikle kıskançlık ile kullanılır ancak nazar sevgi ile de bağdaştırılmalıdır. Sadece kötü niyetli kişilerin ya da gözüyle zarar verebilecek güce sahip kişilerin bakışlarıyla nazar değmemekte, en yakınında ki kişinin sevgisi, imrenmesi, övgüyle bahsetmesi ve hayranlıkla bakması da nazara sebep olabilmektedir. (Gürkan, 2006, s. 443)

Nazarın kökeni üzerine çalışan araştırmacılardan Alan Dundes; nazarın ilk olarak nereden çıktığı hakkında bilgi vermiştir. Dundes’e göre; kökenleri Mezopotamya’ya dayanan nazarın temelinde su/hayat, kuraklık/ölüm anlayışı bulunmaktadır. Bu anlayışa göre nazar; bütün canlıların yaşamlarını sürdürebilmek için muhtaç olduğu suyu/sıvıyı yok etmek amacıyla var olmuştur. Dünya suya, insan bedeni sıvıya ihtiyaç duymaktadır. Suyun yok olması, bütün varlıkları bedenlen ve ruhen zarar görmeleri anlamına gelmektedir. Örneğin nazar değen lohusa kadının sütü kesilir ve bebeğini emziremezse bebek hastalanır, yani hayat kaynağı olan sıvı kesilirse bebek yaşamaz. Tarlalar ekildikten sonra yağmurun yağması beklenir, beklenen sıvı gelmez ise; kuraklığın etkisiyle doğada bulunan bitkiler kurur. Bu örneklerin temeli bu inanıştan gelmektedir. Nazar değmesi istenilmeyen kişiye “tü tü” diye tükürülmesinin temelinde de bu sıvıyı karşılama inancı bulunmaktadır. (Gürkan, 2006, s. 443)

İnsanların bu denli korktukları nazardan korunmak için buldukları birçok yöntem ve inanış bulunmaktadır. Sadece kendilerine değil, evlerine, arabalarına, tarla ve ekinlerine, hayvanlarına degebilecek nazara karşı önceden önlemlere almaya çalışmışlardır. Nazara karşı; muska yazdırmak, hamayıl takmak, nazar boncuğu takmak dışında günlük hayatta uygulanan birçok inanış bulunmaktadır.

Nazardan korunmak için takılan nazar boncuğunun şekli, renkleri ve yapıldığı maddesi nazarlığın gücünü artırılmaktadır. Genellikle göz değmesi olarak bilinen nazardan korunmak için nazar boncukları göz şeklinde yapılmaktadır. Aynı zamanda gökyüzünün kutsallığından dolayı boncuk renkleri mavi ya da gök rengi olarak daha açık mavi renk seçilir. Bu nazarlıklar genellikle pasif büyü nesnesi olarak da bilinmektedir.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde halk nazarı göz değmesi, göze gelme şeklinde adlandırılmaktadır. Bölge halkı etnik köken bakımından farklılık gösterdiği için nazardan korunmak amaçlı yapılan uygulamalar ve nazar ile ilgili yer alan inanışlar farklılık gösterebilmektedir. Bölgede nazar değmesini önlemek için yapılan uygulamalar dışında nazar değmesi durumunda nazarı ortadan kaldırmak için yapılan uygulamalarda yer almaktadır. Nazar yeni doğmuş bebeklere, yeni alınmış eşyalara, hayvanlara ve mahsule değebilmektedir.

- Artvin'in Şavşat ilçesinde köstebek sağ iken sağ ayağını kesip yeni doğan bebeğin boynuna asılırsa bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.32
- Artvin'de bebeğin üzerine yılan kemiği takılırsa nazardan koruduğuna inanılırken Ardahan ve Kars'ta bebeğin beşiği içinde yatağının altına ya da yastığının içine yılan derisi konulursa bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.85, K.153, K.154

Yılan derisini değiştirebilen, kendini yenileyerek, yeniden var olan yeniden doğuşum ve sonsuzluğun temsilcisidir. Yılan sürekli deri değiştirmekte ve kopan kuyruğunu yeniden oluşturabilmektedir. Bu onun yeniden doğuşunu ve sürekliliğini göstermektedir. İnsanoğlu yılanın bu gücünden yararlanmak için onun derisini nazarlardan korunmak amacıyla kullanmaktadır. Halk arasında nazara uğrayan bir kişi için "Gözü değenin boğazına yılan aksın" denilmektedir.

- -Nazar için mavi boncuk, nazarlık ve muska takılır. K.26, K.27, K.28
- Nazardan korunmak için başak tanelerinden yapılan demet eve asılır. K.85
- Birine verilen süt ve yoğurda nazar değmemesi için üstüne tuz, ekmek parçası ya da kömür koyulmaktadır. K.41
- Komşuya süt verilen kap yıkanmadan geri alınır. Hayvanlar nazardan korunmaya çalışılır. K.41, K.40
- Kişiye nazar değmemesi için yanan odun suya atılır ya da yanan kömür yola atılır. K.41

- Nazar değen kişi için bir su dolu kaba yedi adet kor halinde kömürü atarak nazar değen kişiye içirilir. Üç seferde içirilen suyun kalanı ile de eli yüzü yıkanır. K.47, K.85
- Birine nazar değince kaç kişinin nazarı değdiği düşünülüyorsa o kadar bez bebek yapılır ve bu bebeklere o kişinin isimleri konur, daha sonra hepsi yakılır. Böylece nazarları gider. K.32
- Bebeğin alnına kömür sürülürse nazar değmeyeceğine inanılır. K.3, K13, K.29

Bölgede bir kişiye nazar değip değmediğini anlamak için nazar duaları okunur. Dualar tek nefeste okunmaya çalışılır ve dua okunurken okuyan kişi sürekli esner ve gözlerinden yaş gelirse kişiye nazar değdiği anlaşılmaktadır. Artvin’de aynı işlem sırasında sürekli esneyen kişiye “ağzı ağzına gelemeydi” denilir ve nazarın var oluğu tespit edilir. K.40

- Artvin’de bed nazar türünün en tehlikeli nazar olduğuna inanılır. K.32, K85, K88, K.122
- Nazarı değen kişinin cinsiyetini öğrenmek için nazar duası kadın ve erkek tarafından nazar değen kişiye okutulur. Erkek okuduktan sonra nazarın etkisi geçiyorsa bir erkek tarafından nazar edildiği, kadın okuduktan sonra geçiyorsa kadın tarafından nazar edildiği anlaşılır. K.47

Nazardan korunmak için ekmeğe ya da tuza üç ya da yedi farklı kişiler tarafından nazar duası okutularak nazarın önüne geçileceğine inanılır. Nazar duası Kars ve Ardahan’da üç Fatiha, üç Felak, üç Nas sureleri okunarak tamamlanırken Artvin’de bu dualardan sonra birde tekerleme okunmaktadır;

Ohudum Kuran'i,
Çaldum nazari,
Havlida gezani,
Peçaya benzattum,
Yuzuna bahtum,
Datviya (ay) benzar.

Bu dua ve tekerlemeden üç ya da yedi farklı kişiye okutulduğunda nazarın ortadan kalkacağına inanılır. (Gökçimen, 2005, s. 200) Artvin’de farklı olarak nazar değen kişinin durumu daha ağır ve nazarın etkisi büyük ise nazar duası yedi farklı dul kadın

tarafından aynı suya okutulur. Bu su nazar değen kişi tarafından sabahları içilirse nazarın ortadan kalkacağına inanılır. Bu dua bazen şeker ve tuza da okutularak yenilebilir.

- İneklerin sütlerinin aniden kesilmesi, sağım sırasında sürekli huysuzlaşmaları, sağım sırasında memelerinden kanlı süt gelmesi ineklere nazar değdiğini göstermektedir. Bu gibi durumlarda tuza dua okutarak hayvanlara verilir. K.3, K.27, K.44, K.54, K.57, K.69
- Bebekleri nazardan korumak için bebeğin elbisesine “deve boncuğu”, “nazar boncuğu”, “göz boncuğu”, “kurt boncuğu” gibi boncuklar takılmaktadır. K.3, K.32, K.47, K.62, K.155, K.149

Ardahan ve Kars'ta yeni doğan bebeklere nazar duası okunurken Artvin'in Sarı budak Köyünde bebeklere nazar duası okumanın yanlış olduğuna inanılır ve okunmaz. Küçükken nazar duası okunan kişinin büyüdüğü zaman nazar duasının onu korumayacağına ve nazar çekeceğine inanılır. (Gökçimen, 2005, s. 201)

Ardahan'da hayvanların memeleri göz göz yaralandığında nazar değdiğine inanılır ve ineğe tuz okutularak yedirilir. Artvin'de hayvanlara nazar değdiği düşünüldüğünde arpa, kömür, kiraz ağacı kabuğu ve kuşburnu dikenini üçgen biçimini alacak şekilde bağlanır. Ortaya çıkan bu üçgenin dışarıya bakan yüzüne küçük bir demir parçası ve mavi boncuk dikilerek hayvanların anlına takılır. Bu yöntemle hayvanların nazardan korunacağına inanılır. K.186, K.189, K.201, K.212, K.17, K.18, K.19, K.27, K.29

- Kuşburnu dikeninin kabuğu soyularak halka şekli oluşturulur. Nazarı değdiği düşünülen canlı cansız varlıklara bağlanarak nazarın önleneceğine inanılır. K.32 K.47
- Hayvanlar birbirleriyle kavga eder ve zarar verirse birinin gözünün değdiğine inanılır. Hemen ekmeğe ya da tuza dua okutularak hayvanlara verilir. K.75, K.89, K.226, K.230
- Mavi gözlü birinin baktığını görünce ya da gözü değen birinin önünden geçerken “kıçını kaşı” denir. Nazarın etkisinin ortadan kalkacağına inanılır. K.47, K.49, K.51, K.139
- Çıldır'da eve ya da ev halkına nazar değmemesi için evin duvarına kırmızı bez ve soğan çakılır. K.58, K.59, K.60

- Nazar değmemesi için muska yaptırılarak eve ya da çocukların boynuna asılır. K.41
- Ekin zamanı tarlaya çıkarılan öküzlere nazar değmemesi için iki boynuzun arasında yumurta kırılır. Böylelikle nazar değmesinin önlendiğine inanılır. K.151, K.152
- Bebeğin beşiğine kurtayağı, ayı pençesi asılırsa bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.32, K.47, K.85 K.88, K.127, K.170
- Bebeğin ilk kakası, eşiğin ya da kapı girişinde ki halının altına yerleştirilse bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.32, K.74, K.75, K.82
- Kendi kendine nazarının değmemesi için bazı durumlarda dil ısırılır. “Dilini ısır nazar değmesin” denir ve nazarın önlendiğine inanılır. K.86
- Üzerlik otu evde bulundurulursa ve yakılırsa evde nazarın olmayacağına inanılır. K.34, K.76, K.213
- Sürekli uyku halinde olan kişiye nazar değdiğine inanılır ve tuza dua okunarak ateşe atılırsa nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.46, K.67, K.98
- Ev girişlerine ve ambarlara at, inek ve koç kafası asılır. O eve nazar değmeyeceğine inanılır. K.1, K.2, K.4, K.56, K.87, K.125, K.156, K.189, K.204, K.226
- Kurban kesildiğinde gözleri çıkarılarak evde bir yere asılır. Asılan kurban gözlerinin eve ve hane halkına gelecek nazarı engellediğine inanılır. Nazar değen kişinin yıkanacağı suya kurban gözü atılırsa ve bu su ile kişi yıkanır nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.1, K.2, K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.156, K.189, K.204, K.226
- Nazar değen kişilere kurşun dökülür. Kurşun döktükten sonra nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125
- Mavi gözlü kişilerin nazarının daha hızlı değeceğine inanıldığı için özellikle maşallah demeleri istenmektedir. Aksi takdirde nazarın etkisinin büyük olacağına inanılır. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.130, K.131, K.134, K.153, K.154
- Nazar sadece ev dışından değil hane halkından değebilir. Sevgi nazarının değmemesi için nazarı olan kişi evden herhangi bir şeyi sahiplenmez ya da benim diyemez. Aksi takdirde nazarı değer ve o şey kırılır ya da ölür. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.130, K.131, K.134, K.153, K.154

- Bölgede guguk kuşu pisliğinin nazardan koruduğuna inanılır. Evde ve bebeğin beşiğinde bulundurulduğunda nazarın değmeyeceğine inanılır. Artvin’de farklı olarak gövdesini ince otların çevrelediği guguk kuşunun dışkısı kancalı iğneye takılır. Bu dışkıyı üzerinde taşıyan kişiye, nazar değmediğine inanılır. K.3, K.17, K.29, K.32, K.47
- Çocuklar doğar doğmaz boyunlarına hamayıl (muska) takılırsa nazar değmeyeceğine inanılır. K.3, K.17, K.29, K.32, K.47
- Artvin’de yöreye ait olan Siserna (dokuz ton ağacı, sessena) ağacının kabuğu soyularak halka şeklinde sarılır. Nazardan koruma gücüne sahip olduğuna inanılan bu obje ineklerin kuyruklarına ya da boğaların boynuzlarına bağlanır. Ayrıca bu ağacın dalı nazardan korunacak yerlerin kapılarına asılır. K.47, K.3, K.17, K.29, K.32, K.47
- Nazarı değen kişinin ayakkabısına çivi çakmanın nazarı ortadan kaldırdığına inanılır. Kimin nazarının değdiği bilindiğin de o kişinin ayakkabı izine de çivi çakıldığı görülür. Çiviye çakana nazarının değmeyeceğine ve nazarının değdiği kişi üzerinden nazarın kalkacağına inanılır. K.32, K.47
- Düğünlerde gelin baba evinde damat evine giderken başına kırmızı örtü örtülür. Örtünün gelini nazardan koruyacağına inanılır. K.124, K.128, K.129
- Gelin damat evine girerken önüne konulan çay tabağını kırarsa düğün boyunca kendisine değen nazarların ortadan kalkacağına inanılır. K.124, K.128, K.129
- Düğünlerde gelinin damat evine gelince ayağına kurban kesilir ve kanı gelin ve damadın alnına sürülür. Kurbanın ve kanın gelini nazardan koruyacağına inanılır. K.52, K.65, K.85
- Yeni alınan eşyalara nazar değmemesi için kurban kesilir ve kanı üzerine sürülür. K.124, K.128, K.129
- Nazarı değen bir kişi eve misafir geldiğinde ardından hemen ateşe tuz atılır. Atılan tuzun o kişinin eve bıraktığı nazarı ortadan kaldırdığına inanılır. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.130, K.131, K.134, K.153, K.154
- Nazar değmesin diye tahtaya vurulur. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.130, K.131, K.135, K.153, K.159
- Nazarlardan korunmak için, kırk dulun adı sayılarak, kırk parça köz suya atılır ve içilir. K.85, K.88

- Gebe kadın aşerdiği bir şeyi yiyemezse, doğan bebeğin açgözlü olacağına ve baktığı her şeye nazar edeceğine inanılır. K.85

Artvin’de bir kişide nazarın olup olmadığını anlamak için bal mumu dökülür. Bal mumu dökümü kurşun dökümü ile benzerlik göstermektedir. Kurşun dökülen kabın içerisine bal mumları atılır. Bu bal mumları kabın içerisinde yuvarlak bir şekil alarak yayılır. Sudan çıkartılan şekiller döken kişi tarafından yorumlanır. Eğer üzerinde delikler çoksa kişiye nazar değdiği anlaşılr. Bu işlemde deliklerin sayısı azalana kadar yapılır. Genelde üçüncü dökmede deliklerin sayısı azalır ve nazarın ortadan kalktığına inanılır. (A. Küçükay, 2019, s. 77) K.41

- Bölgede karaçalıdan nazarlık yapılmaktadır. Yapılan takıldığında nazarın değmeyeceğine inanılır. K.41, K.47
- Nazardan korunmak için evlerin ve ahırların kapısına at nalı çakılmaktadır. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.130, K.131, K.134, K.153, K.154
- Ardahan Damal nazarlardan korunmak din adamı olarak bilinen dedeler tarafından yapılan cevşen boyna takılır. K.216, K.217, K.124
- Nazardan korumak için çıra yakarak tütsü yapma Damal ilçesinde görülmektedir. K.216, K.217, K.124
- Damal’da nazar değdiği düşünülen kişinin bastığı yerden ya da ayağının altından toprak alınarak suya atılır. Toprağın suyun dibine çökmesi nazarın devam ettiğine, suyun üzerinde kalması geçmek üzere olduğuna inanılır. K.226, K.227
- Bebekleri nazardan korumak için yüzlerine dövmeler yapılmaktadır. Çocuk ölümlerinde sonra haneden doğan bebeklerin yüz bölgelerine dövme yaparak nazardan kaynaklanan ölümlerin önüne geçilmeye çalışılır. K.216, K.217, K.220, K.223
- Geyiklerin insanları nazardan koruduğuna inanılır ve geyik figürlü eşyalar elbiseler bulundururlar. K.216, K.217, K.220, K.223
- Kesilecek kurbanlarda çokça tercih edilen koç ve keçinin insanları kötülüklerden ve nazardan koruyacağına inanılmaktadır. K.216, K.217, K.220, K.223
- Posof’ta nazar değen hayvanlar titremeye başlar. Yörede bulunan sarı bir çiçek toplanır ve kurutulur. Nazar değmesi durumunda bu çiçek tütsü gibi yakılır ve hayvanın altından üç defa geçirilerek tütsülenir. Bu şekilde hayvana değen nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.161, K.162, K.165, K.170, K.172

- Nazar değen kişi kimden şüpheleniyorsa o kişinin ayakkabı numarası sorularak nazarı ortadan kaldırmaya çalışılır. K.68
- Nazarının değeceğini anlaşılan kişinin üzerinden habersiz bir parça iplik alınarak ateşe atılır mış. K.68
- Mavi ve yeşil renkli gözlerden nazarın daha çabuk değeceği dşnldğ için bu göz rengine biriyle karşılaşınca “gözün rengi göğe çıksın bana bulaşmasın” denilerek nazardan korunmaya çalışılır. K.85, K.88
- Kurtçuk boncukları alınarak ipe geçirilir ve bebeğin beşiğine asılırsa nazarın değmeyeceğine inanılır. K.85, K.88
- Evde cam tabak, bardak kırıldığında nazar çıktı denir. K.68
- Gözü dar olan insanların nazarının daha çabuk değeceğine inanılır. K.32
- Artvin’de nazar değen kişinin eline çıban çıkar. “Nazar ıbanı” olarak da adlandırılan bu çıbanın geçmesi için ilk defa kurban kesen kişinin kestiği kurbandan gözleri alınır. Kurbanın gözleri bir gece suda bekletilir ve su ile ıbanlı el yıkanır. Nazar ortadan kalkar. K.32, K.42, K.44, K.47
- Ekin zamanı kuru at kafası tarlanın ortasına takılan sopaya bağlanırsa tarlaya ve ekinlere nazar değmeyeceğine inanılır. K.151
- Peynir yapımı sırasında nazarı değen biri gelirse peynir göz göz olur. Nazarı ortadan kaldırmak için yanan ateşe köpek pisliği atılır. K.231

3.6.5. ışlık almayla İlgili İnanışlar

- ışlık çalan kişinin şeytanı çağırdığına inanılır. K.4, K.56, K.63, K.85, K.87, K.125, K.139, K.122, K.134, K.153, K.154, K.230,
- Ateşe karşı ışlık çalmak uğursuzluk getirir. K.8, K.46, K.65, K.85, K.88, K.125, K.139, K.122, K.134, K.153, K.154, K.230
- Evde ışlık çalmak, evin bereketini kaırır. . K.8, K.46, K.65, K.85, K.88, K.125, K.139, K.122, K.134, K.153, K.154, K.230
- Gece ışlık alan cinleri başına toplar. . K.8, K.46, K.65, K.85, K.88, K.125, K.139, K.122, K.134, K.153, K.154, K.230

3.6.6. Sakız Çiğnemekle İlgili İnanışlar

- Gece sakız çiğnemek uğursuzluk getirir. K.5, K.22, K.34, K.67, K.86, K.98, K.176, K.198, K.206
- Sakız çiğneyen ölü eti çiğnemiş gibi olur. K.5, K.22, K.34, K.67, K.85, K.88, K.86, K.98, K.152, K.176, K.198, K.206
- Erkeğin sakız çiğnemesi hoş karşılanmaz. . K.5, K.22, K.34, K.67, K.85, K.88, K.86, K.98, K.152, K.176, K.198, K.206
- Gece sakız çiğneyen kişinin, ölmüş kardeşinin etini çiğnediğine inanılır. K.127, K.128, K.129

3.6.7. Hıçkırıkla İlgili İnanışlar

- Posof'ta hıçkıran bebek için ciğerleri büyüyor denir. K.164, K.166, K.167
- Ardahan'da hıçkırık tutan kişiye biri seni anıyor denir. Kendini konuşan kişiyi tahmin eder ve adını söylerse hıçkırığın geçeceğine inanılır. K.54 K.69, K.74, K.79, K.85, K88, K.86, K.98, K.152, K.176, K.198, K.206
- Hıçkırık tutan kişiye yüreğin büyüyor denir. K.54 K.69, K.74, K.79, K.85, K88, K.86, K.98, K.152, K.176, K.198, K.206
- Hıçkırık tutan kişi içinden 10'kadar sayarsa hıçkırığın duracağı söylenir. K.54 K.69, K.74, K.79, K.85, K88, K.86, K.98, K.152, K.176, K.198, K.206
- Havaya bakarsa geçeceğine inanılır. K.98, K.152, K.176, K.198
- Hıçkırık esnasında su içerse geçeceğine inanılır. K.6, K.34
- Yemek esnasında hıçkıran kişi birinin aç olduğunu düşünerek, tahminde bulunur. Kimin adını söylerken hıçkırık keserse, o kişinin aç olduğuna inanılır. K.98, K.152, K.176, K.198

3.6.8. Esnemekle İlgili İnanışlar

- Birinin yüzüne karşı esnemek iyi sayılmaz, Esneyen kişinin tembelliğinin karşıdaki kişiye geçeceğine inanılır. K.56, K.87
- Esnerken ağzı kapatmak gerekir, kapatmayanın ağzına şeytan gireceğine inanılır. K85, K. 88

- Nazar duası okuyan kişi sürekli esnerse, nazarın büyük olduğuna inanılır. K.141, K.139
- Kişi durup dururken esnemeye başarsa nazar değdiğine inanılır. K.32, K.85, K.136

3.6.9. Hapşirmekle İlgili İnanışlar

- Üst üste iki kere hapşıran kişinin, güzel haber alacağına inanılır. K.56, K.85
- Herhangi bir sözün ve olması istenilen bir temenninin üzerine birisi hapşırırsa” bak sabır da geldi, olacak bu iş” denilmektedir. Söylenen sözün gerçekleşeceğine inanılır. K.85, K.88

3.6.10. İrkilmek ve Ürpermekle İlgili İnanışlar

- İssız yerden geçilirken ürperme geliyorsa, oranın sahipli olduğuna inanılır ve dua okunur. K.34, K.76, K.85
- Gece saatlerinde aniden irkilen kişileri şeytanın yokladığına inanılır. K.68, K.88
- Duştan sonra irkilen kişilere şeytanın musallat olduğuna inanılır. K.85, K.92
- Namaz kılmak için hazırlanan kişi irkildiği zaman, şeytanın içinden geçtiği için irkildiğine inanılır. K.152

3.6.11. Dua ve Bedduayla İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan halk beddua etmekten çekindiklerini, beddua etmenin doğru olmadığını söylemektedirler. Ancak bölgede insanlara ve hayvanlara günlük hayat içinde bide sık sık beddua edildiği görülmektedir

Ardahan’da halk arasında başkasına yapmaktan çekinilen ve kendilerine yapılmasından korkulan bir beddua bulunmaktadır. Dilde söylenen bedduadan çok çekinilmez ancak beddua ederken birtakım işlemler yapılıyorsa bundan korkulur. Yörede canı çok yanan biri havaya kül savurarak beddua ederse o bedduanın mutlaka tutacağına inanılır. Bu yüzden yöre halkı kolay kolay kimse havaya kül savurarak beddua etmez. Geçmişte kül savurarak beddua edildiği için bir sülalenin tamamen öldüğü söylenmektedir. Yine bir babanın oğluna kül savurarak “soysuz kalasın” dediği için

oğlunun hayatı boyunca çocuğunun olmadığı söylenmektedir. Bu yüzden yörede kül savurarak yapılan bedduanın mutlaka kabul olduğuna inanılmaktadır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88

- Beddua etmek günahtır ve eden kişiye geri döndüğüne inanılmaktadır. K.32, K.86
- Bedduanın çift taraflı olduğuna inanılır. Beddua edeni de edileni de tutar denir. K.143, K.144, K.146,
- Annenin çocuğuna ettiği bedduanın kabul olmayacağına, sütünün engel olacağına inanılmaktadır. K.98, K.152, K.176, K.198
- Babanın ettiği bedduanın daha çabuk kabul olacağına inanılır. K.98, K.152, K.176, K.198
- “Ocağın sönsün, ocağında dikenler bitsin, dumanın tütmesin” gibi sözlerle edilen beddualar; kişinin soyunun devam etmemesi için yapılmaktadır. Bu tür beddualara maruz kalan kişinin çocuğunun olmayacağına, olan çocuğun öleceğine ya da soyunun tükeneceğine inanılmaktadır. K.85, K.88, K.98, K.152, K.176, K.198

Bölgede “tike tike olasın, tikelerin düzde kala”, “kurda kuşa yem olasın” gibi beddualar bulunmaktadır. Bu beddualar incelendiğinde aslında geçmişte dua olarak kabul görülüp günümüzde bedduaya dönüştüğü söylenebilir. Eski Türklerde ölen kişiler küçük parçalara ayrılarak dağlık yerlere bırakılır ya da ağaçların dallarına asılan düz tahtalar üzerine konulmaktaydı. Kuşlar ve yabani hayvanlar ölen kişinin bu parçalarını yerse kişinin uçmağa varacağına inanılırdı. Kazaklarda da ölen kişilerinin bedenleri dağda belirli yerlere çıkartılarak akbabalara yem edilirdi. Günümüzde Ardahan’da halk arasında söylenen bu bedduaların kökenin eski Türklerde bulunan bu uygulamalara dayandığını söylemek mümkündür.

- Hayvanlarında insanlara beddua ettiğine inanılmaktadır. K.32, K.45, K.86
- Sokağa atılan saçların kuşların ayaklarına dolanması sonucunda kuşların atan kişiye beddua ettiğine inanılır. Saç sahibinin beddua sonucu baş ağrısı çekerek delirdiğine inanılmaktadır. K.32, K.39, K.40, K.41, K.45, K.
- Yılanların çift gezdiğine ve eşlerden birinin öldürülmesi sonucu diğerinin beddua ettiğine inanılır. Öldüren kişinin eşinin ya da çocuklarının zarar göreceğine inanılır. K.85, K.88

3.6.12. Rüya Görmekle İlgili İnanışlar

- Uyuyan kişinin ruhunun bedenden ayrılarak yaşadığı olayları bedeninin rüya olarak algıladığına inanılır. İnsanın iki ruhu olduğuna birinin geceleri bedenden çıkıp gezdiğine inanılmaktadır. K.0.85, K.88, K.95,
- Rüyasında ağladığını gören kişinin, mutlu olacağına inanılır. K.3
- Rüyasında öldüğünü gören kişinin, ömrünün uzun olacağına inanılır. K. 23, K.54, K.123, K.212
- Rüya da düğün görmek evden cenaze çıkacağı anlamına gelir. K.85, K.88, K.98
- Rüya da diş ağrıyan ya da diş çıkan kişinin acı, üzüntü göreceğine inanılır. K.15, K.17
- Genellikle rüyaların tersi çıkar denilmektedir. K.34, K.56, K.55, K.143
- Görülen kötü rüyalar akan suya anlatılırsa gerçekleşmez. K.34, K.32, K.212, K.225, K.230
- Rüya bir başkasına anlatılacaksa, sabah saatlerinde anlatılır, akşam anlatılan rüyalar kötüye yorumlanır. K.34, K.32, K.212, K.225, K.230
- Rüya anlatılmadan önce “hayırlara vesile olsun” denir. K.87, K.90, K.100, K.109
- Rüya da balık görmek Artvin’de yağmur yağacağı anlamına gelirken Ardahan’da erkek çocuk anlamına gelmektedir. K.15, K.16, K.17, K.85, K.88
- Rüya da ölü birini görmek ve rüya sahibini çağırması ölüm haberi getirir. K.151, K.152
- Rüya da ölü birini görmek, ölünün hayır istediğine yorumlanır. K.85, K.92
- Rüyasında yumurta gören kadınların bebek müjdesi alacağına yorumlanır. K.19
- Rüya da bebek görmek kişi hakkında dedikodu çıkacağına yorumlanır. K.85, K.86, K.88
- Rüya da altın görmek kız çocuğunun habercisidir. K.85, K.86, K.88
- Rüya sahibi rüyasında kendini uçarken görürse, günahlarından arınarak kurtulduğu anlamına gelir. K.85, K.86, K.88, K.138, K.153
- Rüya da kan görmek rüyanın boşa çıktığını, bozulduğunu gösterir. Rüya da birinden kâğıt para almak kötüye yorumlanır. K.85, K.86, K.88, K.138, K.153
- Rüya da yılan görmek düşmanların çok olduğuna yorumlanır. K.85, K.86, K.88, K.138, K.153

3.6.13. Değerlendirme

İnsan davranışlarıyla ilgili inanışlar başlığı altında büyü yapmak, fal bakmak, muska yazdırmak, nazar, ıslık çalmak, sakız çiğnemek, hıçkırmak, esnemek, hapsirmek, irkilmek, dua- beddua etmek ve rüya görmekle ilgili inanışlar ele alınmıştır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde büyü yapmak ve yaptırmak ile sorulan sorulara günah olduğu cevabı vermesine rağmen sıklıkla başvuru yöntem olduğu görülmüştür. Özellikle Artvin tarafında genç kızları sevdiklerinden ayırmak için yapılan, kızların sevmedikleri biriyle evelenmeleri için başlarının çevrilmesi, evlileri ayırma, yakın iki kişinin arasını bozma, genç kızları delirtme, hasta etme hatta ölümüne sebep olma gibi birçok konuda büyü yapılmaktadır. Bölgede büyü genellikle genç kızlar üzerinden yapılmaktadır. Bu yüzden kızların kişisel eşyalarını koruması gerektiği, saç ve tırnaklarını çöpe atmamaları gerektiği konusunda inanışlar mevcuttur. Büyü yapımında genellikle eski Türkler de olan temas büyüsünden etkilenilmektedir. Saça veya tırnağa yapılan bir büyüün saçın sahibini etkilemesi tüme varım yöntemiyle yapılan kötülüğün kişinin eşyasına yapılırsa bile sahibini etkilemesi görüşü etrafında toplanmıştır. Büyü yapımında kullanılan araç gereçler içinde en çok sabun ve su kullanılmaktadır. Kızın saçının sabuna sarılarak değirmene ya da kuyulara atılması kara büyülere benzetilebilir. Kişinin canı üzerine yapılan bu büyüde sabun eridikçe kızın güçsüzleşerek hastalanmasına hatta ölmesine sebep olmaktadır. Eski Türklerde her şeyin bir ruhu olduğu inanışı ile dökülen saçlarda bile ruhun bulunduğu görüşü vardır. Bölgede kızların saçlarını kuyuya atılması kötülükler tanrısına kızın saçlarını ve ruhunu kurban etme inanışının olduğu söylenebilir. Kuyu yeraltına, kötülükler açılan kapı olarak bilinmektedir. Kuyuya atılan saç ile kızın duru doğrudan yeraltına, kötü ruhlara iletilmektedir. Kuyudan farklı olarak değirmene atılan saçlar üzerinden büyü yapıldığı görülmüştür. Değirmende genellikle kötü ruhların yaşadığı, ıssız terk edilmiş ve genellikle cinler tarafından sahiplenmiş mekânlardır. Bu gibi yerlere atılan saç ile kızın ruhunun kötü ruhların ya da cinlerin ellerine geçmesi istenmiş olabilir.

Fal bakmak, insanların gelecekte haber alma isteği, meçhulü bilme farklılığı geçmişten beri bütün toplumlarda var olan bir insan davranışıdır. Türklerinde falla ilgili oldukları Divan- 1 Lügat'ıt Türk'te görülmektedir. Eski Türk toplumların da şamanlar tarafından sıkça başvuru yöntemlerden biri olan fal bakma araştırma sahamızda da halk arasında yaygındır. Kars ve Ardahan'da koyunların âşık kemiklerinden baktıkları fal

şamanların fal bakma yöntemlerine benzemektedir. Şamanlarında kürek kemiklere bakarak gelecekte haber verdiği bilinmektedir.

Bölgede özellikle Artvin’de kullanılan fal bakma yöntemi ayna ile yapılan faldır. Eski Türklerde aynaya bakarak kaybolan kişilerin ve ruhlarının nerede olduğu hakkında bilgi alan şamanlar ayna falını sıkça kullanmışlardır. Günümüzde Artvin’de kızların evlenecekleri kişiyi görmek için baktıkları ayna falı eski Türk inançlarının kalıntılarındandır.

Muska eski Türklerden beri kullanılan insanların nazardan, kötü düşünce ve ruhlardan kendilerini ailelerini veya mal mülklerinin korumak için başvurdukları bir yöntemdir. Hayvanlara ait tüy, post, deri, dış, tırnak, el gibi birçok eşya nazara karşı muska olarak kullanılmaktadır. Günümüzde Kars, Ardahan ve Artvin illerinde bu ürünlerin hemen hemen hepsi kullanılmakta özellikle bebeği nazardan ve kötülüklerden korumak için bebeğin üzerine veya beşiğine koyulmaktadır.

Bölgede muska olarak kullanılan; köstebek eli, kurt dişi, ayı tırnağı, yılan derisi, kartal tüyü gibi nesneler isti Türk inançlarında kullanılan muska türlerinin günümüzde ki kalıntılarıdır. Bir zamanlar tut almış hayvanlar öldükten sonra da bedenlerinin herhangi bir parçasında o kut bulunmaya devam etmektedir. Bu yüzde kutsal sayılan hayvanların bir parçası bebeğin beşiğe muska niyetine bağlanarak kutun bebeği koruması istenir buna temas büyüğü denir.

Nazarla ilgili inanışlar bebeği nazardan koruma, yeni gelini ve evi nazardan koruma, yeni alınan bir eşyayı, hayvanları, tarlada bulunan mahsulü nazardan koruma ile ilgi inanışlar etrafında toplanmıştır. İslamiyet’ten önce var olan ve İslamiyet’ten sonra da varlığı devam eden nazarla ilgili inanışlar çalışma sahamızda oldukça fazladır.

Nazardan korunmak için özellikle gök rengi boncuk takma, hocalara dua yazdırarak hazırlanan muska takma, yılan derisi veya kemiği, köstebek eli veya ayağı, kurt dişi, ayı pençesi gibi objeler takma, süt ve süt ürünleri için; süte yedi parça kor atma, tuza dua okutma, tarlaya at kafası koyma, kapıya at nalı asma, üzerlik otundan tütsü yakma, kurşun dökme gibi birçok ritüel gerçekleştirilmektedir. Ateş kültü, taş kültü, kutsal sayılan hayvanların objelerinin de kutlu olma inancı, tuzun kutsal olması gibi inançlar eski Türk inançlarının kalıntılarındandır.

Bu bölümde ele aldığımız bir diğer başlık ise rüya ile ilgili inanışlardır. Eski Türk inançlarına göre rüya yarı ölümdür. Uyuyan kişinin ruhu bedenden çıkarak, dışarda

dolaşır onun yaşadığı olaylar kişiye rüya gibi görünür. Ruhun bedene dönememesi veya kötü ruhlar tarafından yakalanması durumunda şamanlara birçok ritüelle ruhu geri getirmeye çalışır. Çalışma sahamızda insan bedeninde iki ruh bulunduğu birinin kişi uyurken bedenden ayrılarak gezdiği, yaşadıklarının da rüya olarak görüldüğü inancı bulunmaktadır. Bu inanın eski Türklerde bulunan inanışla benzer olduğu aşikârdır.

Rüyada görülen bazı hayvanlar, olaylar ve neşeler, sembolü oldukları olaylara göre yorumlanırlar. Yorumlanma genellikle yaşanan coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. Rüyada balık görmek erkek bebek sahibi olunacağına, altın kız çocuğuna, yılan düşmana, bebek dedikodu çıkacağına, su ve yeşillik aydınlığa, düğün dernek ölümüne, ölmüş kişiler sadaka vermesi gerektiğine, yıkılan ev birinin öleceğine yorumlanmaktadır. Bölgele özellikle rüyaların tersinin çıkacağına olan inanış ile rüyada kan görünce rüyanın battığı yanı boşa çıktığı inancı bulunmaktadır. Özellikle geçiş aşamalarından ölümü çağrıştıran rüya ile ilgili inanışlara önem verilmektedir.

Islık çalmakla ilgili inanışlarda ıslık çalmanın uğursuzluk sayılması, çalan kişinin kötü ruhları davet etmesi, çala kişinin başına cinlerin toplanması, ateşe karşı çalmanın uğursuzluk, evde çalmanın bereketi kaçıracağına yönelik inanışlar ıslık çalmayla ilgili inanışlarda Eski Türk inançları gibi İslamiyet’inde etkisi olduğu görülür. Eski Türkler Şamanlar ayin sırasında ıslık çalarak tanrılarla iletişime geçmektedirler. İslamiyet’ten önce Arap kültüründe ıslık çalmanın protesto amaçlı çaldığı hatta Hz. Muhammed’in ibadet ettiği sırada çalınarak engel olunmak istendiği bilinmektedir. (Korkmaz İ. , 2023, s. 2103) Tüm bunlar ıslık çalmanın günah olduğu ve uğursuzluk getireceği inancının bölgede hâkim olmasına neden olmuştur.

3.7. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

3.7.1. Angut Kuşu

- Kars’ta Angut adıyla bilinen kuşu yakalamakta, yemekte uğursuzluk getirir. İlkbaharda ortaya çıkar ve kendini koruyamadığı içi çabuk yakalanabilen bir hayvandır. K.121, K.154
- Angut kuşu gören kişinin işleri iyi gider. K.151, K.152

Angut kuşu uğur getiren hayvanlardan olduğu için Kars ilinde bu kuşu avlamak ve yemek doğru bulunmaz.

3.7.2. Arı

- Arılar toplu halde kaçarsa, o senenin kurak geçeceğine inanılır. K.151
- Arılar öğlen saatlerinde kovana gelirse, şiddetli yağmur yağacağına inanılır. Ardahan/Çıldır K.59
- Arının vurduğu yere demir para koyulursa şişmeyeceğine inanılır. K.20, K.21
- Arının vurduğu yere yoğurt sürülürse şişmeyeceğine inanılır. K.20, K.21
- Arının sokan kişinin bağışıklık sisteminin güçleneceğine inanılır. K.199, K.201
- Arıların temiz yerden sus içtiğine ve arının su içtiği yerden su içilebileceğine inanılır. K.23, K.46, K.207
- Arı sokması durumunda şişen yere domates bağlanırsa şişkinliğin gideceğine inanılır. K.41, K. 42
- Arının vurduğu yere tuzlu ayran sürülürse şişmeyeceğine inanılır. K.45, K.23

3.7.3. At

Orhan Şaik Gökyay’a göre; “Türklerin hayatında atın yeri, hiçbir başka varlıkla ölçülemeyecek kadar büyük ve önemli olmuştur. At, bu dünyada yalnız onun silah arkadaşı olduğu için değil, öldükten sonra da öteki dünyada her bakımdan kendisinden yararlanacağına inandığı için ayrı ve eşsiz bir değer taşımaktadır. Bundan dolayı atın türü ile ilgili inançlarda, destanlarda, efsanelerde, deyimlerde ve atasözlerinde kısacası hayatın her dönemecinde karşımıza çıkmasını olağan karşılamak gerekmektedir.” Türkler için tarihte en önemli hayvanların başında at gelmektedir”. (Mollaibrahimoğlu, 2008, s. 6)

- Siyah atın uğursuzluk, beyaz atın bolluk ve bereket getirdiğine inanılır. K.45, K186, K187, K.190
- Tek ayağı beyaz olan atın, iyiliği işaret ettiğine inanılır. (Çıldır) K.56, K. 62
- Lohusa kadını, al kızından korumak için yatağının etrafına at kılı çekilir. K.84, K.85, K.88, K.90, K.95
- Al basmasına uğrayan kadının başucuna at getirilir. Özellikle beyaz at getirilir. Al kızının atları sevdiği için dayanamayarak kadını serbest bırakarak atın üstüne bineceğine inanılır. K.84, K.85, K.88, K.90, K.95
- At nalının nazardan koruduğuna inanılır. K.1, K.2, K.3, K.15, K.21, K.65, K.84, K.85, K.88, K.90, K.95

- Al kızlarının geceleri ahırdaki atlara binerek koşturduklarına, terleyene kadar yorduklarına inanılır. Atların saçlarıyla oynayarak ördükleri de bilinmektedir. K.1, K.2, K.3, K.15, K.21, K.65, K.84, K.85, K.88, K.90, K.95
- Yağmur yağması için at kafatasına dualar yazılarak akan nehre bırakılır. K.27, K.32, K.42, K.85, K.127, K.128, K.135, K.136
- Eskiden erken doğan bebekler, yeni doğum yapmış atın perdesine konularak yaşatılmaya çalışılırdı. Ardahan'da atlar doğum yaparken yavrunun içinden çıkarıldığı bu kalın perde zarar verilmeden alınır ve saklanırmış. Daha sonra erken doğan bebekler bunun içine konularak yaşatılmaya çalışılmış. K.85, K.92 K.95
- Dağda yalnız kalan kişiler gece uyurken etraflarına at kılıyla çember çizerek uyursalar güvende olduklarına inanılır. Hiçbir varlığın bu çember içine giremeyeceğine inanılır. K.78, K.93, K.151, K.227, K.109
- Ahırda bulunan at acı acı kişnerse evden bir cenaze çıkacağına inanılır. K.85, K.134, K.138
- At ayağını geri geri sürerse, sahibinin öleceğine inanılır. K.85, K.96, K.134, K.138
- Dış kapıya at nalı asılır ya da çivilenirse o eve kötü ruhlar giremez. K.1, K.2, K.3, K.15, K.21, K.65, K.84, K.85, K.88, K.90, K.95
- İlkbaharda gebe kadın ata binerse, atın düşük yapacağına inanılır K.65, K.84, K.85, K.88, K.90, K.95
- Gebe kadın ata bakarsa bebeğin çirkin olacağına inanılır. K.1, K.2, K.3, K.15, K.21, K.32
- Gebe kadın ata bakarsa bebeğin dudakları ve kulakları büyük olur. . K.1, K.2, K.3, K.15, K.21, K.32
- Sancı çeken atlara ördek kanı ve örümcek ağs karıştırılarak içirilirse iyileşeceğine inanılır. K.88, K.95
- Ayağı kırılan atın iyileşemeyeceğine inanıldığı için acı çekmeden tüfekte vurulur. Bu durumda bulunan atın öldürölmesi günah değil sevap sayılır. K.152

3.7.4. Balık

Kars'ın Selim ilçesinde Dolbent Köyü yakınlarında bir göl bulunmaktadır. Bu gölde iki adet kurbağa vardır, gerisi tamamen balıktır ve balıkların sırtları yaralıdır. Burada şehit olmuş askerlerin toplandığına inanılır. Kutsal sayılan gölde halk yüzlerini yıkar, su içer ve şifa kazanacaklarına inanılır. K.143, K.144

- Pulsuz balık yemenin günah ve yasak olduğuna inanılır. Kars/Merkez K143, K.144
- Sudan canlı çıkmayan balık yenmez, illa canlı olması gerekir, yoksa haramdır. Kars/Merkez. K.143, K.144
- “Balığın bıçağı topraktır.” Canlı yakalanan balık toprağa atılarak canı alınmazsa yenmez. Kars/Merkez. K.143, K.144
- Hamile kadın rüyasında balık görürse bebeğin cinsiyetinin erkek olacağına inanılır. Ardahan /Merkez K.85, K.67, K.152
- Bebeklerde sarılık başladığında alabalık suya konularak izlenir. Balık yüzdükçe sarılığın geçeceğine inanılır. K.123
- Hamile kadın balık yerse bebeğin dudaklarının yarık olacağına inanılmaktadır. K.145, K.147
- Balık yiyen hamile kadının çocuğunun beyaz tenli olacağına inanılır. K.148, K.149
- Rüya da balık görülürse bebeğin erkek olacağına inanılır. K.85, K.88
- Artvin’de küçük çocuklara yavru balık yutturulur. Balık yutan çocukların derelerde balık gibi yüzeceğine inanılır. K.15, K.16, K.17

3.7.5. Baykuş

- Baykuşun uğursuz olduğuna inanılır ve kimin kapısında öterse onun öleceğine inanılır. K.8, K.41, K.147, K.53
- Baykuşun ötmesi yurdun yıkılması olarak görülür. Duyan kişinin belaya düşeceğine işarettir. Ardahan/Posof K.161, K.168
- Baykuşun adının beykuş olduğuna ve Sultan Süleyman’ın emrine uymadığı için Baykuş olduğuna inanılır. K.86, K.67

3.7.6. Ceylan

- Ceylan derisinden büyü yapıldığına inanılır. Kars/ Merkez K.145, K.146
- Ceylanlara dokunulmaz, ceylan vurmak günah kabul edilir. K.74, K.89, K.220

3.7.7. Çakal

- Çakalın uluması uğursuzluk sayıldığı için susturulmaya çalışılır. Yedi kez uluyan çakal o köyden birinin öleceğinin göstermektedir. K.1
- Çakal bağırınca ayakkabıların ters çevrilmesi gerektiğine inanılır. Çakalın uluması zikir çektiğine işarettir ve susulması gerektiğine inanılır. K.1
- Artvin'de özellikle Lazlarda çakalların bağırması yağmur yağacağı anlamına gelir. (Aksoylu, 2010, s. 335)

3.7.8. Çekirge

- Çekirgenin çok olduğu sene kuraklık ve kıtlık olacağına inanılır. Ardahan/Merkez K.105, K.106

3.7.9. Domuz

- Domuz eti yemek haramdır. K.23, K.45, K.89,
- Domuz eti yiyen hamile kadınların geç doğum yaptığına inanılır. K.88

3.7.10. Ejderha

- Artvin Murgul ilçesinde ejderhanın varlığına inanılır ve doğal afetlere neden oldukları düşünürler. K.57
- Bölgede yaşanan bir sel olayından sonra daha önce hiç görülmeyen bir hayvan görülür. Öldürülmeye çalışılan hayvanın ejderha olduğuna inanılır. Sel felaketine neden olduğunu düşünülmektedir. K.12, K.39, K.41
- Artvin'de balık tutmaya giden kişilerin boynuzlu ejderha gördükleri söylenir. Gölde yaşayan ejderhaların varlığına inanılır. K.30
- Artvin'de geyiklerin yüz yılda bir ejderha doğurduğuna inanılır. Doğanın bu olayı kabul etmemesi üzerine sel felaketleri yaşandığı söylenmektedir. K.12, K.39, K.41

- Ardahan'da gök gürleyince ya da hortum oluşunca gökyüzündeki ejderhanın sinirlendiği ve insanlara öfkелendiğine inanılır. K.85, K.189
- Gökyüzünde yedi başlıklı ejderhanın var olduğuna, insanların yeryüzünde yaptıkları kötülöklere kızdığı zaman kuyruğunu salladığına inanılır. Zincirli olduğu için zincirlerini kırmaya çalışarak insanları yok etmek ister. K.85, K.78

Artvin merkezde yapılan derlemede Hasan Mert'in yayladan gelirken iki boynuzlu bir yılan ile karşılaştığını bunun bir ejderha olduğunu söylemektedir. Bu ejderhanın elektrik direği kadar kalın 8-10 metre uzunluğunda olduğunu söyler. Aynı bölgede ilkbahar ayında göletten odun yakalamak için giden yöre halkı attığı çengel ile odunu çektiğini düşünür ancak yumuşak olduğu için çürük ağaç olduğunu zanneder ve kenara çeker. Fenerini yakarak baktığında, ağaç değil de bir ejderha olduğunu fark eder. K.32, K.30

3.7.11. Eşek

- Şavşat'ta genç kızlar misafir gelen kişinin eşeğine binerler ve eşek hangi tarafa giderse genç kızların o yöne evleneceğine inanılmaktadır. K.41, K.42
- Gebe kadın eşeğe bakarsa bebeğinin dudakları ve kulakları büyük olur. K.40
- Eşeğe bakan gebe kadının bebeği çirkin olur. K.45, K.85, K.229
- Artvin'de boğmaca olan çocuklara eşek sütü içirilir. K.28
- Yağmur yağması için eşek akan suda, derede yıkanır. K.91

3.7.12. Fare

- Yeni doğan bebeklerin vücuduna küçük tüysüz fare sürülürse tüylenmeyeceğine inanılır. K.85, K.98, K.171
- Farelerin ölüyü kemireceğine inanıldığı için ölünün olduğu yerde fare olmamasına dikkat edilir. K.91, K.92, K.226
- Farelerin olacağı yerlerde gece yatılmaz, farelerin kemirgen hayvan olduğu için insanın burnunu ve kulaklarını yiyeceğine inanılır. K.85, K.86
- Tarla ekilirken, tarladan sayısız fare çıkarsa ve etrafa dağılırsa dua okunur, o farelerin define olduğuna ve dua okununca altına dönüşeceğine inanılır. K.104, K.68

- Lohusa kadın evde kilere, ambara ya da samanlığa giderse, oraları fare basacağına inanılır. K.68, K.85, K.108
- Lohusa kadın tarlaya giderse, tarlayı fareler basar ve o sene mahsul alınmayacağına inanılır. K.68, K.85, K.108
- Kırkı çıkmayan kadın bir eve misafirliğe giderse, eve alınmaz, aksi takdirde evi farelerin basacağına inanılır. K.68, K.85, K.108

3.7.13. Geyik

- Artvin Murgul ilçesinde geyik vurmak günahtır ve vuran kişi toplumdan dışlandığı için saklamak zorunda kalır. Peygamber efendimiz tarafından yaralı olan geyik pansuman edilir, bu yüzden vurulması günah sayılır. Ayrıca geyiğin arka ayakları arasında o zamandan kalma pamuk olduğuna inanılır. K.21, K.33
- Geyik görüldüğü zaman ateş yakılırsa eve bereket getireceğine inanılır. K.31
- Evlerin kapısına geyik başı asılırsa, o eve hırsızların girmeyeceğine inanılır. K.34
- Geyiğe ateş eden kişinin elleri taş olur. Artvin. K.47

3.7.14. Guguk kuşu

- Yusufeli ilçesinde guguk kuşunun ayrı bir önemi bulunmaktadır. Kuşun öttüğünü gören kişi kuşun öttüğü ağacın dalından bir parça kopararak eve götürür. Süthaneye koyulan dal sayesinde o yıl süt bol olur. K.49
- Guguk kuşu ötmeden önce yapılan süt ve süt ürünlerinin bereketli olduğuna inanılır. K.2, K.7, K.65, K.89, K.129, K.179
- Guguk kuşu ötmeden evinin önünü silen temizleyen kişinin sağlıklı olacağına ve evine bereket geleceğine inanılır. K.89, K.129, K.179
- Guguk kuşundan önce işlerini bitiren kişinin ve sesini duyan kişinin o gün şanslı olacağına inanılır. K.200, K.85, K.8
- Guguk kuşu görünce dilek dileyen kişinin dileğinin kabul olacağına inanılır. K.85
- Artvin'de Guguk kuşunun öttüğünü duyan kişi hemen sabana el sürer. Böylelikle yılan ile karşılaşmayacağına inanılır. K.12, K.26
- Guguk kuşunun sesini duyduktan sonra benzer sesler çıkarmak veya taklit etmek uğursuzluk sayılır. Artvin K.16, K.17, K.18

3.7.15. İnek

- İnek boynuzunun bereket getireceğine inanıldığı için ambara asılır. K.188
- Ekin zamanı tarlaya inek kafatası gömülürse o sene bolluğun çok olacağına inanılır. K.55, K.56, K.57
- İneğin sütü yere sağılırsa, sütünün kesileceğine inanılır. K. 85, K.86, K.98
- İneklerin sancısı olduğunda ineğe örümcek ağı ile nazar duası okunmuş ekmek yedirilirse sancısının keseceğine inanılır. K. 29, K.31, K.32
- İneklerin sancısı olduğunda annesinin ilk çocuğu ineğin altından üç kere geçerek “Ben annemin ilkiyim dağda gezen tilkiyim, sancı sen çık ben gireyim” der. Bu üç kez tekrarlanarak ineğin altından geçilir ve sancılının kesileceğine inanılır. Ardahan/Merkez K.89, K.92
- İneği sağarken sütün kovaya değil de yere sağıldığını fark eden kadın kovada olan sütü de yere döker. Yoksa ineğin süttten kesileceğine inanılır. Artvin/Merkez. K.7, K.23

3.7.16. Kalemkuş

- Hayvanların altından geçerse hayvanların hastalandığına inanılır. Hatta yörede bu hastalığın adına da kalemkuş hastalığı denir. K.30, K.38, K.49
- Kalem kuşun yuvası dağıtılmaz uğursuzluk getireceğine inanılır. “Bozma yuvamı bozarım yuvanı” dermiş. K.30, K.38, K.49

3.7.17. Kaplumbağa

Kaplumbağa geçmişte değirmende çalışan ve adaletli bir tartıcıymış. Tartıda hile yapınca halk tarafından tepki görmüş ve kendisine beddualar edilmiş. Eskiden adil bir tartıcıymış ve değirmende çalışıyormuş. Hile yaptığı terazinin bir kesesini Allah taş yapıp onun sırtına yüklemiş (Mollaibrahimoğlu, 2008).

- Kars'ta hasta bebek için suya, mum döküldüğünde kaplumbağa şekli çıkarsa; kaplumbağa ölüsüne ayak bastırırlar. K.123

3.7.18. Karga

- Karga çok öterse karın yağacağına inanılır. K.26

- Karganın çok olduğu ağaç altından geçilmemeye çalışılır. Ağaç altından geçerken öterse de kişiye uğursuzluk getireceğine inanıldığı için “kendi başın ye” denir. K.31, K.33, K.57
- Kargalar toplu halde uçarsa düğün ya da cenaze olacağına inanılır. K.90, K.89
- Karga çok öterse kara haber geleceğine inanılır. K. 148, K.156
- Karga öterse duyan kişi “hayır haber” diye üç kere tekrarlırsa kötü haberin önüne geçeceğine inanılır. K.78, K.179, K.207
- Yoldan gelecek yolcusu olan kişi karga öttüğünde korkarmış. Karganın ölüm haberi verdiğine inanılır. Ardahan/Hanak K.73, K.75, K.79

3.7.19. Karınca

- Sarı karıncanın çok olduğu yerde altın olduğuna inanılır. K.94, K.98, K.104,
- Karıncanın çok ve hareketli olduğu görüldüğünde yağmurun yağacağına inanılır. K.9, K.40, K.41
- Karıncalar akşam olmadan yuvalarına girerseler yağmurun yağacağına inanılır. K.9, K.41, K.42
- Karınca yuvasını bozmak büyük günah sayılır. K.34, K.183, K.184
- Eve giren karıncalar rahmet sayılır, bereket getirdiği için öldürülmez. K.88, K.101, K.108
- Karıncalar uğurlu hayvanlardır. K.123, K.214

3.7.20. Kartal

- Kartal görmek uğursuzluk sayılır, kartal ortaya çıkınca kötü şeyler yaşanacağına inanılır. K.12

3.7.21. Katır

Cehennem ateşini oluşturmak için çam ağacı seçildikten sonra odunları taşınması için bir hayvan gerekmiş. Hayvanları çocuk bu görevi kabul etmeyerek: “Biz insanları yakacak odunu taşımayız” demişler. Bu görevi ben üstelenirim diyen katıra Peygamber: “Senin zürriyetin kesilsin” diye beddua etmiş. Peygamber tarafından beddua edilen katırın zürriyeti kesilmiş ve çoğalamamış. (Mollaibrahimoğlu, 2008, s. 27) Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bu inanışın etkisiyle kız çocuklarının katıra binmesi istenmez. Aksi

takdirde çocuk doğuramayacağına katır gibi zürriyetlerinin kesileceğine inanılır. K.33, K.44, K.85, K.127

- Katırın kuzgunla “ben üremem” diye inatlaştığı için hiç üremediğine inanılır. K.34

3.7.22. Kaz

- Kazların kuluçkaya oturduğu dönem evde şişe, bidon ve kovadan su içilmez, yoksa yumurtaların boş olacağına inanılır. K.85
- Kazların altına yumurta konurken ev halkının yere oturması gerekir, yoksa kazız kuluçkaya oturmayaacağına, yumurtaların boş çıkacağına inanılır. K.88
- Regl döneminde ki kadın kuluçkada ki yumurtalara dokunursa, çıkan cücüklerin (kaz yavrusu) hastalıklı olacağına inanılır. K.85, K.88, K.91, K.92
- Kazların kuluçkada olduğu dönem dışardan eve taş getirilirse, civcivlerin öleceğine inanılır. K.88, K.92
- Yumurtlama zamanı emanet kaz kabul edilmez. Eve dışardan bir kaz gelirse o sene o evde hiç kaz yavrusu çıkmaz. K.85, K.86

3.7.23. Keçi

- Keçinin boynuzu yakılarak evde gezdirilirse kulak böcekleri gibi haşerelerin eve giremeyeceğine inanılır.

3.7.24. Kedi

Bölgede kedi ile ilgili inanışların çoğunluğunda kedi uğursuz sayılmaktadır. Kedilerin olağanüstü varlıkların kılığına girebildiklerine inanıldığı için genellikle kedilerden korkulur. Bölgede cin, cazı ve al kızı gibi varlıkların kişiye zarar vermek istedikleri zaman kedi kılığına girerek insanların yanına gittiklerine inanılır. Lohusa kadına ve bebeğe zarar vermek isteyen al kızı/ al karısı lohusanın olduğu odaya kedi kılığında girebilir. Genellikle al basan kadınlar al kızını kedi şeklinde tarif etmektedir. K.85, K.1, K.58, K.176. Yine bölgede yapılan cazı ile ilgili inanışlarda cazıların kedi kılığına girerek sevmedikleri ve zarar vermek istedikleri kişilerin karşısına çıktıklarına inanılır. Hayvanlara binerek öldürdüklerine ya da kaçırdıklarına söylenmektedir.

Yakalanan kedi kılığında ki cazıya vurulduğunda ya da yaralandığında, ertesi gün insan şeklini alınca o yaraların devam ettiğine inanılmaktadır. K.13, K.20, K.27, K.41, K.134.

Kedi kılığına girmiş bir cazı köylünün hayvanlarına zarar verirken yakalanmış ve kuyruğundan yakalanarak öldüresiye dövülmüştür. İnsanların elinden kaçmayı başaran kedi kaybolmuştur. Ertesi gün köylülerden birinin dayak yediği için ölüm döşeginde olduğu görülmüş ve bu kadının cazı olduğu anlaşılmıştır. Ardahan/Merkez K. 85, K.86

- Kedi elini yüzünü yalayarak temizlemeye başlarsa misafir geleceğine inanılır. K.26, K.44, K.63, K.168, K.184
- Bir kişinin önünden kara kedi geçerse gökyüzüne bakmaya çalışır, aksi haledde uğursuzluk getireceğine inanılır. K.67, K.204, K. 209
- Ölünün olduğu odaya kedinin girmesine izin verilmez, kedinin ölüyü yiyeceğine inanılır. K.72, K.74, K.151
- Hasta birinin yanında kedi çok gezdiği zaman kişinin öleceğine inanılır. K.152, K.210
- Cinlerin kedi kılığına girdiğine inanılır. Bu yüzden gece kediye ses verme cinlidir denir. K.7, K.12, K. 56, K. 60
- Kedi yüzünü yıkarken arka tarafa doğru yıkarsa yağmur yağacağına, ön tarafa doğru yıkarsa kar yağacağına inanılır. K.152
- Kedi havaya doğru zıplarsa sahibinin başına bela geleceğine inanılmaktadır. K.141, K.149
- Lohusa kadının yanında kedi bulundurulmaz. Kedi lohusa kadının olduğu odaya alınmaz. Al kızının kedi kılığına girerek lohusaya zarar vereceğine inanılır. K. 85, K.87, K.56
- Kedilerin dokuz canı olduğuna inanılır. K.67, K.87, K.45, K.90
- Kara kedi görüldüğü zaman kulağın arkasından bir tutam saç çekilir. Kediye gören kişi arakasını döner ve yürümeye devam ederse uğursuzluğun geçeceğine inanılır. K.67, K.68
- Kara kedi gören kişi açık camdan dışarı bakarsa ve gökyüzünde uçan kuş görürse uğursuzluğun geçeceğine inanılır. K.68
- Kedi öldüren kişinin dokuz camı, yedi çeşme yaptırması gerekir. Başka türlü günahın affedilmeyeceğine inanılır. K.85, K.92, K.94, K.95
- Kedinin nankör olduğuna inanılır. K.4, K.13, K.85, K.92, K.94, K.95, K.176,

- Kedinin ahiret günü sahibi sırat köprüsünden geçerken sahibinin önüne kustuğuna inanılır. Ayağı kayarak sırat köprüsünden düşmesini istemiş. K.86, K.94
- Kedinin başı ağrıdığı zaman ot yermiş ve baş ağrısının geçtiğine inanırmış. K.176
- Kedinin yattığı yerin temiz ve sıcak olduğuna inanılır. Kediye kaldır yerinde yat denir. K.185
- Kedi; ev sahibinin dokuz kızı olmasını istemiş “Sahibimin dokuz kızı olsun dokuzunun da gözü kör olsun, hepsinin yiyeceğini ben yiyeyim” dermiş. K.88
- Kediler ölü ile yalnız bırakılmaz ölünün kulaklarını ve burnunu yiyeceğine inanılır. K.41, K.7, K.33, K.75, K.184
- Kedinin ölü ile aynı yerde olmasına izin verilmez, ölünün gözünü yiyeceğine inanılır. K.47, K.217
- Kediler ölünün üzerinden atlarsa ölünün hortlayacağına inanılır. K.133, K.39, K.175
- Bebeğin beşiğine kedi koyulursa bebeğin uykusu ağır olur. K.86, K.135

3.7.25. Kelebek

- Suyu düşen kelebek sudan kurtarılsa, o kelebeğin ahirette kurtaran kişiyi sırat köprüsünden geçireceğine inanılır. K.33
- Kelebek öldürmek günah sayılır. K.33, K.56, K.78

3.7.26. Kene

- Kene ateşe atılırsa kuraklık olacağına inanılır. K.54, K. 91, K.204
- Kene suya atılırsa yağmur yağacağına inanılır. K.65, K.176, K.207
- Yağışlı havalarda yağmuru durdurmak için kene suya atılmaktadır. K.151, K.179
- Kenenin çok olduğu sene kuraklığın olacağına inanılır. K.62, K.152

3.7.27. Kertenkele

- Uğursuz hayvanlardan biri olarak görülür. K.191, K.203
- Cinlerin kertenkele şekline büründüğüne inanılır Kars/Merkez K. 128, 140, 215
- Yılan bir insanı soktuğu zaman zehri kertenkelenin taşıdığına inanılır. K.214
- Çıldır’da kertenkelenin bol olduğu sene bolluk olacağına inanılır. K.215

3.7.28. Kirpi

- Kirpi geldiği ve görüldüğü eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır. K.93
- Basur hastalığı olan kişi kirpi yerse iyileşeceği düşünülmektedir. K.4, K.13, K.41

3.7.29. Koç

Koç Türk kültüründeki ongun hayvanlardandır. Göktürkler döneminde toprağa sunulan kurbanların başında gelir. Dede Korkut hikâyelerinde kesilen hayvanlar arasında “koyundan koç” bulunmaktadır.

Koçun boynuzları ve başı birçok kültürde yiğitliğin, kahramanlığın, üretkenliğin sembolüdür. Tabgaçlar’ın Gök Tanrıya sundukları hayvanların başında ak koç gelmektedir. Koyu renkli koçlar genellikle yer tanrısının koçu kabul edildiğinden yas törenlerinde kurban edilmektedirler. (Çoruhlu 2006:152)

Kars, Ardahan ve Artvin illerinde anlatılan masallarda ve efsanelerde koç figürü karşımıza çıkmaktadır. Anlatılara göre, birisi ak diğeri kara olan iki koçu bulunan bir kahraman, zor duruma düştüğü zamanlarda kara koçun kılını ak koçun kılına sürünce yedi kat yerin altına inebilmektedir. Ak koçun kılını kara koçun kılına sürünce yedi kat yerin üstüne çıkabilmektedir. K.85, K.33, K.41, K.149

- Kars ve çevresinde, koç katımı sırasında eve gelen ilk gelin koça bindirilir ise, doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. K.122, K.134
- Evlerin ve ambarların kapısına bereket getirmesi için koçbaşı çakılır. K.193, K.197
- Şavşat’ta kızlar hangi yönden gelen koçun yününden kazak örseler, o yöne evleneceklerine inanırlar. K.40, K.41
- Çıldır’da koç katımı sırasında koç ilk beyaz koyuna giderse o sene karın çok yağacağına ve kışın sert geçeceğine, kaya koyuna giderse karın az yağacağına ve kışın rahat geçeceğine inanılır. K.151, K.152, K.150
- Koç katımından sonra eve gelen sürüye bakılır, beyaz koç öndeyse o sene doğuracak koyunların beyaz koç doğuracağına, siyah koç öndeyse, o sene hep siyah koç doğacağına inanılır. K.51, K.52,

3.7.30. Koyun

- Koyun bereketin ve zenginliği sembolüdü. K. 93, K.75, K.221
- Koyunun dört gözünün olduğuna inanılır, ikisiyle ot yerken ikisiyle kurdu gözlediği söylenir. K. 166, K.201
- Koyunun olduğu eve fakirlik uğramaz, derler. K.93, K.74, K.221
- Siyah koyunun yünü ve kuyruk yağı, kısır kadının rahmine sürülürse çocuğu olacağına inanılır. Kars. K.121, K.138.
- Çocuğu olmayan kadın sıcak sıcak koyun postuna sarılırsa bebeği olacağına inanılır. K.129, K.125, K.153
- Koyun kermesi (dışkısı) üzerine oturan kadının çocuğu olacağına inanılır. K.85, K.27, K.128
- Kars'ta ve Çıldır'da giden koyun sürüsü ikiye bölünerek arasından geçilmez. Özellikle koç katımı zamanı yapılırsa hayvanların kısır kalacağına inanılır. K. 125, K.130, K.62
- Koyunların doğurma zamanlarında evden komşuya tuz ve ateş verilmez. Kars, Çıldır. K. 125, K.130, K.62
- Koyun sürüsünün önünden boş kova ile geçilmez, sütlerinin kesileceğine inanılır. K.85

3.7.31. Köpek

- Köpek uluduğu zaman cinlerin evden kaçtığına inanılır. K.105, K.131, K. K.152,
- Köpek bacadan bakınca misafir geleceğine inanılır. K.183, K.189, K.203, K.209
- Köpeğin küçük ve zağar kalması için, atın üzengisinden geçirilir. K.174, K. 213, K.154
- Köpeğin evin içine doğru uluması evden birinin, evin dışına doğru uluması köyden birinin öleceği anlamına gelir. K.76, K.198, K.6.5,
- Köpeğin uğurlu hayvan olduğuna inanılır. K.4, K.5, K.37, K.89
- Rüya da köpek görmek düşmanların varlığını gösterir. K91, K108, K.176
- Kıyamet günü köpeğin sahibi yanmasın diye ateşe kuyruğundan üfleyeceğine inanılır. K.176, K.179, K.181
- Köpek uluduğu zaman ortalıkta şeytanın gezdiğine inanılır. K.78, K.56, K209

- Kuduz köpeklerin evden uzaklaşması için başına un elenir. Teknenin son kazıntısıyla pişirilen ekmek köpeğe verilirken “Bu senin son nasibin” denir. Köpeğin ekmeği yedikten sonra köyü terk edeceğine inanılır. K.33, K.34
- Kokusu çıktığı için sacda pişirilen ilk ekmek her zaman evin köpeğine verilir, bereketli olsun diye. K.85, K.88
- Köpeklerin; “Sahibimin yedi oğlu olsa yedisi bir lokma verse, yedi kapının ardında doğarım” dediğine inanılır. Bu yüzden köpekleri sadık hayvanlar olarak bilinmektedir. K.85, K.67, K.190
- Köpekler ezan okunduğunda uluyorsa, ezanı duymamak için kaçan şeytanı gördüğüne inanılmaktadır. Ardahan/Çıldır K.53, K. 57, K.63, K.65
- Ezan okunurken uluyan köpek Allah’a “Allah’ım sen benim sahibime merhamet ver benim rızkımı versin beni kapıda unutmasın” dermiş. Ardahan/Posof K.163, K. 167, K. 168

3.7.32. Köstebek

- Köstebek eli kurutularak beşiğe asılırsa bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.32
- Köstebek etinin yaraları iyileştireceğine inanılır. K.33

3.7.33. Kurbağa

- Hamile kadın kurbağadan korksa, doğacak çocuk ilerde hastalanabilir. Hastalanırsa çocuk canlı kurbağaya ayak bastırılarak iyileştirilir. Kars’ta öldürülen kurbağaya ayak bastırılır. K. 13, K. 33, K.143, K.145
- Kurbağaya bakıldığı zaman kişinin eline siğil (mecceş) çıkar. K.113
- Kurbağaların kutsal bir hayvan olduğuna inanılmaktadır. K.32
- Hesap günü yanan ateşe ağzında su taşıyarak söndürmeye çalıştığına inanılır. K. 32, K.3,
- Hamile kadının oturduğu taşın altında kurbağa olursa; bebeğin gözlerinin büyük olacağına inanılır. K.7, K.23, K.45
- Çıldır’da kuraklık varsa kurbağa ıslatılır. Kurbağa ıslatıldıktan sonra yağmur yağacağına inanılır. K.151, K.152

- Çıldır'da çok fazla yağmur yağıyorsa yakalanan kurbağa ocağa ayağından asılarak ateşte kuruması beklenir bu şekilde yağmurun dineceğine inanılır. K.151, K.152
- Artvin'de kurbağaların aynı anda, hep bir ağızdan bağırıp sesler çıkarması yağmur yağacağını göstermektedir. K.16
- Siyah renkte olan kurbağalar insanların eline işerse, orada siğil oluşmaya başlar. K.16, K.17

3.7.34. Kurt

- Sarıkamış ve Çıldır ilçelerinde erkek çocuklarının büyüyünce cesur olmaları için burun kanatları iğne ile delinip buradan kurt kılı geçirilir. K.121
- Bebeği kötü ruhlardan koruması için beşiğine kurttırnağı koyulmaktadır. K.85 K.123
- Gece hayvanlar dışarda kalınca kurtlar saldırmasın diye kurtağzı bağlanır. Dua ile kapanan bıçak sabah tekrar açılır. Gece dağda kalan hayvanlara kurtlar zarar vermesin diye bağlanmaktadır. K.5, K.65, K.85
- Çobanlar, kurtların koyunlara ilk kuyruklarından zarar verdiğine inanmaktadırlar. K.81, K.184

3.7.35. Kurtçuk

- Kurt boncuğu denilen küçük beyaz boncuklar toplanarak bebeğin beşiğine asılır. Boncukların nazardan korunacağına inanılır. K.85, K.88
- Sancısı olan çocuklara yedirildiğinde sancılarının keseceğine inanılır. K.85, K.88

3.7.36. Kuş

- Gökyüzünde kuşlar toplu halde uçar ve bir araya gelirse dolu yağacağına inanılır. K.3, K.33, K.60, K.75

3.7.37. Lahana Böcekleri

- Şavşat'ta yetiştirilen lahanalara böcek girmesin diye yakalanan bir böcek ipek ip ile bağlanarak bahçeye asılır. Böyle yapınca bahçeye bir daha böcek gelmeyeceğine inanılır. K.40, K.41

3.7.38. Leylek

- Leylek görüldüğü zaman uğur getireceğine inanılır. Yılın ilk leyleğini gören kişi dilek dileyerek ağaca çaput bağlar ve dileğin kabul olacağına inanılır. K. 68, K.197
- Leylek kimin çatısında dolanırsa o eve bolluk bereket geleceğine inanılır. K.85, K.207
- Leyleği uçarken gören kişinin o sene çok yolculuk edeceğine inanılır. K.67
- Leyleği yuvasında ayakta gören kişinin evleneceğine inanılmaktadır. K.67, K.88, K.85
- Leyleğin Hacca gittiğine inanılır. Bu yüzden “Hacı leylek” denir. K.152, K.54,
- Leylek “sekize gelmem, dokuza kalmam” der ve zamanı geldiğinde gelir. Leylek geldiğinde yaz gelir. Ardahan/Çıldır K.55, K.56, K.58
- Leyleğin yuvası dağıtılmaz, bozulursa, leylek gelmeden tamir edilir, yuvası dağılan leyleğin gelmeyeceğine inanılır. K.53, K.200, K.208
- Leyleğin yuvasına getirdiği eşyalar ile senenin nasıl geçeceği tahmin edilir. Leyleğin yuvasında kanlı bez parçası olursa, o sene savaş olacağına inanılır. K.41, K.92, K.151

3.7.39. Örümcek

İnaniş'a göre; Örümcek Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir'in sığındıkları Serv mağarasının girişine bir ağ örmüş ve düşmanların onları görmesini engellemiştir. Bu yüzden örümcek öldürmenin günah olduğuna inanılmaktadır.

- Zeytinyağında eritilen örümcek egzamaya sürülürse iyi geleceğine inanılır ve uygulanır. K.7, K.31
- Damatlara yapılan bağlama büyüsünün örümcek ağı ile bozulduğuna inanılır. Ağın içine atıldığı su ile yıkanan damadın iyileşeceğine inanılır. K.31
- Hastalanan hayvanlara örümcek ağı ile ekmek yedirilirse iyileşeceğine inanılır. K.41
- Temizlik yaparken görülen örümceklere öldürülmez dışarı bırakılır. Öldürmenin uğursuzluk getireceğine inanılır. K.12, K.89, K.58
- Evin ortasında örümcek sallanırsa, eve misafir geleceğine inanılır. K.67

- Kars'ta örümceğin kadınlar gibi adet gördüğüne inanılır. Bu yüzden su dolu kabın içine örümcek düşerse, kabın kırklanması gerekir. 3 defa ya da 7 defa İhlas süresi okunur. K.123, K.184

3.7.40. Saksığan Kuşu

- Yusufeli ilçesinde Saksığan kuşu gündüz öter ise misafir gelir. K.49
- Saksığan kimin kapısında öterse o eve uğur getireceğine inanılır. K.6

3.7.41. Sinek

- Bölgede sinek uğursuz sayılır ve öldürülür. K.47
- Cenaze çıkan evde dolaş sineğe dokunulmaz, sineğin ölen kişinin ruhu olarak bedenin etrafında gezdiğine inanılır. Cenaze toprağa verilince ortadan kaybolduğuna inanılır. K.85
- Evden biri ölünce evin ahırında toplu halde ortaya çıkan küçük sinekler; için ölen kişinin nasibi olarak görülür. Cenaze toprağa verildikten birkaç gün sonra ortadan kaybolur. K.85, K.86, K.92
- Ölünün olduğu yerde sinek olursa ölü kurtlanacak diye korkulur ve kovalanır. K.47

3.7.42. Solucan

- Solucan yemeğe katılarak bir erkeğe yedirilirse, kısır kalacağına inanılır. K.28

3.7.43. Tavşan

Zamanında eşek olan tavşan, insanlar tarafından hor görülerek, ağır işlerde kullanıldığı için dayanamayarak bulunduğu durumdan kurtulmak için Allah'a yalvarmıştır. "Allah'ım ne olur beni bu halden kurtar" demiştir. Eşegin yakarışlarını duyan Allah eşeği tavşana çevirmiştir, ancak kulaklarının uzunluğu aynı kalmıştır. (Mollaibrahimoğlu, 2008, s. 29)

Tavşan bazı hükümdarların armalarında sembol olarak kullanılmıştır ve Türklerin ongun hayvanlarından biridir. Çok doğurduğu için doğurganlığın simgesi olan tavşan bereketi temsil eder. Soyun devamının getirtir. Artvin'in Murgul ilçesinde sabahın ilk saatlerinde işe giden insanlar yol üzerinde tavşana denk gelirse yapılacak işlerin

aksayacağına ve ters gideceğine inanılır. Buna inanan yöre halkı eskiden işe giderken tavşana rastlarsa eve geri dönermiş. K.47

- Tavşan gören kişinin işlerinin ters gideceğine inanılır. Uğursuz olarak görülür. K.47
- Ardahan'da tavşan görmenin uğursuzluk getireceği inanılır ve üzerine bozuk para atılır. K.186, K.187, K.190
- Tavşan kadınlar gibi adet gördüğü için pis hayvan olarak görülür evde tavşan beslemenin uğursuzluk getireceğine inanılır. K.49
- Tavşanın bulunduğu eve meleklerin girmeyeceğine inanılır. K.40
- Tavşanın ayakları kediayağına, kuyruğu tilkikuyruğuna benzetilmektedir. Yedi çeşit hayvan özelliği bulundurduğuna inanıldığı için uğursuz sayılmaktadır. (Hanak, Çavdarlı Köyü) K.81, K.81, K.187
- Kars'ta tavşan kediye benzetildiği ve ayakları ayırık olmadığı için uğursuz sayılır ve eti yenmez. K.126, K.127, K.128, K.140
- Tavşan bir tarladan bir kere geçti mi o tarla yedi sene ekilmez, verim alınmaz denir. Çıldır/ Berehatun. K.60, K.61
- Tavşan domuza ve kediye benzediği için yenilmez haram sayılır. K.49

3.7.44. Tavuk- Horoz

Artvin Yusufeli ilçesinde tavukla ilgili inanışlar Ardahan'da bulunan inanışa yakındır. Tavuk, eğer horoz gibi ötmeye başlarsa eve kötü ruhları çağırdığı inanılır ve hemen susturmaya çalışılır.

- Şavşat ilinde civciv çıkaracak tavuğun altına yumurta koyarken kadınlar başlarına geliş sarık sararsalar civcivlerin tepeli olacağına inanılır. K.41
- Ardahan'da ise tavuğun altına yumurta koyulurken kadınların hasta (regl) olmaması gerekir. Yoksa çıkan civcivlerin kafalarında tümör olur ve hemen ölürlür. K.85, K.92
- Gece geç saatte ötmeye çalışan tavuğun eve kötü ruhları çağırdığına inanılır. K.105, K.104
- Hastalanan çocuklar için karatavuk kesilir ve çocuğun etrafına sarılmaktadır. Ardından tavuk toprağa gömülerek bebeğin iyileşeceğine inanılmaktadır. K.85, K.88

- Hamile kadın tavuk boynu yerse bebeğinin boynunun uzun olacağına inanılır. K.40
- Tavuk boynuna iğne takılıp bebeğin yastığının altına konulursa bebeğin boyunun uzun olacağına inanılır. K.31
- Erken öten horozun uğursuzluk getirdiğine inanılır ve başı kesilir. K.34, K.65, K.78, K.170, K.200
- Hamilelikte tavuk yenirse bebeğin beyaz tenli olacağına inanılır. K.31, K.47
- Karatavuk ve kara horozun cinleri evden kovduğuna inanılır. K.56, K.87, K.186
- Beyaz horuz ve beyaz tavuğun cenneti müjdelediğine inanılır. K.85, K.86
- Tavukların dünyaya gelecek felaketleri önceden hissettiklerine bu yüzden erken yaşlandıklarına inanılır. K.92, K.122, K.225
- Avlanan hayvan etini ilk olarak kadın yememelidir. Ava çıkan kişi için uğursuzluk getirir. Kars/Sarıkamış K.121, K.124
- Tavukların yumurtaları kuluçkaya koyulurken kadınlar başlarını kalın sararsa, çıkan civcivlerin başlık olacaklarına inanılır. K.41
- Tavukların yumurtaları kuluçkaya koyulurken kadınlar çoraplarına tel ya da ip takarsa çıkan civcivlerin paçalı olacağına inanılır. K.41, K.40

3.7.45. Tilki

- Tilki uluduğu zaman yağmur yağacağına inanılır. K.175
- Yağmur yağarken tilki ulursa o sene bolluk olacağına inanılır. K.166
- Yolculukta tilki görmenin uğur getirdiğine inanılır. K.124, K.140
- Tilkinin evin çevresinde uluması kötüye yorumlanır. K.56, K.97
- Hanak'ta tilkinin ezanı dinlerken iki ayağının üstüne durduğu ve ezanı dinlediği söylenir. Bu yüzden uğurlu olduğuna inanılır. K.74, K.81, K.190
- Kars ve Ardahan'da tilki uğurlu görüldüğü için evlerde tilki derisi görmek mümkündür. Tilkinin postu evin duvarlarına asılırsa, o evde bereketin eksik olmayacağına inanılır. K.124, K.153

3.7.46. Turna

- Turnaların uçtuğu gören kişi eşyaları yerlerinden oynatmaz ve yer değiştirmez. K.68

- Turna uçarken taşı ters düz etmek turnaların eşlerinden ayrılmasına sebep olurmuş. Turnanın da bu kişiye lanet okuyacağına inanılır. K.49, K.68, K.122, K.123
- Turna kuşunun gittiği yere bolluk ve bereket götüreceğine inanılır. K.68, K.216

3.7.47. Uğur Böceği

- Kars- Ardahan- Artvin illerinde uğur böceğiyle ilgili inanış aynıdır; Evlenecek yaştaki gençler uğur böceğini gördüklerinde ellerine alarak uçmasını dilerler. Uçacağı tarafa evleneceklerine inanırlar. K.65, K.67, K.68
- Uğur böceği görmenin uğur getireceğine inanılır. K.65, K.67, K.68, K.79, K.212
- Kimin eline uğur böceği konarsa, o gün bütün dileklerinin kabul olacağına inanılır. K.62, K.63, K.68, K.79, K.212

3.7.48. Yılan

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yılanların iyisi olduğu gibi kötüsünün de olduğuna inanılır. İnsana zarar veren yılanlar gibi insana dokunmayan şans getiren yılanların bulunması bölgede yılanlarla ilgili inanışlarda farklılık yaratmıştır. Uğurlu sayıldığı ve bereket getirdiği gibi uğursuz sayılarak düşman sayıldığı alanlar bulunmaktadır.

Kars –Ardahan ve Artvin’de yılan ile ilgili ortak bir inanışta şöyledir; her evin kendine ait bir ev yılanı bulunmaktadır. Genelde kısa boylu ve gri renktedir. Ev halkına zarar vermeyen bu yılanlar çift halde ocak önünde yaşarlar Ev yılanına zarar verilmez aksi takdirde evin bütün bereketi gider. Artvin’de ev yılanı sarı ve siyah olarak tanımlanmıştır. Bu yılanlardan biri ya da ikisi öldürülürse evin yıkılacağına inanılmaktadır. K.30, K.32, K.33

- Şavşat’ta iki sevgili ya da eş arasını bozmak isteyen kişiler yılanı yakarak külünü gizlice yatağın altına koyarlarsa aralarının bozulacağına inanılır. K. 41, K.43,
- Altın koruyan yılanların insan görünce ipe dönüştüğüne inanılmaktadır. K.92, K. 91, K.87
- Cinlerin yılan kılığında gezdiğine yılan öldürüldüğünde öldüren kişiye musallat olduklarına inanılır. K.85, K.88
- Şavşat ilinde yılan öldürülüp gömülmezse şiddetli dolu yağacağına inanılır Ardahan’da ise yılan öldürmek uğursuzluk getirir çünkü Ardahan’da yılanların

çift gezdiğine inanılır. Birini öldürdüğü zaman eşinin gelip sana zarar vereceği düşünölmektedir. K.41, K.43

- Yılan derisi bebeğin beşiğine asılırsa bebeğe şans getireceğine inanılır. K.85
- Yılan derisi küçük bir bez parçasının içine koyularak bebeğin elbisesine dikilir. K.88
- Yılan derisi bebeğin yattığı yastığın içine koyulursa bebeğin uykuda huzurlu olacağına inanılır. K.31, K.41
- Yılan derisi cüzdanda taşınır. Paranın bereketli olacağına ve cüzdanın hiç boş kalmayacağına inanılır. K.64, K.88
- Artvin Murgul ilçesinde; Anneler çocuklarını arazide emzirmek zorunda kalırsa bebeğin ağzı iyice temizlenmeli. Yılanların süt kokusuna gelerek bebeğe zarar vereceğinden korkulur. K.41, K.47
- Akşam ezanından sonra yilandan bahsedilmez, evde yilandan bahsedildiği zaman düşmanların artacağına inanılır. K. 31
- Akşam yılanı konuşan kişiyi düşmanları konuşur. K.23, K.34
- Murgul’da yılanların ağızlarında bir mücevher taşıdığına inanılır. Beslenirken mücevheri ağızlarından çıkarttıklarına dair bir inanış vardır. K.33
- Murgul ilçesinde hamile kadın yilandan korkarsa doğan çocuk hastalanır. Bu durumda çocuğun iyileşmesi için canlı yılana ayak bastırılarak tedavi edilmesi gerekmektedir. K.47
- Şavşat ilinde su yılanlarıyla ilgili şöyle bir inanış vardır. Eğer dereye yüzmeye gitmeden önce suya yedi taş atılırsa su yılanın zarar vermeyeceğine inanılır.
- Gece dağda kalan kişi etrafına at kılından çember çizerse yılanların ona dokunamayacağına inanılır. K. 41
- Sarıkamış’ta evlerde Kur’an-ı kerim okunurken yılanların da gelip dinlediğine inanıldığı için kapılar ve pencereler açılır. K. 123, K.124,
- Yılan gören kişi kendisi hakkında dedikodu yapıldığı düşünerek; “beni konuşanın boğazına aksın, gıybetimi edenin boğazına aksın” der. K.67, K.68
- Yolda yılan gören kişinin başına uğursuzluk geleceğine inanılır. K.67
- Artvin’de yılan yenmesi denilen bir olay vardır. Bir kişi ilkbaharda yılan görmeden önce bir balık yemiş olmalıdır. Balık yemeden yılan gören kişi balığa yenilmiş sayılır ve yilandan korkması gerekir. K.26, K.27, K.28

3.8.49. Değerlendirme

Geçmişten günümüze kadar gelen inanışların temelleri ve ortaya çıkış sebepleri incelendiği zaman karşımıza korkular çıkmaktadır. İnsanoğlu var olduğu günden beri bilinmeyenden korkmuştur. Bilinmeyenden korkan insan kendini güvende hissetmek için birtakım ritüellere başvurmuştur. Zamanla bu korkuların etkisiyle bir inançlar sistemi oluşmuştur. Korkuların nedenleri yaşanan coğrafyaya ve zamana göre değişiklik gösterdiği için inançlarda da değişiklikler oluşmuştur. Dağlık ve ormanlık bir bölgede yaşayan halk dağlardan ve ormanlardan korkar. Buralarda yaşayan halk daha çok avcılık ve toplayıcılıkla geçindiği için hayvanlarla ilgili inanışlara başvurur. Denize kıyısı olan kişinin korkusu deniz ve fırtına olur, doğa olaylarıyla ve denizle ilgili inanışların oluşturulur. Genellikle avcı halklarda görünen hayvan kültü insanlar ve hayvanlar arasında güçlü bir dinsel ve büyüsel bağ oluşturmuştur.

Çalışmamızda 48 hayvan ile ilgili birbirinden farklı inanış tespit edilmiştir. Bu hayvanların Türk mitolojisinde simgeledikleri anlamlar göz önüne alındığında bölgede hayvanlarla ilgili tespit edilen inanışların Eski Türk inanç ve uygulamalarından kaldığı, bazılarının ise İslamiyet'in kabulü ile İslami değerler yüklenerek önemlerinin devam ettiği görülmüştür. Bölgede hayvanlarla ilgili inanışlar ele alınırken; uğur ve uğursuzluk, halk meteorolojisi, halk takvimi, nazar, bereket, haber verme, olağanüstü varlıklar, hayvanların cinsiyeti ve ölümle ilgili inanışlar olmak üzere farklı başlıklar altında şekillendiği görülmektedir.

İnsan hayatının her aşamasında yanında olan at Türk kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Çalışma sahamız olan Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde atın etrafında oluşturulan halk inanışları oldukça fazladır. Bu inanış ve uygulamaların oluşumunda atın rengi, cinsiyeti, atın davranışları, atın kılı, atın nalı ve at için kullanılan araç gereçler bile etkili olmuştur.

Eski Türklerde siyah rengin kötü ruhları beyaz rengin iyi ruhları temsil ettiği bu yüzden siyah renkte olan hayvanların kötü ruhlara beyaz hayvanlarında iyi ruhlara kurban edildiği, onlar tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Çalışma sahamızda siyah at uğursuzluk beyaz at uğur getirir inanışının temeli eski Türk inançlarından. Al karısının atları sevdiği geceleri ahırda bindiği ve saçlarını ördüğü inanışı ile al basması yaşayan kadının yanına getirilen beyaz dişi atın al kızı görünce kişnemesi, al kızının lohusadan çıkarak ata binmesi inanışı yine eski Türklerden kalan halk arasında hala inanılan

inanırlardandır. Atın insanlara yardımcı olması için gökten indirildiği inancı ata kutsallık vermektedir. Atın insanları kötü ruhlardan koruduğu için ata ait, atın kullandığı araç gereçlerde insanlara fayda sağlamaktadır. At nalı nazara karşı eve, kapıya ambara asılmaktadır. Yaşarken kutsal olan hayvan öldükten sonra sihri gücünü kemiklerine iletir inancıyla bölgede at kafatası bolluk ve bereket getirmesi için ambara, samanlığa, ahıra ve yazın tarlaların ortasına koyulmaktadır. At kafatası bölgede özellikle yağmur duası esnasında kullanılmaktadır. Üzerine dualar yazılan kafatası akan suya bırakılır.

Atın bir parçası olan kılı gece dışarda kalan kişiler tarafından kullanılmaktadır. At kılıyla çiziden çemberin içine kötü ruhların giremeyeceği inancı da aynı kökendir. Atın doğum yaptıktan sonra yavrusunu sarıp sarmayan perde, zarar verilmeden alınırsa bu perde içine erken doğan bebekler koyulmaktadır. Bölgede eskiden doktora gitmeyen kadınlar ebeler tarafından doğurtulurdu. Erken doğumlarda bu atın perdesi ortaya çıkarılarak küvez işlemi görürdü. Atın kötülükleri kovması, nazara karşı koruması, halk hekimliği alanında bebeğe can vermesi, bereket ve yağmur için ata ait kemik ve araçların kullanılması dışında atın davranışlarına göre de halk inanışları bulunmaktadır. Atın acı acı kişnemesi sahibinin öleceği inancını barındırmaktadır. Atın gözünün perdesi olmadığı için kötü ruhları görebildiği inancı Azrail'i de gördüğünü sahibine zarar vereceğini anladığı için kişnediği düşünülmektedir. Kısacası eski Türk inançlarında ata verilen kutsiyet günümüzde Kars Ardahan ve Artvin illerinde hala geçerliliğini korumaktadır. At etrafında oluşan inanışlarda eski Türk inançlarının izleri fazlasıyla görülmektedir. At nalı ve kemiklerinin kullanılması sempatik büyülerdendir.

Bölgede ejderhayla ilgili derlenen inanışlar Artvin ile Ardahan'da farklılık göstermektedir. Ardahan'da gökyüzünde yaşayan yedi başlı bir ejderhanın varlığından bahsedilir, bu ejderhanın zincirli olduğu ve insanlar dünyada onu kızdıracak davranışlar sergilediğinde zincirlerini kırmak için kuyruğunu salladığı bu kuyruğu ile hortum, fırtına gibi doğa olaylarına neden olduğu düşünülür. Gökyüzünde olduğu düşünülmesi eski Türk inançlarının izlerini göstermektedir. Artvin denize kıyısı olan ve Karagöl il sınırları içinde olması bölgede ejderhanın suyla ilgili düşünülmesine neden olmuştur. Sahada genellikle sel baskını ile gelen ejderha anlatıları mevcuttur bu da denize kıyısı olan Artvin ili ve ilçelerinde ki inanışların Kars ve Ardahan'a göre biraz farklı olduğunu göstermektedir. Artvin'de ejderhaların yüzyılda bir dünyaya geldiğini ve bir geyik tarafından doğurulduğu inancı da farklıdır.

Altaylı Türklerinde Yaradılış Destanı'nda Tanrı Ülgen üç büyük balık yaratır ve bu balıklar dünyaya destek olup, onu sırtında taşır. Zincirlerle bağlı tutulan ve başı kuzeye dönük olan ortadaki balık başını sallarsa yerle gök birbirine karışır (Radloff, 2008, s. 210).

Bölgede karşımıza çıkan balıkla ilgili inanışların temelinde doğurganlık bulunmaktadır. Eski Türk inanç sisteminde yer alan yer- su kültüründen yola çıkarak suyun bir ruhu olduğu ve kirletilmemesi gereken bir kült olduğu bilinmektedir. Suyun bir kadın olduğu bu yüzden doğurganlık özelliğinin bulunduğu söylenen su ve içinde yaşayan canlılarında kutsal olduğu söylenilebilir. Balık varlığını koruyabilmek için çok fazla yumurta bırakması gereken bir hayvandır. Suyun içinde bulunması balığa doğurganlık özelliği vermiştir ve bu özellikleriyle Kuzeydoğu Anadolu bölgesin de halk inanışlarında kendini göstermektedir. Rüyalarda balık görmek hem zenginliği hem de erkek çocuğa işaretir. Kars'ta kısır kadınların rahimlerine alabalık kafası koymak, rahme balık yerleştirme ve balık yağı sürülmesi gibi birçok uygulama balıkta olan doğurganlığın kadına geçmesi için yapılmaktadır. Eski Türklerde olan temas büyüye başvurarak balığın doğurganlık özelliğine sahip olunmak istenmektedir.

Balık halk hekimliğiyle ilgili inanışlarda bebeğin sarılık olması durumunda tedavi için kullanılmaktadır. Burada su içinde yaşayan balığın suya temas ettiği için suda olan iyileştirici ve temizleyici gücün balığa da geçmiş olması inancıyla tedavilerde kullanılması su kültürüyle bağlantılıdır. Artvin'de küçük çocuklara canlı balık yutturulmasıyla çocuğun daha hızlı yüzeceği inanılması eski Türk inançlarından temas ve taklit büyüüne girmektir.

Bölgede kartal görmek uğursuzluk sayılmıştır ancak kartal gelecekte haber veren, gökyüzünün temsilci olan ruhları öte dünyaya taşıyan, yeryüzü ve gökyüzü arasında aracılık yapan bir hayvan olarak bilinmektedir. Kutsallık atfedilmiştir.

Yılan sürüngenler içinde ölümsüzlüğü ve yediden doğuşu simgelemektedir. Yeraltında, karanlıklar âleminde ebedî hayat ve gençlik bitkisine dokunarak yeniden hayat bulmuştur (Beğenç, 1974, s. 72).

Altay şamalarının kıyafetlerinde yeraltı canavarının resmi bulunmaktadır bu canavar yeşil kumaş ile yapılmıştır ve başında baykuş tüyü bulunmaktadır. Şamanın kötü ruhlardan korunmak için cübbesinde bulundurduğu hayvan parçalarından biri de baykuşa aittir (Radloff, 2008, s. 123). Hayvanlarla ilgili inanışlar ele alındığında bölgede bu

hayvanın uğursuz olarak görülmesi, ötüşün duyan kişinin zor duruma düşeceği inancı baykuşun kötü ruhları gördüğü inancından kaynaklanmaktadır.

Altay şamalarının giydiği cübbelerinde kötü ruhları kovmak için kullanılan bakır demir hayvan tüyü gibi nesnelerden farklı olarak bazı ruhları temsil etmesi için bazı hayvan şekilleri de bulunmaktadır. Kara bezden yapılan kurbağanın da cübbe üzerinde bulunan 60 sembolden biri olduğu görülmektedir. Eski Türk inançlarında kendine yer edinen kurbağanın Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde halk meteoroloji ve halk hekimliğiyle ilgili inanışların bulunduğu görülmüştür. Kurbağaların toplu olması, ısıtılması, ateşe atılması vb. durumlarda yağmurun yağacağına inanılması Eski Türklerde kurban verme inancının devamıdır. Ayrıca baskına uğrayan bebeklerin öldürülen kurbağaya bastırılarda kötü ruhlara karşı kurban verme inancındandır.

Bölgede ceylan masumiyeti temsil eden hayvanlardan sayıldığı için zara vermek günah sayılır halk arasında korunmaya çalışılan hayvanlardandır

Bölgede arının toplu ya da dağınık uçuş şekliyle, kovanda kalmasıyla ya da kovana erken dönmesiyle vurması ve vurduğu yerin şişmemesi için yapılan uygulamalarla ilgili inanışlar tespit edilmiştir. Arıların yağmuru yağacağını önceden sezdikleri için kovana toplanmaları ya da kovandan çıkmamaları insanlar tarafından fark edilerek Arının hal ve hareketlerine göre hava tahmini yapmalarına sebep olmuştur. Arıların toplu halde uçuşması o senenin kurak geçeceğine yorumlandığı görülmektedir. Arının vurduğu yere demir koymak demir kültürle, tuzlu yoğurt sürmek tuzun sihri gücüyle ilgilidir.

3.8. NESNELERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.8.1. Ayakkabı

- Bir kişi ayakkabısını açtıktan sonra ayakkabı döner ve ters şekilde yere kapanırsa, sahibinin öleceğine inanılır. K.90, K.209
- Ayakkabının üst üste gelmesi sahibinin yolculuğa çıkacağını gösterir. K.123
- Evin kapısında bir çift ayakkabı varsa, o evde ölü var demektir. K.182, K.221
- Kapı önüne ayakkabı içe dönük konulursa evden cenaze çıkacağına inanılır. K.127, K.128
- Geç konuşan çocuklara dayısının ayakkabısının altı yalatılır. K.145, K.146
- Ayakkabının ters durması, şeytanın namaz kıldığı anlamına gelir. K.6, K.23

- Ölen kişinin ayakkabıları ters çevrilir. K.87, K.88
- Evin babası vefat ederse, altı ay sonra oğlu babasının ayakkabısını ters çevirir. Annesine “evlenmek istiyor musun?” diye sormak için yapıldığına inanılır. K.30, K.32, K.33
- Evlenmek isteyen genç babasının ayakkabısını eğişe çiviler. K.126, K.147
- Kız istemeye giden erkeğin ayakkabısı ters çevrilirse, gelinin damadı beğenmediği belirtilir. Kars/Merkez K. 127, K.128
- Gelin baba evinden çıkarken ayakkabısının içine para koyulur. K.18, K.20
- Düğünlerde damadın ayakkabısı gençler tarafından çalınır. Hediye karşılığında geri verilir. K.197, K.213
- Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızların adları yazılır. İsmi silinen kızın kısmetinin açıldığına inanılır. K.7, K.33, K.127, K. 178, K.189
- Gelin damat evine götürülürken gelinin ayakkabıları baba evinde bırakılmaz. Ayakkabısı baba evinde kalan gelinin aklının ve ayağının baba evinde kaldığına inanılır. K.18, K.21,
- Gelin baba evinden çıkarken ayakkabısının içine para ve arpa koyulur. Damat evinde ayakkabısını açan kişi parayı alır. Arpada ambara dökülür. Damat evine bereket, bolluk getireceğine inanılır. Şavşat/Cevizli K.39, K.41
- Baykuş ötmesi uğursuzluk sayıldığı için öten baykuşa ayakkabı atılarak “isteyip alacağın bu olsun” denilerek gönderilemeye çalışılır. K. 87
- Al kazı erkek ayakkabısından korktuğu için, lohusanın odasına koyulur. K.176, K.179

3.8.2. Çivi

- Gelinin odasına çivi çakılırsa gelinin eve bağlandığına inanılır. K.1, K45, K.47
- Ölünün kalktığı yere çivi çakılır. Ağırlığı orada kalsın diye. K. 67, K.78, K.82
- Evlilik çağındaki gençler babasının ayakkabısını çiviler. K.6, K.56
- Yeni doğan bebeğin yastığının altına çivi koyulursa, kötü ruhların yaklaşamayacağına inanılır. K.33, K. 85

3.8.3. Beşik

Beşik, geçmişten günümüze kadar kullanılan bebek doğmadan önce hazırlanan bebeklerin uyutulması için yapılan hafif, pratik ve basit araçlardır. Günümüzde modern hale getirilerek kullanılmaya devam edilmektedir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ayağın bol olduğu ormanlık bir alan olduğu için ağaç beşikler bölgede sıkça kullanılmaktadır. Hemen hemen her evde bir tane işlemeli ağaç beşik bulunmaktadır. Bebeğin içinde güvende uyuyabilmesi için beşiğin etrafına bir şeyler koyma, asma gibi birçok inanış gelişmiştir.

- Beşiğe kurt boncuğu asılırsa bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır. K.85, K.88
- Beşiğin içine demirden bıçak ya da makas konulursa kötü ruhların yaklaşamayacağına inanılır. K.92, K.67, K.185, K.172
- Beşiğe kurttırnağı ya da dişi koyulur. K.87, K.207, K.220
- Boş beşik sallanmaz uğursuzluk sayılır. K.2, K.198, K.203, K.220
- Doğacak bebeğin beşiğine bir başka bebeğin konulması uğursuzluk sayılır. K.68, K.86, K.119
- Elde yapılan oyunca bebek beşiğe konulmaz, oyuncak bebeğin beşiği sahiplendiğine inanılır. Çocuk beşiğe konulduğunda oyuncağın canlanarak çocuğa zarar vereceğine inanılır. K.85, K.88
- Çocuk nazardan korunmak için beşiğe yılan derisi konur. K.185, K.172
- Bebeğin beşiği boş sallanırsa bebeğin karnının ağaracağına inanılır. K.88
- Çocuğu olmayan kadınlar ziyaret tepelerine beşik götürerek sallarsalar çocuklarının olacağına inanılır. K.17, K.34, K.78, K.105,
- Eve gelen misafir bebeğini evdeki beşikte sallarsa, evdeki bebeğin baskın olarak gelişmeyeceğine inanılır. K.74, K.206,
- Büyüyünce evlendirilmek istenen iki bebeğin beşiklerine kertik atılırsa, beşik kermesi olurlar ve büyüdüklerinde evlendirilirler. K.5, K.17, K.65, K.138, K.141,
- Beşiğe nazar boncuğu asılır. K.88, K.97, K.189
- Beşiğin etrafında tütsü yakılır. K.7, K.5, K.34
- Bebek beşiğe ilk kez yatırılacaksa, bebekten önce beşiğe kedi koyulur. Kedinin uyuduğu beşikte bebeğin derin uykuya dalacağına inanılır. K.78, K.33, K.85
- Yeni doğan bebeğin beşiğine oyuncak asılmaz, yoksa bebeğin oyuncağa bakarak şaşı olacağına inanılır. K.78

- Yeni doğan bebeği beşiğine Kuran-ı kerim koyulur. Bebek herhangi bir kötü ruhtan korkmasın diye. K.86, K.88

3.8.4. Bıçak

- Ölen kişinin üzerine bıçak konur. K.3, K.22, K.45, K.56, K.75, K.85, K.88, K.103, K.206
- Bıçak elden ele verilmez, kavga edileceğine inanılır. K.8, K.23, K.49, K.176
- Bıçak elden ele verileceği zaman ters çevrilerek verilir. K.8, K.23, K.49, K.176
- Bıçak elden ele verileceği zaman üzerine tükürülerek verilir. K.8, K.23, K.49, K.176
- Bıçak elen ele verileceği zaman öpülerek verilirse, kavga edilmeyeceğine inanılır. K.67, K.68, K.151, K.205
- Dua okunarak bıçak kapatılırsa kurtların ağzı bağlanmış olur. K.7, K.33, K.44, K.65, K.85
- Yeni doğum yapmış lohusa yastığının veya yatağının altına bıçak konur. K.45, K.56, K.75, K.85, K.88
- Bebeğin beşiğinde bulunan yastığın altına bıçak konur. K.45, K.56, K.75, K.85, K.88
- Artvin’de gelin evden çıkarken kapıya bıçak saplanır. K.1, K.5, K.13, K.17, K.21, K.19, K.31, K.33
- Gerdek gecesi bağlanma olmasın diye odanın üstüne koşata bıçak saplanır. K.5, K.13, K.17, K.21, K.19, K.31,
- Bekâr kızın önüne bıçak atılırsa kısmetinin açılacağına inanılır. K.5, K.13, K.17, K.21, K.19, K.31, K.88, K.151
- Hamile kadın rüyasında bıçak görürse bebeğin oğlan olacağına inanılır. K.131, K.131
- Hamile kadından habersiz minderin altına makas ve bıçak bırakılmaktadır. Kadın bıçağın olduğu mindere oturursa erkek çocuğu olacağına inanılır. K.33, K.85, K.121, K.127
- Doğumun zor olduğu zamanlarda gebenin önünde bıçak açılıp kapanırsa, doğumun kolay olacağına inanılır. K.33, K.148, K.149,

- Nazarı değdiği düşünölen kişinin ayak izi bıçakla kesilirse nazar ortada kalkar. K.33, K.40, K.41
- Arının soktuğı yere bıçak koyulursa, şişmeyeceğine inanılır. K.90, K.91, K.150, K.151
- Bıçakla ekmek kesilmez, evin bereketinin kaçacağına inanılır. K.33, K.34, K.40, K.41
- Yağmur yağdığında yere bıçak saplanırsa yağmurun duracağına inanılır. K.85, K.88, K.151
- Gerdek gecesi gelinin bağlanmaması için yatak odasının kapısına bıçak saplanır. K.17, K.21, K.19, K.31
- Bıçak yere atıldığında sırt üstü yere düşerse, atan kişinin evine misafir geleceğine inanılır. K.17, K.21, K.19, K.31, K.122, K.123

3.8.5. Çatal / Kaşık

- Düğünlerde kız evinden çatal ve kaşık çalınır, kız erkek evine girerken önünde birbirine vurarak oynanır. Gelinin kısmetinin erkek evine gelmesi için yapılır. K.80, K.114, K.115, K.182, K.222, K.226
- Artvin’de kız evinden gizlice alınan çatal ve kaşık erkek evinde gelinin önüne; kazanın üzerine koyulur. Gelinden kaşık ve çatalı ayağı ile kırması istenir. Gelinin güçlü olup olmadığını anlamak için yaparlar. K.1, K.6, K.7, K.12, K.14, K.20, K.29, K.32, K.36

3.8.6. Anahtar

- Genç kızlar ilk kez kalacakları evde yastıklarının altına anahtar koyarsalar, rüyalarında evlenecekleri kişiyi rüyalarında göreceklerine inanırlar. K.32, K.33, K.67, K.68, K.87,
- Hamile kadın anahtarın üstüne oturursa bebeğin erkek olacağına inanılır. K.122, K.123

3.8.7. Kilit

- Doğumu zor olan kadınların evinde kilitli bütün kapılar açılırsa, doğumun kolay olacağına inanılır. K.33, K.88, K.122 K.127, K.128, K.176,

- Kilitli sandıklar açılırsa doğumun kolay olacağına inanılır. K.30, K.88
- Cuma günü seladan sonra kilidi kilitleyen kişi konuşmadan Cuma namazının bitmesini bekler ve camiden gelen birine bunu açtırırsa kısmetinin açılacağına inanılır. K.125, K.174
- İmam nikâhı sırasında biri kilit kapatır ya da bir şeyi kilitlerse damadın bağlanacağına inanılır. K.85, K.92, K.128, K.176,
- Kısmeti kapalı olan gençlerin başında kilit açılırsa kısmetlerinin açılacağına inanılır. K.33, K.88, K.122 K.127, K.128, K.176,

3.8.8. Yatak/Döşek/Yorgan

- Gelin çeyizi için yatak hazırlanırken içinde erkek çocuk yuvarlanırsa, doğacak ilk bebeğin erkek olacağına inanılır. K.77, K.78, K.84, K 176, K.201, K.203
- Çeyiz yorganı hazırlanırken tek ipten yapıp bitirilmeye çalışılır. İpin bitmesi ya da ipe düğüm atılması uğursuzluk sayılır. K.86, K.88, K.92, K, 189, K.216
- Ölen kişinin yatağında yatılırsa, yatan kişinin hasta olacağına inanılır. K.67, K.75 K.176, K.201, K.203
- İkinci ezanından sonra dışarıda yatak yorgan bırakılmaz, uğursuzluk getireceğine inanılır. K.86, K.88, K 176, K.201,K.206
- Yatak, yorgan çarşamba günü dikilmez, kaplanmaz, uğursuzluk getirir. K.39, K.40, K.41
- Yatak yorgan kaplanırken üzerine ip ve iğne atılmaz, istenildiği zaman elden ele verilir. Üzerine atmak o evde kefen biçileceğine işaret eder. K.85, K.88, K.177, K.178

3.8.9. İğne

- Bebeğin boyunu uzun olsun diye tavuk boynuna iğne geçirilerek beşiğine ya da yastığının altına konur. Bebeğin uzun boylu olacağına inanılır. K. 13, K.16, K. 21, K.31, K.31, K.47
- Al kızını yakalamak için üzerine iğne takmaya çalışılır. İğne takılan al kızı kaybolamaz. K.33, K.40, K.41, K.85, K.88, K.127, 128, K.176, K.177
- Al kızı üzerinde bulunan iğneye dokunamadığı için çıkaramadığına inanılır. K.33, K.40, K.41, K.85, K.88, K.127, 128, K.176, K.177

- Al karısından bebeği ve anneyi korumak için üzerlerine iğne takılır. K.33, K.40, K.41, K.85, K.88, K.127, 128, K.176, K.177
- Lohusanın yatağına iğne takılır. K. 33, K.40, K.85, K.88
- Bebeğin beşiğine iğne koyulursa kötü ruhların bebeğe dokunamayacağına inanılır. . K. 33, K.40, K.85, K.88
- Birinin üzerine iğne atmak uğursuzluk getirir. K. 105, K.107
- İğne elden ile boş verilmez uğursuzluk getireceğine inanılır. K.29, K.30, K.33
- Lohusa kadın iğneyi yakasına ters takarsa sütünün geri kaçacağına inanılır. K.85, K.88, K.92

3.8.10. İplik

- İplik geçirilmemiş iğne kimseye verilmez aksi takdir de uğursuzluk getirir Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41
- Genç kızların çeyiz yorganları yapılırken ipin düğümlenmesi uğursuzluk getirir ve genç kızın kısır kalacağına inanılır bu yüzden ipin düğümlenmemesine dikkat edilir. K.84, K.85, K.87, K.89, K.95
- Bebekli eve giden misafirler evden çıkmadan önce bebek için üzerlerinden bir ip parçası kopararak bebeğe verirler. Bebeği gören ve bebeği öpen kişilerin, bebeğin uykusunu aldıklarına inanılır. Uykuyu vermeden giderseler bebeğin sürekli ağlayarak uykuya dalamayacağına inanılır. K. 30, K.55, 58, K.59, K.96, K.114, K.179
- Eve gelen misafir kendi üstünden kopardığı ip parçasını gözlerine sürerek “bütün uykum sana” derse ve ipi bebeğin üzerine bırakırsa, o kişinin uykusunun bebeğe geçeceğine inanılır. K. 30, K.55, 58, K.59, K.96, K.114, K.176
- Bebeğin uykusu kaçınca, yedi renk ip hocaya götürülür. Okunan ipler düğümlenir ve bebeğin beşiğine konursa uykusu kaçan bebeğin uykusunun geri geleceğine ve rahat uyuyacağına inanılır. K.1, K.2, K.30, K.33, K.85, K.176, K.201
- İmam nikâhı kıyılırken ipe düğüm atılırsa damadın bağlanacağına inanılır. K.7, K.8, K.9, K.11, K.29, K.73, K.79, K.181, K.199, K.204,
- Dini nikâhta gelinin beline göre ip kesilir ve bağlanır. Nikâh kıyıldıktan sonra ip açılır. Damada yapılabilecek bağlama büyüüne karşı önlem alınarak engellendiğine inanılır. K.1,K.2, K.9, K.12, K.17, K.26, K.30, K.33,

- Doğum yapan kadının evinde ipe düğüm atılırsa, kadının doğum yapamayacağına inanılır. K.33, K.40, K.41, K.85, K.95, K.127, K.128
- Doğumu zor olan kadının evinde bulunan bütün düğümlü ipler açılır, doğum kolaylaşsın diye. K.33, K.40, K.41, K.85, K.88, K.92, K.95, K.127, K.128
- Ölen kişinin ardından kırk gün mezarlığa giden dede ipe kırk düğüm atar. Kırkıncı dün ipi ölen kişinin mezarına gömer. K.216, K.218, K.221, K.123, K.225,
- Yürüyemeyen bebeğin ayaklarına ip bağlanır ardından kesilirse, bebeğin yürüyeceğine inanılır. K.85, K.95
- Lohusa kadının boynuna ip takılır ve geri doğru çekilirse sütünün geri kaçacağına inanılır. Bebeği vefat eden kadınlar sütleri gelmesin diye yapmaktadırlar. K.39, K.40, K.41
- Bahçeye böcek girmemesi için bir böcek ipek ipe bağlanarak, bahçe kapısına asılırsa diğer böceklerin bahçeye girmeyeceğine inanılır. K.15, K.29, K.31, K.40
- Köprüden aşağı ip ile taş sallanırsa yağmur yağacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.33
- Nazar değdiğine inanılan kişinin üzerinden ip alınarak yakılırsa nazar ortadan kalkar. K.22, K.27, K.29, K.40
- Ağlayan bebeği susması için komşuya götürülen yumurta ip ile sarılır sonra, bebeğin üstüne atılırsa bebeğin susacağına inanılır. K.163, K. 171, K.172

3.8.11. Kına

Yüzyıllardır birçok amaç için kullanılan kınanın geçmişi eski çağlara kadar inmektedir. Geçmişten günümüze kadar kına başta tıp olmak üzere birçok alanda kullanılmış ve zamanla kendisine kutsiyet verilmiştir. Mısırdaki mumyaların tırnaklarına sürülmesi, veba hastalığına karşı ilaç olarak kullanılması ve içilmesi, birtakım otlarla karıştırılarak, baş ağrısı, nezle ve göz ağrısı için içilerek tüketilmesi tıp alanında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. (Taşkiran & Aşar, 2016)

İnsan hayatında bilinenden bilinmeyene geçiş olarak kabul edilen birçok eşik bulunmaktadır. Doğum, düğün ve ölüm gibi eşik noktaları hayatımızda geçiş dönemleri olarak adlandırılmaktadır. Bu geçiş dönemlerinde bir kutsanma ve kutsama aracı olarak kına kullanılmaktadır. Geçiş dönemlerinde halk yeni bir bilinmezliğe doğru giderken

kendini güvende hissetmek ister ve kına yakar. Kına yakılan canlı kutsal olana adanmış olur. Böylelikle kendini kötülüklerden korumuş olur.

Türk kültüründe kınanın genellikle doğum ve ölüm törenlerinde, düğün törenlerinde, asker uğurlama törenlerinde, savaş ve fetih durumlarında, bayramlarda ve kişisel olarak bakımda kullanılmaktadır. Kınanın Türk kültüründe var olan değeri, İslamiyet ile daha da güçlenmiş ve arlığını kalıcı hale getirmiştir.

- Kınanın cennetten çıktığına inanılır. K.20, K.33, K.45, K.68, K.58, K.85, K.87, K.95
- Kınayı ateşin yakmayacağına inanılır. K.20, K.33, K.45, K.68, K.58, K.85, K.87, K.95
- Gelinin kınasını, öksüz ve yetimin ezmesi uğursuzluk getirir. K.85, K.88, K.95, K.176, K.177
- Gelinin eline kına yakan kişinin eşinden boşanmamış ve eşi ölmemiş olması gerekmektedir. Yoksa evliliğin kısa süreceğine inanılır. Artvin’de böyle kadınlara “başıbozuk” tabiri kullanılır. K.33, K.34, K.39, K.41
- Eline kına yakmayan geline, dul kadın muamelesi yapılmaktadır. . K.33, K.34, K.39, K.41, K.57, K.58, K.176, K.206
- Bayramlarda, kandillerde kına yakmanın sevap olduğuna inanılır. K.57, K.58, K.131, K.132, K.176, K.206
- Kurban bayramında kesilecek kurban, cennete gideceği için kurbana kına yakmanın sevap olduğuna inanılır. K.31, K.35, K.39, K.41, K.57, K.88, K.176, K.204
- Gece uyuyan kişilerin eline meleklerin kına koyduğuna inanılır. K.85, K.88, K.95, K.176, K.177, K.209, K.223
- Hasta ve yaşlı kişiler ayaklarına kına yakarlar öldüklerinde cennete kına gitmenin sevap olduğunu düşünürler. K.85, K.88, K.95, K.176, K.177
- Kınalı olmanın canlıya ayrıcalık verdiğine, kutsallık akdettiğine inanılır. K.33, K.34, K.39, K.41, K.85, K.95, K.152
- Düğünlerde yakılan kınanın bekârlar tarafından ellerine konulmasının uğur getireceğine ve kısmet açacağına inanılır. K.33, K.34, K.39, K.41, K.85, K.95, K.152
- Çocuk düşürmek için kadınlar kına kaynatarak suyunu içerler. K.33, K.85, K.127

- Çocuk düşürmek için kadınlar rahimlerinin ağzına kına koyarlar. K.33, K.85, K.127
- Ayak mantarı olan kişiler ayaklarına kına yakarlar. K.35, K.39, K.41, K.57, K.88
- Hacca giderken hacılar ellerine ve ayaklarına kına yakarlar, sevap olduğuna inanırlar. K. 38 K.81, K. 137, K. 139, K.141
- Sünnet olan çocuğa kına yakılır ve sevap olduğuna inanılır. K.83, K.85, K.86, K.88
- Askere giden kişilerin ellerine kına konulur. Vatana, millete kurban edildiği düşünülür. K.83, K.85, K.86, K.88
- Kınanın içine sigara külü dökülürse daha güzel görüneceği düşünülmektedir. K.85, K.88, K.95
- Kars'ta hayvanları süslemek için kına yakılır. K.125, K.138, K.153,
- Kısmeti kapalı biri, herhangi bir kına gecesinde ezilen kınayı eline yakarsa, kısmetinin açılacağına inanılır. K.83, K.85, K.86, K.88

3.8.12. Kıyafet

- Kazağını ters giyen bir kişinin, işinin ters gideceğine inanılır. K.4, K.17, K.32, K.55, K.73, K.93, K.95, K.116
- Kazak giyen kişi ilk olarak sağ kolunu giymelidir. K.4, K.17, K.32, K.55, K.73, K.93, K.95, K.117
- Yeleğini ya da kazağını ters giyen kişinin öleceğine inanılır. K.85, K.152
- Kişi üzerinde bulunan elbise dikilmez, kesilmez ya da yama işlemi yapılmaz, uğursuzluk getireceğine inanılır. K.3, K.21, K.42, K.95, K.200, K.226
- Kişi üzerinde elbise dikilmez zorunda kalınırsa, elbisenin sahibi elbisesinden bir parça ağzına alır ve dikiş işi bitene kadar bırakmaz. Bu şekilde iftira atılması engellenir. K.6, K.24, K.52, K.85, K.209, K.213
- Pantolon ve iç çamaşırı giyen kişi ilk olarak sağ ayağını sokulması gerekir. K.4, K.17, K.33, K.75, K.83, K.92, K.95
- Pantolonun paçası yırtılırsa iftiraya uğrayacağına inanılır. K.33, K.41, K.57, K.58 K.88
- Çoraplarını ya da iç çamaşırını ters giyen kişinin işleri ters gider. K.7, K.32, K.55, K.73, K.85, K.93, K.95, K.176

- Kızların eteğine ağaç, demir ya da omuzluk (su taşıma aleti) takılırsa, kıza iftira atılacağına inanılır. K.67, K.68, K.85, K.92
- Ölünün kıyafetleri dağıtılırsa sevap kazanılır. K.6, K.16, K.27, K.56, K.145, K.146
- Ölünün kıyafetlerinin hepsi yıkanmalı, kalan olursa ölünün ruhunun rahat etmeyeceğine inanılır. K.153, K.154, K.179, K.294, K.205
- Yakını ölen kişiler elbiselerini ters giyerler. K.133, K.147, K. 138
- Kız istemeye giden kişiler çoraplarını ters giyerek giderler. Kız tarafının olumsuz kararını olumluya çevirmek için. K.26, K.27, K.37, K.38
- Cenaze evine beyaz elbise giyerek gitmek ayıplanır. K.9, K.17, K.21, K.33, K.66, K.73, K.187, K.206, K.126
- Yağmur duasına çıkılırken elbiseler ters giyilir, şapkalar ters takılır. K.8, K.17, K.31, K.33, K.68, K.85, K.187, K.206, K.126

3.8.13. Makas

- Yere düşen makasın ağzı açık olursa, düşürenin dedikodusunun yapıldığına inanılır. K.21, K.33, K.39
- Makasın üstüne oturan hamile kadının kızı olacağına inanılır. K.29, K.32, K.41, K.63, K.78,
- Dolu yağarken dışarı makas atılırsa dolunun kesileceğine inanılır. K.138, K. 197, K.203
- Elden ele makas vermek uğursuzdur, kavga çıkacağına inanılır. K.67, K.192, K.193, K.194
- Çocuklar önlerine konulan araçlar içinden makası eline alırsa, büyüyünce terzi olacağına inanılır. K.57, K.58, K.152
- Elden ele makas vermek zorunda kalınırsa, makas öpülerek verilir, iki kişinin arasında kavga çıkmaması için. K.60, K.61, K.63, K.65
- Doğumu zor olan kadının önünde makas açılıp kapatılırsa doğumun kolaylaşacağına inanılır. K.148, K.122, K.123

3.8.14. Kazan

- Kazanda su çok kaynarsa düşmanların artacağına inanılır. K.85, K.88, K.95

- Kazanın dibini yiyen kişinin düğününde çok yağmur yağacağına inanılır. K.4, K.17, K.29, K.9 K. 184, K.218
- Düğünlerde gelinin ayağının altına kazan koyularak kazanın üzerinde bardak, tabak ya da kaşık kırması istenir. Kazanı delecek kadar sert vuran gelinin iyi gelin olduğuna inanılır. K.33, K.44, K.45, K.56, K.58, K.103, K.211
- Dolu yağarken yağmura dönmesi için dışarı kazan konulmaktadır. K.85

3.8.15. Merdiven

- Duvara dayatılan merdivenin altından geçilmez. Uğursuzluk getireceğine ve günün kötü geçeceğine inanılır. K. 58, K.150, K.151, K.152
- Merdiven altından geçen kişinin boyu kısa kalır. K.58, K.85, K.88, K.150, K.151, K.212

3.8.16. Cezve

- Cezveden su içen kişinin zengin olacağına inanılır. K.32

3.8.17. Şemsiye

- Güneşli havada şemsiye açmak uğursuzluk getirir. K. 13, K.42, K.43
- Evin içinde şemsiye açıldığı zaman uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 13, K.42, K.43. K.85, K.176, K.177

3.8.18. Tava

- Şiddetli yağmur yağarken altı isli tava, yağmurun altına koyulursa yağmurun duracağına inanılır. K.58, K.68, K.81, K.84, K.88, K.92, K.95, K. 151, K152
- Dolu yağarken isli tava ters çevrilir ve üzerine tuz konursa, dolunun duracağına inanılır. K.60, K.82, K.85, K.88, K.92, K.95, K. 151, K152

3.8.19. Tabak

- Çatlak olan tabak evde bulundurulmaz, uğursuzluk getireceğine inanılır. K.192, K.173, K.221

- Elden düştüğü halde kırılmayan tabak özellikle kırılır, yoksa kaza bela geleceğine inanılır. K.60, K.61, K.62, K.63
- Yıkanmamış tabaklar akşamdan sabaha kalırsa, içine şeytanın işeyeceğine inanılır. K.85, K.95
- Düğünde kız evinden tabak çalınarak erkek evine getirilirse kızın kısmeti erkek evine getirilmiş olur. K.26, K.37, K.47, K.129, K.135,
- Yemek yerken tabağının dibini sıyırmak sünnettir denir ve temizlenmesi gerekir. Yoksa yemeğin arkadan ağlayacağına inanılır. K.85, K.86, K.87, 92
- Tabakta pilav yiyen kişi pirinç tanesi bırakırsa, evleneceği kişinin çilli olacağına inanılır. K.88, K.95, K.136, K.154

3.8.20. Çaydanlık

- Çaydanlığın lülesinden su içilirse kaz yumurtalarının boş çıkacağına inanılır. K.85, K.86, K.92, K.95
- Çaydanlıktan su içenin boğazına yılan akacağına inanılır. K.85, K.86, K.92, K.95

3.8.21. Terlik

- Evdeki terliklerin ters durması, evde yaşayan bireylerin işlerinin ters gideceği anlamına gelir. K.60, K.82, K.85, K.88, K.92, K.95, K. 151, K.152

3.8.22. Seccade

- Seccade namaz kılındıktan sonra hemen toplanması gerekir, aksi takdirde cinlerin orada namaz kıldığına inanılır. Bu yüzden uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 31, K.45, K.81, K.47
- Seccade üzerinde namaz kılınarak yıpratılırsa, büyük sevap kazanılır. K.85, K.86, K.92, K.93, K.100
- Lohusa kadının başına seccade asılırsa al kızının yaklaşamayacağına inanılır. K. 153, K.154

3.8.23. Para

- Rüyada bir kişiden bozuk para aldığını görmek; güven, sağlamlık ve eminlik alındığına inanılır. K.60, K.82, K.85, K.88, K.92, K.95, K.151, K.152
- Rüyada birinden kâğıt para almak; o kişinin günahını almak anlamına geldiği için uğursuzluk olarak görülür. K.85
- Kına gecesinde kızın kırdığı testinin içinden bozuk para dökülür; bolluk ve bereket getirdiğine inanılır. K.95
- Gelin damat evine girerken başından bozuk para atmak bolluk, bereket ve sağlamlık (güç) getireceğine işaretir. K.33, K.42, K.85, K.88, K.92, K.95, K.151, K.100, K.209
- Gelin başından saçılan bozuk paralardan, cüzdana taşımak uğur getirir. K.33, K.42, K.85, K.88, K.92, K.95, K.100, K.209
- Cüzdanda bulunan paranın sık sık sayılması bereketinin kaçacağına inanılır. K.184, K.185
- Paranın yanına denizati kurutularak koyulursa bereketli olacağına inanılır. K.169, K.170, K.171
- Cüzdana yılan derisi koyulursa, paranın bereketli olacağına ve eksilmeyeceğine inanılır. K.85, K.88, K.92, K.95,
- Cüzdana hurma çekirdeği koyulursa paranın bereketli olacağına inanılır. K.85, K.88, K.92, K.95,
- Esnaflar günün bereketli geçmesi için ilk siftahı bozuk para ile yaparlar. K.23, K.37, K.44, K.67, K.68, K.89, K.93
- Dükânâ ilk giren kişi para vermeden çıkmaz, siftahsız olmasın diye. K.23, K.37, K.44, K.67, K.68, K.89, K.93
- Yeni ev yapılırken temeline bozuk para atılır, kısmetli, bereketli, bol kazançlı bir ev olsun diye. K.151, K.152
- Gelin evden çıkarken kapı basılarak, damattan para alınır. K.55, K.60, K.88, K.93, K.178, K. 203, K.204, K.205
- Gelin nasipsiz çıkmasın diye ayakkabısının içine para koyulur. K.55, K.60, K.88, K.93, K.178, K. 203, K.204, K.205
- Gelin ayakkabısının içindeki parayı, erkek evinde ayakkabıyı açan kişi alır. K.29, K.33, K.34

- Kırkı çıkmış bir bebek bir eve giderse nasipsiz çıkmasın diye üzerine para koyulur. K.56, K.57, K.60, K.88
- Nişanda şerbet tutulan tepsiye, para atılır. Bizim ağzımız tatlandı, getireninde tatlısın inanişıyla para atılır. K.80, K.93, K.179, K.184
- Ölen kişinin borucunu ödemek için ıskat yapılır. Iskatta ölen kişinin borcu için para verilir. K.69, K.93, K. 210, K213

3.8.24. Sacayağı

- Dolu yağarken ocaktan çıkarılan sacayağı dışarı koyulursa, dolunun yağmura döneceğine inanılır. K.84, K.85, K.86, K.88, K.95
- Şiddetli yağmur yağarken sacayağı yağmurun altına atılırsa, yağmurun duracağına inanılır. K.84, K.85, K.86, K.88, K.95
- Evin sacayağı bir başkasına verilmez, evin bereketinin kaçacağına inanılır. K.84, K.85, K.86, K.88, K.95

3.8.25. Sac

- Sac altında yanan odun ateşi, evin için doğru sıçarsa eve misafir geleceğine inanılır. K.85, K.88, K95
- Sacın altından ateş alınarak başkasına verilmez, ateş iyesinin küseceğine inanılır. K. 85, K.88, K.95
- Sacdan kayan ekmek tekrar alınmaz, köpeğin hakkı denir, köpeğe verilir. K.85
- Yemin edilirken “aha şu sacda yanayım ki yalan söylemiyorum” denir. K. 84, K.85, K.86, K.88, K.95

3.8.26. Sabun

- Kurban Bayramından önceki Arefe ve Şarafa günleri evde sabun ezilmez. Çamaşır yıkanmaz, kurbanın gözlerinin yandığına inanılır. K.33, K.38, K.74, K.75, K.75
- Bir kızın saçını sabuna sarılarak suya atılırsa, sabun eridikçe kızında kötüleşerek öldüğüne inanılır. K.7, K.10, K.15, K.23, K.27, K.29, K.135
- Elden ele sabun vermek uğursuzluk getirir. K.31, K.40, K.84, K.85, K.86, K.88, K.95, K.179, K.213

- Elden ele sabun vermek zorunda kılınırsa, avuç içinden verilmelidir. K.31, K.40, K.84, K.85, K.86, K.88, K.95, K.179, K.213
- Ölü daha önce hiç kullanılmamış sabun ile yıkanır. K.150, K.187, K.185, K.222
- Ölünün yıkandığı sabunla baskına uğrayan lohusa kadın ve bebek yıkanırsa iyileşeceklerine inanılır. K.29, K.31, K.33
- Çocuğu olmayan kadın, cenazenin yıkandığı sabunla yıkanırsa bebeği olacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.33, K.39, K.40, K.41
- Çeyiz sandığına sabun konulmaz, sabun acıyı temsil ettiği için gözyaşının, acının gelin adayından uzak durması istenir. K.29, K.30, K.31, K.33, K.39, K.40, K.41
- Yeni eve görmeye giderken sabun götürülmez, uğursuzluk getireceğine inanılır. K.31, K.33, K.39, K.40, K.41
- Halk hekimliğinde burkulma, kırılma ve yanık gibi durumlarda sabundan yakı, alçı ve merhem yapılmaktadır. K.85, K.95
- Gebe kadınların erken doğum tehlikesi yaşadığında, gebe kadının karnının alt kısmına sabun sarılmaktadır. K.34, K.40, K.85, K.88, K.194
- Sabunun içine yedi iğne batırılarak suya atılırsa, eşlerin arasının bozulacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.33, K.39, K.40, K.41
- Hıdırellez’de sabun ezilir, çamaşır yıkanırsa, o eve böcek gireceğine inanılır. K.143, K.144

3.8.27. Süpürge/ Süpürme

Süpürge ile yağmur arasında ki bağ çok eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Kaynaklara göre eski çağlarda yağmur yağdırmak isteyen büyücü süpürgesini su ile ıslatarak gökyüzünde yağmur bulutu aramaya çıkarmış. (Koby, 2004, s. 64)

Süpürgenin; kişiye ve eve uğur getirdiği gibi uğursuzluk getirdiği yönünde inanışların var olduğu görülmektedir. Doğumdan sonra lohusa kadını ve bebeği gözle görülen ve görülmeyen varlıklara karşı koruduğu söylenmektedir. Yağmur yağdırmak için suya konulması, bebek gibi süslenerek ıslatılması geleneklerde süpürgenin önemini göstermektedir. Yağmur yağdırmak gibi yağmurun dinmesi içinde kullanılan süpürge doğa olaylarında sıkça kullanılmaktadır.

- Süpürgenin evin sahibi olduğuna inanılır. K.67, K.68

- Bebek yalnız bırakıldığında beşiğin başına süpürge koyulur. K.85, K.88, K.125, K. 46
- Ev süpürülürken süpürge kişinin bacağına değerse üzerine üç sefer tükürülür. Yoksa kişiye iftira atılacağına inanılır. K.58, K.59, K.67,
- Lohusa kadının yanına süpürge konulursa al kızının yaklaşamayacağına inanılır. K.176, K.177, K.178
- Ev halkından biri yolculuğa çıkarsa, arkasından ev silinmez. Yolculuğa çıkan kişinin işlerinin ters gideceğine inanılır. K.19
- Şiddetli yağmur ve dolu yağarken dışarıya süpürge atılırsa, yağmurun duracağına inanılır. K.31, K.45, K.85, K.58
- Çocuklar süpürgeyi süsleyerek, kapı kapı dolaşır, dua ederse yağmur yağacağına inanılır. K.2, K.95, K. 144, K.121
- Akan suya süpürge bırakılırsa yağmur yağacağına inanılır. K. 65, K66, K.85, K.90
- Şiddetli rüzgâr ve fırtına olunca annesinin ilk çocuğu bir ağaca süpürge bağlarsa, havanın sakinleşeceğine inanılır. K.123, K.124, K.153
- Doğumu zor olan kadınlar süpürge üzerinden atlatılır, doğun kolaylaşacağına inanılır. Artvin/Ardanuç K.33, K.34
- Çocuk odada yalnız bırakılacağı zaman yanına süpürge koyulur. Bebeğe; cin, al kızı vb. kötü ruhların yaklaşamayacağına inanılır. K.31, K.34
- Süpürge ile dövülen kişi tembel olur. K.33, K.85
- Ev taşırken eski evin süpürgesi yeni eve götürülmez. Götürülürse eski evin dertlerinin yeni eve de gideceğine inanılır. K.39, K.40, K.176, K.174
- Süpürge kızların eteğine takılırsa, kızların iftiraya uğrayacağına inanılır. K.88, K.92, K.95
- Süpürge ile kimseye vurulmaz, vurulan kişi iftiraya uğrar. K.33, K.85
- Akşam vakti ev süpürülmez, meleklerin eve terk edeceğine inanılır.
- Azrail can alırken etrafa kan sıçradığına inanılır. Cenaze evine gelenlerinde biri eline süpürge alarak bu kanı silmeye çalışırsa, o kişinin kanı gördüğüne ve insan olmadığına inanılır. K.85
- Artvin’de baskına uğrayan çocuklar süpürgeye bastırılır. K. 13, K.40, K.43
- Lohusa kadının odasına süpürge koyulur. K. 33, K.41, K.85

- Akşam ezanından sonra evde süpürge kullanılmaz. Evin bereketinin kaçacağına inanılır. K. 85, K. 92
- Gece ev kapıya doğru silinirse meleklerin süpürge ile dışarı itildiğine inanıldığı için günah kabul edilir. Ocağa doğru silinir ve çöpü ocağın önünde biriktirilirse bu seferde ocağın bereketinin kaybolacağına inanılır. K.85, K.92, K.95
- Süpürge üzerine oturulmaz, oturan kişinin dedikodusunun yapılacağına inanılır. K. 141, K.148, K.192, K.211
- Süpürge üzerine oturan kişinin iftiraya uğrayacağına inanılır. K.85, K.141, K.148, K.192, K.211
- Mart ayında peşhet (eski) süpürge yakılırsa, kaz yavrularının sakat çıkacağına inanılır. K.85, K.95

3.8.28. Tarak

- Tarağın kırılması uğursuzluk sayılır. K. 44, K.48
- Bebeğin ve lohusanın yatağının altına tarak koyulur. K.85, K. 92
- Yün tarağı yağın dolunun ya da yağmurun altına atılırsa, havanın sakinleşeceğine inanılır. K.33, K41, K.85, K.176, K.211

3.8.29. Sepet

- Çok kar yağdığı zaman eski sepet ateşe atılarak yakılırsa, karın duracağına inanılır. K.28, K.37, K.60, K.91, K.181
- Kazlar sepet içinde kuluçkaya oturursa, yumurtaların dolu çıkacağına inanılır. K.28, K.37, K.60, K.85 K.91, K.181

3.8.30. Sandık

- Sandık içinde çıra bulundurmak, uğur getirir. K.44, K.48
- Doğumu zor olan kadınların, doğumunu kolaylaştırmak için kilitli sandıklar açılır. K.77, K.88, K85, K. 91, K.181, K.203
- Evlenme yaşına gelen kız için alınması gereken ilk çeyiz eşyası sandıktır. “Kız kundakta, çeyiz sandıkta” denilerek kız çocuğunun sandığının hazır olması gerektiği inanışı vardır. K.44, K.45, K.46, K.146, K.148

- Kızın gittiği yere uğur ve bereket götürmesi için, sandığa konulan ilk eşyaya dikkat edilmelidir. K.44, K.45
- Şavşat'ta sandığa ilk olarak koyunyününden kuşak konulursa uğur getireceğine inanılmaktadır. (Şavşat) K.39, K.40, K.41
- Yusufeli'nde evliliğin bir ömür mutlu ve huzurlu geçmesi için sandığa sağlamlığı simgeleyen bakır konur. Genellikle bakır göğüm, bakır yoğurt kapı ya da bakır kapaklı tabak konulduğunda evliliğin uzun süreceğine inanılır. Artvin/Yusufeli (Şenesen İ. , 2015)
- Ardanuç'ta sandığa ilk olarak arpa, buğday, mısır gibi taneli ve bereketi simgeleyen ürünlerinin konulması, evlilikte bolluk ve bereketin eksik olmayacağını göstermektedir. K. 33, K.34
- Evlenecek kızın sandığına sabun koymanın uğursuzluk getireceğine inanılır. K.33, K.34
- Sandığa karanfil ve kolonya koymanın uğursuz getireceğine inanılır. K. 33, K.34
- Evliliğin tatlı olması için sandığa ilk olarak şeker konur. K.85, K.27, K.28
- Ardanuç'ta çeyiz sandığı evden çıkarken içine ekşi hamur konursa gelin damat evinde bir ömür kalır ve mutlu olur. K.33, K.34
- Çeyiz sandığına erkek çocuk oturtulursa, doğacak ilk bebeğin erkek olacağına inanılır. K.33, K.67, K.208, K.185
- Kız çocuğunun göbeği sandığa koyulursa, kızın eve bağlı olacağına inanılır. K.33, K.34, K.41
- Gelinin çeyizi evden çıkarken sandığı üzerine oturularak bahşiş alınır. K.4, K.12, K.77, K.88, K.96, K.100, K.143, K.198

3.8.31. Yüzük

- Bekâr bir kişi, yeni nişanlanan birinin yüzüğünü kendi parmağına takarsa kısmetinin açılacağına inanılır. K.118, K.119
- Bir kişi kendi yüzüğüyle sürekli oynarsa ve çıkarıp takarsa, evliliğinin bozulacağına inanılır. K. 89, K.95, K.177, K.174, K.173
- Yılbaşı gecelerinde yapılan kaz mantısının içine yüzük saklanır. Yüzük kimin kaşığına giderse o sene bereket ve şans onunla olur. K.77, K.79, K.81, K.85, K.88, K.95

- Yüzük bir ipe bağlanarak gebe kadının karnının üstünde tutulur. Yüzük daireler çiziyorsa bebeğin cinsiyeti kız, dik duruyorsa erkek olduğu anlamına gelir. K.171, K.172

3.8.32. Kürek

- Mezarlıkta defin esnasında, kürek toprağa bırakıldıktan sonra bir başka kişi tarafından ele alınır. Doğrudan kişi elinden alınmaz. K.70, K.71, K.219, K.220, K.213
- Hortlayan kişilerin başı kürekle kesilirse tekrar hortlamayacaklarına inanılır. K.90, K.91. K.93

3.8.33. Yayık ve Yayık Yayma

- Yayık yayarken su içilmez, içilirse yağın eriyeceğine inanılır. K.88, K.95
- Yayık yayan kişi ter akıtırsa yağın çabuk geleceğine inanılır. “Terini verene, serimi veririm” dediğine inanılır. K.85, K.88
- Yayık yayılırken ağzı açılmaz, “ağzımı açana götümü açarım” der ve yağ gelmez. K.88, K.95
- Yayık yağarken içine tuz atılırsa yağın çabuk geleceğine inanılır. K.33, K.173, K.58, K.59
- Yayık yayan kişi sürekli el değişirse, yağın geç geleceğine inanılır. K. 88, K.95, K.176, K.211
- Ağartı zamanı yayık evden dışarı verilmez, verilirse evin bereketinin kaçacağına inanılır. K.84, K.85, K.86. K.88, K.95
- Yayık sabah güneş doğmadan yayılırsa bereketli olacağına inanılır. K.84, K.85, K.86. K.88, K.95
- Yayık yayılan eve çeşmeden soğuk su getirilmeye gidilir. Su gelene kadar yağın geleceğine inanılır. K.84, K.85, K.86. K.88, K.95
- Eskiden yaşlı kadınlarda boncuklar bulunmuş. Yayık yayılırken içine atılan bu taşlar yağın bereketli ve taş gibi sert gelmesini sağlarmış. Gökyüzünden düşen bu taşlardan köyde sayılı kişilerde bulunmuş. K.85, K.95

3.8.34. Düğme

- Elbisenin düğmeleri, aşağıdan yukarı açılmaz, uğursuzluk sayılır. K.143, K.144, K.177, K.191
- Gömleğin düğmelerini yanlış ilikleyen kişinin işi rast gitmez. K.149, K.153, K.154
- Elbisenin düğmelerini ters ilikleyen kişinin kismetini kapanır. K.151, K.152, K.214
- Gömleğin düğmelerini ters ilikleyen kişinin ömrü kısalmır. K.67, K.88, K.151, K.152
- Bebek doğmadan, bebek için örülen yeleklerin düğmeleri iliklenmez. Kismetinin kapanacağına inanılır. K.59, K.61, K.62, K.84
- Elbiselere çift sayıda düğme dikilir, tek sayı uğursuz sayılır. K.60, K.62, K.119
- Kişi üzerinde dikiş/ düğme dikilmez, uğursuzluk sayılır. K.58, K.60, K.84, K.85, K.88
- Bebekler için açık renk düğmeler seçilir, koyu renk uğursuz sayılır. K.58, K.59, K.62, K.85, K.88
- Doğum yapan kadının üzerinde bulunan düğmeler açılır, doğum kolay olsun diye. K.33, K.34, K.40, K.85, K.88, K.176, K.174
- Ölü üzerinde düğme açılmaz, elbiseler makasla kesilir. K.90, K.92, K.100, K.151
- Genellikle yuvarlak düğme seçilir giyen kişinin şanslı olması için. K.33, K.34, K.40, K.85, K.88, K.176, K.174

3.8.35. Ayna

- Çarşıdan hiç bakılmamış bir ayna ve iki mum alınır. İki mum ayna, bir bardak su ve nişanlı bir kişiden alınan yüzük ile boş bir odaya girilir. İki mum arasına konulan bardağın ortasında yüzük konuşur. O sırada ayna bakan kişi ileride evleneceği kişinin yüzünü göreceğine inanılır. K.32
- Ayna bekâr kişinin elinde kırılırsa o kişinin evde kalacağına inanılır. K.30
- Ayna kırmanın yedi yıl uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Ardahan/Çıldır K.60, K.61, K.62
- Gece aynaya bakılmaz, bakan kişi delirir. K.23, K.54, K.87
- Kırık aynayı kullanmak uğursuzluk getirir. K.78, K.45
- Cenaze çıkan evde aynanın üstü örtülür. K. 88, K.92

- Gece aynaya bakanın yüzünün çillenir. K.98, K.175, K.205
- Ölünün ağzına evden çıkıncaya kadar ayna konulu. Ardahan/Çıldır K.67, K.151, K.152
- Gebe kadın aynaya bakarsa bebeğinin güzel olacağına inanılır. K.47, K.210, K.211, K.212
- Gelin yeni eve girerken yüzüne ayna tutulur. Her zaman yüzü güle olsun diye. K.138
- Dişi çıkan bebeğin önüne koyulan araçlardan aynayı eline alırsa, dünyalığının iyi olacağına inanılır. Yusufeli K.49
- Gelinin çeyiz sandığında mutlaka ayna olur, geline uğur getirdiğine inanılır. K.153, K.154
- Gelin baba evinden çıkıp erkek evine gelirken önünde ayna kırılır. Geline aydınlık getireceğine inanılır. K.153, K.154
- Artvin yaşayan Lazlarda yaygın bir inanışta gece ayna bakan kişinin kardeşlerinin ölmesidir. K.16, K.17

3.8.36. Terazî

- Terazide hata yapmanın büyük günah olduğuna inanılır. K.65
- Gebe kadın terazinin üstünden atlarsa bebeğinin kör ve topal olacağına inanılır. K.29, K.33, K.34
- Süte su katarak süt terazisinde hata yapan kişinin ahirette su ile suyu ayırmak zorunda kalacağına inanılır. K.85
- Terazide hile yapan kişilerin elleri, ahirette sahiplerinden şikâyetçi olarak ceza almasını isteyecektir. K.85, K.88

3.8.37. Yün Tarağı

- Hamile kadın yün tarağının üstünden geçer ya da atlarsa, doğacak bebek sakat olur. Artvin K.1, K.6, K.25, K.33

3.8.38. Masa/Sofra

- Masada yemek yiyen kişi yerini değiştirmemelidir. Masada yerini değiştiren kişinin, eş değiştireceğine inanılır. K.33

- Yemek yedikten sonra sofrayı toplamazsa, sofranın bekledikçe titrediğine inanılmaktadır. K.67, K.68, K.89, K.92
- Ekmek pişirildikten sonra masa hamurlu bırakılır ve yıkanmazsa, masanın beddua ettiğine inanılmaktadır. K.76, K.88
- Yemek yedikten sonra masa hemen toplanmalıdır. Masa durdukça şeytanın masada oturduğuna inanılır. K.214, K.215

3.8.39. Bardak

- Çay ya da su içtikten sonra bardağı temizlemek gerekir, temizlenirse kaderinin de temizleneceğine inanılır. K.115, K.116
- Bardak düştüğünde kırılmazsa, düşüren kişi bardağı kırar ve “başımızda ki uğursuzluk gitsin” denir. K.115, K.116

3.8.40. Tencere

- Tencerenin dibinde kalan yemeği yiyen kişinin düğününde kar yağacağına inanılır. K.145, K.151, K.210
- Tencerenin ağzı kapatılmazsa yemeğin bereketi kaçar. K.89, K.90
- Tencerenin ağzı açık kalırsa, şeytanın içine idrarını yapacağına inanılır. K.33, K.34, K.152, K.88

3.8.41. Soba

- Sobanın üzerinde su kaynarsa düşmanların aratacağına inanılır. K.85, K.88

3.8.42. Silah

- Boş silahla oynanmaz, şeytanın dolduracağına inanılır. K.91, K.176
- Silah namus olarak görülür, kimseye verilmez, emanet edilmez. K.71, K.72, K.92
- Düğünlerde gelinin kardeşine silah hediye edilir, gelinin sağlamlığına karşı sağlamlık verildiğine inanılır. K.67, K.90, K.91

3.8.43. Değerlendirme

Nesnelerle ilgili inanışların bulunduğu bu bölümde bölgede kullanılmakta olan nesnelerin hammaddesi, şekli, kullanılma amacı ve kullanılma şekli nesneler etrafında birçok halk inanışının oluşmasına sebep olmuştur.

Türk mitolojisinde demirci “Tanrı’nın kutunu taşıyan kişi” ya da “Tanrı’nın kendisi” olmasıyla beraber inanç ve inanış açısından düşünüldüğünde maddi olana geçiş ritüelini gerçekleştiren kişidir. Demircinin birçok görev üstendiği bu ritüellerde ilahi olana bir dönüş, geçiş vardır. Demir kullanılarak Tanrıya dua etme merasimlerinde Tanrı kendinden bir parça olan demirle edilen duayı geri çevirmez. Bunun sebebi dua içinde kullanılan büyüsel sözlerdir. (Çerikan, 2018, s. 321) Araştırma sahamızda doğu yağarken durdurmak ya da yağmura çevirmek için dolunun altına demir parçası, bıçak, kazan saç ayağı ve sac gibi demirden yapılan araçlar atılmaktadır. Ağaca ya da kapıya bıçak saplama, silah atma gibi işlemlerde dolunun yağmura çevrilmesi için yapılan ritüellerdendir. Tanrıya demirle haber gönderen bölge halkı dolunun yağmura çevrilmesini ya da durmasının istemektedirler. Burada eski Türk inançlarının izlerini görmek mümkündür.

Ham maddesi demir olan bıçak, çatak kaşık, makas, kilit, kazan, tava, saç ayağı, sac, kürek ve silah gibi nesneler genellikle kötü ruhlardan korunmak için kullanılmaktadır. Doğum yapan lohusa kadının başucuna ve bebeğin beşiğine makasla bıçak koyulması, odada silah bulundurulması anne ve bebeğin kötü ruhlardan korumak amaçlıdır. Düğünlerde gelinin kardeşine sağlamlık olarak silah verilmesi, yeni ay görünce sırtının demire yaslanması demirin sağlamlığı ve gücünün kişiye geçmesi istenmesindendir.

Süpürge; halk inanışlarının hemen hemen her alanında kendine yer edinmiş birçok alanda farklı inanışlara sahip nesnedir. Halk meteorolojisi açısından süpürge ile ilgili halk inanışları bölgede sıkça başvurulmuş inanışlardır. Şiddetli yağmur ve fırtınalı havalarda annesinin ilk çocuğu süpürge bağlarsa hava sakinleşir, akan suya süpürge bırakılırsa yağmur yağar, yağın dolunun altına süpürge atılırsa dolu yağmura dönüşür, süpürge süslenerek kapı kapı gezdirilip ıslatılırsa yağmur yağar gibi inanışlar eski Türk inançlarındandır. Ayrıca süpürge evin sahibi sayılır, lohusa kadının başucuna ve bebeğin beşiğinin yanına süpürge koyularak kötü ruhlardan bebek ve anne korunmaya çalışılır.

Geçiş dönemlerinden doğum aşamasında doğumu zor olan kadın süpürgeyi atlatılır, baskına uğrayan çocuğun sağlığına kavuşması için süpürgeye bastırılması çocuğun cin ve şeytandan korunması için odaya süpürge koyulması, gibi inanışların yanında uğursuzluk olarak görülen süpürge ile ilgili inanışlarda vardır. Kişinin bacağına değmesi, üzerinden atlanması, üstüne oturulması, geç saatle süpürgeyi kullanılması kişiye ve eve uğursuzluk getirmektedir.

Sabun ile ilgili inanışlara genellikle sihri inanışlardır. Sabun Artvin’de genellikle büyü yapımında kullanılmaktadır. Eski Türk İnançlarında hastalın akla hayale gelmeyecek bir sebepten kaynaklanması ve büyü yapıldığı düşünülmesi gibi durumlarda hastalıktan kurtulmak için ölmek ya da ölmüş gibi yaparak tabuta girmek, mezara gitmek vb. işlemler yapılır. Artvin’de hastalanan, baskına uğrayan veya çocuğu olmayan kadınların daha önce cenazenin yıkandığı bir sabunla yıkanmaktadır. Yaşanılan hastalığın ya da kusurun ortadan kaybolması için Şamanizm’de olduğu gibi kişinin sağlığına kavuşması için ölmüş gibi yaparak hastalıklardan kurtulması gerekmektedir.

3.9.YİYECEK VE İÇECEKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.9.1. Armut

- Kars’ta rüyada armut görmek, armut toplamak, ya da armut yemek erkek çocuk sahibi olunacağına işarettir. K.127, K. 128, K.153
- Evde armut bulundurmak, eve bereket getirir. K.58, 59, 62

3.9.2. Aşure

- Aşure, Hz. Nuh’un gemide kalan son erzaklar ile yaptığı yemeğe verilen ad olarak bilinir. Taneli bakliyatlar bir araya getirilerek yapılan aşure yapıldığı eve bereket getirir. K. 32, K.62, K.94
- Aşure yapmanın eve bereket getireceğine inanılır. K1, K.13, K.47 K.78, K.84, K. 92,
- Aşure ayında oruç tutulursa sevap kazanılır. K.85, K.88, K.95
- Aşure gününden 10 gün önce eve bakliyat alışverişi yapılırsa eve bolluk ve bereket geleceğine inanılır. K. 62, K.77, K. 206, K. 226

- Kars Caferilerinde aşure kesinlikle yapılmaz ve yenilmez. Aşurenin içinde üzüm kullanılması ve üzümün alkolün hammaddesi olması nedeniyle haram olduğu söylenir. K.129, K.131, K. 140

3.9.3. Ayva

- Ayvanın bol olduğu sene kış ağır ve sert geçermiş. K.33, K. 32
- Gebe kadın ayva yerse bebeğin güzel olacağına inanılır. K.34, K.40, K85, K.88, K.58
- Ayvanın tüyleri temizlenmeden yenirse, doğacak bebeğin kıllı olacağına inanılır. K.95
- Ayva yiyen kadının bebeği gamzeli olur. K.88
- Ayva yüze sürülürse pürüzsüz bir cilde sahip olunur. K.39

3.9.4. Bal

- Hamileyken bal yiyen kadının bebeği salyalı olur. Bebeğin salyalı doğması durumunda dayısı bebeğin salyasını makasla keser ve bir daha akmaz. K.127, K.128

3.9.5. Balkabağı

- Balkabağının çekirdeğini yiyen kişinin, sağır olacağına inanılır. K.1, K.5, K.24,
- Balkabağının buğuna oturan kısır kadının, çocuk sahibi olacağına inanılır. K.32, K. 42, K.43

3.9.6. Cennet Hurması

- Cennet hurması yiyen genç kızlar çekirdeklerini açar ve içine bakarlar. Çekirdek içinde çatal çıkarsa erkek çocuk sahibi olacaklarına, kaşık çıkarsa kız çocuk sahibi olacaklarına inanırlar. K.85

3.9.7. Ceviz

- Kars'ta yeni doğan bebek nazar çekecek kadar güzelse hemen ceviz yakılır. Yakılan cevizin siyah tozu bebeğin gözünün üstüne sürülürse nazar değmeyeceğine inanılır. K. 127, K.122, K. 128

- Hamilelikte ceviz yiyen kadının bebeği sümüksü bir su ile doğar. K.135, K. 43, K.32

3.9. 8. Ciğer

- Gebe kadın ciğere dokunursa bebeğin bedeninde ciğer lekeleri olur. K.88
- Gebe kadın ciğere dokunduktan sonra karnına dokunursa, bebeğin yüzünde leke olur. K.88,
- Ciğerin kanı gebenin üzerinde bir yere sıçrarsa, bebeğin o yerinde leke olur. K.58, K.62
- Ciğere dua okunur gömülürse ellerdeki siğiller kaybolur. K. 95

3.9.9. Çay

- Bardakta ki çay bitmeden üzerine çay koyulursa, çayı içen kişinin üstüne kuma geleceğine inanılır. K.85, K.86, K.87
- Çayın üzerine çöp gelirse misafir geleceğine inanılır. Çöpün büyük ya da küçük olması, uzun ya da kısa olmasının gelecek misafirim fiziki özellikleri hakkında bilgi verir. K. 57, K.58, K.60,

3.9.10. Çörek Otu

- Çocuğu olmayan kadınlara çörek otundan ilaçlar yapılmaktadır. Kısırlığı giderici özelliği olduğuna inanılır. K.32, K.45, K.47, K.58
- Bebeğin beşiğine çörekotu koyulursa rahat uyuyacağına inanılmaktadır. K. 221, K.216

3.9.11. Ekmek

- Ekmek masaya, sepete ya da tepsiye ters konulmaz, ters olursa hemen düzeltilir aksi halde evin rızkının gideceğine inanılır. K.84, K.8 K.92
- Ekmeğin tek elle kırılması ve tek elle yenilmesi günah sayılır. K.5, K.19, K.75
- Kuşa, kediye, köpeğe verilecek ekmek küçük küçük parçalara ayrılarak verilmelidir, bütün halde verilmesi ekmeğe saygısızlık olarak görülür. K.85, K. 92

- Bakkaldan ya da fırından alınan ekmek sallanarak eve götürülmez günah sayılır. K.32, K.58
- Ekmek göbek hizasından aşağı tutulmaz, taşınmaz. K. 32, K. 45
- Dışarda açık bir şekilde elde ya da kucakta ekmek taşıyan kişinin günaha gireceğine ve o bölgede kıtlık olacağına inanılır. K.3, K.13, K.39,
- Doğumu zor olan kadınların başında ekmek kırılarak köpeklere verilirse doğum kolay olur. K.85
- Baskına uğrayan kişiler bir kova suyun içine ekmek doğrayarak yıkanırsa baskının ortadan kalkacağına inanılır. K.13, K.32, K.44
- Ekmeği bıçakla kesmenin bereketi kaçıracağına inanılır. K.58
- Yanan ekmekler atılmaz, bu ekmekleri yiyenin kişilerin para bulacağına inanılır. K. 84, K.95
- Gezerken ekmek yenilmez, günahtır. K.182, K.183
- Ekmek kırığını bırakanı köpeklerin ısıracığına inanılır. K.73, K.74, K.75
- Pişirilirken sacdan alınan ekmek ters dönerse misafir geleceğine inanılır. K.95
- Pişirilirken yere düşen ekmek köpeğin hakkıdır diye hemen köpeğe verilir. K.92
- Sıcak ekmek ısıtılarak yenirse pişiren kişinin sırt ağrısı çekeceğine inanılır. K.88
- Küçük çocuk misafirlğe gittiği evden geç saatte çıkarılıyorsa koynuna ekmek konur, erüşük (kötü ruhlar) bulaşmasın denir. K.85, K.88
- Ekmek pişirilirken saca ilk ters tarafı atılırsa bereketin kaçacağına inanılır. K.86, K.87
- Ekmek pişirilirken el, ocak önüne silkelenirse hamurun bereketinin kaçacağına inanılır. K.62, K.64
- Al kızının elinin değdiği ekmek hamurunun bereketli olduğuna inanılır. K.85, K.88
- Gelin evden çıkarken koltuk altına ekmek konur. K. 127, K. 128
- Ölen kişinin tabutuna ekmek konur, mezarlıkta ekmek çıkarılır, kuşların yemesi için mezar kenarına doğranır. Ölünün arkasından nasibini götürmemesi için yapılmaktadır. K.99, K.102
- Ekmek pişirirken eve gelen misafire sıcak ekmek ikram edilir. Gelen kişinin nefsinin ekmeğe geçtiğine inanılır. K. 152, K.176, K.177, K.211

- Yılbaşı gecesi tekneler ekmekle doldurulursa, o yıl boyunca hep dolu ve bereketli olacağına inanılır. K.57, K.92, K.152
- Nazar değen kişiye okunmuş ekmek yedirilir. K.85
- Ekmek pişirilirken üzerine köz sıçrarsa misafir geleceğine inanılır. K.64, K.65, K.227,
- Ağızda ekmek varken lavaboya giden kişinin kafasını kargaların gagalayacağına inanılır. K.3, K.150
- Ekmek yerken lavaboya gitmek günahtır. K.5, K.6, K.27, K.31, K.100, K.182, K.202, K.212
- Yatakta ekmek yenmez, kırıntısı düşerse günaha girilir. K.57, K.58
- Ekmeğe basılmaz, günahtır. K.1, K.2, K.3, K.7, K.13, K.21
- Yerde ekmek görülünce alınır ve üç kez öpülerek başa konur, daha sonra yüksek bir yere konur. K.7, K.13, K.21, K.67, K.84, K.92, K.127
- Yusufeli’nde evden çıkan lohusa kadın çatasına ekmek koyar ve geçtiği yerlere sütü kalmasın diye bir kırık ekmek bırakır. K.48
- Uyurken bebeğin yanına beşiğe ekmek konur. K.85, K.88
- Ekmek tek elle parçalanarak yenmez, günahtır. K.56, K.57, K.62, K.64, K.65
- Bir ekmeğin iki uçtan ayrı ayrı yenilmesi günahtır, böyle bir durumda ekmek ortadan ikiye bölünür. K.55, K.151
- Ekmekten koparılan lokma yenmez ise kişinin rızkını bıraktığına inanılır. K.64, K.65
- Yemin eden kişi yemini bozması için başında ekmek kırılır. K.95, K.93, K.203, K.205
- Göbek düştüğü zaman, göbek deliğine ekmek ezilip konulursa kısa zamanda yaranın düzeleceğine inanılır. K.32
- Geç yürüyen çocuklar için ortası delik ekmek pişirilir ve camiden çıkan kişiye kestirilir. K.32, K.141, K.135, K.136
- Doğum yapan kadına ilk olarak yağ ile kavrulan ekmek yani “dövmeç” yedirilir. K.85, K.88, K.127, K.128, K.129
- Dudaklarda çıkan uçuğa ekmek bastırılır, ardından bu ekmek köpeğe verilir. Yaranın kısa zamanda geçeceğine inanılır. K.124, K.126, K.145

- Ekmek pişirilirken, ilk pişirilen ekmek yenilmez, ikinci ekmekten sonra yenilmeye başlanır. İlk ekmek teknede bekletilir. K.85

3.9.12. Elma

- Sağlam bir elmanın kabuğu daire şeklinde kırmadan soyup, ardından dua okunarak ve hiç konuşmadan yastığı altına koyulursa edilen dua kabul olur. K.32, K.45
- Bahar ayında elmalar çiçek açarken, yüzlerde de çiller olur. K.122, K.123
- Elma yiyen hamile kadının bebeğinin güzel olacağına inanılır. Kars/Arpaçay K. 153, K.154
- Düğünlerde gelinin başından elma atılırsa bereketli olacağına inanılır. K.121, K. 180
- Düğünlerde hazırlanan şahlara elma takılır ki gelin ve damada şans bereket getirsin. K.52, K.57, K.58, K.60, K.149, K.151
- Düğünlerde doğacak ilk bebek oğlan olsun diye gelinin başına elma atılır. Ardahan/Çıldır. K.52, K.57, K.58, K.60, K.152
- Hamilelikte çok fazla mide bulantısı çeken kadınlar için bir elma köpeğin yemek yediği kutu “yallık” içinde yıkanır ve habersizce hamile kadına yedirilirse mide bulantısının geçeceğine inanılır. K.57, K.58,

3.9.13. Et

- Kırklı kadının olduğu eve et getirilmez, getirilince bebeği ve anneyi baskına uğratacağına inanılır. K.32, K.42, K.43. K.85, K.88
- Kırklı eve et getirilirse bebeğin ayakları üç defa ete bastırılır. K.32, K.42, K.43. K.85, K.88
- Yeni doğum yapmış ineğin eti yenmez. Lohusa hayvanın eti sümük olur ve yiyen kişinin etinin de bozulacağına inanılır. K. 85, K.88
- Hayvanın dalağını yiyen kişinin yatağa idrarını yapmayacağına inanılır. K.85, K.92, K.95

3.9.14. Evelik

- Evelik otunun kendini günde yedi kere silkelediğine inanılır. Bu yüzden köy içinde nerede görülürse yenilebileceğine inanılır. K.85, K.88, K.95

3.9.15. Fındık

- Kırılan fındikkabuğunun içinden iki tane fındık çıkarsa, kıran kişinin nasibinde ikiz bebek olduğu düşünülür ve ikiz doğuracağına inanılır. K.115, K.116

3.9.16. Hamur

- Gelin damat evine girerken kapı eşiğine hamur sürerse eve bolluk ve bereket geleceğine inanılır. K. 3, K. 13, K. 39, K.47, K. 65, K. 62, K. 76, K. 105, K.107, K. 152
- Çeyiz sandığının içine hamur konur. K. 3, K.4, K.5, K.13, K.31, K. 39, K.40
- Hamur yoğururken sıçrarsa misafir gelir. K. 84, K. 86, K.89
- Masa üzerine alınan hamur bezelerinden sıralamayı bozup diğerini alırsan hamurun bereketi kaçar. K. 95, K.88
- Hamur yoğurduktan sonra kalan su ayakaltına dökülmez. K. 62, K.64, K.65, K.176
- Hamurlu ellerini yıkamaz ve gezerse, gezdiği yer kadar ahirette dilinden asılır gezersin. K.85, K.92, K. 95
- Ekşiyen hamuru çok karıştırırsan hamurun bereketi kaçar. K.57, K. 58, K. 211, K.227
- Komşuya hamur yaması vermek evin bereketini kaçırır. K. 41, K. 42
- Hamur olan evde ıslık çalınırsa, hamurun göğe çıktığına ve beddua ettiğine inanılır. K. 127, K. 128
- Hamur yoğururken hamur sıçrarsa, aile fertlerinden birinin aç olduğuna inanılır.
- Yüze çıkan uçuklara hamur konulduğu zaman uçuğun geçeceğine inanılır. K.41, K.42

3.9.17. Isırgan otu

- Isırgan otunun elleri dağlayıp, ısırmasının sağlık için iyi olduğuna inanılır. K.85, K.95
- Günde yedi kere silkelenen otlardan olduğu için temiz olduğuna inanılır. K.85, K.88, K.95
- Kansere iyi geldiği düşünülmektedir. K.85, K.95
- Halk hekimleri kısır kadınlara ilaç yaparken ısırgan otunu kullanmaktadırlar. K.85, K. 127, K.32

3.9.18. Kâbe Hurması

- Hurma cennetten geldiği için kutsal sayılır. K.1, K.5, K.24, K.33, K.74, K107 K.145
- Hurma yiyen kadınların doğumları kolay olur. K. 85, K.59, K.62, K.153
- Hurma çekirdeği yere atılmaz günah sayılır. K.1, K.5, K.24, K.33, K.74, K107
- Hacdan gelen hurma çekirdekleri mutfakta, sandıkta ya da cüzdanlarda taşınır. Bereket getireceğine inanılır. K.84, K.85, K.86

3.9.19. Kestane

- Kestanelerin kurtlu olduğu yıl kış aylarının ağır geçeceğine inanılır. K.1, K.32,

3.9.20. Kivi

- Hamilelik süresinde kivi yiyen kadının bebeği saçlı doğar ve saçları diken gibi olur. K.52

3.9.21. Lahana

- Lahana eken kadınlar kafalarını eşarp ile çok geniş sararsalar, lahanaların büyük olacağına inanılır. K.3, K.24, K.25
- Lahana yiyen kadının, doğacak bebeği beyaz tenli olur. K. 25, K.32, K.41

3.9.22. Mısır

- Genç erkekler, yataklarının altına üç sayısı oluşturacak şekilde üç mısır tanesi koyarlarsa ve uyursa, üç gece içinde rüyalarında evlenecekleri kızı görürler. K. 26, K.26, K.27
- Diş çıkan bebek için evde mısır patlatılırsa, dişlerin daha kolay çıkacağına inanılır. K.68
- Diş hediği yaparken mısır kaynatılır ve mısırdan yapılır. Dişlerin mısır gibi kolay patlayacağına inanılır. K.32, K.40, K.127

3.9.23. Nar

- Doğacak bebeğin yüzü güzel olsun diye nar yenir. K.32
- Hamile kadın nar yerken lekeli elini neresine dokundurursa, bebeğin orasında leke olur. K.85, K.88, K.176
- Yılbaşı sabahı ahırda bulunan hayvanların ayaklarının altına nar atılırsa o sene hayvanların doğurgan olacağına inanılır. K.45, K.57, K.68, K.152
- Yılbaşı geceleri hamile kalamayan gelinlere nar yedirilir. K.153, K.154

3.9.24. Pirinç

- Rüyada pirinç görmek güzel yorumlanır. K. 153, K. 154

3.9.25. Portakal

- Portakal yiyen kadının bebeği güzel olur. K.41, K.67
- Portakal yiyen lohusa kadının sütü ekşi olur, bebek ekşi kokar. K.85, K.88, K.95

3.9.26. Sarımsak

- Cinlerden korunmak için evde sarımsak bulundurulur. K.32, K.33, K.28, K.67, K.58
- Cuma günü sarımsak yenilmez. K.14, K.17, K.19
- Eve sarımsak toplu halde asılırsa o eve nazar değmeyeceğine inanılır. K.32, K.127, K.128

- Sarımsak kabuğu ateşe atılmaz. K.32, K. 27, K. 56, K. 59, K. 151, K. 198, K.200, K.211
- Sarımsak kabuğu ayakaltına atılmaz. K.3, K.5, K.34, K.54, K.77, K.149

3.9.27. Soğan

- Ekilen soğanın çok fazla büyümesi, hayırsız bir iş olacağının habercisidir. Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41
- Bostana soğan ekerken gaz çıkarılırsa, o yıl soğanların acı olacağına inanılır. K.65, K.62, K.85, K.88, K.92
- Soğan kabuğu cinlerin yiyeceği olarak bilinir ve kabuğu ateşe atmanın uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 44, K.92, K.125
- K.130, K.147
- Kars'ta kısır kadın sütün içine soğan doğrayıp üç gün üst üste yerse, çocuğu olacağına inanılır. K.124, K.125, K.122, K.153
- Artvin'de yabani soğan yiyen kişinin, hafızasının çok güçlü olacağına inanılır. K.30, K.36, K.37
- Çıban olan yere pişirilmiş soğan sarılırsa, çıbanın patlayacağına ve yaranın iyileşeceğine inanılır. K.44, K.45, K.46
- Soğan ikiye ayrılıp üzerine çivi çakılır ve kırmızı bez bağlanırsa eve nazar değmeyeceğine inanılır. K.67, K.68

3.9.28. Süt

- Süte su karıştırmak büyük günahdır. K. 85, K.194, K.126, K.188
- Bu dünyada süte su karıştıran öteki dünya da süt ile suyu ayırmak zorunda kalacaktır. K.85
- İneğin ilk sütü sırtına birkaç damla dökülürse ineğin sakın ve uysal olacağına inanılır. K.32
- Yayla zamanı ilk süt ayak basılmayan bir taş dibine dökülürse, haneye bereket geleceğine inanılır. K.88
- Nazar değen ineğin sütü kesilir. K.58, K.63, K.64
- Komşuya verilen süte ateş atılır. K. 32, K.41
- Akşamüstü komşuya süt verilmez. K.58, K. 60, K.64, K.77, K.85

- Boş kova ile hayvanların içinden geçilirse ineğin sütü kesilir. K.3, K. 29, K.39, K.41, K.64, K.65, K.85, K.88, K.194, K.176, K.211, K.127, K.153
- İneğin memesinden sağılan kanlı süt ayak basılmayan yere dökülür. K.85, K.88
- Yoğurt mayalanacağı zaman süz karıştırılarak “muck muck” gibi sesler çıkarılırsa yoğurdun daha sert ve güzel olacağına inanılır. K.85

3.9.29. Taşlık

- Tavuk, kaz, ördek gibi hayvanların taşlıklarını yiyen kadının doğacak bebeğinin dudakları mor renkte olur. K.39

3.9.30. Turşu

- Gebe kadın turşu aşeriyorsa bebeğin kız olacağına inanılır. K. 4, K. 5, K. 27, K. 32, K.33, K.41, K. 62, K. 95, K. 128, K. 129, K. 177, K.172,
- Adetli kadın turşu kuramaz, uğursuzluk getirir. K. 85, K.86, K.88
- Lohusa kadına turşu yedirilmez, bebeği hastalanır. K. 85, K.86, K.92, K.92

3.9.31. Tuz

Tuzla ilgili olarak Aça (2013) “Türk halk inanışında, taş, ağaç, su gibi, tek başına kült mertebesine ulaşamamış olmakla birlikte daha çok büyüye, berekete, uğura yönelik bir anlam yüklenmiştir. Türk halk inanışında uğur, bereket, nazar kavramlarıyla iç içe girmiş bir nesnedir” (s. 94) der.

- Şiddetli yağmur veya dolu yağarsa tava üzerine tuz dökülerek dışarı konulmaktadır. Tuz eriyene kadar yağmurun ya da dolunun duracağına inanılmaktadır. K. 64, K.85, K. 90, K.127, K.151, K.152

Karapapak Türklerinde şiddetli yağan dolu halkı korkuttuğu için bunun bir ceza olduğunu ve Allah tarafından cezalandırıldıklarını düşünürler. Dolu yağarken halk dolunun durması için isli tavaya tuz koyarak dışarı koyarlar. Bazen de evin ilk çocuğu tuzu koynuna koyar ardından dışarıya serper. Bu şekilde duracağına inanılır. Kars ve Ardahan’da çokça yaşayan Karapapak Türkleri Artvin dâhil bütün bölgeye benzer inanışları yaymışlardır. Dolu yağarken tuzu kullanarak doluyu kesme, yağmura döndürme inanışı bölgenin tamamında bulunmaktadır.

Bölgede tuzun kutsallığı eskiden işgale gelen düşmana tuz ve ekmek sunmalarından anlaşılmaktadır. İşgal birlikleri geldi zaman köyden birkaç kişi ortaya çıkarak ekmek ve tuz uzatırlar. Ekmeği tuza banarak yerlerse, “burada yaşayan halka zarar verilmeyecek” denir. Eğer aksi bir görüşse sahipleri ekmek ve suyu getiren kişi öldürülür. K. 90, K.93

- Bu dünyada yere tuz döken kişilerin ahirette dökülen tuzları kirpikleriyle toplayacağına inanılmaktadır. K. 57, K.58, K.67, K.68
- Tuz okunarak ateşe atılırsa nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.32,K.88, K.95
- Okunan tuz hayvanlara yedirildiğinde hayvan üzerindeki nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.39, K. 85, K.127, K.128, K.176, K.178
- Tuza basmak günah sayılır. K. 64, K. 65, K.150, K. 152, K.183
- Gece evden dışarıya tuz verilmez; komşuya verilen tuz ile evin kısmetini ve bereketinin de verildiğine inanılır. K. 3, K. 13, K.47
- Tuz ile kül karıştırılarak çocuğun karnına sürülürse karın ağrısının geçeceğine inanılır. K. 32, K.39
- Yeni doğan bebekler tuzlanırsa büyüdüklerinde kokmayacağına inanılır. K.39, K. 85, K.127, K.128, K.176, K.178
- Tuz ve arpa okunarak bir kuyuya atılırsa eldeki siğillerin yok olacağına inanılır. K.32, K.95
- Ellerde kaç tane siğil varsa o kadar tuz parçası akan nehre atılır. Tuzlar eriyene kadar siğillerin kaybolacağına inanılır. K. 44 K.128
- Ateşe tuz atan kişi tuzun patlama sesini duymazsa elindeki siğillerin kaybolacağına inanılır. K.58, K.62
- Hamile kadının yüzüne habersizce tuz atılır. Kadın burnuna dokunursa kız, ağzına veya çenesine dokunursa bebeğin erkek olacağına inanılır. K. 32, K.47
- Genç kızlar üst üste üç gün yemekleri tuzlu yaparsa evlenmek istediklerini belirtirler. K. 23, K.24, K.25
- Mısır unundan yapılan ekmeğe tuzu çok atarak hamur yoğrulur. Elma büyüklüğünde parçalara ayırarak ekmek pişirip yiyen kişi, gece uykuda çok susar. Rüyasında kendisine çeşme başında su veren kişiyle eveleneceğine inanılır. K. 32, K. 34, K.68
- Hoçvan’da doğumdan sonra kadının başına tuz dökülür. K.176, K. 177, K. 178

- Misafirlığe gelen kişinin bir daha gelmesini istemeyen ev halkı, misafirin ayakkabısının içine tuz koyarsa, misafir bir daha gelmez. K.3
- Posof'ta çocuğun koltuk altlarına ve apış aralarına yanmasın diye tuz dökerler. K.171, K.172

3.9.32. Un

- Ölen kişinin cenazesi evden çıkarken kaldırılan yere bir tepsi un konur, daha sonra bir fakire verilir. Ölünün arkasından bir başka kişiyi götürmemesi için yapılmamaktadır. K. 82, K.83, K.188, K. 189
- Hıdırellez günü ambarlara tepsi içinde un koyulur. Unun üstü özellikle örtülmez. Sabah un üzerinde ayak izi varsa Hıdırellez'in akşam o eve geldiğine inanılır. K.55, K.58, K. 64, K. 150, K.152
- Un çuvalları boşaltılırken çok silkelenmez bereketin kaçacağına inanılır. K.181, K.184
- Ardanuç'ta unun içine ceviz koyulursa unun bereketli olacağına inanılır. K. 33, K.34
- Un yere dökülmez döken kişinin çarpılacağına inanılır. K. 85, K.92, K.95
- Şavşat Meydancık'ta damat evine gelen gelinin eli unun içine sokturulur. Elinin eve bereket getirmesi beklenir. K.44, K.45

3.9.33. Yoğurt

- Mayıs ayında yağan yağmur ile mayalanan yoğurtların daha sağlıklı olduğuna inanılır. K. 85, K. 86
- Yağan yağmurun altına tepsi koyularak alınan yağmur suyu belirli ölçülerde kullanılarak yoğurt mayalanır. On kiloluk bir kova içine iki kaşık yağmur suyu eklenir. Mayalanan yoğurdun bereketli olacağına taş gibi güzel ve lezzetli olacağına inanılır. K.39, K.41, K. 42
- Yoğurt, sabah atan çiğ (çişe) ile mayalandığında daha sağlıklı olduğuna inanılır. Yağmurun yağmadığı zamanlar bir tabak içine çırpılan otlardan dökülen damlacıklar ile mayalanır. K. 32, K.33, K.34, K. 40, K. 41

- Gökten düştüğüne inanılan süt taşları süt içine atılarak, yoğurt mayalanmaktadır. Süt taşıyla mayalanan yoğurdun bereketli olduğuna inanılmaktadır. K. 32, K.33, K.34, K.85
- Yoğurt arı vurması halinde iğnenin çıkarıldığı yere sürülürse, şişmeyeceğine ve ağrısını alacağına inanılır. K.58, K.59
- Yanan ele hemen yoğurt sürülür, yanığın su toplamayacağına inanılır. K. 85

3.9.34. Yumurta

- Astım hastalığı olan bir kişi kırk gün boyunca çiğ bildircin yumurtası yerse iyileşeceğine inanılır. K.95
- Meydancık'ta yeni doğan bebek kırk gün yumurtanın sarısı ile yıkanmaktadır. K.44, K.45, K.46
- Ardahan'da kadınların rahmine koyulan yumurta ile bebeğin cinsiyeti öğrenilmektedir. (Saltaş, 2014, s. 96)
- Sancısı olan bebeğin sancısı kesilsin diye yedi farklı renkte ip komşuya verilir ve komşunun bağladığı ipler yumurtaya bağlanarak bebeğin üzerinden atılır, bu şekilde sancının kesileceğine inanılır. K.3, K.4, K.5, K.85
- Kırkı çıkan bebek misafirlige gittiği evden yumurta ile çıkartılır. K.3
- Komşudan yumurta istenildiği zaman çift vermeye çalışılır. Tek yumurtanın uğursuzluk getireceğine inanılır. K.84, K.85, K.88
- Gebe kadın komşusunun kümesinden yumurta alırsa bebeğin gamzeli bir bebek olacağına inanılır. K.13, K.34
- Gebe kadın yumurtayı korda pişirerek yerse bebeğin gamzeli olacağına inanılır. K.62, K.63
- Ağlayan çocuklar hocalara okuyup dua yazması için yumurta götürülür. Dualı yumurta beşiğin üstüne bebeğin göreceği şekilde asılır. Bebek yumurtayı gördükçe sakinleşir ve rahat uyur. K.2, K.3
- Yedi adet fasulye ya da arpa tanesine dua okunur, yumurtanın beyazı çıkarılır, sarısının içine okunan arpa veya fasulye koyularak toprağa gömülür. Yumurtanın içinde çürüyen taneler gibi siğillerde çürüyerek dökülür. K.47, K.40

3.9.35. Zemzem Suyu

- Hamileyken zemzem suyu içen kişinin bebeği güzel ahlaklı olur. K.171, K.172, K.211,
- Hamileyken zemzem suyu içen kadının doğumu kolay olur. K.171, K.172, K.211,
- Ölmek üzere olan kişiye zemzem suyu içirilirse cennete gideceğine inanılır. K. 171
- Zemzem suyu içen kişinin ağzına içki vurmaması gerekir. K. 211, K.212

3.9.36. Zeytin

- Zeytin ile oruç açıldığı için kutsal sayılır ve çekirdeği yere atılmaz. Çekirdeğini yere atan kişilerin günaha gireceğine inanılır. K. 85, K.90, K.92
- Hamileyken siyah zeytin yiyen kadınların siyah gözlü bebeği olacağına inanılır. K.77, K.78
- Yeşil zeytin yiyen kadının renkli gözlü bebeği olacağına inanılır. K.77, K.78

3.9.37. Genel Olarak Yiyeceklerle İlgili İnanışlar

- Sabah elinden düşen lokmayı “kısmetimdir” diyerek yemek gerekir, Akşam elinden düşen lokmayı “kısmetten çıkmış” diyerek yememek gerekir. K.32
- Ayaküstü yemek yenmez, yiyen kişilerin fakirleşeceğine inanılır. K.85, K.88

3.9.38. Değerlendirme

Eski Türklerde doğada bulunan her şeyin bir ruhu olduğuna, bütün varlıkların özel güçleri olduğuna inanılmaktadır. Meyvelerin ve sebzelerin şekli, büyüme şekli, bunların çekirdekli olup olmaması, gibi birçok özellikleri onlara semboller yüklenmesine neden olmuştur. Aynı şey yenilen ve içilen her şey için geçerlidir. İslamiyet’ten önce ve sonra insanların anlamlar yüklediği ürünler yenilirken ve içilirken benzetildiği ya da simgelediği anlamından yararlanılmak istenir. Örneğin, elmanın, narın, yumurtanın, balığın, balkabağının doğurganlığı temsil etmesi ve bu ürünler yenirken bunlarda bulunan bu özelliğin kişiye temas büyüsü ile geçmesinin istenmesi eski Türk inançlarındanır.

Yiyecek ve içeceklerle ilgili inanışlar başlığı altında meyvelere, bitkilere, içeceklere taneli baklagillere, un tuz gibi ürünlere yer verilmeye çalışılmıştır. Bereketi bolluğu

temsil ettiği için etrafına farklı inanışların toplandığı ürünler gibi, uğurlu uğursuz olarak adlandırılan ürünlerde bulunmaktadır. Meyvelerin şekilleri, yetiştirme şartları, fiziki özellikleri bile meyveler üzerinde mistik güçler olduğunu düşündürmeye itmiştir. Toprağa düşen tohumun zamanla yeniden var olarak çoğalması, tek daldan yüzlerce taneli ürünlerin oluşması gibi özellikleriyle meyveler de halk arasında inanışların bir malzemesi olmuştur.

Geçmişten günümüze kadar her meyvenin simgelediği bir özelliği bulunmaktadır. Örneğin elma bolluk ve bereketi temsil ettiği gibi Anadolu'nun birçok yerinde doğurganlığı da temsil etmektedir. İncelediğimiz bölgede düğünlerde gelinin başın elma atılması, özellikle Kars, Ardahan Terekeme düğünlerin de yapılan şahın tepesine ve kollarına elma koyulması, kısmetinde olan kişiyi görmek için elma soyularak yastığın altına koyulması gibi özellikleriyle elmadan yeni evlenen kişilere uğur ve şans getirmesi, yeni haneye bolluk ve bereket vermesi, gelinlere doğurganlık özelliği vermesi beklenmektedir.

Nar çok taneli meyvelerden olduğu için yüzyıllardır hangi kültürde olursa olsun bereketin temsilcisi olarak yer bulmuştur. Tek kökten büyüyerek artan nar, araştırma bölgesinde bolluğun ve bereketin temsilidir. Yılbaşlarında özellikle ahırda hayvanların ayaklarının altına atılarak hayvanların yeni yıla döllenerek girmesi dilenir. Çocuğu olmayan kadınların yılbaşı geceleri çocuk sahibi olmak için nar yemeleri kadının narda bulunan doğurganlık ve çoğalma özelliğini almak istemesindendir. Hayvanlara ve insanlara tekten çoğalma, artma özelliğini vererek çoğalmaları istenir. Narın ve elmanın doğurganlık ve çoğalma gibi özelliklerinin kendilerine geçmesini isteyen kadınların yaptıkları eski Türk inançlarından temas büyüsünün içine girmektedir.

Bölgede doğurganlığı simgelediği için çocuğu olmayan kadınların tedavilerde kullandığı ve işe yarayacağına inandığı ürünlerin arasında balkabağı da vardır. Balkabağının tek bir tohum tanesinden büyüyerek içinde yüzlerce çekirdeği büyüten ve yeniden varoluş döngüsü içinde tohumlanma şansı bulan bu sebze ateşe konulduktan sonra üzerine kısır kadınların oturarak çocuk sahibi olmaya çalıştığı görölmüştür. Balkabağının çoğalma özelliğinin temas büyüsü ile kendisine geçmesini isteyen kadınların yaptığı uygulama eski Türk inançlarındadır.

Soğan içten dışa katmanları olan ve bir döngü içinde dışa doğru büyüyen tek kökten çoğalan bitkilerdendir. Merkezden aldığı güç ile dışa doğru büyüyen soğan çokluğu ve

bolluğu temsil etmektedir. (Şenesen R. , 2011, s. 216- 217) Kars'ta çocuğu olmayan kadınların soğan tüketmesi soğanda bulunan çoğalma özelliğinden yararlanma isteğindendir. Özellikle Çıldır'da soğana çivi çakılıp kırmızı kurdele ile bağlanması nazara karşı yapılan bir uygulamadır. Genellikle kötü ruhları kovmak için demir soğan ve kırmızı rengin seçilmesi, bir araya getirilerek yaptırım gücünün artırılması geleneği eski Türk inançlarındandır. Kırmızının ve demirin büyüsel gücünden yararlanmak istenmiştir.

Meyve ve sebzelerle ilgili inanışların şehirler arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Artvin'de tarımı yapılan mısır ile ilgili inanışların Kars ve Ardahan'da olmadığı aynı uygulamanın Kars ve Ardahan'da üretilen başka bir ürün olan arpa ve buğday ile yapıldığı görülmektedir. Bölgede diğ hediğı yaparken Artvin'de mısır kullanılırken diğerlerinde buğday kullanıldığı görülmektedir. Artvin'de yastık altına koyulan mısır tanelerinden sonra kısmetinde bulunan kişinin görülmesi de mısırla ilgili inanışların çeşitliliğini gösterir.

Sarımsak geçmişten günümüze kadar her kültürde kötü ruhları evden kovmak için kullanılmaktadır. Evlerde bağ halinde bulundurmak gerektiğı düşüncesi bölge genelinde vardır. Baklagillerden arpa, buğday, bulgur, pirinç ve mercimek gibi birçok ürün hayatın geçiş dönemlerinin hemen hemen hepsinde kullanılmaktadır. Düğünde gelinin başından saçı olarak saçılması, baba evinden çıkan gelinin ayakkabısına koyulan arpa ve buğdayın bolluk ve bereket getirmesi amacıyla ambarlara dökülmesi, gelinin oturacağı yere arpa ve buğday dökülmesi, bebeğın kırkını çıkarırken arpa, buğday, mısır, nohut gibi ürünlerin su içine atılarak kırk çıkarmasında kullanılması, diğ çıkarırken hedik yapımında kullanılması gibi birçok inanış bulunmaktadır. Baklagillerin hepsi bir taneden bin taneye dönüşen, tohum olarak toprağın bağına saklanan ardından kendi dönüşümünü tamamlayıp filizlenerek yeniden yeşeren, büyüyen, artan sonra tekrar tohuma dönüşen bir yeniden doğuş döngüsü içindedir. Bu özelliklere sahip olan ürünlerin gizli güçlere sahip olduğunun düşünülmesi ve hayatın her aşamasında kullanılması eski Türk inançlarındandır. Özellikle bu ürünlerin tanrılara saçı olarak sunulması geçmişten günümüze kadar gelen en belirgin uygulamadır.

Mitler incelendiğinde yumurtanın doğurganlık özelliğıyle ele alındığı, birçok tanrı ve yarı tanrıların yumurtadan çıktığı görülür. Destanlarda ise bazı kahramanların yumurtadan doğduğu, yumurta kabuklarından güneş, ay ve bulutların oluştuğı görülmektedir. Gökyüzünün ve yeryüzünün yumurtadan oluşarak katlara ayrıldığı hatta

insanların sihirle meydana getirilen yumurtadan çıktıkları söylenmektedir. Türk Mitolojisinde ise şaman olacak kişinin önceden bilindiği, daha dünyaya gelmeden ruhunun bir kartal tarafından dünyaya getirildi ve ağaç dalına yumurta içinde bırakıldığı söylenir. Kartalın kırmızı çam ağacına bıraktığı yumurtadan iyi şaman, gügen ağacının dalına bıraktığı yumurtadan kötü şamanın çıktığına inanılır. Yumurtadan çıkan bebek genellikle ağacın altında bulunan beşiğe düşerek dünya gelir (Karakaş, 2021, s. 32). Dünya mitolojisinde bu kadar önemli olan yumurtanın Kars, Ardahan ve Artvin illerinde de halk hekimliği, nazar, bereket, kısırlık ile ilgili inanışlar, doğum ve bebeğin büyüme aşamalarıyla ilgili inanışlarda sıkça yer alması kaçınılmazdır.

Ardahan'da kısır kadının rahmine yumurta koyulması, Artvin Meydancık'ta bebeğin doğduktan sonra kırk gün yumurtayla yıkanması, hasta çocuklara yumurta içirilmesi, bebeğin aylığının kalması durumunda kafasına yumurta ve keçi kılının sarılması, evden çıka bebeğe yumurta verilmesi, hamile kadının komşusunun kümesinden yumurta çalması, ağlayan bebeklere için kırk kapıdan ip alıp yumurtaya sarılarak beşiğine asılması gibi birçok inanış bölgede yumurtanın doğum ve doğumdan sonra ki aşamalarda bebeğin sağlığı için kullanılmasıyla ilgili inanışlar eski Türk inançlarının izlerinin göstermektedir. Yumurta halk hekimliği ile ilgili inanışlarda da karcımıza çıkmaktadır. Siğil (mecces) tedavilerinde yumurta içine koyulan fasulye veya tahıl ürünleri toprağa gömülür, yanıklarda yumurtanın sarısı yakılarak çıkarılan yağ kullanılır, kırılan kol ve bacak için yapılan alçada yumurta ve arpa unu kullanılır, astım hastalarına yumurta içirtilir. Varoluşu temsil eden yumurtanın doğurganlığı ve iyileştirici gücü araştırma sahamızda hala kullanılmaktadır.

Kutsal olan ekmek, un ve hamur ile ilgili inanışlarda bölgede kutsal sayılan saygısızlık yapılmaması gereken ürünlerdir. Un genellikle evin bolluk ve bereketini temsil ederken una karşı yapılan saygısızlık evin bereketini kaçırabilir. Geçiş aşamalarından ölüm sonrasında ölünün kaldırıldığı yere un koyulması ve evden götüreceği nasibin o un alacağı inanışı bulunmaktadır. Ayrıca sihri bir özelliği olan un ve un çuvalları Artvin'de yapılan damat bağlanmasında damadın çözülmesi için kullanılmaktadır. Undan hamur mayası evin kısmeti be bereketi olarak anıldığı için dışardan birine verilmemelidir. Düğünlerde geline damat evine girince kapı eşiğine ve ocak önüne hamur sürdürülür, gelinlerin çeyizine sandık içinde hamur koyulur. Habur mayası sürekli kararan ve artan,

arttıran olduğu için bolluğu ve bereketi temsil eder. Bu yüzden gelinlerin gittikleri yeni eve bolluk ve bereket götürmesi için çeyizde götürülür.

Tuz eski Türk inanışlarında bulunan yarı kült denilebilecek bir konumdadır. Kutsal olan tuz genellikle büyüsel işlemlerde ön plana çıkar ve halk inanışlarının her alanında kendine yer edinir. Halk meteorolojisinde şiddetli dolu yağarken isli tavaya tuz dökülerek dolunun altına koyulması, gökyüzünde bulunan tanrılara mesaj gönderme, saç verme eski Türk inançlarının kalıntılarından. Yere tuz dökenin ahirette kirpikleriyle toplayacağı inancı tuzun önemini gösterir. Tuz birçok büyüsel işlemde kullanılmaktadır. Nazara karşı ateşe tuz atılması, tuza dua okutularak hayvanlara verilmesi, bebeğin doğduktan sonra tuzlanması, halk hekimliği alanında tuz ile külün bebeğin karnına sürülmesi, siğil tedavisinde tuzun ateşe atılması, akan dereye tuz parçacıklarının atılması, arpa ile tuzun yumurta kabuğuna koyulması, kısmeti rüyada görmek için tuzlu ekmek yenilmesi, bebeğin cinsiyetini öğrenmek için hamile kadının yüzüne tuz atılması, doğumdan sonra kadının başından tuz dökülmesi, misafirin ayakkabısına tuz dökülmesi biri birçok inanın ve uygulamanın bölgede aktif olduğu, hayatın her alanında yaşatılmakta olduğu görülmektedir.

3.10. SAYILARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

3.10.1. İki Sayısı

- Gerdek odasında iki mum yakılır. Artvin/Şavşat K. 39, K. 40, K. 41
- Bir adet yumurta isteyen komşuya mutlaka iki adet yumurta verilir. Yumurtaların çift olması gerektiğine inanılır. K.84, K. 92, K. 174, K.211,

3.10.2. Üç Sayısı

- Tarladan toplanan sebzelerden ilki yenilmez, baştan üç kere çevrilerek “başımın gözümün sadakası” denilerek geri atılır. K.89, K.92
- Ölü için, üçüncü günün de mevlit okutularak yemek verilir. K. 70, K71, K. 182, K. 183, K.204, K.205
- İlkbaharda suya ilk kez giren kişi üç kez “Ağırlığım, kirliliğim, kelliğim, keçeliğim bu suya” derse o yılı sağlık içinde geçireceğine inanılır. Kars/Merkez K. 145, K.146, K.155

- Nazar değen bebeğe nazar duası okunur, okuyan kadın üç kez bebeğe üç kez yere el sürerek “nazarı yere” derse, nazar yere akar gider. Kars/Arpaçay K.138, K.148, K.149
- Kişinin bir kez hapşırması iyi sayılmadığı için üç kez hapşırmasının uğur getireceğine inanılır. Kars/Akyaka K.131, K.132, K.134
- Lohusa kadına verilecek ilk yemek üç kez kadına uzatılarak geri çekilir ve uzatan kişinin kendisi yer, lohusaya verilmez. Al karısının lokma ile kadının içine geçmesine engel olmak için yapılır. Ardahan/Posof K.169, K.171, K.172
- İki bebek bir araya gelince baskın olur. Basılan çocuk diğer çocuğun üzerine üç kez bastırıldığında baskın ortadan kalkar. K.32, K.85, K.127
- Cenaze defnedildikten sonra üç gün mezarın başında ateş yakılır. K. 110, K.11, K.164, K.220
- Gelinin beline bağlanan kurdele üç kez bağlanıp açılır. Üçüncüde bağlanarak gelin evden çıkarılır. K.84, K.85, K. 92, K.107, K.176
- Kız isteme merasiminde toy babası kızı üç kez Allah’ın emrini alarak ister. K.151, K. 152
- İmam nikâhı kıyılırken imam üç kez “Kabul ettin mi?” diye sorar. K.3, K. 5, K.21, K.47, K.65,
- Ölen kişinin kıyafetleri üçüncü gün yıkanır. K. 1, K.2, K.10, K.18, K. 20
- Ölünün kıyafetleri üçüncü gün dağıtılmaya başlanır. K. 1, K.2, K.10, K.18, K. 27, K.66, K.76, K.109
- Ölen kişinin ruhunun evde üç gün sinek ya da güvercin olarak gezdiğine inanılır. K. 88, K.92, K.93
- Üçayaklı olan sacayağının yağmuru ve doluyu durdurabileceğine inanılır. K. 85, K. 57, 58, K.152
- Hasta olan çocuklar ceviz ağacından yapılan sandığa koyularak üç kez kapağı açılıp kapatılır. K. 41, K.40
- Ağaç köklerinin arasından hasta olan bebek üç kez geçirilir. K.3, K.13, K.32, K. 33, K. 39
- Baskına uğrayan çocuk kilise kapısında üç kez gezdirilir. K.42, K.43
- Hasta çocuk köprüden geçirilirken üç kere ayakları köprüye bastırılır. K.4, K. 5 K.42, K. 43

- Et baskınına uğrayan bebek üç kez etin üzerine bastırılır. K.32, K.34, K.85
- Mum dökme işleminde mum suyun içine üç kez dökülür. Üç kez tekrarlanan işlemten sonra baskının sebebi anlaşılır. K.32, K.41, K.127
- Ölü baskınına uğrayan çocuk üç gün mezarlıktan getiren toprağa ayak bastırılır. K.148, K.153
- Bebek mezarlıktan getirilen toprağa üç kez bastırılır. K.85, K.88, K.136, K.137
- Ölü baskınına uğrayan bebek üç gün üst üste yıkanır. K.40, K.41
- Ölü baskına karşı bebekler tabut altından üç kez geçirilir. K.39
- Bebekler tabuta üç kez ayak bastırılır. K.39
- Farklı dinden olan kişinin mezarına bebek üç kez ayak bastırılır. Eve gelen hamile kadının karnına yeni doğan bebeğin ayakları üç kez bastırılır. K.122, K.123
- Eve getirilen hediyelerin üzerine bebeğin ayakları üç kez ayak bastırılarak baskın önlenir. K.35, K.11
- Bebeğin saçında bulunan konakların gitmesi için üç gün sabah ezanında saçına kuyruk yağı sürülür. K.92
- Bebeğin adı kulağa üç kez okunur. K.1, K.7, K.12, K.28, K.34, K.70, K.85, K.201, K.218
- Yastığın altına mısır tanelerinden üç gen yapan erkeğin üç gece içinde evleneceği kızı rüyasında göreceğine inanılır. K. 8, K.21, K.22
- Kına gecesinde kınanın üzerinde üç mum yakılır Artvin K. 13, K.15, K.27, K.39
- Ölen kişinin ardında hoca “hakkınızı helal ediyor musunuz?” sorusunu üç kez sorar. K.5, K. 46, K. 57, K.93, K.100, K.50, K.51, K.54
- Ölünün üçüncü gününde “can helvası” yapılır. Artvin K.25, K.26, K.28, K.29
- Ölünün arkasından yapılan ıskat işleminde “verdim kabul ettin mi?” sorusu üç kez sorulur. K.93, K.151, K.184, K.213
- Öten kargaya üç kez “hayır haber ver” denir. K.62, K.68
- Sancısı olan ineğin altından üç kez geçirilirse ineğin iyileşeceğine inanılır. K.88
- Gök gürlediğinde üç kez “sırtım taştan sert” diyen kişiyi yıldırım vurmaz. K. 57, K.59, K.65
- Nazara karşı okunan ya da içine ateş atılan su üç yudumda içilir. K.152

3.10.3. Dört Sayısı

- Bebeği baskın olan kadın bebeğin kilosunda olan eti dört yol ağzına gömer ve etin çürümesini bekler. K.13, K.41
- Kırk basan çocuk dört çarşamba üst üste mum eritilir. Kars/Akyaka K. 131, K.132, K.134, K.135
- Gerdek odasında dört mum yakılır. K.32, K.33

3.10.4. Beş Sayısı

- Kars Selim ilçesinde düğünlerde yapılan şahın beş dallı olarak yapıldığı görülmüştü. K.141

3.10.5. Yedi Sayısı

- Ölümün yedinci gününde mevlit okutularak, yemek verilir, helva yapılır. Ölen kişinin acısının azaltıldığına inanılır. K.2, K.50, K. 60, K.63, K.88, K.100, K.107, K.206
- Ayna kırılınca yedi sene uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 3, K.5, K.13, K.41
- Yerin yedi kat altının olduğuna inanılır. K.32, K.85
- Suyu girmeden önce yedi taş atılırsa, suda bulunan yılanların kişiye zarar vermeyeceğine inanılır. Artvin/Şavşat K.39, K.40
- Emeklemeye geç başlayan bebekler suyu akmayan kullanılmayan değirmenlerde çarka bağlanır ve yedi kez çark döndürülürse bebeğin yürüyeceğine inanılır. Artvin/Şavşat K. 39, K.40, K.41
- Yedi ayrı çeşmeden getirilen su ile banyo yapan kişinin kısmeti açılır. Kars/Merkez K.124, K.128
- Baskına uğrayan bebek için yere yedi demirden daire çizilir. Çocuk bu demirlerin üzerine bastırılır. Baskınının ortadan kalkacağına inanılır. K. 32, K.33, K.34
- Sancısı olan bebek için yedi ip yumurtaya sarılarak bebeğin üzerinden atılır. K. 162, K.172, K.173
- Baskına uğradığı için yürümeyen çocuklar yedi yol ayırımına götürülerek çilesi kesilir. K.32, K.31, K. 33

- Sancısı olan bebek için yedi renk ipe dua okunur ve düğümlenir. İpler bebeğin beşiğinin içine koyulur. K. 34, K. 41, K.40
- Çocuğu olmayan kadınlar yedi kurban adak adarlar. K. 85, K.95, K.176
- Çocuğu olmayan adamlar yedi yıl üst üste kurban keserler. K. 151, K.152
- Genç kız yedi gece yıldız sayarak konuşmadan uyursa evleneceğine inanılır. K.36, K.37, K38
- Caferiler de ölen kişi kefenlenirken vücudunun yedi yerine Kerbela'dan getiren toprak koyulur. K.147
- Terekemler düğünde yedi ya da dokuz kollu şah bezerler. K. 60, K. 150, K.551, K. 133, K.34
- Su içine yedi kor parçası atılır ve içilirse nazar değmez. K. 32, K.226
- Yedi kez üst üste uluyan hayvan uğursuzluk getirir. K.150, K.151, K.213
- Yedi parça ateş beşiğin altında ezilirse, bebeğe nazar değmez. K. K.23, K. 24, K.25
- Yeşil olan otların günde yedi kere silkelenerek temizlendiğine inanılır. K.85, K. 88
- Define arayanlar altınların yedi kulplu kazanda olduğuna inanılır. K. 150, K90, K.91
- Yedi renk ip düğümlenirse bebeğin rahat uyuyacağına inanılır. K. 76, K.77, K.78
- Lohusa kadın için yedi kapı eşiğinden yonga ve yedi çöplükten çöp yakılarak kadın tütsülenir Artvin/Yusufeli K.49, K.48
- Yedi evden alınan mum ile bebeğe mum dökülür. K.23, K. 24, K32, K.127, K. 128, K. 29
- Al kızından bir nesne ya da tövbe sözü alan kişinin yedi sülalesine al kızı dokunmaz. K. 85, K.88, K.92
- Gökkuşağının yedi rengi gökyüzünün yedi katını işaret eder. K.60, K. 80, K.92, K.93
- Gökyüzünde yedi başlı bir canavarın olduğuna inanılır. K.85, K.88
- Nazar değen bebek yedi dul kadına okutulur. K.57, K.58, K.85, K.88, K.175
- Karı kocayı ayırmak için sabuna yedi iğne batırılarak büyü yapılmaktadır. K.1, K.3, K.7, K. 13, K. 18, K. 23, K. 28, K.32

- Nevruz suyu güğümde yedi gün bekletilir ve akıl sağlığı yerinde olmayan kişiler bu su ile yıkanırsa iyileşeceğine inanılır. K.52, K.60, K. 61, K. 62, K. 151, K. 152

3.10.6. Dokuz Sayısı

İslamiyet'ten önce Türk inançlarında kutsal sayılan ve anlamlar yüklenen sayılardan biri olan dokuz sayısı etrafında birçok inanış toplanmıştır. Günümüzde önem atfedilen bu sayının geçmişte yüklendiği anlamlar çok önemlidir. Eski Türklerde şamanları giydiği kıyafetlerde bulunan araç ve gereçler belirli sayılarda olurdu. Şamanı kötülüklerden koruyan bu elbiselerde ki araç geçerlerde şamanın yardımcı mistik güçlerin yüklendiği semboller bulunmaktadır. Şamanların omuzlarında dokuz ok ve yay sembolü bulunmaktadır. Türk hakanlarının hâkimiyet alameti olarak kullanılan davul ve tuğlar dokuz tane olduğu bilinmektedir. Ergenekon Destanı'nda da dokuz sayısı "Dokuz Oğuz" adı ile bir isim olarak yer almaktadır. Manas Destanı'nda sık sık rastladığımız dokuz sayısı Dede Korkut'ta da "Doğduğunda dokuz erkek deve kestiğim oğul" "Dokuz çoban" gibi ifadelerle görülmektedir.

- Kısmetini rüyasında görmek isteyen gençler, dokuz gece art arda dokuz yıldız sayarlar. Dokuz kez İhlas süresini okuyarak konuşmadan yatarlar. O gece rüyalarında kısmetlerini göreceklerine inanılır. K. 26, K. 27, K. 37, K. 38,
- Yeni evlenen kişinin elinden alınan sigaraya dokuz kez dua okunur, yastığın altına koyulursa sevgili rüyada görülür. K. 26, K. 27, K. 37, K. 38
- Mezarlıkta ölünün üstü dokuz parça mertek ile kapatılır. K. 50, K.69, K.70, K.72, K. 86, K.81, K.207, K. 201, K. 184, K.211, K.212, K.213
- Lohusa kadının kucağına bebeği verilmeden önce dokuz kez bebek anne etrafında gezdirilir. K.171, K.172
- Her türlü kaza belayı sağlıkla atlatan kişiye “dokuz canlı” denir. K. K.52, K.55
- Kedinin dokuz canlı olduğuna inanılır ve kedi öldüren kişinin dokuz cami yaptırması gerektiğine inanılır. K. 84, K.85, K.86, K.87, K.88
- Leyleklerin mart ayında “sekize gelmem dokuza kalmam” dedikleri ve o tarihte geldiklerine inanılır. K.68, K.62, K. 150

3.10.7. On Beş Sayısı

Artvin’de baskına uğrayan bebekler on beş adet at nalına bastırılarak, yıkanır. Baskına uğrayan bebeklerin demir üzerinde yıkanması sonucu hastalıklarının geçeceğine inanırlar. K.2, K.13, K. 24, K.29, K. 30, K.32

3.10.8. Kırk Sayısı

- Ölen kişinin kırkında burnunun düşeceğine inanılır. K.52, K 53, K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K. 176, K.113, 151, K.112
- Ölen kişinin kırkında mevlit okutularak yemekler verilir. K.52, K 53, K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K. 176, K.113, 151, K.112
- Kırk gün hoca mezarlığı giderek hatım okur. K.52, K 53, K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K. 176, K.113, 151, K.112
- Alevilerde dede kırk gün boyunca mezarlığı gider ve bir ipe düğüm atar, kırkinci düğümde ip mezarlığı gömülür. K.216, K. 217, K. 219, K. 221, K.223
- Doğum yapan kadın kırk gün olmadan dışarı çıkmaz, çıkarsa yağmur yağacağına inanılır. K. 52, K. 57, K. 58, K. 64, K. 65, K. 88, K. 92, K. 176, K. 211
- Doğum yaptığı kırk gün olmadan misafirliğe giden kadının, gittiği evi fareler basar. K.84, K.85, K.88
- Kırkı çıkmayan kadın kirli sayılır mutfığa, kilere ve ambara giremez. K. 32, K. 64, K65, K. 84, K. 85, K.88
- Doğum yapan kadının kırk gün mezarı açık kalır derler. K. 84, K. 85, K.88, K.92, K.95, K. 177, K. 188
- Bebeklerin kırkı çıkarken kırk arpaya, buğdaya, mısıra, fındığa dua okunur ve suyun içine atılır. Bebek ve anne bu su ile yıkanır. K. 23, K. 32, K.39, K. 40, K. 55, K. 57, K. 63, K. 65, K.85, K.145, K156, K.153, K.154
- Kırk çıkarmada kırk taşla dua okunarak suya atılır. K. 23, K. 32, K.39, K. 40, K. 55, K. 57, K. 63, K. 65, K.85, K.145, K156, K.153, K.154
- Bebeğin gözleri kırk gün açılmaz. K.85, K.88
- Bebeklerin üzerine kırk gün sarı vala örtülür. 55, K. 57, K. 63, K. 65, K.85
- Kırk gün oluncaya kadar ölen kişinin ardından her Cuma helva pişirilir. Artvin/Yusufeli K.48, K.49,

- Ölen kişinin evinde ve yakın akrabalarında 40 gün televizyon, radyo vb. araçlar açılmaz. K.27, K.28, K.56, K.98, K. 100, K.153, K.135
- Ölünün ruhunun kırk gün evde dolaştığına inanılır. K. 89, K.90, K.91, K.92, K.93
- Bir şeyi kırk kez dillendirirsen gerçekleşir. K. 32, K.39, K. 41, K.58, K. 59, K. 65, K. 67, K.88, K.149, K.153, K.154, K.214
- Dünyanın yedi günde yaratıldığına inanılır. K. 151, K.152
- Nevruz suyuna kırk erkek dul ile kırk kadın dul adı sayılır hastanın üzerine dökülürse iyileşir. K. 58, K.150, K.151, K.152
- Kırk kez üst üste cuma günleri çamaşır yıkayan kişinin öleceğine inanılır. K.57, K.58, K.62

3.10.9. Kırk Bir Sayısı

- Bebek görmeye gelen misafirler bebeğe nazar değmemesi için “kırk bir kere maşallah” derler. K.32, K.23, K.24, K.39, K.41, K.63, K.74
- Yeni alınan eşyalar için “kırk bir kere maşallah” denir. K. 59, K. 65, K. 67, K.88, K.149, K.153

3.10.10. Elli İki Sayısı

- Ölen kişinin elli ikinci gününde diğer günlerde olduğu gibi mevlit okutularak yemek yapılır. K.52, K. 53, K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K. 176, K.113, 151, K.112
- Elli ikisinde ölen kişi için “et kemikten ayrılıyor” denir. K.52, K. 53, K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K. 176, K.113, 151, K.112
- Ölünün elli ikisinde helva yapılır, tatlı helvanın acılarını dindireceğine inanılır. K.62, K.85, K.88, K.95, K. 96, K.106, K.211, K.212, K.213, K.227

3.10.11.Değerlendirme

Bütün inançlarda sayıların büyü yapılında üstlendiği görev büyüktür. Büyüsel işlemlerde bir pratiğin bir işlemin kabul görmesi, o uygulamanın belli sayıda yapılması gerekmektedir. İstenilen sayıda yapılmayan veya söylenmeyen pratikler gerçekleşmez ve başarısız olunur. Başarısızlığın nedeni de gerekli sayıda yapılmaması gösterilir. Hemen hemen her batıl inancın ve pratiğin temelinde sayı değerleri vardır. Üç kez bir şeyin

altından geçmek, üç kez tükürmek, yedi kez okumak, üç gece banyo yapmak, yedi kapıdan ekmek almak, dört yol ağzına gömmek gibi işlemlerin hepsi sayıların büyüsel gücünü göstermektedir (Örnek, 1971, s. 147)

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde derlenen sayılarla ilgili inanışlarda genellikle 2,3,9,40,41,52 gibi sayılarla etrafında toplanan inanç ve pratiklere rastlanmıştır. Eski Türk inançlarında da 3,7,9,40,41 ve 99 gibi rakamların etrafında büyüsel ve mistik güçlerin oluştuğuna inanılmaktadır.

Tarlanın ilk mahsulünün baştan üç kez çevrilip atılması, baharda ilk kez suya girenin üç kez “ağırlığım, kirliliğim, kelliğim bu suya” demesi, nazar için duanın üç kez okunup ellerin üç kez yere sürülmesi, lohusaya verilecek ilk yemeğin üç kez uzatılıp geri çekilmesi, baskına uğrayan çocuğun neyden etkilendiyse onun üstüne üç kez bastırılması, gelinin beline kurdelenin üç kez dolandırılması, ölü kıyafetlerinin üçüncü gün yıkaması, ölü yemeğinin üçüncü gün verilmesi, mum dökerken üç damla damlatılması ve üç kez tekrarlanması, bebek köprüden geçirilirken ayaklarının üç kez köprüye bastırılması, üçayaklı olan sacayağının doluyu durduracağına inanılması, üç gün sabah ezanında çocukların yıkatılması, kına gecesinde üç mum yakılması, nazara karşı okunan suyun üç yudumda içilmesi gibi inanış ve pratiklerin hepsi üç sayısının mistik gücünden yararlanmak yapılmaktadır. Eski Türk inançlarının etkisinin görüldüğü bölgede rakamların ve rakamlara yüklenen büyüsel gücün varlığı fazladır.

Dört yol ağzına gömmek gibi bir pratiğin bulunduğu dört sayının etrafında toplanan çok fazla inanış yoktur.

Yedi sayısı etrafına toplanan inanışlarda oldukça fazladır. Ölünün yedisinde yemek yerilmesi, kırılan aynanın yedi yıl uğursuzluk getirmesi, suya girmeden yedi taş suya atılırsa su içinde yılanların dokunmayacağı inanışı, yedi ayrı çeşmeden alınan suyun kısmet açacağı inanışı, sancı için yedi renk ipe dua okutulması, yedi gece yıldız sayıp konuşmadan uyuma inanışı, çocuk sahibi olmak için yedi sene kurban kesme, konuşmayan çocuğun yedi yol ayırımında çilesinin kesilmesi, yürüyemeyen çocukları değirmen çarkında yedi kez döndürülmesi, baskının sebebini anlamak için yedi evden alınan mumla bebeğe mum dökme inanışı, al kızını yakalayan kişinin yedi nesline yedi kez tövbe ettirmesi inanışı, nazara karşı yedi dul kadına dua okutulması, gökyüzünde yedi başlı ejderhanın olması gibi yedi ile ilgili inanış ve pratiklerin genellikle kişilerin

kendilerini veya ailelerinin kötü düşünce, kötü göz veya kötü varlıklara karşı korumak için yedi sayısının etrafında oluşturdıkları büyüsel ritüellerdir.

Türklerde kutsal sayılan ve etrafında inanışlar yumağı oluşturulan sayılardan biri de "dokuz" sayısıdır. Altay Yaratılış Destanı'na göre Tanrı yerden "dokuz dallı" bir ağaç büyüterek her dalın altında bir insan yaratmıştır. Bunlar dokuz insan daha sonraki insanların ataları olmuştur. Kars ve Ardahan'ın Çıldır ilçesinde yaşayan Terekemeler düğünlerinde şah kaldırma yapmaktadırlar. Ağaçtan yapılan ve dokuz kollu olan bu şahın her dalı ayrı ayrı süslenerek başlarına elma takılır. Elmanın doğurganlığı temsil etmesi, düğünlerde gelin ve damadın çocuk sahibi olması için şaha takılması eski Türk inancının devamıdır.

Artvin'de derlenen ve on beş at nalı üzerine bastırılan ve yıkanan bebeğin baskından kurtulacağı inanışı daha çok demir kültürü üzerine toplanan bir inanış gibi görünmektedir.

Kırk sayısı ilk çağlardan bu yana kutsallık yüklenen İslamiyet'ten önce de İslamiyet'ten sonra da karşımıza birçok kez çıkan bir sayıdır. Kuran-ı Kerim'de de birçok kez karşılaştığımız bu sayı bölgede her alanla ilgili inanışlarda karşımıza çıkmıştır. Geçiş aşamalarında bebeğin ve annenin kırk gün kötülüklerden korunması, lohusaya kırklı denilmesi, kötü ruhların bebeğe ve anneye zarar vermemesi için kırk gün lohusanın odasında bıçak, makas, ateş, iğne vb. araçlar bulundurulması, lohusanın mezarının kırk gün açık kaldığı inancı, kırklama işleminde kırk taşla dua okunması gibi birçok uygulamada kırk sayısının kullanıldığı görülmektedir. Ölüm aşamasında ise; ölünün kırkının okutulması, kırkında burnunun düştüğü inanışı, Alevilerde kırk gün mezara giderek ipe kırk düğüm atılması, kırk gün yas tutulması, ruhun kırk gün evde dolaştığı inanışı gibi inanışlar eski Türk inançlarının kalıntılarıdır.

3.11. HAFTANIN GÜNLERİYLE İLGİLİ İNANIŞLAR

İslamiyet'in kabulü ile günlük hayatın, davranışların, sayıların, renklerin olduğu gibi günlerin anlamları ve önemleri de değişmiştir. Günlerin anlam ve önemleri İslamiyet ile yeniden şekillenmiş ve değişmiştir. Ahmed bin Hanbel'den rivayet edilen bir hadise göre 'Allah dünyayı yedi günde yaratmıştır.' Buna göre Allah, "Cumartesi günü toprağı, pazar günü dağları, pazartesi günü ağaçları, salı günü kötülükleri, çarşamba günü nuru, perşembe günü hayvanları ve cuma günü de Hz. Âdem'i (insanı) yaratmıştır." (Tek, 2019, s. 149)

3.11.1. Pazartesi

- Pazartesi günlerin efendisi olarak görülür. Haftanın ilk günü olarak seçilmesinin sebebi bu yüzdendir. K.52, K. 93, K.106
- Peygamber efendimiz dünyaya pazartesi günü geldiği için mübarek gün olarak sayılmaktadır. K. 52, K.93, K.151
- Pazartesi günü doğan bebeklere peygamber efendimizin isimlerinden verilir. Bebek kız ise; Hatice ve Fatma adı konur. K.152, K.135, K.137
- Yusufeli’nde pazartesi mübarek gün sayılmaktadır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Kars’ta Karapapaklar tarafından yapılan koç katımı özellikle pazartesi ve cuma günleri yapılmaktadır. Hayvanlara uğur getireceği, daha fazla hayvanın gebe kalacağına inanılır. K.126, K.127, K.153, K.154
- Çıldır’da pazartesi günü çamaşır yıkamak, sabun ezmek doğru bulunmaz. K. 52, K.57, K.64, K.65
- Ev temizliği genellikle pazartesi günü yapılmaktadır (Çıldır). K.55

3.11.2. Salı

- Salı günü uğursuz gün sayılır. (Artvin) K.40
- Murgul’da salı günü yeni işlere başlamamak gerekir eğer başlanırsa işin hayırla sonuçlanmayacağına inanılır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 97)
- Bölgede “salı günü sallanır” diye bir söz bulunmaktadır. K.84, K.114, K. 213, K.123
- Kars ve Ardahan’da nevrüz zamanı salı günleri mezarlık ziyaretleri yapılmaktadır. K.50, K.52, K.57, K. 151, K.152, K. 124, K. 126, K.153
- Çıldır’da salı günü doğan bebeklerin büyüncü şehit olacaklarına inanılır. K.152
- Çıldır ilçesinde yerli halk salı günü bir işe başlamanın uğur getireceğine inanırken, ilçede yoğun halde bulunan Terekeme halkı ise; Salı günü bir işe başlamayı doğru bulmaz uğursuzluk getireceğine inanılır. K.57, K.58, K.151, K.151
- Çıldır’da salı günü ağzı açılan çuval, kova, güveç ve peynir tulumlarının bereketli olacağına inanılır. Un çuvallarının ağzı açılır, peynir tulumlarının ağzı açılır, yağ küplerinin ağzı açık bırakılır, salı günü hepsinin içine bolluk bereket dolacağına inanılır. K.52, K.151, K.152

- Ardanuç'ta salı günü yola çıkılmaz, çıkılırsa kişinin başına kaza geleceğine inanılır. K. 33
- Salı günü tırnak kesmek günah sayılır. K. 228
- Salı günü tek gün olarak bilinir ve salı günü halı dokuyanlar halıyı bitirmez, uğursuzluk getirir. (Kars) K. 145, K. 146

3.11.3. Çarşamba

- Çıldır'da çarşamba günü için uğurlu ya da uğursuz gibi bir görüş bulunmamaktadır. Çarşamba günü için kendi halinde bir gün denir, ancak yine de bazı işlerin yapılmasını doğru bulmazlar. K. 64, K. 65, K.228
- Çıldır'da nazar değen bebekler çarşamba günleri kimsesiz, yıkık mezarlıklarda yıkanır, nazarın ortadan kalkacağına inanılır. K.58, K.152
- Anneler yeni doğan bebeklerini çarşamba günü yıkamaktan kaçınırlar. Çocuğa iyi gelmeyeceği düşünülür. K. 228
- Çarşamba günleri tavuk alınıp satılmaz ve kesilmez, uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 3, K. 13, K. 23
- Kars'ta ise Nevruz öncesinde, yılın son çarşambasında misafir ağırlamanın eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır. K. 144, K. 153, K.154
- Baskına uğrayan çocuk için mum dökme işlemi çarşamba günleri yapılmaktadır. (Kars) K.127, K. 128
- Geç yürüyen çocukların ayakları çözülsün diye yapılan ekmek ve ip kesme uygulaması çarşamba günleri yapılmaktadır. K.122, K. 123, K.134
- Çıldır'da çarşamba günü tırnak kesmek günahıdır. K. 67, K.68

3.11.4. Perşembe

- Bölgede perşembe günü mübarek gün sayılmaktadır. "cuma akşamı" olarak da adlandırılan perşembe günleri yapılan ibadetlerin daha hayırlı olacağına inanılır. K.4, K.7, K. 9, K.23, K30, K.41, K.52, K.84, K.92, K. 103, K. 113, K. 175, K.176, K.201, K. 214
- Cuma günü oruç tutulacaksa perşembe günü başlamak gerektiğine inanılır. K.32 K.152 K.228

- Ölen kişi için mevlit okutulacaksa cuma günü okutulur ama helvası perşembeden yapılır, kokusu ölünün ruhuna gitsin diye. K. 130, K.138, K.139
- Perşembe günleri evlerde kokulu yemekler yapılır, çıkan kokuların ölülerin ruhuna altın tepsi içinde yemek olarak gittiğine inanılır. K.85, K.86, K.88, K.92, K.95
- Perşembe ve cuma günleri yemek yapılmayan evlerde yamam ateşe yağ atılarak koku çıkması sağlanır, o evden çıkan ruhların bacada yemek beklediğine inanılır. K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.92, K.95, K.171 K.172
- Ölülerin perşembe gününde ailesinden hayır, hayrat ve Fatiha belediğine inanılır. K.82, K.83, K.85, K.86, K.88, K.92, K.95, K.17 K.172
- Şavşat'ta perşembe günleri o evden çıkan ölülerin akşam olunca tekrar eve geldiğine inanılır. K.39, K.40, K.41
- Kars ve Ardahan'da Nevruz zamanı perşembe günleri halk mezarlık ziyareti yaparlar. K.121, 147, K.150, K.151, K.152, K.153
- Perşembe günü yapılan mezar ziyaretlerinde sevap kazanılır. K.85, K.86, K.88, K.92, K.95, K.151, K.176, K. 209, K. 210
- Perşembe günü yapılan mezar ziyaretlerinde ölülerin kalkarak gelenleri gördüğüne inanılır. (Artvin) K.47, K.41
- Kars'ta ölen kişinin kıyafetleri yıkanır, perşembe günleri önlerine koyarak ağlarlar. K.143 K.144

3.11.5. Cuma

Müslümanlıkta gece ve gündüzün sıralaması çok önemlidir. İlk başta gece gelmektedir daha sonra gündüz gelir. Perşembe gününe cuma akşamı denilmesi, Perşembe akşam ezanından sonra cuma günün başlamasındandır. Bölgede perşembe gecesine cuma akşamı ifadesi kullanılmaktadır. (Başak & Esen, 2020, s. 146)

- Cuma günü günler içinde en hayırlısı olarak kabul edilir ve o şekilde davranılır. K.2, K.8, K.90, K.103, K.113, K.207, K.214
- Hz. Âdem'e Allah tarafından cuma günü ruh üflendiği için Müslümanların bayramı olarak kabul edilir. K.85, K.92, K.152

- Cuma günleri işlere ara vermek gerekir. Aralıksız işlerini yapan kişilerin kazançlarının ve kısmetlerinin kapanacağına inanılır. K.93
- Cuma günü kadınların özellikle dikkat ettikleri bazı ev işleri vardır. Yorgan kaplamak ve evden dışarı hamur mayası vermek gibi işlemler cuma günü yapılmaz uğursuzluk getireceğine inanılır. K.29, K.32, K.39, K.41, K.44
- Yayla zamanı yaylada yaşayan kişiler cuma günleri evden süt, yağ, peynir, tarzı şeyler vermezler. Bunun bereketi kaçıracağına inanılır. K. 84, K.88
- Cuma günü ardıc ağacı ile pişi veya ekmek pişirilir, kokusu çevreye yayılırsa sevap kazanılacağına inanılır. K.59
- Cuma günü yağlı yemek yaparak kokunun yayılmasını sağlamanın sevap olacağına inanılır. K.85, K.95, K.119, K. 172
- Cuma günleri saç yakılmaz. Yakılan saçın kokusu göklere çıkacağına bununda uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 13, K.23
- Cuma akşamı soğan, sarımsak tarzı kokan ve cinlerin sahiplendiği yiyecekler yenilmez. Murgul/Başköy. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 108)
- Cuma günleri sabun ezilmez, çamaşır yıkanmaz, yıkayanların öleceğine inanılır. (Murgul/Başköy) (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 108)
- Cuma günü maya ezilmez. Maya eski hamurdan olduğu için ekmek pişirilmez ve pişirenin günaha girdiğine inanılır. (Murgul/Başköy) (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Cuma günü yola çıkılmaz; işlerin ters giderek kötü sonuçları olacağına inanılır. K. 1, K.3, K.33
- Cuma günü bebeği ölen kadınlar yün eğirmez, örgü örmezler, cuma günleri ölen çocukların ruhları anne kucağında oturmak için gelirlermiş. Anne elindeki sivri aletlerle bebeğinin canını acıtmamak için eline almazmış. K.39, K.40
- Cuma günü sobanın külü dışarı dökülmesi uğursuzluktur. K.115
- Cuma günü hamur yoğrulmaz. K.64, K.65, K.66
- Eskiden düğünler cuma günü yapılırdı. Cuma günü yapılan evliliğin uzun süreceğine inanılır. Ardahan/Posof K.163, K. 164, K.167
- Kırk cuma art arda çamaşır yıkayan kişinin öleceğine inanılmaktadır. K. 92, K.95, K.34

- Ekmek baskınına uğrayan çocuk cuma günü pişen ekmek ve su ile yıkanırsa bebeğin baskından kurtulacağına inanılır. K.32, K.33
- Çıldır'da tırnaklar cuma günü kesilir, diğer günler kesilince uğursuz sayılmaktadır.
- Cuma günü öğleden önce tırnağını kesen kişinin zengin olacağına mal mülk sahibi olacağına inanılır. K.57, K.58, K.85, K.95, K.113, K.211, K.228
- Yeni alınan elbiseler ilk olarak cuma günü giyilmelidir. Ardahan/Çıldır K.50, K.52, K.64, K.65

3.11.6. Cumartesi

- Cumartesi günü için bölgede herhangi bir inanış bulunmamaktadır. Yapılan saha çalışmasında sıradan bir gün olarak görüldüğü için uğurlu ya da uğursuz sayılmamıştır.
- Çıldır'da Cumartesi gününün Musevilerin ibadet günü olduğu, Yahudi gibi görünmemek için de yöre halkının kendiişlerine yoğunlaşarak günü bitirdikleri söylenmektedir. K.52, K.57, K.151

3.11.7. Pazar

- Pazar günü kadınların saç yıkamasının uğursuzluk getireceğine inanılır. K.32, K.33
- Hristiyanların ibadet günü olduğu için yöre halkı kendiişleriyle ilgilenir ve günlerini bitirirler. K.52, K.151

3.11.8. Değerlendirme

Bölgede yapılan çalışmada günlerle ilgili inanışlarda genel olarak pazartesi, perşembe ve cuma günleri önemli görülür. Bir işe başlarken hayırlı olması için bu üç günden biri seçilir. Haftanın ilk günü olan pazartesi İslami değerler içinde önemli kılınmıştır. Birçok önemli hadisenin pazartesi günü meydana gelmesi, Müslümanlar için önemini arttırmıştır. Günlerin efendisi ilan edilerek başlanacak yeni işler için pazartesi günü tercih edilmiştir.

Salı günü sallanır, uğursuzdur, yeni bir işe başlanmaz, yolculuğa çıkılmaz, halı dokumaya başlanmaz, tırnak kesilmez, bebekler yıkanmaz, bugünde doğan bebeklerin

şehit düşeceği gibi birçok olumsuz inanış bulunmaktadır. Bütün bu olumsuzluklar içinde Çıldır'da yaşayan yerli halk salı gününü ağzı açılan peynir kovaları, un çuvalları ve küplerin içine bereket olacağına inanmaktadır.

Bölgede bazı işler için özellikle çarşamba günü seçilirken bazı işlemler özellikle bu günde yapılmaz. Salı gününde olduğu gibi çarşamba gününde de bebekler yıkanmamaya çalışılmaktadır. Tırnak kesilmez ve özellikle Artvin'de çarşamba günleri tavuk alınıp satılmaz. Yapılması için özellikle çarşamba gününün beklenildiği baskına uğrayan bebeklerin tedavilerinde suya mum dökme, geç yürüyen çocuk için su ve ekmek kesme, nazarı ortadan kaldırmak için kimsesiz mezarda bebeği yıkama gibi işlemler özellikle çarşamba günlerinde yapılmaktadır. Kars'ta Nevruz zamanı çarşamba günü misafir çağırmanın eve bolluk ve bereket getireceği inancı farklıdır.

Perşembe günü cumadan önceki gün olduğu içi genellikle “Cuma akşamı” olarak adlandırılır. İslami değerler eşliğinde genellikle ölüm aşamasıyla ilgili her türlü uygulamanın yapılamayı tercih edildiği gündür. Mevlit okumak için, oruç tutmak için, ölen kişilerin ruhlarına yemek yapmak için, evden güzel kokular çıkması için ateşe saçılma gibi birçok uygulamanın yapımı perşembe günü gerçekleşmektedir.

Müslüman âleminin bayramı olarak kabul edilen Cuma gününde bazı işlerin yapımı uğur getirirken bazı işlerin yapılmasından kaçınılmaktadır. Cuma günü evin bereketini simgeleyen şeyler dışarı verilmez. Hamur mayası, ateş, süt ve süt ürünleri bereketi ve bolluğu temsil eden ürünler ile ocak kültürünün bir parçası olarak evi kötülüklerden koruyan ateşin dışarı verilmesi doğru bulunmaz. Diğer günlerde yapılması uğursuz sayılan işlerin bugün yapılması kişiye uğur, şans ve zenginlik getireceğine inanılır.

3.12. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.12.1. Koç Katımı

Kars ve Ardahan'da “koç katımı” bayram havası eşliğinde kutlanan özel bir gündür. Çıldır'da Ekim ayının ilk haftası, Kars'ta Ekim ayının son haftası Kasım ayının ilk haftası gibi kutlanmaktadır. Koç katımı günün de ayrı iki sürü olan koç ve koyun birbirine karıştırılır. Tahmini olarak koyunların hangi tarihte otlamaya çıkabilecekleri ve hangi tarihte doğum yapacakları belli olur. Koç katımı gününde koç sahipleri evlerinde birtakım hazırlıklar yapmaktadır. Bu hazırlıkların başında koçu süslemek gelir. Koçların boynuzlarına kızımızı kurdele ile bağlanır. İpe geçirilen meyve ve çerezler koçun

boynuzlarına asılır. Kars'ta "koç bezeği" denilen renkli örgüler hazırlanır. Köylünün anlaştığı gün koçlar ve koyunlar çayırılık bir alanda karıştırılır. K.50, K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129, K.140, K.151, K. 152

- Cuma ve pazartesi günleri uğurlu sayıldığı için genellikle bu günler tercih edilir. Koyun sahipleri evlerde kete, pişi, bulgur pilavı, ayran ve meyve hazırlayarak şenliğin olduğu yere getirir. Hazırlanan yemeklerin evlere bolluk ve bereket getireceğine inanılır. K.50, K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129 K.140, K.151, K. 152
- Koçlar meydana getirilirken davul zurna çalar ve koçların önünde oyunlar oynanır. Getirilen yemekler meydana yenir, çobanların heybeleri yemeklerle doldurulur. Çobanlar sürüyü alıp götürür. K.50, K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129 K.140, K.151, K.152
- Koyunlar meydana getirilirken, içlerinden geçmek ve koyunu ikiye bölmek uğursuzluk sayıldığı için dikkat edilir ve koyun ikiye bölünmez. (Kars) K.132, K.133, K.122, K.129 K.140
- Koç katımından sonra koyun sahiplerinin evinden komşulara ateş ve tuz verilmez. Koyunların erken doğum yaparak kuzulara zarar vereceğine inanılır. (Kars) K.135, K.130, K.138, K.148, K.149, K.153
- Bölgede yaygın olan bir inanışta döllenme zamanı hayvanların içinden boş kova ile geçilmemelidir. Büyük baş hayvanlar içinde geçerli olan bu inanış koç katımından sonra koyunlar içinde geçerlidir. Komşular boş kova ile bir başkasının koyun sürüsünün önünden, içinden geçmemelidir. Koyunların kuzularının zarar göreceğine evin bereketinin kaçacağına inanılır. K.50, K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129 K.140, K.151, K.152
- Koç katımı sabahı hamile kadınlar ve gelinler hamile kalmak için veya çocuğun cinsiyetini belirlemek için koçun üzerine çocuk bindirirler. Kız çocuğu koyarsalar o sene kız çocuğu senesi olur, erkek çocuğu bindirirseler o senenin erkek çocuğu senesi olacağına inanılır. Gerçekleşen doğumlar ya hep kız ya da hep erkek olur. K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.122, K.129 K.140, K.151, K.152
- Koç katımının akşamı gelen sürünün önüne çıkılır. Genellikle hamile kadınlar çıkartılır. Sürünün başında gelen koç beyaz ise gelinin erkek çocuk doğuracağına inanılır. (Çıldır) K.54, K.55, K.60, K.61, K.62. K.151

- Sürüde mutlaka beyaz koç bulundurulur, eğer beyaz koç önde gelirse, bolluk ve bereketi getirir. Beyaz koçun önde olması demek doğacak kuzuların erkek olacağına, renklerinin beyaz olacağına ve bereketli bir yıl olacağına işarettir. K.50, K.52, K.54, K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129 K.140, K.151, K.152
- Koçlar katımın yapılacağı meydana giderken karşılarına hamile kadın çıkarsa, o sene koyunların ikiz kuzu doğuracağına inanılır. K.57, K.62, K.131, K.132, K.133, K.122, K.129
- Koç karışımı sırasında koçun yanına gittiği koyunun rengi o senenin kışının nasıl geçeceğini gösterir. İlk kara koyuna giderse hafif, beyaz koyuna giderse soğuk ve sert geçeceğine inanılır. K.151, K.152

3.12.2. Hıdırellez

Bölgede Hıdırellez olarak adlandırılan Hızır Aleyhisselam günü Rumi takvime göre Zemheri yani ocak ayının 27'sinde başlayıp cüçük yani şubat ayının 3'ünde bitmektedir. Miladi takvime göre ise şubat ayının 10'u ile 17'si arasındadır.

Bölgede Hıdırellez kış ayının en soğuk zamanına denk gelmektedir. Bölge halkı Hıdırellez gelecek diye evlerde temizlik yapar, önceden hazırlanmış buğdaylardan “kavut”, “gavurga” adlarıyla bilinen buğday kavurgası hazırlanır. Hazırlanan kavut tepsilere koyulur ve üzeri düzeltilir, üstü açık bir şekilde evin en temiz yerine bırakılır. Sabah üzerinde el izi ya da ayak izi varsa, Hıdırellez'in oraya geldiği söylenir. Hıdırellez atıyla kimselere görünmeden temiz ve güzel kokular çıkan eve girdiğine inanılır. Bir hafta boyunca her gün kavut dolu tepsi kontrol edilir ve herhangi bir iz varsa, Hızır'ın geldiği söylenir, Hızır'ın geldiği o eve, bir sene boyunca bolluk ve bereketin geleceğine inanılır.

- Hıdırellez zamanı Ardahan'da kadınlar kilerde un çuvallarının ağzı açık bırakır, bakliyatlarını ağzını açık bırakır, Hızır gelirse elini vursun, bolluk ve bereket onunla eve gelsin istenir. K.58, K.62, K.63, K.151, K.152
- Hıdırellez'in geldiği evlerde un ya da kavut tepsinin üzerinde at nalı ve kamçı izi bulursa, eve geldiğine inanılır. K.58, K.62, K.63, K.85, K.88, K.93, K.151, K.152

- Hıdırellez gelecek diye helva yaparak komşulara dağıtılır. Helva kokusuna geleceğine inanılır. K.58, K.62, K.63, K.85, K.88, K.93, K.151, K.152
- Hıdırellez zamanı dilekler kâğıtlara yazılarak gül ağacına asılırsa o dileğin kabul olacağına inanılır. K.63, K.68
- Hıdırellez zamanı bacalara taş koyan kişiler sabah kontrol ederler, kimin taşının altında böcek varsa o sene bolluğun ve bereketin o kişiye gelecek diye inanılır. K.151, K.152

3.12.3. Nevruz

Rumi takvime göre “Mart Dokuzu” olarak da bilinen Nevruz, başka toplumlarda farklı isimlerle de bilinmektedir. Genellikle gün dönümü, yıl sırtı, yumurta bayramı, tabiat bayramı gibi adlarla da anılmaktadır.

Nevruz sözcüğü bazı ağız farklılıklarıyla Azerbaycan’da “novruz” veya “noruz”, Başkurt Türkçesinde “navruz”, Kazakistan Türkçesi’nde “navruz” veya “novruz”, Kırgızistan’da “noruz”, Özbekistan’da “növroz” Tataristan’da “navruz”, Türkmenistan da “novruz” Uygur Türkçesinde “moruz” Rus dili ile “novruz”, Çuvaşistan’da “naras”, Tatarca “nauras” bir “Farsça-Türkçe Süzük”te de “nevruz” olarak geçmektedir.

Türk halk inanışlarına göre Nevruz zamanı yaşanan ve insanlık için önemli sayılan birçok olay meydana gelmiştir. Bunların başında: Hz. Adem’in yaratılması, cennetten atıldıktan sonra Hz. Havva ile Arafat’ta buluşması; Hz. İbrahim tarafından putların yıkılması; Hz. Nuh’un gemisinin Cudi dağına oturması; Hz. Yusuf’un kuyudan çıkarılması; Hz. Yunus’un balığın karnından kurtulması; Hz. Musa’nın halkıyla Kızıldeniz’den geçerek Firavun’dan kurtulması Nevruz günü gerçekleştiği düşünülen başlıca olaylardır. (Kurt; 2017, s. 156)

Nevruz Kars ve Ardahan illerinde geçmişten günümüze kadar düzenli olarak kutlanmaktadır. Kars ve Ardahan’da Nevruz kutlamaları Azerbaycan’da yapılan kutlamalarla büyük benzerlik göstermektedir. Benzerliğin sebeplerinden biri aynı bölgede yaşayan halkın sürekli göç halinde olmasına rağmen gelenek ve göreneklerinden kopmayarak yaşatmaya devam etmesidir. Ayrıca Kars ve Ardahan’ın Çıldır ilçesinde Azerbaycan’dan gelen Azeri ve Terekeme halkı bulunmaktadır.

Çıldır ilçesinde Nevruz Bayramı “döl dökümü” ismiyle bilinmektedir. İlçede 21 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Nevruz bayramına hazırlıklar bir hafta önceden başlanan

Çıldır'da “Cihan kokolo” adı verilen ateşin odunu, çalısı, lastiği toparlanarak evlerin bacalarında biriktirilir. Nevruz ateşini yanı yöredeki ismiyle cihan kokoloyu köyün en yaşlı kişi yakarak töreni başlatır. Ateşi yaktığı alete “ kav çakmağı” adı verilir. Toprak evlerin bacalarında yakılan bu ateşten genç, yaşlı, kadın, erkek, çocuk herkes sırayla atlamaya başlar. Atlarken dilekler dilenir. Bu atlama sırasında söylenen tekerleme şöyledir;

Ağurluğum oğurluğum hep bu ateşin içine,
 Nazar ola göz ola
 Oda yana köz ola
 Eşiğe od saçılın
 Menim bahtım açılın
 Derdim gadam yok olsun
 Yüzlerimiz ak olsun
 Yansın cihan kokola
 Dertlerimiz yok ola
 Ağurum oğurum tökülsün
 Odda yanıp kül olsun. (Korkmaz R. , 2015, s. 45)

Bir saat kadar süren törende yanan ateş yağ, çalı çırpı ve odun ile sürekli beslenir. Günümüzde araba lastiği de yakılmaktadır. Yakılan ateşin kendi kendine sönmesi beklenir. Yakılan ateş su ile ya da çiğnenerek söndürülmez. Bereket vermesi için ve sağlık sıhhat getirmesi için yakılan ateşten kalan közler evlerin ve ahırların önüne konulur. Hayvanların bu ateşin üzerinden geçirilmesiyle nazarlardan korunacağına kötülüklerden uzak kalacağına inanılmaktadır. K.50, K.51, K.54, K.56, K.58, K.61, K.62, K.152

Nevruz Kars'ın Dikme köyünde Çıldır ilçesinden farklı olarak Mart ayının yirmisinde kutlanmaktadır. Nevruz, bu yörede de ilkbaharın müjdeleyicisi olarak görülmektedir. Çıldır'da “cihan kokolo” denilen kışın, hayvanlara yedirilen ot artıklarına Kars'ta “girç” denir. (Alptekin, 2011, s. 172) Bölgede yapılan kutlamalar hemen hemen aynıdır. Akşam saatlerinde, önceden biriktirilen otlar bir araya getirilerek kapı önlerinde yakılır. K.143, K.144, K.145, K.146,

Ateşin yüksekliği azaldığı zaman ev halkı ve köyün gençlerin bu ateşin üzerinden atlamaya başlarlar. Ateş üzerinden atlayan kişilerin uzun ömürlü ve sağlıklı olacağına

inanılır. Yaşlılarında daha sağlıklı olmak için ateşten atladığı bilinmektedir. K.125, K.126, K.127, K.128

Çıldır ‘da “Nevruz közü”, bakır bir güğüm içerisinde yedi gün bekletilmiş olan suya kırk dul ve erkek adı sayıldıktan sonra atılır. Ruhsal hastalıkları olanlara bu sudan içirildikten sonra şifa bulacaklarına inanılır. K.152, K.152

Baca gezmek/baca dolaşmak nevrüz ateşinin sönmesiyle birlikte gençler yaktıkları meşalelerle ev ev gezerler ve tekerleme söylerler;

Bu gece Nevruz gecesi

Bu baca devlet bacası

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kızı olsun

Adı Fatma olsun

Kaşları çatma olsun

Bacadan düşsün “paat” etsin!

Yumurta! Yumurta

- Bacalara gelen çocuklara ev sahipleri hediyeler ya da yiyecekler vererek ödüllendirilir. K.50, K.55, K.58, K.63, K.67, K.151, K.153
- Nevruzda bacalara sal taşı koyulur. Taş taze toprağın üzerine koyulduktan üç gün sonra kaldırılır. Taşın altında filizlenen bitki varsa o senenin bolluk içinde geçeceğine, böcek varsa kıtlık olacağına inanılır. K.62, K.150, K.151, K.152
- Nevruz gecesi doğum yapan kadın olursa, gece geç saatlere kadar o evin damında ateş yakılır. K.152

Kars yöresinde, 20 Mart’ı 21 Mart’a bağlayan gece, Nevruz kutlamalarının başladığı gecedir. Yeni yılın başladığı, gece ile gündüzün eşit olduğu, o saatlere “Tahvil Saati” veya “İl Tahvili” denir. Yeni yıla giren halk bir bayram havası içinde bir araya gelerek kutlamaları başlatmaktadırlar. Bu gece Kuran-ı Kerim okuyarak dualar ederek sabahlanmaktadır. Ertesi gün önce aile arasında sonra köyle köyde akrabaları vefat etmiş kişilerin evine giderek bayramlaşma yapılmaktadır. Amaç acılı aileye başsağlığı dilemek ve bayramda eksik hissetmelerini önlemektir. Yakınları vefat edenlerin yaşadığı bu ilk Nevruz bayramına “Kara bayram” denir K.149, K.153, K.154

- Kars'ta Nevruz kutlamaları mart ayının yirmisinde yapılmaktadır. Yakılan ateşten genç kız ve erkekler kismetleri için atlarken yaşlılar uzun ömürleri olmasını dileyerek atlarlar. K.137, K.141
- Kars'ta tellerinin ucuna bez parçaları sarılarak, üzerlerine gaz yağı dökülerek havaya atılır. Atma işlemini bütün köylü yapmaktadır. K.124, K.126, K.127

Yılın son çarşambasına yeddi levin denir ve o gün yedi çeşit meyve çerez alınarak aile içinde kutlamalar yapılmaktadır. Bir kişi dileğini diledikten sonra istediği bir komşunun kapısını dinlerler. Kapıusmak ya da kulak asmak diye adlandırılan bu işlemde komşuların konuşmalarından duyulan ilk kelime niyetin olumlu mu olumsuz mu olduğunu göstermektedir. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147.

Kars'ta nişanlı delikanlılar bacadan aşağıya sepet sarkıtır ve içine hediye bırakır. Genç kızda aynı şekilde hediyesini alarak kendi hediyesini koyar. Kadınlar kabir ziyaretine giderken helva ve pilav gibi çeşitli yemekler yapmaktadırlar yapılan bu yemekler Kur'an-ı kerim okunduktan sonra fakirlere dağıtılır. Nevruzdan bir hafta önceki salı ve perşembe günleri mezarlıklar ziyaret edilir. Nevruz zamanı mezarlıklara erkekleri sabah erkenden, kadınların ise öğleden sonra gitmesi gerektiğine inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154

Nevruz'un yaklaştığı son salı günü kabir üstü törenleri yapmakta olan yöre halkı uzun geçen kış ayları içinde mezarlıklara gidemedikleri için baharın gelişi ve karların erimesiyle ilk ziyaretler yapılmaya başlanmaktadır. Uzun zaman sonra yapılan bu kabir ziyareti bir tören havası içinde yapılmaktadır. “ Son Salı” , “Ahir Tek”, “Kabir Üstü”, ya da “Ölü Bayramı” olarak adlandırılan bu günde aile kabristanları ziyaret edilerek mezarların temizlik ve bakımı yapılmaktadır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154

Kars'ın bazı yörelerinde, Nevruz gecesi, “İhya gözleme” olarak adlandırılan. Hz. Hüseyin'in şehit edilişi anılır. Köylü önceden kararlaştırılan bir evde bir araya gelir. Nevruz gecesi sabaha kadar Kuran-ı Kerim ve Mevlid okunur. Dualar eşliğinde gözyaşı akıtılır. K.147, K.143, K.144

- Nevruz öncesinde, yılın son çarşambasında haneye misafir çağırma çok önemlidir. Misafir ağırlanan evde o sene bereket hiç eksik olmaz. K.153, K.154
- Nevruz akşamı toplanan genç kızlar ve erkekler bir çocuktan su getirmesi isterler. Su getirmeye giden çocuk hiç konuşmadan suyu getirdikten sonra kızlar ve

erkekler suya ip ve iğne atarlar. Renklilerinden kime ait olduğu belli olan bu ip ve iğnelerden hangileri yan yana gelirse ya da birbirlerine bakarsa o kızla, o erkeğin evleneceğine inanılmaktadır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154

- 21 Mart'ta bütün dere ve akarsuların bir anlığına durduğuna inanılmaktadır. Akıntının durduğu o anda kim bir kâse su doldurursa onun bütün dileklerinin kabul olacağına inanılır. K.50, K.54, K.61, K.64 K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154
- Nevruz ateşinin üzerinden atlayan kişilerin bir sene hastalanmayacağına inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154
- Nevruz ateşinin közünü suya atarak içirilen akıl hastalarının iyileşeceğine inanılır. K.54, K.152,
- Nevruz kutlamalarından sonra baharın geleceğine inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154
- Nevruz gecesi dereye giren kişinin dileklerinin gerçek olacağına inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154
- Nevruz gecesi derelerin bir anlığına durduğunda inanılmaktadır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154
- Gençlerin su içine attıkları iğne ve ipliklerle kimle evleneceklerini öğrendiklerine inanılır. K.143, K.144, K.145, K.146, K.147. K.149, K.153, K.154

3.12.4. Muharrem Ayı

- Muharrem ayı bitene kadar sabun ezilmez, çamaşır yıkanmaz. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e su verilmediği için su boşa kullanılmaz. K.143, K.144
- Düğün, nişan ya da herhangi bir eğlence düzenlenmez ve yapılanlara katılma olmaz. K.147
- Çocukların top oynamalarına izin verilmez, bu ayda top ile oynamanın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in kesilen kafalarıyla oynanmasına benzetilir. K.143, K.144, K.147
- Kırk gün oruç tutulur. K.147, K.143

3.12.5. Süt Mayısı

Artvin tarafında bilinen süt mayısı; mayıs ayının yedinci gününe denk gelmektedir. Bu günde yağan yağmur ve gök gürültüsü takıp edilir. Özellikle bu zamanlarda yağan yağmur ile gökyüzünden birtakım taşlar düşeceğine inanılmaktadır. Genellikle “huto” adı verilen çeşitli ısırıkların tedavisinde kullanılan değerli taşın, yağmurla birlikte gökten düşeceğine inanılır. Bu tarihte yağmur yağarsa yağmurun suyu alınır. O suyla yoğurt mayalanır, hamur yoğrulur. Bereketli olsun diye o gün yayık yayılır. Süt Mayıs’ta yapılan işlerin bereketli olacağına inanılır. K.32, K.33, K.41, K.47

3.12.6. Temmuz Ayının Yedisi

Artvin ilinde Lazlara ait olan bir eski inanca göre temmuz ayının yedisinden sonraki 25 günlük bir zaman dilimine çürük ayı denilmektedir. Bu zamanda ıslak kalan eşyaların ve meyvelerin hemen çürüyeceğine inanılır. Bu hesaba göre birkaç gün kesinlikle akan suya, dereye gidilmez, suya girilmemeye dikkat edilir. K.18, K.26, K.27

- Bu zamanda suya giren kişilerin bedenlerinin çürümeye başlayacağına inanılır. K.18, K.26, K.27
- Murgul’da temmuz ayının yedisinde tarlaya bakır bir eşya ile gidilmelidir. K.27
- Temmuz ayının yedisinde ortalıkta dolaşan mantara benzeyen ve insanları çürüten mikroptan korunmak için bakır takı takılmaktadır. K.18, K.26, k.27

3.12.7. Haftı Hanmal (Mart’ın Sonu)

Ardahan’ın Çıldır ilçesinde Haftı Hanmal diye adlandırılan belirli bir gün vardır. Martın sonuna denk gelen bu haftada köylüler ellerine aldıkları ince uzun çubuklarla (sopa) evin toprak bacalarını çizgiler çizerler. Bir ucundan diğer ucuna kadar bütün bacalara çizgi çizilir ve “dövmek içeri, böcek dışarı” denir. Eve kötü ruhların, kötü düşüncelerin girmesinin engellendiğine inanılır. K.151, K.152

3.12.8. Yılbaşı ile İlgili İnanışlar

- Yılbaşı sabahı eve gelecek ilk kişi çok önemlidir. Gelecek olan kişiye dikkat edilir, gelmesi istenen, ayağının uğurlu olduğuna inanılan kişiler özellikle eve davet edilir. K.90, K.91, K.92, K.93, K.100

- Yılbaşı sabahı eve gelen ilk kişinin ayağı uğurlu gelirse bütün bir senenin bolluk ve bereketli geçeceğine, kötü gelirse her şeyin tersine gideceğine inanılır. K.90, K.91, K.92, K.93, K.100
- Yılbaşının sabahı ilk gelen kişiye şeker verilir, bir sene boyunca ağzımızın tadı bozulmasın denir. K.3, K.5, K.7, K.56, K.87, K.98, K.187, K.206, K.227, K.230
- İlk gelen kişiye çerez verilir, yeni yılda evimizden bolluk, bereket hiç eksik olması denir. K.3, K.5, K.7, K.56, K.87, K.98, K.187, K.206, K.227, K.230
- Yılbaşı sabahı ahıra ilk giden hayvanların ayakaltına nar atar. “Bu narın taneleri gibi birden bin olun” denir. Hayvanların sağlıklı yavrular doğurması istenir. K.32, K.53, K.55
- Dışardan ilk gelen kişi evin kapısından içeri bozuk para atar, “devlet içeri” der. Bozuk para atılmasının amacı, bozuk paranın sağlamlık, güç kuvvet anlamına gelmesidir. Yeni yıla sağlıklı, kuvvetli girilmesi istenir. Şavşat/Ardahan K.39, K.40, K.41
- Sabah ilk kalkan kapı ve pencereleri açarak “devlet içeri, ecük, cücük dışarı” der. K.85, K.86, K.87, K.88
- Yılbaşı gecesi kaz mantısı yapılırsa, yeni yılda çok fazla kaz çıkacağına inanılır. Bu yüzden Kars ve Ardahan’da yılbaşı gecelerinde hindi değil kaz pişirilir. K.85, K.86, K.87, K.88, K.148, K.149, K.189, K.200, K.207, K.214, K.215
- Yapılan taneli yemeklerin içine, mantı, kete, vb. yemeklerin içine yüzük ya da bozuk para koyulur. Kimin tabağına gelirse, o kişinin bir sene boyunca şanslı olacağına inanılır. K.86, K.87, K.88, K. 148, K.149, K.189, K.200, K.207, K.214, K.215

3.12.9. Bereketle İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bereketin kadının elinde olduğuna inanılır. Evin parası, kıymetli eşyaları, ambarın anahtarı, kilerin anahtarı gibi birçok şey kadının elinde bulunmaktadır. Bölgede hâkim olan bir inanışta “Bir keseye birden fazla el girerse o kesede bin bereket kalmaz” düşüncesinden doğmaktadır. Bölgede eski kadınlar ambar ve kilerleri kilitler ve anahtarı üzerlerinde taşırlardı. Gelinler yemek yapacakları zaman kaynanalarının malzeme vermesini bekler, kendileri alamazlardı. Bölgede tarladan

gelecek mahsulün bereketli olması ayrı, eve giren çıkan yiyeceklerin bereketli olması için birbirinden farklı uygulamalar yapılmaktadır.

- Ekmeği bıçakla kesmenin evin bereketini kaçıracağına inanılır. K.56
- Yemek yerken iki elin masa üzerinde ovuşturulması ve silkelenmesinin masanın bereketini kaçıracağına inanılır. K.85, K.96
- Kış aylarında evden süt ve süt ürünlerinin komşuya verilmemesi gerektiğine aksi durumda bereketinin kaçacağına inanılır. K. 23, K.5 K.84, K92
- İneğin doğduktan sonraki ilk sütünün (ağızlık sütü, bulama) kimseye verilmemesi gerektiğine inanılır. Verildiğinde bereketinin kaçacağına inanılır. K.173, K.174, K.175
- Bir komşuya süt verildiğinde verilen süt kovanın yıkanmadan ve çalkalanmadan geri alınması gerekir. Kova yıkanır ya da çalkanırsa süt veren kişinin evdeki bereketinin kaçacağına inanılır. K.128, K.129, K.140
- Yaz aylarında yaylada inek sağım vaktinde biri evin önünden ya da hayvanların içinden boş kova ile geçerse bu uğursuzluk sayılır ve geçmesine izin verilmez. Boş kova ile geçmenin süt ve süt ürünlerinin bereketini kaçıracağına inanılır. K.85, K.88
- Ekşiyen hamuru karıştırılır ve leğenin içine doğru geri atılırsa, hamurun bereketinin kaçacağına inanılır. K.3, K.32, K.145, K.178
- Yemek yerken yemekle oynanmaz, oynandığı zaman bereketinin kaçacağına inanılır. K.86, K.87, K.88, K.148, K.149, K.86, K.87, K.88, K.148, K.149, K.189, K.200, K.207, K.214, K.215
- Yemek tencerelerinin ağzı açık kalınca yemeğin bereketi kaçır. K.7, K.34, K.86, K.87, K.88, K. 139, K.148, K.190, K.206, K.207, K.214, K.215
- Evden dışarıya yoğurt verildiği zaman üzerine ateşin korunda biraz koyulursa bereketin evden çıkmayacağına inanılır. K.41, K.53, K.130, K.148, K.189
- Kaz ve tavuk civcivleri yumurtadan çıktığında sayıları bilinmez. Sayılmamasına dikkat edilir, bereketinin kaçacağına ve bir daha çıkmayacağına inanılır. Bu yüzden ilk kez dışarı çıktığında komşuların bakmasına ve saymasına fırsat vermeden içeri alınır. K.41, K.53, K.62, K.85, K88, K130, K.148, K.189
- Lahana, marol, kıvırcık gibi sebzeleri ekerken kadınlar başlarına eşarpları üst üste sararsa bereketli ve büyük olacağına inanılır. K.32, K41, K.44, K.46

- Ambara ilk tahılı dökerken dua eder, besmele çekersen bereketli olacağına hiç bitmeyeceğine inanılır. K.41, K.53, K.62, K.85, K.88, K.130, K.148, K.189
- Hasat zamanı ambarlara kurban kemiği konulursa o yıl tahıl hasadının bereketli ve bol olacağına inanılır. K.150, K.151, K.152
- Ekim zamanında tarlaya kurban kemiklerinden atılırsa toprağın daha bereketli olacağına ve bolca mahsul vereceğine inanılır. K.150, K.151, K.152
- Tarlada zina yapılırsa bereketin kalmayacağına inanılır. K.32, K.43
- Yayık yayma zamanı sabahın ilk ışıkları ile çeşmeden su getirip yayık içine dökülürse yağın daha bereketli ve çok olacağına inanılır. K.85, K.88, K.92, K.93, K.95
- Yayık içine bereket taşı ya da yağ taşı atılırsa, yağın bol ve bereketli olacağına inanılır. K.88, K.95
- Yayık yağarken ne kadar yorulur ve terlersen bereketin o kadar çok olacağına inanılır. “Terini verene serimi veririm” dediğine inanılır. K.85, K.86, K.88, K.92
- Yayık yayılırken yayan kişinin su içmesi uğursuzluk sayılır ve bereketinin kaçacağına inanılır. K.85, K.88, K.92
- Yayık yayarken ağzı sürekli açılmaz, yağ gelmeden açılırsa bereketinin kaçacağına inanılır. “Ağzımı açana götümü açarım” dediğine inanılır. K.85, K.95
- İlkbaharda sabahları guguk kuşu ötmeden yağ ve peynir işlerini bitirmek gerekir. Öttükten sonra yapılan mahsullerinin bereketsiz olduğuna inanılır. “Bu saate kadar kafam kadar yağ yapmayan, bu saatten sonra bokum kadar yağ yapamaz” dediğine inanılır. K.139, K.148, K.190, K.206, K.207, K.214, K.215
- Yayla zamanı sağılan ineğin ilk sütü bir taşın dibine dökülür. Dökülen süttten sonra sağılan sütlerin bereketli olacağına inanılır. K.7, K.34, K.86, K.87, K.88,
- Yeni doğan ineğin sağılan ilk sütünden ineğin üzerine biraz sürülür. Bu işlemin bereket getireceğine, ineğin sütünün bol ve yağlı olacağına inanılır. K.3, K.33, K.186, K.187, K.205,
- Yağ kovalarına yağ tepilirken “Fatma ananın eli ile olsun bereketli olsun” denilmektedir. Bu şekilde bereketli olacağına inanılır. K.3, K.33, K.186, K.187, K.217,

- Hidrellez zamanı evde un çuvallarının ağzı açık bırakılır. Hz. Hızır gelirde una elini vurursa, o yılın bereketli geçeceğine inanılır. . K.7, K.34, K.86, K.87, K.88, K.139, K.148, K.190, K.206, K.207, K.214, K.215
- Yeni doğan bebek misafirlğe gittiği evden çıkarken göğsüne ekmek konur. Bereketiyle gelip gitmesi için yapıldığına inanılır. K.85, K.86, K.98
- Düğünlerde gelin damat evine girmeden önce kapının üst eşiğine hamur, şerbet ve bal gibi şeyler sürer. Gelinin geldiği eve bereket getirmesi için yapılır. K.51, K. 54, K.76
- Çıldır ilçesinde düğünlerde gelin ve damat için şah bezenir. Şahın dört köşesine takılan kırmızı elmaların damat evine bereket getireceğine inanılır. K.60, K.62, K.151, K.152
- Kars'ta tarla ekim zamanında fazladan bir teneke arpa buğday serper ve “bu da kurdun, kuşun, karıncanın hakkı” denirse daha bereketli olacağına inanılır. K 143
- Ekilen her şeyin zekâtı verilirse, bereketi çok olur. K.143, K.144

Düğünler gelin damat evine girerken başına saçı saçılır. Buğday, şeker, para, pirinç, kuruyemiş gibi ürünlerin içinde bulunduğu saç gelinin başından dökülerek gelin geldiği eve bereket getirmesi için dua edilir. Bu şekilde bereket getireceğine inanılır. K. 3, K.4, K.6, K.14, K.17, K.23, K.27, K.33, K.52, K.69, K.81, K.143, K.147, K.176, K.154

Evin büyüklerinden biri vefat edince kefeninden biraz koparılarak ahıra ya da ambara bağlanır. Ölen kişinin nasibini de yanında götürmek isteyeceğine inanıldığı için evin bereketinin kaçacağına ve her şeyin geri gideceğine inanılır. Kefenden bağlanan parça evin bereketinin gitmesini önler. K.90, K.91, K.93, K.95, K.96

Ölen kişinin, evin bereketini götürmemesi için tabutuna evden ekmek ve toprak konularak mezarlığa kadar götürülür. Toprak mezarın üzerine dökülerek “gözün doysun” denilmek istenir, ekmekte kuşlar için doğranır. Bu şekilde evin bereketinin korunacağına inanılır. K.33, K.52, K.69, K.81, K.143, K.147, K.176, K.154

- Kars'ta ise Nevruz öncesinde, yılın son çarşambasında misafir ağırlamanın eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır. K.128, K.129, K.140 K.88, K.93, K.95, K.194
- Kırkı çıkmayan kadın elini neye vursa bereketinin kaçacağına inanılır. Bu yüzden kırklı kadın mutfağa ve kilere giremez. K.128, K.129, K.140 K.88, K.93, K.95, K.194

- Kırkı çıkmayan kadın tarlaya gitmez, ambara elini vuramaz yoksa bereketinin kaçacağına inanılır. K.128, K.129, K.140 K.88, K.93, K.95, K.194
- Cüzdanda yılan derisi taşımanın uğur getireceğine ve paranın bereketli olacağına inanılır. K.97, K.147
- Al kızı yakalandığı zaman; al kızına yayık yaydırılmış. Çıkan yağa al kızı dokunduğu zaman o evde ağartının her zaman bereketli olacağına inanılır. K.32, K.74, K.76, K.85
- Al kızının yoğurduğu hamurun çok bereketli olduğuna ve hiç bitmediğine inanılır. K.32, K.74, K.76, K.85
- Ardahan’da herhangi bir iş yapılırken bereketli olsun denilmektedir. Genç kızların çeyiz yorganları hazırlanırken gelen üstüne gelen kişi “bereketli olsun içi çocukla dolsun” demezse genç kızın çocuğunun olmayacağına inanılır. K.85
- Kaymak çiçeği taşımak ve evde bulundurmak eve bereket getirir. K.29, K.30, K.31
- Tarlayı koşmaya giderken meyve yenirse, tarladan gelecek verimin bereketli olacağına inanılır. (Artvin) K.47, K.40, K.20

3.12.10. Değerlendirme

Bölgede küçükbaş hayvancılık geçmişe oranla büyük ölçüde azaldığı için, günümüzde koç katımı ile ilgili inanışlar yaşatılmamaktadır. Yapılan derleme sahasında koç katımı ile ilgili inanışlar geçmişe dönük bilgilerden oluşmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan yöre halkı için koyunların döllenme zamanı, doğum yapacak koyun sayısı ve kuzuların cinsiyeti çok önemlidir. Geçimini hayvancılıkla yapan halk birtakım uygulamalar ile kritik olan bu süreci kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır.

Koç katımı için cuma ve pazartesi günleri tercih edilir. Pazartesi haftanın başlangıcı sayılır ve önemlidir. Koç katımı için cuma günün seçilmesi ise daha çok İslamiyet ile bağlaştırılabilir. Koç katımı sabahı kadınların evlerde kete, pişi, hedik, bulgur pilavı gibi kokulu ve taneli yemekler pişirmesi eski Türk inanışlarından tanrıya kansız kurban verilmeye örnek gösterilebilir.

Koç katımında koçun bezenmesi, başına kırmızı kurdele bağlanması, kötü ruhlardan korunmak için yapıyor olabilir. Boynuzlarına elma takılması ve çerez asılması

ise, eski Türk inanışlarından gelmektedir. Elma, kısır kadınların çocuk doğurması için kullanılan, doğurganlığı temsil eden bir meyvedir.

Ayrıca Kars'ta yapılan koç katımında, süslenen koçun üzerine çocuk oturtulursa doğacak kuzuların oturan bebekle aynı cinsiyette olması inanışı ise temas büyüüne örnek gösterilebilir.

Hıdırellez'de gül ağacına dilek asmak, yüzük takmak, evlerde un dolu tepsiler hazırlamak, bacadaki taşların altına arpa dökmek gibi uygulamaların temeli eski Türk inançlarıdır. Bölgede var olan Hıdırellez inanışı daha çok bereket getirmesi üzerine konumlanmıştır. Geldiği eve bereket getireceği düşüncesiyle evlere gelmesi istenir, evlerin, ambarların, ahırların kapılar özellikle açık bırakılır, elinin değdiği her şeyin bereketleneceği düşüncesi ile saçlar saçılır, yemekler hazırlanır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi halk inanışları arasında nevrüz ile ilgili inanışlar yer almaktadır. Nevruzda ateş yakılması, üzerinden atlanması, çeşmelerde, akan derelerden su getirerek gençlerin kismetlerinin görmek için fal bakması, nevrüz suyunun akıl hastalarına şifa olarak kullanılması, ateşin korundan ahır kapılarına atılması gibi birçok inanışın kökeni eski Türk inançlarıdır. İslamiyet'ten önce de kullanan nevrüz günümüzde hala kullanılmaktadır.

3.13. OLAĞANÜSTÜ YERLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.13.1. Eşik

Eşik bir âlemden öteki âleme giriş, dışarıdan içeriye doğru yöneliş, bilinmezlikten biline, bilinmeyen dünyadan insanın kendi iç dünyasına, kendi alanına geçit ve kapı olduğu için kutsal kabul edilmiştir. Bu kutsanma iki âlem arasında geçitleri ve kapıları koruyan iyelerin varlığını düşündürmüştür. Bütün yasaklar, tabular, önlemler eşğin duraklama yeri olmayıp geçit yeri olduğu üzerine işlevsizleşmiştir. Ayrıca eşikte durmak ve oturmakla geçidi durağa dönüştürmek ve göze görünmeyen varlıkların da yolunu kesmek söz konusu olduğundan, eşik kutsalı bir kez daha kutsanmıştır.

Eşik dışarıdan içeri geçiş, genelden özele yani mahreme doğru bir yolculuktur. Bu yüzden büyük bir saygı ve hürmet gösterilmedir. Eşikten öte de başka bir yaşam alanı olduğu için destursuz girilmez. Eşik mekânlar arası bir geçiş gibi görülmeli ve sıradan bir kapı ya da sınır olarak düşünülmemelidir. Eşiğe saygı, evde yaşayan aileye, o aile

bireylerine saygıdır. Eşik dışarıdan gelen tehlikeleri engellemek, güven içinde yaşanılacak alan yaratmak için kullanılır.

- Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan düğünlerde gelin, damat evine geldiğinde, içeri girmeden önce kapı eşiğine mayalı ekşi hamur sürdürülür. Bu uygulama gelinin yeni evinde kalıcı olması, ayrılık yaşanmaması için yapılır. K. 23, K.33, K.58, K.84, K.85, K.114, K. 176
- Gelin damat evine girerken kapı eşiğine bal sürdürülür. K. 23, K.33, K.58, K.84, K.85, K.114, K.176, K.210, K.148, K.127, K. 140
- Gelin erkek evine girerken kapı eşiğine şerbet sürdürülür. . K. 23, K.33, K.58, K.84, K.85, K.114, K.176, K.210, K.148, K.127, K. 140
- Kapı eşiğine basılmaz ve üzerinde uzun süre durulmaz. K. 3, K.14, K. 26, K. 55, K. 52, K.76, K.85, K.95, K.127, K.128
- Bebek baskın olunca bebeğin ayakları eşiğe bastırılır. K.85
- Yeni alınan bir hayvan ahıra götürülürken eşikten sağ ayağını atarak geçmesi, bereket getireceği anlamına gelir. Artvin/Şavşat K.39, K.40, K.41
- Kız beğenmeye gidildiğinde eğer kız eşiğe basarak içeri giriyorsa elçi gelenler “bu kız uğursuzdur” diyerek istemeden vazgeçerler. K. 126, K.127, K.153
- Cin çarpması durumunda eşikten alınan bir parça, Örümcek ağı, un ve bal mumu ile karıştırılarak yakılırsa çarpmanın düzeleceğine inanılır. K.32, K.33, K. 39
- Eşiğe basılmaz kismetin kapanacağına inanılır. K. 26, K. 55, K. 52, K.76, K.85,
- Yağmur yağarken eşiğe basılırsa yıldırım çarpacağına inanılır. K.23, K. 55, K. 52, K.76, K.85, K.88
- Yeni doğum yapmış kadının olduğu evde akşamları kapı eşiğine ateş konur. K.84, K.85, K.57, K.152, K.176, K.211 K.228
- Doğumu zor olan kadın eşikten atlatılır. Eşikten atlatılan kadına, bir zoru atlادين diğerini de atlatacaksın düşüncesiyle yaklaşılr. Artvin/Ardanuç K.33, K.34
- Erkek çocuğunun banyo suyu eşikten dışarı dökülmez. K.32, K.33, K. 39, K.85, K.88
- Eve ve bebeğe nazar değmemesi için bebeğin ilk dışkısı kurutularak kapı eşiğine gömülür. K.74, K.75, K.76
- Eşiğe at nalı çakılırsa eve kötü ruhların giremeyeceğine inanılır. K.173, K.174, K.211, K.213

- Eşiğe çivi çakılırsa evden ölünün çıkmayacağına inanılır. K.166, K.167
- Yeni doğan bebek eşikten dışarı çıkacağı zaman koynuna ekmek ya da Kuran-Kerin konur. K.32, K.39, K.55, K.57, K.64, K.95, K.105
- Eşiğe oturulmaz, uğursuzdur. Oturan kişiye borç gelir. K.47
- İki eşik arasına oturulmaz, oturan kişinin rızık kapısı kapanır. K.32, K.39, K.55, K.57, K.64, K.95, K.105
- Eşiği oturan kişinin yüzü eve dönükse sorun olmaz ama ters oturmak, dışarı doğru bakmak uğursuzluk getirmektedir. K.34
- Bereketli olması için okunan dualı buğdaylar eşiğe dökülür. K.32, K.30
- Baskın olan bebek eşiğe bastırılarak, “şimdiye kadar sen bastın, şimdiden sonra ben basayım” denir.

3.13.2. Kuyu

- Kars'ta dilek dileyerek kuyuya taş atılırsa dileklerin kabul olacağına inanılır. K.127, K.128
- Artvin'de büyü yapan kişiler kuyuları da kullanmaktadırlar. Genellikle zarar vermek istenilen kişilerin özel eşyalarını kuyuya atılmaktadır. K.23, K.39, K.40, K.41
- Kızı delirtmek için saçları sabuna sarılarak kuyulara atılır. K.23, K.39, K.40, K.41
- Sabuna iğne batırılarak ölmesi istenen kişiye büyü yapılır ve sabun kuyuya atılır. K.23, K.39, K.4 K.41

3.13.3. Değerlendirme

Eşik dışarıdan içeri geçiş, genelden özele yani mahreme doğru bir yolculuktur. Bu yüzden büyük bir saygı ve hürmet gösterilmedir. Eşikten öte de başka bir yaşam alanı olduğu için destursuz girilmez. Eşik mekânlar arası bir geçiş gibi görülmeli ve sıradan bir kapı ya da sınır olarak düşünülmemelidir. Eşiğe saygı, evde yaşayan aileye, o aile bireylerine saygıdır. Eşik dışarıdan gelen tehlikeleri engellemek, güven içinde yaşanılacak alan yaratmak için kullanılır. Bölgede eşik kutsal sayılan üzerine basılmaması gereken, halk hekimliği tedavilerinde başvuru alan, hasta çocuklara eşikten yontulan ağaçla tütsü yapmak, büyü yapılan kişilerin eşikten yontulan parçalarla yıkatılması vb. inanışlarda eski Türk inançlarının izleri görülmektedir. Eşik âlemler arası

geçişini sağladığı için kutsal görülür ve bu kutsal geçiş noktasına bölgede hala saygı duyularak oradan yararlanılmaya çalışılır. Kuyu ise hem İslamiyet'te yeri olan hem de İslamiyet'ten önce âlemler arası kapı görevi gören noktadır. Kuyu genellikle yer altına açılan kapı olarak bilinmekte ve ona göre etrafında inançlar oluşmaktadır. (Altınkaynak, 2003, s. 141) Artvin'de yapılan büyülerin sağlam olması için kuyuya atıldığı görülmektedir. Kuyuya atılarak yapılan büyü'nün ölümle sonuçlandığı ve tedavisinin olmadığı inanışı bulunmaktadır. Yeraltı kötü ruhların bulunduğu âlem olduğu için büyü yapılan kişinin ruhu bu kötü güçlerin eline geçmektedir.

Sonuç olarak eşik ve kuyu gibi âlemler arasında geçiş noktası olan bu yerler kutsalın geçişini olduğu için kutsal sayılmıştır. Çalışma sahamızda bu yerlere özellikle önem verilmektedir.

3.14. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR

3.14.1. Cinlerle İlgili İnanışlar

- Ateşten yaratılmışlardır. K.1, K.3, K.7, K.23, K.39, K.44, K.55, K.64, K.77, K.82, K.91, K.103, K.113, K.118, K. 177, K.190, K.228
- Bulundukları yerlerde ateş yakarlar. K.1, K.3, K.7, K.23, K.39, K.44, K.55, K.64, K.77, K.82, K.91, K.103, K.113, K.118, K. 177, K.190, K.228
- Ayet-el Kürsi okuyan kişi kendini cinlerden koruyabilir. K.39, K.44, K.55, K.64, K.85
- Tanıdık birinin kılığında görünüyorsa, ayaklarının ters oluşundan cin olduğu anlaşılmaktadır. K.44, K.55, K.64, K.77, K.85, K.91
- Akşam ezanından sonra ortaya çıkarlar ve düğün yaparlar. K.2, K.3, K.13, K.23, K.32, K.57, K.151
- Geceleri kabalık halde ıssız yerlerde çalgılı, davullu düğünler yapmaktadırlar. K.1, K.3, K.7, K.23, K.39, K.84, K.85, K.106, K.113, K.212
- İnsanların terk ettiği, harabe, kirli, pis ve ıssız yerle de yaşamaktadırlar. K.13, K.139, K.127, K.128, K.153
- Diğer canlıların kılıklarına girebilmektedirler, bazen insan, kedi ve civciv gibi görünebilirler. K.85, K.88, K. 229

- Mezarlıklarda ve değirmenlerde çokça görülmektedir. K.23, K.39, K.44, K.55, K.64, K.77, K.82, K.92, K.103, K.113, K.218, K. 128, K.229
- Çirkin, suratları belirsiz olan varlıklar insanlara göründüklerinde ya çok uzun ya da çok kısa görünürler. K.32, K.80, K.81, K. 86
- İnsanlardan uzak yerlerde yaşamaktadırlar, bulundukları yerlere giden insanları taşıyarak uzaklaştırırlar. K.127, K.128
- Nişanlı ve yeni evlilere musallat olurlar. K.57, K.58, K.82 K.83
- Lohusa kadınlar yalnız bırakıldığında onlara musallat olacağına inanılır. K.23, K.29, K.40, K.75, K.130, K.134
- Para olarak soğan kabuğunu kullanırlar. Birine soğan kabuğu verilerse bir süre sonra onların altına dönüşeceğine inanılır. K.23, K.29, K.40, K.75, K.130, K.134
- Issız yerde kalan kişiler ateş yakarsa cinlerin ona musallat olamayacağına inanılır.
- Cinlerden dua okutularak ve muska yazdırarak korunmaya çalışılır. K.23, K.41
- Yere sıcak su dökülürse cinlerin yanacağını ve dökeni çarpacağına inanılır. K.84, K.85, K.88, K.89, K.92, K.95
- Soğanın cinlerin yemeği olduğuna inanılır o yüzden soğan kabuğu çöpe değil ateşe atılır. K.85, K.88, K.89, K.92, K.95
- Cinlerin geceleri düğün yaparken ziyafet verdiklerine ve yemek olarak, at pisliği yediklerine inanılır. K.85, K.88
- Gece çeşmeden su içilirse cin çarpacağına inanılır. K.85, K.88, K.95, K.228, K.229
- Gece dışarıda işeyen kişiyi cin çarpar. K.229
- Akşam cinlerden bahsedilirse, konuşan kişilere musallat olacağına inanılır. K.57, K.58, K.82 K.83, K.85, K.88, K.151
- Adlarının geçtiği yere geldikleri için adları söylenmez “üç harfliler” diyerek bahsedilir. 57, K.58, K.82 K.83, K.85, K.88, K.151
- Yatakların üzerinde zıplayan kişiye cin musallat olacağı inancı vardır. K.95
- Gece, yaramazlık yapan, huysuzluk çıkaran bir çocuğun cin götüreceğine inanılırdı. K.95, K.152
- Bebeğin elbiseleri gece dışarda kalırsa bebeği cin çarpar. K.58, K.82 K.83, K.85, K.88,

- İncir ve ceviz ağacının altına sofra kurduklarına inanılır, bu yüzden bu ağaçların altına idrarını yapanlara musallat olurlar. Kars/Arpaçay K.125, K.138, K.153
- Cinlerin siyah yılanın kılığına girebildiğine inanılır. Kars/Akyaka K.132, K133, K147
- Kara kedi ve kara köpeğin şekline büründüklerine inanılır. Kars/Merkez K.145, K.146

3.14.1.1. Cin Çarpmasını Engellemek İçin Yapılanlar

- Kapı eşiğinden yontulan odun parçası ile örümcek ağı toplanır. Un, bal mumu, odun parçası ve örümcek ağı birleştirilir. Közde yakılarak tütsü yapılırsa çocuklara ve evlere cinlerin musallat olmayacağını inanılır. K.32, K.34
- Mezarlık ve etrafında bulunan cinlerden korunmak için, eller ayak gibi kullanılmalıdır. Cinleri görünce dört ayaklı hayvan gibi yürünürse cinler hayvan sanarak kişiye dokunmazlarmış. Artvin/Yusufeli (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 205)
- Bebeği musallat olan cinlerden kurtarmak için; ocaktan alınan yedi köz beşiğin ayakları altında ezilir. Bu işlem sırasında yedi kez Rabbi Yessir duası okunur. K. 32, K.40, K.41

3.14.1.2. Cin Görmek İçin Yapılanlar

Çırılçıplak bir halde ıssız bir mezarlıkta geri geri yürüyen kişilerin cinleri görebileceğine inanılmaktadır. Özellikle arkanıza bakmadan yürümeye devam edilirse cinler kız suretinde karşınıza çıkar. Artvin/Yusufeli (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 207)

3.14.2. Cazı ile İlgili İnanışlar

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde var olan ve birçok anlatıda karşımıza çıkan Cazı/cazı ile ilgili halk inançları Artvin ve Ardahan'da yoğunlaşmaktadır. Halk arasında normal insan gibi gezen ancak kuyruğu olduğu söylenen, hayvanları özellikle ayıyı ve atı sevdikleri geceleri binerek gezdikleri bilinen varlıklardır. Sezgileri oldukça kuvvetli olan cazıların kendileri ile ilgili konuşmaları hissettikleri için insanlara zarar verdikleri düşünülür. Peri, cin, al kızı vb. varlıklar gibi görünüp kaybolmayan insanların içinde yaşayan, belirli olaylar karşısında ve belirli saatlerde cazılığı tutarak insanlara zarar

verebilen varlıklardır. Hayatlarını normal insanlar gibi devam ettirerek; evlenir ve çocuk doğururlar. Anneden çocuğa geçmeyen cazılık ölen kişiyle birlikte yok olmaktadır. Ancak çocuklarını cazı gibi büyüten ve eğiten kişilerinde olduğu söylenmektedir. (Düzen, 2021)

Ardahan'da yapılan derlemelerde cazının var olduğu, hayvanların kılığına girerek, hoşlanmadıkları insanlara ve o kişinin hayvanlarına zarar verdikleri anlatılmaktadır.

Ardahan Ölçek köyünde insanlara zarar verirken yakalanan bir kedi, kuyruğundan tutularak dövülmüştür. Öldüresiye dövülen kedi can havliyle kaçınca, sabah cazı olduğundan şüphelenilen kadının evine gittiklerinde kadının dayak yediğini ve ölüm döşeginde olduğu görülmüştür. K.85, K.88

Ardahan Hoçvan'da yeni doğum yapmış ata bakmak için ahıra gidenler, at üzerinde bir beyaz kedi görmüşler. Atın kediden rahatsız olduğu ve çok yorulduğunu görenler kedilinin cazı olduğunu anlayarak at kamçısıyla kediye vurmuşlar. Kedi yediği dayaktan kaçmak için camdan atlamış. Ertesi gün kapı komşusu oldukları kadının hasta olduğunu duymuş ve kontrol etmeye gitmişler. Gerçekten o kadının cazı olup olmadığını anlamak için sırtına bakınca kediye vurdukları kadar kamçı izinin kadının sırtında durduğunu görmüşler. K.176

- Borçka'da cazı ile al kızı benzer şekilde anlatılmıştır. Bebeği cazıdan korumak için bebeğin beşiğine ağ çekilir. Cazıların bebeği görmesi engellenmeye çalışılır, bebeği gören cazının bebeği öldüreceğine inanılır. K.28
- Cazıların bebeklere zarar verdiği ve hayvanlara özellikle öküzlere binmeyi sevdikleri kaydedilmiştir. Beğendikleri öküzlere binerek gece alıp götürdükleri söylenmektedir. Bazıları sabaha doğru geri getirilen, bazıları öküzleri bir dağdan attırarak ölümüne sebep olurlarmış. Bu gibi durumlarda cazıyı yakalamak için üzerine balık ağı atılır. Borçka/ Kaynarca K.26
- Cazıların yasak ilişki yaşayan iki kişinin arasına cinlerinde girmesiyle yaşanan hamilelikten ortaya çıktıkları insan, cin karışımı insan olduğuna inanılır. K. 30
- Cazılar kedi kılığı girerek, lohusa kadınların ciğerini yer. K. 30
- Cazıların kedi kılığına girerek ölünün yanına girdiği ve ölüyü yediğine inanılır. K.32

- Cazıların siyah ve büyük yuvarlak elleri ve ayakları olduğuna inanılır. K. 32, K. 33
- Cazıların bazılarının can aldığı bazılarının can alamadığına inanılır. K. 30
- Cazıların önsezilerinin kuvvetli olduğuna inanılır. K.13
- Cazıların kuyruğu sızlayınca birilerine kötülük yapmadan duramazlarmış. K.129
- Cazıların kuyrukları suya girmeden belli olmazmış. K.30, K.32
- Kedi kılığına girseler de gözleri insan gözü gibi olduğu için kedinin cazı olduğunu anlamak kolaymış. K.229
- Atların yelelerini, hayvanların kuyruklarını örmeyi severler. K.30
- Geceleri atlara ve öküzlere binerek sabaha kadar sürdüklerine inanılır. K.23
- Cazıların ahırdaki hayvanlara da zarar vererek, götürdüklerine inanılmaktadır. K.28
- Cazılardan korunmak için muska yaptırılır. K.28
- Ardahan’da erkek cazıların da olduğuna inanılır. K.85
- Ölen bir kişiyi yıkarken cazı olduğu fark edilirse saklanmalıdır. Hiç kimseye söylenmez aksi takdirde tekrar canlanarak o kişiyi rahatsız edeceğine inanılır. K.176, k.229
- Cazıların kuyruğu olmadan öz sezilerini kullanamadığına inanılır. Bu yüzden kuyrukları kızgın demirle dağlanır. K.28, K. 229
- Kötü cazıların çocuklarını cazı olarak yetiştirmek için nehir ve dere kenarlarında eğittiğine inanılır. K. 32
- Cazıların da Al kızı gibi çocukların ciğerlerini söküp yediklerine inanılır. K.32, K.28,
- Genellikle kedi ve köpek kılığına girerek etrafta gezdiklerine inanılır. Sıradan köpek kılığına girmeyip tüyleri uzun farklı bir köpek kılığına girdiklerine inanılır. K.229
- Süpürgeye binerek geceleri insanları rahatsız etmek için gezdiklerine inanılır. Özellikle gün içinde sinirlendikleri kişilere uğradıkları söylenmektedir. K.229
- Hayvan kılığındayken yakalanır ve dayak yerse, insan kılığına dönse de o yara ve dayak izleri vücudunda kalırmış. Cazıyı döven kişi, kimden şüpheleniyorsa, o kişinin hal ve hareketine bakarak, bedeninde yara olup olmadığı anlar. Bu şekilde köylerde yaşayan cazıların kimlikleri ortaya çıkar. K.229

- Sinirlendikleri ya da kavga ettikleri kişilerin hayvan sürülerini boğarak öldürdüklerine inanılır. K.229
- Onlardan bahsedildiğini hissettiklerinde konuşan kişilere musallat olduklarına inanılır. K.229
- Ayak tabanlarının önde olduğu söylenmektedir. K.229
- Ayılarla arkadaşlık etiğine inanılır. K.229
- Al kızları gibi yakasına iğne takıldığında yakalanır. K.229

3.14.3. Meşe Adamı ile İlgili İnanışlar

Artvin'in çevresinde belden yukarısı insan, aşağısı farklı hayvanların şeklinde olan olağanüstü varlıkların olduğuna inanılır. Meşe adamı olarak adlandırılan bu varlık genellikle ormanlarda yaşamaktadır ve avcılar tarafından görülmektedir. Yörede çocukları korkutmak için ismi söylenmektedir. Meşe adamından korunmanın tek yolunun ateş olduğuna inanılmaktadır, çünkü sadece ateşten korktuğu söylenmektedir. (Kalafat, 2006, s. 175)

Artvin Merkez'de yapılan derlemede Meşe adamının gece ormanlık alanlarda ortaya çıktığı ve uzun boylu olduğu belirtilmiştir. Kaynak kişimiz gece yaylaya giderken ormanlık alanda dumanlar için gördüğünü belirtmiştir. Boyunun çok uzun olduğu ve aniden kaybolduğunu söylemiştir. K.30

Ardahan Şadıvan Köyünde yapılan derlemede Meşe Adamı adlı varlığın var olduğundan ve yakın zamanda tekrar görüldüğünden bahsedilmiştir. Benden yukarısı normal insan gibi görülen ancak belden aşağısı hayvan şeklinde olan bu varlıkların dört ayağı olduğu söylenmektedir. Vücutlar kürklü olan bu varlıkların, insanlara zarar vermeyip sadece taklit ettiklerine inanılır. Genellikle ormanda yaşadıklarına söylenmektedir. K.229

3.14.4. Perilerle İlgili İnanışlar

Ardahan ölçek köyünde dere kenarlarında köprü altlarında su perileri yaşadığı söylenmektedir. Geçmişte bu perilerin yakalanabildikleri ve periler ile evlenen kişilerin olduğu söylenir. Yakalanan perilerin yakalarına toptu iğne takılır. Genellikle toplu halde takılan iğnelere dokunamadıkları için perilerin kaçamadıkları ve görünmez olamadıklarına inanılır. Genellikle küçük çocukları kandırarak iğneleri çıkarttıkları ve

kayboldukları söylenir. Evliliklerinde çocuk sahibi olan peri kızlarının çocuklarıyla birlikte akan suya karışarak kayboldukları anlatılır. Bir başka anlatıda çocuğunu evde bırakarak görünmez olan peri kızı eşiyle dere kenarında görüşür. Bebeğini getirmesini ister, adam peri kızını tekrar yakalayabileceğini düşünerek bebeği getirir ve gelip almasını söyler. Köprü'nün üstünden duran adam suyun ortasında duran peri kızını yukarı çağırır ama peri kızı bir anda bebeğini alarak suyun içinde kaybolur. K.85, K.88, K.95

Artvin'de perilerin var olduğu ve güzellikleriyle erkeklerin aklını başından aldığı söylenmektedir. Su kenarlarında yaşayan periler, cinler gibi düğün dernek kurup eğlenirler. Cinlerle ortak özellikleri arasına atları sevmeleri ve saçlarıyla oynamaları da eklenebilir. (Düzen, 2021, s. 43-44)

- Periler iyi insanların karşısına çıkar ve onlara yardım ederler. K. 3, K.13, K.32
- Periler gece uyuyan iyi insanların ellerine ya da ayaklarına kına koyarlar. K. 3, K.13, K.32, K.85, K.95
- Kılık değiştirebilirler, insanların ve hayvanların kılığında insanların arasında gezebilirler. K.28
- Al kızları gibi atları çok severler ve sabaha kadar atlara bindiklerine inanılır. K.28
- Su ve dere kenarlarında görünüp kaybolduklarına inanılır. K.13, K.85, K.95
- İnsanların yaşadığı her evde bir peri bulunmaktadır ve ev pis olursa perinin evi terk edeceğine inanılır. K.28, K.85, K.95

3.14.5. Kuş Yenkmesi

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde al kızı ve al basması gibi kuş yenkmesi adlı lohusa kadına ve bebeğe bazı varlıkların ve kuşların zarar vermesinden korkulmaktadır. (Yaşar & Gündoğdu, 2014). Bölgede bulunan farklı kuşların seslerini duyan kişilerde baskın/basma gibi olaylar yaşanmaktadır. Baskına uğrayan anne ve bebek zayıf düşer ve hastalanır. Artvin'de kuş yenkmesine uğramak istemeyen kişiler ve lohusalar birtakım davranışlar sergilemektedirler.

- Akşam saatlerinde öttüğü bilinen İshakkuşu baskına uğratan kuşlar arasında bulunmaktadır. İshakkuşunun sesini duymadan önce yeni doğum yapmış ineğin ağızlık sütü/bulama olarak bilinen ilk sütünü içmiş olmak gerekir. K.1, K.3, K.32
- Gürüt kuşu olarak bilinen kuşun sesini duymadan önce gül koklamış olmak gerekir. Gül koklayan kişinin kuşu yendiğine inanılır. K.23, K.24

- Akdoğan kuşunun yengmesine uğramamak için sabah erkenden peynir yemek gerekir. Peynir yemeyen kişinin uçan akdoğanı görünce baskına uğrayacağına inanılır. K.30, K.32, K.33
- Guguk kuşunun sesini duyan kişi sırtını sağlam bir duvara ya da taşa yaslamalıdır. Aksi halde kuş yenkmesine uğrayarak hastalanacağına inanılır. K.33, K.32
- Artvin’ de sabah guguk kuşu ötmeden önce ağzına bir şeyler atıp yemeyen kişi kuşa yenik düşmüş olur ve hastalanır. K.32
- Guguk kuşu ötmeden yataktan çıkmış olmak gerekir, öterken yatakta olan kişiler kuş yenkmesine uğrayarak hastalanabilirler. K.29, K.30, K.32
- Ardahan’da bazı kuşların çocukların ölümüne sebep olduğuna inanılır. Bu kuşlar doğum yapmış kadının odasının camına ya da evin bacasına gelerek öterse bebeğin canını alacağına inanılır. Yörede bu şekilde birkaç çocuğunu kaybeden kişiler olduğu söylenir. Bu durumda evden taşınmak gerektiğine inanılıyor. Bazen de bebek doğmadan önce bir başkasına “bebeği sana sattım” denilerek bebek satma işlemi yapılır. K. 84, K.85, K.88, K.176

3.14.6. Karabasan /Garagura

Artvin’de karabasan; “ağır basan” ve “Ali basan” olarak adlandırılmaktadır. Ali denilen bu varlığın başında bir fesi olduğu ve fesini sayesinde görünmez olduğu söylenmektedir (K.32). Fesini düşürür ya da fesini kaptırırsa görünmez olamayacağına inanılmaktadır. Ali cinsiyet ayırt etmeksizin her yaşta kişiye musallat olarak rahatsız edebilir. Ali’nin birini rahatsız etmesi için gece ya da gündüz olması şart değil, yalnız ya da kalabalık ortam fark etmeksizin kişinin üzerine çöker. Uyuyan kişi tarafından geldiği hissedilebilir, ayak sesleri duyulabilir ama kişi kalkamaz ve karşı koyamaz. Ayıya benzetildiği söylenmektedir. Ali’nin bastığı kişi bağırılmaz, hareket edemez, bağırarsa bile sesi çıkmaz. Genellikle boğulmak üzereyken, birinin fark etmesiyle ya da besmele çekmeyi başarak kurtulanlar bulunmaktadır. Ali’nin eskiden kuvvetli bir adamı basmaya çalışırken alinden bıçaklandı söylenmektedir. K.30, K.32 Bu yüzden avucunda bir delik bulunur ve boğmaya çalıştığı kişiler bu delikten hava alarak kurtulmaktadır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 104)

Posof’ta yapılan derlemelerde yeni doğum yapmış kadının kucağına bebek verilmeden önce “O mu seni gördü sen mi onu gördün?” annesi ise “Ali beni gördü, ben

Ali'yi gördüm" der ve bu üç kez tekrarlandıktan sonra çocuk verilir. İnaniş'a göre bu işlemden sonra bebeğin ve annenin kötü ruhlardan korunur. Burada ki kötü ruh al kızı/alkarısı veya Ali basması olarak bilinen karabasan olabilir. Bir etkileşim sonucu benzerlik göstermektedirler. K.171, K.172.

Çıldır'da al kızı, karabasan olarak adlandırılmıştır. Karabasanın özellikleri anlatılırken al kızının özellikleri söylenerek al kızı gibi betimlenmiştir. Bölgede ilçeden ilçeye ve köyden köye farklılık gösteren ama bir o kadar benzer özellikler taşıyan varlıklar görülmektedir.

- Karabasan'dan korunmak için onların şapkasını alabilmek ya da üzerlerine iğne takarak besmele çektirebilmek gerekmektedir (Kalafat, 2007 , s. 222).
- Ali'nin tüylerinden koparmayı başaran kişilerin Ali'den kolları karşılığında kırmızı altın aldıklarına inanılır. Bu yüzden Ali'yi yakalamak için balık ağı ile bekleyen kişilerin var olduğuna söylenmektedir. K.30, K.32
- İnsanın üzerine bir ağırlık şeklinde çöken ve hareket etmesine, konuşmasına izin vermez. K. 3, K.13, K.56, K.84, K.85, K.103, K.228
- Genellikle uyuyan kişilerin üzerine gelirler, yarı uykulu kişinin ağzını ve burnunu kapatarak boğmaya çalışırlar. Besmele çekince rahat bırakarak kaybolurlar. Bazen kara bir bulut gibi çökerler kişinin üstüne. K. 173, K.174, K.211, K.213
- Karga şeklinde insanın yüzüne geldikleri ve nefes almalarına engel oldukları da görülmüştür. K.88
- Ellerin ortasında bir delik olduğuna inanılır. İnsanların ağızlarını kapatılınca o delikten az da olsa nefes aldıkları söylenir. K.128, K.128
- Karabasanın bastığı kişi bağırılmaz, yakınında olan kişilere seslenemez. K. 133, K.134
- Karabasan tarafından basılan kişinin seslense de sesi duyulmaz, sesi çıkmaz. K.133, K.134
- Sağ ayak parmağını oynatınca kaybolduğuna inanılır. K.62
- Karabasan genellikle sevdiğimiz kişinin kılığında belirir. K.62

3.14.7. Karakoncoloz

Ülkemizde İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde sıkça karşılaşılan, balkan ülkelerinde farklı isimlerle bilinen bu varlık, Türkçedeki sık kullanımıyla "karagoncolos"

inancı Artvin’de “karakoncoloz” adıyla görülmektedir. İnanışlar farklı coğrafyalarda benzer şekillerde ortaya çıkabilmektedirler. Birbiri ile etkileşimde olmayan iki farklı coğrafya da bile benzer inanışların varlığı bilinmektedir. Artvin’de derlenen bu varlık aynı zamanda Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan’da da görülmektedir. Aynı zamanlarda ortaya çıkan ve benzer görünüşe sahip olan bu varlıkla ilgili inanışlarda benzerdir.

Al kızı gibi yeni doğmuş bebeklerin ciğerlerini yemek için evlere gelen bu varlığın al kızından farkı yılbaşı geces ve yılbaşı gecesin takip eden ilk on gün içinde gelmesidir. İnsan gibi davranabilen ve insanları çabuk kandıran bu varlık oldukça tehlikelidir. Yeni doğmuş bebekler dışında yeni doğmuş danalara (buzağılara) da zarar verebilmektedirler. (Güven, 2021, s. 117)

Karakoncoloz/ Karakoncilo olarak bilinen bu varlık Artvin ve çevresinde Yaban adamı, esmer tenli veya tüylü, dağlarda veya yüksek tepelerde bulunan, konuştuğu düşünülen, yılbaşında veya yeni yılın ilk on gününde ortaya çıkan, atlatılması veya kandırılması güç olan bu varlık insanlar için oldukça tehlikelidir. (Öztürk Ö. , 2005)

Borçka’da yapılan derlemede çocukları korkutmak için anlatıldığı söylenen bu varlıkların var olduğuna inanılmaktadır. Bu ruhların gece inekleri ve öküzleri çıkararak gezdirdikleri söylenir. Hayvanları sabaha kadar terleterek hasta ederler. Genellikle ineklere ve bebeklere musallat olarak boğmaya çalışırlar. Yörede yakalanmak için üzerine balık ağı atılsa da yakalayan olmamıştır. Kendisini gören kişilere vurarak aniden ortadan kaybolduğu için neye benzediğini de anlamak zor oluyormuş. K.28

- Yılbaşında ve ocak ayının ilk on gününde görülmektedir. K.32
- Bebeklerin ciğerini çalmak için bebekli olan evlere gider. K.28
- Yeni doğum yapmış inek ve yavrularına da musallat olmaktadır. K.28
- Bebek olan evlerde beşiğin üzerine balık ağı asılırsa bebeğe dokunamayacaklarına inanılır. K.28, K.29
- İneklere binerek ahırdan çıkardıklarına, yüksek yerlerden atlatarak patlattıklarına inanılır. K.28,

3.14.8. İt Ağızlılar

Ardanuç Ovacık köyünde İt Ağızlılar diye küçük varlıkların bulunduğu ve yer altında yaşadıklarına inanılır. Bu varlıklar yörede dikenli alanlarda, küçük evlerde yaşamaktadırlar. Gece yükselen sesler ve parlayan ışıklarından dolayı yöre halkı tarafından fark edilmişlerdir. (Kalafat, 2007 , s. 232)

3.14.9. Değerlendirme

İnsanlar ilkçağlardan beri görünmeyen varlıkların bulunduğu inanarak yaşamıştır. Bu varlıklar genellikle zamana ve mekâna göre farklı isimlerle anılmıştır. Yaşanılan coğrafyanın farklılıkları bu varlıklarla ilgili inanışların farklı olmasına neden olmuştur. Cin, cazı, peri, meşe adamı, alkarısı, karakoncoloz, it ağızlılar gibi adlarla alınan bu varlıkların etrafından birbirinden farklı inanışlar ve ritüeller oluşmuştur.

Ortadoğu coğrafyasında çok fazla yaygın olan cinlerle ilgili inanışlar Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet ile tüm dünyaya yayılmıştır.

Cinlerle ilgili inanışların başında ateşten yaratıldıkları kendilerine zarar veren kişilere musallat oldukları, geceleri düğün dernek kurdukları, değirmen gibi ıssız yerlerde yaşadıkları, at pislikleriyle beslendikleri gibi birçok inanış vardır. Bölgenin tamamında cinlerle ilgili inanışların varlığı görülmektedir. Cin çapmasını önlemek için ocaktan alınan yedi köz beşiğin ayağında ezilir, örümcek ağı ile eşikten alınan ağaç parçaları, bal mumu ile yakılarak tütsü yapılır ve var oldukları düşünülen yerlerden geçerken dört ayaklı hayvan gibi davranmak gerekmektedir.

Cazı bölgede eskiden var olduğu anlatılan bir varlıktır. İnsanlar içinde yaşayan, kuyrukları olan, güçlü hissetme yetenekleri bulunan, kedi kılığına girerek kişilere ve hayvanlara zarar veren bu varlık genellikle kılık deştirdikten sonra herhangi bir darbe veya yarar alırsa insan bedenine geri döndüğünde bu yara vücudunda kalmaya devam eder. Cazı olduğu düşünülen kedi yakalanırsa öldüresiye dövülür. Ertesi sabah kılık deştireceği için insanlar tarafından cazının kim olduğu öğrenilir.

Cinlerin, cazıların ve alkarısının şekil deştirerek başka farklı hayvanların özellikle kedilerin kılıklarına girdikleri görülmüştür. Giremedikleri kapıların deliklerinde ışık gibi girerek kedi şekline dönüşmeleri eski Türklerde bulunan don deştirme motifine benzetilebilir.

Karakoncolos adıyla çalışma sahamızda karşımıza çıkan bu varlıkla ilgili açıklama Boratav tarafından şöyle yapılmıştır; “Yurdumuzun farklı bölgelerindeki yaygın bir inanişâ göre, kışın en soğuk günlerinde insanlara zarar veren bir varlıktır. Kendine has özellikler taşır. Zemherinin ilk on iki gününde sokaklarda dolaşır, rastladığına “Nereden geliyorsun, Nereye gidiyorsun? Adın ne?” diye sorar. Verilecek cevapların içinde mutlaka “kara” kelimesi olmalıdır. (Kara Köy’den geliyorum, Karasu’ya gidiyorum, Adım Kara Hasan vb.) Aksi takdirde Karakoncolos elindeki kocaman tarakla vurarak karşısındakini öldürürmüş. Bu durumdan korunmak için kış günleri evlerdeki taraklar ortada bırakılmaz, saklanırmış. Bu yaratık kış yarısının cini diye de adlandırılır” (Duvarcı, 2005, s. 126). Sadece Artvin sahasında görülen bu varlık alkarısına benzetilmektedir. Sadece yeni doğan bebek ve buzağıya yaklaşması, yılın belirli günlerinde var olması alkarısından farklılık göstermektedir. Bu varlıktan korunmak için beşiğin üzerine balık ağı atılmaktadır.

“Al, alkarısı, alanası, alkızı, albasması, alarvadı, alacama, albıs, almış” gibi adlarla anılan, hemen hemen bütün Türk dünyasında görülen olağanüstü varlıklardan biridir (Acıpayamlı, 1974, s. 80) Eski Türk inançlarında yer alan Al Ruhunun İslamiyet’ten sonraki şeklidir. Keçi, tilki, kedi, köpek, buzağı, örümcek, kuş, gelin, kefenli ölü gibi çeşitli kılıklarda görünürse de daha çok, uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, çıplak gezen, göğüslerinden birini geriye atmış, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır (Acıpayamlı, 1974, s. 75). Bu tür doğaüstü varlıklar coğrafyadan coğrafyaya isim değişikliği yaşadığı gibi coğrafyanın özelliklerine göre şekillenir. Denize kıyısı olan şehirlerde denizden çıkarak bebeği kaçırdığına, denizin derinliklerine götürdüğüne inanılır.

Çalışmamızda alkarısı ile ilgili inanışlara hayatın geçiş dönemleri başlığı altında doğum aşamasında verildiği için bu bölümde verilmemiştir. Bölgede alkarısı ile ilgili inanışları oldukça fazladır. Lohusa kadın doğduktan hemen sonra ağzına verilen ilk lokma ile kadının içine gireceğine inanıldığı için lokma kadına uzatılır gibi yapılarak bir başkası tarafından yenir, ardından üçüncü lokmada lohusa kadına verilir, lohusayı ve bebeği korumak için eşiğe ateş konur, yatağa demir, bıçak, makas, tabanca konur, yatağın başucuna Kuran-ı Kerim asılır, yatağın kenarına at kılı çekilir, balık ağı asılır, erkek elbisesi konur, lohusanın başına kırmızı örtü örtülür, boynuna boncuk takılır, üzerine ya

da yastığına iğne takılır ve kırk gün odanın ışıkları açık kalır. Odaya kedinin girmesine izin verilmez, gece geç saatte eve kimse alınmaz alınırsa alkarısının içeri girerek bebeğe ve anneye zarar vereceğine inanılır. Alkarısından korunmak için bölgede var olan inanış ve uygulamalarda sıkça karşımıza demir kültü, ateş kültü, evin sahibi görülen süpürge yani ağaç kültü karşımıza çıkmaktadır. Eski Türk inançlarından olan kötü ruhları kovmak için kullanılan kırmızı rengin burada alkarısından korunmak için kullanılması, kutsal sayılan atın kılının temas büyüğü ile bebeği ve lohusayı korumak için yatağın etrafına sarılması tamamen eski Türk inançlarının etkisidir.

Bölgede alkarısını yakalayarak evlenildiğine dair çok fazla anlatı bulunmaktadır. Atlara binmeyi seven al kızları gece atlara binerken üzerine iğne takılarak ya da atın üzerine kara zift dökerek yakalandıkları söylenmektedir. İğneye dokunamadığı için kaçamayan alkızının elin çok bereketli olduğuna inanılır. İğneyi bir başkasına özellikle çocuklara çıkarttırarak kayboldukları söylenmektedir.

Bölgede varlığı bilinen ve inanışlarda kendine yer edinen olağanüstü varlıklardan birisi de Karabasan/Garagura'dur. Genellikle uyuyan kişilerin üzerine çöktüğü, nefessiz bırakarak boğmaya çalıştığı, kişinin hareket edemediği, konuşamadığı görülmektedir. Son anda birinin gelmesiyle ya da Besmele çekilmesiyle kurtulmanın mümkün olduğu bu varlığın elinde bıçak deliği olduğu için insanların az da olsa nefes almayı başardıkları söylenmektedir. Bu varlık diğerler varlıklar gibi özellikle lohusa ve bebeğe gitmez, herhangi birini de rahatsız ederek çökebilir.

Artvin ve Ardahan'da varlığı görülen bir diğer olağanüstü varlık ise Meşe Adamı'dır. Genellikle ormanlık alanda görülen belden yukarısı insan belden aşağısı kürklü, dört ayaklı hayvan şeklinde görülen ve sadece ateşten korktuğu bilinen bir varlıktır. Eski Türk inançlarında her şeyin bir ruhu bulunmaktadır. Ormanlarında ruhu olduğu için ormana girmeden önce kanlı veya kansız kurban verilerek ormanın ruhunu memnun edilmeye çalışılır. Günümüzde ormanlık alanlarda olan ve sadece ateşten korkan insanlara zarar vermeyip taklit eden bu varlığın orman kültürüyle ilgili olduğu söylenebilir. Ateş yakana dokunmaması da kendisine sunulan kurban olarak görülmesinden olabilir.

3.15. RENKLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.15.1. Sarı

Türk halk inançlarında renklerin önemi büyüktür. Renkler genellikle birtakım olaylarla, bağdaştırılmaktadır. Sarı renkte geçmişten günümüze kadar birçok alanda hastalıkların sembolü olarak kullanılmıştır. Hastalıklardan söz edilirken sarı renk kullanılmakla kalınmamış bazı hastalıklara da adı verilmiştir. Türk halk kültüründe sarı renk genellikle hastalıkları temsil etmiştir (Ögel, 2002, s. 479). Günümüzde sarılık olarak adlandırılan bir hastalığın varlığı bilinmektedir. Bu hastalığın tedavisinde de sarı örtü ve sarı altın kullanılmaktadır.

- Çocuk sarılık olmasın diye üzerine sarı örtü örtülür. K.41
- Sarı hastalık rengidir. K.65, K.87
- Ardahan/Damal'da sarı renk kullanılmaz ve sarı kıyafetler giyilmez çünkü uğursuzluk getireceğine inanılır. Damal Alevileri tarafından sevilmemesinin sebebi Hz. Hüseyin'in sarılıktan ölmesidir. K.216, K.217, K.219, K.220, K.221

3.15.2. Kırmızı

Eski Türk inançlarında ruhların renkleri olduğuna inanılırdı. Ak, kara, sarı, kuma yanı esmer renkte ruhlardan bahsedilmektedir. Bunların yanı sıra al renkte ruhların var olduğu da düşünülmektedir. Al kızı, al karısı olarak bilinen varlıktan gelebilecek tehlikelere karşı bebeklere ve lohusa kadınlara al/kırmızı örtü örtülmektedir. Hastalıklardan veya hasta eden varlıklardan korumak için o varlığın rengine olan bir nesneyle karşılık verilebileceğini söylemek mümkündür. Sarılık olan çocuğa sarı örtü örtülmesi, al kızından korunmak için al renkte örtü örtülmesi bu duruma örnek olabilir.

- Ardahan'da lohusa kadını ve bebeği al basmasın diye kırmızı örtü örtülür. K.56, K.85, K.96, K.100
- Kızamık olan çocuklar çabuk iyileşsin diye üzerlerine kırmızı örtü örtülür. K.85, K.88
- Kırmızını uğurlu renk olduğuna inanılır. Bu yüzden gelinlerin başına kırmızı vala örtülür. (Çıldır) K.54, K.55, K.62, K.63
- Bekâretin ve masumiyetin sembolü olarak gelinin beline kırmızı kurdele bağlanır. K.3, K.45, K.55, K.62, K.72, K.87, K.156, K.211, K.224

- Gökkuşağında bulunan kırmızın rengin cehennemi temsil ettiğine inanıldığı için kimse kırmızıyı seçmez ve sevmez. K.56, K.85, K.88, K.90, K.187

3.15.3. Siyah/ Kara

Genellikle kötülüğün rengi olarak kabul gören kara, kötü ruhları, temsil eder. Eski Türk inançlarında iyi ve kötü ruhların bulundur bilinmektedir. Kötü ruhlarla iletişime geçen şamanlara kara şaman denir ve kıyafetlerinden, kullandıkları nesnelere kadar her şey kara/siyah renkte olurdu. Hatta kara şamanların ruhlara verdikleri kurbanlarda kara renkte olurdu.

Ak ve karanın zıt kullanımının temelleri sanıyoruz ki eski Türk inanışlarına dayanmaktadır. İyilik ve kötülüğün sembolü olarak görülen ak ve kara Türk mitolojisinde yer altı tanrısı Erlik ve hayır ilahı Ülgen olarak karşımıza çıkmaktadır. (Yıldırım 2012:1)

Olumluluğun ve olumsuzluğun ifadesidir. Geçmişten günümüze gelene kadar değişimlere uğramış olsa bile genel anlamıyla “ak” olumlu, pozitif anlamları; “kara” da olumsuz, negatif anlamları simgelemektedir. Türkler, kendileri için kutsal olan her şeye “Ak Köl, Ak Dağ, Aktu” örneklerinde olduğu gibi ak anlamını vermişlerdir (Gökalp, 1976:72-77). Bu yüzden Türk halk inançlarında ak olan canlı cansız varlıklar uğurlu olarak ele alınırken kara olanlar uğursuz olarak değerlendirilmiştir.

Bölgede anlatılan masallarda ve efsanelerde ak ve kara renklerinin bütünlüğünden bahsedilir. Masallarda ak koyunun kılını kara koyunun kılına sürten kişinin yerin yedi kat altına inebildiğine ve üstüne çıkabildiğinden bahsedilir.

- Kara, uğursuz bir renktir. K.7, K.45, K.56, K.73, K.85, K.88
- Kara yas, matem rengidir. Yakını ölen bir kişi kırk gün siyah giymektedir. K.7, K.45, K.56, K.73, K.85, K.88
- Siyah koyunun yünü kısırlık tedavisinde kullanılır. K.32, K.44
- Bebeği kötü ruhların rahatsız ettiği düşünüldüğünde karatavuk kesilerek bebeğe sarılır daha sonra tavuk toprağa gömülür. Bebeğe musallat olan kötü ruhların, kendilerine kurban edilen karatavuk ile tekrar yerin altına gönderildiğine inanılmaktadır. K.85, K.88
- Tavanın karası nazar değmesin diye çocukların yüzüne sürülür. K.45, K.89, K.178, K.22, K.230
- Kara kedi uğursuzluk getirir. K.45, K.89, K.178, K.22, K.230

- Uykuda insanları rahatsız eden ve boğmaya çalışan kötü ruhun adı karabasandır. K.23, K.29, K.44, K.51
- Damal Alevlerinin kıyafetlerinde siyah renk ağırlıklıdır. Ehl-i beyti temsil ettiği için kutsal sayılır. K.216, K.217

3.15.4. Yeşil

Genellikle renkler içinde güven veren, koruyucu ruhu temsil eden yeşil renk: “Türk mitolojisinde Tanrı Ülgen’in, koruyucu ruh olarak bilinen yedi oğlundan birinin adı Yaşıl (Yeşil) Kaan idi ve genellikle bitkilerin yetişip, büyümesini düzenlediğine inanılırdı” (Ögel, 2002, s. 272) İslamiyet de yeşilin cennet rengi olması günümüzde yeşilin önemini arttırmaktadır.

- Yeşil inan rengidir. Yeşilin ibadeti simgeler. (Çıldır) K.54, K.55, K.56, K.60, K.61
- Yeşil renk bereketin ve bolluğun rengi olarak görülür. K.143, K.156, K.148, K.153,
-
- Rüyasında yeşil gören kişinin niyetinin açık ve güzel olduğuna inanılır. K.237, K.212
- Ölen birini rüyada yeşillikler içinde görmek cennet gideceğine işarettir. K.83
- Yeşil, kırmızı, siyah ehli beyti temsil ettikleri için kutsaldır. (Kars) K.143, K.144

3.15.5. Mavi

- Mavi gökyüzünün rengi olarak kabul edildiği için kutsal bir renktir. Gökten düştüğüne inanılan mavi renkteki boncukların kutsal sayılması da bundandır. Gök rengine olan boncuklara sahip olan kişilerin istedikleri kişiyi hasta edebildikleri, hasta olanı iyileştirebildikleri ve eve bereket getirebileceklerine inanılır. K.32, K.85
- Gök rengine boncuk takan kişiye nazar değmeyeceğine inanılır. K.44, K.65, K.88
- Kars’ta evlerin kapıları maviye boyanırsa eve haşerelerin giremeyeceğine inanılır. K.135, K.136

- Bebeğin beşiğine mavi boncuk takılırsa bebeğe nazar değmeyeceğine, kötü ruhların yaklaşamayacağına inanılır. K.56, K.58, K.62, K.85, K.88
- Lohusa kadının özerine mavi boncuk takılır, al karısı yaklaşmayacağına inanılır. K.74, K.75, K.75

3.15.6. Değerlendirme

Birçok şeyde olduğu gibi renklerinde birtakım büyüsel güçlerle donatılmış olduğuna inanılmaktadır. Bu inanca göre renklerin canlılığı, parlaklığı ve çarpıcılığı ya da sönük ve donukluğu renklere birtakım anlamlar ve büyüsel güçler yüklenmesine neden olmuştur. Büyüsel güçlerinin olduğu düşünülen maddelerde parça ile bütün, öz ile biçim arasında olan ilişki temas yoluyla renklere de geçmiş olabilir (Örnek, 1971, s. 148).

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde mavi renk boncukların kötü ruhlardan korunmak için bebeğe ve lohusaya takılması, maviye boyanan kapılardan böcek ve haşerelerin girmemesi gibi inanışlar mavi rengin büyüsel yanını göstermektedir. Mavi renk ülkemizde de genellikle büyüsel işlemler yapılırken kullanılmakta ve bu özelliği herkes tarafından bilinmektedir.

Kırmızı renkte mavi gibi genellikle kötü ruhlardan korunmak için kullanılmaktadır. Bölgede geçiş dönemlerinde al kızından korunmak için kırmızı örtü örtülmesi, gelinin beline kırmızı kuşak bağlanması, geline kırmızı duvak örtülmesi, kızamık olan çocuklarda kırmızı neşeler kullanılması bu renge yüklenildiği düşünülen büyüsel niteliklerden yararlanılmak istenmesidir.

Sarı renk hastalığın rengi olarak bilir. Bu isimde hastalık olduğu da bilinmektedir. Sarılık için tedavide bebeklere sarı renk başörtüsü örtülerek sarı renk kıyafette giydirilir.

Ak ve kara olarak adlandırdığımız beyaz ve siyah renkleri geçmişten günümüze kadar zıtlık üzerine kurulan bir semboller yığınıyla donatılmışlardır. Beyaz iyiliği, saflığı, güzeli temsil ederken, siyah kötülüğü, karanlığı ve çirkinini temsil etmektedir.

3.16. GECE VE GÜNDÜZ İLE İLGİLİ İNANIŞLARI

- Akşam geç saatlerde bir evden başak bir eve süt ve süt ürünleri verilmez aksi takdirde hayvanların hastalanacağına, evin bereketinin kaçacağına inanılır. K. 3, K.23, K.56, K.108
- Akşamları yoğurt mayalamak için komşudan yoğurt mayası istenmez, istenilse bile verilmez çünkü akşam evden yoğurt verilirse eve, hayvanlara nazar degeceğine, ineklerin memelerinin yara olacağına ve evin bereketinin kaçacağına inanılmaktadır. K. 130, K. 138, K.135
- Geceleri dışarıya sıcak su dökülmez. Yer altında yaşayan varlıkların, cinlerin yandığına bu yüzden döken kişinin çarpılacağına inanılır. K.1, K. 2, K.5, K.12, K.47, K.56, K.78, K.94, K.102, K.211, K.216, K.227
- Gece geç saatte lohusa kadının evine misafirlğe gidilmez. Dışardan eve kötü ruhları beraberlerinde getirdiklerine inanıldığı için eve geç saatte misafir kabul edilmez. K.39, K.44, K.78, K.57, K.171, K.176, K.216
- Bebek olan eve akşam ezanından sonra girilmez aksi takdirde bebeğe erüşük (kötü ruhların) bulaşacağına inanılır. K.32, K.39, K.41, K.78, K.57, K.85, K.95, K.171, K.176, K.216
- Gece bebeklerin eşyaları dışarı da bırakılmaz. Akşam ezanından önce dışarıda olan bebeğe ait yıkanmış elbise, battaniye, yatak vb. şeyler içeri alınır yoksa kötü ruhların bebeği rahatsız edeceğine ve bebeğin bütün gece ağlayacağına inanılır. K.3, K.62, K.84, K.88
- Gece geç saatlerde köy içinde eski ve harabe yerden geçilmez, o evlere ait olan ruhların kişileri rahatsız edeceğine inanılır. K.106, K.113
- Gece geç saatte köy içinde çeşme kenarlarında durulmaz, çeşmeye gidilmez kötü ruhların saldıracağına inanılır. K.181, K.185
- Gece ev silinmez ve özellikle kapı yönüne silinirse evin meleklerinin dışarıya doğru itildiğine inanılır. Meleklerin küsüp evi terk edeceğine inanılır. K.88, K.95, K.152
- Gece kapı önünün silinmeyeceğine inanılır. Gece silinen kapı önlerinde meleklerin gözlerine toz kaçacağına inanılır. K.62
- Geceleri mutfakta kirli bulaşık bırakılmaz yoksa şeytanın bulaşıkların içine işeyeceğine inanılır. K.95

- Gece dışarı bir şey fırlatılmaz. Köylerde fırlatılan nesneler cinlere zarar verdiğiğine inanıldığı için dışarı bir şey atılmaz. K.128, K.129
- Gece tırnak kesilmez uğursuzluk getireceğine inanılır. K.82, K.83
- Gece ıslık çalınmaz, çalındığında uğursuzluk getireceğine inanılır. Meleklerin ortamı terk ederek şeytanın geldiğine inanılır. K. 197, K.198, K.199, K.203
- Gece aynaya bakılmaz, bakan kişinin yüzünün çilleneceğine, kısmetinin kapanacağına inanılır. K.173, K.174
- Ardahan'da gece aynaya bakılmaz uğursuzluk getireceğine bakan kişinin çalgıcı ile evleneceğine inanılırken K.85, K.95, K.176 Kars'ta aynanın karşısında konuşmanın uğursuzluk getireceğine, cinlerin çarpabileceğine inanılır. K.128, K.128 Artvin'de ise gece aynaya bakmak uygun görülmez, aynada ayakların ters görüldüğüne inanılır. K. 39, K.40, K.44
- Gece çocukların kendi gölgeleri ele oynamasının uğursuzluk getireceğine inanılır. K.190, K.191
- Gece besmele çekilmeden yatak sarılmaz yoksa cinlerinde yatan kişiyle birlikte yattığına inanılır. K.57, K.60, K.64
- Gece üstünde örtü olmadan ilişkiye giren karı kocanın cinler tarafından izlendiğine inanılır. K.152
- Gece dışarıya kül dökülmez. Dökülen külün cinlerin yatağı yorganı olduğuna ve döküldüğünde onlara zarar vereceğine inanıldığı için çarpılmaktan korkulur. K.85, K.86, K.87
- Akşam ezanından sonra geç saatlerde evden dışarıya ateş verilmez. Ateş isteyen komşuya ateş, kör ya da yanan herhangi bir şey verildiğinde o evin ocağının söneceğine inanılır. K.32, K.42, K.74, K.84, K.62, K.63, K.64
- Artvin'de Lohusanın evinden gece yarısı dışarıya ateş verilirse, kötü ruhlar eve geleceğine inanılır. Zorunlu olarak vermek gerekirse, ateşi alan kişi kendisi için kıymetli bir şeyini emanet olarak bırakmak zorundadır. Bu yolla emanet bırakılan o eşya, ateşin koruyucu gücünü ev içinde tutacağına inanılır. K.2, K.3, K.13, K.32, K.34
- Gece öten tavuğun ahıra cinleri çağırdığına inanıldığı için gece horoz gibi ötmeye çalışan tavuğun başı kesilir. Yoksa uğursuzluk getireceğine inanılır. K.90, K.91, K.93

- Horozlar gece ötmeye başlarsa sahibinin öleceğine inanılır. K.95, K.150
- Gece dışarda yere işenmez. Cinlerin çarpacağına inanılır. K.6, K.27, K.57, K.77, K.100, K.113
- Gece peynir yapılan evlerde peynirin suyu (sıratı) dışarı dökülmez cinlerin çocuğunun yanacağına inanılır. K.88, K.96
- Gece soğan, sarımsak soyulmaz, soyulan kabuklar ateşe atılmaz ve dışarı verilmez cinlerin rahatsız olacağına eve musallat olacağına inanılır. K.31, K.37, K.39, K.44, K.67
- Akşam ezanından sonra mezarlığa gidilmez, ölülerin rahatsız olacağına inanılır. K.76, K.183, K.185
- Gece mezarlık yakınından geçilmez, cinlerin ve hortlakların insanları parçaladığına inanılır. K.115, K.116, K.117
- Geçmek zorunda kalındığında dua okuyarak hızlı bir şekilde geçilmeli ve duyulan seslere bakılmaması gerektiğine inanılır. K.113, K.228
- Geceleri su dolu kapların ağzının kapalı olması gerektiğine inanılır, kapatılmazsa şeytanın ve cinlerin su dolu kaplara işediğine inanılır. K.63, K.64, K.65
- Gece yanan ateşten ıslık sesi çıkması uğursuzluk sayılmaktadır. Yanan sobadan ya da ocaktan ıslık sesi geliyorsa şeytanın oraya geldiğine inanılır. K.88
- Yeni ölen kişinin mezarının başında geceleri ateş yakılır. Yakılmazsa hayvanların ölüye zarar vereceğine inanılır. K. 216, K.217
- Gece yatarken kişinin ruhu bedenden çıkarsa ve geri geldiğinde parmaklardan bedene girerse o parmakların kınalı olduğuna inanılır. K.85, K.95, K.127, K.128
- Gece besmelesiz yatıldığında garagura (karabasan) denilen kötü ruhların basacağına inanılır. Nefesiz bırakarak hareket etmeyi engelleyen bu ruhlardan korunmak için “kara şühe” denilen boncuk takılır. Bu boncukların geceleri insanları karabasanlardan koruduğuna inanılır. K.84, K.85, K.86, K.87, K.88, K.95.
- Geceleri al kızlarının ahırlara geldiğine ve atlara binerek atları terletene kadar sürdüklerine inanılır. Bu yüzden geceleri ahırdan sesler geldiğinde al kızı yakalamak için ahırlara gidilir ve yakalanmaya çalışılır. K. 95, K.100, K.101, K. 210, K.211, K.221

- Yeni doğum yapmış kadınlar geceleri yalnız bırakılmaz ve geceleri lohusanın bulunduğu odanın ışıkları sönmez, odada erkek bulunur ya da erkek kıyafeti bulundurulur aksi takdirde geceleri dışarı çıkan kötü ruhların lohusaya zarar vereceğine inanılır. K. 131, K.132, K.133
- Lohusanın bulunduğu evde, ev halkından biri gece dışarı çıkmaz zorunda kalır ve eve geri dönerse, eşiğe ateş konulur ve ateşten geçerek içeri girmesi istenir. Kötü ruhlarında onunla eve girmemesi için. K.88. K.134, K.135, K.136
- Yusufeli’nde bebek bezleri gece çöpe atılmaz, idrarı dışarı dökülmez. Çocuk akşam ezanından sonra dışarı çişe tutulmaz. Yoksa çocukların çalınacağına inanılır. (K. Karasüleymanoğlu, 1950)
- Kendi evinin dışında bir yerde ilk kez geceyi geçiren kişiler yastıklarının altına anahtar koyarak yatarlarsa o gece kismetlerinin rüyalarında göreceklerine inanılır. K.67, K.68
- Geceleri hortlayan ve evine dönenen ölülerin olduğuna inanılır ve hortlayan kişilerin çok güçlü olduğu için zarar verilemeyeceğine inanılır. Hortlakların ancak sabah ezanın okunurken güçsüzleştiğine ve o sıra yakalanabileceğine inanılır. K.85, K.228
- Artvin’de komşular kara kazanı birbirlerine gece vermezler. Kazanı veren kişilerden birinin evinden ölü çıkacağına inanılır. K.30, K31, K.32
- Gece çakal yedi defa ulursa uğursuzluk sayılır ve susturulmaya çalışılır. Aksi takdirde o yerde birinin öleceğine inanılır. K.1, K.133
- Ölüünün kıyafetinin gece asılması gerektiğine inanılır. K.23, K.24
- Gece ormana gidilmez, uğursuzluk getireceğine inanılır. Geceleri ormanlardın kötü ruhlarla dolu olduğuna ve gidenin geri dönemeyeceğine inanılır. K.30, K.34
- Geceleri incir ağacının atlından geçilmez uğursuzluk getireceğine inanılır. K. 32, K. 34
- Geceleri ahır, merak (samanlık), ambar gibi yerlere selam vermeden ve besmele çekmeden girilmez. Buraların sahipliği olduğuna ve çarpıla bilineceğine inanılır. K. 85, K.56, K.67
- Gece ıssız yerlerde uyumamak gerektiğine inanılır. Gece ıssız yerlerde cinlerin düğün yaptığına düğünleri görenlere zarar verdiklerine inanılır. K. 64, K.56, K. 89

- Gece ıssız yerde bir topluluk görülürse verilen yemek yenmemeli ve düğün görülürse düğüne katılmamalı. Düğünlerin cinlerin düğünü olduğuna verilen yemeklerin ise at dışkısı olduğuna inanılır. K. 118, K.119, K.103, K.124

3.16.1. Değerlendirme

“Gecenin hayrındansa sabahın şerri daha iyidir.” Görüşü genellikle yapılacak işlere gündüz başlanması gerektiği, gece başlanan işlerin hayırla sonuçlanmayacağı düşünülmektedir. Bütün kötülüklerin, kötü ruhların gece dışarda olduğuna görüşü insanları geceden korkutmaktadır. Bölgede var olduğu düşünülen doğaüstü varlıklardan cin, cazı, al kızı, meşe adamı ve karabasanın gece ortaya çıkarak insanlara zarar verdiği inancı yaygındır. Bu yüzden gece dışarı çıkılmamaya çalışılır çıkan kişilerinde besmele çekmesi gerektiği söylenir.

3.17. ALIN YAZISI/ KADERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

- Bebekler doğduktan sonra göbek bağı kesilmeden önce iki meleğin gökyüzünden inerek bebeğin alnına kaderini yazdığına inanılmaktadır. K.32, K.85, K.176
- Bebek dünyaya geldiği andan göbek bağı kesilene kadarki geçen süre içinde dilenen bütün dileklerin gerçekleşeceğine inanılır. Doğum anında dünyaya inen meleklerin o odada bulunan kişilerin dualarını da kabul ettiğine inanılır. K.32
- Artvin’de kazılan bir mezardan çıkan kafatasında yazılar olduğu görülmüştür. Alın yazısının kafatasında bulunduğu ve görülebildiğine inanılmaktadır. Türkçe olmadığı için okunamadığı söylenir. K.30
- Elli senelik kafataslarında yazılar olduğu söylenmektedir. K.30
- Doğan bebeklerin kaderleri melekler tarafından kâğıtlara yazılarak suya atılır. K.32
- Alın yazısının asla bozul bayacağına inanılır, bu yüzden “Güneş vergi vermez, Alın yazısı bozulmaz” denir. K.32

3.17.1. Değerlendirme

Alın yazısı ile ilgili inanışlar genellikle Türk İslam değerleri etrafında oluşan inanışlardır. İnsanın kaderinin önceden yazıldığı inancının etkisiyle Artvin ilinde

kafataslarının üzerinde kaderimizin yazılı olduğu inancı bulunmaktadır. Bu yazının bozulmasının mümkün olmadığı söylenmektedir.

3.18. SADAKA VERMEKLE İLGİLİ İNANIŞLAR

- Kötü bir olaydan sonra başımın gözümün sadakası olsun diye bir fakire sadaka verilir. K.1, K.17, K.23, K50, K.52, K.82, K.83
- Sadaka verilirken üç kez başından dolandırılır ve öyle verilir K.1, K.17, K.23, K50, K.52, K.82, K.83
- Kişi üzerinde yorgunluk, miskinlik gibi ağırlık varsa sadaka verilir. K.1, K.17, K.23, K50, K.52, K.82, K.83
- Sadaka olarak ekmek, para, mendil gibi şeyler verilir. K.32, K.41

3.18.1. Değerlendirme

Bölgede sadaka verilmekte ilgili inanışların az olduğu var olanlarında Türk İslam değerleri etrafında toplandığı görülmektedir.

3.19. MİSAFİRLE İLGİLİ İNANIŞLAR

- Ev sahibinin gözü dalarsa eve misafir geleceğine inanılır. K.52, K.64
- Bebek eğilip bacaklarının arasından bakarsa misafir geleceğine inanılır. K.84, K.95, K.176, K228, K.229
- Kedi yüzünü yıkarsa eve misafir geleceğine inanılır. K.85, K.95, K.176, K.228, K.229 K.67, K.68, K.153, K.154, K.144
- Bardağa koyulan çayın üzerinde çöp olursa misafir geleceğine inanılır. K.85, K.95, K.176, K.228, K.229 K.67, K.68, K.153, K.154, K.144
- Köpek bacadan bakarsa eve misafir geleceğine inanılır. K.88
- Gelen misafirin rızkıyla geldiğine inanılır. K.85, K.88, K.112, K115, K.116
- Hamurun yakın mesafeye sıçraması yakından uzak mesafeye sıçraması uzaktan birinin geleceğine işarettir. K.176, K.177, K.216
- Sürekli gelen ve ev halkı tarafından istenmeyen misafirin ayakkabısına tuz koyulursa, bir daha gelmeyeceğine inanılır. K.230

- Gelen misafir ikram edilen çayı içmez, ya da yarı bırakırsa, “Aman evde bekâr kızımız var, evde kalır, sen çayını iç” derler. Misafir çayı yarıda bırakırsa evin bekâr kızının evde kalacağına inanılır. (Kars) K.124, K.127, K.128

3.19.1. Değerlendirme

Bölgede yapılan çalışmalarda misafir ile ilgili inanışlar genellikle hayvanların hareketlerine, nesnelerin durumuna ya da evdeki bebeklerin hal ve hareketlerine bakarak belirlenmektedir. Kedinin yüzünü yıkaması, köpeğin bacadan içeri bakması, çocukların bacak aralarında geriye doğru bakması, ev sahibinin gözünün dalması, hamur yoğururken hamurun sıçraması gibi durumlar eve misafir geleceğine yorumlanmaktadır. Misafirin bereket olarak görüldüğü bölgede çok oturan misafirlerin ayakkabılarına tuz dökülmektedir. Bu inanış ve uygulamaların temelinde hayvan kültü ve tuz ile yapılan büyüsel işlemler yer almaktadır.

3.20. RAMAZAN BAYRAMIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

- Anne eline bayram günü örgü ya da şiş almaz, ölen çocukların ruhunun bayram günü annelerinin kucağına geleceğine inanılır. Anne eline şiş alırsa bebeğe batacağına inanılır. K.29, K.30, K.31, K.32
- Bayramda bebeği ölmüş kadın eline iğne, tıg ve çağ gibi sivri aletler almaz, örgü örmez. Bebeğin ruhunun annesinin kucağından inmeyeceğine inanıldığı için bebeğin gözüne sivri aletlerin batmasından korkulur. K.29, K.30, K.31, K.32
- Bayramdan önceki günde dikiş dikilmez iğne iplik ele alınmaz. K.45, K.54, K.56, K.63
- İki bayram arası düğün yapılmaz, nikâh kıyılmaz. K.45, K.54, K.56, K.63
- Bayramlarda küs kalınmaz, küskünlükler bitmelidir. K.45, K.54, K.56, K.63

3.20.1. Değerlendirme

Dini bayramların hepsinde Türk İslam gelenekleri etrafında gelişen halk inanışları bulunmaktadır. Kalp kırmak, küs kalmak gibi durumlar ayıp karşılanır. Bayram öncesi dikiş dikmek, iğne iplik kullanmak çamaşır yıkmak gibi durumların uğursuzluk getireceği düşünülmektedir. Bölgede farklı olarak Artvin’de bayram günü ölen bebeklerin ruhlarının

annelerinin yanına geleceği ve kucağında oturacağı inancı bulunmaktadır. Bu yüzden annelerden bebeğin ruhuna zara verecek sivri aletleri kullanmaması gerekmektedir.

3.21.KURBAN BAYRAMIYLA İLGİLİ İNANIŞLAR

- Seçilen kurban büyük baş ise yedi hisseye ayrılabilir. K.1, K.9, K.19, K.29, K.42, K.50, K.90, K.91, K.93, K.113, K.212
- Kesilen kurbanın eti üçe ayrılır gelecek olan misafirlere pişirmek için ayrılan kısım, kurban kesemeyen komşulara dağıtmak için bir kısım ve evde yaşayan kişilerin yemesi için ayrılan bir kısımdan olmak üzere üçe bölünür. K.30
- Kurban Bayramında gelen misafirlere et ikram edilir. K.1, K.9, K.19, K.29, K.42, K.50, K.84, K.90, K.91, K.93, K.113, K.176, K.182, K.212
- Kesilen kurbanın kemikleri çöpe atılmaz, kuyuya gömülür. K.32, K.151
- Kurbanın kanı yerde bırakılmaz, silinerek üstü örtülür. K.95, K.152
- Kurbanın eziyet verilmeden kesilmesi gerekmektedir. K.1, K.3 K.13, K.39, K.40, K.42, K.52, K.90, K.91, K.93, K.113, K.212
- Kurban bayramına üç gün kala evde çamaşır yıkanmaz, kurbanın gözlerine sabun kaçacağına inanılır. K.3, K.13, K.23, K.39, K.32, K.34, K.40 K. 127, K.128, K.135, K.136, K.141, K.153
- Bayram arifesin de iğne ile dikiş dikilmez, kurbanın gözüne batacağına inanılır. K.84, K.85, K.88
- Kesilen kurban kimin niyeti ile kesilirse o kişiyi kıyamet günü sırtında taşıyarak sırat köprüsünden geçirdiğine inanılır. K.2,8 K.88
- Kurban su vermenin sevap olduğuna inanılır. K.88
- Dış ağrısı çeken biri kurban eti yerse ağrısının geçeceğine inanılır. K.32, K.33

3.21.1. Değerlendirme

Kurban Bayramı etrafında oluşan inanışlar Türk İslam devletlerinde ve Anadolu'nun her yerinde olan inanışlarla aynı şekildedir. Özellikle bayramlarda küs kalınmaması gerektiği için büyüklerin araya girerek küslerin barışması, vefat eden birinin evine bayramda büyük küçük fark etmeden herkesin gitmesi, mezar ve türbe ziyaretlerinin yapılması, köyde yaşlıları yanına gidilerek hayır dualarının alınması genellikle sosyal düzenin getirdiği gelenek ve görenekleridir. Bunlar dışında bayramdan

önceki gün Arife gününde dikiş dikilmez çamaşır yıkanmaz, iğne kullanılmaz gibi inanışların temeli uğur ve uğursuzluk anlayışındandır. Bölgede Kurban kesilecek hayvana değer verilir ve canının yakılmaması gerekir. Kurban seçilen hayvan kesileceği güne kadar özenle bakılır. Bu süreçte kendisini besleyen, su veren ve bakımını güzel yapan kişiyi ahirette sırat köprüsünden geçerken sırtına alacağına, kanatlanarak karşıya geçireceği inanışı Eski Türklerde şamanların kurban verdikleri yardımcı hayvanlarının üstüne binerek âlemler arası gezmesi inancıyla birebir benzerlik göstermektedir.

3.22.DEFİNECİLİKLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Kuzeydoğu Anadolu bölgesi göçlerin en çok olduğu ve yaşayan halkın sürekli yer değiştirmek zorunda kaldığı bölgedir. Bu yüzden evlerini terk eden kişilerin kıymetli eşyalarını saklayarak, evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Geri döneriz umuduyla toprak altına saklanan kıymetli eşyalar zamanla gün güzüne çıkmaya başlamış, definecilerin hedefi olmuştur. Definecilik etrafında birbirinden farklı inanışlar yumağı oluşmuştur.

- Ardahan'da; definenin sürekli hareke ettiğine inanılır. Kazı sırasında hakaret, küfür ve kötü söz söylendiğinde aktığına inanılmaktadır. K.50, K.91, K.93
- Kazı sırasında bulunan define sahipliye fare olarak dağılıp sağa sola kaçtığına inanılır. Dua okuyarak altına çevrilebileceğine inanılır. K.50, K.91, K.93, K.150, K.212
- Tarlada ya da kazı sırasında ortalığa sarı renkte karınca yayılırsa dua okumak gerektiğine inanılır. Sarı karıncaların aslında altın olduğuna ve sahipli olduğu için yer değiştiğine inanılır. K. 88, K.93
- Sahipli olan yerle bulunan altınların kan istediğine inanılır. K.83, K.85, K.100,
- Yedi kuplu kazanlarla altınların olduğuna inanılan definelerin kurban istediğine inanılır. Bu kurbanın insan olması gerektiğine inanılır. K.161
- Kazı sırasında insan iskeleti yan yana dizilip üzerine insan kanı dökülürse sahipli olan defineye sahip olabileceğine inanılır. K.93, K.91
- Sahipli definenin sahipleri genellikle cinler, yılanlar, kurbağa vb. varlıklar olur. Yılan ve kurbağa olursa hazineyi sağa sola çekerek çıkarılmasına engel oluyorlar. K.29

- Hazineyi gömerken okunan dualar hangi dine aitse o dinin kitapları getirilerek dua okutulur. K.29, K.93
- Define aranan yerde tuvaletini yaparsa cinler tarafından çarpılır. K.93
- Kazı sırasında yanında karga öterse o hazinenin çıkarılmaması gerektiğine inanılır. Uğursuz geleceğine inanılır. K.139
- Defineye giden kişiler yanlarında hocalarla giderler. Hocalar dua okuyarak buğday ve arpa tanelerini üst üste çıkararak dua okur ve üzerinde ki büyü bozulur. K.83, K.138, K.207

3.22.1. Değerlendirme

Bölgede definecilikle ilgili anlatılar ve inanışlar çoktur. Bölgenin tarihine bakıldığı zaman birçok millete ev sahipliği ettiği, birçok işgal ve göçe maruz kaldığı görülmektedir. Yerleşim yerlerini terk eden halk ziynet eşyalarını yanlarında götüremedikleri için genellikle belirli yerlere saklamışlardır. Günümüzde hala bu bölgede toprak altından çıkarılan definelerin bulunduğu söylenmektedir. Definecilikle uğraşan kişilerin hocalarla birlikte hareket etmesinin nedeni genellikle definenin cinler tarafından sahiplendiği durumlarda çarpılma ihtimallerinin bulunması, büyü yapılarak saklanan altınların fare, karınca ve su şekline dönüşerek kaybolma ihtimalinde dua okunması gerektiğindendir.

3.23. BABA OLMAKLA İLGİLİ İNANIŞLAR

- Eşi hamile olan adam hayvanlara zarar vermemelidir. Yılan öldüren adamın doğacak çocuğunun koltuk altında çıban olur. K.40, K.41
- Eşi hamileyken baba adayının hayvan kesmesi doğru bulunmaz. Koyun ya da tavuk kesilirse bebeğin vücudunda çıban olur. K.40, K.41
- Babanın çocuğuna ettiği beddua hemen gerçekleşeceğine inanılır. K.28
- Kars'ta "Babanın kargışı çivi gibi geçer adama" denir ve babanın duası alınmaya çalışır. K.121, K.133, K.138
- Kars Azerilerinde çocukların anne ve babayı mezara koyması doğru bulunmaz. "Seni yere koyem" bedduasını gerçekleştirmiş olacağından ayıplanır. K.147
- Bir insanoğlunun bu dünya da üç babası olduğuna inanılır. Birincisi kan bağı olan gerçek babası, eşinin babası yanı kayınbabası ve ona okuma yazma öğreten öğretmeni. K.143

3.23.1. Değerlendirme

Baba olmakla ilgili inanışlar etrafında babaya bazı sorumluluklar yüklenildiği görülmektedir. Baba adayı olan kişi canlılara zarar vermemelidir. Yılan gibi hayvanlara zarar verilmesi bebeğe ve anneye zarar gelme ihtimalinden dolayı doğru bulunmaz. Ayrıca yılan yeniden doğuşun ölümsüzlüğün sembolü olarak bilinir. Bir baba adayı ise; doğacak çocuğu ile soyunu devam ettireceği için bir nevi yeniden doğacak ve ölümsüzlüğe kavuşacak gibi düşünülmektedir. Bu yüzden yılan öldüren babadan, doğanın bir döngü içinde intikamını alacağı için babanın kendi soyuna da zarar vermiş olacağı düşüncesi ortaya çıkar. Baba adayının kurban kesmesi, tavuk kesmesi doğru bulunmaz.

Caferilerde babaya olan saygıdan mezara çocuklar inmez ve babalarını mezara koymalarına izin verilmez. Bunun babaya büyük saygısızlık olacağı inanışı atalar kültürünün kalıntılarıdır.

3.24. ANNE OLMAKLA İLGİLİ İNANIŞLAR

- Annelerin ettiği bedduaların kabul olmadığına göğsünde bulunan sütün buna izin vermediğine inanılır. K.28
- Cennet annelerin ayaklarının altındadır. K.1, K.3, K.10, K.11, K.12, K.36, K.37, K.45, K.46, K.51, K.52, K.68, K.76,
- Anne babanın rızasını almadan hiçbir iş yapılamamalıdır. K.102, K.103
- Anne ve babayı razı etmeyen kişilerin evinde sürekli huzursuzluk olur. K.93, K.95, K.111, K.229
- Kars Caferilerinde işi rast gitmeyen kişiler anne babasını karşısına alarak yüzüne doğru salavat çeker. K.143, K.144
- Yeryüzünün Allah'ı ana babadır, onları razı etmeyen yüzü gülmez. K.143, K.144
- Anneye babaya hürmet edenin töremesi (çocuğu) de güzel olur. (Kars) K.1443, K.144
- Anne olmadan merhamet sahibi olunamayacağına inanılır. K.85

3.24.1. Değerlendirme

Anne ile ilgili inanışların ele alındığı bölgede çoğunlukla İslamiyet'in etkisi görülmektedir. Cennet annenin ayaklarının altındadır, annenin rızasını almayan kişinin işi rast gitmez, anne yeryüzünün Allah'ıdır gibi inanışlar İslami değerler etrafında oluşturulan inanışlardır.

3.24. HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

3.24.1. Adet Gecikmesi

- Isırgan otu balla karıştırılarak yenir. K.68
- Az miktarda su içinde soğan pişirilerek yenir, kalan su içilir. K.141
- Maydanoz demlenerek çay gibi içilir. K.78
- Ahududu çayı içilir. K. 216

3.24.2. Ağız Kokusu

- Kereviz yaprağı yenir. K.37
- Karanfil çiğnenir. K.37
- Çamsakızı çiğnenir. K.37

3.24.3. Alazlama

- Elde ya da yüzde yüksek ateşten çıkan yaralara denir. Ocakta oluşan ya da tencere, kazan altında biriken is ile sarımsak dövülür. Yara yere olan yere sürülerek iyileşmesi beklenir. K. 32, K.85

3.24.4. Arı Sokması

- Arının soktuğu yere bıçak ya da madeni eşya bastırarak sürülür. K. 88, K. 92, K.50
- Arının soktuğu yere tuzlu yoğurt sürülür. K. 52, K.54, K.58, K. 84, K. 156
- Arının iğnesi çıkarıldıktan sonra salça sürülür. K.117, K. 161, K.187
- Arının soktuğu yere lor peyniri konulur. Artvin/Ardanuç K.32, K.33,

3.24.5. Arpacık

- Sarıkamış'ta göze çıkan arpacık için, yeni doğmuş aya bakılarak “Ay gördüm yay gibi, gözümde ki arpacık aksın yağ gibi” denirse arpacığın kaybolacağına inanılır. K.29
- İçilmiş çayın demi koyulursa geçeceğine inanılır. K.17
- Arpacık üzerine demir kaşık koyulursa arpacığın geçeceğine inanılır. K.85

3.24.6. Aylık Kalkması

- Yeni doğan bebeklerin saç aralarında pul pul olan yaralara aylık denir. Bebekler huzursuzlanıp ağladıklarında “aylığı kalktı” denir. Aylık otu denilen geniş yapraklı otlar toplanarak kaynatılır. Suyu ile bebekler yıkanır. K.32, K.85, K.88, K.95
- Artvin'de koyunun kuyruk yağına sabah namazından sonra dualar okunur. Bu yağ üç gün üst üste bebeğin başına sürülür. K.3, K.47

3.24.7. Bademcik Şişmesi

- Ebegümeci (gorgot) otu kaynatılır. Suyu içilir haşlanan otlar bez ile boğaza sarılır. Bu işlemden sonra hasta kişinin ateşi düşerek şişi iner. K.62
- Söğüt ağacının dalının kabukları ağrı kesici özelliği olduğu için kaynatılarak gargara yapılır. K.56
- Öküz kuyruğu otu boğaz ağrılarına ve bademcik şişmesine iyi geldiği için soyularak yenir. K.53
- Evelik otu kaynatılarak suyu içilir ve çorbası yapılarak hastaya yedirilir. Bademcik intihabına iyi geldiği söylenir. K.53, K.56
- Çay kaşığı ağza konularak bekletilirse bademcik intihabının geçeceğine inanılır. K.79, K.211

3.24.8. Yılcık

- Yılcık çıkan yere yörede bazı kişilerde bulunan yılcık taşı konur. Bu işlem birkaç kez yapılırsa hastanın iyileşeceğine inanılır. K.32

3.24.9. Bağırsak parazitleri

- Aç karnına kestane kabağı (balkabağı) çekirdeği yenir. K.34, K. 13

- Yörede bulunan yemlik otu yeşil tüketildiğinde parazitleri temizlenmesini sağlar. K. 92

3.24.10. Basur

- Menekşe çiçeği ezilerek merhem şekline getirilir ve sürülür. Günde birkaç kez uygulanır. K.2, K.17
- İncir yaprağı kaynatılır. Soğuyan su sabah akşam içilir. K.2, K.12
- Patlıcanın sapı ateşte yakılır. Elde edilen kül ile zeytinyağı karıştırarak basura sürülür. K.23, K.39
- Pırasa ve havuç haşlandıktan sonra basurun üzerine sürülürse iyileşeceğine inanılır. K.23, K.32
- Tavşan eti yiyen kişinin basur hastalığı kalmayacağına inanılır. K.30

3.24.11. Baş Ağrısı

- Patates kesilerek başa sarılırsa baş ağrısının geçeceğine inanılır. K.69
- Baş ağrısı çeken kişi sabah namazında camiye giderde camiye yarıya kadar silerse baş ağrısının geçeceğine inanılır. K.32, K.79
- Sarol pestili hastanın alnına sürülürse baş ağrısı geçer. K.40
- Tuzlu hamur yapılarak bir bez ile hastanın alnına sarılır. K.40, K.88
- Pisik otu denilen ot kaynatılarak içilir. Baş ağrısına iyi geldiğine inanılır. K.85
- Ham bez yanı daha önce hiç kullanılmamış kumaş parçası yakılarak dumanı üzerinde durulur. Dumanı için çeker kişinin baş ağrısının geçeceğine inanılır. K.99
- Hamur mayası tuzlanarak başa sarılır. K.99

3.24.12. Bel Ağrısı

- Sıcak tutması için ağrıyan yere kirli yün sarılır, yün kuşak bağlanır. K.64
- Bel ağrısına şişe ve bardak çekilir. K.123
- Yakı atılır ve kendiliğine kalkana kadar yakı belde bekletilir. K. 40

3.24.13. Boğaz Ağrısı

- Süt ile karabiber karıştırılarak içilir. K.62

- Çiğ yumurta yutulur. K.213
- Balkabağı kaynatılır ve buharı solunarak içe çekilir. Soğuduktan sonrada bez yardımıyla boğaza sarılır. K. 175
- Ayva pişirilir ve sıcak sıcak yenir. K.49
- Bal ile süt karıştırılarak içilir. K.111

3.24.14. Böbrek Taşı ve İltihabı

- Kiraz sapı kaynatılarak içilirse, idrar söker. Böbrek taşlarının düşürür. K. 39
- Tavuk taşlığının içindeki deri kurutularak, ince ince doğranır. Tülbentlerden geçirilerek sabah akşam bir bardak su ile yutulursa, böbrek bulunan kum ve taşları yok edeceğine inanılır. K 57
- Arpa suyu içilirse böbrek taşları düşer K.85
- Yoğurdun suyu (şırası) ya da peynir sıratı içilirse, böbrek taşları eriyerek düşer. K.88
- Damar otunun tohumları kaynatılarak suyu içilirse böbrek taşları düşer. K.85
- Mısır püskülü kaynatılarak içilirse idrar yollarında yaşanan sorunlar iyileşir. K. 39
- Kuşburnu kaynatılarak içildiğinde idrar yolları açılır ve böbrekler temizlenir. K.95
- Kuşekmeği kaynatılarak suyu içilir ve yenilerek tüketilirse böbrek hastalıkları iyi gelir. K.95

3.24.15. Cilt Lekesi

- Yakalanan ayının derisinden yağı alınır ve Arap sabunu yapılır. Lekeli ciltler be sabun ile yıkanırsa lekelerin gideceği düşünülmektedir. K.43

3.24.16. Çil

- Sedef düğme limon suyunda bekletilir. Su içinde uzun süre duran sedef erimeye başlar. Eridikten sonra su pamuk yardımıyla çillerin üzerine sürülürse çillerin kaybolacağına inanılır. K.32,
- Doğum sırasında kadının saçlarıyla yüzü silinirse yüzünde bulunan çillerin yok olacağına inanılır. K.84, K.85, K.88

3.24.17. Dağ vurma

- Yüksek yerlere çıkan kişiler nefesleri kesilmesin diye ceplerine sarımsak ve taş koyarlar. K.94

3.24.18. Dalak

- Dalağın olduğu yere bıçağı sivri ucuyla vurularak biriken suyun dağılması sağlanır. Şişkinliği geçince ağrının geçeceğine inanılır. K.32
- Kesilen kurbanın dalağını yiyen kişinin dalağı ağrımaz. K.85

3.24.19. Diş Ağrısı

- Kayın ağacı kayılır ve çıkan is baltaya sürülür. Baltada burkulan is pamukla alınarak ağrıyan dişin üzerine konur. K.32
- Çamaşır suyu veya kolonya pamuğa konularak dişin üzerine konur. K.92
- Beyaz kâğıt külâh şeklinde sarılır ve ateşe verilir ince tarafı kaşık üzerine konur. İs kâğıdın üzerine biriktiğinde pamukla silinerek ağrıyan diş konur. K.85
- Kibrit çöpünde bulunan barut kazılarak pamuğa alınır. Ağrıyan dişin üzerine konur. K.85
- Zeytinin çekirdeği çıkarılarak iç kısmı dişin üzerine bastırılır. K.95
- Tuzlu şeyler yenir, tuzlu su yapılarak ağızda birkaç dakika bekletilir. K.52
- Ağrıyan dişin üzerine tuz basılır ve bekletilir. K.52
- Az miktar pat pat otu kaynatılır, fazlası tehlikeli olabileceği için dikkatli olmak gerekir. Suyuyla sadece gargara yapılmalı kesinlikle içilmemelidir. K.85
- Ağrıyan dişin üzerine karanfil konularak bastırılır. K. 68
- Pamuk üzerine rakı dökülür ve çürüyen dişin üzerine batırılır. K.90 K.91

3.24.20. Dolama

- Bağa yaprağı suda haşlanarak ya da suda ısıtılarak dolama olan parmağa sarılır. Ertesi gün yaradeşilerek intihap akarak yara iyileşir. K.95
- Ateşte pişirilen soğan dolama olan parmağa sarılarak yaranın değişmesi ve intihabın çıkması beklenir. Yaradeşilene kadar tekrarlanır. K.95
- Taze tavuk pisliği yara olan parmağa sürülerek sarılır. K.95

3.24.21. Egzama

- Ardıç ağacının yongası bir güvece konur. Güvecin altına bir başka güveç konur ateş verilir, üste bulunan güveçte yanarak aşağıda ki güvece katran birikir. Biriken katran arpa unuyla hamur yoğrulur. Küçük küçük parçalara bölünerek sabah akşam öğlen birer tane ilaç yutar gibi yutulur. Egzama olan yerlere de hamurdan sürülür. K.23, K.25
- Ardıç katranı ile yumurta sarısı karıştırılarak bir gece bekletilir. Egzama olan yerlere sürülür. K.23, K.25
- Örümcek, zeytinyağı içinde eritilip egzama olan yere sürülürse iyileşeceğine inanılır. K.32
- İncir yaprağı kaynatılarak suyu sabah akşam içilirse egzamanın geçeceğine inanılır. K.39
- Yağ, ceviz ve lahana koçanı karıştırılıp yakılır ve külü egzamaya sürülürse iyileşir. K.32

3.24.22. Genel ağrılar (kol, bacak, diz)

- Haşlanan lahana yaprağı ağrıyan bölgeye sarılarak bir süre bekletilir. K.178
- Arpa unu ile yapılan hamur ağrıyan yere sarılır. K.95
- Zeytin ezilerek bez ile sarılır. K.85
- Soğan tuz ile ezilerek sarılır. K.57
- Ebegümece otu haşlanarak sıcak halde ağrı olan bölgeye sarılır. K.152
- Kuşburnu ile zeytinyağı ezilerek yumuşatıldıktan sonra ağrı olan bölgeye sürülür. K.85
- Yörede küçük ve canlı bir sarı rengi olan çiçekler toplanarak ezilir. Ezilen çiçekler merhem gibi ağrının olduğu yere sürülür. K.85

3.24.23. Göbek Düşmesi

- Göbeği düşen kişi şiddetli karın ağrısı ve mide bulantısından anlaşılır. Göbek deliğine el koyulur ve damarın atmadığı anlaşılırsa göbek düşmüştür. Göbeği düşen kişinin göbeğine parmak koyularak çevrilir ve takla attırarak göbek yerine düşürülür. K.57

3.24.24. Göz Kanlanması

- Yumurta beyazı ile şap karıştırılarak, gözün üstüne bez ile bağlanır. K.32

3.24.25. İncinme /Burkulma

- Kırmızı et iyice dövüldükten sonra burkulan yere konur ve üzeri bir bizle sarılır. Bir gece bekletildikten sonra açılır. K.95
- Zeytin çekirdekleriyle beraber ezilir. İyice ezilen çekirdekler burkulan yere sarılır. Bir gece bekletilir. K.95
- Sıcak su ve sabunla ovalanır. Ardından sıcak tutulmak için yün ile sarılır. K. 95
- Kesilen koyunun postu burkulan yere sarılır. K.95
- Arpa unundan hamur yapılarak ağrıyan yere sarılır. K.85
- Artvin’de sarol adıyla bilinen erik ezilerek burkulan yere sarılır. K.32

3.24.26. İshal

- Arpa dövülerek kılçığından ayrılır. İç kısmı tavada kavrulur. Hasta olan kişi yediğinde ishal kesilir. K.95
- Buğday kılçığından ayrılarak kavrulur. Kavanozlarda saklanan kavurğa sıcak su ile ıslatıldıktan sonra yenir. K.23, K.24
- Koyu çay içildiğinde ishal kesilir. K.57
- Kayısının çekirdeği kırılarak içi yenildiğinde ishal kesilir. K.111
- Kızılcık marmelatı günde birkaç kaşık yenilirse ishal geçer. K.48
- Pirinç lapası ve patates haşlaması yenir. K.3
- Leblebi ve kola içildiğinde ishalin geçtiği görülür. K.3
- Un kavrularak, yağsız bir çorba yapılır. Helle aşısı adı verilen bu çorba günde birkaç kez içilir. K.153

3.24.27. Kanser

- Anslı otunun kaynatılarak içilmesi kansere iyi gelir. K.29
- Isırgan otunu yemeklerde tüketmek ve çay gibi demleyerek içmek kişiyi kanserden korur. K.176

3.24.28. Kaşıntı

- Ardıç tohumu kaynatılarak çay içilir. Kaşınan yerlere ardıç sakızı ya da domates suyu sürülür. K.42
- Su ile şeker den şerbet yapılır ve kaşınan yerlere sürülür. K.88, K.172
- Kaşınan yerlere tükürük sürülür. K.215

3.24.29. Kesik

- Kanayan yere toz şeker basarak kanama durdurulur. K.151
- Kesilen yere tütün bastırılır. K.152
- Kesilen ve kanayan yere hemen kişi kendi idrarını yapar ve sürer. K.85, K.88
- Kesilen yere odun külü basılır. K.90
- Kesilen yere bağa yaprağı sarılırsa iltihap kalmayacağına inanılır. K.50, K.92, K.95
- Kesik olan yere gaz yağı dökülerek kanama durdurulur. K.95, K.210

3.24. 30. Kırık

- Ardanuç'ta dağ pancarı dövüldükten sonra arpa unu yoğrulur. Kırılan yerin üzerinde bağlanır. K.35
- Hanak'ta yumurta ve arpa unundan hamur yoğrulmaktadır. Hamura aynı ölçüde tuz ve şeker eklenir. Yapılan hamur kırık yere serilerek bez ile sarılır. Kırığın kıza zamanda tutacağı düşünülür, aksi durumda sıcak su ile yıkanır pansuman yapılarak tekrar sarılır. K.78
- İnsan bedeninde bulunan kırıklar o kişinin yaşı kadar sürede iyileşir. 10 yaşında olan çocuğun on günde kırık yaşında olan birinin kırık günde iyileştiği söylenir. K.82

3.24. 31. Kızamık

- Hastaya şekerli su içirilir. K.84
- Üç gün boyunca ekşi ve acı yiyecekler yedirilmez. K.88
- Kızaran ve kaşınan yerlere şerbet sürülür. K.85
- Kırmızı renkte elbiseler giydirilir. K.85

3.24.32. Mide Ağrısı

- Çam ağacının reçinesi (pis) veya bir parça çam sakızı yutulur. Ağrılara ve yaralara iyi geleceğine inanılır. K.39
- Şekerli su içilirse veya bal yenirse ağrının geçeceği düşünür. K.65
- Nane limon kaynatılarak içilir. K.89
- Kekik kaynatılarak içilir. K.88
- Şambal otunun suyu ve arpa unu ile hamur yoğrulur. Pişirilen ekmek mide ağrısına iyi gelir. K.32

3.24.33. Öksürük

- Ayva küçük parçalara ayrılarak çekirdek ve kabuklarıyla kaynatılıp suyu içilirse öksürük kesilir. K.2, K.4
- Önceden kurutulan ayva yaprağı kaynatılıp suyu içilir. K.2, K.4
- Cevizin içinde bulunan zar kaynatılıp içilirse öksürük kesilir. K.31
- Karaturpun içi oyularak içine bal doldurulur. Bardağın içine konulan turptan 24 saat süzülerek bardağın içine dolan bal içildiğinde öksürüğün geçeceği düşünülür. K.32, .40, K.152
- İhlamur kaynatılarak içilir. K.40, K.50
- Kuşburnu ve kuşburnu kökü kaynatılarak içilir. K.59, K.151
- Papatya çiçeği kaynatılarak suyu içilir. K.52, K.224
- İt çileği kaynatılarak suyu içilir. K.59
- Çay otu kaynatılır çay gibi tüketilir. K.17, K.29
- Dut kurusu kaynatılarak içilir. K.32, K.40

3.24.34. Saç Kepeklenmesi

- Saç diplerine rakı ya da gaz yağı sürülerek kepeklenme engellenir. K.151

3.24.35. Saç Kıran

- Yeşilkertenkele ezilerek saf zeytinyağıyla krem haline gelene kadar karıştırılır. Krem kıvamındaki ilaç başa saça sürülür. K.36, K37
- Saç kıran olan yere günde birkaç kez sarımsak sürülür. K.150

- Kars'ta saç dökülmesini ve saç kırını engellemek için dulavrat otu kaynatılarak içilir. K.149

3.24.36. Sancı

- Artvin'de sancılanan kişiye nişadır, barut ve sarımsak suyu ayrı ayrı içirilir. Ardından bir çarşaf ya da battaniye üzerine yatırılarak sağa sola döndürülür. Midesi bulanıp kusan hastanın sancısı da keser. K.47
- Kiremit ateşte ısıtılarak hastanın ayakaltına konur. Sıcağın sancıyı kestiği görülür. K.95
- Yeni doğan bebeklerin sancısı olduğunda ve ağlamaları geçmediğinde mayasır otu kaynatılır. Sancısı olan çocuklar bu su ile banyo yaptırılır. K.85
- Hasta büyükse mayasır otu kaynatılarak içildiğinde sancının kesilir. K.85
- Çıldır'da sancısı olan bebek için komşuya bir yumurta bırakılır. Yumurtayı veren kişi hiç konuşmadan verir, durumu anlayan komşusu yumurtayı alır ve yedi renkli ip ile dualar okuyarak yumurtayı bağlar. Bağlanan yumurta üzerinden yere atılır. Bu şekilde bebeğin sancısının kesileceğine inanılır. K.152
- Çıldır'da sancısı olan çocuğa kurt böceği yedirilir. Başı koparılan böcek sıkılarak içi kaşığa boşaltılır ve bebeğe içirilirse bebeğin sancısının geçeceğine inanılır. K.58
- Bebeklerde olan sancıyı kesmek için hamur böceği denilen böcek kaşık içinde ezilerek bira süt ile bebeğe yedirilirse sancının keseceğine inanılır. K.88
- Sancısı olan bebeğe tavuk pisliğinin beyazı anne sütüyle karıştırılarak yedirilirse sancısının duracağına inanılır. K.85
- Eskiden sancısı durmayan bebekler için bir karatavuk kesilir ve bebeğe sarılır. Bir süre bekletildikten sonra tavuk ayak basılmayan bir yere gömülür. Sancının keseceğine inanılır. K.85, K.94
- Sancısı çok olan bebekler için söğüt ağacının dallarından soyulan kabuklar kaynatılır. Kabuklar yumuşadıktan sonra bebeğin karnına sarılır. Sancının kesildiği görülür. K.39, K.40
- Batbat otu kaynatılır ve suyu hem içilir hem de çocuk bu suda yıkanır. K.85
- Keçi kılı ve yumurtanın sarısı karıştırılarak çocuğun başına ya da karnına sarılır. Sancının kesileceğine inanılır. K.88

- Sancısı geçmeyen bebekler hocaya götürülerek “altın kesme” işlemi yaptırılır.
- Hoca dua okuyarak bir altını çapraz keser. Kesilen altın çocuğun üzerine takılır. K.85, K.176
- Yedi farklı cins ve yedi farklı renkte ip bir araya getirilir. Dualar okunan bu ipler, çocuğun beline bağlanır. Sancısı olan bebeğin sancısının hemen geçeceğine inanılır. K.41
- Sancısı olan bebeğe kurutulmuş yılan derisi havanda dövülerek yedirilir. Bu şekilde sancısının kesileceğine inanılır. K.94

3.24.37. Sarılık

- Sarı yazma hastanın yüzüne örtülür. K 41
- Gökyüzünden düştüğüne inanılan ya da hayvanların karnından çıkan sarı renkteki boncuklar bebeklere sarılık olmasın diye takılır. K.32
- Yeni doğan bebeklere ilk haftalar sarı renkte ya da içinde sarının çok olduğu elbiseler giydirilir. K.95
- Sarı taş kullanılır. Bebeğin banyo suyuna atılan sarı taş biraz bekletilir. Bekletilen su ile bebek yıkanır ise iyi olacağına inanılır.(Artvin) K.47, K.41
- Alabalık suya konur. Yüzen alabalık sarılık olan kişi tarafından izlenir. Alabalık yüzdükçe hasta olan kişinin sarılığının geçtiğine inanılır. K. 127, K.128, K. 153, K.154
- Yörede “it çiğeleği” olarak bilinen küçük kırmızı çilekler, kaynatılarak içilirse sarılığın geçeceğine inanılır. K. 127, K.128
- Sarılık otu kaynatılarak suyu bir gece dışarda bekletildikten sonra süzülür. Bu su aç karnına içilir ve su ile yıkanılırsa sarılığın geçeceğine inanılır. K.39, K. 40, K. 41
- Hasta olmayan birinin idrarı alınır. İdrar üç gece ay ışığında bekletildikten sonra hastaya içirilirse sarılığı geçer. Artvin/ Şavşat K.39, K.40, K.41
- Murgul’da ise idrar içine sarımsak atılarak üç gece bekletilir ve hasta tarafından burundan çekilerek ağızdan çıkarılırsa sarılık olan kişi iyileşir. (K. Karasüleymanoğlu, 1950, s. 92)
- Kasahur adı verilen yörede bulunan sarı dikenli ağacın kabuğu kaynatılarak suyu içilir veya banyo yapılır. Bu şekilde sarılığın geçtiğine inanılmaktadır. K.39, K.40

- Şavşat Merkezde yapılan derlemede sarılık ağacı olarak tanımlanan Kasahur ağacını dalı kurutularak, ortasından delinir. Bu boncuk şekli verilen ağaç kabuğu bebeğin boynuna asılır. Aynı ağacın kabukları kaynatılarak suyu ile bebekler yıkanır. K.31, K.32, K.33
- Sarılık olan kişiye habersizce incir içine konulan bit yedirilirse sarılığın geçeceğine inanılır Artvin/Şavşat K.40, K.41
- Yörede bulunan sarılık otu üç gece ayaz altında dışarıda bekletilir. Üçüncü gün yaşlanan otun suyu yedi gün boyunca sarılık olan kişiye içirtilir. Kalan su banyo yapılır. Sarılık otunun sap kısmı ince ise kadınlara kullanılır ve kalın ise erkeğe kullanılmaktadır.

3.24.38. Siğil

- Elde bulunan siğil sayısı kadar dua ciğere okunur. Okunan ciğer toprağa gömülür. Ciğer çürüdükçe siğillerin döküldüğü görülür. K.84
- Her bir siğil için bir buğday alınır ve dua okunur. Buğdaylar suya atılır. Açılan her buğday sonucunda bir siğilin düştüğü söylenir. K.127
- Patlıcan sapları yakıldıktan sonra ortaya çıkan is siğillere sürülür. Zamanla siğiller kaybolur. K.32
- Artvin’de bir elma ikiye bölünür. Elinde siğil olan kişi tırnağını keserek elmanın içine koyar ve elmayı toprağa gömer. Elma çürüdükçe siğillerin düşeceğine inanılır. K.2, K.3
- Patlıcan ikiye bölünür ve iç kısmı siğillere sürülür. Birkaç gün günde iki defa tekrarlandıktan sonra siğillerin kaybolduğu görülür. K.39
- Yedi adet fasulye ya da arpa tanesine dua okunur, yumurtanın beyazı çıkarılır, sarısının içine okunan arpa veya fasulye koyularak toprağa gömülür. Yumurtanın içinde çürüyen taneler gibi siğillerde çürüyerek dökülür. K.47, K.40
- Kars Sarıkamış’ta yeni çıkmış aya bakarak “Aya baktım yay gibi, siğilim erisin yağ gibi” derse siğillerin döküleceğine inanılır. K.121, K.122

3.24.39. Sinüzit

- Mısır unu (cadı unu) süt ile yoğrulur. Hamur bir bez yardımıyla hastanın burnuna sarılır. K.23, K.24

3.24.40. Şeker

- Ekşi bir tadı bulunan kızılıcık ve kızılıcık pestili şeker hastalığına iyi gelmektedir. Her sabah düzenli olarak yenildiğinde kişinin sağlığına kavuşacağına inanılır. K.46

3.24.41. Tansiyon

- Ökse otu sekiz saat suda bekletildikten sonra suyu süzülerek içilir. K.32
- Tansiyon yüksek ise sarımsak yenir, ya da tuzlu ayran içilir. K. 121
- Ebegumeci (gotgot) otu kaynatılarak içilirse tansiyonu düzenler. K.62, K.75

3.24.42. Topuk Çatlakları

- Çam ağacı reçinesi sürüldüğünde çatlaklar düzelir. Bez üzerine sürülen reçine (pis) çatlak yere yapıştırılır. Yara iyileşene kadar tekrarlanır. K.211
- Topukları çatlak olan kadınlar birkaç gün bekletilmiş kaymak (çuma) sürerler. K.95
- Ayaklara kına koyarak da topuk çatlakları tedavi edilir. K.88

3.24.43. Uçuk

Halk arasında ki inanışa göre; şeytanın kişinin yüzünü yalaması sonucu dudaklarda oluşan yaralara uçuk denir. Bu yaraların tedavisi için ocaklı birine ya da kendinden önceki hekimlerden el almış bir kadına gidilir. Kadın ocakta yanan ateşe temiz bir bez parçası uzatarak parçayı tutuşturur. Alev alan parçayı hasta kişinin üzerinde dolandırır ve tekrar ateşe atar. Daha önceden hazırladığı ekmeği hemen yaranın üzerine bastırır. Yara üzerinde bir süre bekletilen ekmek köpeğe verilir. Bu şekilde yaraların geçeceğine inanılır. K. 23, K. 39, K. 85, K. 88

Yüzde çıkan yaraların tedavisinde kutsal sayılan ve temizleyici, iyileştirici gücü olduğu bilinen ateş kullanılmıştır. Ateşten gelen hastalığın tekrar ateşe gitmesi için bez parçası tekrar ateşe atılır. Ardından kutsal olan diğer bir araç olan ekmek kullanılarak hastalık insandan alınarak köpeğe aktarılmaya çalışılmıştır. K.32, K.85, K.125

Uçuk çıkan yere soğu demir basıldığında yaranın iyileşeceğine inanılır. K.85 Demir kültünün iyileştirici gücü kullanılarak yaraların iyileşmesi beklenmektedir. Yanık, uçuk, arı sokması vb. olaylarda demir ağrının olduğu yere koyularak tedavi edilmektedir.

Ekmek için yoğrulan hamur sıcak sıcak yaranın üzerine bastırıldığında yaranın iyileşeceğine inanılır. K.32, K.33 Şeytanın yalamasıyla ortaya çıkan uçuğun halk arasında önemli olan ekmek ve ekmek hamuruyla iyileştirilmeye çalışılması kutsal olanın tedavi gücünün olduğuna inanılmasındandır.

Sabah aç karnına kendi nefesiyle uçuğa üfleyebilirse yaranın iyileşeceğine inanılır. K.85.

3.24.44. Uyuz

- Bölgede galo, labada isimleriyle bilinen sarı ot kökü dövüldükten sonra yoğurt ve tuzla karıştırılır. Üç gece soğuk yerde bekletildikten sonra uyuz olan yere sürülür. K.23, K. 24, K. 32
- Pire otu denilen ot kaynatılarak suyu ile yıkanılır. K. 57, K. 58, K.88, K. 88

3.24.45. Yanıklar

- Yanan yere salça, yoğurt, zeytinyağı, mum, pekmez dış macunu vb. ürünler sürülür. K. 23, K. 95, K.176, K.211, K.127
- Yumurta akı çırpılarak yanığa sürülür. Yanığın acısını alıp iyileştirdiğine inanılır. K.40
- Yumurtanın sarısı ateşte yakılır. Yanan yumurtadan çıkan yağ yanıklara sürülür. Bu işlem üç tekrarlandıktan sonra yanık izlerinin kaybolduğu görülür. K.85
- Süt, yumurtanın sarısı ve sabun karıştırılarak merhem yapılır. Rendelenen sabun ve yumurtanın sarısının içine süt eklenir. Krem görünümü kazanan karışım yanıklara sürülür. Yanık yeri yumuşatarak iyileşmesini sağlar. K.95
- Mısır unuyla hamur yaparak yanan yere konur. K.39
- Yanan yere çamur sürüldüğün de yanığın acısın aldığı görülmektedir. K.88
- Yağmur yağarken yağmur damlası yere düşmeden yanığın üzerine düşerse yaranın çabuk iyileşeceğine inanılır. K.127, K.128
- Bal ve elma rendelenerek karıştırılıp yanığa sürülerek bir süre bekletilir. K.27

3.24.46. Yaraların Tedavisi

- Yakalanan bir köstebek ortadan ikiye ayrılarak yaranın üzerine bastırılır. Bez yardımıyla sarılır. Bu işlemten sonra yara iyileşir. K.32
- Yaranın kısa zamanda iyileşmesi için sabun rendelenir ve yumurtanın akı karıştırılarak sarılır. Yara değil ve iltihabın temizlenerek yara iyileşir. K.39
- Ateşte pişirilen soğan yaraya sarılırsa yara kısa zamanda iyileşir. K.85

3.24.47. Yel vurması

- Sıcak su ve sabunla ovalanır. K.215
- Yıkanmamış kirli koyunyünüyle sarılır. K.214
- Ayaktan vuruyorsa yel deriye sarılır bir süre bekletildikten sonra açılır. K.205

3.24.48. Yılan Sokması

- Yılan sokan yerin kanaması sağlanır. Zehir emilerek dışarı alınır. K.83
- Tuzlu yoğurt sürülür. K.30
- Huto taşı (şifalı taş) sürülür. K. 32

3.24.49. Zehirlenme

- Huto taşı bir kâse yoğurtun içine bırakıldıktan sonra taş çıkarılarak yoğurt yenir. Zehirlenmenin geçeceğine inanılır. K.32
- Dumandan ya da ottan zehirlenen kişilere süt içilir ve yoğurt yedirilir. K.100,K.125
- Tuzlu ayran yapılarak içilir. K.151, K.152

3.24.50. Değerlendirme

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde halk hekimliği ile ilgili inanışların bulunduğu bu başlık altında 49 alt başlığa yer verilmiştir. Bu hastalıklarının tedavilerinde halk hekimleri ya da bölgede bulunan ocakçılara başvurulmaktadır. Bölgede yüze çıkan hastalıklardan alazlama adıyla bilinen hastalığın tedavisinde isli tencerenin dibi ile sarımsak ezilerek yaraya sürülmektedir. Ateş kültü ile demir kültünün etkiyle yaraların iyileştiği inanışı bölgele hala bulunmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin tamamında siğil hastalığı için inanışlar ve uygulamalar bulunmaktadır. Siğil tedavisinde genellikle dini tedavi yöntemleri kullanılmaktadır. Hocalara ya da köylerde bulunan ocaklı kişilere okutulur. Siğil tedavisinde Fatiha süresi ile İhlas süresi birtakım ürünlerin üzerine okutulur. Siğil tedavisinde; arpa ve buğday tanesine, ciğere, tuza yumurtaya dualar olunmaktadır. Okunan ürünlerin toprağa gömülmesi veya suya atılması gibi işlemler eski Türk inançlarının izlerini göstermektedir. Genellikle yumurta içine koyulan, okunmuş taneler ya toprağa gömülür ya suya atılır, bazen tuza okunarak tuz ya ateşe ya da kuyuya atılmaktadır. Ateş, su toprak tuz ve yumurta gibi eski Türk inançlarının yapı taşları sayılacak kültlerin siğil tedavisinde kullanılması bölgede eski Türk kültürünün etkisini göstermektedir.

Uçuk şeytanın yalamasıyla yüzde çıktığı düşünülen yaradır ve tedavisin ya bez yakılarak tütsü yapma, ekmek basma veya üzerine demir basma gibi işlemler uygulanmaktadır. Sarılık tedavisinde bebeğe sarı örü örtme, alabalık izletme, sarı boncuk takmak gibi işlemler yapılmaktadır. Bebekler olan sancı için bebeklere tavuk pisliği yedirme, anne sütünde ezilen böcek yedirme, keçi kılı ve yumurta sarısından yapılan karışımın karnına sarılması, yumurtaya komşulardan alınan ip bağlanarak beşiğe asılması gibi tedavi yöntemleri kullanılmaktadır. Bölgede hastalıklar için kullanılan yöntemlerin hemen hemen hepsinde eski Türk inançlarının etkisi bulunmaktadır. Kutsal olduğu düşünülen demir, ateş su, toprak, tuz, ekmek gibi kültlerin halk hekimliği ile ilgili inanışlarda kullanıldığı görülmektedir.

SONUÇ

Doğum, hayatın önemli bir geçiş dönemidir. Geçmişten günümüze, çocuk sahibi olmak her zaman büyük bir öneme sahiptir. Aile soyunun devamı için gereken çocuk, düğün gününde gelinin kucağına koyulan bebekle anlaşılır. Evlenen çiftlerden bebek haberini ilk bir yıl içinde beklemek yaygın bir beklentidir. Bir yıl içinde hamile kalamayan gelinler, hocalara, yatırlara ve ebelere başvururlar. Doğum, halk inançlarının en önemli geçiş aşamalarından biridir ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde çocuk sahibi olmak itibarlıdır. Özellikle erkek çocuğu sahibi olmak, soyun devam edeceği ve ocağın tüteceği anlamına geldiği için büyük bir önem taşır. Çocuksuz kadınlar kısır olarak kabul edilir ve bu durumu gidermek için bölgede farklı inanışlar uygulanır.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Halk İnanışlar adlı çalışmamızda hayatın geçiş dönemlerinden doğum, düğün ve ölüm ele alınmıştır. Bu geçiş aşamaları kendi aralarında doğum öncesi, doğum anı, doğum sonrası halk inanışları şeklinde alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Doğum öncesi halk inanışları bölgede eski Türk inançlarının en fazla olduğu aşamadır. Evlendiği gün kucağına bebek verilen kadının hamile kalamaması bir kusur sayılır ve hamile kalması için birçok inanışın ve uygulamanın başlatıldığı aşamadır. Öncelikle dini ve büyüsel işlemlere tabi tutulan kadın daha sonra halk hekimliğiyle ilgili inanış ve uygulamaları yapmaya zorlanır.

Hamile kalamayan kadınlar hocalara götürülerek muska yazdırılır. Türbe ve yatırlar ziyaret edilir, ağaçlara bez bağlanır, adaklar adanarak çocuk istenir. Bölgede yazdırılan muskaların su içine atılarak, suyunun içildiği veya suyuyla yıkanıldığı görülmektedir. Burada ki amaç muska ile su kültürünün gücünün birleştirilmesidir. Suyun temizleyici ve iyileştirici gücünden yararlanılmak istenilmektedir.

Artvin’de taş köprüye giderek dualar edilmesi Kars’ta seyit ocaklarına giderek kadının okutulması, Ardahan Çıldır’da Kel dağına giderek bir gece kalıp çocuk istenmesi, ziyaret yerlerine beşik bağlanması, seyit ocaklarında mum yakılması gibi birçok inanış doğum öncesi kısırlığı gidermek için uygulanan inanışların içindedir.

Bölgede çocuk sahibi olmak isteyen kadınların yeni doğum yapmış kadının eşinin (som) üzerine oturması temas büyüğü olarak kabul edilir ve eski Türk inançlarıyla ilgilidir. Yine çocuk doğurmak istemeyen kadınların eşi ters çevrilerek toprağa gömülürse

rahim ağzının kapatılarak bir daha doğum yapılamayacağını düşünmek, erkek çocuğu sahip olmak isteyen kadınların eş üzerinden birtakım işlemler yapması eski Türk inanışlarının kalıntılarından.

Çocuk sahibi olmak için kadınların yedi ve kırk kapıdan bez toplayarak bebek yapmaları, battaniye ve bebek elbisesi dikmeleri, bebekli kadınlardan bir şeyler almaları eski Türk inançlarıyla bağlantılıdır ve sempatik büyü grubundandır.

Bölgede çocuk sahibi olamayan gelinlerin baskına uğradığı düşüncesiyle birbirlerini sırtlarına almaları, birbirlerine iğne vermeleri, iğneden ip geçirmeleri gibi uygulamalar demir kültürle ilgilidir. Demirin, kötü ruhları ve kötü düşünceleri yok ettiği inanışıyla birbirlerine demir obje vermeleri sağlamlık verme inanışıdır. Baskına uğradığı düşünülen gelinlerin, cenaze çıkışı hocalardan cenazenin yıkandığı sabunla ve yeni defnedilmiş mezardan alınan toprakla gelinlerin yıkanmaları su ve toprak kültürleriyle ilgilidir. Temizleyici ve iyileştirici güçleri olan su ve toprak kültü yan öğeler kullanılarak daha da güçlendirilmek istenmiştir.

Bölgede kısırlığı gidermek için kadınların; çeşitli otlarla ve malzemelerle hazırlanan karışımların buharına oturtulması, koyunyünü veya keçi kılıyla karıştırılan yumurta karışımının üzerine oturtulması, özellikle kara koyunyünü ve kuyruk yağının rahme sürülmesi, koyun dışkısına oturtulması, rahme alabalık koyulması gibi birçok işlemin eski Türk halk inanışlarından olduğu söylenebilir. Eski Türklerde Tanrıya kurban etmek için kullanılan koyun ve keçiler Tanrıya yaklaşmak için kullanılırdı. Kara renkte olan koyunlar genellikle yeraltı tanrılarına sunulmaktaydı. Bölgede çocuğu olmayan kadınlar koyun postu, yünü ve yağı üzerinden birçok işleme tabi tutulmaktadır. Zenginliğin, uysallığın ve üremenin temsili olan koyun ile kadının temas etmesi doğurganlığının kadına geçmesi için yapıldığı gibi, gelinin hamile kalmasını engelleyen kötü ruhlara kurban verme amacı güttüğü de söylenebilir.

Doğum anı ile ilgili inanışlarda doğumun zor olmasına neden olan ruhların uzaklaştırılması için havaya silah atılarak yüksek sesler çıkartılarak başlamaktadır. Evde bulunan kilitli kapılar açılır, saç örgüleri, düğümlü bohçalar bağlı iğler vb. kilitli ve düğümlü bağlar çözülür. Doğum gerçekleştikten sonra bebekle birlikte gelen eş ile ilgili inanışlar, göbek bağı ile ilgili inanışlar, ad koyma, diş çıkarma, vb. birçok inanış ile devam etmektedir.

Düğün aşamasında geline baba evinden çıkarken yaptırılan uygulamaların başında ayakkabısına buğday ve para koyma geleneği gelir. Gelinin damat evine nasibiyle, bereketiyle gitmesi için yapılmaktadır. Gelinin belinin kırmızı kurdele ile bağlanması, kapıdan çıkarken kapıya bıçak saplanması, kına gecesinde geline mum yaktırılması, damat bağlanma büyüsunü engellemek için, kırk düğmeli kıyafetlerin geline giydirilmesi, nikâh sırasında el, ip ve kilit gibi eşyaların bağlanmasına izin verilmemesi gibi pratikler İslamiyet'ten önceki halk inanışlarıyla ilgilidir. Gelinin damat evine girerken başından saçları saçılması, kapıya bal, şerbet, hamur vb. ürünler sürdürülmesi, ocaktan is alınarak tezgâha sürülmesi, kurban kesilerek gelinin anına sürülmesi, gelinin başına elma atılması, düğün günü şah bezenmesi vb. uygulanan birçok inanış yine eski Türk inanışlarının kalıntılarıdır.

Ölüm aşaması, insan hayatının üçüncü ve son evresidir. Bu evrede ölümün yaklaştığına dair belirtiler görülür. Ölüm anında yapılan uygulamalar ve ölümden sonraki ritüeller İslamiyet öncesi halk inanışlarından günümüze kadar gelmiştir.

Ölünün arkasından yas tutmak, ölen kişinin ruhunun rahatı için yapılanlar, arkasından bir başkasını götürmemesi için yapılan kefen yırtma, tabuta ekmek koyma, ölünün kalktığı yere un, taş vb. ürünler koyma, defin işleminden sonra mezarda ateş yakma, üçü, yedisi, kırkı, elli ikisi ve senesi gibi özel günlerde yemekler ve tatlılar yapmak vb. birçok inanış İslamiyet öncesi halk inanışlarındandır. Ölen kişinin ruhuyla ilgili inanışlar ve bölgede hâkim olan hortlama inanışı tamamıyla İslamiyet öncesi halk inanışlarıyla örtüşmektedir. Toprağın kabul etmediği ölü hortlayarak eve gelir, köylünün ana malzemesi demir olan kürek ile hortlağın başını keserek tekrar gömmesi gibi inanışlar geçmişten günümüze gelen inanışlardır.

Ateş, su, toprak, taş, demir, dağ gibi birçok kültle ilgili inanışlar bölgede oldukça sık kullanılan ve günümüzde hala farkında olmadan hayatın her aşamasında aktif rol oynayan kültür değerleridir. Ateşe ve ocağa olan saygı bölge halkında ateşin bir ruhu olduğunu onun kirletmenin, ona saygısızlık yapmanın uğursuzluk getireceği inancı mevcuttur. Bebeğin doğum anında ağlamaması sonucu ateşin külüne koyulan eş, bebeğe can vererek bebeğin ağlaması inancı, ateş kültünün ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Kötü ruhlardan korunmak için demir kullanılması, yağmur yağarken dışarı demirden yapılan herhangi bir nesnenin atılması, lohusa ve bebeği al kızından korumak için iğne, bıçak saç ayağı tüfek gibi nesnelerin kullanılması demir kültünün

varlığını göstermektedir. Bölgede var olduğu düşünülen, hastalıkların tedavisinde kullanıldığı gibi kişilerin kıskançlık sonucu hastalanmasına sebep olabileceğinin düşünüldüğü birçok taş bulunmaktadır. Bu tür taşların Mayıs ayında gökyüzünden düştüğü inancı ile kutsal sayılmaları eski Türk inanışlarının bir kalıntısı durumundadır.

Bölge derlenen hayvanlar, yiyecekler ve içecekler, nesleler sayılar ve renklerle ilgili birçok inanış bulunmaktadır. Yaşamın her aşamasında yaşanan bilinmezlik toplumu bilinmezliğe karşı önlem almaya itmiştir. Yapılan her uygulamanın, kullanılan her ürünün bir nedeni bir amacı olmalıdır inanışı hakim olmuştur. Neden sonuç ilişkisi içinde sınıflandırılan ve davranışların birtakım sonuçları bulunmaktadır.

Kuzeydoğu Anadolu Halk İnanışları Kars, Ardahan, Artvin başlıklı tezimizde bölgede tespit edilen birçok halk inanışına yer verilmiştir. Sahada derlenen ve yazıya geçirilen inanışlar geçmişin günümüze kadar şekil ve renk değiştirerek gelen eski Türk inançlarıyla bağlantılı olan, İslamiyet'in kabulünden sonra İslamiyet'in bir parçası gibi gösterilerek yaşatılmaya devam eden inanışlardan oluşmaktadır.

KAYNAK LİSTESİ

K.K No	Ad Soyadı	Cinsiyet K-E	Doğum Tarihi	Eğitim Durumu	Meslek	Doğum Yeri
K.1	Lokman Merttürk	E				
K.2.	Mehmet Koyuncu	E				
K.3.	Hümeysra Karabacak	K				
K.4	Gülşen Koyuncu	K				
K.5	İlknur Genç	K				
K.6.	Yusuf Aloğlu	E				
K.7.	Abdülkadir Çakıl	E				
k.8	Şaban Yenigül	E				
K.9	Ali Ustabaş	E				
K.10	Musa Karataş	E				
K.11	Aslan Karaosmanoğlu	E				
K.12	Lütfü Altunkaya	E				
K.13	Nazmiye Yılmaz	K				

K.14	Kadir Karaosmanoğlu	E		Lise terk		
K.15	Gökhan Ayaydın	E		Lisans		
K.16	Tayfun Su	E		Ortaokul		
K.17	Cevdet Akgümüş	E		Ortaokul terk		
K.18	Adem Palazoğlu	E		İlkokul		
K.19	Yakut Çahaloğlu	E		Lise		
K.20	Kenan Şimşek	E		İlkokul		
K.21	Okan Akkaya	E		Lise		
K.22	Hakkı Akkaya	E		İlk okul		
K.23	Halil Çakır	E		İlk okul		
K.24	Hüsnü Aydın	E		Lise		
K.25	Aydın Önder	E		Lise		
K.26	Mecit Yıldırım	E		İlk okul		
K.27	Yılmaz Yıldırım	E		Lise		
K.28	Cemil Yıldız	E		İlkokul		
K.29	Yusuf Engin	E		İlk okul		

K.30	Hasan Mert	E	1942	İlkokul	Çocuklar	r
K.31	Münine Aydın	K		İlkokul		
K.32	Emine Mert	K		Eğitim yok		
K.33	Rüya Aydın	K		Üniversite		
K.34	Hayal Mert	K		İlkokul		
K.35	Halide mert	K		Ön lisans		
K.36	Celal Pişkin	E		İlkokul		i
K.37	Yılmaz Gül	E		İlkokul		
K.38	Yılmaz Pehlivan	E		İlkokul		
K.39	Safiye Karaman	K		Yok		a
K.40	Ayperı Keskin	K		İlkokul		
K.41	Aysel Karaman	K		İlkokul		
K.42	İhsan Altunkaya	E		Orta okul		
K.43	Ayhan Tatar	E		İlkokul		
K.44	Meryem Özan	K		İlkokul		
K.45	Sultan Güzel	K	1942	İlkokul terk		

K.46	Gülinaz Yılmaz	K	1975	İlkokul		
K.47	Azim Karaman	E		İlkokul		
K.48	Nejdet Yıldırım	E		İlkokul		
K.49	Güldane Taş	K		İlkokul		
K.50	Mehmet Kızıltepe	E		Yok		1
K.51	Cemal Yıldız	E		İlkokul		
K.52	Suat Bingöl	E		İlkokul		
K.53	Kamil Erdoğan	E		Ortaokul		1
K.54	Zikri Kaya	E		İlkokul	r	
K.55	Has Hatun Yıldız	K		Yok		
K.56	Abdülaziz Mercan	E		İlkokul		
K.57	Alırıza Yağmur	E		Yok		
K.58	Güneş Korkmaz	K		İlkokul		
K.59	Sevim Akçay	K		İlkokul		
K.60	Eylem Bingöl	K		İlkokul		
K.61	Mehtap Bingöl	K		İlkokul	Ev hanımı	

K.62	Şükran Evgin	K		İlkokul		
K.63	Sakine Comart	K		İlkokul		
K.64.	Esen Orak	K		İlkokul		u
K.66	Şefika Gül	K		Yok		lı
K.67	Ebru Ocak	K		Lise		
K.68	Gamze Korkmaz	K		Lise		
K.69	Nejdet Erdoğan	E		İlkokul		
K.70	Arslan Çelik	E		İlkokul		
K.71	Nurbay Taşçıbaşı	E		Ortaokul		
K.72	Adnan Öztürk	E		İlkokul		
K.73	Fehmi Yılmaz	E		İlkokul		
K.74	Elmas Yılmaz	K		Yok		
K.75	Elif Çelik	K		Yok		
K.76	Zahide Kömürcü	K		Yok		
K.77	Gülistan Yaşar	K		İlkokul		
K.78	Refiye Yılmaz	K		Yok		

K.79	Hüseyin Çinem	E	1985	İlkokul		
K.80	Ragıp Karakuş	E		İlkokul terk		
K.81	Niyazi Demir	E		İlkokul		
K.82	Fatma Şen	K		İlkokul		
K.83	Halis Şen	E		Ortaokul		
K.84	Gülten Taşçı	K		İlkokul		
K.85	Nermiye Taşçı	K		İlkokul		
K.86	Şahander Koç	K		Yok		
K.87	Hülya Daşçı	K		Ortaokul		
K.88	Aysel Saltaş	K		İlkokul		
K.89	Fatma Çelik	K		İlkokul		
K.90	Orhan Çakmak	E		İlkokul		
K.91	İbrahim Saltaş	E		İlkokul		
K.92	Savu Saltaş	K		Yok		
K.93	Mehmet Saltaş	E		Yok		
K.94	Besire Aktaş	K		Yok		

K.95	Nazire Sarıçam	K		Yok	1	
K.96	Gülçehre Daşdemir	K		İlkokul	1	
K.97	Ülke Kaya	K		İlkokul	1	
K.98	Sabri Öztürk	E		Yok		
K.99	Dilek Çelik	K		İlkokul	1	
K.100	Metin Çelik	E		İlkokul		
K.101	Nazım Göğçe	K		İlkokul		
K.102	Besra Avşar	K		İlkokul	1	
K.103	Engin Pullu	E		İlkokul		
K.104	Sinan Şentürk	E		Ön lisans	3	
K.105	Pınar Süt	K		Lise	1	
K.106	Tuncay Süt	E		Lise		
K.107	Medine Süt	K		İlkokul	1	
K.108	Şener Süt	E		Ortaokul		
K.109	Elif Özyurt	K		Lise	1	
K.110	Halis Demirbaş	E	1964	İlkokul	Çıncı	

K.111	Meral Koç	K		Lise		
K.112	Birsen Demirbaş	K		Yok		
K.113	Özgen Özyurt	E		Lise		
K.114	Eda Ayçiçek	K		Üniversite		
K.115	Tamara Kirman	K		İlkokul		
K.116	Hanaslı Karaçay	K		Yok		
K.117	Celal Karaçay	E		Lise		
K.118	Kader Şentürk	K		Lise		
K.119	Birsen Demirbaş	K		Yok		
K.120	Halis Demirbaş	E		İlkokul		
K.121	Nevzat Aksüzek	E		Yok		
K.122	Ülkü Aksüzek	K		Lise		
K.123	Hanım Aksüzek	K		Yok		
K.124	Nazar Çiçek	K		İlkokul		
K.125	Yılmaz Aslan	E		İlkokul		
K.126	Cevdet Atilla Çiçek	E		İlkokul		

K.127	Selfinaz Akkurt	K		İlkokul		
K.128	Ayten Akkurt	K		İlkokul		
K.129	Gül Tüzinler	K		Lisans		
K.130	Nurhayat Tüzinler	K		İlkokul		/
K.131	Gülten Sabah	K		İlkokul		
K.132	Gül Gülen	K		İlkokul		
K.133	Serhat Çoşkun Gülen	E		Ön Lisans		
K.134	Aysel Soydan	K		İlkokul		
K.135	Güllü Şeker Soydan	K		İlkokul		
K.136	Gülyeter Gegöz	K		İlkokul		
K.137	İbrahim Çağan	E		İlkokul		
K.138	Cengiz Çobanoğlu	E		İlkokul		/
K.139	Nuri Turan	E		Lise		
K.140	Ayşe Çiftçi	K		İlkokul		
K.141	Naide Kaşık	K		İlkokul		
K.142	Gülay Erdoğan	K		Ortaokul		

K.143	Ümit Yavuz	E		İlkokul		
K.144	Ayça Yavuz	K		Üniversite		
K.145	Leyla Yalgar	K		İlkokul		
K.146	Fatma Salgar	K		Yok		
K.147	Sefer Yılmaz	E		Lise		
K.148	Pervin Ertem	K		İlkokul		/
K.149	Ahmet Ertan	E		Yok		/
K.150	Hazar Korkmaz	E		Üniversite		
K.151	Metin Korkmaz	E		Lise		
K.152	Latefet Korkmaz	K		İlkokul		
K.153	Gülcan Korkmaz	K		Lise		
K.154	Nuran Korkmaz	K		Lise		
K.155	Aykut İnal Polat	E		Üniversite		/
K.156	Damal Boztepe	E		Ortaokul		
K.157	Nurhan Bingöl	E		Lise		
K.158	Fethi Bingöl	E		Üniversite		/

K.159	Yusuf Bingöl	E		Ortaokul		
K.160	Oktay Şimşir	E		Ortaokul		
K.161	Sezer Yücel	E		Üniversite		
K.162	Kadir Kaya	E		Üniversite		
K.163	Tarık Aksay	E		Üniversite		
K.164	Orhan Tekin	E		Üniversite		
K.165	Alim Bulut	E		Üniversite		
K.166	Bülent Uludağ	E		Lise		
K.167	Nurettin Akgül	E		Lise		
K.168	Cesim Arıcı	E		Lise		
K.169	Güven Önal	E		Lise		
K.170	Hüseyin Kızılkaya	E		Lise		
K.171	Gönül Önder	K		İlkokul		
K.172	Hanzade Önal	K		İlkokul		
K.173	Gülcan Aras	K		Lise		
K.174	Memure Aras	K		İlkokul		

K.175	Özgür Açıkyıldız	E		Lise		
K.176	Gülten Özdemir	K		Lise		
K.177	Şenay Gözcü	K		İlkokul	1	
K.178	Hülya Kılıç	K		Yok		
K.179	Nurettin Kılıç	E		Yok		
K.180	Ziyattin Kılıç	E		Yok		
K.181	Süleyman Gözcü	E		Yok		
K.182	Engin Gözcü	E		Yok		
K.183	Necmettin Çiçekli	E		İlkokul		
K.184	Feranaz Mirzaoğlu	K		Yok		
K.185	Ali Kılıç	E		Yok		
K.186	İbrahim Koçak	E		Yok		
K.187	Şerafettin Yalpuz	E		İlkokul		
K.188	Fahriye Aydın	K		İlkokul		
K.189	Şafak Aydın	K		İlkokul		
K.190	Adil Çelik	E		İlkokul		

K.191	Nebi Gündoğan	E		İlkokul		
K.192	Hanım Çadircı	K		İlkokul		
K.193	Kazım Yılmaz	E		İlkokul		
K.194	Senem Altun	K		İlkokul		k
K.195	Kadriye Temur	K		Yok		
K.196	Nazhanım Akay	K		Yok		
K.197	Anahanım Parlak	K		İlkokul		
K.198	Kurtuluş Parlak	E		Üniversite		
K.199	Dursun Parlak	E		Ortaokul		
K.200	Gönül Parlak	K		Ortaokul		
K.201	Faik Abbassoğlu	E		İlkokul		
K.202	Gülnaz Abbasoğlu	K		İlkokul		
K.203	Hediye Hışır	K		İlkokul		
K.204	Yahya Hışır	E		Lise		
K.205	Latif Parlak	E		İlkokul		
K.206	Hüsnücemal Parlak	K		İlkokul		

K.207	Ahmet Parlak	E	1985	İlkokul	
K.208	Samet Parlak	E		Lise	
K.209	Yonca Parlak	K		Lise	
K.210	Gülali Kara	E		Lise	
K.211	Hacer Kara	K		Ortaokul	
K.212	Mustafa Kara	E		İlkokul	
K.213	İlhan Uzun	E		İlkokul	
K.214	Burcali Kildiş	E		Ortaokul	
K.215	Lala Kildiş	K		Ortaokul	
K.216	Cansu Us	K		Lisans	
K.217	Tansu Us	K		Lisans	
K.218	Adıl Us	E		Lisans	
K.219	Feyzullah Us	E		Ortaokul	
K.220	Allahverdi Birkaç	E		Ortaokul	
K.221	Gülizar Derdiyok	K		İlkokul	
K.222	Aliasker Doğan	E		İlkokul	

K.223	Adıgüzel Derdiyok	E	1942	İlkokul		
K.224	Safı Dağman	E		İlkokul		
K.225	Vatangül Kurt	K		İlkokul		
K.226	Dilber Sulan	K		İlkokul		
K.227	Özge Derdiyok	K		Yüksek Lisans		
K.228	Yeşim Balkan	K		Lise		
K.229	Yaşar Bozkurt	E		Lise		
K.230	Meryem Karabacak	K		İlkokul		
K.231	Aytaç Ulutaş	E		Lise		

KAYNAKÇA

- A. Küçükay, Y. (2019). Artvin merkez köylerde halk hekimliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Artvin.
- Abacı, Z. T. (2015). Ardahan tarımında gelişmiş teknolojilerin uygulanabilirliği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1).
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiyede doğumla ilgili inanmaların etimolojik etüdü*. Ankara.
- Akdağoğlu, T. (2021). Kuzeydoğu Anadolu şık havaları üzerine bir inceleme (Kars, Ardahan, Artvin). *Doktora Tezi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Aksoylu, K. (2010). *Laz kültürü tarih, Dil, Gelenek ve Toplumsal Yapı*. Ankara: Phonix Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2011). *Halk bilimi araştırmaları*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Altınkaynak, E. (1999). Arpaçay mezarları ve mezar şekilleri. *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*(18), 43-50.
- Altınkaynak, E. (2003). Yeraltı dünyasının kartalı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, 9(26), 135-163.
- Altınkaynak, E. (2016, 12). Meydancık Beldesi gürcülerinde geçiş dönemlerinde doğum. *Dergi Karadeniz*, 8(31). doi:DOI : 10.17498/kdeniz.279669
- Altınkaynak, E. (2016, 9). Meydancık Beldesi gürcülerinde ölüm. *Dergi Karadeniz*, 8(31), 21-26.
- Altınkaynak, E. (2019). Altay destanlarında totem ve tabu. *Karadiz Dergisi*, 93-123.
- Altınkaynak, E. (2019). Meydancık Beldesi gürcülerinde geçiş dönemlerinden doğum. E. Altınkaynak içinde, *Anlatımlara Derlemere Dayalı Halk Kültürü Makaleler* (s. 158-162). Kültür Ajansı.

- Araz, R. (1995). *Harput'ta eski Türk inançları ve halk hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ardahan Tanıtım Broşürü. (2014). Ardahan: SERKA, Serhat Kalkınma Ajansı.
- (2020). *Ardahan İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu*. Ardahan: Ardahan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Arık, D., & Eroğlu, A. H. (2017). *Halk inanışları el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arık, D., Eroğlu, A., Adam, B., Ünal, M., Güngör, A. İ., Polat, K., . . . Hamza Karaoğlu. (2017). *Halk inançları el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve semboller anatanrıça ve doğurganlık sembolleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Balkaya, A. (2016). Kars'ta doğum adetleri. *Journal Of World Turks*, 8(2), 193-197.
- Başak, V., & Esen, S. (2020). Uşak ili ve çevresindeki doğum ile ilgili inanış ve uygulamalar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 7(10), 143- 164.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm*. Adana: Altın Kozan Yayınları.
- Bedirhan, Y. (2000). *Selçuklular ve Kafkasya*. Konya: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Beğenç, C. (1974). *Anadolu mitolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bingöl, A. (2011, Sonbahar). Kars ve çevresinde demir çağı yerleşmesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(8), s. 20-40.
- Bingöl, A. (2013). *Ene eski çağlardan Urartu'nun yıkılışına kadar Kars ve çevresi*. Ezurum: Atatürk Üniveristesi Doktora Tezi.
- Buran, A. (1992). Fırat havzasında eski Türk gelenek ve görenekleri. *Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, (s. 33-43). Elazığ.
- Bülbül, D. (2006). Düziçi'nde geçiş dönemleri. *Yüksek Lisans*. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, A. (2007). Kuzeydoğu Anadolu yüzey araştırmalarını bir değerlendirmesi. *Atatürk Üniveristesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7-39.

- Çelebi, M. S. (2012). Türk halk kültüründe rüya. *Doktora Tezi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çerikan, F. U. (2018). *Türk kültüründe demir*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Danişmend, İ. H. (2011). *İzahlı Osmanlı tarihik kronolojisi 1575- 1703*. İstanbul: BKM yayınları.
- Dayı, E. S. (1997). *Evliye-i Selase'de (Kars, Ardahan, Batum) milli teşkilatlanma*. Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınları.
- Demirci, K. (2020). Muska. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 31, s. 265). içinde Ankara.
- Durmuş, S. (2016). Kars'ta hayvancılık ekonomisinin Swot Analizi ile incelenmesi. *Karadniz*(29), 46- 59.
- Dursun, D. (2018). *Kültürel ve yapısal bakımdan Ardahan ili aşıklık geleneği*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Duvarcı, A. (2005, Kış). Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanmalar, Uygulamalar. *Bilig*(32), s. 125-144.
- Düzen, B. N. (2021). Artvin doğaüstü anlatılarda cadı/ cazi memorantları ve motifsel incelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ergin, M. (2001). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi.
- Eroğlu, E. (2008). Prizren Türk halk kültüründe geçiş dönemleri. *Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökbel, A. (1997). *İnanç ve adetleriyel yahyalı'da Varsak Türkmenleri*. Yahyalı.
- Gökçimen, A. (2005). Artvin ilinin Sarıbudak köyünde nazarla ilgili inanışlar. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(27), 197-201.
- Gömeç, S. Y. (2016). *Şamanizm ve sski Türk dini*. Ankara: Berikan Yayınevi .
- Gürkan, S. L. (2006). Nazar. *TDK İslam Ansiklopedisi* (Cilt 32, s. 443-444). içinde İstanbul.
- Güven, O. (2021). Türk kültür coğrafyasında Artvin halk inanışları. *Oltu Beşeri ve Sosyalbilimler Fakültesi Dergisi*, 2(15:1), 109-128.

- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- İnan, R. A. (2010). Türk halk inanışlarında kadın algılamaları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Dil Bilimleri Anabilim Dalı.
- İnayet, A. (2017). Uygur şamanları ve pratikleri üzerine. *8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek, Görenek ve İnançlar*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi* (Cilt 24). (2012). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- K. Karasüleymanoğlu, Ş. (1950). *Artvin halk biliminde çizgiler*. Artvin: Yusufeli Belediyesi Yayınları.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu 'da eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kalafat, Y. (2004). *Göktengri'den günümüze Altaylar Anadolu'ya Kamizm*. Ankara: Gayn Matbu.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da eski Türk inanışlarının İzleri*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Kalafat, Y. (2007). Doğu Anadolu'da kara iyeler ve onlara dair halk inanmaları. K. v. Müdürlüğü içinde, *8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek Görenek ve İnançlar* (s. 219-250). Ankara.
- Karakaş, R. (2012). Siirt halk kültüründe şifa dağıtıcıları: Kutsal Su. *Turkish Studies*, 7(4b), 2149-2161.
- Karakaş, R. (2020). *Güneydoğu Anadolu halk inanışları (Dicle Bölümü)*. Ankara: Gazikitapevi.
- Karakaş, R. (2021). Doğanın ve insanın dirilişinin simgesi: yumurta. *Uluslararası Halkbilimi Araştırma Dergisi*, 4(6), 31- 51.
- Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda ilk nüfus sayı 1831*. Ankara: DİE Yayınları.
- Kırzioğlu, F. (1953). *Kars tarihi*. İstanbul: Işıl Matba.

- Kırzioğlu, F. (1963). *Kars tarihi*. Ankara.
- Kırzioğlu, F. (1990). *Ardahan rmağanı*. Ankara: Ardahan'ı Tanıtma ve Güzelleştirme Derneği Yayını.
- Kobya, E. Ş. (2004). Türkiye'de yağmur törenleri ve yağmurla ilgili inanışlar. *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koltuk, M., & Sağlam, T.S. (2009). *Osmanlı arşiv belgelerinde Ardahan*. Ardahan: Ardahan Valiliği Yayınları.
- Konukçu, E. (1999). *Ardahan tarihi*. Ankara: Ardahan Valiliği Kültür Yayınları.
- Korkmaz, İ. (2023). Türk kültüründe ıslık ve ıslığın işlevleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(44), 2094-2106.
- Korkmaz, R. (2015). *Çıldır folklor ve etnografyası*. Ankara: Karadiz Dergi Yayınları.
- Köktan, Y. (2008). Gilan Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme- ölüm). *Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, E. (2017). Ardahan'da Türk halk inançları. *Yüksek Lisans Tezi*. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurat, Y. T. (1992). 1878-1919 arasında Türk- Rus ilişkileri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 138.
- Kurt, G. (2022). Tarihi süreçte Artvin. *Yüksek Lisans Tezi*. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kültür ve Dayanışma Derneği. (1992). *Ardahan ili*. Ardahan: Öğütler Matbacılık.
- Mollaibrahimoğlu, Ç. (2008). Anadolu halk kültüründe hayvanlar etrafında oluşan inanç ve pratikleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Müdürlüğü, A. Ç. (2018). *Ardahan ili 2017 yılı çevre durum raporu*. Ardahan: Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Müdürlüğü, Ç. v. (2019). *Artvin ili 2018 yılı çevre durum raporu*. Artvin: Artvin Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.

- Nasrattinoğlu, İ. Ü. (2006). Gagavuz Türklerinin doğum ve ölümle ilgili inanışları. *Bal-Tam I. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu Bildirileri* (s. 314-327). Ankara: Birlik Matbacılık.
- nufusu.com/il/ardahan-nufusu. (2021, 5 8). nufusu.com: nufusu.com/il/ardahan-nufusu adresinden alındı
- Ordu, B. (2020). Kütahya'da büyü ve büyü ile ilgili uygulamalar. *Yüksek Lisans Tezi*. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ögel, B. (2002). *Türk mitolojisi I II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Örnek, S. V. (1971). *100 soruda ilkelde din, büyü, sanat, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Öztelli, C. (1951). Zile'de doğum ve adetleri. *Türk Folklor Araştırmaları*, 28.
- Öztürk. (tarih yok).
- Öztürk, Ö. (2005). Karakoncoloz. *Karadeniz Ansiklopedik Sözlük* (s. 620). içinde İstanbul: Heyamoya Yayınları.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve şamanlık*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Rayman, H. (2003). Yozgaz yöresinde bazı şamanlık ve kozmogonik inançlar. *MFY*(60), 88-91.
- Rizvanoğlu, M. T. (2020). Cumhuriyet döneminde Ardahan ilinin nüfus özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1379-1406.
- Saltaş, E. (2014). Ardahan merkez köylerinde geçiş dönemleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selçuk, A. (2003). Mersin yöresinde tahtacıların dini inanç ve uygulamaları hakkında bir araştırma. *Doktora Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Svanidze, M. (2002). Büyük Ardahan sancağı 1595-1732 yılları. *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (s. 185). Ankara.
- Şenesen, İ. (2015). Adana halk inanışlarında eski Türk inanışlarını izleri karşılaştırma-inceleme. *Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şenesen, R. (2011). Türk halk kültüründe bolluk ve bereketle ilgili inanç ve uygulamalarda Eski Türk Kültürünün İzleri. *Folklor, Edebiyat*, 17(66), 209- 228.
- Şimşek, O. (2015). Türkiye cumhuriyetinin ilk genel nüfus sayımında Ardahan vilayeti'nin nüfus özellikleri. *Belgü Dergisi*(1), 201-227.
- T.C Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2004). *Serka Kalkınma Ajansı*. Kars'ın Coğrafyası: <https://www.serka.gov.tr/bolgemiz/kars/kars-cografya> adresinden alındı
- T.C Sanayi ve Teknoloji Bkanlığı. (2019). *Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı*. Mayıs Pazartesi, 2024 tarihinde Bölgemiz Artvin: https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Artvin-TR.html adresinden alındı
- Taşkıran, E. G., & Aşar, S. (2016). Geçmişten günümüze kına. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi Ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6(2), 30-36.
- Tek, R. (2019). Nevruz ve günlerle ilgili çağatayca yazılmış bir metin üzerine değerlendirme. *Uluslararası Uygur Araştırmalar Dergisi*(13), 146-160.
- Topçuoğlu, A. (2015). *Ardahan ve Iğdır illerinin karşılaştırmalı yapısal analizi: Statik Girdi- Çıktı Modeli ile Bir Uygulama*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Tuncel, M. (1991). İslam Ansiklopedisi. İstanbul: TDV.
- Uyanık, Z., & Kala, A. (2013). Ardahan Yyresi (Damal) alevilerinde “Hakk’a yürüme erkânı”: ölümle ilgili inanış ve uygulamalar. *Folklor, Edebiyat*, 19(76), 163-172.
- Ülkü, O. (2005). Kars ve Ardahan tabyaları. *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaşar, K, & Gündoğdu, K. (2014). Tokat yöresi halk inançlarında basmak-basılmak ve kuş yenkmesi. *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, (s. 55-68). Tokat.
- Yeşil, Y. (2015). Muskanın tarihsel ve işlevsel açıdan değerlendirilmesi ve bu bağlamda Zeyneddin Baba örnekleme. *Türk Bilig*(30), 49-58.
- Yıldırım, R. (2022). Çannakkale merkez ilçe ve yakın köylerinde falcılık ve büyü. *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Yılmaz, M. (2010). Türkiye'de kına yakma gelenekleri ve kına ürküleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoloğlu, G. (1997). Şamanlar ve Şşamanizm hakkında. *Miili Folklor*(33), 20-22.
- Yörükan, T. (2014). *Müslümanlıktan Önce Türk dinleri şamanizm*. İstanbul: Ötüken.
- Yuguşeva, N. (2001). *Altaylarda Türkler ve inaçları*. Ankara: Türk Dünyası.
- Zeyrek, Y. (2004). *Posof'un çizğileri*. Ankara : Kozan Ofset.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 18/07/2024

Tez Başlığı: Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Halk İnanışları Kars- Ardahan- Artvin

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 373 sayfalık kısmına ilişkin, 18/07/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç
- 4- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

18/07/2024

Adı	Elvan SALTAŞ KORKMAZ
Soyadı:	
Öğrenci No:	18201500003
Ana Bilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı:	Türk Halk Edebiyatı
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof.Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta:

sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih:03/06/2024

Tez Başlığı: Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Halk İnanışları (Kars- Ardahan-Artvin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

03/06/2024

Adı	Elvan SALTAŞ KORKMAZ
Soyadı:	
Öğrenci No:	18201500003
Ana Bilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı:	Türk Halk Edebiyatı
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta:

sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Elvan SALTAŞ KORKMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi :Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

Saltaş, E (2018). Ardahan Merkez Köylerinde Doğum Adetleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergi Karadeniz Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 743-754.

Saltaş, E (2018). Ardahan Merkez Köylerinde Düğün Adetleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergi Karadeniz Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 489-496

Saltaş, E (2018). Ardahan Merkez Köylerinde Ölüm Adetleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergi Karadeniz Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 812-820

İş Deneyimi

Stajlar :Yunus Emre Anadolu Lisesi Edebiyat Öğretmenliği
Projeler : 2011- Ardahan'ın Sözlü Kültür Varlıklarının Derlenmesi Projesi, (Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak yönetiminde)
2012- Gürcitan / Borçalı Aşıklık Muhiti Projesi, (Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak yönetiminde) Yürütücü sekreteri.
2012- Kafkasya Üniversiteler Birliği 1. Kongresi, “Biz Kafkasyalız“ Nahcivan

Çalıştığı Kurumlar

: Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde 2016-2017 eğitim öğretim döneminde Pakistan İslamabad NUML (Ulusal Modern Diller Üniversitesi)'nde 1 yıl yabancılara Türkçe öğretimi.

2017-2018 Eğitim öğretim yılında Ardahan Atatürk İlkokulu'nda sözleşmeli öğretmenlik

2019 Uluslararası Dergi Karadenizde Editörlük.

İletişim

E-Posta Adresi

:

Tarih

Jüri Tarihi

:03.06.2024